RAGIP PAŞA
2404

کتابك آدی	مؤلفی	تاریخ	فنی
فلسفهٔ روحی	~~[illegible]~~ کی م تحسین الله	۱۳۲۹ ۱۳۲۷	اسباب و طب و روح نظریه‌لر

شورای

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAGIP PAŞA KİTAPLIĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2404

تدقيقات و تأليفات اسلاميه هيئتى

نشرياتى

عدد
٥

فلسفۀ اولى

اثبات واجب و روح نظريه‌لرى

م . شمس الدين

نومرو
٢٨٥
١٧٢١
R.4
2770

شهزاده باشى : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سى
١٣٣٩ — ١٣٤١

باشلانغیچ

مادی حیاتك آلام ویا اذواق آره‌سنده بونالمش کورونن انسانلر بیله وقت وقت ، وجدانلرندن قوپان بر سؤال قارشوسنده بولونورلر : نره‌دن کلوب نره‌یه کیدییورز ؟!..

فردای خلقتدنبری بشریت کندیسنی بی حضور ایدن بومعما آمیز سؤالك حلی ایچون دیدینمش ، بر نور ، بر شعله بولمق امیدیله چیرپینوب طورمشدر . حضور وآرامی سلب ایدن بو مزعج ودورادور جستجوده برفرجه بولمقدن نومید اولان بعضی عزمسزلر ، هرشیئی انکار ایتمك صورتیله ایشی حل ایتمك ایسته‌مش ، فقط ، بو دفعه داها قاراکلق لابیرنتلره دوشمشلردر . چونکه وادیٔ انکاره صاپانلر ، کندی کندیلرینی آووتمق ، وجدانلرینك انقطاع ناپذیر صداسنی صوصدورمق ایچون مغفل نظریه‌لر قورمق صورتیله سراب آرقه‌سندن

قوشمغه مجبور اولمشلردر . اینانمغه قارشی عصیان ایدنلر نتیجه‌ده معبود حقیقی یرینه بر معبود مادی اقامه ایتمش ، والك مدهش بر دوغماتیق کسیلمشلردر.

شو اثر ، بشریتی ازلدنبری اشغال ایدن مسائلدن الك مهملرینه تماس وانسانلرك بومسائلك حلی یولنده نه‌لره دوشونمش ، ناصیل وادیلره صاپمش ، نه کبی نظریه‌لر قورمش اولدقلرینی تصویر ایده‌جك ، بوطریقلردن هانکیسینك داها سالم ، داها معقول اولدیغنی آراشدیره‌جقدر .

فقط ، بوتحری‌یه کیریشمه‌دن اول ، فن شناسلق ماسکه‌سی آلتنده مقدساتی یپراندیره‌رق بشریتی بهیمی بر درکه‌یه سوروکله‌مك غایه‌سنی تعقیب ایدنلرك ضلالتلرینی کوسترمك ایچون ، فن ایله فلسفه‌نك یعنی مابعدالطبیعیاتك حدودلرینی ، مه‌تودلرینی ، غایه‌لرینی تعیین ایتمك لزومی حس ایدیلمشدر . کتابك (مدخل) نامی آلتنده‌کی بحث مخصوصی بومقصدله یازیلمشدر . مدخلك مطالعه‌سندن فن نامنه زهرالحاد صاچا- نلرك حقیقی ماهیت علمیه‌لری آکلاشیله‌جغی کبی علوم

مثبته پیرورلریله مابعدالطبیعیاتجیلر، تعبیر معهودیله منفننلرله متدینلر آره‌سنده دوام ایدن مجادله‌نك معناسزلغی ده تظاهر ایتمش اوله‌جقدر.

چونکه، بوتون بو کورولتولو مناقشه‌لرك، بوتون بو متقابل اتهاملرك حقیقی سببی، طبیعیات ایله مابعدالطبیعیات حدودلرینك قاریشدیریلماسندن، مه‌تودلرینك تفریق ایدیله‌مه‌مسندن باشقه برشی دکلدر. طبیعیات ومابعدالطبیعیات ساحه وحدودلری آیریلیر، هرایکی ساحه‌ده تعقیب ایدیله‌جك مه‌تودلر تعیین ایدیلیرسه، فن، ایله فلسفه، علم ایله دین آره‌سنده هیچ بر نزاع قالماز. ألویریرکه، هرایکی طرف ممثللری کندی مه‌تودلرینی یالکز کندی ساحه‌لری داخلنده تعقیب ایتسون، دیکر ساحه‌یه کچدکلری زمانده او ساحه ایچون تعقیبی ایجاب ایدن مه‌توده کوره یوروسونلر!....

وقتیله آباء کنیسا طرفندن، منحصراً فنی اولان حادثه‌لرك پاغانیزم انقاضیله طولدورولان خرستیانلق نامنه حله قالقیشیلمش اولماسی، یك طبیعی اوله‌رق غربده بر دین وعلم نزاعنك

ظهورینه سبب اولمشدر. نتیجه‌ده صنوف منوره دینه قارشی مدهش بر بومباردمان آچمش، پاپاسلرك دین نامنه تلقین ایتدکلری ترهاتدن اوزاقلاشمشلردر. خرستیانلغك عقائد واصولی، بشریتك خیالات اساطیریه‌سی اولدیغی ایچون ذکای بشرك انکشافی وعلومك ترقیسی نتیجه‌سنده نظر رغبتدن دوشمش اولمسی پك طبیعیدر. فقط، اساساً عقل اوزرینه مؤسس اولان اسلام دینی [١] بت پرستلك واساطیر اولیه‌یی تملندن ییقمق وبشریته فکراً، روحاً، اخلاقاً بر شهراه اعتلا آچمق غایه‌سنی تعقیب ایتدیکندن انکشافات فکریه‌یی دائما تشویق ایتمش، علمه قارشی هیچ بر زمان، هیچ بر صورتله خصمانه بر وضعیت آلمامش، بالعکس هرخصوصده عقل وعلم طریقنه سلوکی امر ایلمشدر. شو حالده اسلامده، غربده اولدیغی کبی، علم ایله دین آره‌سنده بر منازعه ومخاصمه یوقدر. بویله بر مجادله آچمق ایسته‌ینلر، دیندن وعلمدن بی بهره اولان کیمسه‌لردر. فن نامنه اسلامه قارشی، اسلامیت

---

[١] دین المرء عقله ومن لاعقل له لادین له [حدیث شریف]

حسابنه علمه قارشی مجادله چیقارانلر، بو حرکتلریله جهالتلرینی اعتراف ایتمکدن باشقه بر شی یاپمش اولمزلر.

اسلام، «هیچ بیلنلر بیلمینلرله مساوی اولورمی؟» [۱] سؤال انکاریسنی ایراد ایتمك صورتیله علمك دین حقیقینك صمیمی مظاهر ومؤیدی اولدیغنی اعلان ایلمشدر. علم، اسلامك مظاهری بولندیغی کبی اسلامده علمك الك قوتلی معینیدر. بناءً علیه، علوم مثبته ایله دین اسلام آره‌سنده بر نزاع متصور دکلدر. چونکه عقل ایله نقل تعارض ایتدکلری زمان، عقلی التزام ونقلی اوکا کوره تأویل اسلامك وضع ایتدیکی اساسلردن بریدر.

فقط، شوراسنی اونوتمامليدرکه اسلامك متعارض اولمدیغی علوم، حقیقی ومثبت علومدر. یوقسه، فنی رنکارله تلوین ایدیلمك صورتیله علمی بر قیافته صوقولمش اولان فرضیه‌لر دکلدر. جدی بر انتقاد علمی‌یه متحمل اولمیان بو کبی فرضیه‌لر، ـ نظریه نامیله نه‌قدر تفخیم ایدیلمش اولورلرسه

[۱] هل یستوی الذین یعلمون .... [آیت کریم]

اولسونلر ـ هیچ بر وقت علمدن معدود اوله‌مزلر. بو ماهیتده‌کی نظریه‌لرك اسلامله متعارض اولوب اولمدقلری طبیعی آرا‌شدیریله‌مز!...

فقط، اصولده مهارتکار بعضی فتان ملحدلر فنون مثبته‌نك وله‌بخش آثاری مواجهه‌سنده کوزلری قاماشان وهنوز علم ایله فرضیه‌یی فرق ایده‌جك قدر یوکسلمش اولمیان کنجلری اغفال ایچون آغلرینی فن ایپلریله اوردوکلری جهتله، بالضروره بو کبی فرضیه‌لرك‌ده تعمیقیله ماهیتلرینك تعیینی ایجاب ایتمکده‌در. شو اثر، بو مقصدله یازیلمشدر. اثرك موضوعی ـ که اثبات واجب و روح نظریاتیدر ـ حد ذاتنده فلسفه ومابعدالطبیعاتك الك یوکسك مباحثی دیمکدر. فقط، بو مغلق مباحث ونظریاتك هرکسجه ممکن مرتبه آکلاشیله بیلمه‌سی ایچون، قابل اولدیغی قدر آچیق بر افاده التزام ایدیلمشدر. قارئ، شو اثری تعقیب ایدرکن، عینی زمانده فکر بشرك تاریخچهٔ انکشاف وتکاملنی‌ده تعقیب ایتمش اوله‌جقدر. هر حالده توفیق اللهدندر.

م. شمس الدین

مدخل

معرفت بشريه

علم وفلسفه آره‌سنده‌كی فرقلر ومناسبتلر

معرفت بشريه
و
درجه‌لرى

انسان، (قوۀ حسيه Le Sensiblté)، (قوۀ ذهنيه L'intelligence و (قوۀ اراديه La volonté) نامرنده اوچ ملكۀ اساسيه ايله مجهزدر. بونلردن قوۀ حسيه ايله لذت و ألمى حس، قوۀ ذهنيه ايله معرفتى اكتساب ايلر، قوۀ اراديه ايله‌ده سربستجه اجراى فعله قرار ويرير.

انسانده بو قوتلر ولادتدن اعتباراً تدريجاً انكشاف ايدر. طوغدوغى زمان محيطنه تماميله بيكانه اولان نوزاد، قواسنك انكشافى نسبتنده ياواش ياواش اطرافنده‌كى اشيايى طانيمغه باشلار: ايلك اول محسوسات حقنده؛ پك نقصان اولمق اوزره؛ بر طاقم معلومات ايدينير. بو معلومات؛ اكثريا خطا آلود اوله‌رق؛ تدريجاً تزايد ايدر فقط بو تزايد، معين بر ترتيب ونظام تحتنده وقوعه كلمز. كورولن، ايشيديلن هرشئ، منفرداً ضبط اولنور. ايشته بر چوجوغك ادراكاتى، تصوراتى، افكارى بو صورتله (حاصل بالذات Spontané) اولوب طبيعى بر نظام وترتيبه تابع دكلدر.

فقط، ذهن بشر ميال ترقى اولديغى كبى طبع بشرده فطرتاً

متجسس در . بو سببدن بعضی حادثات طبیعیه‌ده مشاهده اولنان نظام بدیعك ده نظر دقتی جلب ایتمسی پك طبیعی‌در. حالبوكه انسان یكیلكی ویا انتظامی ایله نظر دقتی جلب ایدن شؤن قارشوسنده عجب وحیرته دوچار اوله‌رق توقف ایدر . بو حیرت سائقه‌سیله یكی اوكرندیكی شیئی‌ده بیلدیكی شیلر میانه ادخال ایتمكه چالیشور . نفسك مجهول بر شیئی معلومات صره‌سنه ادخاله چالیشماسنه سبب اولان بو فاعلیته (شوق تفحص Curiosité) دینیلیر .

انسان ، بو شوق تفحصله‌در كه محیطی ، محیطنده بولنوب نظر دقتی جلب ایدن اشیایی داها واضح و داها طوغرو بر صورتده آكلامق ، تدقیق ایتمك ایستر . فی‌الحقیقه ، انسانلرك حادثات طبعیه اوكنده‌كی عجز وحیرتلری‌در كه علمك ایلك تمل طاشنی آتدیرمشدر . عینی زمانده بوكا ، احتیاجات حیاتیه كبی بر سائق‌ده انضمام ایلمشدر . چونكه چوجوقلقده كلیشی كوزل اوكره‌نیلن شیلر وبرر حقیقت كبی قبول ایدیلن باطل فكرلر ایله حركت ایدن انسان، حیاتك حقیقی شأنلرینه چارنجه كندیسنده طبیعتیله بر انتباه حاصل اولمشدر. ایشته، انسانلر بر طرفدن شوق تفحص ، یعنی حقیقتی آكلامق آرزوسی ، دیكر طرفدن احتیات حیاتیه‌نك الجاسی كبی ایكی سائقله طبیعتی و محیطی اساسلی صورتده تتبعه مجبور اولمش ، بو صورتله (علوم وفنون) ك ایلك تملی آتیلمشدر . .

دیمك كه انسانك اشیا حقنده ایدیندیكی معرفت متفاوتدر. چوجوقلقده كلیشی كوزل اوكره‌نیلن معلومات كبی بعضی شیلر ، بر دیكرینك سوزینه یاخود مبهم بر تجربه‌یه مستنداً وبلا استدلال استحصال اولنورلر. آسپیرینك باش آغریسنه ایی كلدیكی ، افقده قاره بولوطلرك تراكمی

متعاقب یاغمور یاغدیغی حقنده‌كی معرفتلر بونوع (معرفت عامیانه)در. بونلره لسان علم‌ده (رأی Opinion) اطلاق اولنور . حالبوكه بوكا مقابل دیكر بر نوع معرفتلریمز داها واردر . بو ایكینجیلر مستدل ومطرد اولان یعنی نتیجه‌یی مبدئه ویا حادثاتی قانونه ربط ایدن معرفتلردر. بونلر واقعه مطابق اولدقلرندن (معرفت علمیه) ویا سادجه (علم) نامیله تمایز ایدرلر .

هر یكی شی قارشوسنده انسانده حاصل اولان شوق تفحص ، آتیده‌كی دورت سؤالك ایرادینی انتاج ایدر :

(١) اوشیئ هانكی (ماده La Matière) دن وجود بولمشدر .

(٢) بو ماده اوشیئ اوله‌بیلمك ایچون هانكی(صورتLa Forme)ی اكتساب ایتمشدر ؟

(٣) او شیئك (علت فاعله‌سی La Cause Efficiente) نه‌در؟

(٤) او شیئك (علت غائیه‌سی La Cause Final) یعنی وجودندن غرض نه‌در ؟

انسان یكی بر حادثه قارشوسنده قالدیغی زمان شوق تفحصك دائما ذهنه القا ایتدیكی شو سؤاللرك هر برینه آیری آیری جواب بولمق یعنی او شیئك علل واسبابنی آراشدیرمق مجبوریتنی حس ایدر. بو سؤاللردن بری جوابسز قالیرسه شوق تفحص سكون بولمز. حالبوكه بو جوابلردن هر بری ، بر حكم ، بر تصدیق؛ تعبیر دیكرله؛ بر معرفتدر. دیمك كه هر معرفت؛ اول امرده؛ بر حكم وتصدیقدن یعنی بر(محمول Attribut) ك بر (موضوع Sujet) ه اسنادندن عبارتدر . بو اسنادك واقعه مطابقتی مشكوك ایسه او معرفت بر (رأی) یعنی معرفت عامیانه‌در . اسنادك واقعه مطابقتی مستدل وقطعی ایسه بو تقدیرده او (معرفت) ده

برعلمدر. بشریتك قرون ثلاثه‌ده آتش حقنده‌کی تلقیسی، بزه‌معرفت عامیانه ایله معرفت علمیه‌یی پك کوزل تفریق ایتدیره‌بیلیر :

حکمای قدیمه آتشی بر عنصر لطیف تلقی ایدییورلردی. اونلرجه بو عنصر لطیف اشیاده منتشر و نوعاً مابرجوهر قدسی‌در. حرارت وضیانك منبعی‌در. بعضاً کونشك فیاض ضیاسی شکلنده، بعضاً‌ده برقك دهاش لمعه‌لری صورتنده تجلی ایدر. شوحالده بر شعله ویابر لامبه‌نك اشتعالنه سبب، اونده بو عنصر لطیفك بولنمسی‌در. قوهٔ مدرکهٔ بشریه‌نك طبیعتی ایلك دفعه نه صورتله ایضاحه قالقشمش اولدیغنی بو تعلیل پك کوزل کوسترمکده‌در. فی‌الحقیقه بو تعلیل اثبات ایدییورکه قرون اولی انسانلری بالجمله شؤن وحادثات طبیعیه‌یی کندیلری کبی قصد واراده، آرزو وهوس صاحبی ذی‌حیات موجود- لرك افعالی اوله‌رق تخیل ایتمشلردر.

قرون متعاقبه‌ده ایسه عینی حادثه‌نك شو یولده ایضاح ایدلمش اولدیغنی کورییورز: بر شعله‌نك یانمه‌سی یاپیلدیغی ماده‌ده‌کی خاصهٔ اشتعالیه‌نك اثریدر. اشتعالده بعض ماده‌لره مخصوص بر قوت، بر خاصه اولوب اونلره یانمق وشعله حاصل ایتمك استعداد وقابلیتی ویریر!.

کوروليورکه قرون اولی انسانلرینه کوره حادثات طبیعیه‌نك سببلری ذی‌حیات وصاحب ارادت موجودات اولدقلری حالده قرون وسطی فیلسوفلرینه نظراً کور وجامد بعض خاصیتلردر. اولکیلرك نظرنده عالم، حی و ذی شخصیت اساطیری معبودلرله مالی اولدیغی حالده ایکینجیلرك طرز ایضاحنه کوره بالعکس ماهیتلری مجهول، غیر شخصی بر سوری قوای خفیه وخاصیتلرله طولودر. بو ایکنجی طرز ایضاح، قرون اولی‌ده یونانستان، مصر وروماده اعتقاد ایدیلان

بیکلرجه ألهه‌لری قالدیرمش، فقط یرلرینه دیکر ظنون اقامه ایلمشدر. فی‌الحقیقه قرون وسطی علومی‌ده بوقوای خفیه‌نك اسرارینی آکلامق، اونلری تحت تسخیره آلمق غایه‌سنی تعقیب ایتدیکندن الکیمیا، سیمیا، جفر، طلسم... کبی علوم خفیه‌نك رواجنی انتاج ایلمشدر. قرون وسطی‌ده هرطرفده پك رواجلی اولان علوم خفیه، مصر طریقیله اسلام عالمنه‌ده صوقولمش، اسلام عالمنده‌ده الکیمیا وسیمیا ایله اوغراشانلر، حجر فلسفی تحریسی اوغرنده حیات وثروتلرینی افنا ایدنلر اولمشدر.

فقط، بو دورده انسانلر قوای طبیعیه‌یی الٓهی وفرما نفرما موجودات شخصیه طانیان تلقیدن قورتولمش اولدقلرندن بوتون مساعیلرینی بوقوتلری کندیلرینه رام ایتمکه حصر ایتمشلردر. بو فعالیت ایسه فنون حاضره‌نك تملنی احضار ایتمشدر. ناصیل‌که اسلام عالمنده (خالد بن یزید)، (جابر بن حیان) و (جعفر صادق) کبی الکیمیاکرلرك مساعیسی، پك مهم کشفیات فنیه ایله نتیجه‌لنمش، حیرت‌بخش ترقیاتیله کوزلریمزی قاماشدیران بوکونکی کیمیا وفیزیك علملرینی حاضرلامشدر.

قرون وسطی علمی، شؤون طبیعیه‌نك اسبابنی بربرلرندن آیری مجردات متحققه‌دن عد ایدییور، هرجسم، هرشأن، هرموجود ایچون مطلق ومستقل بر سبب متمایز تخیل ایدییوردی. حالبوکه بو طرز ایضاح، تأویلی نامتناهی توسیع ایتمك اعتباریله علومده مثبت برماهیت براقمیوردی. چونکه بو طرز ایضاحی تعقیب ایدنلر، اجسامك خاصیتلرینی، اثرلرینی تعبیردیکرله شئونات و حادثاتك تعلیلنی اجسامده وجودینی تخیل ایتدکلری بعض جواهرك تعریفاتنه مبتنی محاکمه‌لر، قیاسلر واستدلاللرله استنتاج ایتمکه چالیشیورلردی. آوروپاده اسقو- لاستیك فلسفه‌سی، بزده قاضی میرحکمتی، ایشته بوتلقینك محصولیدر.

آوروپاده اون سکزنجی عصر متفکرلری اسقولاستیك فلسفه‌سنه نه‌قدر حقلی اوله‌رق هجوم ایتمشلرسه، شرقده‌ده قدمای متکلمین قاضی میر حکمتنه او قدر حقلی ومصیب هجوملرده بولنمشلردر.

شمدی‌ده علوم حاضره‌نك اشتعال حادثه‌سنی نه صورتله ایضاح ایتدیکنی کوره‌لم: علوم حاضره‌یه کوره یانان لامبه ویا مومك ضیادار اولمسی، بونلرك اثنای احتراقده یوکسك بردرجهٔ سخونتده بولنان غایت رقیق کومور اجزاسیله قاریشیق غازات نشر ایتمسندن متولددر. چونکه موم، قاربون ومولدالمائی محتویدر. بونلرك هرایکیسی‌ده عناصر احتراقیه‌دندر. موم طوتوشنجه، بو ایکی عنصر هواده‌کی مولدالحموضه ایله امتزاج ایدرلر. هرامتزاج کیمیوی اجزای فردیه‌نك بر حرکتی‌در. هرحرکتك حرارت حصوله کتیرمسی‌ده بر قانون عمومی اقتضاسی‌در. مومك اشتعالنی متعاقب حصوله کلن یوکسك درجهٔ سخونتك سببی بودر. مولدالحموضه ایله‌قاربونك اتحادندن حامض فحم حاصل اولور که طبعاً غازدر. مولدالحموضه‌نك مولدالماء ایله امتزاجندن ایسه صو تکون ایدر. حالبوکه بو اثناده مشعله یوکسك بردرجهٔ حرارتده بولندیغندن بوصوده عینی زمانده بخاره یعنی غازه منقلب اولور. شعله ایچنده معلق بر حالده بولنان قاربون ذراتنك اشتعالی‌ده شعله‌یه رونقنی ویریر....

پك کوزل آکلاشیله‌جنی وجهله بو ایضاحده محاکمهٔ مجرده‌نامنه بر شی یوقدر. تعلیل، طوغریدن طوغری‌یه تجربه‌یه مستنددر. کوستریلان سببلر؛ ایسته‌نیلدیکی زمان؛ تحلیل وترکیب عملیه‌سیله تحقیق واثبات اولنه‌بیلیر. بونلرك هواده‌کی مولدالحموضه ایله امتزاجلری‌ده انتشار ایدن حامض فحم وصوبخاری تحلیل ایدیله‌رك تحقیق اولنه‌بیلیر.

احتراقك، قابل احتراق برماده ویا عنصرك هواده‌کی مولدالحموضه ایله امتزاجندن عبارت اولدیغی‌ده قولایجه قابل اثبات بر کیفیتدر. چونکه مولدالحموضه‌سی تخلیه اولنمش هوا داخلنده مومك یانمادیغی بالتجربه آکلامق ممکندر. سخونتك ترفعی کیفیتی‌ده، هرامتزاج کیمیوی‌ده حرارت حصوله کلدیکنی ارائه ایدن آلات حکمیه ایله تقدیر اولنه‌بیلیر. یانان موم، صوغوق بر بارداق ایچنه صوقولدیغی زمانده جدرانی سیاه توز حالنده ذره‌لر طوپلاندیغی مشاهده اولنور. بوذره‌لر، شعله‌ده‌کی قاربون ذراتندن باشقه بر شی دکلدر.

کورولیورکه علوم حاضره‌نك شوطرز ایضاحنده، قرون اولیه‌ده اولدیغی کبی نه مخیل موجودات متشخصه‌دن، نه‌ده لاقیردیدن عبارت اولان تعریفاته مستند قوای خفیه‌دن اصلا بحث یوقدر. بر حادثهٔ طبیعیه، ینه طبیعی حادثه‌لره ارجاع صورتیله ایضاح ایدیلمکده، حادثه‌لرك صورت مستمرده‌ده بربرلرینه مربوطیتلری کوستریلمکده‌در. شوحالده، آتش واشتعالك قرون اولیه‌ده‌کی طرز ایضاحلری برر معرفت عامیانه، تعبیر دیکرله برر (رأی)، عصرحاضرده‌کی شکل ایضاحی ایسه بر (علم) در. آره‌لرنده جهت وحدت بولنان یعنی یکدیکرینه متسلسلاً مربوط اولان بوکبی منفرد علملرك مجموعی ایسه بر (علم مدون) تشکیل ایدر.

علمده غایه، عدداً پك چوق اولان حادثه‌لری، عدداً آز اولان قانونلره ربط ایتمکدر. شوحالده بر (علم مدون)، عینی موضوعه عائد وآره‌لرنده عینی اصول ایله مربوط، برجملهٔ حقایق یولنده تعریف اولنه‌بیلیر. یالکز حادثه‌لره وتجربه ایله تحقق ایدن معلومات صحیحه‌یه

مستند علملره (علوم مثبته Les Sciences Positifs) نامی ویریلمکده‌در .

بوکون ریاضیون ، کثرت دعاوی‌ی برهانلرله وحدت تعریف ومتعارفه‌یه ، فیزیك عالملری حادثات جزئیه‌دن متشکل بر کثرتی (قانون) دینیلن وحدته تنزیل ایتمکه چالیشیورلر. فقط پك کوزل آکلا- شیله‌جنی وجهله ؛ بو فعالیتده تجربه‌نك ، آلاتك وحواسك دخلی پك آزدر . بوفعالیتده الك بویوك حصه (فکر) ه عائددر. طبیعت عالملره آنجق لوازم انشائیه‌یی احضار ایتمکده‌در . بو مواد و لوازمی ترکیب وتنسیق ایده‌رك کندی جوهرندن (قانون وحدت) ی بولمق شرف ووظیفه‌سی (فکر) کدر. (علم) ایله (فلسفه) نك ، (طبیعیات) ایله (مابعدالطبیعیات) لك نقطهٔ اشتراکنی ایشته بو صوك فعالیتده آرامق لازمدر . دیمك که ، معرفت عامیانه ومعرفت علمیه فوقنده اوچونجی برمعرفت داها واردر. فکرك قانون وحدتی بولمق غایه‌سنه متوجه فعالیتنك محصولی اولان بو اوچونجی والك یوکسك درجهٔ معرفت ، ترکیبی بر ماهیتی حائز اولان (معرفت فلسفیه) در . فلسفه‌ده علوم کبی ، تعلیل وبیان احتیاجنك مولودیدر . حتی حقیقی سویلنمش اولمق ایچون دیه‌جکز که علومی تولید ایدن فلسفه اولمشدر . ملکهٔ فلسفیه‌ده تفحص و تجسس شوقنك تلقین ایتدیکی بر (استقصا Investigation) ملکه‌سندن عبارتدر . فیلسوف ، دائما حقایق جزئیه‌دن حقایق کلیه‌یه ، علل تالیه‌دن علل اولیه‌یه چیقمغه، تحریات علمیه‌نك جهت ووسعتلرینی ارائه ایتمکه چالیشور .

ایضاحات سابقه‌دن‌ده آکلاشیله‌جنی اوزره طبیعیات عالمی حقنده تجربه‌یه مستند وواقعه مطابق علملرك اکتسابنه سائق ناصیل شوق

تفحص له حیاتك مادی احتیاجلری ایسه مابعدالطبیعیات ساحه‌سنده کی فعالیت فکریه‌نك سائقی‌ده ینه شوق تفحص ایله حیاتك معنوی احتیاجلریدر. طبیعیات ساحه‌سنده تجربه نه ایسه مابعدالطبیعیات ساحه‌سنده‌ده فکر اودر. معرفت بشریه اعتباریله فکرك رولی پك مهمدر. دیمك که مادیونك علوم تجربیه‌دن ماعدا هیچ بر عالمك شایان وثوق اولمدیغی یولنده‌کی دعوالری ، هیچ‌ده علمی بر ادعا دکلدر .

طبیعیات ساحه‌سنده تجربه‌یه ناصیل اعتماد ایدیلیورسه مابعدالطبیعیات ساحه‌سنده‌ده فکره اویله‌جه اعتماد ایتمك ضروریدر. عکس تقدیرده، مادیونك اوقدر حرارتله بنسه‌دکلری علوم مثبته‌نك‌ده انهدامی اقتضا ایدر .

مادیون، بویله بر دعوایه قیام ایده‌جکلرینه طبیعیات ومابعدالطبیعیات ساحه‌لرینك تحدیدینی وهرایکی ساحه‌ده تطبیق ایدیله‌جك مه‌تودلرك تعیینی طلب ایتمش اولسه‌لردی؛ ادعالرنده صمیمی ایسه‌لر؛ داها علمی بر صورتده حرکت ایتمش اولورلردی . چونکه ساحه‌لر ومه‌تودلر تعین ایتدکدن صوکره ، طبیعیات دائره‌سنده تطبیق ایدیلمسی ایجاب ایدن تجربه مه‌تودلریله مابعدالطبیعیات مسائلنك حل ایدیله‌میه‌جکنی آکلار ، وکندی ساحه‌لری داخلنده اولمیان مسائله مداخله ایتمزلردی .

علم ایله فلسفه‌نك حدود و مه‌تودلری

اون طقوزنجی عصر میلادی‌ده (اوکوست قونت) طرفندن (پوزیتیویزم) مکتبی تأسیس اولندقدن صوکره، بومکتب طرفدارلری علماً تدقیق اولنه‌میان مسائل ایله اشتغالی بر کلفت عد ایتمش ، مبدأ ومعاد وروح مسائلیله اوغراشان حکمت الٓهیه‌نك لزومسزلغنی اعلان ایلمشلردی . فقط ؛ شبهه یوق که ؛ پك متعظمانه اولان بو ادعا معناسز برشی‌دی. چونکه پوزیتیویستلرك کلفت عدایتدکلری مسائل، بشریت قدر قدیمدی . انسانلر وجود عالمه مطلع اولور اولماز، کندی کندیلرینه ایلك ایراد ایتمش اولدقلری شیٔ « بوعالم نره‌دن کلمش، نره‌یه کیدییور؟.» سؤالی اولمشدر . هر دورك بویوك متفکرلری بونلرله اشتغال لزومنی طویمش ، و مشغول اولمشلردر . شوق تفحص فطرت بشریه‌نك : بر خصیصه‌سی اولدیغنه کوره فکر بشرك دائما بومسئله‌لرله علاقه‌دار اولمسی و کندی وارلغنه قانع اولان هر شخصك نره‌دن کلدیکنی ، نره‌یه کیده‌جکنی دوشونمك لزومنی طویمسی ضروریدر . چونکه استیضاح واستکناه جبلت بشریه‌نك خاصهٔ لازمه‌سیدر. (شوپنهاور)ك دیدیکی کبی احتیاج تفکر ، بشریتله همزاددر . تفکرك غایه‌سی ایسه تحریدر . بناءً علیه ، پوزیتیویستلر نه‌قدر بویوك برکلفت عد ایدرلرسه ایتسونلر ، انسانیت هیچ بر زمان بو مسئله‌لرله اوغراشمقدن واز

کچمش اولمیه‌جقدر . ناصل که حکمت الٓهیه و مابعدالطبیعیات علمنی انکار ایدن پوزیتیویزم مسلکنك بانیسی (اوکوست قونت) بیله متافیزیك نظریه‌لرندن کندینی قورتاره‌مامشدر .

صوك عصرده طنطنه‌لی ره‌قلاملرله نشر وتعمیم ایدلمك ایسته‌نیلن (ماته‌ریالیزم) سیستمی مدافعلری‌ده تجربه ماوراسنده اولان بالجمله علومی انکار ایتمش ، علوم مثبته‌دن ماعدا برشیئه قیمت ویریله‌میه‌جکنی اعلان ایلمشلردر. شبهه یوق که بو ادعاده، فیزیك مه‌تودلرینك متافیزیك ساحه‌سنه تطبیق ایدیلمش اولمسنك مشئوم بر نتیجه‌سی‌در . فی الحقیقه علملر ، برشیئك ناصیل موجود اولدیغنی یعنی صور وقوانینی بیان ، مواد وعناصرینی تعیین ایدرلرسه‌ده علی الاکثر بوشیئك کیمك طرفندن و نه ایچون ایجاد ایدلدیکنی تحری ایتمزلر . چونکه ایده‌مزلر . علوم آنجق حقایق جزئیه و علل تالیه‌یی تدقیق ایدر . بونك خارجنه چیقه‌ماز . حالبوکه بعضی مسائل واردر که اصول وقواعد فنیه ایله قابل دکل حل اولنه‌مزلر . چونکه بوکبی مسائل تجربه ومشاهده ساحه‌سنه کیره‌مزلر . فن یالکز مادیات و محسوساتی ایضاح ایده‌بیلدیکندن ساحهٔ تجربه ماوراسنده بولنان مسائل عالیه‌یه قدر یوکسله‌مز. چونکه فنك مه‌تودی حقایق جزئیه‌دن حقایق کلیه‌یه ، علل تالیه‌دن علل اولیه‌یه چیقمغه مساعد دکلدر . بو وظیفه فلسفه ومابعدالطبیعیاته عائددر . حالبوکه مادیون فنك مه‌تودینی بوکبی مسئله‌ده تشمیل ایتمشلردر . فقط ، بو مسئله‌لرك حل ایدیله‌مدکلرینی کورنجه ، کندی خطالرینی تصحیح ایده‌جکلرینه مسئله‌لری انکاره قالقشمشلردر. بوکبی خطالره دوشمه‌مك ایچون فن ایله فلسفه آره‌سنده‌کی بروجه‌آتی دورت فروق درپیش ایدلمسی ایجاب ایدر :

۱ — فنی تتبعلر ، حادثات طبیعیه اوزرنده یاپیلور . یعنی فن ، حادثه‌لری تعریف ، توصیف وتصنیف ایتدکدن صوکره هر برینه عائد قانونلری وضع و تأسیس ایدر . فقط ، قوانینك تأسیسنی متعاقب ، عینی جنسدن بر چوق مسائلده بوقانونلره تطبیق اولنه‌بیلیر. اساساً ، مسائل فنیه‌نك صحت وعدم صحتی ، آنجق بوصورتله یعنی کشف اولنان قوانینه تطبیق ایدیله‌رك تحقیق اولنور . فلسفه ایسه علمك استحصال ایتدیکی نتیجه‌لری ، ماهیات و منشائه عائد جهتلری تعمیق ایدر . تعبیر دیکرله نتایج علمیه‌نك تدقیق ، تعمیم وانتقادیله اوغراشور .

۲ — فنك مه‌تودی ، دائما طبیعتده مشاهده اولنان وقعه‌لره مرتبط بولنمق وصفیله ممتازدر . بر حکمت شناس ، ضیایی مطالعه ایدرکن ، ضیانك مجلا سطحلرده انعکاس ایتدیکنی كوروب آ كلامقله اكتفا ایده‌مز . بوحادثه‌نك نه صورتله و ناصیل وقوعه كلدیکنی‌ده آیریجه تدقیق وقانونلرینی کشف ایدر . ضیانك بر واسطه‌دن دیکر بر واسطه‌یه انتقال ایدرکن منکسر اولدیغنی و انکسار کیفیتنك ناصیل و نه صورتله وقوعه كلدیکنی والحاصل ضیانك بر منشوردن مروری اثناسنده تحلل ایده‌رك طیفنده یدی رنك ظاهر اولدیغنی تجربه‌لرله اثبات ، نتایجنی وبوحادثه‌لرك تابع بولندیغی قانونلری کشف و تثبیت ایدر. دیمك‌كه فن ، هیچ برحادثه‌یی آتلامقسزین طبیعتی خطوه‌خطوه تعقیب وهرحادثه‌یی باشلی باشنه اولدیغی حالده تدقیق ومطالعه ایتمکده‌در. حالبوكه تتبعات فلسفیه بویله منفرد واقعه‌لراوزرینه بنا ایدیله‌مز. فلسفه علمك استخراج ایتدیکی نتایجی تأملات عمیقه ایله تدقیق ایده‌رك اونلردن بر طاقم نتایج ذهنیه چیقارمغه چالیشور . دیمك‌كه فلسفه‌نك مه‌تودی ایله علمك مه‌تودی آیری آیریدر . فنك طریق موصلی ،

تجربه ومشاهده، فلسفه‌نك طریق موصلی ایسه تفکر وتأملدر . فن، واقعه‌لردن ، حادثه‌لردن تجربه و مشاهده یاردیمیله بر طاقم نتیجه‌لر ، قانونلر استخراج ایدر . فلسفه‌ده نتایج مذكوره اوزرنده تفکر و تأملده بولنور . خلاصه فنك مه‌تودی عملی ، فلسفه‌نك مه‌تودی ایسه نظریدر .

۳ — بر حادثه فناً مطالعه ایدیله‌رك اوندن بر نتیجه (قانون) استخراج وضبط اولنورکن او نتیجه‌نك صحتی‌ده عینی زمانده تحقیق ایدیلمش اولور . چونکه عینی اصول تکرار تطبیق ایدیله‌رك عینی نتیجه‌یی استحصال ایتمك دائما ممکن‌در. فقط تتبعات فلسفیه‌دن استخراج اولنان نتایجك صحتنی اثبات ایده‌جك ایکنجی بر (تحقیق Verification)دن آرتق بحث ایدیله‌مز. چونکه بو نتایج بر نظریه‌در. نظریه‌لرك حقیقته مطابق اوله‌بیلمه‌لری محتملدر . فقط، واقعه مطابق اولوب اولمدقلری حقنده حاصل اوله‌جق شبهه‌لری ازاله ایده‌بیله‌جك هیچ بر دلیل سرد اولنه‌مز .

٤ — فنك مطمح نظری، طبیعتی بولندیغی وجهله تتبع ومطالعه ایتمکدر . نتیجهٔ تتبعاتك شخصیت بشریه‌ده حاصل ایده‌جکی تأثراته ، براقه‌جغی ایزلره قارشی فن ، کلیاً لاقیددر . تعبیر دیکرله فن ، ممکن اولدیغی قدر غیر شخصی اولمغه ، صرف عالم خارجی ایله علاقه‌دار بولنمغه ساعیدر. هیچ بر وقت، تحسسات بشریه‌یه عائد مسائله قاریشمز. انسانلرك آرزولرینه ، مقدراتنه ، سعادت وفلاکتلرینه قارشی تماميله بیکانه‌در . بناءً علیه فن ، انسانلرك احوال باطنیه وتمایلات ذاتیه‌لرندن اصلا بحث ایتمز وایده‌مز. چونکه بونلرك تتبع وایضاحنه قادردکلدر. حالبوكه فلسفه‌نك ساحهٔ تتبعنده مرکز اساسی ، انساندر . انسان

فنون مثبته‌نك ساحهٔ تتبعنه آنجق موجودات ماديه ميانده بولنمق اعتباريله داخل اولور . حالبوكه فلسفه‌نك ساحهٔ مطالعه‌سنه كيريشى ، بالعكس انسانلى نقطهٔ نظرندن‌در . فن ، طبيعتى تصوير ايدلمسى لازمكلن بر لوحه شكلنده تلقى ايدر و تلقيسنه كوره تصويره چاليشور . فلسفه ايسه طبيعتى، ايچنده (انسان) ياشاديغى ايچون واو نقطهٔ نظردن تتبع ايدر . (هه‌ربه‌رت سپنسر) ك ديديكى كبى فن ، قسماً فلسفه‌ده كاملاً توحيد ايدلمش معرفتلردن مركبدر . فن ؛ حكمتك بر جزئى دها طوغريسى مواد ابتدائيه‌سيدر .

فن ايله فلسفه آره‌سنده‌كى روابط ومناسبات

فن ايله فلسفه‌نك مه‌تود و ساحه‌لرينك بربرندن آيرى اولمسنه رغماً ، آره‌لرنده بر فصل مشترك وصيقى بر مناسبت واردر . سعى فلسفى‌دن مقصد ، اشيايى ايضاح و استكناه ايده‌بيلمكدر . تعميم ، تعميق ، تأمل وتعليل ايسه سعى فلسفى‌نك شرائط ضروريه‌سيدر . حالبوكه فنى تحرياتده تفكر وتأمل ، تعليل وتوضيحدن عبارتدر . ديمك كه بعض مفرط ماديونك ادعالرى كبى فن ايله فلسفه آره‌سنده برمخاصمه يوقدر . بويله برمخاصمه وارسه ، حقيقتده فن ايله فلسفه، علم ايله الهيات آره‌سنده دكل ، بونلرى تمثيل ادعاسنده بولنان افراطكارلرك قافالرنده اولمق ايجاب ايدر . چونكه مسالك فلسفيه مؤسسلرندن همان هپسنك عينى زمانده ياشادقلرى عصرك علوم فنونى‌ده تمثيل ايتدكلرى محققدر . متكلمين اسلاميه‌نك (آتوم) يعنى (جزؤ لايتجزا) سيستملرى فنه مستند بر مسلك فلسفيدر .

(ده‌قارت) ، (قانت) ، (فيخته) ، (هه‌غل) ، (به‌ى‌قن) ، (نيوتون) ، (لايبنيچ) ، (اسپينوزا) .... كبى بويوك فيلسوفلر ، فن وفلسفه آره‌سنده‌كى روابط صميميه‌يى ممكن مرتبه محافظه ايتمشلردر . ناصيل كه، الكندى، فارابى ابن سينا، ابن رشد، ابن باجه ابن طفيل... كبى اسلام حكماسى‌ده طبيعيات ايله مابعدالطبيعيات آره‌سنده‌كى صميمى مناسباتى تأييده چاليشمشلردر . الهيات اسلاميه‌نك مدافعى اولان

متكلمين ايسه ، علم وفن ايله اولان صيقى علاقه‌لرندن ناشى اسلام راسيوناليستلرى نامنى آلمشلردر .

(قانت) ك (انتقاد عقل محض) عنوانلى اثر اشهرى ، رياضياتله (نيوتون) فيزيكنك برحجتى كيدر . فقط ، بالآخره (شللينغ) ك تأسيس ايتديكى (افتكاريهٔ انفسيه Idéalisme Subjective) مسلكيله (شوپنهاور)ك (استقباحيه Pessimisme) مذهبى، قانت وطرفدارلرينك عليت سيستملرينه مخالف برجريان آچمش ، علم ايله فلسفه آره‌سنه بر منافرت كيرمه‌سنه سبب اولمشلردر . بو صوك ايكى ذاتك آچدقلرى جريان نتيجه‌سنده مسلك عقلى‌دن اوزاقلاشيله‌رق هند اشراقيونك ميستيسيزمى ايچنه دوشولمشدر .

ناصيل كه اسلام عالمنده‌ده (محى الدين عربى) و (شهاب الدين سهروردى)نك حكما ومتكلمين مسلكارينه قارشى آچدقلرى جريان عينى نتيجه‌يى حاصل ايتمشدر .

فرانسه‌ده (ويقتورقوزين V. Cousin) طرفندن تأسيس ايديلن (اقتطافيه Eclectisme) مكتبى ، بر آرالق علم ايله فلسفه آره‌سنده درين براوچوروم آچاجق بر استقامت آلمشدر . (اوكوست قونت)ك (اثباتيه Positivism) مسلكى‌ده بر چوق نقطهٔ نظردن مثمر نتايج ويرمكله برابر بومنافرتك ـ ولو قسماً اولسون ـ مسئوليتندن آزاده دكلدر . فلسفهٔ حاضره ؛ مستحاثات متباقيه‌دن صرف نظر ايديلورسه؛ كوندن كونه علمك اصول ، نتايج ونظرياتنه موافق بر شكل آلمغه ساعى كورونمكده‌در. (هاملين Hamlin) ، (بوترو Boutraux) و(برغسون Bergson)، بويكى شكلك خطوط اساسيه‌سنى چيزمشلردر. (فوييه Fouillét) و (سه‌آى Seailles) ايسه بو قروكى‌يى توسيع

وتثبيته چاليشمشلردر . هر حالده اساتذهٔ حاضره‌نك ، فلسفه‌يى علمى دوشونمك حالنه كتيرمك ايچون صرف مساعيدن كيرى قالدقلرى يوقدر .

زمانمزده فن وفلسفه، طبيعيات ومابعدالطبيعيات ساحه‌لرى آرتق واضح صورتده بربرلرندن تفريق ايديلمشلردر . بو تفريق كيفيتى ، عصر حاضرك پارلاق موفقيتلرندن برينى تشكيل ايدر . چونكه بو سايه‌ده‌دركه ماته‌رياليستلر كبى علم وفن بايراغى آلتنده الحادتخمى صاچانلر مابعدالطبيعيات ساحه‌سنده طولاشمق صلاحيتندن محروم قالمشلردر . فقط ، فن و فلسفه ساحه‌لرينك بو آيريلغنه رغماً آره‌لرنده بر فصل مشترك وپك صيقى رابطه ومناسبتلروار‌در. بوايكى ساحه‌دن برنجيسنده، قطعى و معين بر اصول تحتنده متوالى تجربيات اجرا ايديلمكده ؛ ايكنجيسنده ايسه ، اشيانك ماهيتنه ، منشأ وغايه‌سنه دائر نظريه‌لر قورولمقده‌در . ايكى ساحه آره‌سنده‌كى فصل مشترك ايسه ، بر كوپرى وظيفه‌سنى كورمكده‌در .

فلسفه وحكمت الٓهيه ، اك يوكسك ؛ ويا تعبير جائز ايسه ؛ اك عمومى مطلقيتلرى، ظاهرى اسباب ماوراسنده صاقلانان حقيقى علتلرى تحرى ايله مشغولدر . شوحالده ، علمه تحرىٔ عموم ديرسه‌ك ؛ داها ايلرى كيده‌رك ؛ فلسفه‌يه‌ده تحرىٔ مطلق ديه‌بيليرز . علم وفن شأنى حادثه‌لرى تدقيق ايديورسه، فلسفه بودرجه‌يى‌ده كچه‌رك اشيايى استكناه ايتمكده‌در . علم ، معرفت عاديه‌يرينه تعقل ومحاكمه‌يى اقامه‌ايديورسه فلسفه‌ده علمك نتيجهٔ محاكمه و استدلاللرينى تعميقه چاليشمقده‌در .

فن ، حادثه‌لری ایضاح ایدییورسه ، فلسفه‌ده بو ایضاحی داها زیاده درینلشدیره‌رك اصل علمی توضیح ایتمکده‌در . شو حالده فکر فلسفی ایله فکر علمی آره‌سنده الحادجی مادیونك ایقاع ایتمك ایستدکلری یولده بر نزاع و تناقض یوقدر . بالعکس فن ، طبیعیات ، فلسفه‌ده مابعدالطبیعات ساحه‌سنده قالدقجه و هر ایکیسی کندی ساحه‌لرنده کندی مه‌تودلریله یورودکجه ، آره‌لرنده‌کی آهنك دها زیاده صمیمی اوله‌جقدر .

مادیون مذهبی
و
فن

اسلامك بویوك متفکرلرینك یوکسك واحرارانه نظریه‌لری ، پیره‌نه طریقیله اندلس‌دن ، اهل صلیب محاربه‌لری مناسبتیله شرقدن آوروپایه انتقال ایتدکدن صوکره؛ اوزمانه‌قدر درین برجهالت، کور برتعصب آلتنده کوفله‌نن غرب عالمنده اساسلی برانتباه باش کوسترمشدی. بوانتباه اثری اوله‌رق، صوکره‌لری پاپالغه قدر ارتقا ایدن «سیلوه‌ستر» کبی برچوق خرستیان کنجلری اندلس مدرسه‌لرینه شتاب ایتمش ، اکمال تحصیل ایتدکدن صوکره مملکتلرینه دونه‌رك اسلام متفکرلرینك علمی وفلسفی نظریه‌لرینی نشر ایتمك صورتیله رونسانس دورینی حاضرله‌مشلردی .

فقط ، غربك بو انتباهی بدایتده مشکلاتسز اولمامشدی . کلیسا ممثللری ، کندی تعبیرلرنجه دینسز مملکتدن (اسلام دیارندن) طاشان نور و عرفان حرکتنه قارشی شدتلی برمجادله آچه‌یی بروظیفهٔ دینیه‌تلقی ایتمش، اندلس‌ده تحصیل کورنلری، اسلام علوم وفلسفه‌سندن بحث ایدنلری دینسزلکله اتهامه قالقشمشلردی. فقط، بوتون بوکور تعصب وغیرتلرینه رغماً، پیره‌نه شاهقه‌لرندن آشان عرفان حزمه‌لرینك،

غرب عالمی تنویر ایتمه‌سنه ممانعت ایده‌مه‌مشلردی . چونکه فکری جریانلری قوتله ، علمی انتباهلری جهالتله بوغمق امکانی یوقدی . قوتك فکره ، جهلك علمه ، سلطه‌نك حقه غلبه‌سی ، آنجق موقت برزمان ایچون اوله‌بیلیر . چونکه محققدرکه برکره باشلایان فکری جریان، به‌لیرن نورانتباه، قوت وجهل سلطه‌سی آلتنده بوغوله‌جغنه، داها زیاده قوتله‌نیر، روحلری داها زیاده تسخیر، فکرلری داها چوق تهییج ایدر . برکون کلیرکه بوجریان فکری، بی‌امان برسیلابه حالنده حالنده کوکره‌ر ، علم کونشی قدرتلی حزمه‌لریله کور کوزلری بیله قماشدیریر . حق وحقیقت ، جهلك قورقونج قاراکاقلری آره‌سندن صیریله‌رق قطعی ظفره واصل اولور . ایشته صحایف تاریخیه‌ده ابد ـ زنده ایزلر براقان عصر حاضرله نتیجه‌لنن رونسانس بو صورتله اولمش ، اساسلری اسلام مدنیتنه طایانان فنون حاضره غربده بو رونسانس دن‌صوکره باشلامش، انکشاف وتکامل ایده‌ده بوکونکی حالی بولمشدر .

بشریت، هیچ برتاریخده یاشادیغمز عصرقدر هیجانلی اولمامش، هیچ برزمان عصرمزده اولدیغی قدر عظیم انقلابات فکریه‌یه معروض قالمامشدر . مساعئ بشریه بوکون ، اسقولاستیك دورلرینك مظلم ونهایتسز مناقشه‌لریله هدر اولمامقدر . بوکون فنون ، تجربه ، تحلیل وترکیب کبی مه‌تودلرله متمادیاً انکشاف ایتمکده ، ساحهٔ مدنیته یکی‌دن یکی‌یه آثار صنعت اهدا ایلمکده‌در .

فنون حاضره اوقدر پارلاق اولان قوتنی ، تعقیب ایتدیکی موضوعلرك عناصر معینه اولمسنه مدیوندر : کیمیا ، اجسامك وزن وحجمنی آراشدیریور ، امتزاجلرینی تدقیق ومناسبتلرینی تعیین‌ایدییور.

فیزیك جسملرك خواصنی تحری ، تابع اولدقلری نسبتلری وعمومی قانونلری تقریر ایدییور . علم نباتات ، حیاتك شرائط ابتدائیه‌سنی آراشدیریور ، علم حیوانات ، اشکال وجودی تعقیب ، اعضانك وظائفنی تثبیت ایدییور، ماده‌نك ذی‌حیات موجوداتده‌کی دوردائمیسی پرنسیپلرینی آراشدیریور . خلاصه موجودات عضویه‌نك مناسبتلرینی، استحاله‌لرینی تتبع ایدییور !... آنتروپولوژی ، عضویت بشریه‌ده مؤثر اولان فیزیولوژی قانونلرینی استبانه ، عضویتی تشکیل ایدن مختلف جهازلرك وظائفنی تعیین‌ایدییور . علم هیئت، اجرام‌سماویه‌نك حرکاتنی قید وبوصورتله کائناتی‌اداره ایدن عمومی قانونلری‌استخراج ایتمکه چالیشیور . ریاضیات ، بوقانونلری دستور حالنه وضع ایده‌رك موجودات آره‌سنده‌کی مناسبات عددیه‌یی وحدته ارجاعه طوغری یورویور !....

فنونه بوکون حائز اولدیغی نفوذ وسلطه‌یی تأمین ایدن شئ ، موضوعلرنده‌کی بو قطعی وصریح تعین‌در . عجبا فن ، ناصیل بوقدر خارقه‌لر ابداع ایتمش، افکار بشره نیچون بودرجه حاکم‌اولمشدر ؟!.. بونك‌سببنی، فنونك موضوعلرنده‌کی تعین‌ده، مه‌تودلرنده‌کی طوغرولقده آراملی‌یز ! فقط ، فنك بویوکلك وشرفلی موقعنك ، کندیسنه پك مهم وظائف تحمیل ایتدیکنی‌ده اونوتمامسی ایجاب ایدر . چونکه فن اکثریا کندی‌وظائف وحدودندن‌اوزاقلاشه‌رق، فضای‌خیالاتده طیران ایتمکده وبوصورتله علت وجودینی وروانی غائب ایلمکده‌در .

فن، کندی ساحه‌سنده وکندی موضوعلری‌اوزرنده یورودیکی مدتجه ، دلیللری ، قانونلری مثبت وقطعیدر . فقط ، بوساحه وبو موضوعلر خارجه چیقدیغی آنده ، ایلری سوردیکی دلیللر، دعوالر،

آرتق قطعی برقیمتی حائز اوله‌مزلر. حتی دییه‌بیلیرز که فن، حدود مشروعه‌سنی تجاوز ایدنجه، اوصاف مخصوصه‌سنی غائب ایدر و آرتق (فن) اسمنی طاشیمغه استحقاق اولمز. فن، بر کره بو وضعیته ایندیمی، وثوق واعتمادموقعندن سقوط ایتمش دیمکدر. آرتق اونك نامنه یوروتولان مطالعه‌لر، سردایدیلن ادعالر، وثوق وقطعیت تمغاسنی حائز اوله‌مزلر. حدودی خارجنه چیقمق صورتیله فنی بو درکه‌یه ایندیرنلر؛ شهرت علمیه‌لری نه اولورسه اولسون؛ فنك ترجمانی عد اولنه‌مزلر.

شوصوك سطرلرله زمانمزده‌کی مادیونك وضعیتلری تعین ایتمکده‌در. فی‌الحقیقه مادیون. کیمیایی، فیزیکی، فیزیولوژیی، بوفنلرك حل ایتمك ایسته‌مدکلری مسئله‌لره تطبیق ایتمکده، بوفنلرك صلاحیتلری خارجنده اولان مسائلی، بونلر نامنه حل ایتمکه قالقشمقده‌درلر.

مادیوندن جرئتکارلقده داها ایلری کیدنلرکده فنی غرضلرینه، آرزولرینه منقاد برآلت کبی استعماله قالقشدقلری کورولمکده‌در. بونلر فنونه، کندی حدودی داخلنده اولمیان مسائلده قطعی حکملر ویردیرمك ایچون، کلمه‌لراوزرنده اوینامقده پك ماهر انسانلردر. فقط، علم وفن نامنه بوقدر جرئتکارلقده بولنان ذوات، شوحرکتلریله کندیلرینك فن خارجنده انسانلر اولدقلرینی بالذات اعتراف ایتمش دکللرمیدر؟!. کندیلری آلداندیغی کبی باشقه‌لرینی‌ده اغفال ایتمکه چالیشان بوکبی آدملرك فن حسابنه ایلری سوردکلری استدلاللر، تعلیللر واستثناجلر؛ شبهه‌یوق که؛ صلاحیتلری خارجنده وبناءً علیه تماملیه غیر مشروعدر. چونکه زمانمزده فنك رولی وساحه‌سی صورت واضحه‌ده تعین ایتمشدر.

فقط، بویله اولدیغی حالده بیله، فن نامنه دلاللقده بولنان بعضی فن ناشناسلر، برچوق مشئوم مسلکلر، مظلم مذهبلر نشرینی کندیلرینه عادتا مقدس بروظیفه ایدینمشلردر. طبیعیات ومابعدالطبیعیات حقنده درین وشموللی تتبعاتده بولنمامش اولان فقط، شوق تفحصله هریکی شیئه قارشی مجلوبیت کوسترن بعضی کنج دماغلرك بو نشریاتله هرکون بر آز داها زهرلندکلری کورولیور. شوحالده بوکبی مذهب ومسلکلره قارشی مجاهده‌یه قیام ایتمك، بونلرك بوروندکلری فن کسوه‌سنك ساخته‌لکنی کوسترمك زمانی کلمش دیمکدر. چونکه الحاده منتهی اولان بوسیستملر، ظاهربین کوزلری قماشدیره‌جق صورتده فنی رنکلرله تلوین اولنمشلردر. فقط؛ حقیقت حالده؛ بوتون بو یالدیزلی سیستملر علم کونشندن؛ استقامت طبیعیه‌سندن اوزاقلاشمش صولغون‌وسونوك الواندن باشقه برشی آله‌مامشلردر!...

حیاتده بعضی حضور وسکون آنلری واردرکه انسان بوآنلرده کندیسنی مزعج واسرار انکیز سؤاللر قارشوسنده بولور. بوسؤاللر، روحك موجودیتی، بشرك مقدرات مستقبله‌سی، اللهك وارلغی، انسانك خلقتله اولان مناسبتی کبی حد ذاتنده پك مهم وناقابل اهمال اولان موضوعلره متوجه مسئله‌لردر. انسان ایسته‌سه‌ده ایسته‌مسه‌ده دائما وجدانی بی حضور ایدن بومهم وشموللی سؤاللری استکناه ایتمك مجبوریتندن کندیسنی قورتاره‌مز. چونکه بومسائلدن هربری، طوغرودن طوغرویه کلمشدی انسانك حیات ومقدراتیله علاقه‌داردر. بونك ایچوندرکه شوق تفحص دینیلن سائق درونی، انسانی بومسئله‌لرك حلی خصوصنده درین دوشوندورمکده‌در. متفکر هیچ بر فردبشری تصور اولنه‌مزکه روحنك لایموت اولوب اولمدیغی مسئله‌سنی

بر علاقهٔ مخصوصه ایله تعقیب ایتمش اولمسون !.. برانسانك ، حقیقی وارلغی دیمك اولان روحنك نه‌اولدیغنی،نه‌اوله‌جغنی اصلا دوشونه‌مسی ایچون اونك حسسز وعقلسز بهیمی برمخلوق اولمسی ایجاب ایدر .

کندینی وکائناتی دوشونه‌بیلن هرفرد ، بوتون بووارلقلره بر مبدأ ، برعلت اولی آرامق لزومنی حس ایدر . بولزومی طویمایان ، حقیقتده بر انسان دکل ، بشر صورتنده بر حیوان دیمکدر . مبدأ اول ویا روح کبی بویوك حقیقتلر دوشونولدیکی ، هیچ اولمزسه بوحقیقتلرك وجودلری امکانی‌در پیش ایدیلدیکی زمان ، انسان کندینی پك معظم مسائل قارشوسنده بولمقده‌در : موجودات متفکره‌نك ، وجدانی بی‌حضور ایدن بومسئله‌لری اهمال ایتمك ویالکز منافع موقته آرقه‌سندن قوشمق صورتیله ناصل بر حیات مکمله یاشایه‌بیله‌جکی بحق جای سؤالدر . جهانده ، بو مسئله‌لرك حضور عظمتنده متحسس اولمیان والوهیت حقنده لاقید قالان انسانلر وارسه ، بونلر آنجق بر قسم زواللیلردر . اونلرك شووخیم حالنه آجیمق ایجاب ایدر . فقط ، بونلرك ایچنده لاقیدی‌ی حسسزلك درکه‌سنه ایندیرمك‌صورتیله احتراصات جسمانیه‌یه کوموان وهرکسی‌ده اضلاله تشبث ایدنلره قارشی بی‌امان طاورانمق‌ده هیئت اجتماعیه‌نك محافظهٔ آهنکی نامنه بر وجیبه‌در .

شوق تفحصك انسانی دائما دوشونمكه سوق ایتدیکی موضوعلردن برنجیسی وجود باری مسئله‌سیدر . بونك ایچوندرکه مادیون‌ده الك قوتلی باطاریالرینی ایلك‌اول بومسئله‌یه توجیه وجف‌القلم وجودباری‌ی انکارایتمکده‌درلر. کویا بوانکار فنون مثبته‌یه مستند بولونیورمش!.. بویله برفرضیه ، فکر بشر ایچون الك‌قورقونج بر ضلالتدر. سیستمك

فنون مثبته‌یه مستند بولندینی ادعاسی‌ایسه صافدللری قاندیرمق ایچون ترتیب ایدیلمش بر طوزاقدن باشقه بر شی دکلدر . مادیونك ، فلسفی سیستملرینك فنه مستند اولدینی یولنده‌کی ادعالرینك نه درجه مقارن حقیقت بولوندوغنی آکلامق ایچون الك طوغری طریق ، بو مسلکی فنون مثبته‌یه‌توفیقاً تحلیل ایتمکدر. چونکه بوصورتله بوتون‌بوادعالرك واهیلکی داها واضح برشکلده کوستریله‌بیلیر.

(فن) ك ماهیت وحدودینی حقیله احاطه ایتمش اولانلرجه معلومدرکه (فن) ، طوغریدن طوغری‌یه (الله) مسئله‌سندن بحث ایتمز . بوکونکی معلومات فنیه‌مزی بو مسئله‌یه تطبیق ایتدیکمز زمان‌ده هیچ برصورتله الوهیتك نفینی مستلزم برنتیجه استحصال ایده‌مزز. بالعکس فن، طبیعتی‌تدویرایدن قانونلرده برحکمت‌بولوندوغنی بلا تردد تصدیق ایدر . دیمك‌که مادیونك اللهی انکار خصوصنده‌فنه استناد ایتدکلری یولنده‌کی‌ادعالری کذب محضدر. چونکه فن، هیچ بروقت وهیچ برصورتله اللهی نفی ایتمه‌مکده‌در. فن ، بالعکس قوانین طبیعتده بر حکمت بولوندوغنی تصدیق ایتمکله ، بو قانونلرك بر فاطر حکمیه استناد ایتدکلرینی ضمناً قبول ایلمکده‌در .

فقط‌مادیون دیه‌بیلیرلرکه : « بز، طانیمادیغمز براللهك وجودینی قبول‌وتصدیق‌ایده‌مه‌یز. بز آنجق ساحهٔ تجربه‌ومشاهده‌یه کیرن شیلری بیله بیلیورز . بناءً علیه ؛ آنجق بونلرك وجودینی قبول و تصدیق ایده‌رز !......». کرك مادیون وکرك‌دیکر ملحدلر طرفندن بویله بر ادعاسرداولنه‌بیلیر.فقط‌بوادعای فنه‌استنادایتدیرمك فن‌ناشناسلق‌اولور. فن کرچه‌ساحهٔ تجربه‌یه کیرمه‌ین شیلرله اوغراشماز. فقط هیچ بروقت

اونلرك وارلغنیده نفی وانكار ایتمز. چونكه ایده‌مز. اساساً مادیونك شو اعتراضلری ، مسلمانلره قارشی وارد اوله‌میه‌جغی كبی مسلمانلر نظرنده شایان معذرت برسببده تشكیل ایده‌مز. چونكه مسلمانلرده كنه باری‌یی بیله‌مدكلرینی ، بیلمیه‌جكلرینی اعتراف ایدرلر : « ما عرفناك حق معرفتك » عارف حقیقت اولان هر موحدك ورد زبانیدر . فقط بز كنهنی بیله‌مه‌مكله برابر ، قطعیاً بیلیور و ایمان ایدییورزكه بوتون بوكائناتك فاطر و ناظمی اولان برذات واجب الوجود واردر .

اكر هر حقیقت وكنهنی بیله‌مدیكمز شیلری انكار ایده‌جك اولورسه‌ق ، اولا بوكونكی فنی انكار ایتمه‌مز ایجاب ایدر . اویله‌یا ! ضیانك ، الكتریقك حقیقتلرینی بیلیورمی‌یز ؟ فقط بو خصوصده قطعی معلوماتمز یوقدر دیه فضاده حزمه نثار اولان ضیایی ، صنایعده بوقدر خارقه‌لره سبب اولان الكتریقی انكار ایده‌بیلیرمی‌یز ؟.. ماهیت حیاتی بیلیورمی‌یز ؟ حالبوكه حیاتك سطح عالمه رونق پاش اولدیغنك هر آن شاهدی‌یز !...

دیمك كه ماهیتنی بیله‌مدیكمز شیلرك وجودلرینی انكار ایده‌جك اولورسه‌ق ؛ هر شیدن اول ؛ قطعیتله حكم ایتمكده اولدیغمز فنون مثبته‌یی انكار ایتمه‌مز لازم كله‌جكدر . عجبا مادیون ، بوصوك لزومی تصدیق ایده‌بیلیرلرمی ؟ دینیله‌بیلیركه ، ضیانك ، الكتریقك ؛ حیاتك ماهیتلری ؛ ادعا ایدیلدیكی كبی ؛ بزم ایچون مجهول دكلدر . بونلرك ماهیتلرینك نه اولدیغنی پك كوزل ایضاح ایدن نظریه‌لر واردر .

بو مطالعه‌یه علمی بر قیمت ویرمك قابل اولسیدی ، بزده فلسفهٔ الهیه‌ونك‌ده ذات باری حقنده ، ضیا و حیات نظریه‌لرندن داها جاذب نظریه‌لری اولدیغنی سویله‌مكله مقابله ایده‌بیلیردك . فقط ،

بو مطالعه‌نك حد ذاتنده بر قیمتی یوقدر . بویله بر ادعایی آنجق فنون حقنده‌كی وقوفلری پك سطحی و ابتدائی اولانلر سرد ایده‌بیلیرلر . فقط ، فلسفهٔ علمیه‌ده ، فن و فلسفه حدودلرینی تعیین ، نظریه‌لرك قیمت علمیه‌لرینی تقدیر ایده‌جك درجه‌یه یوكسلمش اولانلرك بویله بر ادعایه جرأت ایده‌میه‌جكلری محققدر . چونكه فلسفهٔ علمیه‌نك تحت اعترافنده اولدیغی كبی نظریه‌لر ، مثبت بر حقیقت علمیه دكل حادثه‌لری ایضاح ایچون تصنیع ایدیلمش فرضیه‌لردر . اوله‌بیلیركه بوكون بر شكلده ایضاح ایدیلن بر حادثه ؛ یكی كشفلر نتیجه‌سی اوله‌رق ؛ یارین باشقه برشكلده تعلیل اولنمق ایجاب ایدر . عالم شمس حقنده‌كی بطلمیوس وقوپرنیق نظریه‌لری ، ضیا حقنده‌كی صدور وتموج نظریه‌لری بویله اولمامشمیدر ؟ بوكون (آینشتاین) ك اورته‌یه آتدیغی نظریه ، دونه قدر برحقیقت مثبته اوله‌رق قبول ایدیلن (نیوتون) نظریاتی وفنك دونكی اساسلرینی كاملاً ییقمیورمی ؟ (ایون) و(آلكترون) نظریه‌لری سنه‌لرجه فن عالمنه حاكم اولان (لاووازیه) قانونلرینه برضربه اورمادیمی !؟... ایشته بونك ایچوندركه آلمان شاعر حكیمی « كوته Goethe » وقتیله شویله دیمشدی : «ذات اجل حقنده واضح بر فكرم اولدیغنه اینانمقدن پك اوزاغم . یازدیغم وسویلدیكم فكرلرك هپسی شو جمله ایله خلاصه اولنه‌بیلیر : كنه باری ناقابل ادراكدر . انسانك ذات باری حقنده آنجق مبهم بر احتساسی ، تخمینی بر فكری واردر . فقط ؛ بوكا رغماً ؛ بز هم كندی روحمزده هم ده طبیعتده الاهك وارلغنی سزییورز . كنهنی بیلوب بیله‌مزك نه اهمیتی وار ؟!... ماهیت الوهیته دائر نه بیلیورز ؟ ذات اجل حقنده‌كی طار حدسمز ؛ قطعی اوله‌رق ؛ بزه نه افاده ایدر ؟

اللهی یوزلرجه اسملر ، بی‌پایان صفتلر ایله یاد وتوصیف ایتسه‌م‌ده ینه حقیقتك پك چوق دوننده اوله‌جغم ! مادامکه الوهیت دیدیکمز وجود اعظم ، یالکز انسان‌ده دکل عالمك بویوك کوچوك بالجمله شئوننده ، طبیعتك زنکین وقدرتلی سینه‌سنده ، هرصورتله تجلی ایتمکده‌در . بویله بر ذات اکمل حقنده ، اوصاف بشریه‌یه کوره ایدینه‌بیله‌جکمز فکر کافی ومحیطی اوله‌بیلیرمی ؟!.....».

تاریخ ادیان کوستریورکه انسانلرك ادوار متعاقبه‌ده‌الله حقنده‌کی فکرلری ؛ متتابعاً ومتوالیاً اکتساب ایتدکلری علومك درجه‌سیله هم آهنکدر . عرفان بشر کبی بوفکرده تدریجاً تکامل ایتمشدر . فقط ینه تاریخ ادیان اثبات ایدیورکه بشریته بو خصوصده حقیقی شهراهی آچانلر ، انبیاء عظام اولمش ، انسانلر ذات باری حقنده بیله‌جکمز شیلری آنجق بوذات ممتازه‌دن اوکرنمشلردر .

مادیونك ادعالرینی علم کلامه ویا مابعدالطبیعیاته استناداً رد ایتمك فکرنده دکلز. چونکه، مادیون اساساً نه‌علم کلامی نه‌ده مابعدالطبیعیاتی قبول ایتمدکلرندن بونلره استناداً وقوعبولاجق دلیللری طبیعتیله قبول ایتمه‌یه‌جکلردر. مقصدمز، مادیونك فنه مستنداولدیغی ادعاسنده بولوندقلری مسلکلرینك فنه‌مستنداولمدیغنی کوسترمك وبوخصوصده تمامیله فن دائره‌سنده حرکت ایتمکدر .

بونك ایچوندرکه، علوم تجربیه‌یه نظراً آثار طبیعتده سزه‌ر کبی اولدیغمز غایه‌لری ، ماوضع لهلری قبل‌التجربه قبول ایده‌مدیکمز کبی، وجود باری مسئله‌سنده‌ده بویله حرکت ایتمکه‌طرافدار اوله‌جغز. بناءً علیه، الحادکار مادیونه قارشی وجود بارینك (اولی A priori) اوله‌رق قبول وتصدیق ایدیلمسنی تکلیف ایده‌جك دکلز . قبل‌التجربی

مسلکلر دورلرینی اکمال ایتمشلردر . بوکون اونلری تکرار یاشاتمغه چالیشمق ایچون هیچ بر سبب و لزوم یوقدر . اعتراف ایده‌رزکه تجربه و طبیعتی اهمال ایده‌رك (لمی نظر و استدلال spéculation A priorique) طریقنی تعقیب ایدنلرنه‌ماده‌نك ارصافنی، نه‌ده عالمی مدبر اولان قانونلری ایضاح ایده‌مه‌مشلردر . طبیعتی تتبع خصوصنده قبل‌التجربی طریقلر ، معناسی وغایه‌سی اولمیان بر یولدر . تشکل کائناتك بسیط بر نظریه ایله ایضاح وحقایق طبیعیه‌نك تثبیت ایدیله‌بیله‌جکنه اینانیله‌رق تجربه‌یه مراجعت ایتمکسزین طبیعتی عمومی نظرله مطالعه صورتیله نتایج فلسفیه استخراجی اصولی چوقدنبری موقع اعتباردن ساقط اولمشدر . فنك شاهد اولدیغمز بو قدر پارلاق موفقیاتی آنجق مقابل مه‌تودك تعقیبی سایه‌سنده ممکن اوله‌بیلمشدر .

فقط ؛ علوم تجربیه‌ده فرضیه یرینه تجربه و مشاهده اصولنی اقامه ایتمك ، بالذات مشاهده وتجربه‌نك الهام ایتدیکی آهنکی، حکمتی ، عالمیتی کورمه‌مك وبوتون بونلری انکار ایتمك ایچون بر سبب اوله‌بیلیرمی ؟... (تجربی اصول Méthode A Postériorique) تعقیبی، هردرلو استنتاجات فلسفیه‌دن چکیمنك وغایه‌یه تماسدن قورقمق ایچون بر سبب معقول عد اولنه بیلیرمی ؟ خلاصه بو مه‌تود ؛ بداهته رغماً؛ هرشعله‌یی، هرنتیجه‌یی برطرفه آتان معاصر ربیونه پیرو اولمه‌مزیمی استلزام ایدر ؟ . . .

بوتون بواستفهاملره مثبت جواب ویرمك ایچون هیچ بر سبب یوقدر. بالعکس معاصر ربیون ومادیونك تعقیب ایتدکلری ادعاسنده بولوندقلری مه‌تود حسابنه، بوخصوصده یانیلدقلری شبهه‌سزدر. چونکه

تجربی مه‌تود ، بزی هیچ بر وقت الحادجی مادیونك ادعا ایتدکلری نتیجه‌یه چیقارمامقده‌در . بالعکس ، طوغرودن طوغرویه تجربی مه‌توده توفیقاً هیئت مجموعهٔ کائناتك وعالمده شاهدی اولدیغمز حادثات و شئونك فناً تأملی بزی بر مبدع و ناظمك وجودینی اعترافه سوق ایتمکده‌در . شوحالده ، مادیونك بوتون شبهه‌لرینی جرح و بر سیستم نامنه ایلری سوردکلری نتیجه‌لری ابطال ایده‌رك بر فاطر مبدعك وارلغنی اثبات ایچون نه نصی ودینی دلیللره حتی نه‌ده فلسفه‌نك لمی طریقنه مراجعته احتیاج یوقدر . بو خصوصده فنون حاضره‌یه پك کوزل استناد ایدیله‌بیلیر .

زمانمزده‌کی الحاد مسلکنك عمومی اصول و قواعدینك هیئت مجموعه‌سنی تدقیق ایتدیکمز زمان کندیمزی شویله بر نتیجه مواجهه‌سنده بولیورز : « کائناتی اداره ایدن ؛ ظن اولوندوغی کبی ؛ قوا دکلدر . قوتك ماده اوزرنده حکمران اولمسی شویله طورسون بالعکس قوی ، ماده‌نك اسیر وتابعی‌در . ماده ، بذاته حرکت وساحهٔ تأثیرلرینی تقدیر ایده‌مدیکمز قانونلره توفیقاً کندی کندینی اداره ایتمکده‌در . ماده ازلی‌در و بر طاقم اوصاف وخواص ازلیه ایله متصفدر . عالمك سبب وجودی ، بوکونکی حالی وبقاسی ، ماده‌نك خواص ممیزه‌سیله قابل ایضاحدر ... » .

شو نتیجه‌دن آکلاشیلدیغنه کوره مادیون ، حقیقی وروحانی الله یرینه مادی بر الله ، داها طوغریسی تعبیریله بر (الله ـ ماده) اقامه ایتمشلردر. چونکه ادعالرینه نظراً عالمی اداره ایدن ماده‌در. قوای حکمیه ، کیمیویه ومیخانیکیه ماده‌نك اوصاف وخواصندن باشقه برشی دکللردر. مادیه مذهبنده قوت ، ماده‌نك خواصی حالنه ایندیریلدیکندن اس الاساس

اوله‌رق یالکز ماده قالیور دیمکدر. فقط ، بو هر شی اولان ماده‌نك ده حقیقتی مجهولدر. کنهنی بیله‌مدکلری ایچون حقیقی اللهی انکار ایدن مادیون ، غریبدر که حقیقتنی بیله‌مدکلری ماده‌نك وجودینی قبول ایتمکده هیچ بر بأس کورمیورلر . فقط ، مادیونك پك چوق اولان بو کبی تناقضاتیله اوغراشمق فکرنده اولمدیغمز ایچون بوراده فضله توقف ایده‌جك دکلز . مادیون سیستمنی کوکندن ییقمق ایچون خلقتده عامل اولان مؤثرك نا قابل ادراك اولان (الله ـ ماده) اولمدیغنی ، ماده‌نك قوت اوزرنده دکل ، قوتك ماده اوزرنده مؤثر بولوندوغنی اثبات ایتمك کفایت ایدر . عالمك اداره‌سنی ، نظام و آهنك کائناتك محافظه‌سنی ، بونلری تشکیل ایدن کوروبی شعور ذره‌لره ، آتوملره اسناد ایده‌بیلمك ایچون انسان حقیقتاً کوروبی شعور اولملی‌در . ادارهٔ عالمك قوانین عالیه‌یی تجلی ایتدیرن قوتلره مربوط اولدیغنی اثباتدن مستغنی اولان بر حقیقتدر . لایتغیر قانونلره مربوط بولنان بو قوتلرده واجب الوجود بر قدرت متعالیه‌نك آثار تجلیاتیدر .

ایشته مادیون ایله آره‌مزده‌کی الك اساسلی اختلاف بو نقطه‌در . مادیون ، کویا تجربه ومشاهده‌یه استناداً ، ماده‌نك اس الاساس وبذاته متحرك اولدیغنی ادعا ایدییورلر . بزده ینه فنه ومشاهده‌یه استناداً ، ماده‌نك کور ، عاطل وبی‌شعور بر موجود اولدیغنی ، حرکتنی‌ده واجب الوجود و حکیم و علیم بر مبدأدن آلدیغنی ادعا ایدییورز . پیرولرینك فنه استناد دعواسنه رغماً ماته‌ریالیزم ، بوتون معناسیله بر (دوغماتیزم) در . مثبت ، مسلم وبدیهی اولمیان شیلری مفرط بر قطعیتله تثبیت ایتمکده‌در . خرستیانلقده‌کی (دوغماتیزم) علیهنه قیام

ایده‌رك مفرطانه هرشیئی انکاره قدر یوروین مادیونك نتیجه‌ده باشقه بر یولدن عینی کردابه سوروکلنمش اولملری پك غریبدر .

انسان (بوخنر) ، (ارنست هه‌کل) ، (موله‌شوت) ، (لانکه) کبی رؤسای مادیونك اثرلرینی اوقودیغی زمان بونلرك فن نامنه مدافعه ایتدکلری عامیانه اعتقاد قارشوسنده شاشمقدن کندینی آله‌میور . مادیون ، خطالرینی عمومه قبول ایتدیرمك ایچون ظاهراً حادثات فنیه‌یه استناد ایدر کوروندکلرندن ، سیستملرینی جرح ، خطالرینی اظهاره معطوف اولان مساعینك‌ده عینی اساسلر ابتناء ایتمسی اك موافق بر طریقدر .

فقط ، داها شیمدیدن اخطار ایده‌لم‌که ؛ مادیونك ادعالری کبی ؛ کائنات مادی بر میخانیزمادن باشقه بر شی اولمسه وکائناتده شاهدی اولدیغمز قوتلرده ازلی بر محرکه دکل طوغریدن طوغرویه ماده‌نك کندیسنه عائد بولونسه ، خلاصه جهان ماده‌دن باشلایان ولاینقطع دوام ایدن بر حرکت دائمه سیستمی اولسه‌بیله ینه الوهیت دعواسی غائب ایدیلمش اولماز .

فلسفه‌نك باشلادیغی کوندن ، (هراقلیت) و (دهموقریت) دورلرندن زمانمزه قدر کچن مدت ظرفنده ، خلقت وحرکت عالمی ایضاح ایچون سرد اولنان میخانیك سیستمی ، ملحدلر ملجائی اولمشدر . حالبوکه بوکا مقابل اولان دینامیك سیستمی‌ده ینه او زمانلرندنبری روحیونك مسندی‌در .

عجبا عالمك مبدعسز ، ناظمسز ، بانی‌سز وغیر متکامل بر میخانیزما سیستمی اولمسی علماً ممکنمیدر ؟ . . . کورویورزکه مادیون بو دعوالرینی علماً اثبات ایده‌جك بر وضعیتده دکللردر . کویا بونی

اثبات ایتمك ایچون سرد ایلدکلری مطالعه‌لر ، یازدقلری کتابلر ، دماغلری فلسفهٔ علمیه ایله ایشلنمه‌مش ، فقط کوزلری ترقیات فنیه ایله قماشمش اولان صافدللری اغفال ایده‌بیله‌جك مغالطه‌لردن باشقه بر قیمتی حائز دکللردر . اثبات صددنده سرد ایتدکلری مطالعات اوقدر اساسسز اولدیغی ایچوندرکه فن وسلامت فکرك بی آمان هجوملری قارشوسنده صاغه‌صوله‌صالدیرمق وبوصورتله اورتالغی ولوله‌یه ویره‌رك هرکسی شاشیرتمق ، عجز و سقوطلرینی ، هیچ اولمزسه بعض صافدللره آکلاتمامق سیاستنی کودمکی عادت ایدینمشلردر . ینه بو اندیشه ایله‌درکه کندی مذهبلرینه معارض اولان بالجمله مسائل علمیه اربابنی‌ده باشدن آشاغی‌یه تجهیل و تذلیل ایتمکی پیشه ایدینمشلردر .

موسیو (قارو Caro) نك (کوته‌فلسفه‌سی) عنوانلی اثرنده [۱] ایضاح ایتدیکی اوزره (میخانیزم) ، هرشیئی ازلی وابتدائی آتوملرك تجمعلریله ، امتزاجلریله ایضاح ایتمکده‌در . حادثاتك بالجمله تنوعاتی ، تولد ، حیات ، موت ، لاینقطع برلشن ، آیریلان جزء فرد سیستملرینك تظاهرلری ، ترکبلری وتحلللری نتایج میخانیکیه‌سندن باشقه بر شی دکلدر . (دینامیزم Dynamisme) ایسه ، بالعکس بوتون حادثه‌لری ، بوتون وارلقلری ، قوت فکرینه ارجاع ایتمکده‌در . بوسیستمه کوره عالم ، یامتقابل وآره‌لرنده آهنکدار اولان قوالك ویا استحالات دائمه‌سی مجموع موجوداتی ابداع ایدن تك بر قوتك افاده‌سی‌در . .

فقط ، هرایکی نظریه‌یه کوره حادثات وکائناتك ایضاحی ، هرحالده ایکنجی درجه‌ده بر تعلیلدر . میخانیزم نظریه‌سنه کوره بالذات

La Philosophie de Gotte [۱]

ماده‌یه ، دینامیزم نظریه‌سنه کوره‌ده تك قوته چیقیلدیغی زمان بوماده‌نك ویا قوتك‌ده مدرك ومدبر ، علیم وحکیم بر مبدعی بولنمق ضرورتی انکار اولنه‌بیلیرمی ؟ شئون عالم ، ایستر میخانیزم سیستمنك ایضاح ایتدیکی شکلده ، ایستر دینامیزم سیستمنك تصویر ایتدیکی طرزده جریان ایتمش اولسون !. بزجه بونلر اودرجه حائزاهمیت دکلدر . اصل مسئله ، برنجی نظریه‌یه کوره (ماده) نك حائز اولدیغی حرکتك ، دینانیزم نظریه‌سنه کوره‌ده ایلك تك قوتك منشألری کیفیتی‌در ! بو منشائی ایضاح خصوصنده ماته ریالیستلرده ، میخانیستلرده ، دینامیستلرده اظهار عجز ایتمکده‌در . بو عجزده کوستریبورکه واجب‌الوجود برمبدائه استناد ایتمکسزین کائناتی ایضاح ادعای مغرورانه‌سیله ایلری سوروان بوتون بو طنطنه‌لی نظریه‌لرك هپسی‌ده غیر مکمل ونقایصله مالی برر فرضیه‌دن عبارتدر .

حیات کائناتی تشکیل ایدن تأثیر ومتقابل تأثیرلرده منحصراً بر لزوم ریاضی کورن نظریۀ میخانیکیه تام ومکمل دکلدر . چونکه بونظریه علت فکرینی‌قالدیردیغی کبی اخلاق ومعنویات عالمنی‌ده ابطال ایتمکده‌در . بوتون ظواهره رغماً ، میخانیکیه طرفدارلری‌ده قوته عائد اولمسی ایجاب ایدن قدرتی بالذات ماده‌یه اسناد وقوتك‌ده بروصف کیفی‌دن باشقه بر شی اولمدیغنی ادعا ایتمکده‌درلر . حالبوکه جوهر صره‌سنده قوت‌ده ماده کبی عینی حقه مالکدر .

ماته‌ریالیستلری یانیلتان خطالردن بری‌ده بونلرك اللهك موجود اولمسی ایچون اراده‌سنك کیفه کوره تبدل ایتمسی ایجاب ایده‌جکی قناعتنه صاپلانمش اولملریدر . بوقناعت سائقه‌سیله‌درکه ، اللهك کنلنده لایتغیر

بر ارادۀ ثابته‌سی ، غیر متبدل بر سنت‌الهیه‌سی اولمسنی وارلغنه منافی کورمشلردر . دییورلرکه: « اکر برالله‌موجوداولسیدی ، ارادۀ کیفیه ایله هرآن جهانك آهنك موجودیتی ده‌کیشیر طوروردی . حالبوکه ، بشریتك تاریخ ادرا کندن بوکونه قدر عالم ، ثابت ، لایتغیر قانونلره تابعدر . عالمده‌کی بوانتظام اثبات ایدییورکه برالله یوقدر . »

آکلاشیلدیغنه کوره‌مادیون‌بوطرز استدلالی ، خرستیانلق‌عقیده‌سنه ابتنا ایتدیرمشلردر . اللهك وار اولمسی ایچون آهنك عالمك هرج ومرج اولمسی اقتضا ایتدیکنی بر مسلمانك دماغی بر درلو احاطه ایده‌مز . چونکه اسلامیت کبی سنت الهیه‌ده تبدل وتغیر اولمدیغی پرنسیبنی تعلیم ایدن بر دین ایچون ، اللهك وارلغنك وبرلکنك اك جلی برهانی ، کائناتده کورولن نظام وانتظام ، آهنك وتساندر .

(بوخنه‌ر Buchner) دییورکه : « کائناتی مدبر بر علت‌ازلیه‌نك ناصیل اولوبده لایتغیرقانونلرله اویوشدیغنی هیچ برکیمسه آکلایه‌مز !. » عجبا نیچون ؟ ئه‌وه‌ت ، الوهیتی حضرت عیسی‌نك شخصنده تجسیم وپاپالرك آرزو وهوسلرینك منقاد بر خادمی کبی تصویر ایدن خرستیانلق نقطۀ نظرندن علت ازلیه‌نك لایتغیر قانونلرله اویوشمه‌سی مسئله‌سی حقیقتاً آکلاشیله‌مز . فقط ، هرشیئك لایتغیر قانونلره مربوط اولدیغنی دینلرندن اوکرنن مسلمانلر بونی پك کوزل آکلایه‌بیلیرلر . ناصیل که ذات باری‌یی کلیسا عقیده‌سیله دکل ، علمی استدلال ایله بولان حقیقی ارباب فن ایچون‌ده بونك آکلاشیلمه‌سی پك قولایدر . فیزیك علماسی آره‌سنده ممتاز بر سیما اولان (اورستد Oersted) ، « عالم بر علت ازلیه طرفندن اداره ایدیلمکده‌دور . بو علت ازلیه‌بزه

طبیعتك لایتغیر قانونلرنده‌کی تأثیراتیله تجلی ایتمکده‌در ! » دیه‌رك بونی
پك کوزل آکلادیغنی اعتراف ایتمشدر .

(بوخنه‌ر) کائناتی مدبر علت ازلیه فکرینك لایتغیر قوانین
فکریله غیر قابل تألیف اولدیغی ادعاسنی تأیید ایتمش اولمق ایچون شو
سطرلری علاوه ایدییور : « کائناتك مدبری یاقوانین طبیعت ویاخود
علت ازلیه‌در. بونلر، بربرلری مواجهه‌سنده‌هر آن مجادله‌یه کیره‌جکلردر.
مدبر عالم ، علت ازلیه اولدیغی تقدیرده قوانین طبیعت لزومسز قالور.
بالعکس مدبر عالم لایتغیر اولان قوانین طبیعت ایسه ، بو تقدیرده‌ده
الهی هر درلو مداخلاتك خارج قالمسی ایجاب ایدر. » . (موله‌شوت
Moleschott) ده عینی فکری شو صورتله افاده ایدییور : « اگر
ماده‌یی برمقصد داخلنده بر ذات‌اجل اداره ایدییورسه طبیعتك لزوم
قانونی غائب وهرحادثه برطرفدن تصادفك بازیچه‌سی، دیکرطرفدن‌ده
کیفی بر اراده‌نك اثری اولیور دیمکدر ! . . »

(بوخنه‌ر) و (موله‌شوت) ك یوقاریکی استدلاللرنده علمی بر
قیمت آرامق بیهوده‌در . علت ازلیه‌نك قوانین طبیعه‌یی أزلده تقرر
ایتمش اولمسنه عجبا نه کبی موانع فنیه واردر ؟ ! . . مادیونك هرایکی
رئیسی‌ده بو خصوصده ساکتدر .

فقط ، بونلرجه غایه تحری حقیقت دکل ، نشر الحاددر . بناءً
علیه ، موانع حقیقیه اولوب اولمدیغنی آرامغه هیچ‌ده لزوم یوقدر
بوتون بو چوروك استدلاللر کوستریورکه مادیونك ، تحری حقیقت
یولنده‌کی مساعیلریله بو نتیجه‌یه واصل اولدقلری شکلنده‌کی ادعالری
آچیق بر یالاندر . الحادجیلر ، فلسفی وفنی الجا آتله ملحد اولمش
دکللردر . بلکه الحادلرینی محق کوسترمك وبعضی صافدللری‌ده

کندیلرینه پیرو یاپمق ایچون ، فن وفلسفه‌دن استفاده‌یه قیام ایتمش ،
فنی، الحادك کور بر آلتی کبی کوسترمکه چالیشمشلردر . (بوخنه‌ر)
و (موله‌شوت) ك یوقاریکی استدلاللری بونك بر نمونه‌سیدر . چونکه
بو عجیب استدلال ، کندی کندینه صارصیلمقده‌در : قوانین طبیعت
حقنده تعمیق فکر ونظر ایدن هرمتفکر ، هرمتفنن ، بو قانونلرك
حکیم وعلیم بر مبدأه استناد ایتدکلرینه بلا تردد حکم ایدر . بوتون
قانونلر، بر حکمت ازلیه‌نك صریح ولایتغیر بر افاده‌سیدر . شوحالده
علت ازلیه‌نك بالذات بو قانونلرله هم آهنك اولمه‌یه‌جغی دعواسنی
قورمق وبوندن علت ازلیه‌نك یوقلغنه‌استدلال ایتمکه قالقشمق کولنج
بر شی‌در .

صنعتنده جداً مهارتکار برعودی‌یی دیکله‌دیکمز زمان، روحنك
شعر صیمیسی ایله عودینك متهز تللرندن‌اوجان آقوردلرك هم‌آهنك
اولدیغنه شاهد اولمیورمی‌یز ؟ .

بو صنعتکارك شعر روحیله آلتنك آقوردلری ، تللرك اهتزاز
قانونلری آره‌سنده صمیمی بر آهنك بولوندوغنه باقه‌رق ،
صنعتکارك وارلغنی انکار ایتمکمی ایجاب ایدر ؟ مادیونك یوقاریکی
استدلالرینه نظراً ، بو صنعتکارده بر روح موجود اولمامسی اقتضا
ایتمکده‌در. چونکه صنعتکارده برروحك وارلغنی قبول ایتمك‌ایچون؛
مادیونك طرز محاکمه‌لرینه کوره ؛ بو روحك آهنك قانونلریله بعضاً
کیفی امتزاجسزلقده بولنمسی ایجاب ایتمکده‌در . بو طرز محاکمه
واستدلالك بطلانی اوقدر بدیهدرکه، مرتبلری بیله ، نهایت بوبطلانی
ضمناً اعترافه مجبور اولمشلردر .

(بوخنه‌ر) ی علم نامنه بو قدر کولنج بر استدلاله سوق ایدن

مسبب ، آكلاشيلديغنه كوره ؛ خرستيانلغك بو خصوصده‌كى عقيده‌سى اولمشدر . (بوخنه‌ر) ، كائناتده ظهور ايدن هرحادثه‌نك بر سببى اولديغنى [١] ، وقوانين طبيعتده تبدل بولونماديغنى [٢] تعليم ايدن اسلامك اساسلرينه واقف اولسيدى ، استدلالنده‌كى غرابتى آكلار وعلم نامنه كولنج بر موقعه دوشمش اولمزدى . فقط ، اسلامك اساسلرينه بيكانه اولان (بوخنه‌ر) بر وقتلر انكلتره‌ده دين نامنه وقوعبولان بر حادثه‌يى نظر اعتباره آلمش ، بوكا استناداً بو توحاف استدلالده بولنمشدر . (بوخنه‌ر)ك افاده‌سنه كوره « انكلتره‌ده بر آرالق ظهور ايدن قولرا مناسبتيله هيئت رهبان طرفندن ؛ خسته‌لغك ازاله‌سى ايچون ؛ عموميتله بر كون اوروج طوتولمه‌سنك حكومتجه امر ايديلمسى تكليف اولونمش . لورد (پالمرستون) ده بو تكليفه ، « قولرانك انتشارى قسماً معلوم اولان شرائط طبيعيه‌يه مستنددر . بناءً عليه خسته‌لغى توقيف خصوصنده تدابير صحيه ، دعالردن داها مؤثر اولور » ، جوابى ويرمش . فقط (پالمرستون) ك بو جوابى هيئت رهبان طرفندن ملحدلكله اتهام ايديلمه‌سنه سبب اولمش وپالمرستونك ، قوانين طبيعتك كيفى مداخله ايله بوزولاميه‌جغنى سويلمكله عظيم بر كناه ارتكاب ايتمش اولديغى اعلان ايديلمش ! . . »

ايشته بر آرالق انكلتره‌ده بويله بر واقعه جريان ايتمش اولديغى ايچون (بوخنه‌ر) جنابلرى‌ده (الله)ك وارلغنى انكار ايتمكده‌در . الحادلرينك علم وفنه مستند اولديغى دعواسنى عيوقه چيقاران ماديونك نقطهٔ استنادلرى هپ بو كبى شيلردر . ديمك كه

[١] لكل شيئى سببا

[٢] ولن تجد لسنة الله تبديلا

ماديونى ، فنون مثبته نامنه انكار الوهيته سوق ايدن والحادى علوم وفنونك نتيجهٔ ترقياتى اوله‌رق كوسترن سيستمك اساسى حقيقت حالده شو اوليور : « مادامكه پاپاسلر ، كندى آرزو وطلبلرينه كوره اللهك قوانين طبيعتى آلت اوست ايده‌جكنه اعتقاد ايدييورلر . شو حالده اكر بر الله وارسه اونك دائما وقتلى وقتسز كيفى مداخله‌لرله كائناتده‌كى آهنكى بوزمه‌سى ايجاب ايدر . حالبوكه بز كائناتده دائمى بر آهنك وانتظام كورييورز ونظام عالمك هيچ بر مداخله ايله بوزولماديغنه شاهد اوليورز . ديمك كه ، قوانين طبيعت خارجنده بر الله يوقدر ! . . »

علم وفن نامنه الوهيتى انكار ايدييورزديه بوقدر كولنج استدلالره قالقشمق آنجق ماته‌رياليستلرك ياپه‌بيله‌جكى شيدر . بو استدلال اولسه اولسه ، آنجق پاپاسلرك تخيل ايتدكلرى كبى بر الله اولمديغنى اثبات ايچون سرد اولنه‌بيلير . يوقسه ، هيچ بر وقت ؛ صورت مطلقه‌ده ؛ انكار الوهيته بو يولده استدلال اولنه‌مز . سنت الهيه‌نك لايتغير اولديغنى وهر حادثهٔ طبيعيه‌نك بر سبب طبيعى‌يه مستند بولوندوغنى بيلن بر مسلمان ، بو كبى استدلاللرى آنجق بر اشمئزاز استهزا ايله قارشولار وبوتون بو كبى دليللرى ، مطالعه‌لرى ، آنجق كولنج بر شى ديه اوقور .

ماديوندن (قوتا Cotta) ده ، كويا انكار الوهيت ايچون سرد ايتديكى « خلقتده‌كى عدم كمال ، خالقده‌ده عدم كمالى استلزام ايدر » يولنده‌كى دعوا ايله وجود بارى‌يى دكل ، كندى مذهبلرينى يقمقده‌در . چونكه ماديون ، بر علت ازليه‌نك لايتغير قانونلرله اوزلاشاميه‌جغنى اعلان ايدركن ، عينى زمانده ، لايتغيريتك ؛ وياهيچ اولمزسه ؛ نظام وانتظامك و (الله) ديديكمز وجود واجبك ، مفكوروى كمال ايله

بك أيى اويوشابيله‌جكنى اعتراف ايتمش واولكى دليللرينى بالذات كنديلرى چوروتمشلردر .

ماديونك كويا وجود بارى‌يى انكار ايچون ايلرى سورمش اولدقلرى دليللرك هپسى بويله غرابت وتضادلرله معلولدر . بواعتبارله بونلره علماً (دليل) اسمى ويرمكده قابل دكلدر . وجود بارى‌يى انكار ايچون دليل‌ديه سردايديلن مغالطه‌لرك بر نمونه‌سى‌ده (استروس Strauss) ك شو سوزلريدر : « ادارهٔ كائناتك عالمدن خارج برقوت طرفندن تنظيم ايديلمش اولمسى قبول اولنه‌مز . كائناتى مدير اولان سبب ، طوغرودن طوغرويه قواى هيئيه وبونلر آره‌سنده‌كى مناسبتلردر! » . كائناتك عالمدن خارج برقوت طرفندن تنظيم ايديلمش اولمسى ، عجبا نيچون قبول اولنه‌مزمش ؟ بونى كوسترمك و اثبات ايتمك ايجاب ايتمزمى ؟ فقط ، بونى اثباته ياناشمق ماديونك هيچده ايشلرينه كلمز . چونكه اثبات ايده‌مزلر . بونك ايچوندركه اك متعصب بر دوغماتيق مهارتيله دعوالرينه كويا اثبات ايديلمش بر حقيقت ، بر متعارفه ماهيتى‌ويرمكى ، خلاصه دعوالرينى اثبات ايديلمش بر نتيجه كبى ايلرى سورمكى عادت ايدنمشلردر .

بزده كائناتك قوانين معينه‌يه مربوط اولديغنى قبول ايدييورز . فقط ، قوانين طبيعتك موجوديتى ، ذات باريننك انكارينى نيچون مستلزم اوله‌جغنى بر درلو آكلايه‌ميورز . بوقانونلرك موجوديتى بر اللهك وار اولمسنك لزومسزلغنه دكل ، بالعكس بوقانونلرى تأسيس وآره‌لرنده‌كى نظام وآهنكى تأمين ايچون واجب الوجود بر علت اولى‌نك‌نك وار اولمسى ايجاب ايتديكنه ناقابل انكار بردليل ، وبوعلت اولى‌نك عليم وحكيم اولديغنه‌ده لايزال بر نشانه‌در .

ماديوندن (توتله Tuttle) نك مطالعه‌سى‌ده غرابتجه‌ديكرلرندن كيرى دكلدر . بوافندى‌ده ديبوركه : « شعاعات شمسيه‌ده يوزن ذره‌لردن ، دماغك كتله‌سندن صادر اولان ذكاى بشره قدر هرشئ ثابت پرنسيپلره تابعدر . شو حالده بر (الله) يوقدر . » . عالمده هرشيئك ثابت پرنسيپلره ، معين سببلره تابع اولديغنى ، ارباب فن ايله برابر ، مسلمانلرده قبول ايتمكده‌در . خرستيانلق عقيده‌سنك بوحقيقته نيچون مخالف اولديغنى دوشونمك بزم وظيفه‌مز دكلدر . فقط هرشيئك ثابت پرنسيپلره تابع اولمسندن بر الله بولنمامسنك‌نه‌دن لازمكلديكنى بوافنديلره صورمق حقمزدر . آكلاشيلديغنه كوره ماديون نظرنده (الله) ديمك ، نظام وانتظامك ، آهنك وسنتك بى امان بر دشمنى ديمكدر . بناءً عليه ، نظام وآهنكله بر اللهك وارلغنك تأليفى امكانى يوقدر . پاپاسلرك كنديلرينه ايناندىرمق ايسته‌دكلرى (الله) بويله اوله‌بيلير . فقط بو الله ، فاطر كائنات وواجب الوجود اولان حقيقى (الله) دكلدر . پاپاسلرك كندى احتراصلرينه وكيفلرينه خادم اولمق اوزره تخيل ايتدكلرى الله‌در . اكر ماديون ، پاپاسلرك انتظام دشمنى اولان (مخيل الله) لرينى انكار ايتمك ايستيورلرسه بوخصوصده يردن كوكه حقلرى واردر . فقط ، ماديونك بوكبى استدلاللرينه قاپيلارق ، اسلامك اعتقاد ايتديكى معبود حقيقينك‌ده انكارينه يلته‌نن مسلمان آدلى فن ناشناس قفالره نه ديمللى ؟!..

اسلامك تلقين ايتديكى الله ، بوتون جهانك فاطرى ، آهنك كائناتك ناظمى ، قوانين طبيعتك واضعى اولان واجب الوجوددر . واجب الوجود ، علت اولى‌در . شو حالده ، عالمده مستمر بر آهنك ونظام بولونماسى ، هرشيئك علل معينه‌يه تابع اولماسى ، بويله بر اللهك يوقلغنك

دکل وارلغنك، برلکنك الك قوتلی برهانیدر. اساساً فرقان مبین‌دهده اللهك وارلغنه وبرلکنه؛ کائناتده‌کی نظام وآهنك ایله استدلال ایدیلمشدر [١].

الوهیت وروح کبی مثبت حقیقتلری انکار ایتمکی شعار ایدینن، باشقه مسلکلره، باشقه سیستملره یوقدن یره هجوم ایدن مادیونك کندیلری و کندی مسلکلری حقنده پك غریب بر قناعتلری واردر. باشقه‌لرینك برهانسز هیچ برادعالرینی شایان استماع عدایتمه‌ین مادیون، کندیلرینك برهان اقامه‌سنه مجبور اولمقسزین بر شیئك صحتنی تأمین ایتمك حق وصلاحیتنه مالك اولدقلرینی تخیل ایدرلر. کویا هر کس، هر دیدکلرینی بلادلیل قبول وتصدیق ایتمکه مجبورایمش کبی عقیده‌لرینه، فکرلرینه نصی برماهیت ویرمك، بونلرك الك ممیز شعاریدر. مادیونك علم ایله قابل توفیق اولمیان بویله بر طریق التزام ایتملری مدعالرینك حقایق فنیه ماهیتنده وبناءً علیه اثباتدن مستغنی اولدیغی یولنده، هر کس‌ده عمومی بر قناعت اویاندیرمق کبی بر ملاحظه‌یه مستند بولوندوغی شبهه‌سزدر. فلسفهٔ علمیه‌دن بی خبر صافدللری اغفال خصوصنده بوطریقدن پك چوق استفاده ایتدکلری‌ده نا قابل انکاردر. چونکه محیطمزده بیله، کورکورینه بونلره پیرو اولان بعضی ضلالت زده‌لر کورولمکده‌در.

مادیون، تجربه‌سزلری اغفال ایده‌جك صورتده قلم اویناتمقده پك مهارتکاردر. خلقتدن بحث ایدرکن، صانکه کندیلری مجلس خلقتده بولنه‌رق بالفعل پیلانی چیزمش ویاعالمی طوغرودن طوغرویه بالذات یاراتمش کبی بر قطعیت نصیه ایله قلم یوروتمك معتادلریدر.

---

[١] لوکان فیهما آلهة الا الله لفسدتا ....

بویله براسلوب تعقیبندن مقصدلری، صافدللره سوزلرینی مشاهده‌یه مستند بر حقیقت فنیه کبی قبول وتصدیق ایتدیرمکدن باشقه برشی دکلدر. برر حقیقت فنیه اولدقلری کمال غرور ایله اعلان ایدیلن بو نوع مطالعه‌لردن برایکیسنی نمونه اوله‌رق نقل ایدیيورز. علم وفن ایله آز چوق مأنوس اولان قارئلرك (موله‌شوت)ك افادهٔ آتیه‌سنی تحلیل زحمتنه قاتلانملرینی رجا ایدرز: « قوت، سوق و تحریك ایدن بر الله دکلدر. قوت اشیانك جوهر مادیسندن آریلمش بر موجودده دکلدر. قوت ماده‌نك لاینفك بر وصفیدر. ازلدنبری ماده ایله متحددر. ماده‌یه مربوط اولمیان برقوت، باطل بر فکردن باشقه برشی دکلدر. آزوت، قاربون، مولدالماء، مولدالحموضه، کوکورت وفوسفورك بر طاقم خواص واوصافی واردرکه بونلر، ازلدنبری بوماده‌لرك لازم غیر مفارقیدر ... دیمك که انسانی اداره ایدن ماده‌در ». آنجق بر پارچه‌سنی نقل ایتدیکمز بو تصدیق ویا انکارلردن هر بری، مدعانی دلیل اتخاذ ایتمك خطاسیله معلولدر وهپسنك خلاصه‌سی « قوت ماده‌نك بر خاصه‌سی، بر وصفی اولدیغی » اعلانه منجر اولمقده‌در. دیمك که ماته‌ریالیزم سیستمنده تمل طاشی قوتك ماده‌یه عائد بر وصف، بر خاصه اولمسی‌در. فقط؛ سیستملرینك فنه مستند اولدیغی مناسبتلی مناسبتسز هر صورتله اعلان ایدن بوافندیلر، غریبدرکه فنك؛ برهانسز هیچ برشیئك صحتنی تصدیق ویا انکار ایتمه‌مکدن عبارت اولان؛ مه‌تودینی تعقیب ایتمکه بیله تنزل ایتمیورلر. حالبوکه مسلکلرینك طنطنه‌لرله اعلان ایتدکلری قلیشه‌سی، « بالتجربه اثبات ایدیلمه‌ین هر دعوا، عدم التفاتدن باشقه برشیئه لایق دکلدر. »، جمله‌سنی احتوا ایتمکده‌در. فقط، مادیون بر چوق خصوصده اولدیغی کبی، سیستملرینك

اس الاساسی اولان بر مسئله‌ده‌ده قلیشه‌لرینك مفهرمنی خاطرلرینه‌بیله کتیرمه‌مشلردر . دیمك که علم و فن نامنه حرکت ایتدکلرینی ادعا ایدن مادیون حقیقت حالده ، شو دستورك پیرولریدر : « سویلدیکمزی یاپیکز ! فقط ، یاپدیغمزی سویله‌میکز ! . . » . بویله بر دستورك علم ایله نه قدر قابل توفیق اوله‌بیله‌جکنك تقدیرینی ارباب مطالعه‌یه براقیورز . بو دستوره کوره ، مادیوندن ادعا ایتدکلری شیلرك دلیل و برهانلرینی ایسته‌مك حقمز دکلدر . اونلر نه‌سویلرسه بلاتردد قبول ایتملی‌یز . فقط ، بز برشی سویله‌یه‌جك اولورسه‌ق بهمه حال اونی اثبات ایتمکه مجبورز . شعاری شویله بر دستور ایله اجمال ایدیلن بر مسلك ایله علوم مثبته آره‌سنده بیلمم که برمناسبت اوله‌بیلیرمی ؟!.

ماته‌ریالیزم مسلکنك تمامیله دوغماتیك بر سیستم اولدیغی أیجه آکلاشیله‌بیلمك ایچون منتسبلرینك بر رحقیقت مثبته کبی قبول وتصدیق ایتدکلری بعض عمومی حکملری ذکر ایتمك ایجاب ایتمکده‌در . بو خصوصده‌سوزی ، مادیوندن (دوبو آره‌یمون Dubois-Reymond) ه براقیورز : «ماده ؛ اوزرینه‌مناوبتاً قوت تحمیل ایدیلوب ایندیریلن برمکاره حیوانی دکلدر . خاصیتلر ، ازلاً وابداً ناقابل فراغ ، ناقابل انتقالدرلر...» . (موله‌شوت)ده ، فنی تقریر ایتمك ادعاسیله شو حکمی ویریور : « بر فکر ، آسیدفورمیكك (حامض نملك) امتزاجنه مماثل برامتزاجدر . فکر ، فوسفورله‌مناسبتداردر . فضیلت ، اخلاص ، صداقت وجسارت‌ده عضوی الکتریقك جریانلریدر . ».

فقط ، بوتون‌بونلر ، برر دعوا دکلمی ؟ هر دعوانك اثبات ایدیلمسی اقتضا ایتمزمی ؟!. ایشته‌مادیونك شعارمیزی ، بالخاصه بورا‌ده‌در . بونلر ، اثباته لزوم کورمکسزین ، قناعتلرینی برر نص کبی تقریر وهر کسی ،

بلا محاکمه بونلری قبوله دعوت ایدرلر . علماك بویوك داهیلرندن (نیوتون Newton) ، بر حادثه‌دن بحث ایدر کن سوزه (ظن ایدییورز که...) تعبیریله باشلامقده ایدی . حالبوکه مادیون ، علمی بر برهانك کولکه‌سنه صیغینمغه بیله لزوم کورمکسزین نصی برقطعیتله (بو ، بویله‌در .) ، (بو ، بویله دکلدر .) ، (فن بویله‌حکم ایدییور .) ، (علم بویله قبول ایدییور) ، (علم رد ایدییور .) حکملرینی ویرییورلر . زواللی فنك لسانی یوق‌یا ! شو حالده اونك نامنه ایستدکلرینی رد ، ایستدکلرینی قبول ایتمکده کندیلرینی نیچون صاحب صلاحیت کورمسونلر ؟!... فقط ، علم وفنك حقیقتاً ممثلی اولان ذوات‌ده اصلا بویله برجرأت وجسارت کورمیورز . عجبا فنی تأسیس و کشفیات علمیه‌لریله طانمش اولان اعاظم ، علمی مادیون قدر آکلامامشلرمیدی ؟!... چونکه بونلرك آثار ومؤلفاتنده : (علم بویله امر ایدییور ، شویله نهی ایدییور !...) کبی قطعی تصدیق وانکارلر یوقدر . اولمامق‌ده پك طبیعیدر . چونکه فن بر دیقتاتور کبی امر ونهی ایتمز . فنك وظیفه‌سی مشاهده وتجربه‌در . فن یالکز تحری ایدر . هله کندی حدود وساحه‌سی خارجده قالان مسائله هیچ بر وجهله مداخله ایتمز . حالبوکه مادیونك علم وفن حسابنه برر دیقتاتور کسیلدکلرینی کوریورز . فن نامنه تصدیق ایدییورلر ، انکار ایدییورلر . بوقدرله قالمش اولسه‌لر ینه شایان شکران ! فقط ، بونی‌ده یاپمیورلر فنك حدودی خارجنده‌کی مسائله‌ده قاریشیورلر . داها طوغروسی الك زیاده فنك حدودی خارجنده اولان مسئله‌لرله اوغراشیورلر . فن نامنه کیف وهوسلرینه کوره حکملر ویرییورلر !. صوکره‌ده بونلری صافدللره برر نص قطعی کبی ایناندیرمغه چالیشیورلر !...

حالبوكه ، فنك لسانی تواضعكاردر . فن ، صحتی برهان علمی ایله ثابت اولمیان شیلر حقنده حكم قطعی ویرمز . مادیونك طرز حركتی ایسه تماميله بوكا مباينـدر . شو حالده بونلرك فن نامنه حركت ایتدكاری ، مسلكلرينك فنه مستند اولدیغی ادعاسی ناصیل شایان قبول اوله‌بیلیر ؟!..

مادیون ، قوت مسئله‌سنده اولدیغی كبی روح مسئله‌سنده‌ده ینه فنه استناد نقابی آلتنده آیقیری بر یول طوتمشلردر . مادیونه كوره ذی‌حیات ومتفكر موجودلرك حیات‌حیوانیه وانسانیه‌ساحه‌سنده آیری آیری شخصیتلری یوقدر . حیات كبی روح‌ده آتوم ییغینلرینك فیزیكی نتایجیدر. ماده قریستاللری، ییلدیزلری ناصیل اداره‌ایدیيورسه انسانی‌ده اویله‌جه اداره ایتمكده‌در .

مادیونك بو مبهم ومظلم افاده‌لرله روح مسئله‌نك حل ایدیلدیكی قناعتنده بولوندقلرینه احتمال ویریله‌مز. فقط ، اونلرجه مطلوب اولان شیٔ باشقه‌لرینی اغفال ایتمكدر . بونك ایچون‌ده اك مساعد اسلوب ، طبیعی مبهم ومظلم بر افاده‌یه صیغینمق ، هركسی كلمه‌لرله آلداتمقدر . (هه‌رمان شه‌فله‌ر Hermann Scheffler) بو اسلوب ایله روحی شویله آكلاتیور : « روح ، فعالیت عصبیه‌نك بلا واسطه محصولی اولان بر قوهٔ ماده‌دن باشقه برشی دكلدر ! » . فقط ، بو فعالیت عصبیه نره‌دن كلیور ؟ عجبا اعصابده حال حركتده بولنان اثیردمی ؟ بویله ایسه افاعیل روحیه طوغریدن طوغری‌یه اثیرك اعصابده‌كی حركتنك محصولیمیدر؟ یوقسه اثیرك ایجاب‌ایتدیكی حركت‌عصبیه‌نك‌می بلاواسطه محصولیدر ؟ اعصابك ناقابل وزن جوهرندن وجسمك دیكر عناصرندن هانكیسنه میخانیكی ، حكمی ویا كیمیوی بر تبدل

عطف ایتملیدر ؟!.. مادیون بوتون بو مهم واساسلی جهتلره تماس ایتمكه هیچ‌ده یاناشدقلری یوقدر. (ویرقوف Virchow) دییوركه: « حیات، آنجق میخانیكك برشكل خصوصیسی‌در. ». (بوخنه‌ر)ده كویا مسئله‌یی توضیح ایتمش اولمق ایچون شو سطرلری علاوه ایدییور : « انسان ؛ آنجق ماده‌نك محصولیدر . انسان ، هیچ بر وقت ، اخلاقیونك تصویر ایتدیكی شكلده برموجود دكلدر . اونده دیكر مخلوقاتدن فرقلی هیچ برقوهٔ شعوریه یوقدر ... ». (دوبوا ـ ریمون) ده شوفقره‌یی یازییور : « بالجمله اعصابده برجریان‌الكتریقی واردر. فكرده ماده‌نك حركتندن باشقه برشی دكلدر .». (فوخت Vogt) ، انسانی حیوانات‌دركه‌سنه ایندیرمك غیرتیله « قوای‌روحیه ، جوهر دماغینك افعوله‌لرندن باشقه برشی دكلدر . ملكات روحیه‌نك دماغله مناسبتی ، همان‌همان ادرار كایه‌لرله اولان مناسبتنك عینی‌در . » مطالعه‌سنده بولونیور[١] . انسانی، بوتون‌یوكسك وروحی ملكاتندن تجرید ایده‌رك بر قالبلومبغه ، بر كرتنكله دركه‌سنه ایندیرمكه بوقدر خواهشكراولان بر مسلكك اك‌عالی بردوشونجه‌ایله ادرارآره‌سنده هیچ بر فرق كورمه‌مسی طبیعی استبعادایدیله‌مز. بوقدر بایاغی مناسبتسزلكی مادیونك‌ده حوصله‌سی آلمامش اولملی كه (موله شوت) عینی فكری نزیه بركسوه آلتنه صوقمغه مجبوراولمشدر: « شعور وانفسی احتساس، آنجق‌حركات ماده‌نك اعصابده‌كی الكتریق جریانلریله‌علاقه‌دار ودماغ طرفندن مدرك بر احساسدر . . . . . . بوسببلردن ناشیدركه ارباب فن ، قوتی ماده‌نك ساده بر خاصیتی اوله‌رق تعریف ایدییورلر . طبیعی اولدیغی قدرده بسیط اولان‌بوتلقی نك‌نتایج عمومیه وفلسفه‌سی

[١] Physiologische Brief

نه‌دن عبارتدر ؟ عالمی کندندن ویا عدمدن وجوده کتیرن بر قوهٔ خالقه‌دن بحث ایدنلر ، فلسفه وتجربه اوزرینه مؤسس اولان تدقیق طبیعت اصولنك اك برنجی واك بسیط برنسیپنی بیلمیورلر .... » .

عجبا، مادیون‌دن باشقه هیچ کیمسه‌نك آکلایه‌مامش اولدیغی بو بسیط پرنسیب نه‌ایمش؟.؟. آکلاشیلیورکه بو پرنسیپلر عنقاسی، مادیون ایچون ده مجهولدر . چونکه هر کسی انکار الوهیته،انکار روحه اقناع خصوصنه اوقدر حریص اولان بو افندیلر ، کندیلرینی امنیتله مقصده ایصال ایده‌جك اولان بر پرنسیبی شبهه‌سز اهمال ایتمزلردی !... ایشك حقیقتنه کلنجه ؛ تدقیق طبیعتك ؛ بزی انکار الوهیته وانکار روحه سوق ایده‌جك هیچ بر پرنسیبی یوقدر . بالعکس مطالعهٔ طبیعت فکر سالم اربابنی ، بر فاطر مبدعك وارلغنی اعترافه مجبور برافقده‌در .

ماته‌ریالیزم عقیده‌سنی نشر ایدن مؤلفلرك نه اللهك نه‌ده روحك موجودیتنه طرفدار اولمدقلرینی اثرلرینك داهاباش طرفنده آچیقدن آچیقه اعلان ایتدکلرینی کوریيورز. بوخصوصده اك چوق ایلری کیدنلر ؛ آلمان ماته‌ریالیستلریدر . بو کوستریيورکه ماته‌ریالیستلرك بو مسلکك نتایج فنیه اولدیغی حقنده‌کی ادعالری ؛ هیچ براساسه مستند دکلدر. بالعکس ماته‌ریالیستلر کندی الحادلرینی ترویج ایتدیرمك ایچون نتایج فنیه‌یی لهلرینه تأویل کبی هیچده علمی اولمیان برطریق تعقیب ایتمکده‌درلر . آلمان ماته‌ریالیستلرینك نشر وتعمیم ایتدکلری بوبوله‌ر اثرلرله بوفکرك جرمانیاده واسع نسبتده انتشارینك ایلك مشئوم نتیجه‌سی حرب عمومی هزیمتی اولدیغنی سویلرسه‌ك غیر حقیقی بر ادعاده بولنمش اولمایز ! فی الحقیقه برزمانلر (قانت) ك سلطنت فکریه‌سی آلتنده یوکه‌لن آلمانیایه (بوخنه‌ر) ؛ (هه کل) و (قارل ماقس)

کبی آدملرك تحکم فکریلری بر فلاکت اولمشدر . حرب عمومی‌ده آلمان انهزامنی انتاج ایدن قوتلی سببلردن بری‌ده عمله وعسکر آره‌سنده سوسیالیزم ـ ماته‌ریالیزم عقیده‌لرینك واسع نسبتده انتشاریدر . (قانت) ك سلطنت فکریه‌سی آلتنده یتیشن مفکوره‌وی جرمانیا ۱۸۷۱ غلبه‌سنی احراز ایتدیکی کبی ، (بوخنه‌ر) ، (قارل ماقس) و (هه کل) ك مفکوره‌یی ، عشقی ، هیجانی قوروتن نشریاتی‌ده ۱۹۱۸ انهزامنی انتاج ایتمشدر . چونکه سوسیالیزم ، ماته‌ریالیزم وآته‌ئیزم مسلکلرینك ازدواجندن طوغان زهرلی روح،ایمان دینی‌یی سوندورمش وطن پرورلکی، ملی مفکوره‌جیلکی ئولدورمش،دیسیپلین اعتباریله جهان اوردولری ایچون نمونهٔ امتثال اولان آلمان اوردوسنی ، مفکوره‌سز ، ایمانسز ، منتقد باشی بوش بر سوری حالنه ایندیره‌رك انحلالی انتاج ایتمشدر .

پروپاغاندالرینی دارالفنون کرسیلرندن عمله اجتماعلرینه قدر تشمیل ایدن افراطکار والحادجی مادیون شویله بر دستور قورمشلردر : « یا فن تحصیلندن ویا بر اللهه اینانمقدن واز کچملی‌در . بو ایکیسنك بر یرده اجتماعی ممکن دکلدر ! ». صوك زمانلرده بالخاصه خلق اولرنده، عمله اجتماعلرنده ؛ مناقشه زمینی اولمسنه میدان ویرلمکسزین؛ متصل تکرار ایدیلن بو تلقین نهایت ظالم وقهار مستبدلرك، بی امان وایمانسز سرمایه‌دارلرك ظلم وتحکمی آلتنده أزیلمکده اولان بر قسم خلق، بر قسم عمله آره‌سنده قطعی قناعت حالنی آلمش، حیات اجتماعی اعتباریله روسیه وآلمانیاده شاهدی اولدیغمز وضعیت حاضره‌یی طوغورمشدر. بو قناعت کرچه آلمان عمله‌سنك صنعتکارلقده ترقیسنه مانع اولمامش، فقط اونلرده فداکارلق حسی براقمامشدر. بو حالك نتیجه‌سی ایسه حیرتبخش

ترقیات مادیه‌یه رغماً آلمانیانك انحلالی اولمشدر. حالبوكه (قانت) و (كوته) نك سلطنت فكریه‌لری حاكم اولدیغی دورلرده جرمانیاده هم مادی ترقیات ایلریله‌مش، هم معنوی مفكوره انكشاف ایتمش وبوصورتله میدانه چیقان ایمانلی، مفكوره‌لی ومتحد آلمانیا (١٨٧١) معاهده‌سنی (وەرسای) سراینده عقد ایتمكه موفق اولمشدی.

بر اللهه اعتقادك تعبیر دیكرله انسانك اخلاقی، فضیلتلی، هیجانلی ومفكوره‌لی اولمسنك فن تحصیلنه نیچون مانع اوله‌جغی آكلاشیلماز بر معمادر. متعصب دینیله‌جك درجه‌ده دیندار وخرستیان اولان انكلیزلرله آمریقالیلر فن تحصیلنده، مادی وصناعی ترقیاتده دیكر ملتلردن نیچون كیری قالمامشلردر؟!..... انسانك هم مادی همده معنوی بر وارلغی اولدیغی انكار اولونابیلیرمی؟ دین، انسانك معنوی وارلغیله، فن‌ده مادی حیاتیله علاقه‌داردر. بو ایكی وارلق آره‌سنده بر آهنك تأمین ایدیلدیكی صورتده فن تحصیلنك اعتقاده وبالمقابله دینك‌ده فن تحصیلنه مانع اولملری نه‌دن لازم كلسون!...

حقیقت شودركه، بهیمی احتراصلرینه اسیر اولان مادیون انسانلغك هردرلو مفكوره وهیجان منبعلرینی قوروتمق، هردرلو اخلاق وفضیلت عمده‌لرینی ییقمق وبو سایه‌ده هیچ برقیده تابع اولمقسزین منحصراً غریزی بر حیات سورمك ایچون اورته‌یه هیچ یوقدن بویله بر دعوا چیقارمشلردر.

مادیون قیاس وقاعده‌لرینی مه‌تودلرینه احتیاط ومهارتله تطبیق ایده‌بیلسه‌لردی، هیچ اولمزسه بدایتده رد وجرح ایدیله‌میه‌جك مقدمه‌لر وضعنه اهتمام وبونلردن نتایج صحیحه استخراجنه اعتنا ایتمش اولسه‌لردی، استدلال وتعلیللرینی تعقیب وطرز افاده اعتباریله

كندیلرینه بر قیمت تقدیر ایده‌بیلیردك. فقط قیاس آتیده كوروله‌جكی وجهله مادیون بوخصوصده‌ده پك یایا قالمشلردر.: «قوت ماده‌نك بر خاصیتیدر. حالبوكه ماده‌نك بر خاصیتی؛ خالقیت و ناظمیت اعتباریله؛ ماده‌نك كندیسنه متفوق اوله‌مز. شو حالده الله فكری بر تصور باطلدر.»

مادیون، شو قیاسده، اثبات ایتمك ایسته‌دكلری شیئی، مثبت بر اساس اوله‌رق وضع ایتمشلردر. بناءً علیه، علماً بویله بر قیاسه طوغرو نظریله باقیله‌مز. چونكه مصادره علی المطلوب علتیله معلولدر. منطقاً وعلماً باطل اولان شی، الله فكری دكل، بو قیاس فاسدله قبول ایتدیرلمك ایسته‌نیلن نتیجه‌در. اثبات ایدیلمك ایسته‌نیلان شیئی، بدایتده مثبت كبی وضع ایده‌رك بوكا استناداً آرزو ایدیلن نتایجی استحصاله معطوف اولان قیاس فاسدلر، جاهل وضافدل زواللیلری اغفال ایده‌بیلیرسه‌ده، هیچ بر صورتله علمی بر انتقاده مقاومت كوستره‌مزلر. فتان وتزویكار بر آووقات، اساساً چوروك اولان بر دعوایی حقلی كوسترمك ایچون سامعلری شاشیرته‌جق یوللر بوله‌بیلیرسه‌ده، هیچ بر وقت مقامنك اهلی اولان بر حاكمی اغفال ایده‌مز!...

ایشته، ماته‌رمالیزم سیستمنك اوقدر طنطنه‌لرله اعلان ایدیلن اساسلری هپ بویله قیاس فاسدلره مستند شیلردر. عجبا بو قیاسلری ترتیب ایدنلرمی، یوقسه بونلری بر بر برهان قطعی كبی طانیانلرمی داها چوق زواللی انسانلردر. بونك تعیینی قارئلره براقیورز. نقصان تحصیللی انسانلره قارشی او قدر مهیب، او درجه علمی طانتدیریلن معاصر ماته‌ریالیزم حركتنك بو قدر آچیق ضلالتلری احتوا ایتمسی قوهٔ عاقله نامنه نه‌ألیم بر سقوطدر!...

فن نامنه عالمه واستقباله حاكميت دعواسنده بولنان بر سيستمك هيچ بر صورتله اثبات ايديلمش اولميان كيفى ونمايشكار افاداته مستند بولنان قيمت وقوتى ، قريب الوقوع سقوطيله خرابه‌لرى اوزرنده بر چوق دماغلرى ازه‌جكى محقق بولنان بو آهنكسز بنانك تملى ، خلاصه هركسك وجدانه قارشى آچيلان دهشتلى مهاجمه‌نك اساسى شو فقره‌دن عبارتدر . ! « قوت ، ماده‌نك بر خاصيتى‌در ! . . ».

علم سنجاغى آلتنه صيغينان الحاد خطيبلرى فنك دستورلرينى ، تعبيرلرينى انتحال صورتيله فن ماسكه‌سنه بورونه‌رك مثبت اولميان شو اساس اوزرينه بر سيستم قورمغه وبونى هركسه قبول ايتديرمكه سعى ايدييورلر .

حالبوكه ادعالرنده نه براهين فنيه‌يى نده فنك مه‌تودلرينى تعقيب ايتدكلرى كورولميور . فقط ، فن بر ماسكه دكلدر . فن آچيق آلنله سويله‌ر . باطل مانوره‌لره ، كاذب شهرتلره تنزل ايتمز . عظمتى ايچنده ساكت وصاف ؛ طبقى حقيقى قيمتنى بيلن وكنديسنه بر موقع قازانديرمقدن مستغنى اولان بر شخصيت كبى ؛ حكملرينى متواضعانه وبسيطجه تقرير وتبليغ ايدر . فن ؛ هيچ بر وقت ؛ امين اولمديغى شيلرى حقيقت ديه ايلرى سورمز . مباديده تصديق وانكار ايده‌جكنه مساعيسنى فعاليتله تعقيب وتعميق ايله اكتفا ايدر . فنك رولنى ، مه‌تودنى وضعيتنى تعيين ايدن شو سطرلر الحادجى ماته‌رياليستلرك سيستملرينى مدافعه ايچون قوردقلرى تعبيه‌نك ماهيتنى پك كوزل آكلاته‌بيلير . ينه يوقاريدنبرى سرد اولنان ايضاحاتله تظاهر ايتمشدركه بوكون او قدر شاتافاتلرله اعلان ايديلن ملحدلك ، ادعا ايديلديكى كبى تتبعات وترقيات فنيه‌نك بر نتيجه‌سى دكلدر . فقط ؛

اغفالكار ماسكه‌لره بورونه‌رك نتيجهٔ فنيه ظواهرى آلتنده كورونمك يولنى آرامقده‌در .

متفنن كچينلردن بعضيلرينك الحادى بر نتيجهٔ فنيه كبى كوسترمك ايچون ماته‌رماليزم فرضيه‌لريله فنى اساسلرى مزج ايتمكه بويوك بر غيرتله چاليشدقلرى شبهه‌سزدر . فقط ، حد ذاتنده فن ايله الحاد قابل امتزاج اولمدقلرندن بونلرك ماته‌رياليزم ايله فنك اتحادى حقنده‌كى ادعالرى حقيقت حاله دكل ، كندى قفالرينه ، كندى اعتقادلرينه استناد ايدن قورو بر دعوادن عبارتدر . بونك ايچوندركه بوتون غيرتلره رغماً ، عصر حاضر تجارب فنيه‌سندن هيچ برى مسلك الحاد لهنه دليل اوله‌رق كوستريله‌مه‌مشدر . بوغايه‌يى تأمين ايچون يوروتولن مطالعه‌لرك چوروكلكى كوچوك بر انتقاد نتيجه‌سنده تظاهر ايتمكده‌در .

دين الحاد داعيلرينك كنديلرينى ممثل فن كبى طانتديرمغه چاليشمه‌لرى سببسز دكلدر . چونكه شخصلرى حقنده هركسده بويله بر قناعت حاصل اولورسه ؛ نه الله نه‌ده روح اولمديغى حقنده‌كى ضلالتكار ادعالرينك نتائج فنيه كبى قبول ايديله‌جكنه اعتمادلرى واردر . بونك ايچوندركه كنديلرينى فنون مثبته‌نك ممثلى كبى كوسترمكه چاليشيركن مسالك سائره اعاظمنى‌ده هيچه ايندير مكى اونوتمزلر . ملحد اولميان بوتون فيلسوفلر ، بوتون عالملر ، بوتون فن شناسلر ، خلاصه بشريتك تبجيل ايتديكى بوتون بو قافلهٔ فضلا ، بر سورى آبدال ويا بر سورى محترصدر . بالجمله مسالك فلسفيه مذهب الحاد اوكنده سرنكون اولمغه محكومدر . يكانه حقيقت ماته‌رياليزم مسلكى‌در .

(بوخنه‌ر) ك (قانت) وپيرولرى كبى الك يوكسك فيلسوفلر حقنده‌كى مطالعهٔ آتيه‌سى بو يولده‌كى هجوملرك الك معتدليدر : « اون

سكزنجی عصرك صوكنده و اون طقوزنجی عصرك ابتداسنده (قانت) طرفندن تأسس ایدیلن سیستەماتیك فلسفه غلبه ایتمش ، (قانت) ك سلطنت فلسفیەسی (فیختە) ، (هەغل) و (شەللینغ) ایلەدوام ایلمش وخلق بو بوش ومطنطن ترکیب پرستیدن اوصانمامشدر . »

فقط ، ملحدلر طرفندن مخیلهٔ عوامك ، بعضاً حقیقی بر قومدیایه بکزەین لاقیردی اویونلریله متمادیاً اضلال ایدیلمەسنه آرتق برسدچکمك ایجاب ایدر . قابلیت فکریەسی اولان هرفرده ، بالذات دوشونمك ، علل واسبابی محاکمه ایتمك امکانی تأمین ایدیلملیدر . آنجق بو صورتله درکه حادثات فنیەنك ، نصی بر شکلده ایمان کبی تلقین ایدیلمك ایستەنیلن ضلاللری محتوی اولمدیغنه هرکسده بر قناعت واثقه حاصل اولەبیلیر . معاصر ماتەریالیستلر طرفندن بویوك بویوك فدا-کارلقلرله وضع اولنان تمل طاشنك یاقندن تدقیق ومشاهدەسی تأمین اولنورسه ، بو تملك اوزاقدن کوروندیکی کبی صلابتلی بر غرانیت دکل ، ایچریسی قوف وکهنه بر آغاج کوتوکی اولدیغی الك کوتەبین نظرلرده بیله تعین ایدر .

ماتەریالیزم سیستمی ؛ طرفدارلری نه صورتله کوسترمکه چالیشیر-لرسه چالیشیسونلر ؛ حقیقت حالده (ژول وەرن) ك فنی رومانلرندن داها آز اساسلی بر فرضیەدن باشقه بر دکلدر . شو حالده هرنوع فرضیەلرك ساحهٔ فندن اخراج ایدیلمسی لزومنی اعلان ایدن مادیونك بو عملیەیه ایلك اول کندی سیستملرندن باشلامالری ایجاب ایدر . چونکه ماتەریالیستلرك « قوت ، مادەنك بر وصفی ، بر خاصیتی » اولدیغی یولندەکی ادعالری فنی بر اساسه مستند دکلدر . قوتك مادەیه تابع وکندی تعبیرلرنجه هریرده حاضر و ناظر اولان مادەنك

میلانلرینه منقاد اولدیغی ، داها حقیقی برافاده ایله قوتك ، کور وئولو عناصر عاطلەنك اسیری بولوندوغی عجبا فنك هانکی تجربەسنه ، هانکی مثبت قانوننه استناد ایتمکدەدر . حالبوکه بوبالاپرواز آدملرك ادعاسنه کوره ماترەیالیزم ، فن وتجربەیه مستند برمذهب حقیقتدر . بومذهب پرنسیپلرینه مغایر اولان هرفکر ، هرمسلك باطلدر .

فقط حقیقت هیچده مادیونك دعوالری کبی دکلدر . بونلرك ، « هریرده حاضر وناظر وهرشیٔ » اولدیغنی ادعا ایلدکلری (ماده) ، فن نظرنده بوکون آرتق افلاس ایتمشدر . (لایپچیغ) دارالفنونی مدرسلرندن (اوسوال)ك شوصریح بیاناتی افلاسی اعلان ایلمکدەدر: « ماده فکری وماده لفظی ، قدرت (Fnergie) مفهومنك مجهول اولدیغی زمانده ایجاد ایدیلمش شیلردر . مادەیی تعریف وایضاح ایچون ایلری سورولن اوصاف وخواص ، تمامیله (قدرت) ك اشکال وخواصیدر . بو خواص واوصاف ، اونلرك صاحب حقیقیسی اولان قدرته اعاده اولندقلری تقدیرده ، اورتەده ماده نامی ویریلەجك بر شی قالماز ! . . . »

فی الحقیقه صوك زمانلرده (بکرەل) طرفندن کشف اولنان (اورانیوم Uranium) ایله موسیو ومادام (کوری) نك بوهمیاده (پەقبلاند Pechblande) ضحوری داخلنده کشف ایتدکلری (رادیوم Radium) و (پولونیوم Polonium) کبی شعاعات خصوصیه نشر ایدن (رادیو ــ آقتیف) جسملر ، عالم فنده بوس بوتون یکی بر استقامت آچمش و ماتەریالیزم سیستمنك عمدەلرینی صارصمشدر . حکمتشناس شهیر (طومسون) ، (رادیو ــ آقتیویتە) خاصەسنك یالکز بو جسملرده دکل صوده ، قومده ، کیلده ... وداها سائر

اجسامده بولوندوغنی بالتجربه اثبات ایتمسی ماتەریالیزم سیستمنه قطعی
برضربه اولمشدر .

برطرفدن بو كشفیاته بر طرفدن‌ده خصوصی تجربه‌لرینه استناد
ایدن (كوستاولوبون) ایسه بو خاصه‌نك بالجمله اجسامه
شامل اولدیغنی و ماده‌نك تدریجاً انحلال ایتدیكنی ادعا ایلمكده‌در .
دیمك كه ماتەریالیزم سیستمنك تملی اولان ابدیت ماده اساسی ، بو یكی
كشفلرله كوكندن صارصیلمشدر . (كوستاولوبون) ، اخیراً نشر
ایتدیكی (ماده‌نك تكاملی Évolution de la matière) و (قوتك
تكاملی Évolution da la force) عنوانلی اثرلرنده بو یكی كشفیاته
استناداً ، ماده عالمنده حادثات اخیره‌نك وقوعه كلدیكنی ادعا
ایلمكده‌در [١] :

١ . — اوته‌دنبری ابدی و غیر قابل اندراس عد اولنان ماده ؛
كندیسنی تشكیل ایدن آتوملرك تدریجاً انحلال ایتمسی سببیله ؛ ماده‌لكدن
چیقه‌رق انحلال و (قدرت Énergie) ه انقلاب ایتمكده‌در .

٢ . — بوقدرت ، ماده‌نك انحلالی اثناسنده انكشاف ایده‌رك
حرارت شمس ، الكتریق ، ضیا كبی قوای طبیعه‌نك اكثریسنی تولید
ایتمكده‌در .

٣ . — ماده و قوت ، عینی بر شیئك مختلف ایكی شكلندن
عبارتدر . یعنی ماده ، قدرت مدخره‌نك شكل ثابت و متوازنندن ،
حرارت ، ضیا و الكتریق .... ایسه عینی قدرتك اشكال متحركه
و غیر متوازنه‌سندن عبارتدر .

[١] فن عالمنده وقوعبولان بو یكی كشفیاتله بونلرك نتایج وتطبیقاتنه دائر
تفصیلات ایچون (فنك الك صوك كشفیاتی) عنوانلی اثرمزه مراجعت .

كوروليوركه فنك صوك كشفيات وترقياتنه نظراً ماتەرياليستلرك
ابدی ، حاضر وناظر اوله‌رق تصور ایتدكلری برماده یوقدر . ماده
حدذاتنده قدرتك متوازن حالندن باشقه برشی دكلدر . قوت ، ماده‌نك
برخاصیتی ، بر وصفی دكل ، بالعكس ماده قدرتك بروصفی ، متوازن
بر حالیدر . ماده ، صورت دائمه‌ده بو متوازن حالدن غیر متوازن
حاله یعنی قوته منقلب اولمقده‌در .

محض حقیقت ، محض فن اولدیغی هر وسیله ایله اعلان ایدیلن
ماتەریالیزم سیستمنك تملنده‌كی چوروكلكی صوك كشفیاتیله بالذات فن
اثبات ایتدیكی حالده ، بو سیستمه تبعاً الحاده سوروكله‌نن بیچاره‌لرك
(فن) ایله اولان درجهٔ مناسبتلرینك تقدیرینی قارئلره براقیورز .
قوتك ماده‌یه تابع اولدیغنی بدیهی بر متعارفه بر حقیقت فنیه اولمق
اولمق اوزره اعلان ایدن مادیون صوك كشفیاتك بالعكس ماده‌نك
قوته‌تابع بولوندوغنی اثبات‌ایتمش‌اولمسنه قارشی عجبا نه‌دوشونیورلر؟!..
چونكه نفس حادثات قوتك ماده‌یه دكل ماده‌نك قوته تابع اولدیغنی
اثبات ایتمكده‌در .

اساساً كائناتك منظرهٔ عمومیه‌سی هم ماتەریالیستلرك خیال پیشنده
قوشدقلرینی هم‌ده قوتك حكمرانلغنی اثبات ایدن الك برنجی دلیلدر .
فرانسه‌ده انستیتو اعضاسندن (له‌ئوته) نك تحت نظارتنده انتشار
ایتمش اولان كیاتده شو فقره‌یی كوریورز : « بو كونكی معرفت
بشریه‌یه كوره نتیجهٔ تحلیلده غیر قابل ارجاع اوچ مفهوم قالمقده‌در :
(١) مكان . (٢) زمان . (٣) قدرت » . بوفقره‌ده قوتك ماده‌یه‌دكل
ماده‌نك قوته تابع اولدیغی آچیقجه اعتراف ایدیلمشدر .

الك بویوك فن عالملرینك افاده‌لرندن فنك الك صوك كشفلرینه

قدر هر شیٔ بزی ماده‌دن ، اونی تحریك ایدن قوایه ، بو قوتلردن کائناتی مدبر اولان قانونلره، بوقانونلردن‌ده اونلرك ناظم مطلقی بولونان واجب الوجوده اعلا ایتمکده‌در .

بر کره کائناتی تماشا ایده‌لم : کوره‌جکمز مناظر بدیعه فاطر مطلقك ابدی وارلغنك قطعی برهانلری دکلیدر ؟ . برکره‌ده طبیعتی دیکله‌یه‌لم: طویه‌جغمز شیٔ عالمی آقوردلریله املا ایدن آهنك عمومیدن باشقه نه‌در؟. شب پره کوزلر بو برهانلری کوره‌میورلرسه اونلرك موجود اولمامسی ایجاب ایدرمی؟ بعضی معلول قولاقلر بو عمومی آهنکی طویمیورلرسه اونی انکار ایتمکی اقتضا ایدر ؟ ! .. میخانیك سماوینك ، مدارلری اوزرنده برر طوپ کبی فضایه طوغری فیرلاتدیغی نجومدن برینك بیکی اوزرنده یاشایان طفیلی برمخلوقك کوزی اومیخانیکك خارقه‌لرینی کوره‌مزسه قباحت کیمده !...

ضیا ، حرارت و الکتریق کبی بر کره‌دن دیکرینه آتیلمش نامرئی کوپریلر حرکت وفاعلیتی ، حسن وحیاتی ، رونق وتشعشعی نا متناهیلر آره‌سنده دور ایتدیروب طورمیورلرمی ؟!..

فقط، نه آجیقلی حالدرکه، سطح ارض اوزرنده نسبتاً یکی انکشاف ایتمش اولان انسان دینیلن ضعیف مخلوق قارا کلقده تیتره‌مکی ، سماوی آهنك و رونقی اعتراف ایتمکه ترجیح ایتمکده‌در . حقیقت شودرکه کره‌مزده اولدیغی کبی کره‌مز خارجنده‌کی عالمده‌ده ماده هرخصوصده وهریرده بذاته کندینی اداره وتحریکه قابلیتسز عناصردن مرکب کور ، عاطل وئولو برشیدر . ماده‌یی ترکیب ایدن عناصر ، سوق ذاتیلریله نه‌دوشونه بیلیرلر نه‌ده حرکت ایده‌بیلیرلر. فضانك غیرمرئی

یوللرنده ، نسغك اینجه قاناللرنده ، قانك آلستیقی طمارلرنده آتوملری طوپلایان ، ذره‌لری حرکت ایتدیرن قوت ، عینی زمانده بر فاطر مبدعك آثار حکمتنی ، علم وقدرتی‌ده تجلی ایتدیرمکده‌در . کائناتده شاهدی اولدیغمز هرحادثه ، حیات وحرکتك هرتجلیسی، حقیقت بین نظرلرده مبدع اعظمك بر نشانهٔ موجودیتی‌در .

اثبات واجب برهانلری

اثبات واجب ممکنمیدر ؟

کائناتده هیچ بر ذره هیچ برموجود یوقدرکه ، اونده مبدع اعظمك وارلغنه بر نشانه بولونماسون. (الله) اسمی بوتون کائناتده محکوکدر . فقط هیچ بر یرده ، انسانك روحنده وبالنتیجه انسانی مؤسسه‌لرده اولدیغی قدر ساده واوقوناقلی دکلدر . اسم باری، نه قادار ابتدائی اولورسه اولسون هر لسانده واردر . هیچ بر قوم کوستریله‌مزکه منشأ وتاریخنده بو اسمه تصادف ایدیله‌مسون ! بادیه پیما چوبانلرك ابتدائی لهجه‌لرنده، متفکر فیلسوفلرك یوکسك نظریه‌لرنده بو اسمی بولدیغمز کبی بدایعنثار صنعتکارلرك اثرلرنده ، حساس شاعرلرك سانحه‌لرنده ، حتی بوتون بشری قانونلرك سرنامه‌لرنده ینه بو اسمی کورویورز . بوتون بونلر الله فکرینك طبع بشرده مندمج وفطری اولدیغنك قطعی نشانه‌لریدر . انسان فکر الوهیتله مفطور اولدیغی ایچوندرکه اقوال وآثارمزده تفکراتمزده بواسم کندی کندینه وجود بولمشدر .

فقط ، الله فکری بزده بوقدر فطری ، بو درجه جبلی اولمقله برابر بوفکرده ینه، معلومات وافکار سائره‌مزك شرائط مشترکه‌سنه تابعدر. معلومات وافکارمز ناصیل مشاهده، تأمل وتبصر ایله انکشاف

ایتمکده ایسه الوهیت فکری‌ده ، عالم خارجینك ، قوای روحیه‌مزك تأمل واستبصاری ، عقلمزك سربست ومکمل صورتده استعمالی ایله انکشاف ایتمش وایتمکده‌در .

ضلالت آمیز ویا نقصان براساسه استناد ایدن بعضی فلسفی نظریه وتأمللرك چوق دفعه بونك ضدی اولان بر نتیجه‌یه منجر اولدیغی شبهه‌سزدر . بونتیجه فکر الوهیتی تقویه ایده‌جکنه بوتون حقیقتلرك اولی واك مهمی اولان بومبدئی شبهه وتردد آلتنه القا ایده‌بیلیر . ناصیل که ماته‌ریالیزم سیستمی بویله‌در .

فقط ، نظر تدقیق ، ساحه‌لری پك محدود اولان کوچوك سیستملره دکل روح بشر تاریخنه توجیه اولنورسه مبدأدن بوکونه قدر توالی ایدن ادوار متعاقبه‌ده تخیل واحتساسلرله ستر ایدیلن الله فکرینك ؛ کوك بوداق صالمش خرافه‌لره رغماً ؛ ینه پایدار قالمش اولدیغی کورولور . پاغانیزمك کثیف ظلامنی یاران شعله‌نك برطرفدن الٓهی الهاماتدن برطرفدن‌ده فلسفه‌دن استناره ایتدیکی ناقابل اعتراض بر حقیقتدر .

یونان قدیم‌ده ، هند وچین‌ده ، خلاصه عقل ومشاهده اوزرینه مؤسس برعلمك انکشاف ایتدیکی هر یرده پاغانیزمك قابا خرافه‌لرینی ییقه‌رق (الٓه واحد) فکرینی انکشاف ایتدیرن عامل ، فطرت بشریه‌ده‌کی (شوق تفحص) اولمشدر . دیمك که عقل بشر ، بذاته الٓه واحد تلقیسیله مجبولدر [١] .

[١] فکر دینی‌نك منشائی وروحك برخصیصه‌سی اولدیغنه دائر ایضاحات کافیه آلمق ایچون (حق یولی) و (تاریخ ادیان) عنوانلی اثرلریمزه مراجعت .

فلسفه‌ـ که عقلك انطباعات خارجیه قیودندن آزاده اوله‌رق مجبول بولندیغی فطرت سلیمه دائره‌سنده‌کی اك یوکسك افاده‌سیدر ـ بالطبع بواساسدن انحراف ایده‌مز . فقط ، فلسفه‌یه ماهیت الوهیت حقنده نه فکر ایدینه‌بیله‌جکمزی سؤال ایتمه‌دن اول ، اللهك وارلغنه نه‌کبی برهانلرله قانع اولدیغمزی بیلمه‌مز ایجاب ایدر . بونك ایچونده اولا ، عقلك مبدأ وجودی سَزَه بیلمك امتیازینه مالك اولدیغی دعواسنه قارشی صوك عصرده اهمیت کسب ایدن اعتراضك تحلیل ورد ایدیلمسی لازمه‌دندر . چونکه بواعتراض علماً جرح ایدیلمزسه اثبات واجب حقنده برهان اقامه‌سنك بر معناسی اولمز . شوحالده اولا ، اللهك وارلغی اثبات ایدن برهانلر بولنه‌بیله‌جکنك ممکن اولوب اولمدیغی ، ممکن ایسه نه‌وجهله وهانکی شرائط تحتنده ممکن اولدیغی آراشدیرمق ، اثبات واجب برهانلرینی‌ده آنجق بو مسئله‌یی حل ایتدکدن صوکره تشریحه کیریشمك اك علمی واك موافق براصول اوله‌جقدر .

عقلك مبدأ وجودی کشف ایده‌بیلمك امتیازینه مالك اولدیغی بلاتردد قبول ایتمه‌مز ضروریدر . عکس تقدیرده بوتون معرفت بشریه‌نك افلاسنی اعلان ایتمش اولورز . نه‌فنون مثبته ، نه علوم عقلیه هیچ برشی قالمز . اساساً عقلك بویله بر امتیازی اولوب اولمدیغی آکلامق ایچون بر (مصداق حقیقته Critérium de la vérité) ده مالك بولونیورز . کرچه ، حقیقته اطلاع خصوصنده (عقل)ه‌می یوقسه (حواس)ه‌می اعتماد ایده‌بیله‌جکمز مسئله‌سی بر درلو حل ایدیله‌مه‌مشدر . فقط عجبا بزی حقیقته ایصال ایده‌بیله‌جك باشقه شهراه یوقمیدر ؟

عصر حاضر متفکرلرینك بومسئله‌یی حل ایده‌بیله‌جك بر شهراه بولمش اولدقلرینی کورویورز . فی الحقیقه انسان ، نظرینی تحدید ایدن

فردیتدن قورتوله‌رق کندیسیله انسانیت آره‌سنده‌کی مناسباتی درپیش ایده‌جك اولورسه ، حقیقته وصول احتمالنك كیتدكجه قوتلنمكده اولدیغنی سزه بیلیر . چونكه فردی فكرلرینه اوقدر اعتماد ایتمه‌ین انسان ، عموم بشرینك اتفاق ایتدكلری شیلرك بر حقیقت اولدیغنده هیچ برصورتله تردد ایده‌مز . دیمك كه انسانیتك ادوار متعاقبه‌سندن هر برنده وثوق، اتقان وقوتجه متمادیاً تزاید ایده ایده نهایت حداعظمی‌یه واصل وبوتون انسانلرك متحداً مظهرقبول واعتمادی اولان اساسلرك برر حقیقت اولدقلری شبهه‌سزدر . بشریت تاریخنی مبدأدن اعتباراً تعقیب ایتدیكمز زمان ، وحشی مدنی بوتون انسانلرك ؛ اشكالندن صرف نظر ؛ بر اللهك ؛ بر مبدأ وجودك وارلغنده اتفاق ایتمش اولدقلرینی كورویورز . شوحالده، بوعمومی اتفاق، عقل بشرك مبدأ وجودی سزه بیلدیكنك برمصداقیدر. عقل ، مادام كه مبدأوجودی كشف ایده‌بیلمك امتیازینه مالكدر . اونی اثبات ایده‌بیله‌جك برهانلری اقامه ایده‌بیلمه‌سی‌ده ممكن دیمكدر .

فقط ، وجود باری‌یی اثبات ایچون برهان اقامه ایدیلیركن بوبرهانده حسبانیلك (Scepticisme) برموقعی اولمامق ایجاب ایدر. چونكه حسبانیلك تلقین ایتدیكی وجهله اكر بز هرشیٔ حقنده جهل مطلقه محكوم ایسه‌ك وبو جهلدن تخلص امكانی بولونمیورسه شبهه یوق كه ؛ وجود باری مسئله‌سی‌ده آنجق آره‌لرنده خصوصی وارلغمزی آكلامغه مجبور اولدیغمز بر چوق فرضیه‌لردن بری اوله‌جقدر .

آز چوق احتیاطكار كورونن شوافاده‌ایله كندیمزی حسبانیلك اثبات واجب بحثنده چیقاردیغی مشكلاتدن قولایجه قورتارمق

ایستدیكمز ظن ایدیلمه‌ملیدر . بزی بومطالعه‌یه سوق ایدن سبب ، حد ذاتنده پك مهم اولان اثبات واجب مسئله‌سنی‌ده معرفت بشریه نظریه‌سی كبی عمومی وقاریشیق بر موضوعله قاریشدیرمامق اندیشه‌سیدر . چونكه بوصورتده مسئله ایچندن چیقیلمز بر حاله كله‌جكدر . اساساً مصداق حقیقت مسئله‌سنده معاصر متفكرینك ایلری سوردكلری صوك شهراهی التزام ایتمكله بوقاریشیقلغه دوشمكه محل براقیلمامشدر .

چونكه اثباتی ایسته‌نیلن بر شیئك اولجه اثبات ایدیله‌بیلمه‌سی امكانی قبول ایدیلمش اولمازسه ، اقامهٔ برهانه قالقشمق عبث اولور . منحصراً حقیقتی تحری غایه‌سنی تعقیب ایدنلرك اولا بو امكانی تحقیق واعتراف ایتمش اولملری ایجاب ایدر. بوامكانك رفعی ، معرفت بشریه‌نك اعلان افلاسی دیمك اولدیغی ایچوندر كه زمانمزك بویوك دوشونجیلری، فلاسفهٔ قدیمه‌نك بر درلو تقریر ایده‌مدكلری مصداق حقیقت مسئله‌سنی، فردلرك دكل بوتون جمعیت بشریه‌نك آراء متفقه‌سنده آرامشلردر . .

بر وجود اولك ، عالمك بر علت عاقله‌سی اولدیغنك ، نه عالم خارجی نه‌ده وجدان بشرده هیچ بر نشانه‌سی بولنه‌مدیغنی ادعا ایدنلر ، كندیلرینك الحادویاشكوك ظلامی ایچنه كومولمش اولدقلرینی اعلاندن باشقه برشی یاپمش اولمازلر. عددلری محدود اولان بوكبی آدملر خارج اولمق اوزره؛ اك بویوك ارباب تفكرده داخل اوله‌رق؛ بوتون بشریت، اللهك وارلغندن داها بدیهی بر شیٔ اولمدیغنده اتفاق ایتمشلردر . بو قناعتله‌دركه ، وحشی ، بدوی ، مدنی بوتون انسانلر ، بوتون قوای وجدانیه‌لریله؛ طرز تلقیده اختلاف ایتمكله برابر؛ بوموجودك وارلغنه ایمان ایتمشلردر .

(اسمیه Nominalisme) مذهبنك مفرط بر مدافعی اولان (اوقّام Occame) وقتیله، وجود باری‌یی اثبات صددنده عقل نامنه اقامه ایدیلن برهانلرك آز چوق مشكوك و بناءً علیه، كسكین بر قناعت كامله تأمینه كافی اولمدیغی یولنده غریب بر ادعاده بولونمشدی. فقط، (اوقّام) ك بوتون علومك افلاسنی اعلان ایدن بو توحاف ادعاسی، اوزمانلرده بیله طرفدار بوله‌مامش و كوكاشمه‌دن ییقیلمشدر. بالعكس (سوقرات)، (افلاطون)، (آرسطو)، (فارابی)، (ابن سینا)، (ابن رشد)، (ابن طفیل)، (سنت آنسه‌لم)، (ده‌قارت Descartes)، (اسپینوزا Spinoza)، (به‌ی‌قن Bacon) (مالبرانش)، (لوق Locke)، (له‌یبنیچ Leibnitz)، (وولف)، (قوندیلیاق Condilliac)، (مونتسكیو)، (قانت)، (ژان ژاق روسو)، (هامیلتون)، (فیخته)، (شللینغ)، (هه‌غل)، (ژوسف)، (قوروز)، (ستوآرت میل)، (ارنست رونان)، (پول ژانه)، (راوسون)، (فوییه)، (بوترو) كبی بویوك فیلسوفلرك مسلكلری جانلی بر صورتده انكشاف ایتمشلردر.

كرچه (انتقاد عقل محض La critique de la raison pure) مؤلفی فیلسوف (قانت Kant) ده عقلك وجود باری‌یی اثباته كافی اولمدیغنی ادعا ایتمشدر. فقط، (قانت) ك بویله بر ادعا سرد ایتمش اولمسی منكر الوهیت اولدیغندن نشأت ایتمش دكلدر. بالعكس (قانت)ك ادعاسی بوس بوتون باشقه بوغایه‌یه معطوف و عمیق بر بداعتله متمایزدر. (قانت) ه كوره « بزده‌كی الله فكری؛ قوهٔ ذهنیه‌مزك فطری بر محصولی اولمقله برابر، بر مفكورهٔ محضه‌در. بناءً علیه، هیچ بر جهد نظری بزم ایچون بوایده‌آلی حقیقته قلب ایده‌مز. نفس ناطقه‌مزك

ناقابل مقاومت میلانی، بزی معلوماتمزك هیئت مجموعه‌سنه یعنی مدركاتمزه الك یوكسك وحدت ممكنه و سیسته‌ماتك بر وصف ویرمكه سوق ایتمكده‌در. بونك ایچوندر كه تجربه‌نك نامحدود ساحه‌سنده قارشومزه چیقان مختلف شأنلری ابتدائی بعض مناسبات معینه و عاقله‌مزك لوازمندن اولان بعض قانونلر ایله بربرلرینه ربط و (مقوله Categorie) نامی آلتنده یاد ایتدكدن صوكره اونلری كاملاً تقنیم یعنی شعورمزده بالجمله كمالاتك انموذجی و بالجمله موجوداتك مبدئی اولان بر وجودده تشخیص ایتدیكمز بر علت عالیه‌یه ربط ایتمك ایسته‌رز. فقط، بو علت عالیه‌نك حقیقتده وار اولدیغنی بیلمك بزم ایچون ممكن دكلدر. چونكه بر شیئك تصورندن او شیئك وجودینه، او شیئك متعلق تصورینه قدر اوزاق بر مسافه واردر.»

(قانت) ك بو فكری، سیستمنك ناقابل اجتناب بر نتیجه‌سیدر. بو سیستم تماميله انتقاد ایدیلدكجه بو نتیجه‌ده عمیق بر صورتده مناقشه و تنقید ایدیله‌مز. فقط؛ كندیمزی (قانت) متافیزیكینك واسع و قاراكاق لابیرنتنده غائب ایتمكسزین بزی بوراده اشغال ایدن مقصدی تماميله تأمین ایده‌جك بر اخطارده بولنه‌بیلیرز:

(قانت) ده كرچه طوغریدن طوغری‌یه عقل نظری اعتباریله اللهك وارلغنی شبهه‌لی كوسترمشدر. فقط، بو فكرنده ثباتكار دكلدر. بالعكس (قانت)، عقل نظری اعتباریله شبهه‌لی كوستردیكی وجود باری‌یی، (عقل عملی La raison pratique) نامنه قانون اخلاقینك بر نتیجه‌سی اوله‌رق اثبات ایتمكده‌در. دیمك كه (قانت) ه كوره، وجودلرك وجودی، مقدرات عالمك علتی اولمق اعتباریله اللهك وارلغنی عقلاً اثبات ایتمك تشبثی، بر فرضیهٔ محضه‌در. فقط عدالتك مبدئی،

موجودات مختارەنك شارعی، اخلاقی خیر وشرك مجزئی اولمق اعتباریله اللهك وارلغنه ایمان ایتمکه مجبورز .

(قانت) ك شودعواسنده ؛ هیچ شبهه یوق که ؛ بر تناقض واردر ویاخود بو ایکی ادعانك هیچ بر معناسی یوقدر .. فی الحقیقه (قانت) ك (وجدان La Conscience morale) ویا کندی تعبیریله (عقل عملی La raison pratique) ایله (عقل نظری La raison théorique) آرەسنده احداث ایتمك ایستدیکی بو عظیم فرق، بودرین اوچوروم قبول ایدیلیر شی دکلدر . چونکه کرك نظریات وکرك عملیات ساحەلرنده چالیشان عینی عقل، عینی نفس ناطقەدر. اراده قانونلرینی کشف ایدن نفس ناطقه اولدیغی کبی فکر ونظر قانونلرینی بولان ده ینه نفس ناطقەدر. خلاصه خیر وعدل قاعدەسنی ، حقك شروطنی ، نظام اخلاقیده بولونماسی ایجاب ایدن شیلرله نظام طبیعی ویامابعدالطبیعی ده اولان شیلری کشف ایدن عینی عقل ، عینی نفس ناطقەدر . بوندن باشقه (قانت) ك قبول ایتدیکی طرزده بر الله فکرینك عقل انسانینك بالجمله مبادئ متحدەسنی یعنی نظریاته خادم اولان مبادی ایله افعالمزی ، اخلاقمزی اداره ایدن مبادی‌یی نظمن ایتدیکنی آکلامق کوج برشیدر .

فضیلت وسعادتك آهنك لازمنی تحقق ایتدیرن حاکم ذوالجلال ، اکر عینی زمانده بوتون موجوداتك علت کاملەسی، ضروری مبدئی اولان ذات باری دکلسه ، بویله بر حاکم ذوالجلال تصوری بر فرض وتخمین‌دن باشقه برشی اولەمز . بوتقدیرده ایسه آلمان فیلسوفنك قبول ایتدیکی وجود واجب ، جوهر وعلت فکرلرندن آرتق بحث ایدیلەمز . داها آچیق بر افادەایله دیيه بیلیرزکه اوقدر کووەندیکمز معرفت بشریه افلاس ایتمش اولور .

دیمك که (قانت) مسلکنك صوك مرحلەسی بر (حسبانیه Scepticisme) در . حتی ادعا ایدەبیلرزکه (قانت) مسلکی‌ده ؛ باشقه بر اساسه ابتنا ایتمکله برابر ؛ (هوم Hùme) سیستمی درجەسنده بر حسبانیەدر . فی الحقیقه (قانت) معرفتمزك شرائط اولیەسی اولەرق اوچ ملکه قبول ایتمکدەدر :

١ . — قوهٔ احتساسیه که تصورات حسیەیی اعطا ایدر .

٢ . — حکم که معرفتلری ترکیب ایتمك ایچون تصوراتی توحید ایدر .

٣ . — اصل عقل که تصدیقاتی توحید و تصورات عالیەیه اسناد ایلر .

مواد معرفتی تدارك ایدن قوهٔ احتساسیه وبومادەیه صورتلرینی منطبع قیلان حکم وعقل‌در. دیمك که، ظاهرا حسبانیلکه قارشی بر مجادله آچان (قانت) مسلکنه کوره معرفت بشریەنك حصولنده ایکی عنصر عینی نتیجەیه ساعیدر. بونلردن بری بزه خارجدن یعنی نفسمزدن آیری بر منبعدن کلن انطباعلری یعنی (احساس Sensation) در. احساس‌ده انسانك رولی تمامیله انفعالیدر. قوهٔ احتساسیەنك انطباعاتی، (قانت) ك موادمعرفت دیدیکی شیلردر . عنصرلردن ایکنجیسی‌ده بالعکس ، طوغرودن طوغرویه نفسمزك اعماقندن چیقمقده اولان حکم فعلی‌در . نفس ناطقه حواس واسطەسیله واقع اولان قاریشیق انطباعاتی جمع وتنسیق ایدەرك اونلری تصورات متمایزه حالنه قلب ایدر . ففط ، حکم فعلی لایتغیر بعضی قوانین طبیعیه توفیقا وقوعبولورکه بوده معرفتك صورتنی تشکیل ایدر. بو (صورت) آز چوق توسع ایدەبیلیر : بعضی منفرد واقعەلرده ویاخود ؛ ضروری بر احتیاجله عینی سیستم قادروسی داخلنده بر آرایه طوپلایەرق تنسیق ایتمك ایستدیکمز زمان؛ تجربی حادثەلرك

هیئت مجموعه‌سنه تطبیق اوله‌بیلیر. فقط بونکله وصف ممیزی دکیشمز. بیلدیکمزه یکی بر شی علاوه ایدیلمش اولمز. کورولیورکه (قانت)ك تصور ایتدیکی بو (صورت)، اشیانك طبیعت ووجودی حقنده بزی تنویر ایتمکده پك عاقردر. شو حالده، زمان، مکان، وجود، جوهر، علت، وحدت، خلاصه بر کلمه ایله عمومی وضروری فکرلر بزه نره‌دن کلیورلر؟... اکر بو جنس فکرلره حقیقی هیچ بر شی توافق ایتمدیکی طوغرو ایسه بزم هیچ بر شیئه حتی کندی وارلغمزه قناعتمز اوله‌میه‌جغی بدیهیدر. چونکه، شخصیتمزی تشکیل ایدن (انا)، نه حادثه قبیلندن نه‌ده هیچ برایز براقمقسزین شعورمزده تعاقب ایدن احساس جنسندن دکلدر. (انا)، ایلك وصفلری، وحدت وعینیت اولان حقیقی بر وارلقدر. (انا) بر علتدر وبواسمه حقیقتاً لایقدر. چونکه (اختیار La liberté) نظر اعتباره آلنمقسزین انا تعقل اوله‌ماز.

کورولیورکه علت، وحدت، وجود مفهوملرینك حد ذاتلرنده، بر قیمتلری یوقدر. بونلر آنجق (فکر)ك صور محضه‌سیدر. خارجیت و مکانك برنجی درجه‌ده موقوف علیهی اولان (خیر)ك آفاقی حقیقتی انکار اولنورسه، عالم خارجی‌یه اعتماد اوله‌بیلیرمی؟ بوده تام بر حسبنیه دکلمیدر؟ (قانت)، تحت تأثیرنده قالدیغنی معترف اولدیغی انکلیز زیبوندن (هوم) دن باشقه بر نتیجه‌یه‌می واصل اولمشدر؟... فقط، (قانت) مسلکینك نتیجه‌سی اعتباریله حسبانیلکه دوشمکله برابر وجود باری مسئله‌سنده نه متردد نه‌ده منکردر. عقل عملی ایله منبع جود وخیر اولان بر اللهك وجودینی اعتراف وتصدیق ایتمکده‌در. دیمك که (قانت) ده، وجود باریك اثباتی امکانی – ولو عقل عملی ایله اولسون – قبول ایتمکده‌در.

طبیعتك آهنك وقانونلری بر فاطر مطلقك وارلغك الك جلی برهانلریدر.

متفکر بر انسان طبیعت وحیات قانونلرینی عمیق بر صورتده مطالعه وتدقیق ایده‌جك اولورسه او قدر درین تحسسات طویارکه بونلری بر داها، فقط بو دفعه وجدی بر سکون وبهت ایچنده، مطالعه وتعمیق ایتمك لزومنی حس ایدر. چونکه روحك نظر بصیرتی، طبیعتی انوارینه غرق ایدن حزمات سماویه ایله سیراب اولمغی سه‌وه‌ر.

فقط، بوایکنجی مطالعه اثناسنده روحده آرتق ترددلی مناقشه‌لر یوقدر. بلکه، محیط نسیمی دشعشعه‌دار اولمقدن باشلایه‌رق، چیچکلرك رونقنده پارلدایان، آغاچلرك داللرنده دوران ایدن، ضیا وحیاتدن مقتطف بر وجدواستغراق واردر. ایشته بو وجدواستغراق آننده‌درکه، مؤبداً سری قاله‌جق اولان بر وجودك عالشمول شفقتی حس اولنور. ینه او زمان آکلاشیلیرکه، بو شفقت عشق ایله پایدار اولان وهیچ سونمه‌ین بر حیاتك نامتناهی اشکال وصورینی تعاقب ایتدیرمکده، قوای حکیمه آره‌سنده‌کی مناسبات ایسه، حرکتك بالجمله اشکال موقته‌سیله اللهك برلکنی کوسترمکده‌در.

وجدی بر نظر، طبیعتی هرهانکی منظره تحتنده مشاهده ایدرسه

ایتسون ، دائما اللهه موصل ، بر طریق بوله بیلیر. حسساس بر روح، رعدك قورقونج طراقه‌سندن سرچه‌نك آهنكدار نغمه‌سنه قدر هرسسده ، قدرت فاطره‌نك زمزمهٔ تقدیسنی طویار. ضیا، حرارت، الكتریق ، مقناطیسیت ، جاذبه ، علاقهٔ كیمویه ، حیات نباتی، سوق طبیعی ، شعور بشری بوتون بونلر؛ الٰهی بر منبعك آثار تجلیاتندن باشقه بر شی دكللردر .

قدرت فاطره ، عالمشمول بر قدرت عاقله‌در . طبیعتده هر آن یكی بر شأنك مبدعی‌در . عالمده هرشی ، عمومی وابدی بر صورتده مؤثر بولنان علت عاقله‌یه پیوسته اولان عدد، نسبت، آهنك والهامدر.

روح، آنجق حیات مادیه‌نك كورولتولی دغدغه‌لرندن اوزاقلاشه‌رق وحدت عالمك اعماق حضورینه كومولدیكی زمان ، خفاسی ابدی ، ظهورلی ازلی اولان فاطرك ، بوتون مكوناتده‌كی ، شعشعهٔ تجلیاتی والهانه تماشا ایده‌بیلیر . انسان ، حقیقت مفهومنه یوكسله‌بیلمك ایچون بو الٰهی وجدك آغوشنه آتیلمالیدر :

بحر محیطك درین چاغیلتیسی ، تنها قورولرك سكونی منظره‌سی ، كوللرك صامت پاریلتیسی ، اعماقندن بر انین مضطر بانه طویولان اورمانلرك ایكلتیسی ، سمانك درینلكلرینه صوقولان معظم شاهقه‌لرك وقور طوریشی ، عمق اشیاده متبصر اولان قدرت ازلیه‌نك تجلیات محوسه‌سی دكلمیدر ؟ حسساس بر روح بوتون موجودات حیاتیه‌یی شعر ازلینك نوازشلرینه مستغرق كورور. طبیعتك فسونكار حسنیله مسحور ایكن اعماق كائناتده ؛ باشقه‌لرینك طویامدیغی ؛ آهنكدار ومسخر بر قونسرك سامعی اولور .

یشیل طاغلرك أتكلرنده موجله‌نن آقشام كولكه‌لری ، لوش

قورولقلردن طاشان بایغین رایحه‌لر، روزكار ضربه‌لریله تیتره‌ین جیلیز چیچكلر ، هیچ بر زمان صوصمه‌ین دكزلرك درین خومورتیسی ، مكوكب كیجه‌لرك صمت عمیقی ، خلاصه هرشی ، حساس بر روحه بشری كتابلرك هیچ برنده كوروله‌مه‌ین صمیمی ومقاومت بر انداز بر فصاحتله اللهك وارلغنی ، كائناتك سرلرینی ترنم ایدرلر . روح ، بوتون بونلرده بر آنا شفقتی ، بر معصوم صافیتی بولور. اونلرك سینه‌سنده اویورسه سعادت وشطارت ایچنده اویانیر .

فجرك رنكارنك وحشمتلی منظره‌سی اوكنده آچیلان زانباقلرك كوكلردن دوكولان ضیائی مستغرقانه ایچدكلری وجد ساعتلرنده روحده، درین بر شوق ایله ازلی عشقك آغوشنه كومولور. بو آنلرده محیط نسیمی ، ساده بر غاز بیغینی ، چیچكلر ، چمنلر یالكز قاربونله مولدالماء آتوملرینك ممتزج بر كتله‌سی، سحابه‌لر یالكز بر صوبخاری دپوسی دكلدر. بو آنلرده طبیعت ، آرتق نه كیمیا لابوراتواری، نه‌ده بر حكمتخانه‌در . بوزمانلر ، بالجمله موجوداتك سیر متحدینی تدویر ایدن بر قانون آهنكك ، بر قانون حسنك ازلی حكمرانلغی الك شدتله محسوس اولدیغی مستثنا آنلردر. بو قانون ، الك كوچوك ، الك اهمیتسز موجوداتی بیله طبیعی بر اعتنا وتیقظله آغوشنه آلمقده، خزینهٔ حیاتی عمیق بر اهتمامله وبوتون ثروتیله محافظه ایتمكده‌در .

بوتون طبیعت باشدن باشه بر مشهر حسن وعشق‌در . انسان ، تماميله مفكوروی اولان بو كوزللكی وجدآنلرنده الك درین بر تحسسله تماشا ایدر . روحده طبیعتك بو كوزللكی ایچنه كومولور واونكله برلشه‌رك عشق ازلینك جذبه‌سیله سرمست اولور ...

مكوكب بر كیجه‌نك سكون عمیقی ایچنده كردونهٔ بروجی لاقیدانه

تماشا ایدن بر کوز بلکه فوق‌العاده برشی کوره‌مز. فقط، عینی ساعتلرده کیم بیلیر نه‌قدر شغفدار کوزلر فضانك بی‌پایان فیفالرنده حسن وعشق واحه‌لرینه طالەرق غائب اولمشلردر. نه‌قدر متجسس فکرلر اعماق سماده قیویلجملر صاچان کره‌لرك برندن دیکرینه آتلامش، شوق تفحصله طولاشمش طورمشلردر. طبیعتك دوداقلری اوزرنده فسونکار زمزمه‌لر، نظرلرنده اسرارانکیز حسن ومحبت خزینه‌لری، قلبنده عشق الٓهی‌نك حساس جذبه‌لری واردر. فقط، طبیعتی یالکز جسمانی تشکیلاتیله کورنلر اونك بوتون بو سری تلقینلرینی ادراك ایده‌مزلر. طبیعتك کیزلی حیاتی، صاقلی روحنی سزنلر وبیلنلردرکه اونی حقیله وتمامیله طانیه‌بیلیرلر !..

اشیانك عمق وصمیمی کوزللکی کیمیوی ترکباتی قدر حقیق ومثبتدر. عالمك قانون آهنکی، میخانیکی حرکتندن داها آز جالب نظر دکلدر. کائناتده‌کی شعورلی اراده، قانونلرك ریاضی فورمولری قدر قطعی ومثبتدر.

عضویتمز حیات کائناتی تشکیل ایدن بالجمله حرکاتله متهزز اولدیغی کبی روحمزده طبیعتك اعماقنده‌کی عشق ازلی ایله متهیجدر. ماده‌نك اشکال متحوله‌سی آره‌سنده بوغولان روح، آنجق بو عشق ازلی‌نك ویردیکی وجد وهیجانله قدرت فاطره‌یی سزه‌ر، ناسوتیتدن لاهوتیته اعتلا ایدر.

طبیعتده روح ایچون ملهم عشق اولان صمیمی بر آهنك، فکر ایچونده نشانهٔ صانع اولان کونا کون تابلولر واردر. طبیعتك قوهٔ حیاتداری، خلقتك حکمتنما تشکیلاتی، موجوداتك لایزال تساندی ازلی ونامتناهی بر قدرت فاطره‌نك تجلیاتی دکلسه بونلر

نه صورتله قابل ایضاحدر ؟!.. نباتاتده‌کی ملکهٔ مخصوصه، حیواناتده‌کی سوق طبیعی، انسانده‌کی ذکا ودها بوقدرتك دائمی شاهدلری دکلمیدر؟ حیات ارضی‌نك تسلسلی؛ کره‌مزك مرکز شمس اطرافنده‌کی دور دائمیسی، کونشلرك فضای بی پایان ایچنده‌کی دورانلری، عوالم نامتناهیه‌نك حرکت عمومیه‌سی، بالجمله مکوناتی تحت قدرتنده بولوندوران نامتناهی وازلی اراده‌نك الك جلی برهانلری دکلمیدر؟ طبیعتك فسونکار کوزللکی حسن ازلی‌نك ظلی دکلسه باشقه نه‌در ؟

قوانین طبیعت بر قوهٔ ناظمه بولوندوغنه دائمی بر برهاندر. شوق تفحصی تهییج ایده‌جك تتبعاتله بو قانونلری آکلامق پك قولایدر. طبیعتده تنافر وتضاد یوقدر. عمومی وصمیمی بر آهنك واردر. بو آهنك فاطر مطلقك وارلغی کبی برلکنی‌ده اثبات ایتمکده‌در.

فنون حاضره نتایج معظمه‌سنك الوهیت فکرنده کلیسالرك آکلادقلری طرزه نظراً بویوك بر فرق حاصل ایتدیکی نه‌قدر صریح ایسه اسلامك الوهیت تلقیسنی تأیید ایلدیکی‌ده اودرجه محقق وقطعیدر. کلیسا ایچون یکی اولان بو تلقی بزم ایچون هیچ‌ده اویله دکلدر. کلیسا پاغانیزم تحت تأثیرنده ذات باری‌یی انسانلاشدیرمشدی. فنون حاضره ایسه الٓهیلشدیرمکده یعنی اسلامك تلقین ایتدیکی عقیده‌یی تأیید ایلمکده‌در.

کلیسا تشکیلاتی اسکی پاغانیزم خرابه‌سی اوزرنده قورولمشدی. پاغانیزم دورنده (ژوپیتر) ألنده بر قامچی طوتیور، (آپوللون) کونشی سوق ایدیور، (نپتون) دکزلره حاکم بولونیوردی. بو خرابه اوزرینه قورولان کلیسانك‌ده اللهی بشری بر شکلده تلقیسی پك طبیعی ایدی. ناصیل‌که، فنون حاضره‌نك نتایج معظمه‌سی قارشوسنده غرب عالمنك بو بشری اللهی انکار ایتملری‌ده اوقدر طبیعی‌در.

بو کون صنم پرست بودیستلرده معبود حقنده عینی تلقی‌ده بولونیورلر. الیوم (تبت)ده تقدیس ایدیلن (مه‌ت‌ره‌یا Maitreya)، آلنده طالغه‌لرك صولتلرینی طوردیران بر کم طاشیمقده، یاغمورلری احتیاج اولان یرلره سورمکده‌در. چونکه هر ابتدائی انسانلر کبی تبتلیلرده، واجب الوجودی آنجق کندیلری کبی فقط، داها قوتلی بر انسان اوله‌رق تصور ایتمشلردر. (داماپادام Dhamma padam) عنعنه‌سیله (آشوقا Aschoka) کتابه‌لرینه باقیلیرسه (بودا) نك بر اوغلی بیله واردر. ناصیل که کلیسا عنعنه‌سنه کوره (حضرت عیسی) ده (رب)ك اوغلی‌در. (بودا)نك (بودیزاتوا Bodhisattva) اسمنده‌کی بو اوغلی پدرینك یاننده بر شفاعتجیدر. (بودا) نك دیکر بر رفیقی‌ده (بودا مانوشی Bouda Manouschi) در. بو صوکنجی انسانی ماهیتده تصور اولنان الوهیتك مجسم بر صورت متحققه‌سیدر.

علمك ترقیات حاضره‌سی بودیزمك انسانی معبودلرینی ادوار مظلمه‌نك کولنج بر انقاضی عد ایتمسی نه قدر حقلی ایسه متفنن غربلیلرك بو عقیده‌یی آکدیران کلیسا تلقیناتنه آرتق اهمیت ویرمه‌لری‌ده اودرجه حقلی‌در. چونکه فنك نتایج علمیه‌سی انسانی بر معبود دکل، اسلامی بر (الله) قبول واثبات ایتمکده‌در.

وجود باری حقنده قطعی بر قناعت ایدینمك ایچون (نا معلوم de l,inconnu) لابیرنتنه صوقولمغه لزوم یوقدر. حتی، میستیسیزمه میال اولان روحلر؛ استکناه ایدیله‌مه‌ین بر سرك ابهامی ایچنده قالمقده مصر اولورلرسه؛ مشئوم بر ورطه‌یه سوروکلنمك تهلکه‌سنه معروض قاله بیلیرلر. چونکه اك متفکر دماغلر بیله مجهولدن معلومه، محسوسدن غیر محسوسه،

قانون مظاهردن قانون فکره متعاقباً انتقال ونفوذ ایده بیلمك ایچون سرت مانعه‌لری ازاله ایتمك مجبوریتنده‌در. فقط، حضور وسکون آنلرنده لاهوتی بر وجد ایله طبیعتی مطالعه ایدنلر، مظاهر جسمانیه پرده‌سی آره‌سندن، بالجمله موجوداتی معین بر نظام دائره‌سنده تنظیم، معین بر آهنکه توفیقاً تحریك ایدن قدرت ازلیه‌یی پك کوزل سزه‌ر؛ درونی بر شوقله ذات بارینك وارلغنی و برلکنی تصدیق واعتراف ایدرلر.

الوهیت مسئله‌سنده اثباتیون ومادیون

طبیعتی یالکز ظواهر ماده‌سی، حرکت میخانیکیه‌سی اعتباریله دکل، حسنی، آهنکی، نظام بدیعی، سرّ حیاتی، لاهوتی روحی اعتباریله‌ده تتبع ایدنلرك بر قدرت فاطره‌نك وجودینی اعترافه مجبور اوله‌جقلری محققدر. فقط، طبیعتی بو صورتله کورن اکثریت عظمی قارشوسنده نفوذ نظرلری ستره‌ٔ جسمانیتدن اوته‌یه کچه‌مه‌ین بعضی انسانلر کورولمکده‌در. بو شرذمه‌یی، (اوکوست قونت) طرفندن تأسیس ایدیلن مذهبه پیرو اولان (اثباتیون Positivistes) ایله (ذیمقراطیس) زماننده‌نبری بعضاً ئولن، بعضاً یکیدن جانلانان مادیه مذهبنك طرفدارلری تشکیل ایتمکده‌در.

(اوکوست قونت)، مسلکنی تأسیس ایدرکن داها ایلك خطوه‌ده بر (دین الحاد) قورمغه یلتنمش، علل و اسباب تحریسنی براقه‌رق منحصراً مشاهده اوزرینه مؤسس علومی نظر اعتباره آلمش وبوکا کوره معرفت بشریه‌نك یکی بر تصنیفنی یاپمشدر. فقط، (اوکوست قونت)ده نفی وانکار ایله متمایز اولان سیستمنه رغماً، بر (الله) ابداع واثبات وبونی تقدیس ایتمکدن کندینی آله‌مامشدر. اثباتیه مذهبنك بولدیغی بو الله (انسانیت)، اونك پیغمبری‌ده (اوکوست قونت)در. فقط، غرابت بوندن عبارت دکلدر بوتون دینلری ییقمق ایچون مبعوث اولدیغی قناعتیله حرکت ایدن (اوکوست قونت)، ابداع ایتدیکی یکی معبود ایچون

معبدلر احداث، عبادتلر ایجاد، رهبان هیئتلری تشکیل ایتمکی اهمال ایتمه‌مشدر. بو یکی دینك‌ده ایام مقدسه‌سی، مبارك بایراملری واردر. حتی تشکیلاتك منتظم بر بودجه‌سی بیله تنظیم اولنمشدر. بو بودجه‌یه کوره، راهبلر آلتی بیك فرانق، پسقوپوسلر اون ایکی بیك فرانق، پاطریق اولان (اوکوست قونت) ده آلتمش بیك فرانق آله‌جقدر. آوروپا سیاسیوننك (انسانیت) پرده‌سی آلتنده نه‌منفور بر اقتصاد ومنفعت حرصی کیزله‌دکلری درپیش ایدیلیرسه الوهیت فکرینی ییقه‌رق (انسانیت) دینی تأسیس ایتمك دعواسیله اورتایه آتیلان (اوکوست قونت)ك حقیقی هدفی‌ده قولایجه آکلاشیله بیلیر. قونت، تنظیم ایتدیکی بو بودجه ایله حقیقی غایه‌سنی آچیقجه اعتراف ایتمشدر. (اوکوست قونت)ه آلتمش بیك فرانق، دیکر داعیلره‌ده درجه‌لرینه نسبتله بولجه بر واردات تأمینی ایچون اللّهی انکار ایدن بر مذهبك فلسفی محاکمه‌لرنده نه‌قدر صمیمیت بوله‌جغنك تقدیرینی قارئلره براقه‌رق بحثی مادیونه نقل ایدییورز:

مادیون، افکار عمومیه‌یی کندیلری اوزرلرینه جلب ایتمك ایچون مسلکلرینی پك کورولتولی بر صورتده نشر ایتمکی اعتیاد ایدینمش اولدقلرندن، سیستملرینك تملنی انکار الوهیت دعواسنه استناد ایتدیرمشلردر. فقط، الوهیتی جف القلم انکار ایتمشلرسه‌ده بالنتیجه کائناتده‌کی نظام بدیعك، قوانین طبیعتك ایضاحی مجبوریتی قارشوسنده قالمشلردر. بونلری ایضاح ایده‌بیلمك ایچون عالمی مدبر اولان قدرت فاطره‌یه (الله) اسمنی ویره‌جکلرینه؛ مبهم وکور بر معناده اولمق اوزره؛ ساده‌جه (قوت) دیمکله اکتفا ایتمش، قوتك تجلیاتنده‌کی حکمتی بر ذات حکمیه اسناد ایده‌جکلرینه جامد وبی شعور ماده‌یه عطف

ایلمشلردر. دیمك كه مادیون (الله) ی انكار ایتمش، فقط تعلیل و ایضاح مجبوریتی قارشوسنده الوهیت یرینه بر (قوت) قبول ایتمك اضطرارنده قالمشلردر. یالکز بو قوتك استقلالنی طانیه‌جقلرینه، اونی، ماده‌نك منقاد بر اسیری درکه‌سنه ایندیرمشلردر.. ایشته مادیون سیستمنه قارا كاق بر شكل ویرن معمانك عقده‌سی بو نقطه‌ده‌در. بو عقده هنوز مادیون طرفندن چوزوله‌مه‌مشدر.

مادیون ایله روحیونی بو نقطهٔ اساسیه‌ده آییران باشلیجه فرق شودر: مادیون، نه خلقتی، نه خلقت پلاننی، نه ده طبیعتك محافظه‌سنی ایضاح ایده‌میور، روحیون ایسه بوتون بونلری معقول كوروله‌جك بر صورتده تعلیل و ایضاح ایده‌بیلیورلر.

بو ایكی مسلك، متقابل ایكی سیستم اولمق اعتباریله قیمتاً معادل صاییله‌مزلر. هر ایكی سیستمی عمیق بر صورتده تدقیق ایده‌جك حقیقت پرست بر متفكرك نتیجه‌ده بالضروره بوتون قوانین طبیعته بر مبدأ، تعبیر دیگرله بر خالق قبول ایدن سیستمی ترجیح ایده‌جكنده شبهه یوقدر. چونكه بو سیستم یالکز مكمل و تام دكل، عینی زمانده مستقل درده!

مادیون سیستمنده خلقت و بوتون حادثات ماهیتی بزه و اونلره مجهول اولان ماده ایله خواصنه اسناد ایدیلمكده‌در. فقط، مادیون سیستمی بو اسنادله عالمی نظام و حقیقتدن، حسن و كمالدن، مادی و معنوی آهنكدن ده تجرید ایتمش اولمیورمی؟.. عالمك حیاتیتنی رفع ایده‌رك یرینه ئولو بر قاداوره اقامه ایدن بر نظریه‌ده بیلمم كه، بر روح، بر حیاتیت بر سبب ترجیح وارمیدر!...

مادیون نظریه‌سنه كوره عالم، وقت وقت آلكتریق تجربه‌لرینه

معروض براقیلان بدبخت مصلوبلر كیبدر. بو زواللی ئولولر، جملهٔ عصبیه‌لرینه تطبیق ایدیلن الكتریقله ظاهراً جانلانیرلر، بوتون وجودلری حركته كلیر، طبقی اویقودن اویانان كیمسه‌لر كبی اللرینی، آیاقلرینی قیملداتمغه باشلارلر، كوزلرینی، آغزلرینی آچارلر. فقط، بو قاداوره‌ده احداث ایدیلن صنعی علائم، حقیقی بر حیات نشانه‌سی عد و بوكا حقیقی حیات اطلاق ایدیله‌بیلیرمی؟..

كورولیوركه زمانمز ملحدلری، حقیقی حیات یرینه اقامه ایتمك ایستدكلری قوتلری عضویت كائناتده دور ایتدیره‌رك انكار ایتدكلری حیاتی جعلی بر صورتده احداث ایتمك ایستیورلر. فقط، بو حال بر كلمه اویونجاغندن باشقه بر شی دكلدر. بر قاداوره آلكتریقلنمش اولسه‌ده ینه قاداوره‌در. ملحدلر آنجق قدرت فاطره‌یه مخصوص اولان اوصافی ماده‌یه اسناد ایده‌رك كائناتی سفیل بر وضعیته صوقمقدن باشقه بر معرفت كوستره‌مه‌مشلردر. كائناتده‌كی نظام و آهنكی عمیق بر صورتده تدقیق ایدن هر فرد متفكر، علت اولی‌یی انكار ایدن هر فرضیه‌نك بر اثر بلاهت اوله‌جغنی اعترافه مجبوردر. بوتون بو نظام و انتظامی، بوتون بو آهنك بدیعی تصادفه، كور قوتلره عطف ایتمك، الك بارز حقیقتلری كوره‌میه‌جك قدر كور اولمق دكلمیدر؟ ذی‌شعور اولمیان بر قوت ناصیل اولورده كائناتك بالجمله اسرارنی تعمیق ایده‌جك درجه‌ده شعورلی دماغلر یاراته‌بیلیر؟.. بو كور و شعورسز قوتلر، ناصیل اولیورده، آكلاشیلماز درجه‌ده قاریشیق اولان حركات نتیجه‌سنده فكر و شعور حاصل ایده‌بیلیورلر؟!.. قوهٔ نباتیه دیكمز شی، ساقی اوزرنده‌كی چیچكی ناصیل آچدیریور؟.. ناصیل یاشاتیور، ناصیل صولدیریور و ناصیل ئولدیریور؟ الحادجی مادیونك بوتون بونلره ویره‌جكلری جواب،

طبیعتده‌کی اطراد ، کائناتده‌کی نظام و آهنك دکلیدر ؟ پك اعلا ! . بو جوابی قبول ایده‌بیلیرز. فقط ، بو نظام و آهنکی تأسیس ایدن کیمدر؟ شعورسز قوتلر دکلمی؟ بوتون بونلری کور قوتلره عطف ایده‌بیلمك ایچون انسانده کائناتی تصور ایده‌بیله‌جك فکر ، آکلایه‌جق شعور ، تماشا ایده‌جك کوز ، سزه‌جك روح اولمامق ایجاب ایدر . شعورسز ذکاسز ، اراده‌سز ، نظرسز ، عشقسز ، خلاصه بوتون معناسیله کور و جامد طبیعتك ، صمت ابدیسی ایچنده موجوداتك الٓهی رشته‌سنی طوقومقده ، حیرانی اولدیغمز بو آهنك بدیعی بیلمکسزین ، قصد و اراده ایتمکسزین یاپمقده اولدیغنه ایناتمق ایچون انسان مطلقا ماده قدر شعورسز و اراده‌سز اولملیدر !..

هرشی انکار ایدیله‌بیلیر . فقط ، کائناتی اداره ایدن قانونلری کشف ایده‌جك قدر یوکسلمش اولان بر (عقل) ایله بو قانونلر انکار ایدیله‌مزلر. انکار ایدیلیرلرسه عقل بشرله برابر معرفت بشریه‌ده تملندن صارصیلمش اولور . دیمك که عقل بشرله قوانین طبیعیه‌نك وجودلری بداهتاً ثابتدر . شو حالده بونلرك فیضان ایتدکلری بر منبع ازلی ، بر مبدأ مطلق بولونمق‌ده ضروریدر. ایشته (الله) نام جلیلی ایله قصد ایتدیکمز قدرت فاطره بو مبدأ ازلی ، بو منبع ابدیدر .

کونشك دون طلوع ایتدیکی ایچون یارینده طلوع ایده‌جکنه ؛ یاخود صوك بهارده زرع ایدیلن بغدایك قیشدن اول فیلیزله‌جکنه ، یازده باشاق ویره‌جکنه ایناتمق کبی قسماً مشاهده و تجربه‌یه مستند بر قانونی تعمیم و حادثات طبیعیه‌یی ریاضی دستورلرله افاده ایتمك ، طبیعتك عقلی بر نظامه تابع اولدیغنی قبول ایتمك دیمکدر. بو نتیجه‌یه کوره جهانده

هرشیئك ساعتی ، ساعتجینك تعیین ایتدیکی زمانلرده چالمقده ، هرشی تعیین ایدیلدیکی شکلده و تعیین ایدیلن صورتده جریان ایتمکده‌در .

انسانك علمی و بوتون استدلالات ترکیبیه‌سی طبیعتك عقلی بر نظامه تابع اولدیغی حقنده‌کی وثوقه استناد ایتمکده‌در. حالبوکه اللهك وارلغی‌ده طبیعتده مشاهده اولونان عقلی نظامه ، عالمك حیرت انکیز تشکلاتنه استناداً اثبات ایدیلمکده‌در . اولکیلر بر حقیقت قطعیه اوله‌رق قبول ایدیلدکلری حالده وجود بارینك قبول ایدیلمه‌مسی قبا بر منطقسزلق دکلیدر ؟

کائناتده حکمران اولان قدرت فاطره‌یی انکار ایده‌رك هرشیئی کور بر ماده ایله خاصیتی اولان قوته ارجاع ایتمك ، انسانیتی وحشته طوغرو سوق ایتمك دیمکدر . قدرت فاطره انکار ایدیلیرسه مبدأ و معاد اساسلری ییقیله‌جغی کبی قدرت فاطره‌نك تجلیاتندن اولان فضیلت و دها شعله‌لری‌ده طبعتیله سونمش اولاجقدر . بو نتیجه‌یه کوره جسمانیت عالمی کبی اخلاقیت و روحانیت عالمی‌ده کنیش و قارا کاق بر بوشلقدن باشقه نه اوله‌بیلیر ؟

یالکز آچیق ملحدلرك دکل ، الحاده منتهی اولان دیکر مسالك فلسفیه پیرولرینك‌ده ضلالتلری بو کونه قدر آنجق کائناتك الهاماتنی ستر ایده‌بیلمش ، یوقسه اساسندن محو ایده‌مه‌مشدر . ماده‌نك بوتون آتوملرینی مدبر اولان ، موناد‌لری ، عضویتلری ابداع ایدن قدرت فاطره ، هرشی‌ده منجلی ، هردرلو شکوك بشریه‌دن متعالیدر . ذکای بشرك طبیعت حقنده هنوز قطعی و صریح بر فکر ایدینه‌مدیکی قارا کاق عصرلرده اولدیغی کبی ، بو کونده عینی درجه‌ده آغیر ایکی خطا قارشوسنده بولونیورز : (١) قدرت فاطره بولوندوغنی منکر اولان

آته‌ئیزم ، (۲) مکوناتده مثیل ونظیری اولمایان ذات واجب الوجودی موجوداته وعلی‌الخصوص انسانه بکزه‌تن آنتروپو مورفیزم . برنجی تلقی بشریتی بهایم درکه‌سنه ایندیردیکی کی ایکنجی تلقی‌ده انسانلره کندی تحسسلرینه، کندی شکللرینه کوره بر الله ابداع ایتدیرمشدر. بری سرسریلکی ، دیکری نخوتی تمثیل ایدن فقط بری دیکرندن داها آز مشئوم اولمیان شوهرایکی قناعت، خیلی زماندنبری خرستیانلق عالمنده چارپشمقده‌در . فقط ، شایان شکراندرکه اسلام عالمی ایچون بویله بر مجادله‌یه صحنه اولمق تهلکه‌سی ملحوظ دکلدر. چونکه اسلامده اقانیم ثلاثه وبشری صورتده تمثل ایتمش الله یعنی (آنتروپومورفیزم) یوقدر .

فقط ، الحاد دیمک اولان آته‌ئیزم؛ فنون مثبته کسوه‌سته بورونه‌رك؛ بزمده آره‌مزه صوقولمغه چالیشمقده‌در . شوقدرکه ماته‌ریالیزم قیاقتنده وفنی سرپوش آلتنده کورونن بوسیستم ، فنون مثبته‌ده آرادیغی تملی بوله‌مدیغی جهتله هرکون انهدامه برآز داها یاقلاشمقده‌در .

اثبات واجبك فلسفی برهانلری

اسلام متفکرلری معرفت بارینك ضروری ویا نظری اولمسی مسئله‌سنی بویوك براهمیتله تدقیق ومناقشه ایتمشلردر. بونلردن برقسمنه کوره معرفت باری ضروریدر . بناءً علیه اللهك وارلغنه قناعت ایچون فکر ونظره احتیاج یوقدر . اثبات واجب دلیللری انسانلری ایقاظ واونلرده‌کی معرفت ضروریه‌یی اصلاح ایچون ایراد اولونمالیدر. ناصیل که ارسال انبیاده بومقصده مبتنی‌در . دیکر قسم ایسه معرفت بارینك نظری اولدیغی فکرینی مدافعه ایتمشلردر. عینی مناقشه‌یه غرب فیلسوفلری آره‌سنده‌ده شاهد اولیورز .

(ابوحیان) ، متفکرین اسلامیه آره‌سنده‌کی بوایکی نقطهٔ نظری مقایسه ایده‌رك بونلری شو صورتله تألف ایتمکدر : معرفت باری ، عقلاً ضروری ، حساً استدلالیدر . (ابوحیان) ك بوخصوصده (فارابی) نك آتیده‌کی فقره‌سندن ملهم اولدیغی تخمین ایده‌بیلیرز :
« عالم خلقی ملاحظه ایدر ایسه‌ك اوراده نامتناهی امارات صنعته شاهد اولورسك! فقط ، عالم خلقدن وجود محض عالمنه دونرسه‌ك برذات اجلك وار اولمسنك ضروری بولوندوغنی وبوذاتك بالذات موجود اولمسی ایجاب ایتدیکنی آکلارسك ! عالم خلقی نظر اعتباره آلیرسه‌ك اثردن مؤثره چیقارسك ، وجود محض عالمنی تفکر ایدرسه‌ك مؤثردن اثره اینرسك !.. » [۱]

---
[۱] فارابی ، فصوص الحکم

فارابی شوفقره‌سیله بو ایکی نقطهٔ نظرك منشائنی ایضاح ایتمشدر. تورك فیلسوفی دیمك ایستیور که: انسان محسوسات عالمنك تأثیراتندن و محیط اجتماعی‌سنك تلقیناتندن تجرد ایره‌رك کندیسنی منحصراً عقلنك رهبرلکنه براقیرسه فطرت اولیه‌سی ایجاباتی اوله‌رق ماده‌نك فوقنده و محیط طبیعی ماوراسنده برذات واجب الوجود بولونماسی ایجاب ایتدیکنه بالضروره قانع اولور. بوقناعت انسانده برامر فطریدر. بناءً علیه اللهك وارلغنی عقلاً اثباتدن مستغنیدر. فقط، محسوسات عالمنك تأثیراتندن قورتوله‌میانلر ایچون وجود باری استدلالیدر. بونلرك محسوسات عالمنده‌کی آثار صنعتی نظر اعتباره آله‌رق اثردن مؤثره چیقمق صورتیله واجب الوجودك وار اولمسنه استدلان ایتملری ایجاب ایدر.

ایشته بونك ایچوندر که هم فلاسفهٔ الٓهیون هم ده متفکرین اسلامیه واجب الوجودك اثباتی ایچون برچوق برهانلر اقامه ایتمشلردر. متفکرین اسلامیه‌نك بوخصوصده سرد ایتدکلری دلائلك الك مهملری یکرمی بشه بالغ اولمقده‌در. دلیل فطرت، دلیل عنایت [۱]، دلیل اختراع [۲]

[۱] عنایت طریقنی فیلسوف (ابن رشد) قیمتدار مؤلفاتندن اولان (مناهج الادله) ده تشریح ایتمشدر. محسوساتدن هرهانکی برینك، کندیسنده اولان منفعته کوره، معین برشکلده، معین بر مقدارده ومعین بر وضعده بولونماسی اساسنه مستند اولان طریق عنایت، (ابن القیم)ك (کتاب الجیوش الاسلامیه) اثرنده ده ایراد ایدیلمشدر.

[۲] بو برهانه دلیل اختراع اسمی، (ابن رشد) طرفندن ویریلمشدر. فارابی‌نك ده اسمندن بحث ایتمیه‌رك (فصوص الحکم) ده بودلیلی تقریر ایتمش اولدیغنی کوریورز.

سبب الاسبابه افتقار دلیلی [۱]، حرکت دلیلی [۲]، ترکیب دلیلی، تصور و تخصیص دلیلی [۳]، عالمك بر ممسکه اضطرارندن مستخرج دلیل [٤]، امکان دلیلی، نظام اکوان دلیلی، حدوث عالم دلیلی معنویت بشریه‌دن مستخرج دلیل .... بومیانده ذکر ایدیله‌بیلیر.

متفکرین اسلامیه‌نك سرد ایتدکلری بودلیللر ایله غرب فلاسفهٔ الٓهیونك ایراد ایتدکلری دلیللر اساس اعتباریله بربرلرینك عینیدر. بوتلرك کافه‌سی، اشیانك علت اولی‌سی اوله‌رق غیر متناهی و اکمل برموجود بولوندوغی اساسنه مستنددر. بوتون بودلیللری مقایسه ایده‌رك علمی برتصنیفه توفیقاً بروجه آتی اوچ نوعه آییره‌بیلیرز:

١. — عالم خارجی‌دن مستحزج ادلهٔ طبیعیه

٢. — عقلمزدن مستحزج ادلهٔ مابعدالطبیعیه

٣. — طبیعت بشریه‌دن مستحزج ادلهٔ اخلاقیه

عالم خارجی باشلیجه اوچ نقطهٔ نظردن مطالعه ایدیله‌بیلیر: (۱) عالم خارجی‌نك وجود محضی، (۲) عالم خارجی‌ده کوروان تبدلات، (۳) عالم خارجی‌یی ترکیب ایدن اقسام مختلفه آره‌سنده‌کی نسبتلر.

عالم خارجی بو اوچ نقطهٔ نظردن مطالعه ایدیلدیکنه کوره وجود

[۱] ابن خلدون، عالمده هرسببك دیکر برسببه افتقاری اساسنه مستند اولان علت اولی برهانك معرفت خالق ایچون الك قوتلی بردلیل اولدیغنه اشارت ایتمکده‌در.

[۲] حکیم شهیر (ابن مسکویه)، حرکتله صانعه استدلال اظهر و اولی اولدیغنی سویلیور.

[۳] ابن رشد بودلیلدن ده بحث ایتمشدر.

[٤] ابوعبدالله محمد بن المرتضی الیمانی، (ایثار الحق) عنوانلی قیمتدار اثرنده بودلیلی تشریح ایتمشدر.

باری‌یی اثبات ایچون استحزاج ایدیله‌جك برهانلرده اوچ نوعه آیریله‌بیلیر :

١ . — عالمك وجودندن مستخرج دلیل

٢ . — ماده‌نك حركتندن مستخرج دلیل

٣ . — نظام طبیعتدن مستخرج دلیل

شو اوچ نوع دلیل‌دن هر برینك كبراسی ، (مبدأعلیت) در . بناءً علیه بودلیللرله عالمك وجودی ویا ماده‌نك حركتی یاخود طبیعتك غائیتی كبی بر (معلول)دن نتیجه‌اوله‌رق بر (علت تامه)یه واصل اولنور كه بوعلت تامه‌ده ذات باری‌در. شمدی بودلیللری صره‌سیله تقریر ایده‌لم:

امكام عالم مسلكنه كوره اثبات واجب

عالم ممكن‌در . بناءً علیه وار اوله‌جغی كبی یوق‌ده اوله‌بیلیر . فقط ، كوریورز كه عالم موجوددر ، مع‌مافیه؛ بو موجودیته رغماً ؛ عالمك عدمنی‌ده بلا تناقض تصور ایده‌بیلیورز . مادامكه عالم ممكن وعدمنی تصور قابلدر . اوحالده وجودی لذاته دكل دیمكدر .

لذاته موجود اولمیان هرشیٔ وجودینی باشقه‌سندن آله‌جغندن عالمده دیكر برموجود واسطه‌سیله وجود بولمش اولمق ایجاب ایدر . بوموجود ، لذاته‌موجود اولدیغندن‌واجب‌الوجود ویاموجود مطلق‌در. واجب‌الوجود اولان موجود مطلق‌ایسه آنجق ذات باری اوله‌بیلور. بناءً علیه‌مادامكه عالم‌ممكن‌در، اونی وار ایدن برذات بولونمق لازمدر كه اوده اللهدر. بودلیل‌ده مبهم كورونن امكان عالم‌اساسنی ایضاح‌ایده‌لم:

عالمك ضروری الوجود ، تعبیر دیكرله لذاته موجود اولمدیغنی اثبات ایده‌بیلیرز. فی‌الحقیقه (عالم) تعبیریله آتوملر، قوتلر، مونادلر.. كبی بربرلرندن ممتاز بر سوری موجودات آكلاشیلمقده‌در . حالبوكه بوموجوداتك هیچ برنده بذاته بر سبب وجود اولمدیغی بدیهیدر . دیمك كه بونلرك هیچ بری لذاته موجود دكلدر . چونكه بونلرك كافه‌سی بربرلرینه مضاف ومتقابلاً یكدیكرلریله مقید ومشروط بولونیورلر. حالبوكه یكدیكرلرینه مضاف‌ومتوقف اولان موجودات، هیچ برصورتله ضروری الوجود اوله‌مزلر . اكر بونلرك وجودنده

ضرورت اولسیدی یکدیکرلرینه مضاف و بر بریله مشروط اولمزلردی. چونکه لذاته موجود تعبیردیکرله ضروری الوجود دیمک ذاتی وجودینی اقتضا ایدن و وجودندن باشقه برشیئه متوقف اولمیان دیمکدر. مادامکه عالم ضروری الوجود اولمیان بو موجوداتك هیئت مجموعه‌سی‌در. اوحالده عالمده ضروری الوجود دکلدر. یعنی ممکن‌دز. عالم ممکن اولنجه اونی عدمدن وجوده چیقارمق ایچون برمبدعه محتاج اولمسی طبیعی‌در. بومبدع ایسه واجب الوجود اولان اللهدر.

متکلمین نامی آلتنده طوپلانان علمای اسلامیه‌نك‌ده حدوث اساسنه کوره، اثبات واجب یولنده برمسلکلری واردر. متکلمین، عقائد دینیه‌یی عقلی وفلسفی اساسلرله اثبات وتأیید طریقنی تعقیب ایتمش اولدقلرندن اولا، عالمك قدمنی ادعا ایدن مسالك فلسفه اربابنك نظریه ودلیللرینی ابطال ایتمش، معاقباً ده حدوث عالم مسلنه کوره واجب الوجودی اثبات ایلمشلردر. بونك ایچون فلاسفه‌نك (هیولاء) و (صورت) اساسلرینه قارشی (جزءلایتجزا) یعنی (آتوم) اساسنی قبول ایتمش وبو اساسه کوره عالمك حدوثنی وبوصورتله‌ده بر محدثك واراولماسی ایجاب ایتدیکنی اثباته چالیشمشلردر. کتب کلامه‌ده پك چوق مناقشاته زمین اولان بودلیلی‌ده بروجه آتی اجمال ایدییورز:

مسلك حدوثه کوره اللهك وارلغنی اثبات

کورییورزکه بوتون عالم، صورتیله، اجزاسیله، ماده‌سیله حادثدر. حالبوکه بیلیورزکه هرحادثك برمحدثی اولمق ضروریدر. شو حالده عالمك‌ده بر محدثی واردرکه اوده حدوث وامکاندن منزه اولان واجب الوجود حضرتلریدر.

بو دلیلی ایضاح ایده‌لم: عالم، ماده ایله قوتدن، تعبیر دیکرله جواهر واجسام ایله بونلرله قائم اعراضدن عبارتدر. اولا، اعراض حادثدر. چونکه عالمده سکوندن صوکره حرکت، ضیادن صوکره ظلمت، حرارتدن صوکره برودت تعاقب ایتمکده اولدیغی بالمشاهده ثابتدر. دیمك که بوتون بونلر اولجه یوقکن صوکره وار اولیورلر. تعبیر دیکرله قوت حادثدر. قوت حادث اولنجه ماده‌نك‌ده حادث اولمسی ضروریدر. چونکه ماده حرکتدن خالی دکلدر. حرکت برقوت اولدیغندن حادثدر. حوادثدن خالی اولمیان هرشی‌ده حادث اوله‌جغندن ماده‌نك‌ده حادث اولماسی ضروریدر.

ماده ایله قوتدن مرکب اولان عالمك حادث اولدیغی تحقق ایدنجه بونلری احداث ایدن واجب الوجود بر ذاتك بولنمسی‌ده بالضروره تحقق ایتمش اولور. واجب الوجود اولان بوموجود ایسه ذات باریدر.

حرکت برهانیله اثبات واجب

فنون حاضره بزه عالمده بر ماده ایله برده حرکت طانیتیور . بوکون ماده‌نك موجودیتی وماده‌نك سینه‌سنده حرکتك وجودی عموم ارباب فن طرفندن قبول ایدیلمکده‌در. شوحالده باشقه بر وسط یوق دیمکدر . بوکا کوره ماده ایله حرکتك زمانه نسبتلری آنجق اوچ احتمال دائره‌سنده اوله‌بیلیر : یا ماده ازلی اولور و حرکت‌ده ازلیتده اونکله مشترك بولنور . ویا ماده ازلی اولور فقط ، حرکت ماده‌یه خارجدن انطباع ایدر . ویاخود نه ماده نه‌ده حرکت ازلی اولمز .

شمدی شو اوچ احتمالی تحلیل وتدقیق ایده‌لم : بو اوچ احتمالدن صوکنجیسی، مبدع و فاطر اوله‌رق بر اللهك وارلغنی قبول دیمکدر . چونکه مادامکه ماده یعنی عالم موجوددر . و مادامکه ماده وحرکت ازلی دکلدر . او حالده عالمك ماده وحرکتدن خارج بر فاطری واردر و عالم بوفاطرك اثر ابداعی‌در . ایکنجی احتمالده‌ده حرکت ماده‌یه بر محرك خارجی طرفندن ویریلمش دیمکدر. بناءً علیه بواحتماله کوره‌ده عالمك برخالقك اثر تکوینی اولمسی ضروریدر .

شمدی اك مهم اولان واللهی انکار ایدن (مادیون) ك اساسی مسلکلرینی تشکیل ایدن برنجی احتمالی تحلیل ایده‌لم . بو احتماله کوره هم ماده و همده حرکت ازلیدر . (مونیزم le Monisme)

مذهبی بو احتمالك واقعه مطابق اولدیغی قناعتی اوزرینه قورولمش و بوتون مادیون طرفندن قبول ایدیلمشدر .

مادیون، مونیزم نظریه‌سنك فنون مثبته‌یه استناد ایتدیکنی کورولتولی بو طرزده اعلان ایده‌رك هرکسی اغفاله و دیندارلغی تعمیمه چالیشیورلرسه‌ده، ایضاح ایده‌جکمز وجهله بونلرك علمی ظن ایتدیرمك ایستدکلری مذهبلری ، ینه فنون مثبته قانونلریله مجروح و بناءً علیه باطلدر .

کرچه باشده رؤسای الحاددن (بوخنه‌ر) اولمق اوزه‌ره بوتون مادیون (قوتسز ماده ، ماده‌سز قوت یوقدر . قوت ماده ایله برلکده موجوددر .) ، ادعاسنی مثبت بر حقیقت کبی هرکسه یوتدورمغه چالیشمشلردر . فقط ، بونلرك یوکسکدن آتوت طوتمقدن و ایشی کورولتویه بوغمقدن عبارت اولان شو ادعالری فیزیك و میخانیکی فیزیك قانونلریله مجروحدر . فی الحقیقه (فیزیك) فنی بزه ماده‌نك اوصاف عمومیه‌سی میاننده برده (عطالت Inèrtie) خاصه‌سنك بولوندوغنی کوسترمکده‌در. (میخانیکی فیزیك) فنی ایسه شویله بر دستوره استناد ایتمکده‌در : « حرکت‌ده بولنان بر منظومهٔ اجسام ، متوازن اولمغه ساعی‌در . بناءً علیه هر جسم متحرکك آز چوق اوزون بر زمانده سکونته کلمه‌سی ضروری‌در . » .

ماده‌نك خواص عمومیه‌سندن اولان (عطالت قانونی) ایله میخانیکی فیزیك فننده اثبات ایدیلن شو (توازن قانونی) ، مادیونك استناد ایتدکلری ماده ایله حرکتك ازلیتی ادعاسنی اساسندن ییقمقده‌در. چونکه علوم مثبته‌نك اساسلرندن اولان بو قانونلر ، منظومهٔ عالمده حرکتك ازلی وابدی اوله‌میه‌جغنی کوسترمکده‌در .

فی الحقیقه فنك اثبات ایتدیکی وجهله عالم محدود بر منظومهٔ اجسامدن عبارتدر. بناءً علیه میخانیکی فیزیك‌ده‌کی توازن قانوننه کوره عالمك‌ده متوازن اولمغه وحال سکونته کلمکه ساعی اولمسی ضروریدر. حالبوکه عالم، هنوز حال سکونته کلمش دکلدر. دیمك‌که توازن و سکونت حالنی آله‌بیلمه‌سی ایچون ایجاب ایدن زمان هنوز مرور ایتمه‌مشدر. فقط، مادیونك ادعاسی کبی؛ اکر حرکت ازلی ایسه بو زمانك چوقدن کلوب کیتمه‌سی اقتضا ایدردی. چونکه ازلدنبری کچن زمانك، ایجاب ایدن مدتدن پك فضله اوله‌جغنده هیچ شبهه یوقدر. بویله بر زمانك کلوب کچمش اولدیغی فقط منظومهٔ عالمك حال توازن و سکونته کیردکدن صوکره؛ صرف ماده‌نك ایجاباتی اوله‌رق؛ تکرار حرکته قویولدیغی احتمالنی تصور ممکن دکلدر. چونکه عالمك حال توازن وسکونته کیردکدن صوکره صرف ماده‌نك ایجاباتی اوله‌رق تکرار حرکته باشلاماسی عطالت قانوننه مخالفدر. حالبوکه عالم حال حرکت‌ده‌در. منظومهٔ عالمك حال حرکتده بولونماسی ایسه حرکتك ازلی اولمدیغنی و بر بدایتی کوسترمکده‌در. حرکتك بدایتی اولنجه بر علتی‌ده اولمق ضروریدر. مادامکه اسباب آنفه‌یه نظراً بو علت ماده‌نك کندیسی اولمق ممکن دکلدر. او حالده ماده‌نك کندیسندن خارج بر محرکی بولوندوغنی قبول ایتمك ضروریدر. بو محرکك واجب الوجود اولان الله اوله‌جغی شبهه‌سزدر.

حرکت برهانیله اثبات واجبك دیکر بر شکلی

حرکت برهاننك بو شکلی، حرکتك بر بدایتی اولدیغنی اثبات ایتمك صورتیله وجودبارینك لزوم اعترافی نتیجه‌سنه منجر اولمقده‌در. بو شکل، صورتله تقریر ایدیله‌بیلیر:

ماده متحرکدر. حرکات حاضره‌سی، حرکات سابقه‌سنك نتیجه‌سی اولدیغی کبی حرکات سابقه‌سی‌ده داها اولکی حرکاتك نتیجه‌سی‌در. ماده‌نك هر حرکتی دیکر بر حرکتله مسبوق واونك بر نتیجه‌سی‌در. حالبوکه ماده‌نك حرکاتنك ماضی‌ده نامتناهی صورتده دوام ایتمسی ممکن دکلدر. بر نقطه‌ده توقف ایتمسی یعنی بر باشلانغیجی اولمسی ضروریدر.

دیمك‌که ماده‌نك کورولن سلسلهٔ حرکاتنك بر بدایتی اولمق مقتضی‌در. مادامکه حرکتك بر بدایتی واردر. او حالده بو حرکتی ماده‌یه انطباع ایتدیرن بر علت ازلیه‌نك‌ده بولونماسی ضروریدر. بو علت سرمدیه ایسه ذات باریدر.

تقریر ایدیلن شو برهان؛ کورولدیکی اوزره؛ سلسلهٔ حرکاتك توقف ایتمسنك ضروری اولدیغی اساسنه مستنددر. فقط بو اساسه شو صورتله اعتراض ایدیلمکده‌در. سلسلهٔ حرکاتك نامتناهی

اولمدیغنی ادعا ایتمك ، اثبات ایدیلمسی اقتضا ایدن قضیه‌یی مثبت کبی فرض وقبول ایتمك دیمکدر . حالبوکه ، بر حرکتك علتنی الی‌نهایه دیکر بر حرکتده آرامق ایچون هیچ برسبب یوقدر . شبهه‌سز بز بو نامتناهی تتابعی تصور وتخیل ایده‌مه‌یز . فقط زمانك نامتناهیتی ایچنده ؛ هیچ بر سببی اولمقسزین ؛ ترجیحاً بر آنده اجرای تأثیر ایدن برعلتی بوندن دها زیاده تصور وتخیل ایده‌بیلیورمی‌یز ؛ شوحالده سلسلهٔ حرکاتك حقیقتاً بر مبدئی اولدیغنی تصدیق دکل اثبات ایتمك ایجاب ایدر .

حرکت برهانه قارشی ایراد ایدیلن شو اعتراض، حقیقت حالده واردر . تسلسل حرکاتك ممکن اولمدیغی اثبات ایدیلمدکجه بو دلیله استناد ایدیله‌مه‌مك طبیعیدر. بونك ایچوندرکه عصر اخیر فیلسوفلری بو امکانسزلغی کوسترمك ایچون پك‌چوق اوغراشمشلردر. بونلردن (ره‌نوویه Renouvier)، فعلی نامتناهینك‌عدم امکانی طریقیله‌تسلسل حرکاتك محال اولدیغنی اثبات ایدن بر طریق کوسترمشدر [١] . دینیلیورکه هرعدد ، نه قدر بویوك اولورسه اولسون ؛ بالضروره متناهیدر . نامتناهی اولان بر عدد ، حدودده بر تناقضدر . اکر سلسلهٔ حرکاتك‌بدایتی یوقسه‌حرکات حاضره‌دن‌اول بولونان حرکتلرك عددی نامتناهی اولمق ایجاب ایدر . بو ایسه ممتنعدر . شو حالده سلسلهٔ حرکاتك بر باشلانغیجی اولمق لازمدر .

[١] ره‌نوویه‌نك بولدیغی بوطریق ١٨٧٧ سنه‌سی نیسانك ٢٦ سنده انتشارایدن (فلسفی‌انتقاد Lacritique philosophique)ده اوزون‌اوزادی‌یه تحلیل وتنقید ایدیلمشدر .

نظام طبیعتدن مستخرج علت غائیه برهانیله اثبات واجب

علت غائیه برهانی ، پك اسکی وپك زیاده تعمم ایتمش بردلیلدر . حتی وقتیله (سقراط) بیله بو دلیله مراجعت ایتمشدی . فیلسوف (قانت) لرده آثارنده بو دلیله بویوك بر قیمت ویرمش اولدیغی کورولیور. علت غائیه برهانی شویله برقیاس ایله تقریر ایدیلمکده‌در. هر منظومهٔ غایات ووسائل ، ذی‌شعور برعلتك اثری‌در . حالبوکه طبیعتده برمنظومهٔ غایات ووسائل‌در . بناءً علیه طبیعتده برعلت ذی شعورك اثری اولمق ضروریدر .

مسالك‌فلسفیه اربابی طرفندن قبول‌ایدیلن بودلیل اولا(ده‌قارت) صوکره‌ده (داروین) ، (اسپنسر) و(هه‌کل) کبی تکاملیه مذهبی طرفدارلری طرفندن‌تنقید ایدیلمشدر. (ده‌قارت) قیاسك‌صغراسنه یعنی طبیعتده‌غائیتك وجودی ادعاسنه اعتراض‌ایتمشدر . (ده‌قارت) دییورکه اللهك عالمی خلق ایدرکن ناصیل غایه‌لر تعقیب ایتدیکنی انسانلر بیله‌مز . انسانك بو خصوصده‌کی تخیلاتی صحتنك تحقیقی ممکن اولمیان فرضیه‌لردن باشقه بر شی دکلدر. شو حالده علل غائیه مشکوك بر شی‌در . مشکوك بر شیئه ابتناءً واجب الوجودك اثبات ایدیله‌میه‌جکی طبیعیدر . ده‌قارتك شو اعتراضی ایکی نقطه نظردن حقلیدر .

اولا بو دليله تمسك ايدنلرك علل غائيه‌يى تعيين‌ده افراطه وارمش اولملرى، ثانياً موجوداتك غائيت خارجيه‌سنك اكثريا بزه مجهول قالماسى. فى الحقيقه بز، بر سيورى سينكك، بر پيره‌نك بوتون اعضالرنده شخصلرينك محافظه‌سى ونوعلرينك ادامه‌سى كبى بر غايه اولديغنى واضحاً كوره‌بيليورز. فقط، بر سيورى سينكك ويا بر پيره‌نك غايهٔ وجودلرى نه اولديغنى تقدير ايده‌ميورز. دهقارتك اعتراضى بو اعتبارله حقلى اولمقله برابر، بر آز مفرطانه‌در. چونكه بعضى علل غائيه‌يى بيلمه‌مز بزى كوزلرك كورمك، قولاقلرك ايشيتمك ايچون اولديغنى قبول وتصديقدن منع ايده‌مز. چونكه بزم بو تصديقمز كنديلريله حادثاتك علل فاعليه‌سنى تعيين ايتديكمز استدلاللر قدر يقينى‌در ويا هيچ اولمزسه اونلر قدر محتملدر. فقط، مطالعات آتيه‌دن تكاملجيلرك انتقاداتنده‌كى چوروكلك پك كوزل آكلاشيله‌بيلير.

فى الحقيقه تكاملجيلر، بو دليله علل فاعليه‌نك كافى اولديغى يرده علل غائيه آرامق عبث اوله‌جغى يولنده اعتراض ايتمشلردر. بو ادعايه كوره بر قوشده قناد بولونماسى اوچمق ايچون دكلدر. بلكه قوش، قنادلرى اولديغى ايچون اوچمقده‌در.

فقط، ئه‌پيكوريلرله تكاملجيلرك شو ادعاسى، تحويل حقيقتدن باشقه برشى دكلدر. چونكه ميخانيزما غائيتى خارج براقيوركه بو ادعا طوغرو اوله‌بيلسون. شبهه يوقكه قوش قنادلرى اولديغى ايچون اوچمقده‌در. فقط، بونك بويله اولمسى هيچ بر صورتله علت غائيه‌نك بولنمامسنى اقتضا ايتمز. فى الحقيقه اكر چالار ساعتده‌كى چان، ساعت باشلرينى اورمق ايچون دكلسه نيچون بو ساعتك چانى واردر سؤالى بحق ايراد ايديله‌بيلير. ساعتك ميخانيزماسنه علاوه ايديلن چان، ناصيل

بر علت غائيه كوزه‌تيله‌رك قونولمش ايسه قوشك قنادلرى‌ده عينيله بويله بر علت غائيه‌يه مستنددر. چونكه عكسى تقديرده قوشك قنادلرى اوچمق ايچون دكلسه نيچون قوشك قنادلرى واردر، سؤالى بحق وارد اوله‌بيلير.

علت غائيه معارضلرى بو سؤاله شو يولده جواب ويريورلر: قوشده قناتلرك موجوديتى، اوچمق فكرينك قنادلرى تشكيله سبب اولديغنى فرض ايتمكسزين، رقابت حيويه واصطفاى طبيعى ايله‌ده ايضاح اولنه‌بيلير. فى الحقيقه رقابت واصطفاى طبيعى ايجاباتى اوله‌رق حيات ايچون آره‌لرنده مجادله ايدن بوتون موجودات حياتيه‌دن آنجق شرائط وجوده تطابق ايدنلر ياشايه‌بيلير وعضويتلرينى خلفلرينه براقيرلر. بناءً عليه ذى حيات بر موجودك باقى قاله‌بيلمه‌سى ايچون طبيعتك، وسطك ايجاباتنه اويماسى لازمدر. قوشك قنادلرينك موجوديتى سببى‌ده رقابت حيويه، اصطفاى طبيعى ومحيطه توافق كبى احوالك ايجاباتندن باشقه برشى دكلدر.

فلسفهٔ تكامل طرفدارلرينك شو نظريه‌سى، محيطه انطباق ايده‌بيلن عضويتلرك باقى قاله‌بيلدكلرينى ايضاح ايده‌بيلمكده‌در. فقط، بو ايضاحده عضويتلرك محيطه انطباقلرينك منشائى ينه مبهم قالمقده‌در. عجبا شرائط وجوده اليق اولانلرك بقاسنه سبب نه‌در؟ بو سبب، يا تصادف يعنى علل عميانك عارضى بر اتفاقى وياخود بذاته حياتك لازم غير مفارقى اولان بر قانون اولابيلير. اويله بر قانونكه ذى حيات بوتون موجودات او قانونه توفيقاً شرائط وجوده انطباق ايتمكه ساعى اولور.

اولا برنجى احتمال اوله‌مز. چونكه بو احتماله كوره شرائط وجوده اليق اولانلرك منشأ بقالرينى تصادف عد ايتمك ايجاب ايدر.

حالبوكه ؛ آدى اوستنده ؛ تصادف اولسه اولسه آنجق بر ويا برقاچ دفعه اونه‌بيلير . يوقسه بوقدر مكرر وبوقدر ثابت ومعين تصادفلرك احتمالى يوقدر . ديمك كه بوسبب ، ايكنجى احتمال اوله‌بيله‌جكدر . حالبوكه بو احتمال علل غائيه‌يى قبول ايتمك ديمكدر . چونكه حياتك لازم غيرمفارق اولان بوقانون حيات عينى زمانده علل غائيه قانوننددن باشقه برشى دكلدر .

فيلسوف (قانت) ده علل غائيه برهانته اعتراض ايتمشدر . قانتك اعتراضى الك زياده كبرى ايله نتيجه‌نك مقدمتين يعنى كبرى وصغرى ايله اولان نسبتنه راجعدر . قانتك (كبرى) يه اولان اعتراضى بروجه آتيدر : برمنظومهٔ حركات وغايات، ذى‌شعور برعلتك معلولى اولماسى ضرورى دكلدر . برمنظومهٔ حركات و غايات ، (غريزى بر علت Une cause instinctive) ك معلولى اوله‌بيله‌جكى كبى متحداً اجراى تأثير ايدن بر (كثرت Une plu 'alité) ك تعبير ديكرله بر چوق علتلرك ده معلولى اوله‌بيلير . مثلا انسانك شعورى كبى حيوانك غريزه‌سى ده برغايه ايچون الك اويغون اولان وسائلى بولمقده‌در . حتى ، كوروندیكنه نظراً ؛ طبيعت ذهندن زياده غريزه ايله اجراى فعل ايتمكده‌در . مضوعات طبيعت (بذاته حاصل Spontané) برصناعتك معلوليدر . يوقسه تأملى برصناعتك معلولى دكلدر .

فقط ، (قانت) اونوتيوركه سوق طبيعى ديديكمز غريزه‌نك كنديسى ده غائيتك ايضاح ايدلمسى ايجاب ايدن بر كيفيتى ، برحاليدر . چونكه حيوان حركتنك غايه‌سنى بيلمزسه بو غايه ناصيل اولورده افعالنى ايجاب وتعيين ايده‌بيلير ؟ حيوانك مجهولى اولان غايه حيوانى تحريك ايدن علتك معلومى اولمق لازمدر . اوحالده بوعات عاقلدر .

(قانت) برده شو اعتراضى سرد ايدييور : ذهن ويا غريزه ايله اجراى فعل ايدن برچوق علتلر ، اشتراك عمللريله برمنظومهٔ وسائل وغايات احداث ايده‌بيليرلر . بوتقديرده طبيعت برچوق مبادينك اثرى اوله‌بيلير . موجوداتك طبيعت‌ده تعقيب ايتدكلرى مختلف غايه‌لرك تصادمى ، كيفيتك بويله اولديغنى اثبات ايدييور كبى كورونمكده‌در.

ئه‌وه‌ت ، (قانت) ك تصورى كبى بر چوق علتلر بر منظومهٔ وسائل وغايات احداث ايده‌بيليرلر. فقط بو، تصور ايديلن اوبرچوق علتلرك آرەلرنده وفاق اولماسى وياخود بونلرك كافه‌سنك ، پيلانتى تعقيب ايده‌جكلرى تك برقوهٔ محركه‌يه تابع بولونمالرى شرطيله مقيددر. ديمك كه قانتك بواعتراضى‌ده محق دكلدر .

(قانت)ك علل غائيه برهانته قارشى ايراد ايتديكى ديكر اعتراض‌ده نتيجه ايله مقدمتين آره‌سنده‌كى نسبته عائد اولديغنى سويله‌مشدك. قانت دييوركه : علل غائيه برهانتى تقرير ايدن قياس‌ده نتيجه مقدمتينى تجاوز ايتمكده‌در . چونكه طبيعت ، برعلت عاقله‌نك اثرى اولسه‌بيله بوندن اوعلت عاقله‌نك (الله) يعنى موجود مطلق و اكمل اولماسى نتيجه‌سى چيقاريله‌مز . علل غائيه احتمالكه عالمك بر (علت ناظمه Une cause ordonnatrice) سى بولوندوغنى اثبات ايده‌بيلير. فقط بر (علت خالقه Une cause créatrice) اثبات ايده‌مز . ثانياً نظام عالم ناقصدر وقاريشيقلقلرله ماليدر. بناءً عليه عالم، بوحاليله پك بويوك برقدرته ، پك بويوك برعلمه شهادت ايدرسه‌ده نامتناهى برقدرت وعلمه دلالت ايتمز. (قانت)ك بواعتراضلرينه‌ده شوصورتله جواب ويريله‌بيلير: عالمك نظامى ، انسانك مصنوعاتنده اولديغى كبى تماميله منفعل برماده‌يه انطباع ايديلمش خارجى برصورت دكلدر. بالعكس عالمك نظامى، اشيانك

اساسندن چیقمقده و اشیانك وجودلرندن انفکاك ایدمه‌مکده‌در . دیمك که عالمك علت ناظمه‌سیله علت خالقه‌سی بردر . بناءً علیه عالمك علت ناظمه‌سی اولدیغنك اثبات ایدیلمه‌سی، علت خالقه‌سی بولوندوغنك ده اثبات ایدیلمه‌سی دیمکدر .

(قانت) ك نظام عالمی مصنوعات بشره بکزتمکله خطا ایتمدیکی شبهه‌سزدر . ئه‌وه‌ت ، ساعتجی‌نك بر ساعت یاپه‌بیلمه‌سی ایچون لازم کلن آلات ولوازمك اولجه بولونماسی ایجاب ایدر . تا که بو آلتلره نظام ویره‌رك میدانه بر ساعت قویابیلسون . کورولیورکه بورادە ساعتجی ، ساعتك خالق دکل ناظمیدر . وبویله برنظامده ناظم خالق دکلدر . فقط عالمك نظامی بویله‌میدر ؟ عالمه نظامنی ویرمك ، عالمك وجودینی خلق ایتمك دیمکدر .

شمدی (قانت)ك صوك اعتراضنه کله‌لم: بواعتراضدن آکلاشیلدیغنه کوره (قانت)، بر علت اولی قبول فقط بونك کمالنی تحدیدایتمکده‌در. حالوکه بر علت اولی قبول اولنورسه اونك کمالنی تحدید ایده‌جك (اولی Apriori) هیچ برسبب یوقدر واوله‌مز . شوحالده (قانت)ك عالمك نامتناهی بر قدرت وعلمه شهادت ایتمدیکی یولنده‌کی تحدیدی وعلت اولی‌یه آنجق بویوك برقدرت وعلم تعیین ایتمکله اکتفاسی ، تمامیله کیفی بر شیدر . اساساً (قانت) ك شو صوك اعتراض قبول ایدیلسه‌بیله بوندن چیقه‌جق نتیجه ، علل غائیه برهانك چوروکلکی دکل آنجق نقصانلی اوله‌بیلیر . بو نقصانلق ایسه برهانك بر واجب الوجود بولوندوغنی اثبات ایتمه‌سنه مانعه تشکیل ایده‌مز .

اثبات واجبك مابعدالطبیعی دلیللری

اللهك وارلغنی اثبات ایچون ایراد ایدیلن مابعدالطبیعی برهانلر صور ومعاونیٔ عقلیه‌دن مستخرجدر . منحصراً عقلی اولان بودلیللر حقیقتاً مطلق واکمل برذات باری‌نك وارلغنی اثبات ایتمکده‌در .

مابعدالطبیعی برهانلر ، اوچ نوعه آیریله‌بیلیرلر :

١ . — حقایق ازلیه‌دن مستخرج دلیل .

٢ . — نامتناهی تصورندن « »

٣ . — کمال تصورندن « »

حقایق ازلیه دلیلی ایله اثبات واجب

(بوسسوئه) و (لایپنیچ) کبی بویوك فیلسوفلر طرفندن میدانه قونولان بو دلیل ، شوصورتله تقریر اولنه‌بیلیر : حقایق ازلیه واردر : مبادیٔ عقلیه ، حقایق ریاضیه وحقایق اخلاقیه ، حقایق ازلیه‌دندرلر . بو حقیقتلر ، حصول بولدقلری عالمدن وکندیلرینی تصور ایدن نفسمزدن مستقلدرلر . بونلرك هیچ برینه تابع دکلدرلر . مثلا چیفت عددلر مجموعنك ینه چیفت بر عدد اولمسی ، بر مثلثك اوچ زاویه‌سی مجموعنك ایکی زاویه قائمه‌یه مساوی بولونماسی ، برر

حقیقت ریاضیه‌در . عدلك ایی ، ظلمك فنا اولمسی ایسه بر حقیقت اخلاقیه‌در . بناءً علیه بونلر برر حقیقت ازلیه‌در . اکر بو حقیقتلرده امکان‌دن باشقه برشی کورولمزسه ، بونلرك اصلا بر وجودمتحققلری اوله‌مز . حالبوکه بونلرك بروجود متحققلری اولمامسی اونلره اسناد اولنان ازلیت وصفیله برتناقض تشکیل ایدر . دیمك که حقایق ازلیه‌نك حقیقی برر وجودلری اولمق ایچون برعلم ازلی‌ده موجود بولونمالری لازمدر . بوعلم ازلی ایسه ذات باری‌در .

نامتناهی تصورندن مستخرج اثبات واجب دلیلی

نامتناهی فکریله ذات‌باری‌نك وجودینه استدلال اصولی (ده‌قارت) طرفندن وضع ایدلمشدر . (ده‌قارت) بودلیلی شوصورتله تقریر ایتمشدر . بنده بر نامتناهی فکری ، نامتناهی تصوری واردر . یعنی بنده نامحدود بر وارلق ، نامتناهی بر طبیعت فکری موجوددر . بنده‌کی بو فکر وتصور ، بر معلول‌در . او حالده بونك بر علتی ، بر سببی اولمق لازمدر . چونکه مؤثرسز اثر ، علت‌سز معلول اوله‌ماز . بو فکر بکا بالذات کندمدن کله‌مز . هر یرده حدودینی کورمکده اولدیغم اشیای خارجیه‌دن‌ده کله‌مز . چونکه بن متناهی اولدیغم کبی اشیای خارجیه‌ده متناهی‌در . دیمك که بونامتناهی فکری بکا نامتناهی بر موجود طرفندن تلقین اولنمشدر .

خلاصه ، مادامکه بنده نامتناهی فکری واردر . وبوفکرك بکانه بالذات کندمدن ونه‌ده اشیای خارجیه‌دن کلمه‌سی ممکن دکلدر . اوحالده ؛ بر صنعتکارك اثری اوزرینه قویدوغی مارقه کبی ؛ بوفکری بکا تلقین ایدن بر موجود نامتناهی واردرکه اوده ذات باری‌در .

(ده‌قارت) ك استدلالنه شویله بر اعتراض توجیه ایدیلمکده‌در : بزده‌کی نامتناهی فکری نقسك ، (تجربه‌نك معلومه‌لری) اوزرنده‌کی فعالیتندن منبعث اوله‌بیلیر . مثلا معلوم اولان بر متناهی‌یه قوهٔ مخیله کندیلکندن علاوه‌ده بولونور . بوعلاوه ایچون برحد اوله‌میه‌جغندن بوصورتله نامتناهی فکر وتصورینه قدر واره‌بیلیر .

فقط ، دقت ایدیلیرسه بو اعتراضك وارد اوله‌میه‌جغی قولایجه قابل ادراکدر. چونکه اعتراضده تصویر ایدیلن صورتده اکتساب اولونان فکر ، (غیر محدود Indéfini) فکریدر . یوقسه (نامتناهی Infini) فکری دکلدر . بز ، اشیاده دائما بر (حد La borne) ك موجودیتنی کورویورز . بوکا رغماً بزم نامتناهی‌یه واره‌جق صورتده حدك توسع ایده‌بیلمه‌سنی دوشونه بیلمه‌مز ایچون هرحدك فوقنده بر قدرت فکرینه مالك اوله‌مز ایجاب ایدر .

اثبات واجبك کمال تصورندن مستخرج تکوینی دلیلی

مطلق اوله‌رق کامل اولان برموجود بوتون کمالاته مالکدر. وارلق بر کمالدر . اوحالده مطلق اوله‌رق کامل اولان بر موجود واردر .

بودلیل ، (لایبنیچ) طرفندن تعدیل وشو شکل‌ده افاده اولنمشدر: ذاتی وجودینه شامل اولان بر موجود اکر ممکن ایسه (یعنی بر ذاتی وارسه) موجوددر . الله ، ذاتی وجودینه شامل اولان بر موجوددر. اوحالده الله ؛ اکر امکان عام ایله ممکن ایسه ؛ واردر . (قانت)، لایبنیچك بودلیلنی خیلی تنقید ایتمشدر. فقط قانتك انتقاداتنه (بواراق) طرفندن مسکت جوابلر ویریلمشدر .

اثبات واجبك طبيعت بشريه‌دن مستخرج اخلاق دليللری

اثبات واجبك اخلاقی دليللرندن بريسی قبول عامه دليلی ، ديكرلری‌ده نفس ناطقه قواسيله وظيفه‌دن مستخرج دليللردر .

نفس ناطقه قواسندن مستخرج دليل شوصورتله تقرير اولنه‌بيلير: قوای حسيه‌ده نامتناهی بر خير ميلانی واردر . ناصل‌كه آرزو واشواقمزك بی‌حضورلغی ، انزعاجی بونی مثبتدر . بوقدر قدرتلی اولان معلوللرك علتنك حقيقی اولماسی قابل دكلدر . روحك خيره ، مستقبله ، كامله طوغری بوتحسری ، الوهيتك رياضی دلائلی قدر قوتلی‌ور .

بوندن باشقه بزده عقلك وارلغی ، اشيانك منشائنده بر عقل مطلق وكاملك وارلغنی اثبات ايتمكده‌در . اساساً اختيار بشريه‌ده ذات بارينك برنشانهٔ موجوديتيدر . فی‌الحقيقه ارادهٔ بشرينك طبيعتك اثری اولماسی ممكن دكلدر . چونكه طبيعتده‌كی بوتون حادثه‌لرك ميخانيكی بر صورتده يكديكرينی ايجاب ايتدكلرينی كوريورز . البوكه اختيار وارادهٔ بشريه‌نك بوتون كائناتده حكمران اولان (ايجابه Le déterminisme) تابع اولماسی ممكن دكلدر . ديمك‌كه انسانده‌كی اختيار واراده ، مافوق‌الطبيعی ومطلق اوله‌رق مختار بر سببدن منبعثدر . بوسبب ايسه الله‌در .

اثبات واجبك وظيفه‌دن مستخرج دليلی

وظيفه بزه بر سلطهٔ مطلقه ايله حكم ايتمكده‌در . عجبا وظيفه‌نك بوساطه‌سی اوكا نره‌دن كليور؟ شبهه يوق‌كه بوسلطه وظيفه‌يه نه بزدن نه‌ده طبيعت خارجيه‌دن كله‌بيلير . بوسلطه آنجق من كل الوجوه خير وعدل اولان بر قدرتك تجليسی‌در . بوقدرت مطلقه ايسه الله‌در .

فی‌الحقيقه ، مكلفيت فكری كنديلكندن ؛ وجدانمزده ؛ اراده‌مزك قانون عاليسی اولان خير فكرينه مرتبطدر . فقط عقل دائما نيچون واجب‌الاجرا برخير بولوندوغی اسبابنی آراشديرمقدن خالی قالمز . بويله بر قانونك علت ممكنه‌سی آنجق بزه اولان علاقه‌سيله كنديسنی بزه بر نمونه ، بر غايه طانتديران بر عدالت مطلقه‌نك ، بر قدسيت مطلقه‌نك ، تعبير ديكرله برخير مطلقك وجودی اوله‌بيلير . بويله بر موجود ايسه الله‌در . بوندن باشقه ، قانون اخلاقی‌نك موجود ومؤيد اولماسی‌ده ذات بارينك وجودينی مثبت بر دليلدر . عقل تصديق ايدركه قانون اخلاقی‌نك مرعی‌الاجرا اولماسی لازمدر . يعنی عقلمزك اوامری ايله قوای حسيه‌مزك تمايللری آره‌سنده نهايت بر آهنك وتوافق حاصل اولملی‌در . حالبوكه طبيعتك واضع قانونی ، عينی زمانده اخلاق قانوننك‌ده علتی اولمدقجه بوآهنك ممكن ومؤمن اوله‌مز . مادامكه بوآهنك واردر . اوحالده ذات باری‌ده واردر .

بوتون بوقطعی وواضح برهانلر ، كائناتك قادر ومتعال بر فاطر

وناظمی بولوندوغی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمکده‌در. اسلام عقیده‌سنه کوره بو فاطر مطلق، ذاتنده وصفاتنده بردر. شریك ونظیری یوقدر.

فرقان مبینك توحید حقنده‌کی نصوصی قطعی وصریحدر. امر ایتدیکی توحید هم (توحید الوهیت) همده (توحید ربوبیت) در. سورهٔ اخلاص‌ده توحید الوهیت تقریر اولندیغی کبی جناب حقه واجب اولان صفات کمال ایله اللهك تنزیهی واجب اولان صفات نقص بیان بویورلمش؛ سورهٔ کافرون‌ده ایسه عبادت و پرستشك آنجق شریك ونظیری بولونمایان بو الله‌ه مخصوص اولدیغی تصریح ایدلمشدر. سورهٔ فاتحه‌ده توحید ربوبیتی تقریر ایتمکده‌در.

اساساً اییجه تعمیق ایدیلدیکی زمان کورولیورکه: فرقان مبین باشدن نهایته قدر بو ایکی نوع توحیدی تقریر ایتمکده‌در. فی الحقیقه قرآن کریمك الله‌دن، اللهك اسماء، صفات وافعالندن خبره تعلق ایدن آیتلری (توحید علمیٔ خبری)، تعبیر دیکرله (توحید الوهیت)، شریکی اولمیان الله‌ه عبادته، بو الله‌دن ماعداسندن عبادتك خلعنه تعلق ایدن آیتلری ایسه (توحید ارادیٔ طلبی) تعبیر دیکرله (توحید ربوبیت) در.

امر ونهی و الله‌ه اطاعتی التزامی احتوا ایدن آیتلره کلنجه بونلرده توحیدك حقوق ومکملاتندندر. اهل توحیدك اکرامندن، اللهك بو کبیلره دنیاده ویردیکی عقباده ویره‌جکی مکافاتلردن خبر ویرن آیتلری (جزای توحید)، اهل شرکدن وبونلرك دنیاده معروض قالدقلری نکالدن، عقباده اوغرایه‌جقلری عذابدن خبر ویرن آیتلری ایسه (خروج عن التوحید) مجازاتیدر.

فرقان مبین‌ده اللهك وحدتنه ادلهٔ خطابیه‌دن اولان برهان

تمانع ایله استدلال ایدلمشدر. (لوکان آلهة الا الله لفسدتا..) آیتیله اشارت اولنان برهان تمانع شو صورتله تقریر اولنور:

ارض وسماده ایکی صانع بولنمق ممکن اولسیدی، آنلردن بری مثلا بو آنده بر جسمك حرکتنی دیکری‌ده سکونتنی اراده ایده‌بیلیر ایدی. حرکت وسکون حد ذاتنده ممکندر. بونلر ممکن اولدیغی کبی اراده‌نك بونلره تعلقی‌ده ممکندر. حالبوکه بو صورتده او ایکی آله آره‌سنده تمانع، یعنی تنازع وتخالف وقوعبولمش اولور. اکر هر ایکی صانعك اراده‌سی نافذ اولوب‌ده هم حرکت، هم سکون حاصل اولورسه ایکی ضدك اجتماعی لازم کلیر. بو ایسه محالدر. شاید برینك اراده‌سی نافذ اولورسه، اراده‌سی نافذ اولان صانعك قادر، بالعکس اراده‌سی نافذ اولمیان صانعك‌ده عاجز اولماسی لازم کلیر. هر هانکیسی مخالفته قادر اولورسه دیکری عاجز اولور، مخالفته قادر اولماز ایسه او عاجز اولوب دیکری قادر اولور. عجزده احتیاج شائبه‌سی واردر. عاجز، تنفیذ قدرتنده، باشقه‌لرینك کندیسنك طریق قدرتنی سد ایده‌مه‌مسی خصوصنده باشقه‌سنه محتاجدر. حالبوکه صانع عجزدن منزهدر. هر ایکی صورت محال اولنجه تعدد صانع‌ده محال اولمش اولور.

بر منزلك ایکی مدیر ایله انتظامنی محافظه ایده‌مدیکی کیفیتی، حیاتده دائما کورولوب بیلینن بر حقیقت اولمسنه نظراً، ارباب جدالك تشویشلریله فکری قاریشمامش اولان هر انسانك کائناتده‌کی انتظامه باقه‌رق مدیر ازلینك برلکنه قناعت کتیرمسی بر امر طبیعیدر.

توحید الوهیت ویا توحید علمی، حضرت محمدك خبر ویردیکی

شیئی تصدیق ، توحید ربوبیت ویا توحید عملیده ، امر اولنان شیلری اجرا ، نهی اولنان شیلردن اجتناب ایتمکدر. توحید علمی ، ذات باری‌یه اثباتی واجب اولان صفات کمالیه‌یی اثبات، اللهدن تنزیهی واجب اولان صفات نقصی تنزیه ایتمکله تحقق ایدر . توحید ارادی ویا توحید عملی ایسه شریکی اولمیان اللهه محبت واخلاص ایله عبادت، بین الخوف والرجا ، اللهه توکل ایله تجلی ایدر .

حیات وروح نظریه‌لری

جمادات ـ عضویات

مبات ـــ ردح

کائناتی تشکیل ایدن موجوداتدن بر قسمی، تجلیات حیاتیه‌دیدیکمز علائمی اظهار ایتمه‌مکده، منحصراً حکمی و کیمیوی قانونلره تابع بولنمقده‌در. دیکر قسمی ایسه بالعکس بعض افعالك اجراسنه مخصوص اعضا واجهزه‌یه مالك بولونمقده، بونلر واسطه‌سیله آثار حیاتیه‌دینیلن بر فعالیت خصوصیه کوسترمکده‌درلر. بو ایکی صنف موجوداتدن برنجیلره (اجسام غیر عضویه) ویا (جمادات) نامی ویریلدیکی کبی ایکنجیلره‌ده (اجسام عضویه) و یا (موجودات حیاتیه) دینیلیر.

اجسام غیر عضویه‌نك بنیه‌لری متشابه اجزای فردیه‌دن تشکل ایتمش و بناءً علیه متجانس الخلقه‌در، کندیلرنده تولد، تغذی کبی آثار حیاتیه و بونلره مخصوص عضولر یوقدر. تشکللری حکمی و کیمیوی اسباب وقانونلره تبعاً وقوعبولمقده‌در. بویومه‌لری خارجی‌در. سطحلرینه اجزای جدیده انضمامیله غیر محدود بر صورتده بویویه‌بیلیرلر. موجودیتلری محدود دکلدر: بر کره تشکل ایتدکدن صوکره؛ بر سبب خارجی اولمدقجه؛ بنیهٔ حکمیه وترکیب کیمیویلری هیچ بر تحوله اوغرامز. الی نهایه حالی اوزره باقی قالور. ایشته شو قطعی کبی کورونن فرقلر، اجسام جامده ایله اجسام حیاتیه‌یی بربرلرندن صورت ظاهره‌ده آییرمقده‌در.

اجسام حیاتیه‌یه کلنجه، بونلر بالعکس هر بری بر وظیفه ایله مکلف مختلف عضولردن ترکب ایتمشلردر بو عضولرك ایفا ایتدکلری وظیفه‌لر، آثار حیاتیه‌یی تشکیل ایدرلر. حیاتی جسملرك نمولری داخلیدر. وجودلرینه برخلل عارض اولمدقچه، تعیین اولان حددن فضله بویویه بیلیر، نه‌ده کوچوله بیلیرلر. موجودیتلری بر زمانله محدوددر. بنیه‌لری غیر متجانس حجیره‌لردن تشکل ایتمشدر، خارجدن آلدقلری کندی وجودلرینه تمثیل ایتمك قدرتنی حائز بولنورلر. تغدیلری قاریشیق بعض آثار ایله مترافقدر. یعنی مواد غدائیه‌بدنلرینه داخل اولدقدن صوکره، بر طاقم تحولاته اوغرایه‌رق جسملرینه تمثل ایدر. ذی حیات هر جسمك وجودی کندندن اول موجود اولان عینی جنسندن دیکر بر ذی حیاتك وجودینه متوقفدر [١].

---

[١] فلاسفهٔ، قدیمه، اجسام عضویه‌نك مؤثرات طبیعیه تحت تأثیرنده کندی کندیلرینه حصول بوله‌بیلدکلرینی ادعا ایدیورلردی. (تناسل تعفنی) و (تناسل بنفسه) دینیلان بو نظریه مشهور (پاستور)ك تجربه‌لریله اساسندنییقیلمش، اجسام حیاتیه‌دن خرده‌بینی اولانلرك بیله کندیلرندن اول یاشامش اولانلرك محصولی اولدقلری تحقق ایتمشدر. تناسل بنفسه نظریه‌سی، ظاهری مشاهداتك سطحی بر نتیجه‌سی ایدی: بر محله ترك ایدیلن صولرده بر مدت صوکره بعض حیواناتك ظهوره کلدیکی اوته‌دنبری کورولوب بیلنیوردی. حکمای قدیمه بو ظاهری مشاهده‌یه استناداً بو حیوانلرك رطوبت، حرارت کبی عوامل طبیعیه‌نك یاردیمیله بنفسه تولد ایتدکلرینه قانع اولمشلردر. (پاستور) صوبی قایناته‌رق آغزی‌قپالی شیشه‌لرده مدت مدیده حفظ ایتمش صولرك بوزولمدیغنی و حیوانلرك تکون ایتمدیکنی کوسترمشدر. (پاستور)، تجربه‌سنی تأیید ایچون شیشه‌لردن برقسمنك قپاغنی آچمش، برقسمنی‌ده ینه‌قپالی براقمشدر. بوندن صکره قاپاقلری آچیلان شیشه‌لرده‌کی صولرك بوزولدیغنی وقاپالی قالانلرك حال طبیعی‌ده قالدیغی کورولمشدر. داها صوکره آغزی قاپالی شیشه‌لرك‌ده آغزلرینی آچمش بودفعه بونلری قیزغین دمیر بورولردن کچن هوا ایله اشتراك ایتدیرمش وصولرك ینه بوزولمدیغی کورولمشدر. (پاستور)ك بو تجربه‌لرندن صوکره عالم فنده تناسل بنفسه طرفدارلری قطعی بر هزیمته اوغرامشلردر.

اجسام حیاتیه ، نباتات حیوانات نام‌لریله ایکی صنف‌در . بونلر، حس و حرکت و طرز تغذیدن باشقه‌برده (قلور و فیل) لـُ بولنوب بولونماماسیله آیریلیرلر. حیواناتك اکثریسی حرکات اختیاریه و منتظمه اجرا ایدر و معین بر هدفه طوغری حرکت ایده‌بیلیرلر . تأثیرات خارجیه‌دن متأثر اولور و آثارینی کوستریررلر . نباتاتك یاپراقلریله یشیل اولان قطعانده قلور وفیل دینیلن یشیلمتراق مادهٔ مصوره واردر. بو ماده ضیانك تحت تأثیرنده هواده بولنان (حامض فحم)ی تحلیل ایده‌رك قاربونی نباتك نسجنده تثبیت ، مولدالحموضه‌سنی نشر ایدر . نباتاتده . (سللولوز) دینیلن ماده مبذولاً بولنور وحجیرات نباتیه‌نك غلاف متیننی تشکیل ایدر . مع مافیه ، حیوانات ایله نباتات آره‌سنده‌کی بو فرقلر ، قطعی دکلدر ، بعض نباتات کوروله‌بیلیورکه یاپراقلرینه جزئی بر تماس وقوعبولدیغی آنده قیوریلیورلر . بعض نباتاتك یاپراق وچیچکلری ، اقشام قپانیور ، صباح ضیای شمس ایله آچیلیورلر. بوکبی نباتات، (قلوروفورم) بخاری تأثیرینه معروض براقیلدقلری تقدیرده آرتق حرکاته غیرمساعد برحاله کلدکلری کورولیور. مانطارلر ایله طفیلی نباتك اکثریسنده (قلوروفیل) بولونمیور . بوکا مقابل، حیوانات سفلیه‌دن یشیل (ایدری) لرده قلوروفیل مشاهده ایدیلیور. حیوانات ناعمه‌دن بعضیلرینك برنسلرنده‌ده (سللولوز) ه تصادف ایدیلیور. بونلر اثبات ایدییورکه، نه قلورفیل، نه‌ده سللولوز، نباتاته مخصوص برنشانهٔ تمایز دکلدر . خلاصه ، نباتات وحیواناتك طبقات عالیه‌سنده کورولن بو فرقلر ، هرایکی سلسله‌ده آشاغی طوغری اینیلدکجه، زائل اولیور. نهایت بر (حجیرهٔ حیوانیه) ایله بر (حجیرهٔ نباتیه) آره‌سنده اساسی و قطعی برفرق کوسترمك ممکن اوله‌میور !...

حیوانات بنیه‌جه بربرلرندن فرقلی ایکی ،ایکی صنف عرض ایتمکده‌در: حیواناتك بویوك بر قسمنده جسد ، یکدیکری اوزرینه موضوع وهربری عمومیتله عینی تشکلاتده برچوق جسیمات ییغیننددن مرکبدر. آنجق میقروسقوپلرله کوروله‌بیله‌جك قدر کوچوك اولان بوجسیمه‌لره (عناصر تشریحیه) و اکثریا (حجیره) ویا (پلاسید .Plastide) نامی ویریلمکده‌در . دیکر قسم حیوانلرك بنیه‌لری ، بالعکس جسیمات ییغیننددن مرکب دکلدر . عمومیتله خرده‌بینی اولان بو حیوانلرك بدنلری، اکثریا برمیلیمتره‌نك اونده برینی تجاوز ایتمز. هیئت مجموعه‌لریله، حیوانات عالیه‌نك بدنلرینی تشکیل ایدن عناصر تشریحیه‌دن تك برحجیره‌یه بکزرلر .

عینی حال ، نباتاتده‌ده کورولمکده‌در : نباتاتدن بعضیلر ، متعدد حجیره ییغینلرندن، بعضیلری‌ده تك برحجیره‌دن عبارتدر . هرایکی سلسله آره‌سنده مشترك براساس کورولیورکه اوده اثر حیاتدر . حیوان ویا نباتات نام‌لریله آیریلان بالجمله موجودات عضویه بومشترك اساسله بربرلرینه مماثلت عرض ایتدکلری کبی ، اجسام جامده‌دن‌ده بونکله آیریلورلر .

موجودات حیاتیه ، بری شکل ظاهری ودیکری شکل حیاتی اولمق اوزره ایکی نقطهٔ نظردن تدقیق وتمیز اولنه‌بیلیر . شکللرینه نظراً ، قوش ، آرسلان ، بالق صوغوجان واستریدیه ایله میشه ، سازووارده‌ك نباتی پك قولای آیرمق ممکندر . بونلرده ، کندیلرینی موجودات غیرعضویه‌دن تمیز ویکدیکرلرینه تقریب ایدن برطاقم مبهم ومتعدد وصفلر بولوندوغی قولایجه سچیله‌بیلیر. فقط، بونلری جماداتدن آییران وبربرلرینه تقریب ایدن اوصافك یعنی (حیات) ك نه اولدیغی

تعیین ایتمك مسئله‌سی جداً مشكل برمسئله‌در . فقط یكی انكشاف ایدن (مینه رالوژی Minéralogie) علمنك بعض كشفیاتی بو مشكلاتی ازاله ایده‌جك بر ماهیتده‌در . چونكه بو یكی علم ، هیئت مجموعه‌سی حیاتی تشكیل ایدن حادثه‌لردن بعضیلرینك جماداتده‌ده موجود اولدیغنی ادعا ایتمكده‌در . دیمك كه اوته‌دنبری اجسام حیاتیه ایله اجسام جامده آره‌سنده موجودیتی قبول ایدیلن درین اوچوروم اوزرینه مینه‌رالوژی بر كوپری قورمغه سعی ایتمكده‌در. ایشته بونك ایچوندر كه زمانمزده برچوق عالملر بلا تردد ؛ (ماده‌نك حیاتی) تعبیرینی استعمال ایدییورلر .

وهلهٔ اولی‌ده جامد برجسم ایله ذی حیات برجسم آره‌سنده هردرلو (استمثال Assimilation) غیرممكن كوروله‌بیلیر . مثلا بر طاشله بر حیوان ویا نبات آره‌سنده برمماثلت آرامق انسانه پك غریب كلیر. چونكه عاطل وغیرمتحرك برقیا ایله ، صیچرایوب قوشان برحیوان ، آچیلوب صولان برنبات كوز اوكنه كتیریلنجه، آره‌لرنده برمناسبت بولنه‌جغنه احتمال ویریله‌مز. فقط، ظواهر براقیله‌رق كیفیت تعمیق ایدیلنجه، جامد وذی حیات دنیلن ایكی سلسلهٔ موجودات آراسنده‌كی اوچورومك یاواش یاواش طولدیغی كورولمكده‌در. ناصیل كه فیلسوف (لایبنیچ) وقتیله : « غیرعضوی برسلسلهٔ موجودات یوقدر . یالكز بویوك بر سلسلهٔ عضویات واردر. اشكال معدنیه ، نباتیه وحیوانیه بوسلسله‌نك مختلف اشكال انكشافیه‌سندن باشقه برشی دكللردر. كائناتك هرطرفنده برتعاقب ، بر استمرار موجوددر . حیاتده عضویتله برابر هریرده بولونمقده‌در. حیات عمومیدر. هیچ برشی ئولو دكلدر . » سوزلریله بوعمیق مسئله‌یه اشارت ایلمشدی .

عصر حاضر فیلسوفلرندن (فوییه Fouillée)، (بوردو Bourdeau) و(ساباتیه Sabatier) كبی ذواتده : « مادهٔ جامده ایله مادهٔ حیاتیه صورت مطلقه‌ده بربرلرندن متمایز ایكی شی دكللردر . بالعكس بونلر ، عینی ماده‌نك ایكی شكلی، ایكی طورینی عرض ایدرلر. آره‌لرنده آنجق درجه فرقی واردر ...» مطالعه‌سنده بولونمشلردر .

فقط ، جماداتده بر حیات مخصوص بولوندوغنی ادعا ایدنلر ، فیلسوفلرك مطالعه‌لرندن زیاده صوك زمانلرده پك زیاده ترقی ایدن (مینه‌رالوژی Minéralogie) فننك كشفیاتنه استناد ایدییورلر. بو فن اربابی ، اجسام معدنیه‌نك بعض صنفلرنده حیاتی اوصافك همان كافه‌سنی كشف ایتدكارینی ، دیكر صنفلرنده‌ده حیاتك دها اوزاق فقط هر حالده سچیله‌بیلن نشانه‌لرینی بوله بیلدكارینی ادعا ایدییورلر : (له‌عوئه‌ره‌را Leo Errera) ، (ادوار كییوم) ، (بوردو) (ادوار غریفون Ed. Griffon) كبی ارباب فن بو خصوصده‌كی تتبعاتله عینی نتیجه‌یه واصل اولدقلرینی سویلیورلر. (روبه‌ر) ، (اوستوالد Ostwald) ، (تاممان Tammann) كبی عالملرله صوربون دارالفنونی فیزیولوژی مدرسی (داستر Dastre)ده ، تبلر ایتمش معدنلرله فلزات بللوریه اوزرنده یاپدقلری تدقیقلرك عینی نتیجه‌یی ویرمش اولدیغنی وموجودات حیاتیه‌یه مخصوص ظن ایدیلن باشلیجه وصفلرك بللوری موجوداتده‌ده بولوندقلرینی ادعا ایلمشلردر . فیزیك متخصصلرندن (روبه‌راوستان Robertsoustan) ، (سپرینغ W. Spring) ، (ستاد Stead) ، (اوسموند Osmond) و (شارپی Charpy) كبی ذواتك دها شموللی اولان تجربه‌لری ایسه؛ افاده‌لرینه كوره؛ جماداتده‌ده برنوع حیات بولوندوغی ظننی دها زیاده قوتلندیرمشدر .

اجسام جامده ایله اجسام حیاتیه آره‌سنده اساسلی بر عینیت بولوندوغی یولنده بر قناعت تولیدایدن بوکبی تجربه وتدقیقلر، مادهٔ حیاتك منشائی مادهٔ جامده‌ده آرامق کبی بر چیغیر آچیلمه‌سنه سبب اولمشدر. فقط، اخطار ایده‌لم که، مواد حیاتیه ایله جامده آره‌سنده ادعا ایدیلن (اساسی عینیت)، تعبیر دیکرله (ماده‌نك حیاتی) مسئله‌سی، هنوز بر نظریه، بر فرضیه ماهیتندن قورتوله‌مامشدر. ینه خاطرلاته‌لم که (مینه‌رالوژی) فنی تشکل ایتمه‌دن چوق زمان اول، متصوفین اسلامیه‌دن بعضیلری ده جماداتده بر نوع حیات قبول ایتمشلردر. فقط، کرك مینه‌رالوژی فننه استناداً ایلری سورولن فکر، کرك متصوفین اسلامیه‌نك مدعاسی بر نظریه ماهیتندن چیقامامش اولدیغندن جماداتك حیاتی مسئله‌سی اوزرنده فضله توقف ایتمه‌یه‌رك موجودات عضویه‌ده‌کی حیاته دائر نظریه‌لره کچه‌جکز:

موجودات عضویه‌ده کورولن حیات عجبا بر (وصف حقیقی) میدر؟ یوقسه ساده‌جه، بر طاقم خاصیتلرك هیئت مجموعه‌سنه ویریلمش بر اسم میدر؟... بو سؤالك حلی ایچون بری فنی دیکری فلسفی اولمق اوزره باشلیجه ایکی طریق تعقیب ایدیلمش اولدیغنی کوریيورز. فن، حال حاضرینه کوره بو سؤاله جواب ویره‌بیلمکدن اظهار عجز ایتمکده‌در. فی الحقیقه موضوعی حیاتك مطالعه‌سندن عبارت اولان (حیاتیات Biologie) فنی؛ علمی اصولك ایجاباتنه توفیقاً؛ آنجق موجودات حیاتیه‌ده کورولن حادثه وشؤونلری یعنی تجلیات حیاتیه‌یی ضبط ومقایسه ایتمکله مشغولدر. بناءً علیه علل اولیه، مبادئ اشیا کبی تجربه ساحه‌سنه کیره‌مه‌ین موضوعلر بو فنك دائرهٔ مطالعه‌سندن خارج قالمقده‌در. بیولوژی، شؤونات حیاتیه‌نك (نیچون؟) اولدیغنی

دکل، (ناصیل؟) اولدیغنی تحری وتتبع ایتمکده‌در. شو حالده بو فنك (حیات نه‌در؟) سؤالنه جواب ویرمکدن اظهار عجز ایلمسی پك طبیعیدر. دیمك که، بو سؤالك جوابی فندن دکل، فلسفه‌دن بکله‌مك ایجاب ایتمکده‌در. فلسفه ایسه، بو سؤاله جواب ویرمکدن چکینمه‌مشدر. چونکه مبادئ اشیا وعلل اولیه کبی شیلر، فلسفه‌نك موضوعیدر.

یونان قدیم، هند وچین فیلسوفلرندن باشلایه‌رق عصرمزده‌کی ناتورالیست وفیزیولوژیست فیلسوفلره کلنجه‌یه قدر، نه قدر متفکر کلوب کچمش ایسه بو مسئله‌یه جواب ویرمك ایچون دیدینمش، حیاتك طبیعت وماهیتی، شؤون عقلیه‌نك مبدئی حقنده مختلف نظریه‌لر قورمشلردر.

حیوانات ساحه‌سندن عالم صغری دینیلن انسانه چیقدیغمز زمان، بو موجود متکاملده ایکی نوع تجلیات حیاتیه‌یه شاهد اولیورز: بونلردن بری تماميله جسمانیدر. یعنی بونلر حیوانك مختلف عضولرینك افعوله‌لرندن عبارتدر. بوتون حیواناتده مشترك اولان وغایه‌سی حیات شخصیه ونسلیه‌یی محافظه‌دن عبارت بولنان بو نوع تجلیاتی (حیات حیوانیه) تعبیریله آییره‌بیلیرز. فقط کوریيورز که انسانده، بوتون دیکر موجوداتدن فرقلی اوله‌رق برده (حیات ذهنیه ومعنویه) واردر که ادراك واراده صورتلرنده تجلی ایتمکده‌در. طبیعیدر که، انسانده‌کی حیات ذهنیه ومعنویه‌نكده بر مبدئی بولونمق ایجاب ایدر. ایشته، بو مبدأ (روح) در. بوکونکی لسان علمده (روح) کلمه‌سیله انسانده دوشونن، آرزو واراده ایدن بو موجودیت قصد ایدیلمکده‌در. فقط روح دیدیکمز بو شیئك ماهیتی مسئله‌سنده انسانلر مختلف عقیده‌لر بسله‌مش اولدقلرندن بالنتیجه فلسفی مسلکلر آره‌سنده‌ده بر چوق مناقشه‌لر ظهور ایتمشدر.

هر حالده محققدر که طبیعت بشریه‌ده‌کی بو ایکیلك پك اسکی زمانلردنبری عمومیتله قبول ایدیلمش برشی‌در. چونکه حیات حیوانیه تجلیاتی ابتدائی بر شکلده نباتاتده، متکامل بر شکلده حیواناتده بولوندوغی حالده ایکنجی نوع تجلیات منحصراً انسانلرده کورولمکده‌در. او حالده انسانلرده بو نوع تجلیاته مبدأ اوله‌جق آیری بر موجودیت واردر. فی الحقیقه انسان، یالکز احساساتی تلقی و صور محسوسه‌یی ترکیب ایتمکله اکتفا ایتمیور. بالعکس او احساسات و انطباعاتده تصرف ایدییور: عقل اعانه‌سیله احساساتی معلومات، صور محسوسه‌سنی افکار حالنه قلب ایدییور. درین و شموللی محاکمات ایله موجوداته حاکم اولان قوانین ضروریه و ازلیه‌یی کشف و تیقن ایدییور. حیوانات سائره‌ده اولدیغی کبی؛ حیات حیوانیه ایجاباتندن اولان؛ اهوای جسمانیه‌یه سرفرو ایتمیور. بالعکس اونلره قارشی مقاومت کوستریور. شدتلرینی تعدیل ایدییور. نامتناهی‌یی و کمالی تفهم کبی مخلوقات سائره‌ده کوروله‌مه‌ین یوکسك تجلیات اظهار ایدییور.

انسانك، بالذات کندینی ترصد ایتدیکی زمان شخصیت و افعالنده بو ایکیلك مجادلاتی سزمه‌مسی ممکن دکلدر. بو مجادله، حیات حیوانیه‌نك مولودی اولان (حساسیت) ایله حیات ذهنیه‌نك مولودی اولان (عقل) آره‌سنده، تعبیر دیکرله (جسد) له (روح) میانده‌در. کندی کندینی دیکله‌ین هر انسان، اعماق شخصیتنده بر ایکیلك بولوندوغنی پك قولای سزه بیلدیکی ایچوندر که، بو خصوصه، شمدی‌یه قدر انسانلر آره‌سنده مخالفت کوسترن بر متفکر چیقمامشدر. متفکرلر آره‌سنده‌کی بوتون اختلاف و مناقشه‌لر؛ معنای عمومیسیله؛ روح دینیلن و حیات ذهنیه‌نك مبدأ تجلیاتی اولان شیئك موجودیتنده دکل، بونك بدندن

مستقل و ماهیتاً بدنك غیری اولوب اولمدیغنده، جسدك انحلال و استحاله‌سی حالنده باقی قالوب قالمادیغنده‌در. دیمك که انسانده بر برلرینه مخالف ایکی حیات اولدیغنده اتفاق عمومی واردر. اختلاف، بو مغایر ایکی حیاتك عینی مبدأدن صادر اولوب اولمدیغنده‌در.

بیلیورز که حیات حسیه‌مزك مبدئی عضویت، تعبیر دیکرله بدندر. دیمك که حیات حیوانیه، بر جوهر متحیز اولان (ماده) دن طوغمقده‌در. عجبا حیات حیوانیه‌یه بوس بوتون مخالف اولان حیات ذهنیه‌یه‌ده بو جوهر متحیز یعنی (ماده) مبدأ اوله بیلیرمی؟. یوقسه، حیات ذهنیه و معنویه‌یه مصدر اوله‌رق بوس بوتون باشقه بر مبدأ یعنی (روح) لازم و وارمیدر؟. وارسه ماهیتی نه‌دن عبارتدر. ایشته بالجمله اختلافلر، مناقشه و مجادله‌لر بو سؤاللردن طوغمش، نتیجه‌ده برچوق مذهبلر، نظریه‌لر چیقمشدر. بوتون بو نظریه‌لرك ماهیت و قیمتلرینی آکلامق، بو خصوصده‌کی مختلف تلقیلری معین سیستملره ارجاع ایده بیلمك، و نهایت بونلری آیری آیری مطالعه و انتقاد ایده‌رك بر نتیجه‌یه واصل اولمق ایچون نظرلریمزی ماضینك اعماقنه قدر تمدید ایتمه‌مز ضروری‌در. چونکه آنجق بو صورتله‌در که بشریتك مبادیدن بو کونه قدر بو مهم مسئله حقنده نه دوشونمش اولدیغنی آکلاشیله‌جق، عینی زمانده انسانیتك فکری و فلسفی مراحل تکاملی کوروله‌جك و بو کون واصل اولنان نتایجك بر برلریله مقایسه‌لری ممکن اوله بیله‌جکدر. بو انتقادی مقایسه ایسه بزی حقیقته ایصال ایده‌جك یکانه شهراهدر!...

حیات ومنشأ حیات نظریه‌لری

موجودات عضویه‌ده کورولن حیاتك ماهیت ومنشائی مسئله‌سی بشریتی الك چوق اشغال ایدن مادیدن بری اولمشدر . موجودات عضویه‌ده مشاهده اولنان وحیات دینیلن شی برصفت حقیقیه‌میدر ؟ یوقسه بر طاقم خاصیتلرك هیئت مجموعه‌سنه ویریلمش ساده‌جه بر اسم میدر ؟ بو سؤاللره جواب ویرمش اولمق وحیاتك منشأ وشئوناتی ایضاح ایتمك اوزره شمدی‌یه قدر برچوق فرضیه ونظریه‌لر سرد ایدیلمشدر. فقط بوتون بونظریه‌لر بربرلریله مقایسه وعلمی برتصنیفه ربط ایدیلمك صورتیله شو اوچ مذهبه ارجاع اولنه‌بیلیرلر .

۱ . — میخانیکۀ حیاتیه ویا فیزیقو ـ شیمیك مسلکی

۲ . — حیویه مسلکی

۳ . — ارواحیه مسلکی

(میخانیکۀ حیاتیه) دیه آییره بیله‌جکمز مسلکی التزام ایدنلر ، مادۀ جامده‌نك تحولاتی کبی بوتون شئونات حیاتیه‌یی‌ده میخانیکی ویا (فیزیقو ـ شیمیك Physico-chimique) قوتلره اسناد ایتمش ، حادثات حیاتیه‌نك‌ده حادثات مادیه کبی بو قوتلرله تعلیل وایضاح اولنه‌بیله‌جکی ادعاسنده بولونمشلردر . بونلره کوره بوتون شئونات حیاتیه فیزیقو ـ شیمیك حادثه‌لردن عبارتدر. بناءً علیه بونلرك کافه‌سنی (حرکت)ه ارجاع ایتمك قابلدر. میخانیکۀ حیاتیه‌نام عمومیسی

آلتنده جمیع ایدیلن مسلکلردن بعضیلری شعوری حادثه‌لری‌ده حیات عضویه‌نك وظائفی کبی تلقی وبونلری‌ده حرکته ارجاع ایتدکلرندن بالضروره نتیجه‌ده (مادیه) مذهبنه دوشمشلردر. شعوری حادثه‌لری حیات عضویه وظائفندن عد ایتمینلر ایسه (روحیه Spiritualisme) مذهبنه داخل اولمشلردر .

(حیویه le Vitalisme) نامی آلتنده جمع ایدیلن غروب طرفدارلری ایسه آیریجه بر (مبدأ حیات Le principe vital) تصور ایتمشلردر. روحدن آیری ومتمایز اولان بومبدأ، حیویه طرفدارلرندن بعضیلرینه کوره عضویتله قائم (بر موجود فعال Un être actif)، بعضیلرینه کورده‌ده بر ویا متعدد (قوت Les Forces) دن عبارتدر. بونلردن مختلف عضولره عائد متعدد قوای حیاتیه قبول ایدنلر (عضوانیون Les organicistes) اسمنی آلمشلردر .

(ارواحیه L,animisime) مسلکی داخلنه کیره‌بیلنلر ایسه شئونات حیاتیه‌نك مبدئی روح اولدیغنی قبول ایتمشلردر . بونلره کوره شئونات شعوریه کبی شئونات حیاتیه‌نك‌ده مبدئی روحدر . اعضا ، جسدی جانلاندیران روحك تجلیاتنی اظهاره مخصوص آلاتدن عبارتدر . روح ، بو آلتلری ایستدیکی کبی قوللانیر وبدنك مختلف ومتنوع افعوله‌لری آره‌سنده‌کی آهنکی تأمین ومحافظه ایدر .

کرك اسلام عالمنده‌و کرك غرب عالمنده حیاتك منشأ وشئوناتی حقنده‌سرد ایدیلمش اولان مختلف افکار ونظریات تحلیل ایدیله‌جك اولورلرسه نتیجه‌ده بواوچ مذهبدن برینه قابل ارجاع اولدقلری کورولور. ایونیا فیلسوفلرینك مسلکی (دینامیزم هیلوزوئیست Le dinamisme hylozoïste اولدیغی کبی (دەموقریت) مسلکی‌ده بر نوع (آتومی میخانیکیه

Le mécanisme atomistique در. (آرسطو) هم ایونیا فیلسوفلرینك
(هیلوزوئیزم) اساسنی همده (ده‌موقریت)ك (جزء فردی میخانیکیه
سنی ییقه‌رق حیاتی، (مستقل و متمایز بر مبدأ Un principe distinct)
عد ایلمشدر.

اسلام متفکرلری آره‌سنده‌ده حیویه، عضوانیه، میخانیکیه
مذهبلرینه ارجاع ایدیله‌بیله‌جك افکار سرد ایدنلر بولنمقده‌در. اکثریت
عظیمه ایسه روحیه مسلکنی التزام ایتمشلردر.

غرب عالمنده ایسه اون بشنجی عصرده (پاراسه‌لس Paracelse) حیویه
نظریه‌سنی مدافعه ایتمش، اون آلتنجی عصرك نهایتنه طوغرو (فون
هلمونت Van Helmont)، قوهٔ حیاتیه‌نك بدنك نره‌سنده اولدیغنی
تعیینه قالقشمش، سلفنك (حیویهٔ وحدانیه le Vitalisme unitaire)
فرضیه‌سی یرینه منشائی (غالیه‌ن)ه قدر چیقان بر نظریه اقامه ایلمشدر.
بو نظریه‌یه کوره، تك بر قوهٔ حیاتیه دکل، متعدد قوای حیاتیه
واردر و بونلردن هر بری بر عضوه عائددر. بونلردن بری ناظم
ودیکرلرینه نافذدر. بو نظریه بالآخره (عضوانیه Organicisme)
نامنی آلمشدر.

ایلری‌ده کوروله‌جکی اوزره اسلام متفکرلری آره‌سنده‌ده هم
(پاراسه‌لس) همده (هلمونت) کبی دوشوننلر اولمش، مبدأ حیاته
بر مقر تعیین ایدنلر یاننده هرعضوه مخصوص بر (قوه)تصور ایدنلر
کورولمشدر.

اون یدنجی عصرده (ده‌قارت Descartes) آرسطودن صوکره‌کان
اسقولاستیك فیلسوفلرینك طبیعت حقنده‌کی (کیفی qualitative) و
(غائی Finaliste) تفسیر و ایضاحلرینی رد ایتمش، بوکا مقابل ریاضی

ویا میخانیکی بر فیزیك اقامه ایلمشدر. (ده‌قارت)، حیاتده غیر
قابل تعلیل و ایضاح بر کیفیت کورمه‌مش، حیاتی، غایه‌سی عضویتی
تشکیل و محافظه وافاعیلنی تنظیمدن عبارت اولان بر قوت عد ایتمشدر.

ده‌قارتك نظریه‌سنده، شئونات حیاتیه، دیکر حکمی حادثه‌لر
کبی، حرکتك ترکیبنه ارجاع ایدیلمش، و میخانیك قانونلرینه کوره
تعلیل و ایضاح اولنمشدر. ده‌قارتك عینی زمانده غریزی (فیزیولوژیك)
و حیاتی (بیولوژیك) اولان بو مذهبی، (قوهٔ میخانیکیه (Iatrom-
écanicisme) اسمنی آلمشدر. قوهٔ میخانیکیه طرفدارلری نظرنده
بدن، میخانیکی چرخلردن، یایلردن، مانیوه‌لردن، قالبورلردن،
بورولردن، سوپاپلردن... الخ مرکب بر ماکنه‌در. حادثات حیاتیه‌یی
ایضاح ایچون بسیط بر اصول کبی کورونن بو نظریه بالآخره تحریات کیمیویه
ایله داها زیاده انکشاف ایتمش، بر طاقم اطباء، حیاتی منحصراً میخانیکی
قوانك اثری کبی دکل بلکه قوای کیمیویه‌نك مولودی عد ایلمشلردر.
حیاتی قوای کیمیویه‌دن عبارت عد ایدن بو مسلکه‌ده (قوهٔ
کیمیویه Iatrochimisms) ویا (کیمیائیلك Chimiâtrie) نامی
ویریلمشدر. بو مسلکك (سیلویوس لوبوئه Sylvius le Boë) کبی
طرفدارلرینه کوره بدن، قرنی و امبیقلردن مرکب بر هیئت
مخصوصه‌در. بو هیئتی ترکیب ایدن جهازلر داخلنده تخمرات،
تحمضات وغلیان ... کبی حادثات وقوعه کلمکده‌در.

اون سکزنجی عصرك نصف اولنده مشهور (ستال Stahl)
قوهٔ میخانیکیه وقوهٔ کیمیویه طرفدارلرینی حادثات حیاتیه‌نك اوصاف
مخصوصه‌سنی اهمال ایتمکله اتهام ایتمش، (ارواحیه Animisme)مذهبنی
رنکین بر شکلده احیا و اکمال ایلشدر. (ستال)ه کوره حیاتك

حقیقی مبدئی عینی زمانده غیرقابل تجزی بر صورتده احتساس و تفکرك ده مبدئیدر . تعبیر دیکرله مبدأ حیات روحدر . روح ، احتساس و تفکر وظیفه‌لرندن باشقه بوتون وظائف حیاتیه‌نك ده مدیریدر . فقط مشهور (بوردو Bordeu) طرفندن ۱۷۴۲ تاریخنده (ستال)ك پك زیاده رغبت قازانان بو نظریه‌سنه قارشی آچیلان مجادله ، نهایت نظریه‌نك قیمتدن دوشمه‌سنی انتاج ایتمش ، اون سکزنجی عصرك نصف اخیرنده (بوردو Bordeu)، (غریمو Grimaud) و (بارتج Barthez) کبی سیمالرك غیرتیله (مون پەلیه Montpelier) مکتبنك (حیویه Le Vitalisme) نظریاتی غلبه چالمشدر. مون پەلیه مکتبی منتسبلری روحدن آیری بر (مبدأ حیات Le principe vital) اولدیغنی ادعا و بوتون شئونات حیاتیه‌یی بو مبدئه اسناد ایلمشلردر . بونلره کوره مبدأ حیات، ماهیت اعتباریله مادهٔ عضوانیه‌دن متمایز اولوب افاعیل حیاتیه‌ده عضویتی اداره ایتمکده‌در .

مون پەلیه مکتبنك حیویه مذهبی بالآخره (بیشا Bichat) و (کویه Cuvier) کبی تشریح عالملری طرفندن (عضوانیه L'organicisme مذهبنه نظراً تعدیل ایدیلمش و بو نظریهٔ معدله اون طقوزنجی عصرك اوائلنه قدر تفوقنی محافظه ایده‌بیلمشدر . آلمانیاده (فیزیولوژی) علمنك مؤسسی اولان (ژان موللر Jean Muller) بیله ۱۸۳۳ تاریخنده ، شئونات حیاتیه‌نك سبب و ناظمی اوله‌رق ، قوای حکمیه و کیمیویه ایله حال مجادله‌ده (بر قوهٔ حیاتیه Une force vitale) قبول ایدییوردی .

کرچه اون سکزنجی عصر متفکرلری بر آرالق حیویه مسلکنه قارشی عالم جسمانی‌یی بر میقانیزما کبی ایضاح و تعلیل ایتمکه قالقشمشلرسه‌ده

بر طرز تعایل ، آلمانیانك رومانتیزمنك متفکرلرینك شدتلی مخالفتلرینه معروض قالمشدر . آلمان رومانتیکلر ، بالعکس حیویه مذهبنی داها زیاده عمومیلشدیرمش و اوکا یکی بر شکل ویرمشلردر . حیویه‌نك بو یکی شکلی ، کائنات و (جمعیت Société) ی بر قوهٔ باطنیه‌نك (بنفسه Spontanè) و (من غیر شعور Inconciente) واقع اولان تأثیریله انکشاف ایدن و بو قوهٔ باطنیه ایله محفوظ قالان عضویتلر کبی تلقی ایدییوردی . بر نظریه‌نك منشأئنی، فلسفهٔ عمومیه نقطهٔ نظرندن (قانت Kant)ك آثارنده، ادبیات نقطهٔ نظرندن (هه‌ردر Herder)ك ایلك شعرلر حقنده‌کی مطالعاتنده، سیاست نقطهٔ نظرندن ایسه (بورق Burke)ك فرانسه اختلال کبیرینه قارشی آچدیغی انتقادات صحیفه‌لرنده بوله‌بیلمك ممکندر. نظریه‌نك فلسفی نقطهٔ نظردن شمولّلی بر صورتده توضیحنی‌ده (شاللینغ Schelling) ك سیستمنده آرامالیدر . بو نظریه (هه‌غل Hegel) ك افکاری اوزرنده‌ده پك بویوك تأثیرات براقمشدر .

قدمانك (آنیمیزم هیلوزوئیست) ی کائنات مادیه‌یه عائد بر نظریه اولدیغی حالده آلمان رومانتیکلرینك شو (حیوی مابعدالطبیعه‌لری Métaphysique vitaliste) ، بوتون فعالیت اجتماعیه و روحیه اوزرینه اجرای تأثیر ایلمشدر . بو تأثیر سایه‌سنده‌درکه بدیعیات ، لسانیات ، تاریخ ادیان ، حقوق و اجتماعیات علملری یکی بر کسوه اکتساب ایده‌بیلمشلردر .

کرچه علوم تجربیه‌نك ترقیاتی رومانتیکلرك (حیوی حیاتیات La biologie vitaliste) و (حیوی مابعدالطبیعه La métaph - ysique vitaliste) نظریه‌لرینی بالآخره چوروتمش ایسه‌ده بو مذهبك فلسفهٔ عمومیه اوزرنده براقدیغی تأثیرات پایدار قالمشدر .

(اسپنسر Spencer) ك مسلكى ايسه ، حيات و عضويت فكرينى كائنات ماديه و جميتلره قدر تشميل ايتمكده‌در . اسپنسر بو تشميلى معاصرى اولان بيولوژى عالملرينك حيات حقنده‌كى (فيزيقو - شيميك) نظريه‌لرينه استناداً اجرا ايتمش ايسه‌ده بويله ياپمقله ؛ ايسته‌مكسزين ؛ رومانتيكلرك تأثيرلرى آلتنه دوشمشدر . واسع نسبتده (اسپنسر) دن ملهم اولان (كوويو Guvyau) ده رومانتيك حيويه مذهبنك تأثيراتندن قورتيله‌مامشدر. برطرفدن آلمان رومانتيزمى ، ديكر طرفدن‌ده (اسپنسر) ك تأثيراتى آلتده قالان (نيچه netzsche) نك فلسفه‌سيله (شالينغ)ك تلميذى (راوه‌سون Ravaisson) دن ملهم اولان (برغسون Bergson)ك فلسفه‌سنده؛ بو ايكى فلسفه‌يى آييران فرقلره رغماً ؛ مبدأ اشيا (حيات)در. حيات، شعورمدركه‌نك فوقنده سرى برقوت اولوب داخلدن خارجه انكشاف ايتمكده‌در .

فلسفى فكرلر بو صورتله چارپيشيركن ، اون سكزنجى عصر اواخرنده كيميايه بويوك برخطوۀ ترقى آتديران (لاووازيه Lavoiser)، فعل تنفس حقنده‌كى كشفياتيله فيزيولوژى فننده يكى برشكله صوقه‌جق طريق علمى‌يى كوسترمشدى . بو يول آچيلدقدن صوكره تحليلات كيمويه ساحه‌سنده وقوعبولان ترقيات ، ذى حيات موجوداتك قاربون ، مولدالماء ، مولدالحموضه و آزوت كبى دورت عنصردن مركب اولديغنى اثبات ايتمكده تأخر كوسترمدى . ينه بو تحليلات سايه‌سنده بو دورت عنصرك جامد ماده‌لرده‌ده بولوندوغى و بونلرك اجسام غيرعضويه‌ده‌كى امتزاجلرى اجسام حياتيه‌ده‌كى قانونلره تابع اولديغى آكلاشيلدى .

حكمت طبيعه‌نك ترقياتى ، (محافظۀ قدرت Conservation de l’énergie) قانوننك كشفى ، بو قانونك مادۀ حياتيه‌يه تطبيقى ايسه حياتك هيچ بر قوۀ خصوصيه خلق ايتمديكنى كوستردى . نتيجه‌ده جانلى مخلوقاتك عضويتلرى برنوع حرارت ماكنه‌سى اولوب بوراده قوۀ حروريه‌نك قوۀ ميخانيكيه‌يه منقلب اولدقلرى آكلاشيلدى .

مع مافيه ، تحليل تجربى سايه‌سنده تركيب كيمويسى قطعى بر صورتده تعين ايدن موجودات حياتيه مبادئ اصليه‌لرينك ؛ عناصردن باشلايه‌رق ؛ تركيب طريقيله استحصاللرى مدت مديده ينه ممكن اوله‌مه‌مشدى . بوندن طولاييدركه ١٨٤٩ تاريخنده مشهور بر كيمياكر ، (برزه‌ليوس Berzélius) ، عضوياتى آنجق حياتك قوۀ خالقه‌سى تركيب ايده‌بيلير يولنده برحكم ويرمشدى .

فقط ، مواد عضويه‌نك تركيبى حقنده (برتلو Berthelot) طرفدن صرف ايديلن مساعى كيمياى معدنى ايله كيمياى عضوى آره‌سنده‌كى بو مانعه‌يى برطرف ايلدى . بو تاريخدن صوكره غالبه ، برتلو تجربه‌لرينه استناداً موجودات حياتيه‌نك‌ده ، مادۀ جامده كبى ، عينى عناصردن ياپيلمش ، عينى قوانك تأثيريله تشكل ايتمش ، عينى فيزيقوشميك قانونلرينه تابع بولنمش اولديغنى ادعا ايدنلر توجه ايتمش اولدى.

فرانسه‌ده (قلود برنار Claude Bernard) ، آلمانياده (هلمولج Helmholtz) ، (لودويغ Ludwig) كبى مشهور سيمالر ، بو اساسه استناداً فن ساحه‌سنده تجربه طريقنك مظفريتنى تأمين ايتديرمكه موفق اولديلر . قلود برنارك ١٨٦٤ تاريخنده نشر ايلديكى (طب تجربى‌يه مدخل) عنوانلى اثر [١] ، اون طقوزنجى عصر اوائلنده حكمفرما

[١] Introduction à la médecine expérimentale

اولان حیویه مذهبنك هزیمت قطعیه‌سنی مؤید کبی اعلان اولوندی . (قلودبرنار)ه کوره کیمیا وفیزیك‌ده اولدیغی کبی فیزیولوژی وعضویات ساحه‌سنده‌ده قطعی بر (ایجاب Déterminisme) حکمران اولمقده‌در. هرشیئك ثابت ومعین شرائط وجودی واردر . مقایسه‌لی تجربه اصولیله بو شرائطی کشف ایتمك ممکندر . بناءً علیه بذاته حاصل بر قوتك غیر معین ومتحول تأثیرندن بحث ایتمکه محل یوقدر . بلکه قوانین طبیعیه‌نك لایتغیر افاعیلندن بحث ایتملیدر . بوقانونلر (غائیت Finalité) قانونلری دکل (علیت Causalité) قانونلریدر .

(قلود برنار) دنبری بیولوژی و فیزیولوژی اربابی حیاتی وشئوناتی تعلیل ایچون فیزیك وکیمیا قواسندن باشقه بر قوت آرامغه لزوم اولمدیغی ادعاسنی ایلری سورمکه باشلامشلردر . فقط ، حیاتك (فیزیقو - شیمیك) نظریاتیله ایضاحی ، هنوز بوتون عالملر طرفندن قبول ایدیلمش دکلدر. شئونات حیاتیه‌یی تمامیله ایضاح ایده‌مه‌ین بونظریه‌نك پك قوتلی معارضلری واردر .

عضوی موجوداتك فیزیقو- شیمیك قوتلر تحت تأثیرنده غیرعضوی مواددن تکونی فرضیه‌سنه استناد ایدن (مونیزم) نظریه‌سی، صوك عصرده مفرط مادیون طرفندن (استحالیه Transformisme) [۱] و (تکاملیه Évolutionisme) مذهبلرینه ربط ایدیله‌رك توسیع وایکی شکلده تصویر ایدیلمشدر .

[۱] استحالیه مذهبی ، ذی حیات نوعلرك ثابت اولمیوب اولکی نوعلردن تفرع ایتمش اولدیغنی ادعا ایدن مذهبدر . بو مذهبك مؤسسی مشهور (لامارق Lamarch)در. لامارق ۱۸۰۹ تاریخنده نشرایلدیکی (Philosophie zoologique) عنوانلی اثرنده ؛ ایلك دفعه اوله‌رق، انواعك استحاله اساسنی برنظریه حالنده تصویر ایتمشدر . لامارقه کوره ، ذی حیات برموجود، یاتبدیل مکان ویا خارجی شرائط جسمانیه‌نك تحولی ایجاباتی اوله‌رق ، اولکی وسطه مغایر دیکر بروسطده بولونجه ، یکی احتیاجلر طویار . بو احتیاجلر اونده یکی افعال وحرکاتی موجب اولور . بو افعال وحرکات ایسه تدریجاً عضولرك

برنجی شکل، فردك دائما مبدئی اولان تك برحجیره‌دن باشلایه‌رق (حال کهوله État adulte) قدر اولان نشوی‌درکه بوکا (تکامل فردی L'évolution ontogénique) نامی ویریلمکده‌در . ایکنجی شکل، تك برنوعك کیت کیده تعدد وتنوع ایدن انواعه استحاله‌سی‌در. بوکاده (تکامل نوعی L'évolution phylogénique) اسمی ویریلمکده‌در.

تکامل نوعی نظریه‌سنه کوره، آنا حجیره‌نك تکثری انقسام طریقیله وقوعبولیور. بوصورتله آیریلان یکی حجیره‌لر بربرلرندن فرقلیلاشیورلر. متجانس نوع تکثر ایدییور . صوکره بونوعك افرادی تدریجاً

استحاله‌سنه سببیت ویریر. کورولیورکه لامارق، استحاله‌یی موجودات حیاتیه‌نك متحول وسط جسمانی‌یه انطباق مستمری طرزنده تلقی ایدییوردی .

لامارقدن اول ، موجودات حیاتیه‌ده نوعلرك لایتغیر وثابت اولدقلری قناعتی حکمران ایدی . کرچه قرون اولی وقرون وسطی فیلسوفلرینك اثرلرنده استحاله‌یی آکدیریر فکرلر کورولمکده ایسه‌ده ، اوعصرلرده بوفکرلر هنوز متبلر برشکل آلمه‌مشدی . موجودات حیاتیه‌دن هرنوعك آیری برسلسله‌یه مربوط وبناء علیه لایتغیر اولدیغی عقیده‌سی عمومیتله قبول ایدیلمکده ایدی . استحاله وتکامل فکرینك فنی برشکل آلمه‌سی ایسه (بوفون Buffon) ایله باشلامشدر . اولجه انواعك لایتغیر اولدیغی قناعتنده بولنان (بو فون) ، (حیواناتك تاریخ طبیعی‌سی) عنوانلی اثرنده تدریجاً بوعقیده‌دن واز کچه‌رك تکامله ایناتیر اولمشدر . بوفونك معقبی اولان (لامارق) ، نهایت بو استحاله اساسنی توضیح ایده‌رك بر نظریه حالنه قویمشدر . لامارقك معاصرلرندن (ئه‌تیه‌ن ژوفروا Étienne Geoffroy) و (سنت‌هیله‌ر Saint hilaire)ده بوخصوصده لامارقه اتباع ایتمشلردر .

فقط بوعصرده ، هنوز انواعك لایتغیراولدیغی عقیده‌سی پك قوتلی ایدی . وبوعقیده مدافعلرینك باشنده‌ده علم حیوانات و نباتات متخصصلرندن مشهور (کوویه Cuvier) بولونیوردی. (ژوفروا) ایله (کوویه) آره‌سنده شدتلی

مختلف شرائط وجوده انطباقله بربرلرندن فرقلی شمغه باشلایورلر. بو فرقلیلاشمه (افاعیلك Fonctions) خصوصیلشمه‌سیله برابر وقوعه کلیور.

فقط ؛ اولجه اخطار ایده‌لم که ؛ (استحالیه) و (تکاملیه) نظریه‌لرینی تأسیس ایدنلر ایلك عضویتلرك ناصیل طوغمش اولدیغنی بوکونکی مونیستلر کبی ایضاح ایتمیورلردی. مثلا (لامارق) ، ایلك عضویتلرك ظهورینی (تناسل بنفسه) ویا (Archigonie) ایله ایضاح ایدییوردی. (داروین) ایسه (منشأ انواع) عنوانلی اثرینك نهایتنده «ارضه اوزرنده یاشایان بوتون موجودات عضویه‌نك خالقك بر نفخهٔ حیات ایله جانلاندیرمش اولدیغی ابتدائی برشکلدن اینمش اولدقلرینی قبول ایدییورم» دیه‌رك اساس اعتباریله خلقتی اعتراف ایلمشدی.

(داروین) بر راهبه یازدیغی مکتوبده‌ده عینی قناعتی اظهار ایتمش،

برمناقشه باشلادی. فرانسه اقاده‌میسنی ایکی سنه اشغال ایدن بومناقشه ، نهایت کوویه‌نك غلبه‌سیله نتیجه‌لندی. (ژوفروا) ایله (سنت‌هیله‌ر) مغلوباً سکوته مجبور اولدیلر.

کوویه‌نك بو مظفریتی ۱۸۵۹ سنه‌سنه یعنی انکلتره‌ده مشهور (داروین Darwin) ك (منشاء انواع L'origine des éspéces) عنوانلی اثرینی نشر ایتدیکی تاریخه قدر دوام ایتدی. داروین بو اثرنده انواعك تحولی اسباب وقوانیننی خصوصی برشکلده تصویر ایدیوردی. (داروین) ه کوره (انطباق L'adaptation)، رقابت حیاتیه ایله اصطفای طبیعینك بر نتیجه‌سیدر. موجودات حیاتیه‌نك بسیطدن مرکبه کیتمك اوزره تدریجاً ومتمادیاً استحاله ایتمسندن عبارت اولان داروین نظریه‌سی بالآخره (تکاملیه L'évolutionisme) نامنی آلمشدر. وسط حیاتییه انطباق وذی‌حیات نوعلرك بربرلرینه اولان متقابل تأثیرلری ، داروین نظریه‌سنك اساسنی تشکیل ایدر. شرائط جسمانیه‌یه انطباق، اصطفای طبیعی ایله وقوعبولمقده‌در. دینیلیورکه انطباق ایتمه‌ین نوع ، دون بر حالده قاله‌جغندن مجادلهٔ حیات نتیجه‌سنده محو ونابود اولور. فقط، برزمانلر پك زیاده رواجده اولان داروین نظریه‌سی ، صوك زمانلرده اعتباردن دوشمش وکفایتسزلکی تحقق ایتمشدر.

هرنوعك آیری آیری خلق ایدیلدکلرینه ایناناجغنه، اللهك وضع ایتدیکی قانونلره توفیقاً بنفسه تکامل ایله دیکر شکللره استحاله ایده‌بیله‌جك محدود برقاچ عدد ابتدائی انموذجلرك یاراتیلمش اولدیغنی قبول ایلدیکنی وبویله برقناعتله الوهیت حقنده داها آز یوکسك برفکرده بولنمامش اولدیغنی صراحةً سویله‌مشدی.

فقط، (داروین) دن صوکره تکاملیون وبونلر آره‌سنده (هه‌کل) ایله (فلیکس لودانته‌ك) ایلك حجیره‌نك‌ده خلقتنی قبول ایتمه‌مش ، بونی‌ده تکون کائنات نظریه‌سنه ربط ایده‌رك منشأ حیاتی میخانیکی برصورتده ایضاحه قالقشمشلردر [۱].

---

[۱] آلمان فیلسوفلرندن (قانت) ، حادثات ارضیه‌یه استناداً میلادك (۱۷۵۵) تاریخنده کائناتك تکونی حقنده بر نظریه سرد ایتمش وبونظریه مشاهیر ریاضیوندن (لاپلاس) و (هرشل) طرفندن ایضاح وتوسیع ایدیله‌رك منظومهٔ شمسیه‌نك تکوننی ایضاح ایدن نظریه وجوده کتیریلمشدر. تاریخ علومده (قانت ـ لاپلاس نظریه‌سی) نامیله یاد اولنان بونظریه شو صورتله خلاصه ایدیله‌بیلیر:

منظومهٔ جهانك تکوننden اول ؛ تقدیر ایدیله‌میه‌جك بر زمانده ؛ کائنات بر (عمای غازی Chaos gazeux) حالنده بولونیوردی. بوکون ارض واجرام سائره‌ده صلب، نیم صلب، مایع ویا غاز حالنده بولنان مواد، منشأده بومتجانس غاز کومه‌سنی تشکیل ایدییورلردی. صوك درجه‌ده رقیق اولان بوکومه‌پك یوکسك بردرجهٔ حرارتده ایدی. میلیونلرجه ییلدیزلردن مرکب اولان عالملر هنوز موجود دکللردی. بونلر غاز کومه‌سنك عمومی برحرکت محوریه‌سندن طوغمشلردر. شویله‌که: بوغاز کومه‌سنك تکاثفی نتیجه‌سنده برقوهٔ الی‌المرکزیه حاصل اولدیغی کبی، حرکت محوریه‌سی ایجاباتی اوله‌رق برده قوهٔ عن‌المرکزیه حاصل اولدی. غاز کومه‌سنك دوری متمادیاً سرعت کسب ایتدیکندن کندیسندن بر طاقم اقسام آیریلدی. بوپارچه‌لر ، جاذبهٔ ذرویه ایله برر (نه‌بولوز Nébuleuse) یعنی سحاب مضی حالنی آلدیلر. جاذبهٔ ذرویه تدریجاً بونلری تکاثف ایتدیردی و برقوهٔ مرکزیه

(یه‌نا Iéna) دارالفنونی علم حیوانات مدرسی ایکن کچن سنه وفات ایدن (هه‌کل) ك (مونیزم) نظریه‌سی بو اساسه مستنددر . بونظریه‌یه کوره (موجود L'être) بردر . کافهٔ موجودات عینی طبیعت وماهیتده‌در . بونلرك آره‌لرنده‌کی فرق آنجق درجه و یا کمیت فرقندن عبارتدر . بوموجود، غیرمتحرك دکلدر. بلکه (برمبدأ تبدله Uu principe de changement) ه مالکدر . حدذاتنده تماميله میخانیکی ولایتغیر قانونلره تابع اولان بو تبدل ، موجوداتك (منشأ تنوعی L'origine de la variété)در . بو اعتبارله موجوداته منحصراً

حالنده تجلی ایتمکه باشلادی . نه بولوزلرك هربرندن قوهٔ عن‌المرکزیه و قوهٔ الی‌المرکزیه ایله بر منظومه تکون ایتدی . ایشته عالم شمسی‌مز بو صورتله تکون ایدن منظومه‌لردن بریدر . عالممزی تشکیل ایدن نه بولوزك حرکت محوریه‌سندن طوغان قوهٔ عن‌المرکزیه ، اطرافنده برطاقم حلقه‌لر حاصل اولمسنه سبب اولدی . قوهٔ عن‌المرکزیه آتدقجه بوحلقه‌لر پارچالاندیلر . هربری قوهٔ الی‌المرکزیه‌یه تابع اوله‌رق بر کره شکلنی آلدیلر . تکاثف ایده ایده مایع حالنه کلن بوکره‌لر حرکت‌محوریه وقوهٔ مرکزیه ایجاباتی اوله‌رق قطبلری باصیق خط استوا جهتلری چیقیق بر شبه کره شکلنه کیردیلر . آنا نه بولوزك اطرافنده دوره باشلادیلر . ارضمز بوصورتله تکون ایتدیکی کبی قمرده ارضك حرکت محوریه‌سندن حاصل اولدی . درجهٔ حرارتی پك دون اولان فضایه آتیلان و مایع ناری حالنده بولنان ارضك قشری تبرد ایتمکه باشلادی . نهایت کیتدیکجه کثافتی آرتان بر قابوق باغلادی . بوقابوق برچوق قوا وعوامل تحت تأثیرنده اولدیغندن غیر منتظم بر شکل آلدی . بعضی یرلری چوقورلی، بعضی طرفلری ایسه تپه‌لی اولدی . درجهٔ حرارت آزالنجه، ارضی محاط اولان هوای نسیمی‌ده‌کی بخارده تکاثف ایده‌رك یاغمور حالنده سطح ارضه ایندی . بوصورتله ایلك دکزلر تشکل ایتدی. ارض ، عضویتك یاشایه‌بیلمه‌سنه مساعد بر حاله کلیر کلمز ایلك عضویتلرده ظهور ایتمکه باشلادی .

کائناتك تکوینی ایضاح ایچون ایلری سورولن بونظریه‌نك قیمتی برفرضیه اولمق ماهیتنی کچه‌مز . نظریه ، تکوین کائناتدن اول بوتون فضانك بر عمای

طبیعی برخلقت محصولی نظریله باقمق لازمدر . قاربون ، مولدالماء ، مولدالحموضه ، آزوت ، فوسفور ، کوکورت کبی شبه معدنلرله پوتاسیوم ، سودیوم . . . . کبی معدنلر ناصیل اتحاد ایده‌رك مواد جامده‌یی تشکیل ایدییورلرسه ینه بونلرك ؛ براز صو ایله برابر اولمق اوزره ؛ امتزاج ایتملریله اجسام حیاتیه تکون ایتمکده‌در .

فقط اوقدر طنطنه‌لرله اعلان ایدیلن بونظریه؛ شمدی‌یه قدر هیچ برتجربه ایله تأیید واثبات ایدیله‌مامشدر . اکر بو نظریه موافق حقیقت ایسه ، بوکون کیمیا لابوراتوارلرنده هیچ اولمازسه الك ابتدائی

غازی حالنده بولوندوغی فرضیه‌سنه مستنددر. فقط ، بوتون کائناتك موادینی جامع اولان بوغاز کومه‌سنك منشأی حقنده نظریه ساکتدر . حالبوکه منشأ دوشونولمکسزین،فضای بی‌پایانی املا ایدن برعمای غازی تصوری ممکن دکلدر. عجبا بوغاز کومه‌سی نره‌دن کلمشدر؟ برخالق قبول ایدیلمدکجه بونك ایضاحی ناصل قابل اولور؟.. نظریه‌ده، مادیه مذهبنه کوره حلی ممکن اولمیان دیکر برنقطه‌ده ، بوغاز کومه‌سنك ایلك حرکته ناصیل کیرمش اولمسی‌در . کومه‌یی ایلك دفعه تحریك ایدن بر فاطر بولنمدقجه ، بوحرکت ایضاح ایدیله‌بیلیرمی ؟..

کوروليورکه نظریه‌یه ممکن‌الوقوع برشکل ویره‌بیلمك ایچون اولا بوابتدائی غاز کومه‌سنك مخلوقیتی قبول ایتمك ثانیاً‌ده بو کومه‌نك آلدیغی ایلك حرکتك منشائنی بولمق لازمدر . کومه‌یه ، بوایلك حرکتی ویرن بر فاطر بولوندوغی قبول ایدیلمدکجه حرکتك ایضاحی قابل دکلدر . حالبوکه بو ایکیسنك قبولی ، خلقت اساسنك قبولندن باشقه برشی اوله‌مز . اساساً بو نظریه‌یه (کیمیا و (ژه‌ئولوژی) نقطهٔ نظرندن پك چوق اعتراضلر وارد اولمش و هپسی جوابسز قالمشدر . مع مافیه بو نظریه ، ناقص و بر چوق اعتراضاتی جالب علی‌العاده بر فرضیه دکل بر حقیقت فنیه اولسه ایدی بونکله نصوص دینیه‌مزك توفیقی قابل اولوردی . چونکه نظریه‌ده حرکت ایچون بر مبدأ قبول اولونمشدر . بو ایسه عالمك حدوثنی و بر خالقك وجودینی اعتراف دیمکدر. نظریه، خلقتی برتکامل شکلنده تصویر ایتدیکندن نصوص دینیه‌مزله توفیق ایجاب ایدن مسئله یالکز بواولیور دیمکدر . حالبوکه بوده ممکندر .

برمادۀ عضویه، مثلا بر آمیب ، بر مانطار یاپه‌بیلمك اقتضا ایدردی. چونکه مادامکه موادّ حیاتیه‌نك منشائی مادۀ جامده‌در ومادامکه آمیبلرك، مانطارلرك ترکیب کیمیویلری بزجه معلومدر . اوحالده بونلری عینی نسبت امتزاج دائره‌سنده برلشدیره‌رك بر آمیب ، بر مانطار یاپه‌بیلمك تحت امکانده دیمکدر . حالبوکه شمدی‌یه قدر یاپیلان تشبثلر امید بخش بر نتیجه ویره‌مه‌مشلردر . بالعکس خاصۀ حیاتیه‌یی حائز بر حیوان ویا نبات شویله طورسون ، اك ابتدائی بر حجیرۀ حیاتیه بیله وجوده کتیریله‌مه‌سنك امکانسزلغی تحقق ایتمشدر .

فی‌الحقیقه تکون کائناتدن اقدم بوتون فضانك برعمای غازی حالنده بولوندوغی ادعاسی ، ارض و سمانك (دخان) دن مخلوق اولدیغی حقنده‌کی خبر شرعی‌یه توافق ایتمکده‌در .

نظریه‌نك تکون عالمی طرز ایضاحی ایله نصوص فرقانیه آره‌سنده‌ده بر تضاد یوقدر . بالعکس بو طرز ایضاح (اولم یرالذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما وجعلنا من الماء کل شیء حی افلا یؤمنون = مشرکلر بیلمیورمی‌که سموات و ارض اول امرده متصل بر شیدن عبارت ایدیلر . بز اونلری آییره‌رق منفصل الاجزاء یاپدق . وهرشیئه صودن حیات ویردك . اونلر بوقدر دلائل وآیاتی کورورلرده ینه ایمان ایتمزلر .) کبی نصوصه پك زیاده توافق ایتمکده‌در . هله بوآیتك (وجعلنا من الماء کل شیء حی) فقره‌سی فنك آنجق بوکون اثبات ایتدیکی بر حقیقتك بیك کسور سنه اول ، خبر ویریلن شکلندن باشقه بر شی دکلدر .

کرچه نظریه‌ده تکون کائنات اوزون بر زمانده وقوعبولدیغی و فرقان مبین‌ده ایسه خلقتك آلتی کونده وجوده کلدیکی کبی ظاهراً متضاد ایکی اساس واردر . فقط فرقان مبین‌ده (ان یوماً عند ربکم کالف سنة مما تعدون)، دینیله‌رك قرآنی کونك بیکلرجه سنه‌یه مقابل اولدیغی تصریح ایدیلمش اولدیغندن ، بواساس دائره‌سنده نظریه ایله نص قرآنك تألیفی ینه ممکندر . عالمك حدوثی و بر مبدع مطلقك اثر ابداعی اولدیغی اعتراف ایدیلدکدن صوکره کیفیت خلقتی ، تصویر ایدیلن شکلده قبول ایتمکده بزم ایچون بر محذور یوقدر .

نظریه‌نك اك قوتلی مدافعلرندن اولان (لودانته‌ك) و (هه‌کل) بیله بو امکانسزلغه قناعت کتیرمش اولدقلری ایچوندرکه ایلك موجود حیاتی‌نك تکونی تاریخ ارضك بر آن مخصوصنه حصر ایتمشلردر . کویا قشر ارض تکون و اوزرنده صولر تقرر ایتدکدن صوکره اویله بر زمان معین کلمش‌که اوزمانده آزوت ، قاربون ، مولدالماء و مولدالحموضه کبی عناصرك امتزاجیله ایلك جرثومۀ حیاتیه وجود بولمش ! . . .

تجربه ومشاهده‌ایله اثبات ایدیله‌مه‌ین هیچ بر شیء قبول ایتمه‌دکلرینی اعلان ایدن بو افندیلر ، کویا تاریخ ارضك اوزمانده حاضر وبو ایلك جرثومه‌نك تکوننه ناظر ایمشلر کبی جنسنی بیله تعیینه قالمق جرئتکارلغنی کوسترمشلردر : فی‌الحقیقه (هه‌کل) ه کوره بوایلك موجود حیاتی الیوم ده‌کیز دیبلرنده یاشایان (مونه‌ر Monére) جنسندن ایمش !... (هوکس‌له‌ی Huxley) داها ایلری کیده‌رك ایلك (مونه‌ر) ی تصویر ایتمکده و بوکا (باتیبیوس هه‌که‌لی Bathybius Haeckelli) نامنی ویرمکده‌در .

کورولیورکه فن نقابنه بورونن مونیست مادیون ، (پاستور)ك قطعی تجربه‌لریله اساسندن ییقیلمش اولان اسکی (بنفسه تناسل La génération spontanée) نظریه‌سنی تاریخ ارضك معین برزمانی ایچون قبول ایتمك کبی غیر فنی بر وادی‌یه صاپمشلردر . بر فاطرك وجودینی انکار ایتمك ایچون فنك بطلاننی بالتجربه و صورت قطعیه‌ده اثبات ایتدیکی نظریه‌لره استناد ایتمك کبی فن ناشناسلق کوستره‌ن مادیونه نظراً کویا قشر ارضك تصلب و اوزرنده صو بخارلرینك تکاثف ایتدیکی بو زمانده بر آن ایچون مواد جامده‌دن مواد حیاتیه

تكونى حادثه‌سى وقوع‌بولمش وايلك‌موجود حياتى عناصر كيميويه‌دن كندى كندينه طوغمشدر ؟!...

(لورد قالوين Lord kelvin) ، آلاى مقصديله ايلك جرثومهٔ حياتيه‌نك تكون ايتديكى ادعا اولنان بو آن تاريخى‌نك؛ نظريه‌يه كوره؛ عصرمزدن ٢٠ ـ ٤٠ ميليون سنه اولنه مصادف اولديغى حساب ايتمك زحمتنه‌بيله قاتلانمشدر. (ده‌كل) ه كوره ايلك عضويت بو صورتله تكون ايتدكدن صوكره بوندن سطح ارضى بالآخره املا ايدن عضويات يعنى حيوانات ونباتات اورەمش وبونلر تكامل قانونه توفيقاً تكثر وتنوع ايتمشلردر. انسانده بو عضويات سلسله‌سنك برحلقه‌سندن باشقه برشى دكلدر.

زمانمزده شؤونات حياتيه‌يى اسباب كيميويه ايله تعليل ايدنلرك باشنده (صوربون) دارالفنونى مدرسلرندن (لودانته‌ك) بولونمقده‌در. (لودانته‌ك) ه كوره حياتك شكل ابتدائيسى وحيدالحجيره عضويتلرده، شكل متكاملى‌ده كثيرالحجيرات عضويتلرده مشاهده اولونمقده‌در. كثيرالحجيرات عضويتلرده‌كى حيات، اونلرى تشكيل ايدن حجيره‌لرك حيات ابتدائيه‌لرينك بسيط برنتيجه‌سيدر. بزه ابتدائى حياتى طانتديران ووحيدالحجيره عضويتلرى مادهٔ جامده‌دن آييران شأن، بونلرده مشاهده اولونان (تمثيل L’assimilatiou) كيفيتى‌در.

لودانته‌ك ديوركه: « معين ومحدود برتركيب‌ده برجسم جامد، تعامل كيميوى‌يه محل اولونجه ياواش ياواش كمیتاً آزالمغه باشلار ونهايت غائب اولور. حالبوكه ذى حيات برعضويت بوكبى برتعامل كيميوى‌يه محل اولديغى زمان، اكر بوعضويت مساعد بر (فيزيقو ـ شيميك) وسطده بولونورسه بالعكس تركيبنى محافظه ايدر وتدريجاً حجماً آرتمغه

باشلار. ايشته ذى حيات عضويتك بوخاصه‌سى (تمثيل) ديديكيمزشيدر. حياتك بولونوب بولونماديغنى تعيين ايچون تمثيل وتمثلك بولونوب بولونماديغنى آكلامق لازم وكافيدر.

وحيدالحجيره برجسم، حجماً بويومكه باشلانجه برمدت صوكره ايكى‌يه آيريلور، بوقسملردن هربرى‌ده منفرداً انكشاف ايدر. عينى جسامته واصل اولونجه، بونلرده تكرار انقسام ايدر وبويله‌جه دوام ايدر كيدر. توالد وتناسل دينيلن بوخاصه‌ده موجودات حياتيه‌نك ايكنجى علامت مميزه‌سيدر. وحيدالحجيره جسملرك شكل وجسامت معينه‌لرى، تركيب كيميويلريله علاقه‌داردر.

ايلك حجيره‌لرك انقسامندن تولد ايدن يكى عضويتلرك تركيب كيميويلرى‌ده آنا حجيره‌نك تركيبنك عينى‌در. بناءً عليه بونلرك شكل وجسامتلرى‌ده آنا حجيره‌نك شكل وجسامتنك عينى اولمقده‌در. ايشته بوحادثه ايله‌دركه اك بسيط عضويتلرده تمثلك لازمه‌سى اولان (وراثت L’hérédité) كيفيتى ايضاح ايديله‌بيلمكده‌در.

ثولوم، مادهٔ حياتيه‌نك خراب اولمسى يعنى تمثل قابليتى اولميان مادهٔ غيرعضويه‌يه تحولى ايتمسى‌در. مع‌مافيه، علاوه ايده‌لم كه وحيدالحجيره برجسم، برتعامل كيميوى‌يه محل ويا هلاك اولمقسزين آز چوق اوزون برمدت پايدار اوله‌بيلمكده‌در. ايشته على العاده (حيات كامنه La vie latente) دينيلن حال بودر. برچوق (جرثومه Le germe) لرك حياتى، حيات كامنه‌در. »

(لودانته‌ك)، وحيدالحجيره‌لرك اجتماعندن تشكل ايدن كثيرالحجيرات عضويتلرك تكونلريله حياتلرينى‌ده شو صورتله ايضاح ايتمكده‌در: « حجيرات منفرده، يالكز تمثل ايله كنديلرى كبى ديكر حجيره‌لر

تولید ایتمکله قالمزلر. بلکه‌عینی زمانده مواد غیرعضویه‌ده تولیدایدرلر. بومادەلره (تمثیل اولنه‌میان حاصلات Produis de désassimilation) اسمی‌ویریلمکده‌در. بومادەلر اکثریا حجیرۀ حیاتیه‌یه ملاصق قالمقده‌در. برحجیره‌انقسام ایدنجه ، تکون ایدن‌ایکی قسم ، بربرلرندن آیریله‌جقلری یرده اکثریا بوتمثیل اولنه‌میان حاصلات واسطه‌سیله بربرلریله ملاصق قالیرلر . بو حال ، بوندن صوکره وقوعه کلن متوالی انقساملرك هپسنده‌ده عینی صورتله وقوعه کلیر . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق کثیر الحجیرات برعضویت تکون ایدر . بو عضویتی تشکیل ایدن حجیره‌لر بربرلریله متجانس‌در . بعضاً اولورکه بو حجیره‌لردن بعضیلری خارجی وسط غیر عضوی ایله حال تماس‌ده بولنورلر . حجیره‌لردن بعضیلری ایسه آنجق کندیلرینی محیط اولان مادۀ حیاتیه ومضاد تمثیل حاصلات ایله تماس‌ده بولنورلر . او زمان عضویتك مختلف حجیره‌لری مختلف وسطلرله مناسبتدار اوله‌جقلرندن ، مختلف تعاملات کیمویه‌یه محل اولورلر . بو حالك نتیجه‌سی اوله‌رق جسمك مختلف اقسامنده فیزیولوژی ومورفولوژی اعتباریله برتخالف حاصل اولور. بوصورتله غیر متجانس ومتقابلاً بربرلرینه اجرای تأثیر ایدن اقسامدن مرکب بر عضویت تکون ایتمش اولور . حجیره‌لردن هر برینك حیات اولیه‌لرینك بر نتیجۀ ضروریه‌سی اولان بو مرکب مجموع تعاملات ، کثیرالحجیرات عضویتك حیاتی تشکیل ایدر . » .

ایشته (لودانته‌ك)ك‌اصلی حیات دیدیکی حیات ، کثیرالحجیرات عضویتلرده‌کی بومجموع تعاملات‌در. (لودانته‌ك) ، ایضاحاتنه دوام‌ایدرك دیورکه : « وحیدالحجیرات جسملرکبی کثیرالحجیرات جسملرده یعنی

نباتات وحیوانات کبی عضویات عالیه‌ده بنیۀ داخلیه‌لریله متناسب برشکل آله‌جق جسامته واصل اولنجه‌یه قدر بویورلر . عضویات عالیه‌نك نشو ونمالری ـ که بونکله وحید الحجیره‌لردن تمایز ایدرلر ـ داخلی برتفرق وامتصاصله مترافق‌اولور. عضویات عالیه‌ده عضویات سافله کبی برزمان ظرفنده‌وحیاتلرینك بردورەسنده توالدوتناسل قابلیتنی اکتساب‌ایدرلر. بونلرك فیزیولوژیك ومورفولوژیك خاصیت ووصفلرندن اکثریسی وراثتله خلفلرینه انتقال ایدر . مع‌مافیه ، بونلرده وراثت‌میقانیزماسی پك قاریشیق وهنوز تماملیه متعین دکلدر . آز چوق اوزون بر مدت صوکره ـ که بو مدتك نهایتی هر نوع ایچون آز چوق معین‌در ـ بونلرده اختیارلار وئولورلر . » .

(لودانته‌ك) ك ایضاح ایتدیکی شونظریه‌نك مشاهده‌واستبصاره‌مستند اولان اقسامی عمومیتله‌قبول‌ایدیلمشدر. فقط (آته‌ئیزم Athéisme)مؤلف شهیرینك منشأحیات حقنده‌کی ایضاحاتنك ؛ ادعاسنه‌رغماً؛ هنوز برفرضیه ماهیتنده‌اولدیغنی اونوتمامق ایجاب ایدر. فی‌الحقیقه(لودانته‌ك)منشأحیاتی برطاقم تعاملات کیمویه‌یه اسناد ایتمکده‌در . فقط ، ادعاسنك صحتنه قانع اوله‌بیلمك ایچون بر حجیره‌یی تشکیل ایدن عناصر کیمویه عینی نسبتلر وعینی شرطلر داخلنده بالکمیا ترکیب ایدیلدیکی زمان ، اونده ایلك اثر حیات اولان تغذی ، تمثل ، حرکت وتوالد کبی تجلیاتی کورمك ایجاب‌ایدر. بوکون ، ذی‌حیات بر حجیره‌نك بوتون اوصاف وترکیب کیمویسی معلوم‌در . مثلا یالکز برحجیره‌دن‌عبارت جانلی برمخلوق اولان بر (آمیب) ی میقروسقوبله معاینه‌ایتدیکمز زمان خارجی بر غشا ایله مستور مادۀ مصورۀ اولی (پروتوپلازما)

دینیلن ماده ایله بونك داخلنده بر نواتدن مركب اولدیغنی كوریيورز. حال بوكه بو اوچ قسمك ده تركیب كیمیویسی فناً معلومدر. (سیتوپلازما cytoplasme) نامیله ده یاد ایدیلن پروتوپلازما، غایتله رقیق حبیباتدن متشكل ویلته قوامنده (شبه زلالی Albuminoïde) وتركیب كیمیویجه یومورطه آقنه یاقین بر ماده در. مشهور (آ. غوتیه A. Gautier) نك نتیجهٔ تحلیلنه كوره یومورطه آقی قاربون، مولد الماء، مولد الحموضه، آزوت و كوكورت كبی بش عنصردن مركب بر ماده در. پروتوپلاژماده ایسه بو بش عنصردن باشقه بر مقدار فوسفور ایله حال امتزاجده قلور، پوتاسیوم، سودیوم، قالسیوم، مغنزیوم وحدید كبی عنصرلرده واردر. یعنی بو ایلك حجیرهٔ حیاتیه نك تركیب كیمیویسی اون ایكی عنصردن مركب وهپسی معلوم ومعیندر.

پروتوپلازنك اوزرنده كی غشایه كلنجه اوده تركیب كیمیویجه شبه زلالی یعنی پروتوپلازمانك تركیبنه معادل، اینجه وشفاف بر ظرفدن تعبیر دیكرله متكاثف پروتوپلازمادن عبارتدر. پروتوپلازمانك داخلنده كی (نوات) ایسه، كروی ویاشبه بیضی بر جسیمه اولوب اوچ قسمدن مركبدر. برنجیسی غشای سطحیدر كه نواتی پروتوپلازمادن آییرمقده در. ایكنجیسی كندی اوزرینه یوماقلانمش پارلاق خیوطدن عبارتدر. جوف نواتی املا ایدن بو خیوطه، خیوط نواتیه نامی ویریلمكده در. نواتك اوچونجی قسمی، جوف نواتده قالان بوشلغی املا ایدن بی رنك بر مایعدر كه بوده (عصارهٔ نواتیه) اسمیله یاد ایدیلمكده در. اكثریا نواتك داخلنده پارلاق منظره ده كروی ویا بیضی بر

ویا متعدد جسیمات صغیره كورولمكده در. بونلرده ده (نویت Nucléole) دینیلیر. نواتك خارجنده وپروتوپلازما داخلنده پارلاق ایكی كریوه داها واردر كه بونلرده ده (كریوات مدیره) اسمی ویریلمكده در. بو ایكی كریوه بربرلرینك یاننده بولونورلر. نواتك تركیب كیمیویسی ده شبه زلالی بر ماده ایله (نوقله ئین La Nucléine) دینیلن فوسفوری بر مركبدن متشكلدر.

ایشته ذی حیات ایلك حجیره نك مثلا بر (آمیب) ك تركیب كیمیویسی بوندن عبارتدر. (لودانته ك) وطرفدارلرینك نظریه سنه كوره بالكیمیا بو عناصری؛ عینی نسبت وعینی شرائط داخلنده جمع وتركیب ایتدیكمز زمان ذی حیات بر حجیره مثلا بر آمیب مخلوق اولماسی ایجاب ایدر. حالبوكه شیمدی یه قدر وقوعبولان فعالیتلره رغماً بو، ممكن اوله مامشدر!...

حیاتی حجیره لرك كیمیو تشكلاتی، حكمی حركاتی، تولد وتكاثری حقنده فنك مشاهده یه مستند ایضاحاتی مثبت بر حقیقتدر. فقط بو معلوماتی باصه ماق یاپه رق مشاهده وتجربه ماوراسنه كچنلرك منشأ حیات حقنده فن نامنه ایلری سوردكلری نظریه لر، بر فرضیه دن باشقه بر شی دكللردر. چونكه منشأ حیات مسئله سی فن نظرنده حالا بر سر، بر معمادر. عنایت ازلیه یه مظهر اولانلر فن ایچون غیر مكشوف قالان بو معمای قاپلایان تنق سرائر ماوراسنده بر نور فطرت سچه بیلیرلر. فقط، فیض ازلیدن محرومیت نتیجه سی اوله رق نظر بصیرتلری رسوبات شكوك ایله قاپانمش اولانلر بو نوری سچه

مدكلرندن نه يا يه‌جقلرينى شاشيرير ، (هه‌كل) و (لودانته‌ك) كبى كنديلرينك‌ده قناعت ايده‌مدكلرى فرضيه‌لر اچنده بوغولور كيدرلر .

ماديونك منشأ حيات حقنده‌كى فرضيه‌لرى نه‌قدر حقيقتدن اوزاق وغير علمى ايسه ، بوفرضيه‌يه اسناد ايتديردكلرى مذهبلرى ده‌اودرجه چوروك ومخيل‌در. (هه‌كل)ك اويدورديغى (شجرهٔ انساب) بوصاچمالرك پارلاق بر نمونه‌سيدر . (هه‌كل) ، كنديسى ايچون بر عقيدهٔ دينيه عد ايتديكى بوفرضيه‌يى مختلف اثرلرنده مثبت بر حقيقت فنيه كبى تصويره چاليشمش ، حتى ايلك عضويت اولديغنى ادعا ايلديكى (باتيبيوس) ايله انسان آره‌سنده مخيل بر سلسلهٔ اجداديله اويدورمشدر. (خلقت طبيعيه تاريخى ويا فنى مسلك تكامل) عنوانى اثرنده[۱] اوزون اوزادى يه تصوير ايتديكى مرتب شجره‌يه كوره بوتون ديكر عضويتلر كبى انسانك‌ده ايلك جدى (باتيبيوس) نامنى ويرديكى (مونه‌ر) اوليورمش. بوكونكى مونه‌رلره مشابه اولان بو ابتدائى عضويت (پروتوپلازما) دن متشكل متجانس وبى شكل و (نوه) دن محروم بر حوينه‌ايمش . (هه‌كل)ه كوره (باتيبيوس) ، تاريخ ارضك (لوراتى Laurentienne) دورى ابتداسنده ، قاربون ، آسيد قاربونيك ، مولدالماء و آزوت كبى غير عضوى بر مركبدن حاصل اولمشدر .

(هه‌كل) ك اجداد بشر اولمق اوزره ترتيب ايتديكى مخيل وغريب شجره كندى تصويرينه نظراً شويله اوليور :

[۱] L'Histoire de ia création naturelle on doctrine scientifique de l'évolution

ادوار ارضیه	ژه‌ئولوژی دورلری	انسانك حيوانى اجدادى سلسله‌سى	بوكونكى عضويتلردن سلسلهٔ اجداده الك زياده مشابه اولانلر
۱ ـ دور قديم		۱ . مونه‌ر	پروتوژه‌نلر (protogénes)
	۱. ارض لوراتى	۲ . وحيد الخجيره ابتدائى عضويتلر	بسيط آميبلر (Autamobea)
	۲. ارض قامبرى	۳ . كثير الخجيره ابتدائى عضويتلر	مركب آميبلر (Morula)
		٤ . پلاسته آدلر	بلاستولا (Blastu'a) سرفه‌سى
		٥ . غاستره آدلر	غاسترولا (Castrula) سرفه‌سى
	۳. ارض سيلورى	٦ . آركلمنيتلر	توربه‌للاريه‌س (Turbellariès)
		۷ . سقوله سيدا	بالانوغوسوس (BalanOglossus)
		۸ . قوردونيا	آسسيديلر (Ascidies)
		۹ . آفراپنا	آفيوقسوس (Amphioxus)
		۱۰. موتورهينا	پتره‌ميرونتلر (Petremyzontes)
		۱۱. سه‌لاشيل	سقالاسه‌ئى (Scalacei)
۲ـ اراضى اوليه	٤. ارض ده‌وونى	۱۲. ديپنوستا	پروتوپته‌را (Protoptera)
	٥. ارض فحمى	۱۳. سوزوبرانيكيا	پروتوس (Proteus)
	٦. ارض پرمى	۱٤. سوزورا	تريتيونلر (Tritions)
۳ـ اراضى ثانيه	۷. ارض ترياس	۱٥. پروتامنيا	اوتوزوريلر (Autosoriens)
	۸. ارض زورائى	۱٦. پروماماليا	مونوتره‌ما (Monotrema)
	۹. ارض تباشيرى	۱۷. مارسو پياليا	كيسه‌لى ديده‌فلر (Didelphyes)
٤ ـ اراضى ثالثه	۱۰. ارض ئوئه‌سه‌ن	۱۸. پروزيميا مشابه ماي‌مونه اولان	لورى (Stenops) lori ماكى (Lemur) maki
		۱۹. قاتارينيه‌ن	نازيك (Nasique)
	۱۱. ارض ميوسه‌ن	۲۰. آنتروپوئيدلر يا خود بوينوزسز قاتارينيه‌لر :	غوريل ، شمپانزه ، اورانغ ، ژيبون
	۱۲. ارض پليوسه‌ن	۲۱. ناطقه‌دن محروم انسانلر :	ابله وآحمق آدملر ، ميقروسه‌فاللر
٥ـ اراضى رابعه	۱۳. ارض ديلووى ۱٤. ارض آللوويال	۲۲. ناطقه‌لى انسانلر :	آووستراليالىلر ، پاپولر (Papous)

(هه‌كل)ك شومخيل جدولنه كوره ، ايلك حجيرهٔ حيوانيه‌دن انسانه كانجه‌يه قدر يكرمى ايكى مرتبهٔ نسليه كچمس اوليوركه بونلرى باشليجه اوچ غروبده جمع ايده‌بيلورز :

١ . — اجداد اوليه (١ - ٤)

٢ . — دودى الشكل جدلر (٥ — ٨)

٣ . — فقرى اجداد سافله (٩ — ١٤) ايله فقرى اجداد عاليه (١٥ — ٢٢)

بونلردن ايلك جدلر ، صره‌سيله متكامل حجيره‌لردن عبارتدر . ايكنجى سلسلهٔ اجدادى قوردلر ، سرفه وبطيطه‌لر تشكيل ايديور . اوچنجى صنفده ايسه شبه‌سمكلر ، بالقلر ، ذوالمعاشينلر ، پيلانلر ، مونوتره‌ملر ، ذات الكيسلر ، ماللوته‌ريالر ، صو آيغرى كبى ضخيمة الجلدلر ، شبه مايمونلر ، غرب مايمونلرى ، قويروقلى مايمونلر ، قويروقسز مايمونلر ، غير متكلم انسانلر ونهايت بوكون آوستراليادە كورولن وحشى وابتدائى انسانلر بولونيورلر .

(هه‌كل)ك ايلك مونادك هنكام تكوننده انسان متكلمك ظهورى زمانه قدر كچن بى پايان دورلرده سطح ارض اوزرنده وقوعبولان بوتون تحولاتك شاهدى اولمش كبى بر قطعيتله ايلرى سورديكى شومطالعه ، صايقلامه ماهيتنده فرضياتدن باشقه برشى دكلدر . غريبدركه (هه‌كل) كنديسى ايچون دينى بر عقيده تلقى ايتديكى بو نظريه‌يى حيرت بخش بر تعصبله مدافعه‌يه قالقيشمش ، فن عالمنده حائز اولديغى شرفلى موقعك صارصيله‌جغنى بيله دوشونه‌ميه‌رك فنى تحريف ايده‌جك قدر جرئتكارلقده بولونمشدر .

فى الحقيقه ، (هه‌كل) ترتيب ايتديكى بو مخيل نسبنامه‌ده يالكز ،

اويدورديغى جدلرك اسملرينى تعداد ايتمكله اكتفا ايتمه‌مش ، كوروب بيلمديكى ، حتى مستحاثه‌لرينه بيله دسترس اولمديغى بو مخيل مخلوقلرك فيزيولوژى وظيفه‌لرينى ، تشريحى خصوصيتلرينى اوزون اوزادى‌يه توضيح ايده‌جك قدر جسارت كوسترمشدر . مونيزم نظريه‌سنك بو شكلى شايان تدقيق اوله‌بيلمك ايچون هيچ اولمزسه اجداد اوله‌رق كوستريلن حيواناتك ادعا ايديلن ادوار ارضيه‌ده ياشامش اولدقلرينى اثبات ايتمك ايجاب ايدر . بوده آنجق او دورلرده ، بو كبى حيوانلرك بقاياسى بولنمقله ممكن اوله‌بيلور . حالبوكه سلسله‌ده انسانك اك صوك جدى عد ايديلن (آنتروپوئيد) زمره‌سنه منسوب قويروقسز مايمونلرك شيمدى‌يه قدر مستحاثه وياسائر بقيه‌لرى بولنه‌مامشدر . ديمك كه بويله بر حيوان ، آنجق (هه‌كل)ك مخيله‌سنك مولوديدر .

(هه‌كل) ، مايمون ـ انسان ديديكى جدك وجودى حقنده هيچ بر دليل سرد ايده‌مه‌مش اولديغندن اورته‌يه لسانلرك مقايسه‌سى بويله بر مخلوقك ياشامش اولديغنه دلالت ايدر ، يولنده بر فكر آتمشدر . طبيعى بويله بر دلالتى ، نظريه‌سنه علماً دكل ، قلباً مربوط اولان (هه‌كل)دن باشقه هيچ بر فن شناس آكلايه‌مز .

مع مافيه ، (هه‌كل)ك اجداد اوله‌رق كوسترديكى انواع حيوانات ادعا ايتديكى ادوار ارضيه‌ده فى الحقيقه ياشامش اولسه‌لر بيله بوندن چيقاريله‌جق نتيجه هيچ بر وقت بونلرك بربرلرينك اجداد واحفادى اولديغى مثبت اوله‌مز . بلكه آنجق بو مخلوقلرك ارضك مختلف دورلرنده ياشامش اولدقلرينى كوستره‌بيلور . بو ايسه (هه‌كل)ك ادعاسنى هيچ بر صورتله تأييد ايتمز .

چونكه جدولده‌كى حيوانلرك آرالرنده‌كى قرابتى وبر شكلك ديكر

بر شکله تحولی اثبات ایچون کچید اولان حیوانلرك بقیه‌لرینك‌ده بولونماسی ایجاب ایدر. عجبا بونلر بولونه‌بیلمشمی ؟ مستحاثات علمی متخصصلری بو سؤاله، منفی بر جواب ویریورلر. اساساً پاریس دارالفنونی علم حیوانات مدرس شهیری (رمی پریه Remy perrier)نك اعترافی وجهله، داروین نظریه‌سنك تحول انواعی ایضاح و تعلیل ایچون غیر کافی اولدیغی بو کون آرتق قطعیاً ثبوت بولمشدر.

ئه‌وه‌ت، عضویتك قانون تکامله توفیقاً انکشافی و انواعك بو صورتله ایضاحی ممکندر. صوك عصرده حیوانات علمنك حیرت‌بخش ترقی و توسعی و برچوق مستحاثه‌لرك کشفی بو امکانی واقع عد ایتدیره‌جك قدر قوتلی کورونمکده‌در. فقط، أشکال حیوانیه‌نك تکاملنی ایضاح ایچون (داروین) طرفندن ایلری سورولن اصطفای طبیعی اساسنی بو خصوصده یکانه سبب کافی کورمك طوغری دکلدر. حتی بونك ایچوندرکه بعض مؤلفلر، انواعك تکامل و استحاله‌سنی ایضاح ایچون ایلری سورولن اصطفای طبیعی‌یی بالعکس نوعی بر حال وسطیده محافظه ایتمك صورتیله انواعك استبقاسنه ساعی بر سبب عد ایتمشلردر.

کورولیورکه (داروین)ك اساساً غیر کافی اولان نظریه‌سنه استناد ایدن (هه‌کل)ك اویدوردیغی جدول اجداد، علمی هیچ بر قیمتی حائز دکلدر. (هه‌کل)ك ایلك حجیره‌نك بنفسه تولدینی قبولی ایتمه‌سی ده (مونه‌ر) نظریه‌سنده‌کی ایکنجی بر چوروکلکدر. چونکه؛ اولجه‌ده سویلندیکی کبی؛ تناسل بنفسه نظریه‌سی (پاستور) طرفندن ییقیلمشدر. کرچه (هه‌کل) بنفسه تناسلی، تاریخ ارضك میلیونلرجه سنه اول کچمش اولان معین بر زمانه حصر ایتمك صورتیله اغفالکار بر پیلان قوللانمشدر. فقط بو صورتله‌ده نظریه‌سنی قورتاره‌مامشدر. چونکه

(پاستور)ك تجربه‌لری، آرسطو زماندنبری بنفسه تناسلی قبول ایدن انسانلرك ظواهره قاپیلمش اولدقلرینی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمشدر. عجبا عصرلردنبری مثبت بر حقیقت کبی قبول ایدیلمکده اولان بر قناعتی اساسدن ییقان (پاستور) تجربه‌لری، عینی قناعتك تاریخ ارضك معین بر زمانی ایچون طوغرو اوله‌بیلمسنه مساعدمیدر ؟

مع‌مافیه، بنفسه تناسلك منحصراً تاریخ ارضك معین بر دورنده وقوعبولمش اولدیغی قبول ایتسه‌ك بیله، بونکله (هه‌کل)ك ایلك (مونه‌ر)لرینك یاشامش اولملری نتیجه‌سی چیقمش اولماز. چونکه بو کون تجربه و مشاهده ایله قطعیاً ثابت اولدیغی اوزره، مونه‌رلر، آمیبلر، تعبیر عمومیسیله وحید ویا کثیرالحجیره عضویتلر، آنجق انقاض عضویه اوزرنده یاشایه‌بیلیورلر. بونلر منحصراً غیر عضوی بر وسط داخلنده بولوندقلری تقدیرده درحال تلف اولیورلر.

دیمك که ایلك عضویتك، ایلك مونه‌رلرك تاریخ ارضك بو معین زماننده بنفسه تولد ایتمش اولدقلرینی فرض ایتسه‌ك بیله، بونکله (هه‌کل)ك دعواسی ینه ثابت اوله‌میور. چونکه بنفسه تکون ایتدکلری قبول ایدیلن بو ایلك مونه‌رلر، غیر عضوی بر وسط داخلنده تکون ایتدکلرندن، طوغار طوغمز ئوله‌رك عناصر معدنیه‌یه انحلال ایتمش اولملری طبیعیدر.

ایلك عضویتك بنفسه تولد ایتمش اولمسی نظریه‌سنك چوروکلکنه مبنیدرکه، حیاتیات عالملرندن بعضیلری، حیاتك غیر عضوی موادن تولدینی امکانسز کورمشلردر. علم نباتات متخصص شهیری (فردیناند قوهن Ferdinand cohn) ایله ساقسونیا اطباسندن (ریختر H. richter) و کیمیای حیاتیده‌کی تحریاتیله اشتهار ایدن فیزیولوژی عالمی (پره‌یه‌ر W. Preyer) کبی معروف سیمالری بو میانده تعداد ایده‌بیلیرز. فی الحقیقه بو عالمره کوره سطح ارض

اوزرنده ایلك حیات، مادهٔ جامده ایله‌اونی مدیر اولان قوت صرفه مقابل ظهور ایتمه‌مشدر . بونلرجه (هه‌کل) ایله (لودانته‌ك) طرفندن مدافعه ایدیلن فرضیه شایان قبول کورولمه‌مکده‌در .

(قوهن) ایله (ریختر) ك ادعالرینه نظراً، حیاتك مبدئی ارضی دکلدر . بلکه ایلك جرثومهٔ حیاتیه کره‌مزه‌باشـقه بر عالمدن انتقال ایتمشـدر . بیلدیکمز ذی حیات مجبره‌لره آز چوق مشابه اولان بو جرثومه‌لره (قوزموزوئه‌ر Cosmozoaire) دینیلمکده‌در . قوزموزوئه‌رلر، کره‌مزه‌یا (احجار سماویه Méthéorites) لرله کلمشلر ویاخود فضاده غبار کونی حالنده تلاطم ایتمك صـورتیله سطح ارضه انتقال ایتمشلردر . (هه‌کل ـ لودانته‌ك) فرضیه‌سنه مقابل اوله‌رق منشأ حیاتی ایضاح ایچون تصوراولنان بوفرضیه‌لری‌ده بروجه‌آتی اجمال ایدییورز:

منشاءحیات حقنده قوزموزوئه‌ر فرضیه‌سی

قوزموزوئه‌ر،منشائی کیانی اولان جسیمات‌حیاتیه ، مادهٔ مصورهٔ اولی (پروتوپلازما)جرثومه‌لری دیمکدر . بو فرضیه‌یه کوره بو جرثومه‌لرك منشائی‌دیکرسیاره‌لردر . بونلرارض‌اوزرینه دوشن سماوی طاشلرله کره‌مزه‌انتقال ایتمشلردر . بو فرضیه ، بر آرالق بویوك بر رغبت‌قازانمش ، (لوردقلوین Lorp kelvin) و (هلموج Helmholtz) کبی ممتاز شخصیتلر بیله بوکا طرفدار اولمشلردر . بونلر نظریه‌لرینی شو صورتله اثباته چالیشـیورلر : قوپروقلی ییلدیزلره عائد سحاب مضی‌لرك طیفلری اوزرنده مولدالماء قاربونیلرك موجـودیتنی مثبت درت ویابش خطك بولوندوغی کورولیور . دیمك‌که اجرام

سماویه‌یی تشـکیل ایدن مواد داخلنده ، کیمیای عضوی‌یه عائد انموذجلردن اولان قاربون مرکباتی برلونمقده‌در . بوندن باشـقه ، اکثری احجار سماویه (مته‌ئوریت) داخلنده‌ده قاربون ایله برنوع (تراب نباتی humus) نك موجودیتی مشاهده اولونمقده‌در . بوده جرثومهٔ حیاتك ارضمزه خارجدن کلدیکنی کوسترمکده‌در .

فقط ، بونظریه‌یه برچوق صورتله اعتراض ایدیلمشدر . فی‌الحقیقه، سقوط ایدن احجار سماویه‌نك هوای نسیمی‌دن کچرکن ، تأثیر تماسله تسخن ایتدکاری شبهه‌سزدر. شوحالده بونلرده جرثومه‌لربولونسه‌بیله حصوله کلن یوکسك حرارتله تلف اولملری‌ایجاب ایدر. (هلموج) ، بوقوتلی اعتراضه جواباً دییورکه ، اثنای سقوطده حصوله کلن ترفع حرارت ، تماميله سـطحی اوله‌بیلیر . بناءً علیه ، احجار سماویه‌نك سطحلرنده حصوله کلن ترفع حرارت ، ایچلرنده عضوی جسیمه‌لرك موجودیتنه برمانعه تشکیل ایتمز . (هلموج)ك شـو جوابی اوقدر قناعت‌بخش اولمدیغی‌ایچوندرکه (دوبووارەیمون Du BoisReymond)، اساسی ١٨٧٢ تاریخنده (قوهن) طرفندن قورولمش اولان دیکر برفرضیه سرد ایتمکده‌در. اولکنه پك‌مشابه‌اولان بوفرضیه‌یه‌کوره ، ایلك ذی حیات جرثومه‌لر ، کره‌مزه فضاده متموج اولان غبارات واسطه‌سیله انتقال ایتمشدر . بوغبارلر ، غایتله بطی برصورتده سطح ارضه دوشمش اولدقلرندن مته‌ئوریتلر حقنده وارد اولان اعتراض طبیعی بونلره شامل اوله‌مز . فقط ، موسیو (ئه‌ره‌را Errera) نك دیدیکی کبی عجبا بو غبارلرده‌کی جرثومه‌لر ضیای شمس قارشوسنده حیاتلرینی ناصیل محافظه ایتمشـلردر ؟ حالبوکه بیلیورزکه حزمات شـمسیه علی‌العموم حیاتی جرثومه‌لری محو واتلاف ایتمکده‌در .

كورولیوركه بو چوق مشهور ذوات طرفندن مدافعه ایدیلمكله برابر قوزموزوئەر فرضیه‌سی‌ده تناسل بنفسه فرضیه‌سندن داها آز اعتراضه اوغرامامشدر . از جمله موسیو (وروورن) ، (كیانی جرثومه‌لر Germes cosmiques) فرضیه‌سنی تكامل قانونیله قابل تألیف كورمه‌مشدر . موسیو (ئەرەرا) ایسه بین‌السیارات جسملرده شرائط حیاتیه‌نك موجویتنی قبول ایتمه‌مشدر .

منشاء حیات حقنده پیروزوئەر فرضیه‌سی

ارضه ایلك جرثومهٔ حیاتیه‌نك اجرام سماویه‌دن انتقال ایتمش اولمسی فرضیه‌سنی قبول ایتمینلر ، بوكا مقابل پیروزوئەر فرضیه‌سنی ایلری سورمشلردر . (پره‌یەر) طرفندن مدافعه ایدیلن بو فرضیه‌یه كوره كره‌مزده حیات دائمی صورتده بولونمشدر . حتی ارض مایع ناری حالنده ایكن بیله كندیسنده حیات واردی . فقط او وقتكی حیات بوكونكی حیاتك عینی دكلدی . حیاتیت ، عصرلرك كذارشی ایله عمیق تحولاته معروض قالمش ونهایت بوكونكی شكلی آلمشدر .

ارض مایع ناری حالنده ایكن اوزرنده‌كی ایلك وولقانی ذی حیاتلر (پیروزوئەر pyrozoaires) لر ایدی ، فقط پیرژوئەرلرك حیاتی ، بوكونكی عضویتلردن بوس بوتون فرقلی بولونیوردی . شرائط حاضره تحتنده ذی حیات بر عضویت ، جزئی بر ترفع حرارتله عناصر اصلیه‌سنه آیریلدیغی حالده ، پیروزوئەرلر ، مایع ناری حالنده بولنان ارضده ینه یاشایه‌بیلیورلردی .

موسیو (پره‌یەر) طرفندن (١٨٧٢) تاریخنده اورتایه آتیلان

شو نظریه‌ده بر نوع خیالدن باشقه برشی دكلدر . فقط ، زمانمزده ماده‌نك حیاتندن بحث ایدنلرك فكرلریله (پره‌یەر) ك نظریه‌سی آره‌سنده‌كی قرابت‌ده شایان دقتدر .

شو تفصیلات كوستریبوركه ، بر (فاطر مطلق) ك موجودیتنی نظر اعتباره آلمقسزین منشاء حیاتی ایضاح ایچون ایلری سورولن وفنی بر كسوه‌یه بوروندیریلن نظریه‌لردن هیچ بری ، ینه فنك قوتلی ویقینی اعتراضلرندن آزاده قاله‌مامش ، علی العاده بر فرضیه اولمق ماهیتندن قورتوله‌مامشلردر . هردرلو شبهه‌دن وارسته اولان شو نتیجه‌یه رغماً بو نظریه‌لری مثبت وقطعی برر حقیقت فنیه كبی تلقینه چالیشانلرك جسارتلرینه نه‌قدر حیرت ایدیلسه آزدر [١] .

---

[١] اولجه سویلدیكمز وجهله استحاله وتكامل نظریه‌سی ، بعض حیوانلرده كورولن ابتدائی عضولرله ارضك معین دوره‌لرینه مخصوص مستحاثه‌لره وبالخاصه مقایسه‌لی تشریح حیوانات علمنك استنتاجلرینه ابتنا ایدیلمكده‌در . حالبوكه بوصورتله وقوعبولان استدلاللرك انواعك استحاله‌سنی قبول ایتدیره‌جك قدر قوتلی ویقینی بر برهان ماهیتنده اولمدقلری كورولیور . بناءً علیه بو استدلاللره آنجق برر دلیل ظنی نظریله باقیله‌بیلور . ظنی دلائله استناد ایدن بر نظریه ایسه آنجق ظنی بر ماهیتی حائز علی العاده بر فرضیه‌دن باشقه برشی اوله‌مز . كرچه انواعك استحاله‌سی نظریه‌سنی تعلیل وتأیید ایچون ایلری سورولن وراثت ، تباین فرع ، تنازع بقا واصطفای طبیعی قانونلری مشاهده وتجربه‌لرله مؤید اولدقلرندن صحتلرنده تردد ایدیله‌مز . فقط بو قانونلرده استحالهٔ انواع نظریه‌سنك قطعیتنی مثبت دكللردر . چونكه عین قانونلرك خلقت نظریه‌سیله‌ده قابل تألیف اولدقلری وارستهٔ ایضاحدر . مع مافیه ارباب فن طرفندن شدتله مدافعه ایدیلن بو نظریه‌قطعی اولدیغی تقدیرده انواع حیوانات ونباتات حقنده قبولنده اساسات اسلامیه‌یه كوره بر محذور یوقدر . چونكه بوخصوصده وارد اولان نصوص شرعیه ، جمادات ، حیوانات ونباتاتدن هر نوعك ابتدا وبالاستقلال یاراتیلمش اولدقلرینی قبوله مساعد

مادیونك حیات نظریەلرینك انتقادی

مادیونك ظاهراً جاذبەدار ومثبت کبی کورونن حیات نظریەلری، برچوق متفکرلر طرفندن اساسلی برصورتده دیدیکلنمشدر. مادیونك، ادعالرینی مثبت برحقیقت کبی کوسترمك مقصدیله مهارتکارانه

بولوندقلری کبی خلقتی تکامل نظریەسنه توفیقاً ایضاح ایتمکده مانع دکللردر. حتی؛ (ولکن لایفقهون تسبیحهم) کبی آیتلر. عصرمزده مادەنك حیاتندن بحث ایدنلرك نظریەلرینی تأیید ایتمکدەدر. بناءً علیه، کائناتی تشکیل ایدن انواعدن هرنوعك مادەنك تحولاتی نتیجەسنده حصول بولدقلرینی یعنی مادۀ بسیطەدن اولا عناصر، صوکره معادن ودها صوکره پروتوپلازما دینیلن ایلك حجیرۀ عضویه ابداع اولوندوغی وبوندن قانون تکامله توفیقاً نباتات وحیوانات حصوله کتیریلدیکی وذکر اولنان قانونلرله انواع نباتات و حیواناتك وجود بولدقلری قبول اولنەبیلور. آلویرکه بوتون بو استحالەلر فاطر مطلقك اثری اولدیغنه وتکامل قانونلرینكده اسباب عادیەدن عبارت بولوندوغنه ایمان ایدیلمش اولسون! چونکه خلقت موجودات حقنده وارد اولان نصوص شرعیه هرایکی احتمالەده شامل بولونمقدەدر.

فقط بونظریه، (هەکل) ك یاپدیغی کبی انسانلرده تشمیل ایدیلورسه، بونی مثبت برهانلر ایستەمك ایجاب ایدر. چونکه نوع بشرك خلقتنه دائر اولان نصوصك ظواهری انسانك مستقل برنوع اولەرق یارادیلمش اولدیغی احتمالنی داها زیاده تأیید ایتمکدەدر. شاید، خلقت بشریەنك براستحاله نتیجەسی اولدیغی بر نظریه دکل، قطعی دلائل علمیەیه مستند برحقیقت فنیه اولدیغی ثابت اولور و اثبات ایدیلەبیلیرسه بوکبی آیتلرده اصول مخصوصەسنه توفیقاً تأویل ایتمکه مساغ شرعی واردر. چونکه عقل ایله نقل، حیقت علمیه ایله اخبارات نصیه تعارض ایدەرلرسه نقل و نصك عقل و حقیقت علمیەیه کوره تأویلی ایله اسلامیتك هردرلو شوائبدن تنزیهی اوامر شرعیه مقتضیاتندندر.

برصورتده استفاده واقتطاف ایدەرك نظریەلرینه قاریشدیردقلری فنی اساسلر چیقاریلدیغی تقدیرده او قدر طنطنەلرله ایلری سورولن نظریەلرینك هیچده قناعت بخش برماهیتی حائز اولمدیغی درحال نظاهر ایدر. ناصیل که کائناتی برمتفکر فقط، ظواهره آلدانمایان متفنن برمتفکر نظریله تدقیق ایدنلرك مادیونك استخراج ایتدکلری نظریەنك بوس بوتون معکوسی اولان بر نتیجه چیقاردقلرینی کوریورز.

فی الحقیقه سمانك یاپانسز بعدلری ایچنده دوران ایدن یلدیزلری حرکت ایتدیرن قدرت، ارض اوزرنده معدنلرك، نباتلرك تشکلی تنظیم ایدن قوت، کائناتك آهنکنی اداره ایدن نظام، هرمتفکر نظرنده مقدرات جهانك ذی‌شعور برمبدأ طرفندن اداره ایدیلمکده اولدیغنه شهادت ایتمکدەدر.

کائناتی فن کوزیله تدقیق ایتدیکمز زمان بوتون طبیعتك؛ سینەسنده متمادیاً حکمی و کیمیوی قوتلر اتحاد و استحاله ایتمکده اولان؛ کنیش بر (قوانیت Dynamisme) تظاهراتی کوستردیکنی مشاهده ایدیورز. علی العاده انسانلر نظرنده تمامیله منفرد ومستقل کورینن کچیجی حادثەلرك بربرلرینه پك صیقی رابطەلرله باغلی وهیئت عمومیەسنك اسرار انکیز بر قوته پیوسته اولدقلرینی آکلایورز. ظاهراً، رابطەدار کبی کورونمەین هیئت کائناتك محتشم بر وحدت عرض ایلدیکنه شاهد اولیورز.

ضیا و حرارت اکثریا مترافق بعضاً ده بربرلرینه انقلاب ایدییور کبی کورونیورلر. معدنیات عالمنده ایسه مقناطیست ایله علاقۀ کیمویه آرەسنده صیقی برمناسب سچیلیور. متمادیاً تیترەین مقناطیس ابرەسی،

متصل قطبی آراشدیروب طوریبور . نباتات بر شوق خصوصی ایله ضیایه طوغری یوکسه‌لیور . ارض ، جبهه‌سنی کونشه توجیه ایچون بویوك بر جهد کوستریبور . آتوملر ؛ عمومی بر حرکتله ؛ دنیالر کبی دونوب طوریبورلر . هوای نسیمی‌ده دائما بیکلرجه موجه‌لر تلاطم ایدیبور ، بیکلرجه متحول قوتلر برلشیور . اکر حیات ، حرکت ایسه ، بوتون بو حرکتلرك نتیجه‌سی ، هیچ شبهه یوق که ، عمومی بر (حیات) در .

ارضی تظاهرات عضویه‌یی آراشدیردیغمز زمانده ، حیات کائناتی اداره ایدن عمومی قانون ؛ ینه پك واضح اوله‌رق نظرلره چارپیور . وهلهٔ اولاده مختلف موجوداتدن هر برینك باشلی باشـنه بولوندوغی و دیکرلریله هیچ بر صورتله مناسبتدار اولمدیغی ظن اولونیور . انسان بر چام آغاجیله بر طاوشان ، بر چیچکله بر آرسلان ، بر انسانله بر چالی آره‌سنده هیچ بر مناسبت ، هیچ بر نقطهٔ اشتراك کوره‌میور . بغدای فیلیزلریله آصمه چوبوقلرنده‌کی حیاتك بالیقلرك ، قاپلومبغه‌لرك حیاتیله هیچ بر مربوطیتلری سچیله‌میور .

فقط ، حقیقت حالده ارضی املا ایدن انسانلرك ، حیوانلرك ، نباتلرك حیاتی ، اساسی ارض ، وسطی هوای نسیمی اولان عینی سیستمده عینی بر حیاتدر . بو عمومی حیات تعبیر دیکرله بو عمومی حرکت ، ماده‌نك انقطاع ناپذیر مبادله‌سندن باشقه برشی دکلدر . بوتون بو موجودات ؛ متمادیاً بربرندن دیکرینه کچمکده اولان عینی (ذره Molécules) لردن تشکل ایدیبور ، عینی ذره‌لرك آیریلمه‌سیله بعضیسی ئولیور ، بوکا مقابل بعضیسی‌ده حیات بولیور ! . . تنفس و تغدی ایله هر کون وجوده بر مقدار ماده کیریبور . هضم ،

افرازات و ترله‌مك صورتلریله بدن هر کون عینی مقدار ضایعاته اوغرایور . بو صورتله بدن متمادیاً تبدل و تجدد ایدیبور . بر حالده که معین بر زمان نهایتنده بدنده اولکی ماده‌لردن آرتق هیچ برشی قالمیور . وجود کاملاً ده کیشمش ، یکیلشمش اولیور !...

مادیونله برابر بلا تردد قبول ایده‌رز که عضویاتده حیات ، آنجق بو مبادله ایله ادامه ایدیلیور . و بدن انسانیده‌کی بو تجدد حرکتی عینی زمانده حیوانات و نباتاتدن هر برنده‌ده عینی صورتله جریان ایدوب طوریبور . ارضده یاشایان ملیارلرجه موجودات آره‌سنده متقابلاً عضویت مبادله‌سی دوام ایدیبور . کورولیور که حیات کائنات ناصل عمومی بر حرکت حالنده تجلی ایدیبورسه ، حیات ارضیده ؛ باشدن باشه ؛ ماده‌نك واسع نسبتده بر مبادله‌سی صورتنده تظاهر ایدیبور .

فقط ، بوتون بو احوال ، مادیونك ادعاسی کبی ، نه حیاتك ماده‌نك خاصیتلری مجموعه‌سی اولدیغی نه‌ده کائناتده هر شیئك غایه‌سز بر تصادفه باغلی بولوندوغنی کوسترمیور . بالعکس کائناتك بر قدرت عالیه‌نك اثری اولان معین و متحد قوتلره مربوط بولوندوغنی و حیاتك‌ده ماده‌نك خاصیتندن باشقه برشی اولدیغنی اثبات ایدیبور . فی‌الحقیقه ، ماده‌نك دوراتمسی ایجاباتی اوله‌رق بدنمزده منحصراً کندیمزه عائد هیچ برشی بولونمدیغی و بدن صورت مستمره‌ده تجدد ایتدیکی حالده حیاتمزده ، بنلکمزده هیچ بر تبدل وقوعبولمیور !...

وقتیله (لاووازیه Lavoisier) و (لیه‌بیغ Liebig) لك اثبات ایتمش اولدقلری وجهله ، هر حیوانك بدنی عادتا براوجاقدر . ییلن بوتون غدالر ، بو اوجاقده بطی بر احتراقه معروض قالمقده‌در . بر انسان ساعتده

(١٠–١٢) غرام وكونده تقريباً (٢٥٠) غرام قاربونله خيلى مقدارده مولدالماء ياقيور . بواحتراقى ادامه ايچون‌ده تنفس واسطه‌سيله هوانك مولدالحموضه‌سنى صرف ايديور. نتيجهٔ احتراق اوله‌رق هوايه حامض قاربون چيقاريور . ياپيلان تقريبى بر حسابه كوره ير يوزنده‌كى انسانلر ، هر سنه هواى نسيمى‌دن (١٦٠) ميليار مترو مكعبى مولدالحموضه صرف ايديور ومقابلنده هوايه عينى حجم‌ده حامض قاربون چيقاريور . عينى حال ، حيوانات عاليه‌ده‌ده وقوعبوليور . اونلرده متمادياً هوادن مولدالحموضه آليور ، مقابلنده حامض قاربون ويرييورلر فقط حامض قاربون غازى صوده منحل اولديغندن بر قسمى ياغمور صولرنده انحلال ايده‌رك هوادن ايرماقلره، ايرماقلردن نهرلره‌وده كيزلره كيديور . دكيزده كلس ايله برلشه‌رك، قاربونيت كلس ، كيرچ طاشى، مرمر ، صو مرمرى كبى مواد تكون ايديور . بو صورتله هواى نسيمى‌ده بوغازدن فضله مقدارده تراكم ايتميور .

حياتك ادامه‌سى بدن حيوانى‌ده‌كى احتراقك دوامنه وبوده مولدالحموضه‌نك موجوديتنه متوقف اولديغندن مولدالحموضه‌نك متمادياً آزالمه‌سى حيات حيوانيه ايچون بر تهلكه تشكيل ايديورسه‌ده ، طبيعتده باشقه بر فعاليتك مستمراً بو صرفياتى تلافى ايتديكى كوروليور . يعنى سلسلهٔ حيوانات طرفندن هوايه آتيلان حامض قاربونى نباتات تحليل ايده‌رك مولدالحموضه‌سنى ينه هوايه نشر ايديورلر . بو سايه‌ده آهنك طبيعت پايدار قاليور .

علم كيميا كوستريبوركه ، بش ذره قاربونله برلشن دورت ذره مولدالماء ؛ ليمون و چام آغاجلرنده ايكى نوع عطر حاصل ايديور . تركيبلرى متحد اولان بو عطرلرك رايحه‌لرى بربرلرندن پك فرقلى

بولونيور. اون ايكى ذره قاربون ، اون ذره مولدالماء ومولدالحموضه ايله اتحاد ايده‌رك يير الماسى ايله آغاجلرك اساسنى تشكيل ايديور . بعضاً درت عنصر ، يعنى مولدالماء ، مولدالحموضه، آزوت وقاربون برلشيور وبو اتحاددن باشليجه غدامزى تشكيل ايدن بغداى ايله پك مؤثر بر زهر اولان (استريكنين Strychnine) كبى خواصجه مختلف جسملر حصوله كليور. نباتاتك جوهر مميزى اولان سللولوزه بر وزن كيميوى صو قاريشنجه شكر ميدانه كليور. تعبير ديكرله اودون شكر اوليور وطبيعت بر صمت عميق ايچنده متصل بوكبى حيرت بخش تركيبلرى ياپوب طوريور.

سلسلهٔ نباتات‌ده واسع بر صناعتخانه كبى ايشليور : حرارت شمس تأثيريله بو صناعتخانه‌ده بوتون چرخلر حركته كليور. هوادن، طوپراقدن مص ايديلن مواد متمادياً تركيب و تحليل عمليه‌لرينه معروض قاليور . نتيجه‌ده بر چوق غازلر ، معدنى و شبه معدنى عنصرلر ، آغاچ، نشاء شكر و سم كبى جسملره تحول ايديورلر . حيوانات بو نباتلرله تغذى ايده‌رك ، بونلرى بدنلرنده تحليل و ينه بخار وعناصر حالنده محيطه اعاده ايديور . خلاصه سلسلهٔ موجودات آره‌سنده‌كى بو استحاله مستمراً دوام ايدوب كيديور .

عينى تبدلات واستحاله وجود بشرده‌ده وقوعه كليور . فيزيولوژى علماسنك حسابلرينه نظراً ؛ بو تبدل نتيجه‌سنده بدن انسانى (٢٢) ونهايت (٣٠) كون ظرفنده كاملاً دكيشمش بولونيور .

عجبا فنك نا قابل اعتراض بر حقيقت مثبته‌سى اولان ماده‌نك شو دور دائميسى ، سلسلهٔ موجودات آره‌سنده‌كى شو مستمر وكيميوى استحاله ؛ ماديونك ادعاسى كبى ؛ كائناتك بر نتيجهٔ تصادف ، حياتك خاصيت ماده اولديغنه‌مى دلالت ايديور ؟. يوقسه ، جهانده بر قدرت

مطلقه‌نك حاكميتنی ولا يتغير قانونلرك موجوديتنی می كوستريیور ؟ بوتون بوتبدلات و استحاله‌لرك (كل يوم هو فی شأن) حقيقتنك تجلياتی اولديغنده ، بوتون بودور دائمی قانونلرينك (ولن تجد لسنة الله تبديلاً) سرينك مظاهری بولندوغنده شبهه وارمی ؟ بو حقيقت بوتون كائناتده واضح برصورتده تجلی ايتديكی حالده ماديونك چيقمز كيريوه‌لره صاپمش اولملری شايان حيرت دكلمیدر ؟...

كوريیورزكه ماديون شو : «موجود اولان آنجق ذرات ماديه‌در، هر موجود حياتی‌ده منحصراً ذرات ماديه‌دن تشكل ايتمشدر. بناءً عليه انسانك طوغديغی كوندن ئولديكی آنه قدر بدننده ذرات ماديه‌دن باشقه برشی موجود دكلدر و اوله‌مز . » قضيه‌لرينی برر حقيقت مثبته كبی اعلان ايدوب طوريیورلر . حالبوكه بونلر برطرفدن اجسام حياتيه‌نك ذرات ماديه بيغيننددن باشقه برشی اولمديغنی اعلان ايدركن ديكر طرفدن‌ده هر آی ظرفنده بدنك كاملاً تبدل وتجدد ايلديكنی تصديق ايدييورلر. عجبا بوايكی قضيه قابل تأليفميدر ؟ مادامكه ذرات ماديه هر آی تجدد ايدييور و ذی حيات بر جسم منحصراً بوذره‌لردن عبارت بولونيور ، اوحالده اختيارلامق ، نه‌ديمكدر . وبونی نه‌صورتله ايضاح ايده‌بيليرز.

جلدمزك داخلنده لاينقطع تعاقب ايدن ذرات قاصيرغه‌سيله أتمز ، كميكلريمز ، قانمز ، صاچلريمز ، چهره‌مز خلاصه بوتون جسدمز متمادياً دكيشميورمی ؟ ديمك كه جسد دائما تجدد ايتمكده‌در . بناءً عليه دائمايكی‌در . بر آيدن فضله اسكيديكی يوقدر. حالبوكه ، بونتيجه ، حقيقت خارجيه‌يه هيچده موافق دكلدر . چونكه بز دائما چوجوق ، دلی‌قانلی ، سن كمالده واختيار وصفلرينی ويرديكمز برچوق انسانلر كوروب طوريیورز . ديمك كه ، بدنك تجدديله اختيارلغك امكان وقوعنی تأليف

ايده‌بيلمك ايچون ، جسدده ذرات ماديه‌دن باشقه برشی بولنديغنی قبول ايتمك ضروری‌در .

هيچ شبهه يوق كه عضويتمز ، ذرات ماديه‌نك مستمراً تجددينه رغماً ، ينه اختيارلاييور . ماديون بو حادثه‌يی بدنك ادخالاتی ايله صرفياتی آره‌سنده‌كی موازنه‌نك تبدليله ايضاح ايتمك ايسته‌يورلر . ثروت، بونك بويله اولديغنده شبهه يوقدر. هنكام صباوتده، ادخالات، اخراجاتدن فضله اولديغندن بدن نشو ونما بوليور . اوتوزله قرق ياش آره‌سنده بدنك مختلف (افعوله Fonctions) لری آره‌سنده برموازنت تأسس ايدييور وبدن حال طبيعی‌ده آرتوب اكسيلميور . بو ياشدن صوكره صرفيات ادخالاته غلبه ايدييور. بدن متمادياً هزاله اوغرايوركه بز بوكا ده اختيارلق نامنی ويريیورز .

فقط ، ماديونه كوره ، بدنده ذرات ماديه‌نك تحولاتندن باشقه برقوت موجود دكلدر. اوحالده عجبا بوتوازن ناصيل تنظيم ايديليور؟ وبو ناظم كيمدر ؟ ذرات ماديه‌ده بويله بر خاصه ، بويله بر قدرت اولمديغنه ماديون‌ده قانع‌در . حالبوكه ذره‌لرك دورانتی بر (امبيق) ده‌كی بخارك حركتنه ويا بر (ژه‌يسلر) بورو سنده‌كی الكتريقيته بكزتمكله نه تولد ، نه نشو ونما ، نه حيات ، نه انهزال ، نه اختيارلق ، نه‌ده موت حادثه‌لری هيچ بر وجهله ايضاح اولنه‌مز .

ذره‌لرك ترتيبنده بر انتظام ، برموازنت بولنه‌بيلمسی آنجق بدنده بومادی ذره‌لردن آيری برقوهٔ ناظمه‌نك وجودينه متوقف دكلميدر ؟ بويله برقوهٔ ناظمه بولونمديغی تقديرده ذرات آره‌سنده‌كی توزان وازدياد سنك ايجاباتی نه‌صورتله تعليل وايضاح اولنه‌بيلير ، هرحالده ، بدنده ، ذرات ماديه‌دن باشقه بو قوت مخصوصه‌نك بولوندوغی بوتون تجليات

وعلائمیله تظاهر ایتمکده‌در . آثار وتجلیاتنه نظراً بو قوۀ مدیره‌نك وحدت وحاکمیتی اولدیغی ، قوۀ جاذبه ناصیل اجرام سماویه‌یی تحریك ایدییورسه بونك‌ده حیات قاصیرغه‌سنی اویله‌جه اداره ایتدیکی آکلاشیلمقده‌در . بناءً علیه ، بو قوتی ، ذرات ماده‌نك خاصیتلری خلیطه‌سندن عبارت عد ایتمك‌ده ممکن دکلدر .

انسان‌ده بویله بر قوۀ مدیره بولنمسه‌یدی ، عجبا جسد ناصیل تشکل ایدر ، زمان ولادتدن اعتباراً معین بر وقته قدر عضوی بر انموذج دائره‌سنده ناصیل بویو‌یه‌بیلیردی . چونکه ذره‌لرك پك چوق طوپلانمامسی ایچون بر سبب اولمدیغی کبی پك آز ییغیلمامسی ایچون‌ده بر سبب یوقدر . حالبوکه کورویورزکه بر چوجوق نه قدر أیی تغدیه ایدیلورسه ایدیلسون ، دائما عضوی بر انموذج دائره‌سنده نشوونما بولیور . اون یاشنده بر چوجوغك بدنی ، هیچ بر وقت یکرمی یاشنده‌کی بر ده‌لی قانلینك بدننك عینی ومعادلی اوله‌میور . یکرمی یاشدن صوکره بدن ، اوقدر هوا واوقدر غدا آلدیغی حالده ، آرتق بویو‌یه‌میور . بر اختیار نه‌قدر ای تغدیه ایدیلورسه ایدیلسون ، ینه اختیارلایور . هیچ بر زمان کنجلشه‌میور . دیمك‌که وجوده کیردن مواد غدائیه‌دن آنجق لزومی قدری بدنده تمثل ایدییور . وتمثل ایدن مواد ، آهنکدار بر صورتده توزیع ایدیلیور . بدنده ذرات ماده‌دن باشقه بر قوۀ مخصوصه قبول ایدیلمدیکی تقدیرده بو کیفیت ناصیل ایضاح اولنه‌بیلور ؟ بو ایضاحك امکانسزلغنی مادیون‌ده تقدیر ایتمش اولملی که ایچلرندن بعضیلری کیفیتی حکمی وکیمیوی قوتلره اسناد ایتمکده اولدقلری کورولیور . فقط ، ذرات ماده‌یه عطف ایدیلن خاصیتلرك ، بر فکره ، بر مقصده توفیقاً معین بر پیلان دائره‌سنده فعالیتده بولنه بیلمسی

آکلاشیلیر شیلردن دکلدر . چونکه عضویتك کندیسنه فائده‌لی ولازم اولان غدالری آییرمه‌سی ، امتصاص وتمثیل ایتمه‌سی ، نوعك بقاسنی تأمین ایده‌جك وظیفۀ تناسلك بو قدر طوغری بر صورتده تعیینی ذرات ماده‌نك خاصیتلریله دکل آنجق بذاته فعال بر مبدئك قبولیله ایضاح اولنه‌بیلیر .

عجبا مادیون بر دقیقه‌اول وفات ایدن بر شخصك یرده یاتان نعشیله بش دقیقه اول حیاتده بولنان بدنی آره‌سنده کیمیوی بر فرق کوستره‌بیلورلرمی ؟ بو سؤاله مثبت بر جواب ویرمك ممکن دکلدر . چونکه بو شخصك بدنی ، حیاتده ایکن نه ایسه ئولومی متعاقبده ینه اودر . هر ایکی بدن ، عینی ثقلتده ، عینی نسبتده وعینی شکلده‌در . هر ایکیسنده‌ده عینی آتوملر ، عینی ذره‌لر ، وعینی فیزیقو ـ شیمیك خاصه‌لر واردر . حالبوکه بریسی ئولمش ، دیکری بر حیاتدر . دیمك که حیاتی ، آتوملرك کیمیوی خاصیتلری نتیجه‌سی عد ایتمکله بو معما قناعتبخش بر شکلده حل ایدیلمش اوله‌میور .

کوریورزکه طبیعتده بولنان اجسامك کافه‌سی ذی حیات دکلدر . دیکر طرفدن فن‌ده کوستریبورکه اجسام حیاتیه عناصر کیمیویه اعتباریله اجسام غیر حیاتیه‌یی تشکیل ایدن موادن تکون ایتمشلردر . حالبوکه ، ذی حیات جسملرك خاصیت مخصوصه‌لری غیر حیاتی جسملردن بوس بوتون فرقلیدر . حیاتی جسملرك شو خصوصیتی کندیلرنده آیری بر قوت بولندیغنی کوسترمیورمی ؟

حیات ، نباتات وحیواناتك بدنلرینی تشکیل ایدن ذرات ماده‌نك بر حالتی ایسه ، بزم ایچون هر وقت حیاتی جسملر یاراتمق ممکن اولمق ایجاب ایتمزمی ؟ مثلا بر شیشه ایچنه قاربونیت آمونیاق ،

قلوربوتاسیوم ، فوسفوریت سود ، کاس ، مغریا ، دمیر ، آسید سولفوریك وسیلیس قویه‌رق ابتدائی وذی حیات بر جسم یاپه بیلمك ایچون بر مانعه بولنامق اقتضا ایدر . حالبوکه بونك امکانسزلغی میدانده‌در . مادیوندن اك بسیط دوشونجه‌لی واك متعصب بر آدم بیله بویله بر امکاندن بحث ایتمك جرئتنی کوستره‌مه‌مشدر .

ذی‌حیات موجوداتك باشلیجه وصف ممیزی کندیلرنده بولنان عضوانی قوتدر . بو قوت ، ذرات بدنیه‌یی اشخاصك هربرینه عائد صورتلره وانوعه عائد انموذجلره کوره طوپلامقده‌در . بو سایه‌ده‌در که ذی‌حیات جسم نشوونما بولور . موجودات حیاتیه‌نك اعماقنده متقابل ایکی جریان حکمراندر . بونلردن بری لاینقطع بوزولان ذره‌لری بربرر عضویتدن چیقارمقده ، دیکری ایسه بو چیقان ذره‌لرك یرینی یکی ذره‌لرله طولدیره‌رق عضویتك تعمیرینه چالیشمقده‌در. ذی‌حیات موجوداتده تشکیل واداره ایدن بویله برقوهٔ مخصوصه‌نك وجودی و آثاری واضحاً سچیله‌بیلمکده‌در. کوریپورزکه قشری حیوانلر مؤثرات خارجیه‌یه قارشو بر باغه ایله اورتولیورلر . حلقوی حیوانلرله دیدانلر، پارچه پارچه اقسامدن متشکل بولونیورلر. بر استاقوسك آیاغی قوپاریلیرسه ، تکرار عینی شکل وحجمده اوله‌رق ینینه بیتیور. بر سمندرك باجاغی کسیلیرسه، ینه عینی طرزده اوله‌رق تکون ایدییور. کرتنکله‌نك قویروغی قوپاریلیرسه‌یکیدن بیتیشیور. بردیدانی برقاچ پارچه‌یه آییردیغمز تقدیرده هرپارچه‌ده نقصان اولان اقسامك تکرار تشکل ایتدیکی کورولیور. بر مرجانك چیچکی آناسندن آیریلنجه موجه‌لره قاپیله‌رق باشقه بر محلده دیکر بر مرجان تشکیلنه کیدییور. عجبا بوتون بو ایشلری یاپان یالکز ماده ویاخود ماده‌نك حکمی و کیمیوی خاصه‌لریمی در؟

اکر بویله ایسه، عینی حال، اجسام جامده‌ده نچون مشاهده اولنه‌میور؟ ماده وماده‌نك کیمیوی وحکمی خاصیتلریله ، ایپك بوجکی وسائر حشراتده کورولن استحاله‌لرك ایضاحی قابلمیدر؟ اویوشوق برسرفه، سورونن برقورت، اوچان بر کلبکك عینی‌میدر ؟ سلسلهٔ حیوانات ونباتاتده مشاهده اولنان بوکبی حالات ، ماده‌یه ؛ حیوانات ونباتات نوعلرینك انموذجنه کوره ؛ بر بنیهٔ آلیه ویرمکده اولان بر قوتك وجودینی اثبات ایتمیورلرمی ؟ .

فنك قطعی برصورتده اثبات ایتدیکی اوزره ذی‌حیات موجوداتك بدنلرنده‌کی باشلیجه عنصرلر آزوت، قاربون، مولدالما ومولدالحموضه‌دن عبارتدر . بوتون عضوی ماده‌لر بو دورت عنصرك بعض اجسام بسیطه ومختلف املاح معدنیه ایله امتزاجلرندن تکون ایتمشدر . حالبوکه بو عنصرلری ، بالکمیا عینی نسبت دائره‌سنده امتزاج ایتدیره‌رك اك ابتدائی بر حیوان ویا بر نبات تکوین ایتمك امکانی یوقدر. بوخصوصده یاپیلان صاییسز تجربه‌لر ، هپ منفی نتایج ویرمش، حیاتك ذرات ماده‌نك خاصیتلری اولدیغی ظننی تقویه ایده‌جك هیچ بر نشانه کوروله‌مه‌مشدر. ثووت (برتلو Berthelot) موفقیتندنبری کیمیاکرلر ، اجسام غیرعضویه‌دن بلاواسطه عناصر عضویه‌یی تکوین ایده‌بیلیورلر . اوزوم شکری وبر چوق حامضات و اساسات عضویه یاپیله‌بیلور . (اوره) استخراج اولونیور . فقط علی‌العاده بر تحلیل وترکیب ماهیتنی حائز اولان وکیمیانك ساحه‌سنده داخل بولنان شو موفقیتده حیاتك خاصیت ماده‌دن بوس بوتون آیری برشی اولدیغنی کوسترمیورمی ؟ .

آسید آسته‌تیك ، آسید فورمیك ، کوئول ، اوره استحصال

ایدن بر کیمیا کرك ، لابوراتوارنده بر یاپراق، بر میوه، بر عضله ، بر عضو استحصال ایتدیکی واقعمیدر ؟ شمدی‌یه قدر هیچ بر کیمیا کر بویله بر ادعاده بولونمه‌مش وبولونه‌مز. چونکه فیزیولوژی حادثه‌لرك فیزیك وکیمیا ایله ایضاحلری قابل دکلدر. فی‌الحقیقه بر حیوانك وریدلرینه ، قانی تشکیل ایدن عنصرلر شیرینغه ایدیله‌جك اولورسه حیوانك ئولدیکی کوریلیور. حالبوکه اکر حیات ، ذرات مادیه‌نك خاصیتی اولسه ایدی ؛ شیرینغه ایله حیوانك بدننه بوذره‌لر فضله مقدارده ادخال ایدیلدیکندن ، حیاتیتی آرتمش اولاجقدی وحیوان داها زنده بر حالده یاشامقده دوام ایده‌جکدی . حتی بوحیوانك وریدی آچیله‌رق طیشاری‌یه بر مقدار قان آقیدیلسه وبرمدت صوکره بوقان عینی محلدن تکرار حیوانك بدننه شرینغه ایدیلسه، وجود حیوانی‌ده تهلکه‌لی تشوشلرظهور ایتدیکی کوریلیور. دیمك که قوهٔ حیاتیه ، ذرات مادیه‌نك خاصیتلرندن باشقه برشی‌در .

یکی ئولمش بر حیوانك معده‌سنه بر مقدار مواد غدائیه ادخال ایدیلدیکی تقدیرده انسجه‌نك تماسیله بر مدت صوکره بو موادك چوروديکی کوروليور. حالبوکه عینی مواد ، بو حیوانك معده‌سنه جانلی ایکن کیرمش اولسیدی، هضم وتمثیل ایدیله‌رك قانه قاریشه‌جق وادامهٔ حیاته خادم اوله‌جقدی . حیات ، ذرات مادیه‌نك خاصه‌لری نتیجه‌سی ایسه ، ادخال ایدیلن أتلری ، عضله‌لری حل وهضم ایدن معده عجبا نیچون کندی کندیسنی هضم ایتمیور ؟ دیمك که حیات ، فیزیقو - شیمیك قوتلرده حاکم بولونیور. اونلری اداره وشدتلرینی

تزیید ویا تنقیص صورتیله تعدیل ایدییور. بعضاً‌ده بوس بوتون تأثیرسز براقیور .

مواد عضویه‌نك تشکلی حقنده‌مادیون طرفندن ویریلن‌ایضاحاتك تنقیدندن شو ایکی اساسلی نتیجه‌یی چیقاره‌بیلیرز: (۱) مواد عضویه‌نك تشکلی ، موادغیرعضویه‌ده حکمران اولان قوتلره تبعاً وقوعبولیور. (۲) عضولرك تشکلی ، کیمیانك ساحه‌سنه کیرمه‌ین بر قوته عائد بولونیور. برنجی اساس ، (روحیه Spiritualisme) مسلکنك غلبه‌سی دیمکدر. چونکه بو مسلك بوتون کائناتده مدرك بر صانعك وجودینی قبول ایتمکده وبوتون حادثه‌لری بو مبدئه مربوط قانونلرله ایضاح ایتمکده‌در . ایکنجی اساس‌ده داها آچیق بر صورتده ینه (روحیه) مسلکنك مظفریتندن باشقه بر شی دکلدر . چونکه بوده ، کیمیای عضوینك شئونات فیزیولوژیه‌یی ایضاح ایده‌مدیکنی وحیاتك ذرات مادیه‌نك خاصیتلرندن باشقه بر قوت اولدیغنی کوستریور .

کیمیا ، بر چوق مرکبات وجوده کتیرییور . فقط بوتون مساعیسی معین قانونلر تحتنده بر طاقم تحلیل ویا ترکیب عملیه‌لری یاپمقدن عبارتدر . کیمیانك یاراتدیغی هیچ بر شی یوقدر . یاپیلان ایش، معین قانونلرك تطبیقندن عبارتدر: نه‌وت (حمض ثانی‌مانغانز) ی بر قرنی‌ده تأثیر حرارتله تحلیل ایتدیکمز زمان بورووده مولدالحموضه حبه‌لرینك چیقدیغنی کورمکده‌یز. عجبا بو حادثه ، مولدالحموضه یاراتمق دیمکمیدر ؟ هوای نسیمی‌یی تحلیل ایده‌رك آزوتی آییردیغمز ، بر (اودیومتره) دن جریان الکتیریقی کچیره‌رك مولدالماءایله مولدالحموضه‌یی برلشدیردیکمز زمان ، عجبا آزوت ویا صومی خلق ایتمش اولیورز ؟

اولجه موجود اولان عنصرلری معین قانونلره توفیقاً تحلیل ویا ترکیب ایتمك (خلق) ایتمك دیمكمیدر ؟

مولدالماء قاربونیلرك ویا كئول وحامضات عضویه‌نك تركیب طریقیله استحصال ایدیلملرینه باقه‌رق، ذی حیات برموجودیاپیله‌بیله‌جكی ادعاسنه قالقشمق وحیاتی ، مادی ذره‌لرك خاصیتلری عد ایتمك فنی یا كلش تفسیر وحقیقتی تغییرایتمك كبی بویوك برجرئتكارلق دكلمیدر؟...

بشریتده روح فكرینك منشائی

تاریخك قید ایتدیكی ، جغرافیانك طانتدیغی بشری جمعیتلر آره‌سنده هیچ بر جماعت كورولمیوركه روحه وروحك منشائنه دائر ، ابتدائی ویا آز چوق علمی بر قناعت ، بر تلقی بسله‌مه‌مش اولسون ! تاریخك قید ایتدیكی اسطوره‌لر بزه الك مظلم كورونن زمانلرده بیله انسانلرك روح مسئله‌سیله پك‌چوق علاقه‌دار اولدقلرینه شهادت ایتمكده‌در . بو كونده ، تشكیلات اجتماعیه‌لری الك ابتدائی بر حالده بولنان جمعیتلر آره‌سنده روح حقنده آز چوق مغلق ومبهم فكرلر بولوندوغی آكلاشیلمقده‌در . حتی (اتنوغرافیا) علمنك نتایجنه نظراً ، روح فكرینك بشریتله معاصر اولدیغنه حكم ایتمه‌مز اقتضا ایتمكده‌در. آكلاشیلیوركه انسان، كندی‌وارلغنی ادراك‌ایتدیكی كوندن اعتباراً بو وارلغك ماهیتی ایله منشائنی آرامغه قالقشمش ، تاریخك الك قاراكلق اعماقنه كومولن عصرلردنبری ، بومعمالرك حلی ایچون دیدینمش طورمشدر : انسان نه‌در ؟ بو صحنهٔ جداله نره‌دن كلمشدر ؟ شؤونات جهان آره‌سنده موقت بر موجودیت كوستردكدن صوكره نره‌یه كیتمكده‌در ؟ حیاتك منبعی نه‌در ؟ ایشته هرفرد بشری دوشونمكه باشلادیغی كوندن اعتباراً كندی كندینه بوسؤاللری ایراد ایتمش ، بونلره جواب بوله‌بیلمك ایچون دورا دور تفكراته ، آجی وطاتلی خیالاته دوشمكدن كندینی آله‌مامشدر: انسانك ارض‌دینیلن

شو مطیه اوزرنده موقت بر زمان یاشـادقدن صوکره کونك برنده ئولوم دینیلن برضربه ایله نابود اولمسی نه‌عظیم بر انقلابدر!.. جسد، اولکی وضعیت ومنظره‌سنی محافظه ایتدیکی حالده حس، حرکت وتعقل کبی تظاهرات حیاتیه‌نك بردنبره زائل اولمسی، برمدت صوکره جسدکده چورویوب طوپراقلره قاریشمه‌سی قدر موجب دهشت وانتباه بر عامل اولورمی؟ دائما بوکبی تحولاتك شاهدی اولان انسانلرك؛ نه قدر ابتدائی اولورلرسه اولسونلر؛ درین درین دوشونمه‌لری ممکنمیدر؟.. عجبا جسدی بو تحوله اوغرایان انسان، قوروین اوتلر، چوروین آغاجلر کبی، ابدیاً محومی اولیور؟ یوقسه جسد طوپراغه انقلاب ایتمکله برابر انساندن، آیری برموجودیت باقی قالیورمی؟.. حال حیاتده برچیچکدن، برآغاجدن، حتی برحیواندن بوس بوتون فرقلی تجلیات کوسترن، کندی بنلکندن باشقه موجودات سائره‌یی وحتی بو موجوداتك مبدأ اولنی ادراك ایده‌بیلن انسانك، ئولوم دینیلن مخوف کچیدن کچر کچمز بر (هیچ!) اوله‌جغنی ذهنلر بر درلو قبول ایده‌مه‌مش، انسانده بدندن آیری بر موجودیت بولوندوغنه حکم ایدیلمشدر. بوفکرك انکشافنه، (رؤیا) حادثه‌لرینك‌ده پك چوق تأثیری اولدیغی شبهه‌سزدر. بایلمه، نزول، داءالجمود، وجد واستغراق حالی کبی حادثه‌لرك‌ده بو قناعتی تأیید ایتدیکی ظن اولنمقده‌در. پك محتملدرکه انسانلرده کوروان بوکبی موقت حسسزلکلر، حیات واحتساس مبدأنك وقت وقت بدنی ترك ایده‌بیلدیکنك نشانه‌سی عد اولنمشدر.

روح فکرینك ابتدائی انسانلرده ناصل ظهور وانکشاف ایتمش

اولدیغی حقنده‌کی نظریه‌لر [١] آز چوق فرقلی اولمقله برابر، اك اوزاق عصرلرده بیله انسانلرك کندیلرنده برایکیلك بولوندوغنه قانع اولدقلری محققدر. ناصیل‌که، هنوز (قلان) حالنده یاشایان بشر کومه‌لرینك‌هپسنده روح عقیده‌سنك موجود اولدیغی صورت قطعیه‌ده تحقق ایتمشدر. انسانلر آره‌سنده اولا ئولوم، رؤیا وسائر تظاهراتله باشلایان روح فکری، عرفان ساحه‌سنده‌کی تکامل نسبتنده انکشاف ایتمش ونهایت فلسفی نظریه‌لرك تأسسنه پیوسته اولمشدر.

شوراسی محققدرکه انسانلر، هرزمانده وهرمملکتده یا بنفسه تفکرله ویا قوهٔ متخیله رهبرلکی ایله روح حقنده آز چوق قابا ومبهم بر فکر ایدینمشلردر. هرلسانده بو فکری افاده ایده‌جك بر تعبیر بولونماسی، بونك اك قوتلی شاهدیدر. انسانلر، حال ابتدائیده ایکن، وارلغنی سزدکلری بوروحی، صولوغك عینی عد ایتمشلردر. صوك نفسك آلینماسنی متعاقب، ئولوم حادثه‌سنك تحققی بو قناعتی تولید ایدن سبب اولمالیدر. بونك ایچوندرکه هرلسانده روحه‌ویریلن اسم، أتمولوژی‌اعتباریله (هوا)، (روزکار) و(صولوق) معنالرینی‌افاده ایدن لفظلرله مناسبتداردر. سانسقریت لهجه‌سنده (روح) دیمك اولان (آتمان Atman) لفظی، عینی زمانده (هوا) و (روزکار) معنارینه کلمکده‌در. یونانجه روح معناسنه کلن (پسیخه Psiché) لفظیله لاتینجه‌ده عینی‌معنانی افاده ایدن (آنیموس Animus) لفظنك هرایکیسی‌ده اشتقاق اعتباریله بویله‌در. فرانسز لسانده روح‌معناسنه کلن (ئه‌سپری Esprit) لفظی، لاتینجه (تنفس ایتمك) معناسنه

[١] بو نظریه‌لر حقنده تفصیلات آلمق ایچون (تاریخ ادیان) کتابمزك برنجی جلدینه مراجعت!

كلن (سپریتوس Spiritus) كلمه‌سندن مشتق اولدیغی كبی انكلیز وآلمان لسانلرنده‌ده روحه‌ویریلن (سول Soul) و (Selle) اسملری غوتیك لهجه‌سنده (فورتنه) معناسنه كلن (Saivala) كلمه‌سندن آلنمشلردر . ناصیل كه فارسی لهجه‌سنده روح دیمك اولان (روان) لفظی‌ده عینی زمانده حركت یعنی روزكارله مناسبتدار بر معنایه كلمكده‌در. عربجه‌ده‌كی روح كلمه‌سنك‌ده (ریح) و (رائحه) لفظلری كبی هوا وروزكار معناسنی افاده ایتدیكی معلومدر. عبرانیلرده‌روح معناسنه (نه‌فه‌ش) و (رواح) لفظلرینی قوللانمشلردر. بو ایكی لفظده (نفس آلمق) معناسنی افاده ایدن بر مصدردن مشتقدر . انسانلرك روح حقنده‌كی ایلك تلقیلری بویله اولدیغی ایچوندر كه (ایلیاده) ده، « ئولوم، روحك دیشلر سوروندن طیشاری چیقماسی » بولنده تصویر ایدیلمشدر . بعضی قوملر ایسه روحی حرارت حیاتیه عد ایتمس اوكا قاب ویاقانده بر مقر تعین ایلمشلردر. بوده روحك مبدأ حیات اولدیغی یولنده‌كی تلقینك باشقه برشكلیدر .

خلاصه انسانی ، وارلغنی وعاقبتنی دوشونمكه سوق ایدن برنجی عامل ئولوم اولمشدر. اوتلر ، آغاچلر كبی بر درلو محو ومنعدم اولمغه راضی اوله‌میان انسان كندی كندینی تعمیق ایتمكه مجبور اولمش وبو مطالعه نتیجه‌سنده كندیسنده بدنندن آیری بر وارلق بولندیغنی سزه بیلمشدر . فقط ایلك زمانلرده بو ایكنجی وارلغك ماهیتنی بردرلو تعیین ایده‌مه‌مش ، اونی (هوا) كبی سیال بر جسم و كولكه كبی بر خیالت ماهیتنده تلقی ایلمشدر. صوك نفسك چیقماسیله ئولومك تحققی برنجی قناعتی ویرمش اولدیغی كبی رؤیالرده (خیالت) و (آش) عقیده‌سنك ظهورینه سبب اولمشدر. چونكه (رؤیا) دینیلن

حادثه‌ده انسان اوزاق یرلره كیتمكده، برچوق محللرده طولاشمقده، برچوق شیلر مشاهده ایتمكده، ئولدكلرینی بیلدیكی آداملرله كوروشوب قونوشمقده‌در. ابتدائی انسانلرك بو كبی اسرارآلود كورونن حادثات قارشوسنده بهت وحیرته دوچار اوله‌رق بونلردن شخصیتك موجودیت جسمانیه‌دن عبارت اولمدیغی و انسانده جسدن باشقه بر وارلق داها بولوندوغی نتیجه‌سنی چیقارمالری پك طبیعی دكلمیدر؟.. انسانلرده بو فكر بركره دوغدقدن صوكره ، علمی تكامل نسبتنده استبصارات ده طبیعتیله ایلرله‌مش، بو خصوصده مختلف تلقیلر، مختلف نظریه‌لر ظهور ایتمشدر. شمدی ابتدائی انسانلردن باشلایه‌رق ، بو تلقیلری ، بو نظریه‌لری صره‌سیله مطالعه ایده‌لم :

ابتدائی انسانلرك روح حقنده‌كی اعتقادلری

ابتدائی انسانلرك، روح حقنده‌كی تلقیلری قابا و پك غریبدر. تاریخك امم ماضیه اسطوره‌لرینه دائر ویردیكی معلوماتله، الیوم ابتدائی بر حالده بولونان بعضی سمیه‌لرك عقیده‌لری حقنده یاپیلان تتبعات فكر بشرك انكشافی نقطهٔ نظرندن جداً شایان تدقیقدر: (داوسون Dawson)، (روت Roth) و (پاركه parker) كبی ذواتك آووسترالیا اقوامنك روح حقنده‌كی تلقیلرینه دائر طوپلادقلری معلوماته كوره، انسانده كندیسنی جانلاندیران و كندیسنه مبدأ حیات اولان باطنی بر موجودیت بولوندوغی قناعتی بو خطه سمیه‌لری آره‌سنده منتشر عمومی بر عقیده‌در. شكلی بعضی فرقلره رغماً، بو عقیده قطعات سائره‌ده بولونان و حال ابتدائیدن هنوز قورتیلامامش اولان بالعموم انسانلر آره‌سنده‌كی قناعتلره مشابهت عرض ایتمكده‌در. شو قدر واركه، آووسترالیانك بعضی سمیه‌لری، بو عمومیتدن قادینلری استثنا ایلمكده‌در. بو سمیه‌لره كوره قادینلرك دیكر انسانلردن مستثنا اوله‌رق روحلری یوقدر.

انسانده، جسددن باشقه بر وارلق اولدیغی اعتقادی، بوتون ابتدائی جمعیتلر آره‌سنده منتشر اولمقله برابر، شكلی حقنده‌كی تلقیلر پك متنوعدر. آووسترالیا قلانلرندن هر برینك، بو روحی باشقه بر شكلده تخیل ایتمش اولدقلری كورولمكده‌در. فقط، بوتون بو اشكال تدقیق ومقایسه ایدیلدیكی زمان، هپسنده روحك ماده‌سز

برشی كبی تصور ایدیلمه‌مش اولدیغی آكلاشیلمقده‌در. حتی بونلردن بعضی قبیله‌لر، روحه دنیوی حیاتده بیله، بدندن مستقل اوله‌رق؛ بر طاقم جسمانی احتیاجلر اسناد ایتمشلردر. بونلره كوره روح هم ییین، همده ایچیله بیلن بر شیدر. آره صره جسددن طیشاری چیقمقده‌در. عضویتدن تماميله آیریلدیغی زمانده، بدنده بولندیغی وقتده‌كی حیاتنه مماثل بر حیات كچیرمكده‌در. بناءً علیه، بو سمیه‌لرك اعتقادلرینه كوره، عضویتدن چیقان روحلر، ییوب ایچرلر، اوولانیرلر، آغاجلرك داللری آره‌سنده اوچوشورلر. حتی اوچوشدقلری زمان ذكیم انسانلرك بیله ایشیده‌بیله‌جكلری بر سس، بر اهتزاز حاصل ایدرلر. فقط، علی العاده، انسانلر بونلری كوره‌مزلر. آنجق سمیه‌نك سحربازلری، سن كمالده بولونانلری كوره بیلیرلر. بونلر، فوق العاده زمانلرده ذكیم انسانلرده كورونورلرسه‌ده بو كورونمه بر نشانهٔ سعادت دكل، بلكه بر علامت شئامتدر. بو عقیده‌دن آكلاشیلیور كه بو سیمه‌لر نظرنده روح، حواسه جسد كبی بر شكل عرض ایتمه‌مكده‌در. حتی (توللی Tully) نهری بویلرنده اوطوران قلانلره كوره، روحك كمیكلری یوقدر. دیمك بونلرجه روح، بعض خصوصاتده غیر مادی برشی كبی تصور اولنمش، كوریله‌مه‌مك قابلیتی روحیتك خواصندن عدایدلمشدر. حالبوكه عینی سمیه‌لر، روحه، ییوب ایچمك، داللر آره‌سنده اوچوشمق كبی جسمانی اوصافده اسناد ایتمشلردر.

آووسترالیا سمیه‌لرینك بو مختلف و متضاد تلقیلرینه نظراً روح صولوق ویا خیالتله قابل مقایسه صوك درجه رقیق، اثیری ویانیم مادی برشیدر. روح، بدندن آیری و مستقلدر. چونكه اویقو وغشی زمانلرنده اولدیغی كبی وقت وقت بدنی ترك ایده‌بیلمكده‌در.

ئولومدن صوكره ايسه بو آيريليق، بو استقلال قطعی برشكل آلمقده‌در.
بدنك كلياً محو اولمسنه رغماً، آيری برعالمده مختار برحيات كچيرمكده‌در.
شو عقيده آووستراليا سميه‌لرينك روحله بدنی بربرلرندن تماميله آييره‌بيلمش
اولدقلری ظننی توليد ايديورسه‌ده حقيقت حال، بويله دكلدر.
چونكه بونلرك بوتون آيين واسطوره‌لری، قناعتلری تدقيق ايديلديكی
زمان انسانده تصور ايتدكلری چيفتلكك؛ نه قدر حقيقی اولورسه اولسون؛
مطلق اولمديغی آكلاشيلمقده‌در. فی الحقيقه بونلرجه بدن، روحدن
بالكليه مستقل واونك علی العاده برمقری دكلدر. روح، بدنله پك
صيقی روابطله باغلانمشدر. برينه عارض اولان برآفتدن ديكری ده
متأثر اولمقده‌در. بدنده حاصل اولان هر جريحه، روحه قدر نفوذ
ايتمكده‌در. ديمك كه بو سميه‌لرجه روحله بدن بوس بوتون آيری آيری
شيلر دكللردر. روحك حيات عضويتله صميمی براشتراكی واردر.
بونك ايچوندر كه روحك عضويتله برابر بويوديكنه وانحطاطه دوشديكنه
اينانيلمقده‌در. آووستراليالیلرك آغاج داللرنده اوچوشدقلرينی اعتقاد
ايلدكلری روحلری كورمك قدرتی سن كمالده بولنان انسانلره حصر
ايتمه‌لرينك، كنجلری بو امتيازدن محروم براقمالرينك سببی بودر.
چونكه انسان حياتده ايلريله‌دكجه، مبدأ دينی‌ده اونسبتده قوت كسب
ايتمكده‌در. فقط، تماميله اختيارلايه‌رق سميه‌نك منافع حياتيه‌سيله
علاقه‌دار اولان دينی مراسم وبويوك آيينلرده ايفای وظيفه ايده‌ميه‌جك
درجه‌ده شيخوخته دوشنلر، بو اهميت وقيمتی غائب ايتمكده‌درلر.
چونكه بو سميه‌لرجه جسدك هزالتی روحله مشترك اولديغنه اعتقاد
ايديلديكندن؛ سن شيخوختده‌كی انسانلرك روحلری‌ده طبيعی اولكی

قوتلرينی غائب ايده‌جكلرندن بالنتيجه اسكی نفوذلرينی‌ده حائز عد
ايديله‌مه‌مشلردر.

خلاصه، آووستراليا سميه‌لرينه كوره روحله بدن آره‌سنده يالكز
صيقی برتساند دكل، بلكه صميمی برامتزاج واردر. روح ده جسدك بعضی
شيئی، جسدده‌ده روحك بعضی شيئی داخلدر. بدنك بعضی اقسامنك،
عضويتك بعضی حاصلاتنك روحله پك خصوصی علاقه ومناسبتلری
واردر. قلب، نفس، قان، مشيمه، قره‌جكر، بوبرك ... روحله
الك چوق علاقه‌دار عد ايديلن عضولردر. بونلر روحه يالكز مقر
اولمق خدمتنی ايفا ايتمزلر. بلكه ظاهری مشاهده‌يه كوره؛ بونلر
اصل روح كبی تلقی ايديلمكده‌درلر. فی الحقيقه سميه افرادينك
اعتقادلرينه كوره، قان آقينجه روحده اونكله برابر كيتمكده‌در.
روح صولوغك ايچنده برشی دكل، بلكه صولوقدن عبارتدر. روح
قائم اولديغی عضو بدنله عينی برشيدر. ابتدائی سميه‌لرده انسانده
برچوق روحلر بولونديغی حقنده‌كی تلقينك منشائی ايشته بو قناعتدر.
بو تلقی‌يه كوره عضويتده منتشر اولان روح، پارچالانمش واقسامی تميز
ايتمشدر. هر عضو، كنديسنده‌كی روح جزئيله برشخصيت آلمش،
بو صورتله برماهيت متمايزه اولمشدر. بناءً عليه، قلبك روحی، صولوغك
ويا كولكه‌نك وياخود مشيمه‌نك روحنك عينی دكلدر. كرچه بونلرك
آره‌سنده صيقی برقرابت واردر. فقط، بونلر بربرلرندن آيری وفرقلی
روحلردر وهر برينك آيری آيری اسملری واردر. مثلا (په‌ن‌فاتر
Pennefather) ايرماغی بويلرنده ساكن اولان سميه‌لر آره‌سنده مقری
قلب اولان روحك اسمی (نغای Ngai)، مقری مشيمه اولان روحك
آدی (شوئی Ghou-i)، صولوقده‌كی روحك اسمی (وانجی Wanji) در.

(ئو آهلایی Euahlayi) قبیله‌سی افرادی ایسه انسانده اوچ درت قدر روح بولوندوغنه قانعدرلر .

ابتدائی انسانلرجه روح عضویتك بعضی اقسامنده یرلشمش اعتقاد ایدیلمكله برابر ، عضویتك دیكر قسملرنده روح بولونمادیغی كبی بر قناعت موجوددكادر. چونكه بونلره كوره روح ، مختلف درجه‌لرده اوله‌رق بدنك كافهٔ اقسامنده منتشردر . بوعقیده‌یی جنازه آیینلری پك كوزل آكلاتمقده‌در . چونكه آووستراليا سميه‌لرنده روحك بر جزئی اولان صوك نفس چیقه‌رق انسانك ئولمه‌سیله روحك بدنی تماميله ترك ایتدیكنه حكم ایدیلمه‌مكده‌در. چونكه صوك نفسك چیقماسیله روحی بدنه باغلایان رابطه قوپمش دكل ، كوشه‌مشدر . بناءً علیه صوك نفسله چیقان روح ، ینه نعشك یاننده قالمقده‌در . بونك ایچوندركه روحی صورت قطعیه‌ده بدندن اوزاقلاشدیرمق مقصدیله برطاقم خصوصی آیینلر اجرا ایدیلمكده ، برطاقم اشارتلر و معنیدار حركتلرله روح بدندن آیریلمغه دعوت وتشویق اولنمقده‌در. حتی سهولتله چیقوب اوچابیلمه‌سی ایچون یوللر ، مخرجلر بیله احضار ایدیلمكده‌در. بوتون بو عمليه‌لر ، صوك نفس چیقمش اولمقله برابر ، روحك كاملاً بدنی ترك ایتمه‌مش اولدیغی اعتقادینك موجودیتنی كوسترمكده‌در . بعض سميه‌لرده‌ده ئولن بر آدمك أتلرینك یاقیلدیغی كورولمكده‌دركه بوده روحك بدندن كاملاً چیقه‌بیلمه‌سنی تأمین ایچون یاپیلمش یامیامجه بر عملیه دیمكدر . بو استحاله‌یی متعاقب روحه باشقه بر اسم ویریلمكده‌در : (آرونتا Arunta) و (لوریچا Loritja) قبیله‌لری حیاتده بولنان انسانك روحنه (كورونا Curuna) اسمنی ویردكلری حالده ئولدكدن صكره بو روحی (ایتانا Itana) آدیله یاد ایتمكده درلر .

چونكه روح ، عائد بولوندوغی شخصك كوزل ویاچیركین خویلرینی ، ممیز وصفلرینی حائز اولمقله برابر جسدی ترك ایتدكدن صوكره یكی بر موجود اولمش ، كندیسی ایچون یكی بر حیات باشلامشدر . بناءً علیه بو آندن اعتباراً روحلر دنیاسنه كیده‌جكدر . بو دنیا ، مختلف سميه‌لرجه ، باشقه باشقه شكللرده تخیل ایدیلمكده‌در: بعض سميه‌لرجه روحلر دنیاسی یرك آلتنده‌در . هر سميه‌نك مؤسسی اولان جدلر ، بعدالوفات بو دنیایه كیده‌رك كندیلرینه آیری آیری بر راولكه آییرمشلردر. بناءً علیه روحلر دنیاسنده هر توتمی غروبك بر منطقهٔ مخصوصه‌سی واردر . دیكر بعضی سميه‌لرك اعتقادلرینه كوره‌ده ارواح اموات ، ماورای البحارده بر آطه‌یه ویابر كول كنارینه كیتمكده‌درلر . بعضی سميه‌لر ایسه ، روحلر دنیاسنك ماورای سحائبده اولدیغنه اعتقاد ایتمكده‌درلر .

سميه‌لرك روحلر دنیاسنك موقعی حقنده‌كی اعتقادی فرقلی اولمقله برابر ، روحلرك بدندن آیریلدقدن صوكره‌كی حیات و مقدراتلری حقنده‌كی قناعتلری متحددر . بو قناعته كوره ، روحلر چكلدكلری عالمده عینی حیاتی امرار ایتمكده و عینی مقدراته تابع بولنمقده‌درلر. یالكز حال حیاتده ایكن سميه آره‌سنده مظهر حرمت اولانلرك روحلرینه او عالمده‌ده بر امتیاز ویریلمكده‌در . (استره‌هلوف) ك ویردیكی معلوماته باقیلیرسه ، آووستراليا قبیله‌لرینه عائد بر اسطوره‌ده فنا روحلرك بر طاقم ارواح مدهشه‌نك طعمهٔ دندانی اولدقلری اوزون اوزادی‌یه تصویر ایدیلمشدر .

كورولیوركه ابتدائی انسانلربیله كندیلرنده بر ایكیلك بولوندوغنی آكلامشلردر . فقط روح نامنی ویردیكمز بو ایكنجی موجودیتك

ماهيت و اوصافى حقنده پك قاريشيق وغريب ظنلره دوشمش ، بو يوزدن بر چرق خرافه‌لر اويدورمشلردر . روحى ؛ ماديتدن بوسبوتون تجريد ايده‌مدكلرندن اوكا بعضاً بر (أش) ، بر (خيالت) ماديتنى ويرمشلردر. فقط ، بزم بوراده تدقيق ايتمك ايستديكمز مسئله ابتدائى انسانلرك عقيدوخرافه‌لرى كيفيات واشكالى دكل، الك قاباوحتى الك وحشى وابتدائى انسانلرك بيله كنديلرنده برايكيلك اولديغنى سزمش بولونمالريدر [١] . آمريقا متفكرلرينك، مباديدن بوكونه‌قدر بشريت عالمنجه قبول عامه‌يه مظهر اولان مسئله‌لرك بر حقيقت مسلمه اوله‌جقلرى يولنده‌كى صوك نظريه‌لرينه كوره (روح)كـ وارلى مسئله‌سنى‌ده قبول ايتمك ضروريدر. بزم بو بحثده اصل هدفمز ، يالكز متكامل و متفكر انسانلرك دكل ابتدائى و وحشى انسانلركده كنديلرنده بدندن آيرى بروارلق بولوندوغنى سزه‌بيلمش اولدقلرينى كوسترمكدر. ابتدائى انسانلرك بو خصوصده‌كى قناعتلرى آكلاشيلنجه (انسان)ده جسددن آيرى بر روح بولوندوغنك بوتون بشريت ايچون عمومى ومشترك بر عقيده ، برقناعت قطعيه اولديغى كنديلكندن تحقق ايتمش اولور. بشريتك ادوار مختلفه‌سنده بوقناعتك استحاله ايتديكى اشكال ، تناسخ دينيلن برعقيده طوغورمشدر. بحث آتى‌ده بوعقيده‌نك اشكال و تحولاتى كوروله‌جكدر .

---

[١] ابتدائى انسانلرك روح حقنده‌كى تلقيلرينه و بو تلقيلردن ظهور ايدن خرافات و قناعتلره دائر تفصيلات ايچون (تاريخ اديان) كتابمزك (آنيميزم) عنوانلى بحثنه مراجعت !

تناسخ ارواح عقيده‌سى و صفحاتى

ابتدائى واسكى قوملرك عقيده‌لرى تدقيق ايدلديكى زمان، اكثريسنده روحلرك مهاجرتلرينه دائر بر قناعت موجود اولديغى كوروليور . بوقناعت ابتدائى انسانلرك روح حقنده‌كى تلقيلرينك مولوديدر . ايشته ارواح انسانيه‌نك بر بدندن ديكر بدنه انتقالنى قبولدن عبارت اولان بوعقيده‌يه (تناسخ) نامى ويريلمكده‌در.

تناسخه معتقد اولانلره كوره، جسدلر روحلرك برقالبى كبى‌در. عينى بر روح مختلف جسدلره يعنى قالبلره كيره‌رك اونلره افاضهٔ حيات ايده‌بيلير. بوكون بر قالبه افاضهٔ حيات ايدن برروح ؛ برمدت صكره ؛ باشقه بر قالبده ، باشقه بر جسدده تجلياب ظهور اولور . بومختلف قالبلرك بربرلرندن فرقى ، يالكز اشكال خارجيه‌لرنده‌در . چونكه هپسنده‌كى قوهٔ محركه يعنى روح بردر .

(تايلار) ك آنيميزم نظريه‌سنه كوره ، ابتدائى انسانلر آراسنده تناسخ فكرى ، آنيميزم عقيده‌سنك بتون موجوداته تعميمى ايله روحلك بقاسى حقنده‌كى قناعتدن طوغمشدر . اولادك اجداد واقربايه اولان مشابهتى ايسه ، تناسخ عقيده‌سنى پك زياده تقويه ايتمشدر . بو كون وراثت قانونيله پك كوزل ايضاح ايديلن بومشابهت ، ابتدائى انسانلر طرفندن اجدادك روحلرينك نوزادلره انتقالى صورتيله تعليل ايديلمش وبوتعليل‌ده تناسخ عقيده‌سنى قوتلنديرمشدر .

کورولیورکه تناسخ ، ابدیت روح فکرینك بر نتیجه‌سیدر . اقوام قدیمه معتقداتنده و اسکی فیلسوفلرك مسلکلرنده ابدیت روح فکرینك آز چوق متحول اشکالی سچیله بیلمکده‌در . ابوالمورخین (هه‌رودوت) ، ابدیت روح فکرینك الك اول مصریلر طرفندن اورتایه آتیلمش اولدیغنی و(تناسخ Métempsychose) نظریه‌سنك‌ده ینه مصریلرك نتیجهٔ تخیلاتی بولوندوغنی ادعا ایدییور . (جام کیتی نما) شارحی‌ده ، شبهه‌سز مؤلفات یونانیه‌دن ملهم اوله‌رق ؛ بو عقیده‌نك منشائی مصر قدیمك (هرمس) نه اسناد ایتمش ومصرده اکمال تحصیل ایدن (فیثاغورث) طرفندن قدیم یونانستانه نقل ایدیلدیکنی درمیان ایلمشدر .

فقط، تاریخ ادیانك ترقیات حاضره‌سی ، نه (هه‌رودوت) ك نه‌ده جام کیتی نماشارحنك ادعالرنده حقیقته توافق اولمدیغنی اثبات ایلمشدر. ادیان حقنده یاپیلان تتبعات رجعیه ، تناسخ عقیده‌سنك ایلك ایزلرینی هر حالده اولدقجه بر مدنیتی حائز اولان قدیم مصریلردن پك اسکی زمانلرده آرامق لازم کلدیکنی کوسترمکده‌در. حتی دینیله بیلیر که آنیمزم وتوته‌میزم کبی تناسخ عقیده‌سی‌ده انسانیتك الك کهنه قناعتلرندن بریدر. اجداد و اقربا ایله اولادلر آراسنده‌کی مشابهتی فرق ایدن ابتدائی انسانلر بو مشابهتی تناسخه عطف ایتمش اولدقلری کبی طبیعت پرستلك دورینه کچدکدن صوکره‌ده انسانلرله حیوانلرك روحلری آره‌سنده برفرق کوره‌مه‌مشلر وبونلرك روحلرینك بربرلرینه انتقال ایتدیکنه قانع اولمشلردر . حتی (توته‌م) و (مانا) عقیده‌لریله تناسخ فکری آره‌سنده پك یاقین بر علاقه واردر .

جام کیتی نما شارحنك تناسخك اشکالنی مصور اولان شو

« انتقال نفوس ناطقه‌را (نسخ) کویند . و بعضی کویند کاه تنزل بابدان حیوانیه کرده از بدن انسانی ببدن حیوانی که مناسب اوست منتقل میشود . چنانکه ازبدن شجاع ببدن شیر منتقل شود وازبدن جبان ببدن خرکوش. واین‌را (مسخ) کویند . وبعضی کفته‌کاه تنزل باجسام نباتیه میکند واین‌را (رسخ) میکویند . وجمعی که تجویز نقل بجماد میداشته اند چون معادن وبسائط. آنرا (فسخ) میکویند . وایشان کفته اند که این تنازلات مذکوره مراتب عقوبات اند. ودرکات جهنم که واردشده عبارت از آنند » افاده‌سی‌ده تناسخله (توته‌میزم) آره‌سنده‌کی علاقه‌یی پك کوزل کوسترمکده‌در . فی الحقیقه بوافاده‌دن آکلاشیلدیغی اوزره، اسکی انسانلر، روحلرك انتقال ایتدکلری قالبلری یالکز انسانی بدنلر حصر ایتمیور، بوقالبلرك انسانی ، حیوانی ، نباتی وجمادی اوله‌جغنه اینانیورلردی . بونك ایچوندرکه روحك بر بدن انسانی‌یه انقالنه (نسخ) ، کندیسنه مناسب برحیوانك بدننه انتقالنه (مسخ) ، اجسام نباتیه‌یه انتقالنه (رسخ) ، جمادات ومعادنه انتقالنه‌ده (فسخ) دینیلیوردی .

هر حالده تناسخ عقیده‌سی پك قدیمدر . بوعقیده‌نك بدیعه نما لوحه‌لرینی تصور ایده‌بیلمك ایچون (اووید ovide) ك اثرنده‌کی اسکی ماصاللری اوقومق کفایت ایدر . عصرلرك تحولاتنه رغماً بوعقیده بشریت آره‌سنده ینه پایدار قالمش، حتی بعض ادیان سماویه منسوبلری میاننده بیله آز چوق تعدیلاتله ینه جای قبول بوله‌بیلمشدر . توراتك محرف صحیفه‌لرنده بو فکرك مختلف رنکلره بورونمش فیلیزلرینی بوله‌بیلمك ممکندر. فی الحقیقه توراتك (نیوبه Niobé)نك مرمرده، حضرت لوطك زوجه‌سی (ئه‌دیت Édithe) ك طوزدن بر

هیکله تحوللری حقنده کی تصویری، تناسخ فکرینك استحاله ایتمش اشکالندن باشقه برشی دکلدر. تناسخ عقیده‌سی اسکی عربلرده‌ده واردی. اسکی عربلر میتك روحنك قبرندن چیقارق برهامه اولدیغنی و (اسقونی، اسقونی! یعنی بکا صو ویریکز!..) دیه آجی آجی باغیردیغنی زعم ایدرلردی. حالبوکه بویله برقناعت تناسخدن باشقه برشیله ایضاح ایدیله‌مز [۱].

متکلمینك شدتلی هجوملرینه رغماً بو عقیده اسلام عالمنه بیله دوقولمش، معتزله فرقه‌سندن (فضل حدبی) نك تأسیس ایتدیکی (حدبیه) لرله غلاة شیعه‌دن (جناحیه) لر، تناسخه قائل اولمشلردر.

تناسخ عقیده‌سنك نه قدر اسکی و نه‌درجه عمومی اولدیغنی آکلایه‌بیلمك ایچون قدیم مصریلردن باشلایه‌رق بو عقیده‌نك مختلف قوم و عصرلرده آلمش اولدیغی صفحاتك برتاریخچه‌سنی کورمك ایجاب ایدر: نیل ساحللرینك اسکی ساکنلری، انسان ئولدکدن صوکره روحنك درعقب دیکر بر حیوانك بدنه داخل اولدیغنی اعتقاد ایدییورلردی. فقط ینه اونلرك عقیده‌سنه نظراً، بو روح او حیوانك جسدنده‌ده پایدار قالمیوردی. او حیوان ئولور ئولمز، روح بو دفعه‌ده

[۱] شعرای عربدن (ذوالاصبع العدوانی) شو بیتنده بو اسکی عقیده‌یه اشارت ایتمکده‌در:

یاعمرو ان لم تدع شتمی ومنقصتی . اضربك حتی تقول الهامة اسقونی

ای عمرو، بکا سوکوب صایمقدن و بنم نقایصمی تعداد ایتمکدن واز کچمزسه‌ك سنی هامه بکا صو ویریکز دیینجه‌یه قدر دوکه‌جکم.

(ابوالغموص) ده ینه بو عقیده‌یه استناداً شو بیتله حشر فکرینه اعتراض ایتمشدر:

أتخبر یاالرسول بأن سنحیي . وکیف حیوة اصداءٍ وهام

ای پیغمبر، بزه تکرار دیریله‌جکمزی سویلیورسك. شو حالده بایقوشلرك و هامه‌لرك حیاتی نه‌در و نه صورتله قابل ایضاحدر؟...

باشقه بر حیوانك جسدینه انتقال ایدییوردی. بو صورتله عینی بر روح، بر یوزنده، هوا داخلنده، صولر درونده یاشایان حیوانلرك قالبلرینی طولاشدقدن صوکره، تکرار بر انسان جسدینه عودت ایدییور، او انسانده ئولدیکی زمان، یکی باشدن تکرار اولمق کبی اوزون بر دورهٔ مهاجرت باش کوستریوردی. روحلرك، بو صورتله دوری بر مهاجرت اجرا ایتملری قناعتنك، اجرام سماویه‌نك حرکات دوریه‌سندن ملهم اولمسی مستبعد دکلدر. فی الحقیقه، تناسخ ارواح نظریه‌سی، اجرام سماویه حقنده‌کی دور هیئی‌نك حیات بشره تطبیقندن باشقه برشی دکلدر. قدیم مصریلرك ابدیت روح حقنده‌کی بو قابا و ابتدائی فکرلرینه داها باشقه شیلر علاوه ایدیلمشدر. فی الحقیقه (پلوتارك Plutarque) ك روایتنه نظراً مصریلر (آمانته‌س Amanthés) نامنده بر (دیاراموات) بولوندوغنه اعتقاد ایدییور و (اوزیریس) ك (سراپیس Sérapis) عنوانی آلتنده بو دیارده حکمران اولدیغنه قائل بولونیورلردی. اهراملرك سینهٔ سنکیندن چیقاریلان مومیا صندوقلرنده‌کی رسملر، پلوتارکك شو روایتنی تأیید ایده‌جك مخلد وثیقه‌لردن معدوددر.

(پورفیر Porphyre)، قدیم مصریلرك بعدالموت روحلرینك ابدی معبودلر آره‌سنه قبول ایدیلمه‌سی یولنده بر دعالری بولوندوغنی خبر ویرمکده‌در. بو دعا، تناسخ عقیده‌سنك، مصرده بالآخره باشقه شکللر آلمش اولدیغنی کوسترمکده‌در. تناسخ عقیده‌سی مصرده متنوع اشکال آلدقدن صوکره یونان فیلسوفلرینك ولود دماغلرنده داها رنکین، داها خیالی کسوه‌لره بورونمشدر.

تناسخ عقیده‌سی هندستانده داها عمومی و داها مافوق الطبیعی بر شکل آلمشدر. غانژ و سند نهرلرینك حار و شکوفه‌دار حوزه‌لرنده

یاشایان انسانلر قدیمدنبری لایتناهیت فکرینك مسحوری اولدقلرندن وجداو استغراق ایچنده امرار حیات ایتمکده ذرین بر ذوق روحانی طویيور؛ بنلکی ابدیت ولایتناهیت ایچنده افنایه چالیشیورلردی . بو سببدندرکه هندیلرك تناسخ عقیده‌سی (ظهور وتجلی Émanation) نظریه‌سیله پك صیقی ربطه‌داردر .

هندیلرماده‌یی براهمانك صوك تجلیسی عد ایتدکلرندن حیاتی‌یعنی روح ایله جسدك برلشمه‌سنی بر سقوط بلکه‌ده بر شر کبی تلقی ایدیيورلردی. بوکا مقابل ئولومی‌ده پایهٔ وجدو استغراق، اعتلا ایچون روحك علائق ناسوتیه‌دن صیریله‌رق سینه‌سندن ظهور ایتدیکی منبع لایزاله یعنی (براهما)یه وصولی عدایدیيورلردی. (وه‌دا) لرده‌کی مناجاتلرده بو عقیده‌نك پارلاق نمونه‌لری کورولمکده‌در . بو مناجاتلردن برنده « ای معبود ! وجود سبحانیه‌کده بوتون معبودلری، بوتون ابنای ذی حیاتی مشاهده ایدیيورم . قدرت بی‌نهایه‌یه مالك مبدأ ومنتهادن منزه اولان ذات سبحانیه‌ك کائناتك بر خزینهٔ ذی احتشامی‌در ! . .) دینیله‌رك بو عقیده واضحاً ترنم ایدیلمشدر .

وه‌دالرده بوکا مماثل وتناسخی مؤید پك‌چوق وثائق بولنه‌بیلیر . بو وثیقه‌لر، هندیلرك روحك بدنله علاقه‌دار اولمسنی بر سقوط ، روحك خزینهٔ ذی احتشامه وصولنی تأمین ایدن موتی‌ده بر مبدأ سعادت تلقی ایتدکلرینی کوستریور. فقط بدنله علاقه‌سی منقطع اولان بر روحك منبع لایزاله (براهمایه) وصولی بعضی شرائطله مقیددر.

هندکبك اسکی‌عقیده‌سنی تعلیم‌ایدن (وای‌سه شیقا Vaiseshika) نك تصوینه کوره ، روح بدنله علاقه‌دار بولوندوغی مدتده عصمتنی محافظه ایتمش ایسه بدندن انفکاك‌ایدر ایتمز اصل ازلی‌یه واصل‌اولور.

فقط ، فنالق ایتمش ایسه ، داها دون ، داها سفیل بر حیوانك قالبنه انتقال ایتمك صورتیله مجازات کورور . بو سقوطدن متنبه اولمز وارتکاب معاصی‌دن کندینی آله‌مزسه ، مهاجرت متدنیه‌سنده دوام ایتمك فلاکتنه دوچار اولور . بر کوپکك ، بر اشکك حتی بر بر نباتك جسمنه انتقال ایدر .

حالبوکه براهما دیننك ، (هندوویزم) مذهبنك الك مهم کتابی اولان (وه‌دانتا Védanta)ده روح، براهمانك برتجلیسی، برظهوری کبی دکل ، بلکه بر جزئی، مبدأ ومنتهاسز بر آتش درخشانك‌معزز بر شراره‌سی طرزنده تصویر ایدیلمشدر. (وه‌دانتا) یه کوره‌طوغمق وئولمك روحه طاری اولان ایکی حال عارضی‌در . روح بر مدت موقته ایچون جسمانی برقالب اکتساب ایدر. بواثناده ألملر ، اضطرابلر چکر . جهالت ظلمتلرینه بوغولور . فضایح وقبایحله مألوف اولور . بدندن بدنه ، قالبدن قالبه انتقال ایدر طورر . روحك بو مهاجرت هنکامنده دورایده‌جکی دائره آغاچلردن باشلایه‌رق انسانلره‌قدرچیقان سلسلهٔ عضویاتك کافه‌سنه‌شامل بولنمقده‌در. (وه‌دانتا)ده، روحی بووخیم واضطراب بخش دائره‌دن قورتاره‌رق روح عمومینك سینه‌سنه ارجاع ایده‌جك شیئك آنجق (معرفت مقدسه) اوله‌جنی تصریح ایدیلدکدن صوکره دینیلیورکه معرفت مقدسه یالکزهر درلو آرزولردن، هرنوع احتراصلردن صویلمقله دکل، بلکه احتساسات شخصیه‌دن ، حتی انانیتدن‌ده تجرد ایده‌رك بر نهرك دکزه‌قوشمسی کبی معبودلایتناهی‌یه توجه واوکا قوشمقله اکتساب اولنه‌بیلور .

اسکی‌مصرلیلرله هندیلرك عقیده‌لرینی مقایسه ایده‌جك‌اولورسه‌ق کورورزکه تناسخ‌هندیلرجه (مابعدالطبیعی) بر کسوه‌یه بورونه‌رك

آغاجلری، حیوانلری، انسانلری وهمان بتون طبیعی دائرهٔ شموله آلمقده‌در . حالبوکه مصریلر — ولو برمدت ایچون اولسون — تناسخی صرف (ناسوتی) برشکلده تصویر ایتمش وحیات حیوانیه سلسله‌سندن خارجه چیقارمغه جسارت ایده‌مه‌مشلردر.

قدیم ایرانیلره کلنجه ، بونلر تناسخی بشریت دائره‌سنه حصر ایده‌رك برمسلك اخلاقی حالنه قلب ایتمکه چالیشمشلردر . ایرانیلرك حشر اموات عقیده‌لری بومسلکله علاقه‌داردر. فی الحقیقه ایرانده بردین تأسیس ایدن (زرشت)، کتابنده حشر امواتك وقوعبوله‌جغنی ، یوم قیامتده ئولولرك دیریله‌جکلرینی وسیئات وحسناتك حساب ایدیله‌جکنی خبر ویریور . (زنداوستا) ده دینیلیورکه : « یوم حشرده هرروح دنیاده ایکن برابر یاشادیغی جسدی بوله‌جق وحسنات وسیئاتنه کوره اوجسدله برابر جنته ویاجهنمه کیره‌رك مکافات ومجازات کوره‌جکدر. یعنی مدهش بر دورهٔ امتحان نتیجه‌سنده فنالر آیریله‌رق جهنمه آتیله‌جقلر وتماميله تصفی ایدنجه‌یه قدر اوراده قالاجقلردر . دورهٔ تصفیه ختام بولدقدن صکره — آرتق فنا بر وجود قالمیه‌جغی جهتله — جهنمه‌ده لزوم قالمیه‌جق، بوتون انسانلر روحاً وجسداً اذواق ازلیه‌یی طاده‌جقلردر . » . ایرانیلر ، (آبان) آینك صوك کونلری اولان (ایام فرورد جان) ك روحلرك عودتلری زمانی اولدیغنه اعتقاد ایدییورلردی . بوکونلرده انواع اطعمه احضار ایدر ، البیسه‌لرینه کوزل قوقولر سورر ، خانه‌لرینی ریحانلرله تزیین وروحلرك رائحهٔ طیبه‌یه کله‌جکلرینی ادعا ایدرلردی .

ایرانیلر ، موتی فنا روحلرك غلبه‌سی عد ایتدکلرندن بر کیمسه ئولدیکی زمان اطرافده‌کی کوتی روحلری طرد ودفع ایتمك ایچون

موتینك بولندیغی محلده (آوه‌ستا) دن بعضی دعالر اوقومنی عادت ایدینمشلردی ، (زردشت) ك آریا اقوام قدیمه‌سیله مصریلرك تناسخ عقیده‌لرنده اجرا ایتمش اولدیغی تعدیلات، ایران دینی فضیلت اخلاقیه‌یه داها زیاده خادم بر حاله کتیرمشدر .

یونانیلره، تناسخ فکرینك مصردن انتقالی ایتمش اولدیغی روایت ایدیلیور . فقط ، ابوالمورخین (هه‌رودوت) ی دیکلرسه‌ك بوروایته او قدر اعتماد ایتمه‌مك ایجاب ایدییور. فی الحقیقه هه‌رودوت دییورکه: مصرك عقائد دینیه‌سنی ایلك دفعه یونانستانه ادخال ایدن (فیثاغورث Pythagore) دن پك چوق زمان اول ، تناسخ عقیده‌سی یونانیلر آره‌سنده معلوم ومنتشر بولونیوردی . هه‌رودوتك بو شهادتی ، تاریخ ادیانك بوکونکی استدلالاتنه توافق ایتمکده‌در . تناسخ فکری یونانستانده خلقك ذهنیتنه اویغون برشکل آله‌رق هندك سحابه‌دار (میستیسیزم) ندن ، مصرك معجزکار (ناتورالیزم) ندن ، ایرانك غیر طبیعی (آنتروپومورفیزم) ندن پك چوق اوزاقلاشمشدر .

فیثاغورث ، غانژ نهرینك بولوطلی ساحللرنده یاشایان هند بر همنلری کبی روحك آغاجلردن اعتباراً بوتون موجوداتی دور ایده‌بیله‌جکی نظریه‌سنی قبول ایتمه‌مش ، تناسخی بالعکس یالکز حیات حیوانیه حدودی دائره‌سنه حصر ایلمشدر . فیثاغورث ، روحك قواسیله جسدك عضویتی آره‌سنده بر آهنك بولونمق لازم اولدیغنی ایلك دفعه ادعا ایتمك صورتیله (روحیه Spiritualisme) مسلکنك تملنی آتمشدر. (فیثاغورث) ، جسددن آیریلان روحك کندیسنه مخصوص بر حیاتی اوله‌جغنی واساساً روح ارضه سقوط ایتمه‌دن اول بو حیاته مظهر بولوندوغنی تعلیم ایدییوردی. مع مافیه بوفکر فیثاغورثك مکافات

ومجازات اخرویه اساسلرینی قبول ایتمه‌سنه مانع اولمه‌مشدر. فی الحقیقه، فیثاغورث فنالرك جهنمه طرد ایدیله‌رك اوراده زبانیلر طرفندن باغلانه‌جقلرینی سویلدکدن صوکره بوبیچاره‌لرك رعدك متمادی ودهاش صدای خشیت انکیزی قارشوسنده نه‌صورتله تیتره‌یه‌جکلرینی سوزشلی برلسانله تصویر ایلمشدر. ایولرك‌ده بالعکس مراتب عالیه‌یه ومسعود بر حیاته مظهر اوله‌جقلرینی علاوه ایتمکی اونوتمه‌مشدر.

تناسخ فکری، (افلاطون) ك ذکای حکمتپناهی ایله داها رنکین، داها فلسفی بر شکل آلمشدر. مشار الیه (فه‌دون Le phédon) عنوانلی کتابنده دیورکه: «کائناتی نافذ بر نظرله مطالعه ایدرسه‌ك علی العاده احوالده نظرمزه چارپمایان برچوق حقایقه کسب اطلاع ایده‌بیلیرز. بوسایه‌ده پك کوزل آکلارزکه طبیعت‌ده (تضادلر قانونی) بوتون قوتیله حکمران اولیور: صحنهٔ طبیعت‌ده صورت دائمه‌ده موتك حیاته خلف اولدیغنی کورمیورمی‌یز! شو حالده حیاتك‌ده بالآخره بونی ولی ایده‌جکنه، اوکا خلف اوله‌جغنه نیچون ایناننمایه‌لم؟. کائناتده جاری اولان قوانین عمومیه‌یی تدقیق ایده ایده بشریته قدر اینر وکندی روحمزی دیکلرسه‌ك حیاتك‌ده موته خلف اوله‌جغی قناعتنك تخطراتمزله تصدیق ایدیلدیکنی آکلارز. اوکرنمك تخطر ایتمکدن باشقه برشی دکلدر. بزحیات حاضره‌مزده برچوق شیلر اوکره‌نیورز. یعنی روحمز بوجسده کیرمه‌دن اول یاشامش اولدیغنی تخطر ایدییور. او حالده روحمزك بو جسدی ترك ایتدکدن صوکره‌ده متعاقباً باشقه بدنلره افاضهٔ حیات ایده‌جکنه ایناننمامز ایچون نه‌مانع واردر؟ روح بدنی ترك ایتدکدن صوکره قواسنه

اویغون وکندی ایچون حاضرلانمش برجد بوله‌مزسه اووقت بالمجبوریه ایکی حیات آره‌سنده بر فاصله کچیریر...».

کورولیورکه تناسخ فکرینی سوسله‌ین اساسات فلسفیه‌یی (طبیعت) و (وجدان بشر) دن استخراجه چالیشان افلاطون، فیثاغورث کبی، بوعالمدن باشقه برعالمك داها بولوندوغنه اعتقاد ایدییوردی. (جمهوریت La républipue) عنوانلی اثرنده بوقناعتنی «انسانلر ئولدکدن صوکره تکرار دیریله‌جکلردر. کناهکار روحلر بو ایکی حیات آره‌سنده کذران ایدن مدت ظرفنده جهنم‌ده قالیرلر.»، یولنده تصویر ایلمشدر.

افلاطون، ارواح سافله‌یی جهنمه صوقدیغی کبی ارواح عالیه ایچون‌ده بوس بوتون باشقه شکل‌ده بر حیات جاودانی تصور ایلمشدر. (جمهوریت) کتابنده دییورکه: «لوثیات جسمانیه‌دن آزاده اوله‌رق صاف ونزیه بر حالده بدندن آیریلان روح، حیات جسمانیه‌یی بوس بوتون اونوتور ویالکز حقیقتك تفکریله مشغول قالیرسه، درحال کندینه مشابه بر عالمه، حکمت وابدیتله مشبوع بر جهان لاهوتی‌یه عروج واوراده جهالتدن، نقایصدن، خطالردن وقورقولردن، حتی حیات مادیه‌ده کندیسنی قیوراندیران محبتلردن، صیزلاندیران عشقلردن والحاصل طبیعت بشریه‌یه مربوط اولان بوتون فنالقلردن آزاده اوله‌رق تصور اولنه‌میه‌جق قدر علوی ورنکین برسعادته مظهر والهلرله هم آهنك بر حیات جاودانی‌یه نائل اولور!..»

افلاطون حیات مستقبله‌یی صرف روحی برشکلده تصویر ایتمش، (روحیه) مسلکنه واضح بر شکل ویرمشدر. مصرك آنجق بر قروکیسنی چیزه‌بیلدیکی، هندك خیالات ذلیلانه‌یه مشهر عد ایلدیکی

تناسخ ، افلاطون طرفندن رنکین و کونا کون شکوفه‌لرله دوناتیلمش ، جاذب ومسحر بر شکله صوقولمشدر .

تناسخ فکری افلاطوندن صوکره‌ده برقسم فیلسوفلرك دماغلرنده خیال پرور حرکات اویاندیرمقده دوام ایتمشدر . قرون وسطی‌نك محدود فکرلی متفلسفلری حکمای قدیمه‌نك مسالك فلسفیه‌لرینی قاریشدیررکن فیثاغورث وافلاطونك تناسخ حقنده‌کی نظریه‌لرینی‌ده احیا ایتمکه یلتنمشلر وبو فکرلری مصر وهندك عقیده‌لریله مزج ایده‌رك اورته‌یه پك عجیب مطالعه‌لر آتمشلردر . فی الحقیقه تعمیق ایدیلدیکی زمان اسکندریه مکتبنك یهودیلك وخرستیانلق کسوه‌لری آلتنده تبارز ایدن سیالرنده تناسخ عقیده‌سنك کیزلی خطوطی پك کوزل سچیله‌بیلمکده‌در . اسکندریه‌مکتبنك نشر ایلدیکی (ظهور وتجلی مبدئی Le prinipe de l’émanation) ایله (افکاری وجودیه Panthéisme Idéaliste) مذهبنك ، فلاسفهٔ قدیمه‌نك روحلرك انتقالی حقنده‌کی نظریه‌لرینه پك چوق یاقلاشمش اولدیغی شبهه‌سزدر .

تناسخ فکرینك (پلوتین Plotin) و (آمونیوس ساققاس Ammonius saccas) مکتبلرینه فیثاغوریلرك عنعنه‌لری ، هندیلرك اسطوره‌لری شکلنده کیرمش اولدیغی کورولیور . (پورفیر) افلاطونك (تذکر مثل Rèminiscence) نظریه‌سنی برحقیقت مثبته صورتنده قبول ایده‌رك هر انسانك حیات حاضره‌سندن اول باشقه برحیات کچیرمش اولدیغی فکرینی ترویجه چالیشمشدر . (پورفیر) ه کوره روحلر ، اولکی حیاتلرنده بر طاقم خطالر ، کناهلر ارتکاب ایتمش اولدقلرندن بونلرك جزاسنی کورمك اوزره کندیلرینه کسوهٔ جسمیه کیدیرلمشدر . معاصی سابقه پك آز ویا چوق اولدیغنه کوره ،

روحی قاپلایان بو قالبده آز ویا چوق مادیدر . قالبك مادتجه تبدلاتی نتیجه‌سی اوله‌رق بعض روحلر ، هوائی بر جسدله ، بعضیلری‌ده انسانی بر بدنله بیرلشمشلردر . روح ، کیردیکی جسد داخلنده وظائف مکلفه‌سنی حسن ایفایه اهتمام ایتدکجه بشریتك مراتب عالیه‌سنی صره‌سیله کچه‌رك مرتبهٔ ولایتدن ملکیته وداها صوکره ملك مقرب درجه‌لرینه اعتلا ونهایت واصل الی الله اولمق پایه‌سنی احراز ایدر .

آباء کنیسا مشاهیردن صاییلان (پورفیر) ك شو مطالعه‌سی ایله افلاطونك تناسخ حقنده‌کی فکری آره‌سنده همان هیچ بر فرق یوق کبیدر . یالکز پورفیر تناسخی حیواناته قدر ایندیرمیه‌رك سلسلهٔ انسان دائره‌سنه حصر ایتمشدر . بو سلسله‌نك بر نهایتی الوهیته قدر اعتلا دیکری ایسه جهنمه قدر نزول ایدییور . فی الحقیقه (پورفیر) ، ارواح عالیه‌یه مقابل برده ارواح خبیثه فرض ایتمش وبونلری بدنندن آیریلان بر انسان روحنی ، دیکر بر بدن داخلنه کیرمکه اجبار ایتمك وظیفه‌سیله مکلف طوتمشدر .

یهودیلرك (قاببال Kabbale) نده‌ده داها یوکسك و داها زیاده تسلیتکار اولمق اوزره تناسخ عقیده‌سنك ازلری کوروله‌بیلمکده‌در . قابالیستلرك سیستمنه کوره ، بوتون موجودات متشخصه کبی روحلرك‌ده موجود متعاله رجوع ایتمه‌لری مقدردر . فقط روحلرك بو سعادته مظهریتلری ، کندیلرنده‌کی جرثومهٔ لایفناده مندمج اولان بالجمله کمالاتك انکشاف ایتمسیله مشروطدر . برنجی حیات هنکامنده بو انکشافه مظهر اوله‌میان روحلر ، فضائل لازمه‌یی اکتساب ایده‌بیلمك وسائطی بولنجه‌یه قدر ایکنجی واوچنجی بر حیات کچیرمکه مجبور

اولورلر. روحك بو صورتله بدندن بدنه انتقالی كیفیتی ، انكشاف
تامهٔ مظهر اولەرق فانی فی الله اولمق ذوقنی طاتدیغی آنده ختام بولور
و بعث كائناته قدر بدنله اولان علاقەسی منقطع اولور .

بورفیرك مسلكنده اولدیغی كبی (قاباال) سیستمندەده تناسخ،
حیات حیوانیه دائرەسنه منحصردر. تناسخ فكری یالكز قابالیستلر
آرەسنده تعمم ایتمەمش ؛ حشر ونشر عقیدەسندن مستقل اولەرق ؛
بوتون یهودیلر میاننده انتشار ایتمش ومدت مدیده حكمران اولمشدر.

تناسخ عقیدەسی یهودیلكدن خرستیانلغەده سرایت ایتمشدر .
(یوحنا) انجیلنده دینیلیوركه : « یسوع كیدركن آنادن دوغمه
بر اعمی كوردی. رفاقتنده كیلر كندینه صوردیلركه عجبا بو آدم نه كبی
بر كناهدن طولایی كور اولەرق طوغمشدر . بو كناهی كندیسیمی
یوقسه ابوینیمی ارتكاب ایتمشدر. كندی كناهی سببیله اعمی طوغمش
ایسه ، بو كناهی داها اول كذران ایتمش بر حیاتده ارتكاب ایتمش
اولەجغی شبهەسزدر . »

كرچه كلیسانك تدریسات رسمیەسنده تناسخدن بحث ایدلمزسەده
توراتك تأثیراتندن قورتولەمیان صافدل ومتعصب خرستیانلرك معتقدات
خصوصیەلرنده بوعقیدەنك كیزلی ایزلرینی فرق ایتمك ممكندر. مشهور
(سن ژەروم Saini Gero me) بیله (دەمترياد Démetriade) ە
یازدیغی بر مكتوبده بو حقیقتی كمال صمیمیتله اعتراف ایدەرك دیوركه :
« تناسخ وروحلرك مهاجرتی عقیدەسی ایلك خرستیانلر آرەسنده
صورت خفیەده تعلیم ایدیلیوردی . ارثی بر مرض كبی محدود بر
دائرە داخلنده پدردن اولاده انتقال ایدن بو عقیده افراد آرەسنده
بر سرعد ایدیلیور و محافظەسنه اعتنا اولونیوردی !... »

آباء كنیسادن برچوقلرینك بو خصوصده كی مطالعەلری ، (سن ژەروم) ێ
تأیید ایدیور . انجیلك مشهور مفسرلرندن (اوریژەن Origéne) ،
كتابنده بو مسئلەیی مناقشه ایتدیكی اثناده كتب مقدسەنك بعض
روایتلرینك آنجق تناسخ عقیدەسیله تشریح ایدیلەبیلەجكنی اعتراف
و بعضی مثالللر سرد ایلمشدر .

(اوریژەن) دیوركه ، « كتب مقدسەنك حضرت (یعقوب
jacob) ایله بویوك قارداشی (عیص Essii) آرەسنده قبل الولاده
بر طاقم مجادلەلر وقوعبولدیغنه وبوكا مماثل احواله دائر اولان بیاناتك
آ كلاشیلەبیلمەسی تناسخ عقیدەسنك قبولنه وابستەدر . هر حالده
تناسخ عقیدەسنك یهودیلك وخرستیانلق آرەسنه پك كیزلی بر صورتده
موقولمش اولدیغی محققدر . »

اسكندریه پسقپوسلردن بری ، خلقتی بیله تناسخله ایضاحه
قیشەرق دیوركه : « جناب حق كائناتی ، قدرتنی اظهار والطاف
انیەسنك تجلیسنی ارائه ایتمك ایچون خلق ایتمش دكلدر . خلقتك
سبب حقیقیسی روحلرك بو دنیایه كلمەدن اول ؛ یعنی سماده. ایكن ؛
تكاب ایتمش اولدقلری قباحتلرك جزالرینی چكدیرمكدن عبارتدر .
ه حال ، بر جسده كیرمكه محكوم اولان بو كبی روحلرك داها چوق
طرابلره مبتلا اولملرینی تأمین ایچونده فاطر مطلق خلقتده برچوق
انلر براقمشدر . »

دماغلرك آز چوق سالم بر صورتده دوشونمكه باشلادیغی قرون
ەده ، قرون اولی ووسطیدە شدتله حكم سورمش اولان تناسخ
ەسی تدریجاً رنك اولیسنی غائب ایتمشدر . اسكی قابا شكللر كوندن

کونه آز چوق تحولاته اوغرامش و بو صورتله بو عقیده‌ده یاواش یاواش تجرد ایده‌رك نهایت بوس بوتون غائب اولوب کیتمشدر .

(ماته‌ریالیزم) و (پوزیتیویزم) مسلك فلسفه‌لرینك رواج بولمسی ، (روحیه) مسلکنی صارصمش اولدیغی کبی تناسخجیلره‌ده قطعی ضربه‌لر ایندیرمشدر . عصر حاضره یاقین دورلرده بیله تناسخدن بحث ایدن مؤلفلرك ، فکر بشرك صفحات انکشافنه عائد شؤونات تاریخیه‌یی یالکز نقل ایتمکله اکتفا ایتمش ، تناسخی التزام طرفدارلری کوسترن برفرد کوروله‌مشدر .

فقط ، صوك عصرده ازمنهٔ سابقه‌یه عائد مسالك فلسفیه‌نك تدقیق واحیاسیله اوغراشیلدیغی اثناده ، آرتق اونوتولمش ظن اولنان تناسخ عقیده‌سنی‌ده یکیدن دیریلتمکه چالیشان بعض سیمالر ظهور ایتمشدر . بو سیمالر آره‌سنده بالخاصه ، (پیه‌رلورو Pierre Lerou) ایله (شارل فوریه Charle Fourier) ساحهٔ فلسفه‌ده اذهان متفکرینی آز چوق اشغال ایده‌جك ایزلر براقمشلردر .

بو ذاتلرك هر ایکیسی‌ده (سوسیالیزم) مسلکنك مروجی اولدقلری حالده تناسخ عقیده‌سنك ایضاحی خصوصنده بربرلرندن بالکلیه آیریلمشلردر : (پیه‌رلورو) ، انسانیت عنوانلی کتابیله شهرت بولمش اولدیغی کبی (فوریه) ده (فالانس تەرین Pahlansterienne) مکتب فلسفی‌سنك مؤسسلرندندر .

قدمانك تناسخ عقیده‌سنی ، مختلف اشکال تحتنده احیایه چالیشان بو ایکی ذات ، نتیجه‌ده بربرلرندن نه‌قدر اوزاقلاشمشلرسه اسکی تناسخجیلردن‌ده اوقدر تباعد ایتمشلردر . فی الحقیقه بونلردن (پیه‌ر

لورو) ، ماتریالیزم مسلکنه سقوط ایتمش اولدیغی کبی (فوریه) ده خرافه پرست برمتنبی موقعنه دوشمشدر .

فلاسفهٔ قدیمه‌نك تناسخه ویرمش اولدقلری اشکال ایله بو ایکی مؤلفك افکاری آره‌سنده‌کی فرقلرك درینلکی بونلرك مقایسه‌سیله پك کوزل آکلاشیلمقده‌در . بو مقایسه‌یی یاپه‌بیلمك ایچون قدیم مصر ، هندوایرانله یونانستانده‌کی تناسخ عقیده‌سی خلاصه ایدیله‌جك اولورسه ، نتائج آتیه استحصال اولنور :

١ .— قدمانك تناسخ حقنده‌کی فکرلری ، (روحیه Spiritualisme) مسلکنی‌ده دائره شموله آلیوردی . بونلر تناسخ عقیده‌سنی روحله جسدك آیری آیری اولمسی اساسنه بنا ایتمش اولدقلرندن جسدك انحلال ایده‌جکنی قبول ایتدکلری حالده روحك ـ برقسمنی حیات خارجنده کیزمك اوزره ـ ابدیتنه قائل بولونیورلردی .

٢ .— قدمای فلاسفه ، تناسخ عقیده‌سنك انسانلرك شخصلرینه ضرر ویره‌جك بر شکل آلمامسنه پك زیاده اعتنا کوسترمشلردر . انسانی ، حیات ومقدرات خصوصیه‌یه مالك ، افعالك مبادیسنه حاکم بر موجود متمیز کبی تلقی ایتملری بو اعتنادن ایلری کلیوردی . بونلر ، شخصی ممکن اولدیغی قدر قورتاره‌بیلمك ایچون ، روحلرك انتقالی اساسنه استناد ایدرك ، مسئولیتی حیاتك خطوطی خارجنه چیقارمش ، ماضی واستقباله تشمیل ایتمشلردر .

٣ .— اسکی تناسخجیلر حیاتی ؛ انسانك پك طبیعی اوله‌رق قورتیلمق ایسته‌دیکی برمجازات ، بر درس تجربه کبی تلقی ایلدکلرندن روحك بدنله اولان علاقه‌سی کسیله‌رك جهانك نعم زائله‌سنه مربوطیتی

انقطاع ایدر ایتمز : طبیعتیله او جزانكده نهایت بوله‌جغنه اعتقاد ایدییورلردی .

تناسخ مختلف ملتلرده مختلف شكللر آلمقله برابر هپسیده شو اوچ اساسده برلشمشلردر. حالبوكه بو اساسلر؛ (انسانیت) مؤلفنك تناسخ نظریه‌سنی احیا ایچون اورته‌یه آتدیغی پرنسیپلرله طبان طبانه ضددر . فی‌الحقیقه (پیه‌رلورو) ، كندی فكرینه كوره تناسخی شو صورتله ایضاح ایتمكده‌در : « روح ؛ بدندن انفكاك ایده‌مه‌ین (شئوناتك Phénoménes) هیئت مجموعه‌سندن عبارتدر . احتساس ، شعور وحس كبی علائم ؛ عضویت خارجنده طوغه‌میه‌جقلری كبی پایدارده قاله‌مزلر . روح وجسدله برابر نظر اعتباره آلنان شخص انسانی، نوعك یعنی بشریتك بسیط وعلی‌العاده بر (ذاتما) سی‌در . بشریت مفهومنه كلنجه اوده بزده ثابت وپایدار اوله‌رق متحداً بولنان (جوهر Substance) و(بنلك Le moi)نامی آلتنده‌قصد ایتدیكمز شیئی اشعار ایدر . ارضدن ؛ طبیعت وحیات عمومیه‌دن انفكاكی غیر ممكن اولان بشریتك سینه‌سنده شخصك تكرار طوغماسی ؛ موجود اكمله ، علمه ، عشقه ؛ خلاصه كمالات بی‌پایانه طوغرو بر ترقی‌در . »

شو مطالعه كوستریپوركه ، بو مشهور مؤلفك احیا ایتمك ایسته‌دیكی شكلده بر تناسخ فرضیه‌سی ، علی‌العاده (ماته‌ریالیزم) نظریه‌سندن باشقه بر شی دكلدر . چونكه بو ذات، اشخاصده اولا تولد وصوكره محو اولان شئونات عادیه‌دن باشقه بر شی بولونمادیغنی ادعا ایتدیكی كبی بشریتی یعنی حقیقی (بنلك Le moi)مزی‌ده ایچنده یاشادیغمزوتكرار ایچنده‌طوغدیغمز (جوهر Subestance) ده ، تخیل ایتدیكی بالقوه بروجوددن، برایده آلدن،

داها آچیقجه‌سی وجود حقیقی‌یه تعلقی اولمیان بر تصور مجرددن ، عبارت عد ایلمكده‌در . حالبوكه قدیم تناسخجیلر روحیه مسلكندن هیچ آیریلمامشلر وبالطبع مادیه مذهبنه‌ده اصلا یاناشامشلردر . عجبا روح ،بدندن انفكاك ایده‌مه‌ین شئونات وحادثاتك هیئت مجموعه‌سندن عبارت‌اولنجه، بعدالوفات‌انسانلرده باقی‌قاله‌جق‌شی نه‌در؟ (پیه‌رلورو)نك مطالعهٔ سابقه‌سنه نظراً بو سؤاله آنجق (هیچ ! . .) جوابیله مقابله‌ایدیلمك ایجاب ایدر . اساساً مادیون‌ده بویله برسؤال قارشوسنده عینی جوابی ویرمیورلرمی ؟...

(پیه‌رلورو) قدمانك (روحیه) مسلكیله توأم اولان تناسخ عقیده‌سنی احیا ایتمك ایسته‌دیكی حالده نتیجه‌ده روحك انكارینی مؤدی بر كریوه‌یه دوشمش ومادیون مذهبنده قرار قیلمشدر . اسكی فیلسوفلر، انسانی حیات ومقدرات خصوصیه‌یه مالك ، افعالنك مبادیسنه حاكم بروجود متمیز تلقی ایدییورلردی . حالبوكه (انسانیت) مؤلفی شخصی ، نظام اخلاقی‌یه فدا ایده‌رك فردك جمعیت ایچنده انحلالنه قائل اولمقده وبوصورتله‌ده اسكی تناسخجیلردن آیریلمقده‌در .

(پیه‌رلورو)نك قدیم فیلسوفلرك غایه‌لرینه بوس‌بوتون ضد اولان بر نتیجه‌یه واصل اولمسی ، تناسخه ویرمش اولدیغی یا كلش تفسیردن نشأت ایلدیكی شبهه‌سزدر. فی‌الحقیقه بو ذات ، تناسخی ، توالی‌وتعاقبله تفسیر ایتمشدر . ئه‌ووت ، سینهٔ بشریتده توالی وتعاقب واردر . فقط ، بو توالی ، پیه‌رلورونك ظن ایتدیكی كبی؛ تناسخ دیمك دكلدر.

عصراخیر تناسخجیلرینك ایكنجی سیماسی اولان (شارل‌فوریه) ایسه، داها غریب فكرلر سرد ایتمش، خیالات واذیلرنده داها زیاده

بر جسارت ومهارتله طولاشمشدر . (پیه‌رلورو) ، فکری وفلسفی اساسلر اوزرنده یورومك ایسته‌یوردی . حالبوکه (شارل فوریه) متافیزیك ساحه‌لرنده طولاشمش ، فکری مناقشه‌لردن اوزاقلاشمشدر.

بو ایکی سیمانك فکرلری آره‌سنده‌کی فرقلری واضحاً کوره‌بیلمك ایچون ، (فوریه) نك (وحدت کائنات نظریه‌سی) عنوانلی کتابندن نقل ایدیلن شو پارچه‌یه بر کوز کزدیرمك کافیدر :

« روح ابدیدر . فقط جسددن آیریلمز . روحك ابدیتی کیفیتی ماضی‌یه عائد اولدیغی قدر استقباله‌ده شاملدر . شمدیکی حیاتمزدن اول داها باشقه حیاتلر کچیرمش اولدیغمزه قناعت ایتمه‌مز ایجاب ایتدیکی کبی استقبالده‌ده داها بر چوق حیاتلر کچیره‌جکمزه انتظار واعتماد ایتملی‌یز. بو حیاتلردن برقسمی بو دنیاده ؛ دیکرلریده بو دنیانك خارجنده ؛ عوالم علویه‌ده کذران ایده‌جکدر . عوالم علویه‌یه عائد حیاتمز ، دنیوی حیاته مشابه دکلدر . اوراده‌کی حیات ، داها آز کثیف بر بدن ، داها زیاده حساس ونازك حواس ایله ممتاز اوله‌جقدر . انتقال ارواح کیفیتی سکسان بر بیك سنه دوام ایده‌جك وبو مدت ظرفنده روحلریمز سکز یوز اون حیات کچیره‌جکلردر. مدت مهاجرتك یکرمی یدی بیك سنه‌سی ارض اوزرنده ، اللی دورت بیك سنه‌سی ده خارجده کذران ایده‌جکدر. ارض اوزرنده مدت مهاجرت منقضی اولدیغی زمان، بوتون روحلر کندی شخصیتلرینی غائب ایده‌رك سیاره‌مزك روحیله برلشه‌جکلردر. چونکه کواکبك ده انسانلر کبی برروحی واردر . فقط ، بو حال الی غیرالنهایه دوام ایتمه‌یه‌جکدر . بر زمان کله‌جك که سیاره‌لرك جسدی خراب اوله‌جق

وروحی یکی تشکل ایدن دیکر کره‌لره انتقال ایتمك صورتیله سلسلهٔ کائناتك داها عالی درجه‌لرینه صعود ایده‌جکدر .

بو عالمدن چیقدقدن صکره کچیره‌جکمز حیاتك، حیات حاضره‌مزه نسبتی ، اویانیقلغك اویقویه ، یاخود موجودیت حاضره‌مزك حیات ماضیه‌مزه نسبتی کبی‌در . او عالمده روحمز ، عطری بر سیاله‌دن عبارت اولان جسدیله بر قوش کبی هواده اوچه‌جق، اذواق بی‌پایانله سرمست اوله‌جقدر. داها زیاده صافیت کسب ایتمش اولان حواسمز، آرتق مانعه‌لره معروض قالمیه‌جق وبوکون پك نقصان اوله‌رق طانیدیغمز ذوقلر ، نشئه‌لر ، مسرتلر او زمان داها شدتلی ، وداها دواملی بر صورتده حس اولنه‌جقلردر . وجد واستغراق ، مانیاتیزمه اویقوسی کبی حیات حاضره‌مزله علاقه‌دار اولان بعض حالات، تصور ایتدیکمز موجودیت مستقبله‌یه دائر بزه بسیط بر فکر ویره‌بیلیر .

انسانلر بودنیاده ایکن موجودیت مستقبله‌نك مسعودیت نوشیننی تقدیر ایده‌بیلمش اولسه‌لردی ، اوقدر بدبخت واو درجه مغدور ومظلوم بولوندقلری بو عالمدن برآن اول قورتولمغه جان آتارلردی . چونکه حیات حاضره‌نك انسانلری بو آرزودن آلیقویه‌جق بر ذوقی اولمدیغندن بشریتك سوروکلنه‌جکی غایه انتحار عمومی کبی فجیع بر شی اولوردی !...»

(شارل فوریه)نك غائبدن خبر ویرن برمتنی طوریله صایقلادیغی شو سطرلر کوستریورکه بو ذات تناسخی (پیه‌ر لورو) یه نسبتله داها قطعی برصورتده تصور ایدییور، حتی بو خصوصده قدمانی‌ده کچه‌رك تناسخی یلدیزلره بیله تشمیل ایتمکه چالیشیور. فقط، سوزلرینی اوقدر عادی وهمیات ، اودرجه قابا خیالات ایله قاریشدیریورکه ،

انسان یوقاریکی سطرلری اوقورکن، بلا اختیار تبسم ایتمکدن کندیسنی آله‌میور .

فکری برمحاکمه ایله علاقه‌دار اولمیان بو سوزلر ، صاچمه‌لایان برمتبی‌نك هذیانلرندن باشقه برصفتله توصیف ایدیله‌مزلر. (فوریه)نك سوزلرنده نظردقتی جالب برشی وارسه اوده تناسخ نظریه‌سیله اخلاق حقنده‌کی تلقیسنك هم آهنك وپك زیاده رابطه‌دار اولمسی کیفیتیدر . فی‌الحقیقه، حیات بشره ذوقدن باشقه برغایه طانیلمزسه حواسه ابدیت اسناد ایتمك وسمایی ارض‌ده کرسترمك پك طبیعی برتخیل اولمزمی؟...

تناسخ عقیده‌سی ایرانك کهنه‌اسطوره‌لری، یونانك غریب خرافه‌لریله یولاشمش اولان بعضی کیمسه‌لر طرفندن اسلامیته‌ده‌ادخال ایدیلمك ایستەنیلمشدر . مذهب اعتزال منتسبلرندن (احمدبن حائط)، (فضل حدثی) وشیخ المعتزله(احمدبن ایوب بن مانوس)،وغلاة شیعه‌دن(جناحیه)فرقه‌سنك مؤسسی (عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر ذی‌الجناحین) کبی آدملر بو خصوصده پیشدارلق وظیفه‌سنی کورمکه چالیشمشلردر . بونلردن ایکی اولکیلر تناسخی شو صورتله تصور ایدییورلر : « جناب حق ، مخلوقاتی بوکون بولوندقلری دنیادن باشقه برعالمده عاقل ، بالغ ، صحیح وسالم اوله‌رق خلق ایلمش وذاتلرنده کندی معرفتنی وکندی علمنی یاراتمش وبونلری نعم کونا کونه مستغرق قیلمشدی . بالآخره خلایقی کندیلرینه ویردیکی نعمتلره قارشی شکر ایله مکلف قیلدی . بعضیلری امر ایدیلن شیلرك جمله‌سنی ایفا ایلدیلر . بعضیلری‌ده هیچ برینی یاپمدیلر . برقسمی ایسه بعضیلرینی ایفا وبعضیلرنده تجویز قصور ایتدیلر . بونك اوزرینه جناب حق بونلردن اوامرینه مطیع اولانلری بولوندقلری دارنعیمده ابقا ایلدی.

بوس بوتون عصیان ایدنلری نار جحیمه کوندردی . اوامرك بعضیسنه اطاعت وبعضیسنه‌عصیان ایدنلری ایسه ، دنیایه چیقاره‌رق کندیلرینه ـ درجهٔ عصیانلرینه کوره ـ حیوان ویا انسان صورتنده برر جسم کثیف کیدیردی. اونلری بأساء وضراء، شدت ورخا، آلام ولذات ایله مبتلی قیلدی . یریوزنده‌کی حیوان وانسانلرك شکللرنده کورولن اختلاف کناهلرینك مقداریله‌متناسبدر. معصیتلری آز، طاعتلری چوق اولانلرك صورتلری کوزل، ألملری اقل اولور. بالعکس معصیتلری چوق اولانلرك‌ده صورتلری چیرکین اولور. روح، کناهکار قالدیغی مدتجه دنیاده برصورتدن دیکر صورته انقلاب وتناسخدن کیری قالمز!... »

غلاة شیعه، عمومیتله حلوله قائل اولدقلرندن طبیعی تناسخه‌ده معتقد بولونیورلردی. بوعقیده‌نك غلاة شیعه‌یه ایرانك(مزدکیه)،هندستانك براهمه مذهبلرندن انتقال ایتمش اولمسی محتملدر. غلاة شیعه‌دن(عبداللەبن معاویه) تناسخی یالکز انسانلر آره‌سنده تجویز ایتمشدر. فقط، بویادکارده تناسخ ایتدیردیکی روحی، روح اللهه حصرایده‌رك پك غریب برحلولیه‌طریقه صاپمشدر. بوآدم دیورکه: « روح الله ابتدا بدن آدمه، آندن صوکره (شیت) ه داهاده صوکره حضرت (علی) ایله اوچ اولادینه منتهی اولنجه‌یه قدر ابدان انبیایه کیرمش واك صوکره‌ده کندیسنك یعنی (عبدالله بن معاویه) نك بدننه انتقال ایلمشدر !... »

اهل سنت علماسنك شدتلی هجوملرینه معروض قالان بوفکرلر، کرك متفکرین ارباب اعتزال وکرك شیعه علماسی طرفلرندن‌ده بی‌امان تنقیداته هدف اولمشلردر . بو هجوملرك شدت وعمومیتی سایه‌سنده‌درکه تناسخ فکری مسلمانلر آره‌سنده او قدر انتشار ایده‌مه‌مش ، بو یولده‌کی تشبثلر نسبتاً عقیم قالمشلردر .

بعضیلری فرق اسلامیه‌دن (صوفیه) نك‌ده تناسخ طرفداری

اولدقلرینی ادعا ایدیورلر. فقط بو ادعا مقارن حقیقت دکلدر. اکابر متصوفین تناسخی قطعیاً رد ایتمشلردر. متصوفینك قائل اولدقلری شی (بروز) در. حالبوکه (بروز) تناسخ دیمك دکلدر.

(جام کیتی نما) شارحی بو اسنادك اساسسزلغنی شو صورتله ایضاح ایدیور: «وبعضی کفته‌اند که بعض سخنان صوفیه رنك تناسخ دارد و ایشان ابعد طوائف اندازین مذهب. لیکن به بروز قائلند. و حضرت نوربخش میفرماید: الفرق بین التناسخ والبروز ان التناسخ وصول الروح اذا فارق من جسد الی جنین قابل للروح یعنی فی الشهر الرابع من سقوط النطفة و قرارها فی الرحم وکانت تلك المفارقة من جسد والوصول الی آخر معاً من غیر تراخ. والبروز ان یفیض روح من ارواح الکملة علی کامل کما تفیض علیه التجلیات وهو یصیر مظهره ویقول اناهو = بعضیلری صوفیه‌نك سوزلرنده رنك تناسخ اولدیغنی ادعا ایتمشلردر. حالبوکه صوفیه، تناسخ مذهبندن اك اوزاق اولان بر طائفه‌در. فقط صوفیون (بروز) ه قائلدر. حضرت امام تناسخله بروز آره‌سنده‌کی فرقی شو صورتله ایضاح ایدیور: تناسخ روحك بر جسددن مفارقتنی متعاقب روحی قبوله مستعد و مهیا اولان بر جنینه انتقالی دیمکدر. جنین‌ده بو روحی قبوله استعداد، نطفه‌نك رحم مادره سقوط و اوراده قراردن اعتباراً دردنجی آیده حاصل اولور. بروز ایسه، ارواح کمله‌دن بر روحك بر شخص کامله فیض بخش اولمسی اوکا افاضهٔ تجلیات ایتمسی دیمکدر. بروز ایله او کامل بو روحك مظهری اولور و کندیسنك او، اولدیغنی سویلر!...»

معمافیه، محی الدین عربی نك بعض افاده‌لرندن مشارالیهك تناسخه قائل اولدیغی یولنده بر نتیجه چیقاریلر یوق دکلدر. فقط، شیخ اکبرك (فصوص الحکم) وسائر مؤلفاتنده‌کی تصریحاتی میدانده

ایکن کندیسنه بویله بر اسناده بولونمق بویوك بر حقسزلقدر. کرچه محی الدین، بعد الوفات روح ایچون یکی بر جسمانیت، یکی بر بدن، تسویه ایدیله‌جکنی سویلمشدر. فقط، بو بدنك، (مثالی) بر شی اولدیغی ینه کندی سوزلرندن آکلاشیلمقده‌در. فی الحقیقه محی الدینك (فاذا اخذه سوی له مرکبا غیر هذا المرکب من جنس الدار التی ینتقل الیها وهی دار البقاء لوجوده علی الاعتدال فلا یموت ابداً ای لاتتفرق اجزائه. لایذوقون فیها الموت الا الموتة الاولی) عباره‌سی، ایکنجی بدنك تغیر ایتمه‌ین بر بدن اخروی اولدیغنی واضحاً کوستر-مکده‌در. بویله بر بدن ایسه آنجق مثالی بر بدن اوله‌بیلور.

حالبوکه تناسخ، روحك عنصری بر بدندن دیکر بر بدن عنصری‌یه انتقالی دیمکدر. عنصری بدنله مثالی بدن آره‌سنده‌کی فرق پك ظاهردر: چونکه عنصری بدنك انحلالی و اجزاسنك تفرقی شبهه‌سز اولدیغی کبی، بو عالممزه عائد بولونمه‌سی ده طبیعیدر. شیخ اکبرك تصور ایتدیکی ایکنجی بدن ایسه وجودی اعتدال اوزره اولان عالم بقا جنسندندر. بو ده کوستریور که شیخ اکبرك سوزلرینه تناسخ ماهیتی ویرمك حقسزلقدر. مشارالیه، عالم حس وشهادتله عالم قوا وملکوت آره‌سنده عالم برزخی دینیلن بر عالم مثال تصور ایتمش، ثولن بر آدمك روحنك عالم قوا وملکوته پیوسته اولمه‌دن اول بو عالم برزخه انتقال ایتدیکنی و اوراده کندیسنه بر بدن مثالی تسویه ایدیلدیکنی ادعا ایلمشدر [١].

[١] ارباب تصوفه کوره عالم مثال، نه قوا کبی مجرداتدن نه ده عالم حس وشهادت کبی اجسام و عناصر کیفیه‌دن عبارت اولمیان بر عالم برزخیدر. بو عالم، عالم قوا وملکوت ایله عالم حس وشهادت اولان عالممز آره‌سنده بر متوسط،

يالكز (بدرالدين صماوى) نك (واردات) نده‌كى (والجوهر الذى يفارق البدن وهو الذى ظهر فى تلك الصورة بل الصورة تتبدل عليه وهو الباقى ولا بدله من صورة ما اذ ليس له تعين بدونها) [١] عباره‌سنك، (حريرى زاده) طرفندن تناسخى برشكلده شرح ايدلمش اولديغى كوروليور . حريرى زاده ديوركه : « مطلق بر صورت ايله تقيد ايلدكده اطلاقه عودت ايتمز . البته اوكا مناسب بر صورت لازمدر . حياتنده اطلاقه ايرنلر ، بر صورتله تقيد ايتمزلر . ديلدكلرى صورتده ظهور ايدرلر . اتقياتك صورتلرى لطيفه اولوب عليينه ملحق اولورلر. حالبوكه اشقيانك ارواحى حيوانات صورتلرندن بريله مقيد اولورلر.»

حريرى زاده‌نك افاده‌سى آچيقدن آچيغه تناسخ ديمكدر . فقط ، بدرالدينك عباره‌سندن ، شارحك تصويرى يولنده قطعى بر تناسخ فكرى چيقمديغى ده ظاهردر . بناءً عليه بو افاده‌نك، حريرى زاده‌يه عائد بر مطالعه اولمق احتمالى پك قوتليدر .

تصوف كسوسنه بورونلردن آچيقدن آچيغه تناسخى قبول

بر مرقات انتقالدر. متصوفينك بحث ايتدكلرى بويله بر عالمى آكلامق بزم ايچون پك مشكلدر . اساساً عالم مثالدن بحث ايدنلرده بونى وضوحلى بر صورتده آكلاته‌مامشلردر . كرچه بونلر (عالم مثال) ه مثال اوله‌رق منام حالنى ايلرى سورمشلر ، رؤيانك عالم مثالده‌كى حس وموجوديتك برشكلى اوله‌بيله‌جكنى ادعا ايتمشلردر . فقط ، بوتمثيل ايله مسئله‌نك توضح ايتمديكى ميدانده‌در .

[١] بدندن مفارقت ايدن جوهر ، اوبدنده ظاهر اولان وجوددركه صورتك بوزولمسيله دوچار فساد اولمز . بلكه صورت ، اوكا كوره بر صورت اولور . جوهر باقيدر واوكا بر صورت لازمدر ، چونكه صورتسز اوكا تعين وشخصيت اولمز .

ايدنلر ، حروفيلردر . بونلره كوره ارواحك بقاسى ، دورى‌در . مرتبهٔ كماله واصل اولان انسانلرك روحلرى، ديكر بر بدن انسانى‌يه انتقال صورتيله بقا بولورلر . شقيلرك ارواحى ايسه حيواندن حيوانه انتقال ايدرك كيدرلر . حروفيلرك عقل ومنطق ، علم وفن ايله هيچ بر وجهله قابل توفيق اوله‌میان شو غريب عقيده‌لرينك ، آز چوق علمله استيناس ايدن قفالرده ير بوله‌ميه‌جغى طبيعى‌در!...

اقوام قديمه‌نك همان كافه‌سنده آز چوق فرقلرله موجود اولان تناسخ فكرى، انسانده بدندن آيرى بر موجوديت بولوندوغى وحقيقت انسانيه‌نكده بوندن عبارت اولديغى حقنده‌كى قناعت عموميه‌دن طوغمش ابتدائى و خرافوى بر عقيده‌در . فقط بو عقيده بر حقيقت تاريخيه‌يى ناطقدركه اوده الك ابتدائى انسانلرك بيله كنديلرنده بدندن آيرى بر موجوديت بولوندوغنى سزمش وقبول ايتمش اولملريدر . انسانلرده فلسفى حركت فكريه باشلادقدن صوكره بو قناعتك تاصيل انكشاف وتأيد ايتمش اولديغى مباحث آتيه‌ده كوروله‌جكدر .

روح حقنده ایلك فلسفی تلقیلر

فلسفهٔ قدیمه‌ده، کائنات، حیات وروح کبی بویوك معمالر حقنده‌کی حرکت فکریه‌نك مبدئی ، فیزیکی بعضی تلقیات اولدیغنی کوریبورز. فلسفهٔ قدیمه‌نك ایلك دفعه موقع مناقشه‌یه وضع ایتدیکی مسئله‌لر عالمك منشائی ، طرز تکونی ، حیات وروحك ماهیتی کبی معظم وبشریتی طبیعتیله پك یاقیندن علاقه‌دار ایدن موضوعلر اولمشدر .

فقط، فلسفهٔ قدیمه‌نك بومسئله‌لرك حلی ایچون استناد ایتدیکی اساسلر متانتدن محروم بولونیوردی. بوسببدن ایلك مکتب فلسفی‌یی تشکیل ایدن (ایونیا Ionie) فیلسوفلرینك بو مسائل حقنده‌کی نظریه‌لری پك چوق زمان یاشایه‌مامشدر [۱] : بو فلسفه کائناتك منظرهٔ

[۱] ازمیر ولایتنك (فوچه) ایله (میلاس) آره‌سنده‌کی قسمنه ازمنهٔ قدیمه‌ده (ایونیا Ionie) نامی ویریلیوردی . فوچه ، ازمیر ، قلازومن ، اورله ، ئه‌ریتره ، ته‌ئوس ، له‌به‌دوس ، قولوفون ، ئه‌فه‌س ، پیریه‌ن، میلاس شهرلری ایونیانك بلاد مشهوره‌سنی تشکیل ایدیورلردی. ایونیاده باشلایه‌رق، بالاخره بحر سفید آطه‌لریله یونانستان شبه جزیره‌سنده انکشاف ایدن حرکت فکریه‌نك منشائنی ، بحر سفیدك سوریه ساحللرنده آرامامز اقتضا ایدر . تاریخك ایلك مرکز مدنیت اوله‌رق طانیدیغی عراق والجزیره‌دن انتشار ایدن افکار، سوریه ساحللرنده فنیکه‌لیلری بولمش وبولر واسطه‌سیله ازمیر حوالیسنه انتقال ایلمشدر . ایونیا فیلسوفلری ، اشیانك مبدئنی طبیعت محسوسه‌ده تحری ایتمش اولدقلرندن (طبیعیون) و (اصحاب هیولی)ناملرینی آلمشدر . ایونیا مدرسه‌سنك افکار فلسفیه‌سی، (تالس Thalès) و (آناقسافوراس Anaxagoras) ك نظریه‌لریله پك ایرکندن اسلام عالمنده طانمشدر .

مرتبه‌سنی حقیقت تلقی ایده‌رك ارضی مستوی بر سطح ، سمانی‌ده اوزرینه قپانمش بر قبه کبی تصور ایدییور، ییلدیزلری وسیاره‌لری‌ده علی العاده علائم جویه و نار سماوینك تظاهراتی کبی طانیوردی . استبصاراتی پك سطحی وعمومی اولدیغندن، کائناته اس الاساس اوله‌رق طوپراق ، صو، هوا وآتشدن عبارت درت عنصر قبول ایدییوردی. بو درت عنصر، عالمده الك چوق منتشر کورولن درت صورت جوهریه اولدیغندن بو تلقی او زمانلر پك طبیعی و حقیقی ظن ایدیلیوردی .

تکوین کائنات و روح حقنده ایلك نظریه ایشته بوقدر نقصان وبو درجه سطحی اولان معلومات اوزرینه قورولمشدر . نظریه‌نك تأسیسی ایچون ذکر ایدیلن دورت عنصردن برینه ، دیکرلرینه نسبتله بر رجحان وتفوق بخش ایدیلمش وبوعنصر منشأ طانیلمشدر . فیلسوفلردن برینه کوره عنصر ابتدائی (صو)، دیکرینه کوره (هوا) بر اوچونجیسنه نظرآده (آتش) در. تکون عالمده ، اجسام ثقیله‌نك حرکت نزولیه، اجسام خفیفه‌نك‌ده حرکت صعودیه‌سیله ایضاح ایدیلمش ، نتیجه‌ده الك آشاغی‌یه ارض ، بونك اوزرینه صو ، صویك اوزرینه هوا والك یوقاری‌یه‌ده منطقهٔ ناریه قونولمشدر. چونکه صو ایچریسنه آتیلان طوپراغك درحال قعرینه ایندیکی، صویك‌ده هوا کتله‌سی آره‌سندن نزول ایتدیکی، آتشك الك واضح خاصه‌سی‌ده یوکسلمك اولدیغی الك ابتدائی مشاهده ایله اوکره‌نیلیوردی. شوحالده عالم مرئینك ترتیب و تنظیمنی ایضاح ایده‌بیلمك ایچون آشاغیدن یوقاری‌یه و یوقاریدن آشاغی‌یه اولان حرکات حقنده‌کی غیر واضح معلوماتی بو اساسسز حادثه‌لره تطبیق ایتمك کافی کلمشدی .

ایونیا فیلسوفلری، روحی‌ده عینی صورتله عناصر اربعه اساسنه

كوره ايضاح ايتمشلردر . بونلر ، حيوانات ايله جمادات ، انسان ايله حيوانات آره‌سنده‌كى فرقلرى سزه بيلمش ايسه‌لرده ، بو فرقلرى كافى درجه‌ده بر وضوحله افاده ايده‌مه‌مشلردر . ايونيانك ايلك فيلسوفلرى روحك ، هوادن ، آتشدن ويا مادى ديكر بر مبدأدن تشكل ايتمش اولديغنى قبول ايلمشلردر . ايونيا مدرسه‌سنك موسسى اولان (تالس Thalés) روحى ، جسدى احيا ايدن قوت ماهيتنده تلقى ايتمكله برابر ، بونى (صو) كبى مادى بر شى عد ايلمشدر [١] .

عينى مدرسه فيلسوفلرندن (آناقسيماندروس) ده روحى تعبير ديكرله مبدأ حياتى (صو) و (هوا) كبى معين بر جوهر دكل بلكه

[١] (تالس) ك اسمى ، مؤلفات اسلاميه‌ده (تاليس) و (طاليس) شكللرنده ضبط ايديلمشدر . (هه‌رودوت) ك روايتنه كوره ، (تالس) عن اصل (فنيكه) لى ايدى . ميلاد عيسى‌دن (٦٤٠) سنه اول دنيايه كلمش ، برچوق يرلرده سياحت اجرا ايتدكدن صوكره مصره كيتمش ، اوراده خيلى مدت اوطورمشدر . تالس ، مصرده علوم رياضيه ، هندسه وهيئت تحصيل ايتمش اولديغندن بو علملرده اشتهار ايلمشدى . حتى قبل الميلاد (٦٠٠) تاريخنده وقوعبولان بر كسوف حادثه‌سنى ، قبل الوقوع خبر ويرمش اولديغى مشهوردر . اسكى مؤلفلردن بعضيلرى ، (تالس) ك اخلافه هيچ بر اثر براقامش اولديغنى بعضيلرى ايسه برى (تحول شمس) وديكرى ايسه (تساوىٔ ليل ونهار) حقنده اولمق اوزره ايكى كتابى بولوندوغنى ادعا ايتمشلردر . هرحالده (تالس) ك فلسفه كبى علم هيئتكده مؤسسلرندن اولديغى شبهه‌سزدر . (سقراط) ه اسناد ايديلن « كندى كنديكى بيل ! » حكمتنك حقيقى وايلك ناطقى اولان (تالس) ، اشياده‌كى تخالفك ظاهرى اولديغنى برنجى دفعه ايلرى سورمش ، مبدأ اشيايى بر (جوهر رطبى) يه يعنى (صو) يه اسناد ايلمشدر . (تالس) ه كوره حياتك منشائى (صو) اولديغى كبى بوتون موجوداتده بو (جوهر رطبى) دن يعنى صودن نشأت ايلمشدر .

غير معين بر ماده ، بر نامتناهى تلقى ايلمشدر [١] . شاكردى اولان (آناقسيمه‌ن) ده مبدأ حياتى مادى برشى تلقى ايتمكدن قورتيله‌مامش ، فقط بو خصوصده استادندن زياده (تالس) ه ياقلاشمشدر . (آناقسيمه‌ن) ه كوره ، كائناتك جوهر ذاتيسى وهر شيئك اول الاوائلى (هوا) در . هوا ، ذى حيات وذى روحدر . مبدأ حياتده هوادر . بو فيلسوفك فكرينه كوره ، نطفه‌نك كوپوكلى اولمسى ، تخم حيوانى ايچنده هوا بولوندوغنى اثبات ايدن بر كيفيتدر . روح حيوانات ، صيجاق هوادن باشقه بر شى دكلدر . روح انسانى ايسه بالنسبه داها صيجاق بر هوادر . انسانلرك بربرلرندن فرقلى اولملرى‌ده ، قانلرنده‌كى حرارتك بر آز دها آز و يا بر آز داها چوق اولمسندن نشأت ايتمكده‌در .

[١] آناقسيماندروس ، قبل الميلاد (٦١٠) تاريخنده (ميلت) ده طوغمش و (٥٤٧) تاريخنده ئولمشدر . (تالس) ك تلميذى اولان بوذات فيلسوفلغى قدر فن شناس اوله‌رق‌ده اشتهار ايتمشدر . علوم رياضيه وطبيعيه‌يه دائر پك مهم كشفياتى واردر . كونش ساعتنى ايجاد ايدن داها طوغريسى ، يونانيلره بسيطه‌لرى طانيتان (آناقسيماندروس) اولديغى كبى جغرافيا خريطه‌لرينى اختراع ايدن‌ده اودر . بالذات بر كرهٔ مصنعه برده كرهٔ سما اعمال ايتمش اولديغى مرويدر . ارضك كرويتنى وقمرك ضياسنك شمس‌دن آلديغنى ومحرك ارضك ميلانى ايلك دفعه صراحتاً بيان ايتمش اولمق شرفى (آناقسيماندروس) ه عائددر . استادى (تالس) دن صوكره ايونيا ناتوراليست مدرسه‌سنك مدرسى اولمش ، مسلك فلسفيسنى مبين اوله‌رق (طبيعت) عنوانلى بر اثر قلمه آله‌رق مبدأ اول وخلقت اكوان حقنده‌كى مطالعه‌سنى تشريح ايلمشدر . (آناقسيماندروس) ، فلسفه‌ده استادينه مخالفت ايده‌رك مبدأ اولك صو اولمسى نظريه‌سنى ييقمشدر . (آناقسيماندروس) ه كوره مبدأ اول ، هوا كبى معين بر جوهر دكل ، بلكه غير معين ونامتناهيدر .

(آناقسیمەن)ك بو مطالعەسی [١] آنیمیزم عقیدەسنك پس ـ زندە رسوبلریله مالامالدر [٢] .

ایونیا فیلسوفلرندن دیکر برشخصیت،یعنی (هراقلیتHéraclite)، کرچەروحك جسددن آیری اولدیغنی ادعا ایتمشدر. فقط بودەروحە ینە مادی برماهیت اسناد ایتمکدن قورتولەمامشدر [٣]. هراقلیتە کورە

[١] آناقسیمەن ، (میلت) لیدر . فقط ، تاریخ ولادتی معلوم دکلدر. میلاد عیسی‌دن (٤٨٠) سنەاول وفات ایتدیکی مرویدر. (آناقسیماندروس)ك شاکردی ومشهور (آناقساغوراس) ك استادیدر . (طبیعت) عنوانلی بر اثر یازمش ایسەدە ایران ـ یونان محاربەلری اثناسندە ؛ برچوق کتابلر کبی ؛ بودە ضایع اولمشدر . مسلکی ، کندیسندن صوکرە کلن فیلسوفلرك اثرلرندن چیقاریلمشدر (آناقسیمەن)ە کورە،محیط کل اولان هوا،ازلی وغیرقابل انعدامدر. هرشیئە نفوذ ایدەرك هرشیئی حاصل ایدر ، هرشیئی بیلیر وهرشیئی حکمی آلتنە آلیر.هوایە طبعاً تعلق اولمیان هیچ بر شی یوقدر. فقط بو تعلق اشیایە کورە دەکیشیر . هوا ، الی‌غیرالنهایە متحولدر . بعضاً صیجاق ، بعضاًدە صوغوق اولور . بعضاً راطب ، بعضاً یابس ، بعضاً متحرك وبعضاًدە ساکن اولور . بوسببدن حواسمز اوزرندە هیچ برزمان عینی تأثیری حاصل ایتمز . نظرمزدە عینی رنکدە تجلی ایتمز. عناصر، هوانك مختلف درجەلردە تکاثف وانبساطندن حصولە کلمشدر . (حس) و (فکر) دە هوانك تجلیاتندن باشقە بر شی دکلدر . یعنی بر جسم مادی ، وجودمزە تماس ایتدیکی زمان ، او محلەکی هوایی تحریك ایتمش اولدیغی ایچون بز تماسی حس ایتمکدەیز . فکردەعینیلە بویلەدر . اودە ، قانمزدن هوانك سریع برصورتدە کذارشی دیمکدر .

[٢] آنیمیزم شکل دینیسی حقندە (تاریخ ادیان) عنوانلی کتابمزدە معلومات مفصله واردر .

[٣] ایونیا مدرسەسنك اك بویوك فیلسوفی اولان هراقلیت ، (ئەفەس Ephese) لیدر . تاریخ ولادت و وفاتی صورت قطعیەدە معلوم دکلسەدە (دیوژەن) دن آکلاشیلدیغنە کورە قبل المیلاد (٥٠٤) سنەسنە طوغرو اشتهار ایتمکە باشلامشدر . پدری (ئەفەس) شهرینك برنجی حاکمی ایدی . وفاتی متعاقب بو وظیفە مملکتجە (هراقلیت) ە تکلیف ایدیلمش ایسەدە تتبعات

روح ، آتشدر و اتش ذی‌حیات ، ذی‌عقل ولاهوتی بر مبدأدر . هرجسم ذی‌حیات برشعلەدر. شعلە، حسابسز ذرەلرك یانوب سونمەلرندن عبارت اولدیغی کبی ، حیاتدە بویلەدر . اسملری ذکر ایدیلن ایونیا فیلسوفلری ، منحصراً (طبیعت La Nature) ایلە اشتغال ایتمش وروحە مادە خارجندە بر موجودیت ویرمەمش اولدقلرندن (روحانیون) زمرەسندن خارج طوتولمشلردر . بواعتبارلە ایونیانك ایلك فیلسوفلرینك افکارونظریاتی برنوع (هیلوزوئیزمHylozoïsme)

فلسفیە ایلە اشتغال ایدن (هراقلیت) بو وظیفەیی قبول ایتمەمش ، برادرینە براقمشدر . (هراقلیت) ك آناطولی و ایراندە بر چوق سیاحتلردە بولونمش اولدیغی ظن اولونیور . (هراقلیت) دورندە ایونیا فیلسوفلری منحصراً عالم مادی حادثاتنی تدقیق ایلە اوغراشیورلردی . (هراقلیت) بو مساعی‌یە حادثات اخلاقیەیی‌دە علاوە ایتمشدر . (سقراط) کندیسندن بحث ایدرکن « هراقلیتك نظریاتندن هانکیلرینی آکلایەبیلدم ایسە فوق‌العادە بولدم . آکلایەمدقلرمك‌دە بویلە اولدقلرینە شبهە یوقدر . فقط ، فلسفە دەکیزندە هراقلیتە پیرو اولەبیلمك ایچون جسور برطالغیچ اولملیدر .» یولندە تقدیرکار برستایشدە بولونمشدر . (هراقلیت)، سیاست ، فیزیك ومتافیزیك مباحثنی محتوی اولەرق (طبیعت) نامیلە بر اثر یازمشدی . بو کتابك بعضی اقسامی ، زمانمزە قدر انتقال ایتمش واخیراً آلمانیادە طبع اولنمشدر . (هراقلیت) ـ احتمالکە عوام آکلامسون فکریلە ـ اثرینی پك مغلق یازمشدر. افلاطون، بومغلقیتەایماءً هراقلیتك کتابنی (مظلم) تعبیریلە توصیف ایتمشدر . هراقلیت، عالمدە هرشیئك قرارسزوسریع الزوال اولدیغندن پك متأثر بولونیور ، بو قدر سرعتلە دنیادن کیدن انسانلرك فنا مخلوقلر اولملرندن صوك درجە محزون اولیوردی. کندیسنە (آغلار فیلسوف) اسمنك ویریلمەسنە سبب اولان بوحزن و تأثر سائقەسیلە اواخر حیاتندە انسانلردن قاچەرق طاغلرە چکلمش ، اورالردە یبانی میوەلر و اوت کوکاریلە تعیش ایتمشدر . نهایت طاغلردە علت استسقایە اوغرامش . برای تداوی کندیسنی کوبرە ایچنە کوممش و بورادە وفات ایدەرك نعشنی کوپکلر ییمشدر .

عد ایده‌بیلیرز [١]. فی الحقیقه ایبونیانك ایلك فیلسوفلری ، عضویت شخصیه‌ده مشاهده ایتدكلری اوصافك اكثریسنی بوتون كائناته تشمیل ایتمشلردر . . بوقناعتك ، هرشی‌ده برروح قبول ایدن ادیان ابتدائیه انقاضی اولدیغنده شبهه یوقدر . ایبونیانك ایلك فیلسوفلرینه كوره عالم ، فضاده ، غیرقابل ایضاح بر قوۀ داخلیه تحت تأثیرنده انكشاف وتحول ایدن محدود وذی حیات بر (كل) در . عالمده هرشیئی ، تكون وتولدندن هلاك وموتنه‌قدر ، معین برزمان ومعین برنظام داخلنده متعاقب صفحه‌لر كچیرمكده‌در . كورولیوركه بوفیلسوفلر ، ذی حیات ماده‌نك اوصافنی طبیعتك هیئت عمومیه‌سنه تشمیل ایتمك صورتیله

[١] (هیلوزوئیزم Hylozoïsme) ، ماده ایله مبدأ حیاتك ناقابل افتراق اولدیغنی ادعا ایدن مسلك دیمكدر. بومسلك طرفدارلری ، نه شئونات حیاتیه‌نك حتی نه‌ده حادثات مادیه‌نك میخانیكی و حكمی قوتلرله ایضاح و تعلیلی ممكن اوله‌مدیغنی ادعا ایدرلر . بونلرك فكرنجه بوتون كائناتده ، قوۀ حیاتیه‌یه مماثل برقوت واردر . وهرشیئی آنجق بویله برقوتك وجودی قبول ایدیلمك شرطیله قابل ایضاحدر. بناءً علیه هیلوزوئیزم مذهبی منتسبلرینه كوره حیات، ماده‌نك اوصاف اصلیه‌سندندر . اشیاده موجود وثابت ، كائناتده منتشردر. الك رقیق اجزاده دخی موجوددر. كائناتك تشكلی وعضویتك انكشافی ، یكی بر قوتك ظهور وتجلیسی دكل ، بلكه ماده‌ده ازلدنبری موجود اولان بر قوتك نتیجۀ تكاملیدر . حیات ، (الله) ، (روح) و (مثل) كبیناملر ویریلن آیری بر مبدئه محتاج اولمقسزین ماده ایله برابر عینی زمانده تجلی ایتمكده‌در . تعبیر دیكرله تجلیات حیاتیه‌نك نتیجۀ تحلیلی اولان حركت ، ماده‌یه خارجدن كلمش بر شی دكلدر. بلكه بذاته ماده‌نك بروصف مخصوصیدر. هیلوزوئیزم طرفدارلری ماده‌یی بذاته قائم و منحصراً مبدأ اشیا اوله‌رق قبول ایتمه‌مكله مادیه مذهبندن آیریلمش اولدقلری كبی ، مبدأ حیاتك ماده‌دن غیر قابل انفكاك اولدیغنی ادعا ایتمكله‌ده روحیون مذهبندن آیریلمشلردر .

ذی حیات ماده ایله مادۀ جامده آره‌سنده هیچ برفرق براقامشلردر. بونلرك بوتون موجوداتده بر قوۀ داخلیه قبول ایدن مسلكلری ؛بو اعتبارله؛ برنوع (قوانی هیلوزوئیست Dynamisme Hylozoiste) در.

تاریخ فلسفه مؤلفلرندن بعضیلری طرفندن (ایبونیا) فیلسوفلری صره‌سنه ادخال ایدیلن (آناقساغور آس Anaxagoras) دركه؛ ایلك دفعه اوله‌رق؛ ماده‌ایله‌قوتی، جسدایله روحی آییرمش، مبدأده(عماء Chaös) حالنده فرض ایلدیكی جهانك برقوۀ محركه طرفندن تنظیم ایدیلمش اولدیغنی ادعا ایلمشدر . روحی ، (نوس Nous) یعنی (عقل) دیه توسیم ایدن ایلك فیلسوف (آناقساغورآس) در [١] . بو سببدن (آناقساغورآس) ، روحیون مسلكنك ایلك مؤسسی صاییلمشدر .

[١] آناقساغورآس، میلاد عیسی‌دن (٥٠٠) سنه اول، ازمیر جوارنده (قلازومن) ده زنكین و ذی نفوذ بر عائله آره‌سنده طوغمشدر . ایلك تحصیلنی (آناقسیمه‌ن) دن آلدیغی مرویدر . یكرمی بش یاشنه طوغری وطنی ترك ایده‌رك (آتنه) یه كیتمشدر. بواثناده (آتنه) ده (په‌ریقله‌س Périclés)حكم سوریبوردی. آناقساغور، بوراده چوق كچمه‌دن(په‌ریقیله‌س)ك صمیمی دوستی اولمش و فلسفه تدریسنه باشلامشدر . فقط بر مدت صوكره تدریساتی عوامك تعصبنی قابارتدیغندن تحت محاكمه‌یه آلنه‌رق محكوم ایدیلمشدر. آناقساغور ، بوحكمدن قورتیلمق ایچون آتنه‌دن (لاپسكی) یه فراره مجبور اولمش، فقط بوراده أليم بر سفالتله قارشولاشمشدر. سفالت و آچلغك تحمل فرسا آلامی آلتنده انتحاره قراروبرمش‌سه‌ده اسكی دوستی (پریقله‌س)امدادینه یتیشه‌رك كندیسنی انتحاردن قورتارمشدر. آناقساغور، دوستنك تلاشنی كوردیكی زمان « بر لامبه‌نك شعله‌سی سوندكدن صوكره اوكا زیتون یاغی قویمقده بر فائده اولمز ! » دیمش اولدیغی مشهوردر . آناقساغور ، (لاپسكی) ده ئولمشدر . وفاتندن اول ، نعشنك وطننه نقلنی آرزو ایدوب ایتمدیكنی سؤال ایدنلره : « نه لزومی وار ! آخرته ایصال ایدن یول هریرده بردر ! » جوابنی ویرمشدر .

آناقساغور ، حكمتیله عامل اولان فیلسوفلردن ایدی . وفات ایدن

فقط ؛ اخطار ایده‌لم که ؛ بوفیلسوفده (نوس) نامنی ویردیکی روحی، ینه مادی برشی کبی تصوردن قورتوله‌مامش (نوس)ی، اشیای

اوغوللرینی کندی‌ألیله دفن ایتدیکی اثناده یانده‌کیلره: « بونلری تولید ایلدیکم زمان حیاتلرینك فانی اولدیغنی بیلیوردم ! » دیه‌رك سکون وصبرینك سببنی ایضاح ایتمشدی. (آرسطو) بیله کندیسنی ایبونیا فیلسوفلرینك اڭ یوکسکی واڭ ماهری دیه توصیف ایلمشدر . ایبونیا فیلسوفلرندن نظریاتی مدارس اسلامیه‌ده اڭ زیاده حسن تلقی‌یه مظهر اولان (آناقساغوراس) در . چونکه (آناقساغور) ، ایبونیانك دیکر فیلسوفلری کبی ناتورالیست اولمقله برابر ، فکریات وروحیات ساحه‌لرنده‌ده بك مهم خطوه‌لر آتمش ، غیرمادی برموجودیته مالك وحرکتك مبدئی اوله‌رق بر (روح) قبول ایلمش ، عالمه نظام ویردیکنی ادعا ایلدیکی بوروحه ، (روح عالم) تسمیه ایلمشدر . آناقساغور ، بوفکریله ایبونیانك ماته‌ریالیست فیلسوفلرندن آیریلمشدر . چونکه (هراقلیت) بوتون موجوداتی (معلولات) عد ایلمش و بونلره (علت) اوله‌رق‌ده محصول حرارت اولان حرکتی کوسترمشدی . آناقساغور ایسه ، بالعکس حرکتی کندیسندن اول موجود اولان اسبابك بر نتیجه‌سی یعنی بر (معلول Effet) عد ایلمشدر . (هراقلیت) تکون کائناتی دینامیکی برصورتده ایضاح ایتدیکی حالده (آناقساغوراس)، اتصال وانفصالدن عبارت طانیدیغی تحولاتی خارجدن کله بر حرکت میخانیکیه‌یه عطف ایتمش، کائناتك مبدئنی ایضاح ایچون نامتناهی برماده قبول وبوماده‌نك لایعد اجزادن مرکب اولدیغی ادعاسنده بولونمشدر. بوصورتله، ایبونیا فیلسوفلرینك مبدأ اوله‌رق قبول ایتدکلری (صو) و (هوا) کبی عنصرواحد نظریه‌لرندن آیریلمشدر . آناقساغور خلقتی شویله ایضاح ایدییوردی : « ابتدای خلقتده تنوع اشیا یوقدی . نامتناهی ماده‌یی تشکیل ایدن بی پایان اجزا بر (کتلهٔ واحده) ، بر(خلیطهٔ ابتدائیه Mélange primitif) حالنده بولونیوردی . بوحالت ، عمومی بر عماء ایدی . بواجزایه بر حرکت و نظام ویره‌رك اجسام متنوعه‌نك تکوینی ابداع ایدن عامل ، ماده‌دن خارج بر (عقل معلی) در . بوکا (نوس) یعنی عقل و روح نامی ویریله‌بیلیر . (نوس) ، لایتناهیدر . بوتون فضایی محیطدر . نوسدن خالی هیچ بر حیز متصور دکلدر. موجودیتنده مستقل ، واحد و بذاته قائمدر . بوتون کائنات اوکا معلومدر . آناقساغوره

ماده‌نك بوتون اشیای اڭ صافی، اڭ رقیقی واڭ لطیفی اولمق اوزره توصیف ایلمشدر . بناءعلیه (آناقساغور)ه کوره جسد کثیف بر ماده ، روح ایسه لطیف ورقیق بر ماده‌در [۱] .

تفصیلات سابقه‌دن آکلاشیله‌جغی اوزره ، (ایبونیا) مدرسه‌سنك فلسفه‌سی، بر فلسفهٔ طبیعت‌در. بومدرسه‌یه منسوب اولان فیلسوفلر، هرشی‌دن زیاده طبیعتی مطالعه ایتمش ، متافیزیك نظریه‌لرینی‌ده فیزیك اوزرنده تأسیسه چالیشمشلردر. کائناتك خلقتنه اساس اوله‌رق (تاله‌س)، صویی، (آناقسیمه‌ن)ن هوایی،(هراقلیت) آتشی، (آناقسیماندروس) نامتناهی‌یی کوسترمشدر . (آناقسیماندروس)ك عینی زمانده هرشیئی طوپراقدن حاصل اولمش عد ایتمسنه کوره بوده طوپراغی عنصر اول عد ایلمش دیمکدر .

فقط ، مبدأ اوله‌رق کوستریلن دورت عنصردن دردی‌ده عناصر طبیعیه‌دندر . بناءً علیه (فیزیك) ساحه‌سنده داخلدر . ایبونیا فیلسوفلری ، بونلری فیزیك ساحه‌سندن متافیزیك ساحه‌سنه نقل ایده‌بیلمك ایچون ، هر برینی آز چوق مادیتدن چیقاره‌رق اونلره بر قوت ، بر روح اسناد ایتمشلردر . شو قدرکه بعضیلری ، اسناد

بونظریه‌سیله فلسفه‌یه نامتناهیلك فکرینی صوقمش اولدیغی کبی ، انتظام کائناتی تأمین ایدن حرکته مبدأ اوله‌رق‌ده بر (عقل اول) ، بر روح قبول ایلمشدر. بونك ایچوندرکه بعضی مؤلفلر کندیسنی (الـٰهیه Théisme) مسلکنك واضعی عد ایلمشلردر .

[۱] آناقساغوراس‌دن بر بچق عصر صوکره کلمش اولان مشهور (ئه‌پیکور Épicure) ده عینیله بوفیلسوف کبی روحی اڭ لطیف بر جسم اوله‌رق توصیف ایلمشدر . (چیچرون) ك افاده‌سنه کوره ایبونیا فیلسوفلرندن اولان شیرالی (فه‌ریسیدیس) ده ایلك دفعه اوله‌رق ارواح بشریه‌نك لایموت اولدیغنی ادعا ایلمشدر .

ابتدکاری بو قوتی، بوروحی، عناصر مذکوره‌نك کندی طبیعتلری عد ایتمش ، بوندن متولد اولان حرکتی‌ده عنـاصرك کندیلرندن متحصل قوانی (دینامیکی) بر حرکت کبی قبول ایتمشلردر . بونلر، طبیعتك انکشـافات وتکملات ایله تغیر ایدن ذی حیات بر قوت اولدیغی قنـاعتنده بولوندقلرندن کندیلرینه (قوانیون Dynamistes) نامی ویریلمشـدر . (تالەس) ، (آناقسیمەن) ، (هراقلیت) ، (دیوکەنیس) بو قسمده داخلدر . اییونیانك ایکنجی قسمده بولنان فیلسوفلری ایسـه ، عناصره اسناد ایلدکاری بو قوتی ، بو روحی ، عناصرك طبیعتلرندن خارج عد ایتمش ، طبیعیه مسلکنی ماته‌ریالیزمه منتهی اولان (قوانی هیلوزوئیزم) دن قورتاره‌رق اصـل (طبیعیه Naturalisme) ساحه‌سنه صوقمشلردر . حادثات طبیعیه‌یی ، عناصرك کندیلرندن خارج بر قوتك ویردیکی حرکتله ایضاح ایدن بو ایکنجی قسم فیلسوفلرده میخانیکیون نامنی آلمشلردر . (آناقسیماندروس)، (آناقساغوراس) و (آرکەلائوس) میخانیکیوندن صاییلیرلر. اییونیا طبیعیونی، فلسفه‌ده نقطهٔ حرکت اوله‌رق طبیعتی آلمش وحواسك شهادتنه استناد ایتمش اولدقلرندن مسـلکلرینك هیئت مجموعه‌سنه (حواسیه Sensualisme) نامی‌ده ویریلمکده‌در .

ایونیا فیلسوفلرینك طبیعتی مطالعه‌دن عبارت اولان مسلکلرینه ایلك ضربه‌یی اوران (فیثاغورث) اولمشدر. (فیثاغورث)ك تاریخ فلسفه‌ده (ایتالیامدرسه‌سی) دینیلن مکتبی نشر ایتدیکی (افتکاریه Idéalisme مسلکی ایله ایونیا فیلسوفلرینك (حواسیه) مذهبنی ییقمش، [١] بوندن

[١] فیثاغورث ، تدریساتنی (ایتالیا) نك (قالابر) ایالتنده الیوم (قوتورنه) دنیلن (قروتون Croton) شهرنده یاپدیغندن مذهبنه (ایتالیا

بوس بوتون فرقلی یکی بر جریان آچمشدر . ایونیا مدرسه‌سنك بوتون تحریات و تفحصاتنده نقطهٔ حرکت ، حواسـك انطبـاعاتی اوزرینه مؤسـس مادی تصورات بسیطه‌دن عبـارتدی . طبیعی نتیجه‌ده آنجق بو انطباعات ومعلوماتك درجهٔ صحتی نسـبتنده واضح اوله‌بیلمشدی .

مدرسه‌سی) نامی ویریلمشـدر . بومدرسه ، ایونیا مدرسه‌سنك تمامیله ضدی بر استقامت تعقیب ایلمشـدر . طبیعیه ومادیه مسلکلری ، محسوسات اوزرینه مؤسـس اولدقلرندن (حواسیه Sensualisme) مذهبنه کیررلر. حالبوکه ایتالیامکتبی فیلسوفلری ، اشیا و اعیانك کندیلرینی دکل ، (صورت ذهنیه Idée) لرینی اساس اتخاذ ایتمش ومسلکلرینی منحصراً تفکرات وتصورات اوزرینه قورمشلردر. ایتالیا مکتبك (حواسیه) یه مقابل اولان فلسفه‌سنه (افتکاریه ویا تصوریه Idéalisme) اسمی ویریلمشدر . افتکاریون ، اعیان محسوسه‌نك دائمی بر حرکت وتبدل حالنده بولوندقلرینی دوشونه‌رك اونلرك موجودیت خارجیه‌لرینی بر تظاهر کاذب عد ایتمشلردر . دییورلرکه : « اعیان محسوسه ، دائمی حرکت وتبدل نتیجه‌سی اوله‌رق ، متمادیاً ده‌کیشمکده‌در.. شمدیکی حاللری صوکره‌کی حاللرینك عینی اوله‌مدیغی کبی اولکی حاللرینك‌ده عینی دکلدر . حالبوکه اعیان محسوسه‌نك دماغه منطبع اولان (صورت ذهنیه)لری بویله دکلدر . صورت ذهنیه‌لر ، ثابت وباقی اولدقلری کبی ، تعلق ایتدکلری نوعك کمالات تامه‌سنی‌ده حائزدرلر . اعیان واشیانك صورت ذهنیه‌لری اکمل اولدقلری ایچوندرکه بز خارجده کوردیکمز اشیایی ، صورت ذهنیه‌لرینه تطبیق ایده‌رك حقلرنده (أیی) ویا (فنا) دیه بروصف ، بر قیمت ویره‌بیلمکده‌یز . »

افتکاریون ، اعیـان واشیای محسوسه‌سنك تبدلنی نظر اعتبـاره آله‌رق ، موجودیت خارجیه‌لرینی بر موجودیت کاذبه عد ایتمش، موجودیت فکریه‌لرینی ویاتعبیر مخصوصیله (صورت ذهنیه) لرینی‌ایسه عینی حقیقت طانیمشلردر. افتکاریون ، عقل و روح کبی غیر محسوس شیلرك‌ده فکرك دائرهٔ اشغالنه کیره‌بیلدکلرینی ایلری سوره‌رك (عالم ذهنی) نك (عالم مادی) دن داها واسع اولدیغنی ادعا ایتمشلردر . ایتالیا مکتبنك نظریات فلسفیه‌سی عالم اسلامه (فیثاغورث) و (آمپه‌دوقلیس) ك نظریه‌لریله کیرمش و خیلی تدقیق وتعمیق ایدیلمشدر . مؤلفات اسلامیه‌ده (صورت ذهنیه) مقابلنده (مثال) و (مثل)

حالبوکه حواسك بزی چوق دفعه آلداتدیغی محققدی . فیثاغورث اوکره‌تیلن شیلری درین دوشونمه‌یی وحواسك انطباعاتنه اعتماد ایتمه‌مکی تلقین صورتیله (حواسیه) یی ضربه‌له‌مش ایسه‌ده روح حقنده کندیسی‌ده واضح بر فکر سرد ایده‌مه‌مشدر [١] .

تعبیرلری استعمال ایدیلمش اولمسنه نظراً (ایده آلیزم) تعبیرینی (مثالیه) و (تصوریه) دیه ترجمه ایده‌بیلیرز . ایده‌آلیستلردن پك چوغی ، روحی و روح کائناتی قبول ایتمك صورتیله وجودباری‌یه قائل اولدقلرندن، مسلکلری مدارس اسلامیه‌ده وقتیله پك بویوك بردقتله تعمیق ایدیلمشدر . (آرسطو) و (افلاطون) فلسفه‌لرینه ویریلن اهمیت‌ده بوایکی حکیمك آزچوق ایده‌آلیست اولملرندن نشأت ایتمشدر .

[١] فیثاغورت ، میلادعیسی‌دن (٥٦٩) سنه اول ، (سیسلم) آطه‌سنده طوغمش و (٤٧٠) سنه اول (تارانت) شهرنده وفات ایلمشدر . پدری (فنیکه) نك (صور) شهری‌اهالیسندن (منه‌سارق) اسمنده بر تاجرایدی. ایلك تحصیلنی (سیسام) ده (هرموداماس) اسمنده بر معلمدن آلمش ، استادینك توصیه‌سیله ١٨ یاشنده ایکن اوزون برسیاحت تتبعیه‌یه چیقمشدر . اولا (مدللی) ده (فه‌ره‌سیده) اسمنده برذاتك درسنه دوام ایتمش، بعده (میلت) ه کیده‌رك اولا (تاله‌س) لـ اوندن صوکره‌ده (اناقیسماندر) لـ درسلرنده بولونمشدر . برمدت صوکره ، سیسام تیرانی (پولیقرات) دن مصر حکمداری (آماسیس) ه برتوصیه آله‌رق فرعونلر اولکه‌سنه کیتمش (ق.م ٥٤٧) ، اوراده معبدلره صوقوله‌رق مصر قدیم فلسفه ودیننی تتبع ایلمشدر. مصرده یکرمی ایکی سنه قالمش . ایران حکمداری قامبیس (کیکاوس) لـ مصری استیلا ایتمسی اوزرینه بر چوق کاهنلرله برابر اسیر ایدیله‌رك (بابل) ه کوتورلمشدر . فیثاغورت ایکی سنه قدرده آسیانك بومنطقه‌سنده قاله‌رق علم نجوم وعلم طب تحصیل ایتمش، کلدانیه ، هند وایران دینلرینی یاقیندن تدقیقه فرصت بولمشدر . برنجی (دارا) زماننده وطننه دونمك مأذونیتنی آله‌رق سیسامه کلمش، فقط چوق طورمقسزین (کیرید) آطه‌سنه کچمشدر. مقصدی (قابیر cabir) معبدینك اسرارینه واقف اولمقدی . فیثاغورث ، بومناسبتله یونانستانی طولاشه‌رق تکرار (سیسامه) عودت ایتمش وبوراده تدریساته

افتکاریه مدرسه‌سی ، (عقل) و(روح) ، کبی غیر محسوس شیلرکده فکرك دائرهٔ اشغالنه کیره‌بیله‌جکنی ادعا ایتمش، برطرفدن روحه (آهنك) و (عدد) نامنی ویردکلری حالده دیکر طرفدن روحك بعدالممات بقاسنه حتی تناسخه قائل اولمشلردر. (فیثاغورث)ه کوره : « روح شخصی ، بذاته متحرك بر (عدد) ، بر (آهنك) و (روح عمومی) نك بر (ظهوری Émanation) ، برتجلیسی‌در.

باشلامشدر . فیثاغورث تدریساتنده ؛ مصردن ملهم اولدیغی (حکومت امامیه Théocratie) اساسلرینی التزام ایتدیکندن دموقرات اولان سیساملیلر کندیسندن قوشقولانمش ویدی سکز شاکردیله ایتالیاده (قروتون) شهرینه هجرت ایتمکه مجبور اولمشدر . فیثاغورت ایتالیاده بویوك بر شهرت قازانمش ، درسلرینه (برونیتوس)لـ قیزی (ته‌آنو) کبی قادینلرده ملازمته باشلامشلردر. حتی (ته‌آنو) مفتون کمالاتی اولدیغی اختیار فیلسوفله ازدواج بیله ایتمشدر. فقط فیثاغورثك نشریاتی خواص آره‌سنده نه‌قدر حسن‌تلقی‌یه مظهر اولیورسه عوام طبقه‌لری آره‌سنده‌ده اودرجه حدت و هیجان اویاندیریوردی . نهایت قبل‌المیلاد (٤٩٠) تاریخنده فیثاغورث علیهنه بر قیام عمومی وقوعه کلدی . (مؤسسهٔ فیثاغوریه) یاقیلدی . فیثاغورثده آنجق (تارانت) ه قاچه‌بیلمك سایه‌سنده‌حیاتنی قورتاره بیلدی. اوراده سفیل دینیله‌جك برحالده وفات‌ایلدی. فیثاغورث برفیلسوف‌اولدیغی قدر دینی برطریقت‌مؤسسی‌ده صاییلور. تلمیذلری بوطریقتك مؤمن سالکلری اولدقلرندن استادك درسلرینه هرکس کیره‌مزدی. طلبه اوله‌بیلمك ایچون بر چله دوری کچیرمك ، اسراری محافظه ایده‌بیله‌جکی قناعتنی ویرمك لازمدی . طریقت سالکلری آره‌سنده اخوت تامه واشتراك اموال اساسلری جاری ایدی . هپسی یوکدن البیسه کییر، باشلرینی تراش‌ایدر، پرهیزه صوك درجه رعایت کوستریرلردی . فیثاغورث بالذات هیچ برشی یازمه‌مشدر . فلسفه وعلومی ، کندیسندن صوکره ، تلمیذلری طرفندن یازیلمشدر . فیثاغورث مسلکنك تماميله توضح ایده‌مه‌مش اولمسی و کندیسنه پك چوق غریب شیلر اسناد ایدیلمه‌سی ، بالذات بر شی یازمامش اولدیغندن نشأت ایتمشدر .

بو آهنك ، عضويتك بسيط بر نتيجه‌سی دكلدر . چونكه عضويتدن صوكره‌ده باقی قالور و تناسخله بر جسددن ديكرينه انتقال ايدر. بدن انحلال ايدنجه ، روح اكر نزيه ايسه ، روح عموميه رجوع ايدر. نزيه و مصفی دكلسه ، درجهٔ ناپاكيسنه كوره ، يا انسان ويا حيوان جسدلرندن برينه داخل اولور و اونده ياشامقده دوام ايدر . (فيثاغورث) ك تصورينه نظراً ، روح جسدده بر محبس‌ده بولونيور كبی بولونمقده‌در . دائما شر مبدئی ايله مجادله ايتمكله موظفدر. بناءً عليه هيچ بر زمان ، انتحار صورتيله بدنی ترك ايتمك حقنه مالك دكلدر . كائناتده ، ايونيا فيلسوفلرينك تصور ايتدكلری عناصرك بولونماديغی، داها طوغريسی هيچ بر وارلق اولمديغی (فقدان كلی) زمانی دوشونورسه‌ك ذهنمزه ايكی فكر تبادر ايدر. بونلردن بری (واحد)، ديكری‌ده (لايتناهيلك) فكری‌در . حالبوكه بونلرك هر ايكيسی‌ده بر (كميت) در. واحد ، اعدادك اصلی‌در . لايتناهيلك ايسه ابعادی حاويدر . ديمك اوليوركه (عدد) و (بعد) فكرلری ، كائناتدن آيری و مستقل بر وارلقدر . كائنات محو و منعدم اوله‌رق فقدان كلی حالنه كلسه بيله ، بعد و عدد فكری ينه محو اولمش اولمز ... »

فقط ، (فيثاغورث) ك ادعاسی كبی اكر (روح) ، بر (عدد) دن، بر (آهنك) دن عبارت ايسه؛ موجوديت مستقله‌سی اولمامسی ، تعبير ديكرله ؛ بر موجودك وصفی اولماسی لازم كلمزمی؟ اوحالده بعدالممات روح عموميه رجعتی ويا تناسخ طريقيله سياحتی ناصيل تصور اولنه‌بيلير ؟.. هر حالده فيثاغورثك روح حقنده‌كی فكری مبهم و قاريشيقدر . مع مافيه بو فيلسوف ماده خارجنده

و ئولومله فانی اولميان بر روحه قائل اولديغندن ، كنديسی و تلميذلری (روحيون) ميانه ادخال ايديلمشلردر .

فيثاغوريه مدرسه‌سنك عصيانكار بر تلميذی اولان (آمپه‌دوقليس)، بعضاً طبيعيون، بعضاً حسبانيون مسالكلرينه صاپمش، بعضاً ميستيسيزم طريقنی تعقيب ايتمش ، بعض افاده‌لريله‌ده ماديونه التحاق ايلمشدر . (آمپه‌دوقليس)ك متموج افكاری ميانده اجسامده بر طاقم روحلر (جنلر) بولونديغنی اشعار ايدن سوزلرده‌ده تصادف ايديلمكده‌در . بو فيلسوفه كوره (انسان) ده سقوط ايتمش بر (جن) در . شو حالده بری (عالم محسوس) و ديكری (عالم مفهوم) اولمق اوزره ايكی عالم واردر [١] . آمپه‌دوقليس ، ايونيانك (قوانی هيلوزوئيست

[١] (آمپه‌دوقليس Ampedocle) . ميلاد عيسی‌دن بش عصر اول ، سجيليا‌ده (آغريژنته Agrigente) قصبه‌سنده تولد ايتمش و(٤٤٤) تاريخلرينه طوغرو اشتهار ايلمشدر. منسوب اولديغی عائله بوقصبه‌نك ايلری كلن عائله‌لرندن بری ايدی . پدری (مه‌تون Méton) عوام فرقه‌سنك رئيسی بولونيوردی . آمپه‌دوقليس ، (پارمه‌نيد) دن اكمال تحصيل ايتمش، فيثاغوريه مدرسه‌سنك نظرياتنی اوكرنمش ، ايونيا مدرسه‌سی فلسفه‌سنی تعميقه موفق اولمش و بوندن صوكره ، مجادلهٔ فكريه‌يه باشلامشدر . فيثاغوريلرك (حكومت اماميه) و (حكومت اشراف) اساسلرينه مخالفتله صحنهٔ مجادله‌يه آتيلمش ، عوام طرفنی التزام ايده‌رك فيثاغوريلر عليهنه وقوعبولان قيامك باشنه كچمشدر . (آمپه‌دوقليس) ، بوتون ثروتی بو اوغورده فدا ايتديكندن ، موفقيتی متعاقب عوام فرقه‌سی كنديسنی رياست حكومته كچيرمك ايسته‌مش‌ده قبول ايتمه‌مشدر . (آمپه‌دوقليس) ك بو استغناسی، وطنداشلری آره‌سنده موقعنی بر قات دها يوكسلتمش، عوام طرفندن بر معبود كبی تبجيل ايديلمه‌سنی انتاج ايتمشدر. غريبدركه خلقك بوتلقيسی فيلسوف جنابلرينك‌ده خوشنه كيتمش ، حتی بر

(Dynamisme Hylozoïste) فلسفه‌سیله (دهموقریت)ك (میخانیکیه) مذهبی آره‌سنده برمسلك تعقیب ایتمش ، بر طرفدن کیمیانك عناصر اربعه‌سی ، دیکر طرفدن محبت ونفرت ، انجذاب واندفاع کبی دینامیکی ایکی مبدأ ایله هم طبیعت غیر عضویه‌نك انکشافنی ، همده طبیعت‌شخصیه‌نك تشکلنی و ذی حیات نوعلرك تکاملنی ایضاح ایتمك ایسته‌مشدر .

فقط ، فلسفهٔ قدیمه‌نظریاتنك تماميله‌مادی پرنسیپلردن قورتولماسی وابتدائی عناصره عائد مناظره‌لرك طورمه‌سی (ئه‌له‌آمدرسه‌سی) نك

منظومه‌سنده : « حق وعدالتدن آیریلیان دوستلر ! بن برانسان دکلم ! بن بر معبودم ..! » کبی هزیانلرده بولونمشدر . (آمپه‌دوقلیس) ، اواخر حیاتنه طوغرو (سجیلیا) دن یونانستانه کیتمش ، برمدت (آتنه) ده تدریساتده بولونمشدر. غیبوبتی اثناسنده‌وطننده مهم بر انقلاب اوله‌رق مخالف برفرقه موقع اقتداره کچمش اولدیغندن عودتنده مملکته کیرمه‌سنه مساعده ایدیلمامش ، اولجه معبودلر درجه‌سنه اصعاد ایدیلان (آمپه‌دوقلیس) ، وطن جدا وپریشان بر حالده (په‌لوپونه‌ز) طرفلرینه چکیله‌رك اورالرده ئولمشدر. (آمپه‌دوقلیس) ، بری (طبیعت) و دیکری (تصفی) عنوانلری آلتنده ایکی اثر یازمشدر . (طبیعت) کتابنده خلقت کائنات ، فیزیولوژی وپسیقولوژی ایله نظریات فلسفیه‌سندن بحث ایتمش ، (تصفی) کتابنده ایسه عقائدینی شرح ایلمشدر . یونان قدیم مؤلفلری ، (آمپه‌دوقلیس) ك داها باشقه اثرلری اولدیغنی قید ایدیورلر. (ابن ابی اصیبعه) ، آمپه‌دوقلیسك حکمیات ونظریاتندن باحث اولمق اوزره عربجه‌یه (کتاب فیما بعد الطبیعة) و (کتاب المیامر) نامنده ایکی اثری ترجمه ایدیلمش اولدیغنی خبر ویرمکده‌در. فیلسوفدن مؤلفات اسلامیه‌ده (امبدوقلیس) و (بندقلیس) نامل‌ری آلتنده بحث ایدیلمشدر. تصوف وافتکاریه ساحه‌سنده‌کی افکاریله اسلام متفکرینك نظر دقتلرینی جلب ایلمش اولدیغندن بعض مؤلفین اسلامیه ، (فیثاغورث) کبی (آمپه‌دوقلیس)كده مشکاة‌نبوتدن مستنبر اولدیغنی ادعا ایتمك صورتیله قدرینی اعلا ایتمك ایسته‌مشلردر .

آچدیغی یکی مسلکله ممکن اوله‌بیلمشدر [١] . بومکتبك نشریاتیله ، ایپونیا فلسفه‌سنك عنصر ابتدائی نظریه‌سی موقعنی زمان ، حرکت ، مکان ، فکر ، وجود ، روح والله کبی موضوعلر حقنده‌کی یکی یکی تجربیاته براقمغه مجبور اولمشدر. بو تجربیاتك نتیجه‌سیده، حواسك شایان اعتماد اولمدیغی تصدیقله نهایتلنمشدر . فقط ، (ئه‌له‌آ)

---

[١] ایتالیاده (ئه‌له‌آ) دینیلان شهرده تأسس ایدن بومدرسه‌نك ایلك فیلسوفی (قسه‌نوفان) در . (قسه‌نوفان) میلاد عیسی‌دن (٥٧٠) ویا (٥٥٠) سنه اول (ئه‌فه‌س) جوارنده (قولوفان) شهرنده طوغمش ، بر عصره یاقین عمر سورمشدر . هم ایپونیا و هم فیثاغوریه مکتبلرینه معارض اولان (قسه‌نوفان) ه کوره : « اللهك وحدانیتی بر امرضروریدر. هرشیئك ماهیتی بردر . تعبیر دیکرله هرشیء ، بردر . خلقت بر تظاهردن عبارتدر . شکل نامتناهی الله‌در. وجود بر اولدیغندن ، موجود اولان شیلر بربرلرندن فرقلی دکلدر». (فوییه) نك ایضاحنه کوره (قسه‌نوفان) ، « ایده آل بر الله تصور ایتمش وبونك برلکنی قبول ایلمشدر . بوالله مادیتدن منزه و مبرادر . غیر متحرك وغیرقابل تحریکدر . مجموعه کائناتك (مبدأ اولی) در . کائناتی تحریك ایدر . فقط کندیسی ، بومجموعهٔ کائناتدن آیریدر . بر موجودیت‌مطلقه ایله موجوددر. » . قسه‌نوفانك شوفکری ، وجودیه (پانته‌ئیزم) نظریه‌سنه مشابه ایسه‌ده بوفیلسوف قبول ایتدیکی اللهه‌مادیت اسناد ایتمدیکندن بوخصوصده‌کی قناعتی‌وجودیونك فکرلرینك عینی دکلدر. مؤلفات اسلامیه‌ده (اکسنوفانس)دیه یاد اولنان بوذاتك نظریات فلسفیه‌سی ، متفکرین اسلامیه‌نك عمیق تدقیقاتنه موضوع اولمشدر. (شهرستانی)، نظریات‌فلسفیه‌سندن بحث ایدرکن شوسطرلری یازیور :

« اکسنوفانس کان یقول ان المبدع الاول هو آنیة ازلیة دائمة دیمومیة القدم لا تدرك بنوع صفة منطقیة ولا عقلیة مبدع کل صفة و کل نعت نطق وعقلی فاذا کان هذا هکذا فقولنا ان صورنا فی هذا العالم المبدعة لم تکن عنده او کانت اوکیف ابدع محال. فان العقل مبدع والمبدع مسبوق بالمبدع والمسبوق لا یدرك السابق ابدا فلا یجوز ان یصف المسبوق السابق بل یقول ان المبدع

فیلسوفلری‌ده مادیات محسوسه‌یی بالکلیه انکار ایده‌رك وحدت مطلقه نظریه‌سنی قورمشلرسه‌ده نتیجه‌ده طبیعتیله (وجودیه Panthéisme) مسلکنه یاقلاشمشلردر .

بو مکتبك مؤسسی (قسه‌نوفان) ایسه‌ده نظریاتی اك أی تشریح

ابدع کیف مااحب وکیف ماشاء فهو هوولاشئ معه» یعنی قسه‌نوفان دیوردی‌که، «مبدأ اول آیت ازلیهٔ دائمه‌در. قدمنده دیموميت واردر. عقلی ومنطقی صفتله ادراك اولنه‌مز . منطق ، عقلی هر صفت و نعتك مبدعیدر ، مادامکه مبدع اول بویله‌در . او حالده ابداع اولنان شو عالمده‌کی صورتلرده اونك عندنده واردی ویا یوقدی دیمك و بونلری نصل ابداع ایلدیکی حقنده بیان مطالعه ایلك محالدر . چونکه عقل ابداع اولنمشدر . ابداع اولنان ابداع ایدندن مؤخردر . مسبوق ایسه هیچ بر وقت سابقی ادراك ایده‌مز . مسبوقك سابقی وصف ایتمسی‌ده جائز دکلدر . بوخصوصده مبدع ناصیل محبت ایتمش و ناصیل دیله‌مش ایسه اویله‌جه ابداع ایتمشدر . مبدع ، مبدع ایکن اونکله برابر هیچ برشی یوق ایدی دیملیدر . »

(قسه‌نوفان) زمانده‌کی (آنتروپومورفیزم) ه شدتله هجوم ایتمشدر : « کورونیورکه معبودلری یاراتان انسانلردر. انسانلر ، خیاللرنده اویدوردقلری بومعبودلره کندی صدالرینی ، کندی طور وحرکتلرینی ، کندی‌طویغولرینی اسناد ایتمشلردر . اکر اوکوزلرك ، آرسلانلرك‌ده أللری اولوب انسانلر کبی ترسیم و تصویر ایده‌بیلسه‌لردی اونلرده معبودلری کندی صورتلرنده ترسیم ایدرلردی . (هومه‌ر) و (هزیود) معبودلره هرشی اسناد ایتمش ، اونلر حقنده سرقت ، لوث و یالان کبی بر چوق مناسبتسز شیلر روایت ایتمشلردر . حالبوکه یالکز بر الله واردر . معبودلر وانسانلر آره‌سنده اك بویوك اودر . فانیلره نه جسماً نه‌ده فکراً مشابه دکلدر . بو الله واحد کندی تماميتیله کورور ، تماميتیله دوشونور ، تماميتیله ایشیدیر . هر شی اوزرنده فکراً حکمران اولور . کندیسی متحرك اولمدیغی کبی قابل تحریك‌ده دکلدر. حرکت و انتقاله احتیاجی یوقدر . »

ایدن (پارمه‌نید) ایله (زه‌نون) در [١] . (شهرستانی)نك افاده‌سنه کوره (زه‌نون) روح انسانینك لایموت اولدیغنه قانع بولونیوردی .

(لوسیب)و(ده‌موقریت)[٢] طرفلرندن تأسیس اولنان(آتومیستیك) مدرسه‌سی نظریاتنده دائما بروحدت تعلیل واردر . (ده‌موقریت)، بوتون تبدلات حکمیه‌یی ؛ سری وداخلی هیچ بر قوتك مداخله‌سنه

[١] پارمه‌نید (پارمه‌نیدیس) میلاد عیسی‌دن (٥٢٠) ویا (٥٠٠) سنه اول (ئه‌له‌آ) شهرنده طوغمشدر . اولا فیثاغوریه مدرسه‌سنده تحصیل ایتمش ، بعده (قسه‌نوفان) ك درسلرینه دوام ایلمشدر . (پارمه‌نید) ك افکار فلسفیه‌سی ، (طبیعت) عنوانلی منظومه‌سندن باقی قالان پارچه‌لرله اسکی فیلسوفلرك اقتطاف ایتمش اولدقلری اقسامدن چیقاریلمشدر . (پارمه‌نید) ده استادی کبی اشیای موجوده‌نك هپ براولدیغنی ، کورولن تحولات وحرکاتك ظاهری بر تجلیدن عبارت بولوندوغنی ادعا ایلمشدر. (پارمه‌نید) ه کوره بری، علم وحدت و علم حقیقت ، دیکری علم کثرت و علم ظاهری اولمق اوزره ایکی نوع علم واردر . بونلردن برنجیسنك منشائی طوغرودن طوغرویه وجدان ودیکری حواسدر . محسوسات کورونشدن باشقه برشی اولمدقلرندن حواسله اولان علم ، مغفلدر . حقیقته آنجق عقل ووجدان ایله کسب وقوف ایدیله‌بیلیر.

میلاددن (٤٩٠) سنه اول (ئه‌له‌آ) ده تولد ایدن (زه‌نون) ایسه بحث ایتدیکمز (پارمه‌نید) ك شاکردیدر. زه‌نون ، بوتون حیاتنی استادینك نظریاتنی شرح و نشره حصر ایتمش وموفق اولمشدر . زه‌نون، ناتورالیستلرك اك مدهش خصمی اولدیغندن مسلکلرینی ییقمق ایچون پك‌چوق چالیشمشدر. مؤلفات اسلامیه‌ده کندیسندن (زینون‌الاکبر) نامی آلتنده بحث ایدیلمشدر. (شهرستانی) ، نظریات فلسفیه‌سنی اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایتمکده‌در .

[٢] آتومیزم‌مسلکنك اك مشهور سیمالری(لوسیب) ایله(ده‌موقریت)در. فقط ، ظن ایدیلدیکی کبی آتومیزم نظریه‌سی ایلك دفعه (لوسیب) طرفندن ایلری سورولمش برشی‌دکلدر. بوایکی فیلسوفدن چوق زمان اول، هندستانده (قانادا Kanada) اسمنده بر حکیم بوفکری اورتایه آتمش، طرفدارلری‌ده بوفکر اطرفنده (وای سه‌شیقا Vaisechika) دینیلن برمسلك قورمشلردر .

لزوم کورمکسزین ؛ آتوملر (جزءلایتجزالر) ك فضاده تبدیل مکان وتصادم ایتملریله تشریح ایتمشدر . دهموقریت عضویتك تشکلی و حادثات حیاتیهیی‌ده ؛ عینیله بونك کبی ؛ آتوملرك تبدیل محل ایتملریله ایضاحه چالیشمشدر . بو مدرسه طرفدارلرینه کوره روح ، بر طاقم یووارلاق وناری اتوملردن مرکبدر . اجسامدن صورت دائمه‌ده ، آتوملر انتشار ایتمکده‌در . اشیانك بوتجلیات خارجیه‌سی ، اونلرك شکلی‌در . احساحات ، بوشکللرك عضویت بشریه‌یه تماسلرندن حصوله کلدیکی کبی (تفکر) ده احساسات طولاییسیله وقوعبولمقده‌در .

(دهموقریت) لك ایضاحنه کوره موجودات حیاتیه؛ حرکتلرینك علت واسبابی بالذات کندیلرنده بولونمق اعتباریله، موجودات جامده‌دن آیریلمقده‌در. چونکه ذی حیات موجودات ، خارجی بردافع اولمقسزین تبدیل مکان ایده‌بیلیرلر .

(دهموقریت) بو ایضاحیله مادهٔ جامده ایله مادهٔ ذی حیات آره‌سنده برفرق کوسترمك ایسته‌مشدر . فقط ، دهموقریت نظریه‌سنده مادهٔ ذی‌حیات ایله مادهٔ جامده آره‌سنده تصور ایدیلن بو فرقك منشائی ، هیئت مجموعه‌سی ذی‌حیات موجوداتی تشکیل ایدن آتوملرك طبیعتلرینه عطف ایدیلمشدر. (دهموقریت)ه کوره ذی حیات موجوداتی تشکیل ایدن آتوملر، دیکر آتوملردن داها زیاده خفیف وداها مدور اولدقلرندن قوانین میخانیکیه‌یه نظراً داها زیاده سهولتله تبدیل مکان ایدرلر . کورولیورکه (دهموقریث) مدرسه‌سی برنوع (جزء فردی میخانیکیه Atomistique Le Mécanisme) مذهبی‌در. ایلك دفعه بومذهبده‌درکه حیات ، منحصراً هندسه ومیخانیك مبادیسنه کوره تعلیل ایدیلمشدر.

ایونیا مدرسه‌سیله طبیعی و کیانی برصورتده باشلایان فلسفهٔ

قدیمه ، (سقراط) ایله‌یکی برصفحهٔ انکشافه کیرمشدر . سقراط ، (روح) ی جسمانیت ومادیت تصورلرندن تماميله قورتاردیغی کبی خالق وحافظ جهان بر (الله) ك موجودیتنی‌ده سزمش وقبول ایلمشدر. سقراطه کوره، (الله)، بدیهی واثباتدن مستغنی‌در. واراِلی آثاریله ادراك اولنمقده‌در. (روح) ك ماهیتی‌ده اللهك ماهیتی کبی‌در. روح‌ده ابدیدر [١] . (افلاطون) ، (فه‌دون Phédon) عنوانلی اثرنده استادینك نظریه‌سنی تشریح ایدرکن شو سطرلری یازییور : « سقراطه کوره (الله)، هرشیئه شامل حکمت ، روح کون وعقل عمومیدر . انسانك جسدی عناصر ماده‌دن بر جزء اولدیغی کبی روحی‌ده ، بو روح عمومیدن بر جزءدر . روح ، جوهریت غیر جسمانیه‌سی اعتباریله اللهه مشابهدر . الله ، ناصیل کوزدن نهان اوله‌رق کائناتی اداره ایدییورسه ، روح‌ده اونك کبی ، غیر مرئی اولدیغی حالده ، بدن‌ده تصرف ایتمکده‌در . بدن انحلال ایدر . فقط روح اونکله برابر فانی دکلدر . ». سقراط ، اخلاقه فلسفه‌سنی جامع بر اثر

[١] (سقراط) ، میلاد عیسی (٤٧٠) سنه اول ، (آتنه) ده طوغمشدر . چوجوقلغنده هیکلتراشلق صنعتنه سلوك ایتمش‌سه‌ده ، چوق کچمه‌دن بومسلکی براقش، تحصیل عالمنه آتیلمشدر. سقراط ، اکمال تحصیل ایدر ایتمز ، هرطرفده بویوك بر شهرت قازانمش ، بونك نتیجه‌سی اوله‌رق قبل المیلاد (٤٢٤) تاریخندن اعتباراً برچوق دشمنلری ظهور ایتمشدر. بونلردن (آنیتوس Anytus)، (مه‌لیتوس Melitus) و (لیقون Lycou) اسملرنده اوچ آدم ، سقراط علیهنده براتفاق یاپه‌رق کندیسنی یکی معبودلر ایجاد وکنجلری افساد ایتمکله اتهام ایتمشلردر. سقراط ، بواتهاملره قارشی کندیسنی مدافعه ایتمکه تنزل ایتمه‌دیکندن عوامی تهییجه موفق اولان خصملری نهایت کندیسنی حبسه آتدیرمغه موفق اولمش ومحبسده زهرلتمشلردر . وفاتی قبل المیلاد (٤٠٠) تاریخنه مصادفدر .

براقمشدر . افكار حكميه‌سی آنجق افلاطون وسائر تلميذلرينك اثرلرندن چيقاريلمشدر .

ايشته (سقراط) ك آچمش اولديغی بو يكی صفحه‌در كه ، (افلاطون) و (آرسطو) كبی فلسفهٔ قديمه‌نك الك ممتاز شخصيتلرينی يتيشديرمش ، روح مسئلهٔ معضله‌سنك داها علمی وفلسفی شكلده تدقيق وانكشافنی تأمين ايلمشدر . شمدی بو يكی صفحه‌يی ياقيندن تعقيب ايده‌لم :

افلاطونك روح نظريه‌سی

انسانده بدندن آيری بر موجوديت اولديغنی ايلری سوره‌رك (روحيه) مذهبنك ايلك تملی قوران (آناقساغورآس) اولمقله برابر ، بو مسلكك حقيقی مؤسسی ، (سقراط) ايله تلميذی (افلاطون) در [١] . (اقاده‌ميا) نك مؤسسی اولان (افلاطون) ، افكار فلسفيه‌سنی متعدد اثرلرنده تشريح ايتمشدر . بو اثرلر ، پك ايركندن عربجه‌يه ترجمه ايديلمش اولدقلرندن ، مسلك فلسفيسی اسلام متفكرلری اوزرنده‌ده درين تأثيرلر براقمشدر . بو سببدن (افلاطون) ك (الله) ، (روح) و (حيات) حقنده‌كی فكرلرينی اهميتله تدقيق ايتمه‌مز ايجاب ايدر :

[١] افلاطون ، ميلاد عيسی‌دن (٤٢٩) ويا (٤٣٠) سنه اول ، (أكينه Eginè) ده طوغمشدر . يكرمی ياشنه طوغرو ، سقراطك درسلرينه دوامه باشلامش واون سنه بو حكيمك تدريساتنی تعقيب ايلمشدر . سقراطك وفاتندن صوكره سياحته چيقه‌رق ايتاليايه كچمش ، بوراده فيثاغوريه مدرسه‌سنك فلسفه‌سنی تدقيق ايتمشدر . متعاقباً آفريقايه كيده‌رك مصری زيارت ايتمشدر . مصرده بولونديغی اثناده (هرمسيه) طريقتنك اسرارينی اوكرنمكه چاليشمش وموفق اولمشدر . (سيراكوزه) يه عودتنده بورانك تيرانی اولان (ده‌نيس Denys) ك غضبنه اوغرايه‌رق كوله كبی صاتيلمشدر . بركت ويرسونكه ، (آننی سه‌ريس Annicéris) كنديسنی صاتون آله‌رق آزاد ايلمشدر . بونك اوزرينه افلاطون (آتنه) يه كيده‌رك قبل الميلاد (٣٨٨) تاريخلرينه طوغری شهر جوارنده (اقاده‌می) دنيلن مدرسه‌يی آچمش وتدريساته باشلامشدر . افلاطون ، صوكره‌لری برايكی دفعه (سيراكوزه) يه سياحت ايتمش وقبل الميلاد (٣٤٨) ويا (٣٤٧) تاريخنده آتنه‌ده ، ئولمشدر .

(افلاطون) ك روح نظریه‌سی ، اساس اعتباریله (فیثاغوریه) مدرسه‌سی فیلسوفلرینك افكارندن ملهمدر . فقط ، (افلاطون) فیثاغوریه مدرسه‌سنك مبهم فكرلرینه بدل ، بالنسبه واضح مطالعات یوروتمش ، شخصیت بشریه‌ده‌كی ایكیلكی فلسفی نقطهٔ نظردن تشریح ایتمشدر .

افلاطون ، فلسفه‌ده تلمیذی (آرسطو) نك مسلكنه نسبتله داها پارلاق ، فقط داها آز متین بر مه‌تود تعقیب ایتمشدر . افلاطونك بو مه‌تودنده مبدأ حركات ، كلیاتدر . افلاطون ، كلی‌دن جزئی‌یه اینیور ، بالذات موجودیتی بیله بر ایمان تلقی ایدییوردی . افلاطون نظریاتنده (ذی‌حیات عضویتلر Organisme Vivants) ایله (مادهٔ جامده La Matiére brute) آره‌سنده‌كی فرق ، بر طرفدن تماميله هندسی ومیخانیكی سببلرله تعلیل ایدیلمش ، دیگر طرفدن‌ده عالم ، محدود وسعتده بر عضویت منفرده كبی تصور اولنمش ، دوام انكشافی معین بر زمانله تقیید ایدیلمشدر . اجزا واقسام كائناتك مكانی نظام وترتیبلری ایله عالمده تعاقب ایدن صفحه‌لرك زمانی نظام وترتیبلری ، (روح اصلی) نك تعبیر دیگرله (روح عالم) ك تأثیرینه تابعدر . روح عالم ؛ ارواح شخصیه كبی ؛ بر غایه‌یه ، بر مقصده كوره اجرای تأثیر ایتمكده وفعالیتی قوانین ریاضیه‌یه تابع بولونمقده‌در . روح عالمك بو فعالیتی ، (مثل Les Idées) لرك (لایتغیر Immuable) ، (غیر متحیز Inétendu) و (غیر زمانی Intemprel) اولان نظام وترتیبلرینه توفیقاً وقوعبولمقده‌در . »

افلاطونك شو فكرلری ، ریاضی ومیخانیكی بر نظریه‌نك ، (غایوی Finaliste) و (هیلوزوئیست Hylozoïste) بر نوع آنیمیزم

ایله امتزاجندن حصوله كلمش بر نظریهٔ مخصوصه‌در . بو نظریه تحلیل ایدلدیكی زمان ، فیثاغوریه مدرسه‌سنك فلسفهٔ ریاضیه‌لریله ایونیا فیلسوفلرینك (هیلوزوئیزم) و (آناقساغور) ك (غائیه Finalisme) مذهبلرینك ایزلری سچیله بیلمكده‌در .

افلاطون انسانده (نفس شهوانیه L,Ame appetitive) ، (نفس غضبیه L,Ame Irascible) ، و (نفس ناطقه L,Ame raisonnable) نامله‌ریله اوچ قوه قبول ایتمكده‌در : « نفس شهوانیه ، جسمانی احتراصات وغریزه‌لرك منبعی‌در . بدنك قسم سفلیسنده بولنور وعضویتله برابر ئولور . غضبیه ویا نفس سبعیه‌ده مبدأ حركت وفعالیتدر . محلی قلبدر . افلاطون بوكا بعضاً (نفس باعثه) و (نفس فاعله) اسملرینی‌ده ویرمشدر . نفس ناطقه‌یه كلنجه ، اصل روح اولان بو نفس‌ده مبدأ تعقل‌در . مركزی‌ده باشدر . نفس ناطقه ، طوغرودن طوغرویه ذات باری طرفندن تسویه ایدیلمش بر مبدأ فاعل ، غیر مرئی ، شكلسز وبذاته متحرك بر جوهردر . غیر جسمانی وبسیطدر . الهی ولایموتدر . تصرف ایتدیكی بدن‌دن داها اول موجوددر . نفس ناطقه ، محسوسات ایله مدركات آره‌سنده واسطه‌در . ذات باری ویا افلاطونك تعبیرنجه (روح كلی) ، عقل وذكایی روحه ، روحی‌ده جسده القا ایتمشدر . روح ، عقل ایله جسد آره‌سنده وظیفهٔ وساطتی ایفا ایده‌بیلمك ایچون هر ایكیسنك طبیعتندن حصه‌داردر . یعنی روح‌ده بری عقلی ، دیگری حیوانی اولمق اوزره ایكی اعتبار واردر . »

افلاطون ، روحك خلقتندن بحث ایتمه‌مكله برابر ، حقیقی وفقط معنوی بر وجودی اولدیغنه وبدندن اول موجود بولوندیغنه قائلدی . افلاطونك بو مطالعه‌سی ، (مثل نظریه‌سی) ایله یاقیندن علاقه‌داردر .

متفكرين اسلاميه ، افلاطونك مثل نظريه سندن اهميتله بحث ايتمشلردر:
(شهرستانی) ، بو نظريه يی شو جمله ايله اجمال ايدييور: « افلاطونه نظراً
عالم ايكيدر . بری عالم عقلدر . بو عالمده مثل عقليه وصور روحانيه
واردر . ديكری عالم حسدر . بو عالمده‌ده اشخاص حسيه وصور
جسمانيه بولنور ... » .

(افلاطون) لك عالم حسی‌ده‌كی هرموجود مشخصه تمثال اوله‌رق
عالم عقلی‌ده اثبات ايتديكی غير مشخص موجودلره ، تاريخ فلسفه‌ده
(مثل افلاطونيه) دينيلير . افلاطون ، عالم حس‌ده‌كی مشخص
موجودلرله بونلرك عالم عقلده‌كی غير مشخص مثللرينی ، مجلا بر آينه
قارشوسنده بولنان برجسم ايله اوجسمك آينه‌ده انعكاس ايدن خياله
تشبيه ايتمكده‌در . شوقدر واركه آينه‌يه منطبع اولان صور محسوسات
بر طاقم صور خياليه‌دركه آينه قارشوسنده‌كی شخصك وجوديله
موجود وحركتيله متحرك كورونور . حالبوكه عالم عقلده‌كی (مثل)
بويله دكلدر . چونكه مرآت عقليه‌ده متمثل اولان صورتلر ، صور
حقيقيۀ روحانيه‌در . مخيل دكل ، بالفعل موجوددر . اشخاص ، حركت
ايدر . مثل حركت ايتمز . اشخاصك مثله ، تعبير ديكرله صور حقيقيۀ
روحانيه‌يه نسبتی ، آينه‌ده‌كی صورك اشخاصه نسبتی كبيدر . مثل
عقليه‌نك وجودلری دائم ، ثباتلری قائمدر . اشخاص ، ذاتلری اعتباريله
تمايز ايتدكلری كبی صور حقيقيۀ روحانيه‌ده ، حقايق اعتباريله بربرلرندن
تمايز ايدرلر .

افلاطون ، روحك بدندن اول موجود اولديغنی سويلركن ،
اونك بو عالم مثلده بولونديغنی تصور ايدييوردی . بو فيلسوفه كوره ،
ارواح انسانيه بوعالمه كلمه‌دن اول ، عالم مثالده مشاهدۀ حقايق ايله

مشرف بولونيوردی . علوی ولطيف اولان عالم عقلدن ، وضيع وكثيف
بولنان عالم محسوسه يعنی بدنه انتقال ايدنجه ، او عالمده‌كی معلوماتی ،
بو عالمك قيود وعلائقی يوزندن برستره ظلمانی ايچنده محتجب قالمشدر .
نفس ناطقه ، بو عالم كثيفده معقولاته مصادم اولديغی زمان ، غفلتدن
اويانه‌رق ، اولكی حيات اثناسنده (عالم مثل) ده كوروب اوكرنديكی
(مثل) لر تكرار كنديسنه منكشف اولور .

نفس ناطقه‌نك بو عالمده كشف ايلديكی حقيق ، عالم علوی‌ده‌كی
مشاهداتنك تذكر وتخطرندن عبارتدر . افلاطون ، بوكا (آنامنيسيس
Anamnisis) يعنی (تخطر و تذكر مثل) ديمشدر : « استجواب
ايديلديكمز زمان ، مدت عمرمزده اصلا اوكره‌نمش اولمديغمز برچوق
شيلری سويلمكه اقتدارمز كوستريوركه معلومات حاضره‌مز ، برطاقم
خاطراتدن عبارتدر . شو حالده بزم تولدمزدن اولده موجود اولديغمز
محقق ديمكدر . بو ، بويله اولديغی حالده ، بعدالموت موجوديت
روحيه‌مزك دوام ايده‌جكنه نيچون اينانمايالم ؟... [١] » .

افلاطونه كوره ، « روح بشر معنوی ، بسيط ، غير مرئی
وجسده وجوداً متقدم اولديغی كبی روح عمومينك‌ده برجزئيدر .
اولجه عالم مثال وذكرده كندی عاليله مغبوط ومبتهج ايدی . جزئياتی
وبذاتها ادراك ايده‌مديكی شيلری قوای حسيه واسطه‌سيله ادراك
ايچون بوعالمه هبوط وبدنله اتصال پيدا ايلمشدر . روحك بدنه اتصالی ،
تدبير وتصرف اتصاليدر . ماده‌دن مجرد اولان صورتلر ، يكديكرلرندن
ناصيل تمايز ايدرلرسه نفوس انسانيه‌ده بربرلرندن اويله‌جه تمايز
ايدرلر . روح ، ازلی و ابديدر . بدندن اول موجود اولديغی كبی

[١] افلاطون . فه‌دون

بدنك انحلالندن صوكره‌ده لايموتدر . وجوده حيات ويرن روحدر ، روح ، محض حياتدر . موت ، روحك وجوددن چكلمه‌سی ديمكدر . روح ، بدندن آيريلدقدن صوكره‌ده ، طبيعتی مقتضاسی اوله‌رق ، ينه ياشامغه دوام ايدر . روح ، فانی اولسيدی، بعدالموت وجود كبی انحلال و تفسخ ايدردی . حالبوكه روح ، غير قابل انحلال ، ماهيتاً بسيط و دائماً عينی برشيدر . شوحالده ، بدندن آيريلدقدن صوكره‌ده ينه برحيات قالير .. [١] »

افلاطون ، روحك لايموت اولديغنی اثبات ايچون ايراد ايتديكی دلائلی ، حقيقت ايله مبدأ فكر ، حياتله مبدأ حركت ، خير ايله مبدأ فضيلت كبی روحك استناد ايتمكده اولديغی نسبتلردن استخراج ايتمكده‌در . سيستمنك تثليثنی و ياصور عقليهٔ اصليه‌سنی تشكيل ايدن قوهٔ ذهنيه ، حيات و خير نسبتلرينه استناداً ، روحك بقاسنی بروجه آتی تشريح ايلمشدر :

١ . — روح ، مبدأ تفكر اولوب قوهٔ عاقله‌سی داخلنده باقی و لايموتدر : بدن ، كنديسندن مستقل اولان ملاحظهٔ عقليه ايچون بر مانعه‌در . عجبا عدل ، خير و حسن مثللرينی ، تعبير ديكرله هر شيئك ماهيات و ذواتنی عضولريمزله‌می ضبط ايديورز ؟ شبهه يوق كه خاير ! او حالده ، اعضای حسيه خارجنده بزم مدركاتمز وادر . ونفس ناطقه‌نك قوهٔ عاقله‌سی دائره‌سنده‌كی تفكری داها اساسيدر . بالجمله عناصر و مواددن تجرد ايده‌رك يالكز باشنه مفكره ايله دوشونمكدن ، كوزلرك ، قولاقلرك ، خلاصه روحی تشويش ايدن بدنی بالجمله واسطه‌لرك مداخله‌سی اولمقسزين ، مفكره‌نك ذات

[١] افلاطون . فه‌دون

محضنی ، بالذات هر شيئك كنه محضنك تحريسنه تطبيق ايتمكدن طوغرو برشیٔ وارميدر؟ بز، اكرحقيقتاً برشی بيلمك ايستيورسه‌ك كنديمزی بدنمزدن آييرمالی‌يز كه اوزمان روحمز ، اشيايی بذاته تدقيق ايده‌بيلسون! روحك ماهيت محضه‌سی عقلدر. اشيانك ذوات محضه‌لری ايسه (مثل) لردر . معرفت حقيقيه ، (عقل) ك تعقل اولنانله اتحاديدر . بوده ، بذاته اشيايی و بو واسطه ايله كنديسنی تفكر ايدن نفس ذهن‌در. علمك ايده‌آلی (مفكوره‌سی) ايشته بودر . شوقدركه بز بو ايده‌آلی ، بالخاصه شو عالم فانيده آنجق نقصان برصورتده حصوله كتيره‌بيليرز . عقل بشر ، برجسده مربوط اولدقجه عقل الـهی ايله ناصيل صميمی اتحاد ايده‌بيلير . حقيقتاً حكيم اولان ئولومدن هيچ قورقمز. چونكه ئولوم، حيات حقيقينك مبدأئيدر[١]. اساساً فضيلت ، روحك بدنی تفكر ايتمه‌سی ئولوم حقنده دورا دور دوشونجه‌لره دالماسی دكلسه ، نه‌در ؟... دوشونن ايله دوشونيلن آره‌سنده‌كی نسبت لازمه‌ده بزی عينی نتيجه‌يه كوتورير. صور ذهنيه ، بسيط و نا قابل انحلالدر . بالذات عقلك ده بسيط ونا قابل انحلال اولمسی لازمدر . متجزی اولان بدنك انحلالی ضروريدر . فقط روح، عقل ايله موجودات ماديه‌دن زياده موجودات معنويه‌يه اويغون دكلميدر؟ روح، اشيايی بذاته تدقيق ايتديكندن ابدی، باقی ولايتغيردر. بز ، فكرمزده ؛ عقلمزده لايموت و ابدی‌يز . مادامكه حقيقت دائما روحمزده‌در . اوحالده روح ابديدر .

٢ . — روح، مبدأ حركت اولوب قوهٔ فعاله‌سی داخلنده قديمدر. افلاطون ، (فه‌دون)ده ، بودعوايی شويله تشريح ايديور : «روح،

[١] الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا .

(سقراط)ك ظن ايتديكي كبي ، لير دينيلن موسيقى آلتنك آهنكنه مشابه دكلدر . چونكه آهنكي حصوله كتيرن لير ، قيريلير قيريلماز آهنك محو اولور كيدر . فقط ، روح بويله دكلدر . (سقراط) ك تشبيهنه كوره روح ، برعددك ، برنسبتك ، برمجموعك وحدتندن باشقه برشي اولمامق ايجاب ايتمكده‌در . حالبوكه بو ، طوغرو اوله‌مز . اولا (لير) ك حاصل ايتديكي آهنك ، ليردن اول موجود اولمديغي حالده ، روح بدندن اولده موجوددر . ثانياً آهنك ، كنديني حاصل ايدن آلتلره مربوطدر . مناسبتدار اولديغي آلات موجود اولمدقجه آهنك بولونه‌مز . يعني كنديسنه خاص ذاتيتي يوقدر . حالبوكه روح ، هيچده بويله دكلدر . روح ، كنديسنه مخصوص برموجويت اولديغني بيلير وسزه‌در . آهنك ، كنديسني حاصل ايدن آلاته تابع وبناءً عليه برنتيجهٔ منفعله‌در . حالبوكه روح ، منفعل دكل ، فاعلدر . بدنه حاكمدر . حتى ، بعضاً كندي اراده‌سيله بدنله مجادله‌يه بيله كيريشير . روح ، برنتيجه ، برمجموعه ، برعد مجرد ، دكلدر . بلكه فعال ومحرك برسبب ، برعلتدر . بذاته متحرك وذي حيات برعدددر . كندي شكلني انطباع ايتديرمك ايچون بدني تحريك ايدر . روح ، بر(لير)ك آهنكي دكل ، بلكه غير مرئي برموسيقى شناسدركه بدن دينيلن آلتي چاله‌رق حيات دينيلن آهنكي حصوله كتيرييور . حتى ، ايسترسه اوني قيرابيليور . روحك موجوديت دائمه‌سي ، ينه دائمي اولان آثار وافعالنده كوروليور . تحريك ايتمك صورتيله اشيايه وجود ويرن روحدر . حركتي ويرن وآلان موجودك متحرك اولمقدن قالمسي ، حياتك انقطاعي ديمكدر . فقط ، بذاته متحرك اولان موجود يعني روح ، كندي كنديني تحريكدن قاله‌ميه‌جغي جهتله ، حركتي هيچ

برزمان منقطع اولمز . روح ، حركتي خارجدن آلان موجودات سائره ايچون حركتك مبدأ و منبعي‌در . تعبير ديكرله حركت دائما واردر ووار اوله‌جقدر . حركتك دائما وار اولمسي ، مؤثري اولان روحكده ازلي اولديغنك دليلي‌در . حركت ازليه ، برروح ازلي‌يي اثبات ايدييوركه ، بزم روحمزده اولجه اوروح كلي‌ده ايدي . روحلريمز ، بدنلريمزه كيرمك ايچون اوروح كلي‌دن آيريلمش اولدقلرندن ، صدور ايتدكلري روح كلي‌نك ازليتنه اشتراك ايتملري ضروريدر . شوحالده مبدأ فكر و مبدأ حركت اولمق اعتباريله ، روحمزده روح كلي كبي ازلي ولايموتدر . »

٣ . — مبدأ فضيلت اولان روح ، قوهٔ احتساسيه‌سي داخلنده باقيدر : « روح ، يالكز حقيقت وحركتله دكل ، عيني زمانده ، (خير) ايله‌ده مناسبتداردر . بناءعليه كندي دكرينه كوره مكافات ومجازات كورمسي ايجاب ايدر . حالبوكه ، عدالت بشريه ، مكافات ومجازات قانوننك تماميله اجراسنه غير مقتدردر . بشري حاكملر ، رداء جسم ايله اورتونمش اولدقلرندن ينه كنديلري كبي رداء بدنه بورونمش اولان روحلري محاكمه ايده‌بيليرلر . ويردكلري حكمده اكثريا اونلرك ظروف خارجيه‌لرينه كوره اولور . شوحالده ، باشقه برعدالت ؛ برروح لازمدركه ؛ واسطه‌يه محتاج اولمقسزين ؛ روحه خطاب ايده‌بيلسون . ايشلديكي عملنك مكافات ومجازاتني ؛ خطادن منزه برصورتده ؛ ويرسون . ايشته بوروح ، روح ربانيدر . فاني اولان شيلر ، كنديلرينه خاص اولان برمرض ويا برعارضه طولاييسيله فنا بولور . مثلا معلوم اولان وخيم خسته‌لقلردن بري ، انساني ئولديره‌بيلير . قراموق ، بغداي محصولني محول ايده‌بيلير . . الخ .

بونك كبی ، روحك علت مخصوصه‌سی‌ده فساد اخلاقدر . روحك ، اولسه اولسه بویوزدن ئولمسی لازم كلیر . حالبوكه اسائتك اصلا بویله برنتیجه تولید ایتمدیكنی بیلیورز. روح ، كندینه خاص اولان مرض ایله فنا بولمدیغی حالده یابانجی برعارضه ایله زوالپذیر اولمسی ، بالطبع داها مستبعددر . [١] » .

افلاطون ، شو افاده‌سیله هم روحك لایموت اولدیغنی هم ده علت مخصوصه‌سی اولان فساد اخلاقك انتاج ایله‌یه‌جكی مجازاتی كوره‌بیلمسی ایچون روح كلی ایله قارشو قارشویه كلمه‌سی لازم اولدیغنی اثبات ایتمك ایسته‌مشدر. فقط ، روح بدندن آیریلدقدن صوكره مكافات و مجازات نه‌یولده اوله‌جقدر؟ افلاطون، بوخصوصده ، شاعرانه تخیلاته طالمش، مكافات و مجازاتی بعضاً دنیانك برطاقم دورلر كچیره‌جكی ، بعضاً‌ده فنا آدملرك روحلرینك برطاقم تحولاته اوغرایه‌جقلری صورتنده ایضاح ایلمشدر. برنجی طرز ایضاحه كوره، كویا دنیا اوزون سنه‌لردن صوكره، یكیدن حصوله كله‌جك ، اولكی طرز داخلنده ینه دوام ایده‌جك صوكره ینه برفاصله‌یه اوغرایه‌جق ایمش . اولكی قدر دوام ایدن بو فاصله‌دن صوكره ، ینه عینی حال باشلایه‌جق ، بویله‌جه بودورلر ، الی‌الابد تعاقب ایدوب كیده‌جك ایمش ! .... روحلرده ، برنجی دورده‌كی حركتلرینك مكافات و مجازاتی ایكنجی‌ده ، ایكنجی دورده‌كی حركتلرینك مكافات و مجازاتی‌ده اوچونجی‌ده و الخ كوره‌جكلرمش !....

افلاطونك ایكنجی طرز ایضاحنه كوره‌ده كویا فنا آدملرك روحلری ، بدنلرندن آیریلدقدن صوكره برچوق تحوللر كچیره‌جك،

[١] افلاطون ، جمهوریت .

برچوق اشكنجه‌لر كوره‌جك ، بوصورتله اولكی عالی و نزیه حاللرینی اكتساب ایدنجه‌یه قدر، سوره‌كلی برتصفیه‌یه تابع اوله‌جقلرمش!... بوصورتله بوتون روحلر، نهایت صافیت اولیه‌لرینی اكتساب ایده‌جكلر واوزمان (خیر)ك (شر) ه غلبهٔ قطعیه‌سی تحقق ایده‌جكمش!... افلاطونی بو یولده تصوراته سوق ایدن اساسی فكر ، بو فلسوفك متبصر برحكمت ربانیه بولوندوغی حقنده‌كی قناعتندن طوغمشدر. افلاطونه كوره ، بوحكمت ربانیه ، هر موجوده افعالنه نظراً معامله ایتمكده وكائناتك بوتو اقسامنی اك مكمل انتظام ایله كماله حاضرلامقده‌در . افلاطون جهانده هرشیئی حكمت ربانیه ایله علاقه‌دار عدایتدیكندن هرشی‌ده (خیر) دن ، عدالت الٓهیه‌دن باشقه برشی كورمه‌مش ، عالم محسوسك سینه‌سنده (مثل متعقله L'Idée intelligible) نك غلبه‌سنی تصور ایتمشدر . افلاطونك بو تلقیسنه كوره (مقید)ك، (مطلق)ده ، (لاوجود)ك (وجود)ده ، (ماده) نك (مثل) ده، (ظل)ك (ضیای صاف) ده غائب اولدقلری كبی (شر) ده (خیر) ایچنده نابدید اولمقده‌در .

افلاطونك روح حقنده‌كی نظریه‌سی ، (آرسطو) و (زه‌نون)ك نظریه‌لریله انكشاف ایتدكدن صوكره ، (نو-پلاتونیزم) مذهبی طرفندن بویوك برغیرتله یاشاتیلمشدر .

آرسطونك روح نظریه‌سی

سوفسطائیلرك ، هرشیده عمیق برشبهه کوره‌رك انسانلرك بر مصداق حقیقته مالك اوله‌بیله‌جكلری احتمالنی کلیاً رد ایتمك صورتیله فکر و فلسفه عالمنده قورقونج برآنارشی آچدقلری مظلم زمانلردن صوکره‌درکه، (آرسطو)، متین برمه‌تود، عزمکار بردها ایله‌یکی برودر آچمشدر . آرسطونك ، استادینه بالکلیه ضد بر استقامتده انکشاف ایتدیردیکی سیستمده اساس (عقل) ایدی. فقط (آرسطو) تجربه‌نك‌ده عقلی تعقیب ایتمسنی ضروری عد ایدییوردی. آرسطونك[1] پرنسیپلری، ایپونیا فیلسوفلری وحتی (سقراط) و (افلاطون) پرنسیپلرندن بالکلیه فرقلی ایدی . فقط ، بوکا رغماً ، آرسطو مکتبی‌ده خلقت عالم ، ماده‌نك ظهوری ، شرك وجود و ماهیتی ، روحك وجود

[1] اسلام مؤلفلرینك (ارستطالیس) و(آرسطو) دیدکلری (آریسطوت Aristote)، قبل‌المیلاد (٣٨٤) تاریخنده ماکدونیاده (ستاژیر Stagyre) قصبه‌سنده طوغمشدر. پدری برطبیب وماکدونیا قرالی اوچونجی (آمینتاس Amyntas) ك دوستی ایدی . آرسطو (ق . م ٣٦٨) تاریخلرینه طوغری آتنه‌یه کیده‌رك (٢٠) سنه قدر افلاطونك درسلرینه دوام ایتمشدر . افلاطونك وفاتندن صوکره‌ده (لسبوس Lesbos) آطه‌سنه چکلمشدر . اوراده ایکن ماکدونیا قرالی (فیلیب) کندیسنی دعوت ایده‌رك اوغلی بیوك (اسکندر) ك تعلیم وتدریسنه مأمور ایلشدر . آرسطو ، مدت مدیده ماکدونیا سراینده قالمش و (اسکندر) ك آسیایی استیلاسی هنکامه‌سنده یاننده بولونمشدر .
قبل‌المیلاد (٣٣١) تاریخلرینه طوغری تکرار (آتنه) یه عودت

وابدیتی کبی ادوار اولیه‌ده برچوق مناقشاتی انتاج ایدن مسائل ایله اوغراشمشدر . آرسطونك تأسیس ایتدیکی (مشائیون Pèripatèticiennes) مکتبنك تعقیب ایتدیکی مه‌تود، برهان انی واستقراء طریقلریله جزئیاتدن کلیاته ، کلیاتدن‌ده عمومیاته چیقمقدن عبارتدی . استقراء واستدلال مه‌تودی؛ معلوم اولدیغی اوزره، یقینیت قوتی ساحهٔ تدقیقه کیرن حادثه‌لرك عددندن، حتی‌ده مجهوللرك کشفندن آلور. بناءً علیه نه‌قدر چوق جزئیات تدقیق وتتبع اولونورسه بو سیستمده اوقدر زیاده وثوق وقوت احراز ایدر . کورولیورکه (آرسطو) مه‌تودی ، منزعج ومتمادی بر فعالیتی مستلزمدی . چونکه بو مه‌تود تعقیب ایدیلدیکی تقدیرده اولا تجربه واستبصار ایله واقعه‌لره کسب معرفت ایتمك ، بونلری آکلادقدن صوکره‌ده تأملات عمیقه ایله آره‌لرنده‌کی مناسباتی تعیین ایلمك اقتضا ایتمکده‌در . دیمك‌که (آرسطو) سیستمی قوهٔ مخیله‌نك دکل، قوهٔ عقلیه‌نك فعالیتنه مستنددر . حالبوکه ، افلاطون ، مشائیه سیستمنك مقابلی بر یول تعقیب ایتمشدی . افلاطون ، مبدأ حرکتی کلیاتدن آلیور ، کلیدن جزئی‌یه اینیور ، بر فکر اساسی وعمومی‌یی تالی فکرلره تحلیل ایدییوردی . (آرسطو) ایسه برچوق افکار جزئیه‌یی طوپلایه‌رق اونلردن برفکر عمومی وکلی چیقاریوردی. دیمك‌که افلاطون مسلکی ، تلمیذلرینك عکسنه اوله‌رق قوهٔ عقلیه‌یه

وشهر جوارنده (لیکه‌ئون) یعنی (لیسه Lycée) نامنی ویردیکی برمکتب تأسیس ایلشدر. بومکتب بالآخره (مشائیون Péripatéticiennes) مکتبی نامنی آلمشدر . قبل‌المیلاد (٣٢٣) تاریخنده (اسکندر) ك وفاتی اوزرینه (آرسطو) نك دشمنلری، حامیسز قالان فیلسوفه شدتلی هجوملرده بولندقلرندن (آتنه) دن چیقه‌رق (قالکیس Chalcis) ده (ئوبه Eubée) قصبه‌سنه چکلمش و(٦٢) یاشنده اولدیغی حالده قبل‌المیلاد (٣٢٢) تاریخنده بوراده وفات ایلشدر .

دكل قوهٔ متخیله‌یه استناد ایدییوردی. كرچه (افلاطون)ك مه‌تودی، داها جاذب و داها پارلاق ایدی. فقط، بوشدی. (آرسطو) ایسه داها بطی یوریبور، خشین یوللردن كیدییوردی. فقط مه‌تودی متین ایدی. بو مه‌تود، واقعه‌لرك تدقیق و تتبعی ایچون مدید بر سعیه، تجربه و استبصاراتده متعب بر طوغرولغه، قوتلی استدلالاره احتیاج كوستریبوردی. (افلاطون) مه‌تودی ایسه بویله دكلدی. بو مه‌تود، بالعكس خوش، وذوقلی ایدی. چونكه متخیله‌یی ایشلتمك انسانه، محاكمات عقلیه‌یه كیریشمكدن داها خوش كلیر.

آرسطو مه‌تودینك بو قدر متین اولمسنه رغماً، بو فیلسوفك‌ده بر چوق خطالری اولدیغی محققدر. فقط، بو خطالر، تعقیب ایتدیكی مه‌توددن دكل، تجربه و استبصار اولنان واقعه‌لرك عدم كفایه‌سندن نشأت ایتمشدر. آرسطو، روح مسئله‌سنده‌ده بو مه‌تودی تعقیب ایتدیكندن، نظریاتی، بو كونكی تجربی پسقولوژی‌یه كندیسندن اولكی مكتبلرك نظریه‌لرندن داها یاقیندر. فقط، اخطار ایده‌لم كه ازمنهٔ قدیمه‌نك دیكر فیلسوفلری كبی ارسطو نظرنده‌ده (روح) دن آكلاشیلان معنا، بو كونكی تلقی‌یه نسبتله داها واسع و بو لفظك (اشتقاقنه Etymologie) داها اویغون ایدی. ناصیل كه بوتون قرون وسطی مدنجه‌ده بو تلقی حاكم اولمشدر: قدما (روح) و (نفس) لفظلریله یالكز انائیت بشریه‌نك جوهرینی قصد ایتمیور، بلكه بو لفظی؛ هیچ بر فرق كوسترمكسزین؛ اجسام عضویه‌ده حیات و حركت مبدئی تشكیل ایدن هرشیئه تطبیق ایدییورلردی. آرسطو، روحی بو شموللی معناده تلقی ایدن اسكی فیلسوفلرك سر افرازیدر. فقط، ینه (آرسطو) دركه ایلك دفعه (میخانیكیهٔ

ریاضیه) و (هیلوزوئیزم) مسلكلرینه قارشی بر مجادله آچمش، حیاتی، متمایز و مستقل بر پرنسیپ، بر مبدأ عد ایلمشدر. آرسطو، بو صورتله بر طرفدن حیاتك میخانیك و فیزیك ایله غیر قابل ایضاح و تعلیل اولدیغنی ادعا ایلدیكی كبی دیكر طرفدن‌ده (حیات)ك بوتون طبیعتده (ناظمكار تأثیر L'action organisatrice) ی بولونه‌بیله‌جكنی قبول ایتمشدر.

فی الحقیقه آرسطویه كوره، كائنات كیفیتاً غیر قابل ارجاع بر سلسلهٔ مبادیدر. هر (مبدأ اعم La principe supérieur)، (فعل Acte)، بونك (مبدأ اخصی Le principeinférieur) ایسه (قوت La puissance) در. تعبیر دیكرله بو سلسلهٔ مبادیدن بری (صورت) و دیكری (هیولی) یعنی (ماده) در. هر مبدأ اعم بر (غایه la fin) دركه مبدأ اخص اوكا میل ایدر و اوراده كمالنی بولور. بو نسبت – كه فیزیك نقطهٔ نظرندن متمایز اولان ماده‌نك یالكز اوصاف ریاضیه‌سیله معین اولان مادیه نسبتیدر – عینی زمانده حیاتك‌ده جسمانیت عالمنده‌كی مادهٔ جامده‌یه نسبتی دیمكدر.

آرسطو سیستمنده مبدأ حیات، روحدر. حیاتده بر حركتدر. هر حركت محرك بر (صورت) ایله متحرك بر ماده‌یه محتاج اولدیغندن ذی حیات انسانده صورت (روح)، ماده‌ده (جسد) در. روح. بدندن اولمدیغی كبی بدندن آیری‌ده دكلدر. روح، حركت ایتمكسزین تحریك ایدر. بناءً علیه (افلاطون)ك تصور ایتدیكی كبی روح، (متحرك بالذات Automàtique) دكلدر. بالعكس غیر متحركدر.

آرسطونك هرشیده غیر قابل ارجاع اوصاف، لایتغیر صور كورمش اولمسی، كندیسنی ذی حیات موجوداتده استمرار و تكامل بولنه‌بیله‌جكنی دوشونمكدن منع ایلمشدر. بونك ایچوندر كه آرسطو

ذی حیات نوعلری ماهیت اعتباریله بربرلرندن متمایز (صورت) لر تعبیر دیکرله لایتغیر عضوی انموذجلری کبی تصور ایتمش وبالنتیجه انواعك لایتحول اولدیغنی قبول ایلمشدر .

آرسطو سیستمنده مبدأ حیات اولان روح ، مادی وغیر معین دکلدر. جسدك بالجمله حرکاتنی حاصل واداره ایدن، بوتون شرائط حیاتیه‌سنه سبب اولان روحدر . حرکت ایتمکسزین تحریك ایدن روحك ، بر حرکتی وارسه بو حرکت یوروین بر آدمك حرکتی کبی دکل ، بلکه قایغه بینمش بر آدمك حرکتی کبیدر. روح ، جسدك صورتی اولمق اعتباریله اونك علت موجبه وغائیه‌سیدر . جسد، روحك آلتی اولمقدن باشقه بر شی دکلدر . بدنك بنیه‌سی‌ده وظیفهٔ عالیه‌سنی ایفا ایده‌بیله‌جك طرزده‌در.(آرسطو) روحی بوصورتله تلقی ایتدیکی ایچوندرکه روحی ، « معتضی وذی حیات بوجسیم طبیعی‌نك برنجی (انته‌له کیا)سی یعنی کمال اولی » یولنده تعریف ایلمشدر [١]. بوتعریفه کوره روح ،

[١] (انته‌له کیا Entelechie) لفظی ، یونانجه مرکب بر کلمه‌در . حرفیاً (کماله مالکیت) معناسنی افاده ایتمکده‌در . فلاسفهٔ اسلامیه ، (آرسطو) نك بوتعبیرینی پك موافق اوله‌رق (کمال اول) صورتنده ترجمه ایتمشلردر. ایلك اول (آرسطو) طرفندن استعمال اولنان بوتعبیری (لایبنیچ Leipnitz) بالآخره فلسفه‌سنه اساس اوله‌رق قبول ایتدیکی (موناد Monade)لره یعنی جواهر بسیطه‌یه اطلاق ایلمشدر . آرسطو متافیزیکنده (انته‌له کیا) تعبیریله بعضاً (صورت La forme) ، بعضاً (فعل L'acte) ، بعضاً (ممکنك تحقق La réalisation du possible) ویا کندیسیله ماده‌نك برصورت اکتساب ایتدیکی و بر غایه‌یه متوجه اولدیغی (حرکت Le mouvement) ، بعضاً ده (قدرتك تحقق La réalisation de la puissance) نتیجه‌سی اولان و کندیسنده فعلك مبدئی بولنان وبالذات غایه‌سنه میل ایدن (وجود L'être) ك کندیسی قصد ایدیلمشدر . (آرسطو) نك روحی برنجی (انته‌له کیا) عد ایتمه‌سی

جسدی تحریك ایدن و کندیسیله جسدده حیات انکشاف وتظاهر ایدن بر قوت دیمکدر .

طبیعتك علت غائیه واسباب حقیقیه‌سی ؛ موجودات سائره‌یه نسبتله موجودات حیاتیه‌ده داها واضح بر صورتده متجلی اولدیغندن (آرسطو) ، بو تجلیاته نظراً ذی حیات موجوداتده هرشیئك مبدئنی روح عد ایتمشدر . فقط ، (صورت) ماده‌نك مقاومتنه آنجق تدریجاً غلبه ایده‌جکنه مبنی حیات روحیه‌ده بر طاقم درجه‌لر ، صنفلر تصور ایلمشدر . (افلاطون) ده اوله‌جه ینه بوفکره مبنی روحی اوچ مرتبه‌یه، اوچ صنفه آییرمشدی . فقط ، (آرسطو) استادینك قبول ایتمش اولدیغی اوچ نوع روحه مقابل، بش نوع روح تصور ایتمش و بونلردن هر برینه آیری بر مرکز ، آیری بر محل ، آیری بر وظیفه تخصیص ایتمشدر . (آرسطو) نك تصور ایتدیکی بوبش نوع روح، شونلردر :

١. — (نفس غدائی L' àme nutritive) : حیوانات ونباتاتده تغدی وتناسلی اداره ایدن بودر .

و بوتعبیری ذکر ایدیلن معنالرده قوللانمه‌سی کندیسنك (علل اربعه) نظریه‌سنك بر نتیجه‌سیدر. (آرسطو)نك (تکوین Cosmogome) ایچون یعنی برشیئك وجود بولمسی ایچون ضروری عد ایتدیکی بودورت علتدن برنجیسی (علت مادیه La Cause matérieile)، ایکنجیسی (علت صوریه La Cause formelle)، اوچونجیسی (علت فاعلیه ویا محرکه La Cause effciente ou motrice) ، دردنجیسی‌ده (علت غائیه La Cause Finale) در . بودورت علت، شو دورت سؤالك جوابنی تشکیل ایدرلر : (١) بر شیئك ماده‌سی نه‌در ؟ ، (٢) صورت ویا ماهیتی نه‌در ؟. (٣) محرکی نه‌در؟. (٤) غایه‌سی نه‌در ؟. ایشته شودورت سؤاله جواب اوله‌رق آرسطونك تصور ایلدیکی دورت علتدن بری، اوشیئك کندی مادیتی ، دیکر اوچی‌ده نشوونما ایله صورت اکتساب ایده‌بیلمك خصوصنده‌کی قابلیت فطریه وازلیه‌سیدر . (آرسطو) ، بالاخره بودورت علتی

٢ . — (نفس حسی L' âme sensitive) : حواس واحتساسك مبدئی در .

٣ . — (نفس محرك L'âme motrice) : حركاتك مبدئی در .

٤. — (نفس شهوانی L' âme appétitive) : شوق، آرزو ، وقوای اخلاقیه‌نك مبدئی در .

٥. — (نفس عقلی L' âme rationnelle) : ملكات عقلیه‌نك مبدئی در .

فقط ، (آرسطو) مسلكنه اتباع ایدن اسقولاستیك فیلسوفلری بالآخره شوق وآرزوایله قوهٔ محركه‌یی علی العاده اوصافدن عد ایتمش ، روحی تكرار بروجه آتی اوچ نوعه حصر ایلمشلردر :

٠١ — (نفس نباتی L'âme Végétative) : عضوی اولان بر جسم طبیعی‌نك تغذی وتمی ایتمسی حیثیتیله ، برنجی انته‌له كیاسی یعنی كمال اولی در .

٢ . — (نفس حیوانی L'âme animale) : جسم طبیعیٔ عضوینك حس وحركت ایتمسی حیثیتیله برنجی انته‌له كیاسی یعنی كمال اولی در .

٣ . — (نفس انسانی L' âme humaine) : جسم طبیعیٔ

ایكی‌یه ارجاع ایلمشدر : ماده وصورت ، ممكن وجود ، قوت وفعل . بو ارجاعه كوره (انته‌له كیا) ، ماده وقوت مقابلی اوله‌رق صورت ویافعلدر . (آرسطو) نك « هر جنس‌ده قوت ایله انته‌له كیایی بربرلرندن آییرمالیدر » دیمش اولمسی بوكا مبنی در . ینه بو سببه مبندركه (آرسطو) ، روحی بعضاً صورت ، بعضاً‌ده متعضی و حال استعدادده حیاته مالك هر جسم طبیعی‌نك برنجی انته‌له كیاسی اوله‌رق تعریف ایلمشدر . ینه بونك ایچوندركه ، اولدقجه محسوس وقابل ادراك برفرق ایله ، حركتی‌ده، ممكننك ممكن اولمسی حیثیتی ایله تحقق ویا انته‌له كیاسی صورتنده تعریف ایتمشدر . چونكه تحقق آنجق (فعل وتأثیر L'acte) ایله باشلار .

عضوینك تغذی ، تمی ، حس وحركتله برابر ادراك ، تنقید ، محاكمه وتعقل ایتمسی حیثیتله برنجی انته‌له كیاسی یعنی كمال اولی در . بو سببدن نفس انسانی‌یه (نفس ناطقه L'âme raisonnable) نامی ویریلمشدر.

(آرسطو) نك بو نظریه‌سنه كوره ، (قوهٔ تغذیه Nutritivité) ، ذی حیات موجوداتك خاصیت اصلیه‌سی ، انكشافات حیاتیه ایله‌ئولومك منشائی در . بوقوت ، حیوانات ونباتاتده مشتركدر. حیوانلر، بوندن باشقه ، برده (قوهٔ حسیه Sensibilité) یه مالكدر . عالی برحیوان اولان انسانه كلنجه ، اونده هم قوهٔ تغذیه ، هم قوهٔ حسیه ، هم‌ده (قوهٔ ذهنیه L'intelligence) موجوددر . مع مافیه ، بوقوتلر، تعبیر دیكرله بوروحلر ، عینی بر موجود ذی حیاتده بربرلرندن فرقلی وبربرلرینه ضم اولنمش شیلر دكلدر. بلكه بونلر ، مختلف وظیفه‌لردن، مختلف خاصیتلردن عبارتدر. بر نباتك روحی، بونلردن، برنجی وظیفه‌یی، بر (زوئوفیت) ك روحی برنجی وایكنجی وظیفه‌لری ، حیوانات عالیه‌نك روحی ، اوچ اولكی وظیفه‌لری ، روح انسانی ایسه هپسنی ایفا ایتمكده‌در ، خلاصه بوتون موجودات عضویه‌ده روح ، جسم متعضی‌نك برنجی انته‌له كیاسی یعنی حیاتك مبدأ فاعلی در .

(آرسطو) یه نظراً حیواناتك جسدلری متشابه‌الاصل جواهردن متشكلدر . (نفس L'âme) ك طوغرودن طوغرویه (مایهٔ اصلیه‌سی La matière immédiate) پنومادر . (پنوما Pneuma) ، حرارت حیاتیه‌نك مبدئی واثیره یاقین بر جسمدر . روح یعنی مبدأ حیات ، (پنوما) ایله تخم پدردن اولاده انتقال ایتمكده‌در . [١]

[١] (پنوما Pneuma) ، یونانجه نفخه ، صولوق واوفوروك معناسنه‌در. بالآخره بو لفظ لسان علمده (روح L'esprit) و (روح جوهری L'esprit substantiel) معنالرنده استعمال اولنمشدر .

انسانی حیواناتدن آییران شیٔ ، (نوس Noue) یعنی (عقل) در. نوس ، انسانده روح حیوانی ایله برلشمشدر . نوس ، مبادیٔ اولیه‌نك علمیدر وازلیدر . (قوهٔ ذهنیه L'Intelligence) ، یالکز نوس دن عبارت دکلدر . انسانده بر (عقل ادنی L'Intelligence inférieur) واردرکه (عقل مطلق Nous absolu) ایله روح حیوانی آره‌سنده بر واسطه‌در. (آرسطو) بوکا (نوس پاتیخوس Nous Patihkos) یعنی (عقل منفعل) اسمنی ویرمشدر . عقل منفعل ، ابتدا برلوح املس کبیدر . تعبیر دیکرله (عقل Intellect) واسطه‌سیله بالآخره ماهیتی تعین ایدن برخاصه‌در [۱] . بوخاصه شخصی اولوب ، شخصله برابر نابود اولور. (نوس) ك برطاقم (قوا Facultés) سی واردر .

کورولیورکه ارسطو نظریه‌سنه کوره ، روح بدندن آیری بر موجودیته مالك ایسه‌ده (صورت) و (انته‌له کیا) یعنی (کمال اول) اولمق اعتباریله بدندن انفکاك ایده‌مز . تعبیر دیکرله روح و جسد ، یکدیکرینك لازم وملزومیدر . افلاطونك تصور ایتدیکی کبی روحك بدنده طورمه‌سی ، انسانك برخانه‌ده اوطورمه‌سی کبی دکلدر. انسانك ساکن اولدیغی خانه‌دن ایستدیکی وقت چیقمه‌سی و ایستدیکی زمان اورایه کیرمسی کبی ، روح‌ده بدنه ایستدیکی کبی کیروب چیقه‌ماز . (آرسطو) روحی ، بر (انته‌له کیا) یعنی جسم مادینك صورت وهویتنی افاضه ایدن وتکامل ایله اوصورتی احیا ایله‌ین برقابلیت حیاتیه عد ایتدیکندن بالطبع (تناسخ) فکرینه هیچ یاناشامامشدر . (آرسطو) ، (انته‌له کیا) یی تعبیر دیکرلر بوقابلیت حیاتیه‌یی، بعضاً

[۱] Intellect آرسطونك (عقل) معناسنده استعمال ایتدیکی بر تعبیر خصوصیدر .

(قدرت Enérgie) اسمیله یاد ایتمشدر . آرسطو نظرنده بو قدرت جسم عضویده بالقوه موجوددر . صیرورت ایله بالفعل تظاهر ایدر وجسمه صورت کمالنی ویریر .

فلاسفهٔ اسلامیه (آرسطو)) فلسفه‌سنه نه قدر بویوك بر اهمیت ویرمشلرسه روح حقنده‌کی فکرلرینی‌ده او قدر اساسلی بر صورتده تعمیق ایتمشلردر. (شهرستانی)، آرسطونك مؤلفاتنه وبالخاصه شاکردی (ثامسطیوس) ك شرحنه استناداً ، روح حقنده‌کی افکارینی شو صورتله اجمال ایدییور : « آرسطو ، نفس ناطقه‌نك وجودینه ، انسانلرده‌کی حرکات اختیاریه ویا تصورات علمیه ایله استدلال ایدیله‌بیله‌جکنی ادعا ایتمشدر . ارسطویه کوره ، حرکات اختیاریه ، نفس ناطقه‌نك وجودینه بر دلیلدر . شبهه یوق‌که حیوان حرکات اختیاریه ایله مختلف جهتلره طوغرو حرکت ایدر . اکر حیوانك حرکتی طبیعی و قسری اولسیدی آنجق بر جهته متوجه اولور ، مختلف جهتلره متوجه اولمزدی . مادامکه حیوان متضاد جهتلره طوغری حرکت ایدییور . او حالده حرکتنك اختیاری اولدیغنده شبهه یوقدر . انسانه کلنجه ، اوده حرکاتنده حیوان کبی مختار اولمقله برابر ، حرکتی بر ایشك عاقبتنده کوردیکی مصالح عقلیه‌یه مستند اولدیغندن بو اعتبارله حیواندن آیریلور . فی‌الحقیقه حرکت ، انساندن آنجق بر غرض ، برکمال ایچون صادر اولور . بو غرض وکمال‌ده انسانك هرشیئك عاقبتی حقنده‌کی علمندن عبارتدر . حالبوکه حیوان ، بطبعه بونهج اوزره حرکت ایتمز . دیمك اولیورکه حیوان سائر موجوداتدن نفس خاصیله تمیز ایتدیکی کبی انسانك‌ده نفس خاصیله سائر حیوانلردن تمیزی ضروریدر. شو حالده انسانده بر نفس ناطقه

واردر. تصورات عقلیه اعتباریله ده نفس ناطقه نك وجودی ثابت اولمقده در. فی الحقیقه ، بزم امر معقول صرفی تعقل وتصور ایده بیلدیکمزده شبهه یوقدر . مثلا انساندن بو نوعك بالجمله افرادینه عام وشامل اوله جق بر انسان کلی تصور ایده بیلیرز . ایشته بو معقولك محلی جسم دکلدر . جسمده قوتده دکلدر . حتی جسمك صورتی ده دکلدر . بلکه جوهردر . صورت معقوله نك محلی جسم دکلدر. چونکه جسم اولدیغی فرض ایدرسه‌ك ، یا اوجسمك غیر قابل انقسام طرفی ویا قابل انقسام بر قسمی اوله بیلیر . بو ایکیدن باشقه بر احتمال یوقدر . حالبوکه محل معقولك جسمك غیر قابل انقسام بر طرفی اولمسی باطلدر . چونکه بویله اولسیدی ، او محل وضعاً (خط) دن تمیزی اولمیان (نقطه) کبی اولوردی. حالبوکه طرف، خطك نهایتیدر. نهایتك ایسه باشقه بر نهایتی اولمز . اولدیغی فرض ایدرسه‌ك، سوز تسلسل ایدر . نقطه‌لر متشافع اولور وطبیعی هر برینك بر نهایتی بولونور . بو ایسه محالدر. دیمك که محل معقولك ، جسمك غیر قابل انقسام طرفی اولمسی ممکن دکلدر . محل معقولك جسمك بر قسمی اولمسی ده باطلدر . چونکه بو تقدیرده معقولكده محلنك انقسامیله منقسم اولمسی ایجاب ایدر. حالبوکه انقسام ایدن شیئك شکل ویا مقدار کبی بر شی اولمسی لازمدر . ذهنده تصور اولنان انسانیت کلیه ایسه قطعه قابل بر شکله مشابه اولمدیغی کبی فصله قابل مقدار کبی ده دکلدر . دیمك اولیور که صورت معقوله نك محلنك جسم ویا جسمك بر قسمی اولمسی ده محالدر. »

(شهرستانی) آرسطونك نفس ناطقه نك وجودینی وجسم اولمدیغنی اثباته معطوف استدلالنی ذکر ایتدکدن صوکره ، نفسك بدنه وقت ووجه اتصالنی ده ینه آرسطویه عطفاً شو یولده ایضاح ایدییور :

« نفس ، جسم اولمدیغی کبی منطبع اولمق ویا حلول ایتمك صورتیله بدنه متصل ده دکلدر . بلکه نفسك بدنه اتصالی ، تدبیر وتصرف اتصالیدر. نفس، بدنك حدوثیله برابر حادث اولمشدر . بدندن اول ویا بدندن صوکره حادث اولمش دکلدر . چونکه نفوس انسانیه نك ، بدنلرك وجودندن اول موجود اولدقلری فرض اولنورسه یا بذواتها متکثر اوله رق بولونمالری ویاخود متحد اوله رق موجود اولملری ایجاب ایدر . متکثر اولملری باطلدر . چونکه متکثر ، یا ماهیت وصورتله متکثر اولور ویاخود ازمنه وامکنه ایله متکثر اولان ماده وعنصره نسبتله متکثر اولور . برنجی احتمال باطلدر . چونکه بز ، اولا نفوس انسانیه نك نوعنده متفق یعنی تکثر وتمایزدن بری اولدیغی اثبات و قبول ایتمشدك . بونده اختلاف یوقدر [١]. اوحالده ماهیت وتصور اعتباریله نفوس بشریه ده تکثر وتمایز یوقدر واوله مز دیمکدر. ایکنجی احتمالده یعنی نفوس انسانیه نك ازمنه و امکنه ایله متکثر اولمسی ده باطلدر . چونکه نفوس انسانیه یی قبل البدن بر ماهیت مجرده فرض ایدرسه‌ك ، اونك شو ویا او ماده یه نسبتی اوله مز . چونکه بر ماهیت اولمق اعتباریله نفوسده اختلاف یوقدر . ذواتی معانی اولان اشیانك نوعیاتی ، اشیادن کلن حوامل وقوابل ومنفعلات ایله تکثر ایدر. دیمك که نفوس مجرددر. او حالده آره‌لرنده مغایرت ومکاثرت

[١] اسقولاستیك فیلسوفلری ، نفوس بشریه نك نوعده متحد اولدقلرینی شو صورتله اثباته چالیشیورلر : نفوس بشریه نوعده متحددر . چونکه نفوس، نفوس بشریه اولمقده اشترا کدن صوکره ماهیت اعتباریله مختلف اولورلرسه مرکب اولملری ایجاب ایدر . چونکه مابه الاشتراك مابه الامتیازك غیریدر . حالبوکه هر مرکب، جسمدر . اوحالده نفوس بشریه اکر نوعده متحد اولمزلرسه جسم اولملری اقتضا ایدر بو ایسه باطلدر ؟!..

بولونماسی محالدر . ئەوەت ، نفوس بدندن مفاوقتدن صوكره متكثر اولەرق باقی قالیرلر . چونكه نفوسدن هر بری، موادینك اختلافی، حادث اولدقلری زمانلرك اختلافی ، بدنه اتصاللری اثناسنده حاصل اولان ملكه وهیئتلرك اختلافی ایله مغایر و متفرد اولان ذاتلره عائد اولمشلردر. شوحالده، روح بدنك حدوثیله حادثدر . فقط ، بدندن مفارقتدن صوكره ، عوارض معینەسیله ــ كه بدنه اتصالندن اول بو عوارض كندیسنده یوقدی ــ باقیدر . » [١]

(شهر ستانی) نك شو افادەسنه نظراً ، (آرسطو) استدلالات سابقەسیله هم استاذی افلاطونك هم ده قدمای فلاسفەنك قناعتلرینه مخالف نتایجه واصل اولمشدر. فقط (آرسطو) نك حقیقی فكری، (شهر ستانی) نك شو تصورینەده پك موافق اولمدیغنی اخطاره مجبورز . شهر ستانینك آكلاتمق ایستدیكی كبی (آرسطو) روحك

[١] عینی فیلسوفلر ، نفوسك حدوثنی برده شویله غریب برشكلده اثباته قالقشمشلردر: نفوس، حادثدر. چونكه ازلی اولسه یاواحد ویامتكثر اولەرق ازلی اولور. واحد اولدیغی تقدیرده بدنلره تعلق اثناسنده اكرینه واحد اولەرق باقی ایسه، بر آدمك بیلدیكنی هركسكده بیلمەسی ایجاب ایدردی. بوایسه خلاف واقعدر. اكر تعلق اثناسنده واحد اولەرق قالمیورسه اوحالده انقسام ایدیور دیمكدركه بوده محالدر . چونكه بعدالانقسام حاصل اولان هویتلر ، اكر اولجەده حاصل ایسەلر ، اساساً كثرت حاصل ایمش دیمك اولور . بو ایسه خلاف فرضدر . دینیلیرسەكه بونلر اولجه حاصل ایدیلر . فقط، تعلق اثناسنده حادث اولدیلر . بوتقدیردەده بوایكی نفسك تعلق زماننده حادث اولملری ایجاب ایدر . بو صورتدەده اولجه موجود اولدیغی فرض ایدیلن نفس ، معدوم اولیور دیمكدر . تكثره كلنجه بوده یا ذاتله ویا عوارضله اولور . نفوس نوعده متحد اولدیغندن ذاتله تكثر اولەمز . عوارضه كلنجه ، بو صورتله تكثرده محالدر . چونكه عوارضله تكثر ، مادەنك مغایرتی زماننده اولور . حالبوكه قبل البدن ماده یوقدر .

بقاسنه قائل دكلدر . (افلاطون) ، نفوسك بدنلردن اول موجود اولدقلرینی تعلیم ایلدیكی حالده (آرسطو) ، تكوین حقنده تأسیس ایتدیكی (علل اربعه) نظریەسنه استناداً ؛ نفوسك بدنله برابر حادث اولدقلرینی ادعا ایتمكدەدر . (شهر ستانی) نك (آرسطو)یه استناد ایتدیكی قناعتلرك بوفیلسوفك كندیسنه دكل، اسكندریه فیلسوفلرندن بعضی پیرولریله سریانی نسطوریلره عائد اولمسنی قوتله تخمین ایدەبیلیرز.

(شهر ستانی) ، (آرسطو)نك روحلرك قبل الابدان موجود اولدقلرینه قائل اولدیغنی كوستردن بعض افادەلری بولندوغنی فقط تلمیذ و شارحلرینك بو افادەلری تأویل ایلدكلرینی ادعا ایتمكدەدر: « (آرسطو) نك نفوسك بدنلرك وجوندن اول موجود اولدقلری بولندەكی افادەسنی بعضی شارحلر آتش ، اودونده موجوددر ؛ انسان ، نطفەده موجوددر ؛ خرما چكردكده موجوددر ؛ ضیا ، كونشده موجوددر ؛ جملەلری كبی تلقی ایلمش، (آرسطو) نك بو افاده ایله واهب الصورده بالقوه موجود اولان صور وفیضی مراد ایلدیكنی ادعا ایلمشلردر . شارحلردن بعضیلریده فیلسوفك افادەسنی داها باشقه صورتلرله تفسیر ایتمشلردر. »

فقط (آرسطو) سیستمی هیئت عمومیەسیله درپیش ایدیلنجه (شهر ستانی) نك شو ادعاسنه برقیمت ویرەبیلمك احتمالی پك زیاده كسب ضعف ایتمكدەدر . چونكه فیلسوفك قبول ایتدیكی مبدألرك نتایج طبیعیەلری شهر ستانینك اسناد ایتدیكی نتیجەدن پك آیقیری اولەجغی ، بونلرك تدقیقلریله قولایجه آكلاشیلەبیلیر .

ینه (شهرستانی) نك تصورینه كوره ، بدنك هلاكندن صوكره نفوسك بقاسنی قبول ایدن (آرسطو) ، روحلرك سعادت وشقاوتیده

عالم عقلی یه براقمش اولیور: «آرسطویه نظراً نفوس انسانیه، علم و عمل قوتلرینی استکمال ایدنجه، (الله) ه مشابهت پیدا ایدر و اوزمان علم و عمل قوتنك کماله واصل اولور. بقدر الطاقه اولان بو تشبه، یا بحسب الاستعداد ویا بحسب الاجتهاد اولور. نفس بدندن مفارقت ایدنجه، روحانیلره قاریشور. او وقت، ابتهاج والتذاذی تمام اولور. لذت نفسانیه، لذائذ عقلیه‌در. لذت جسمانیه، بر حده منتهی اولدیغی حالده، لذائذ روحانیه‌ده بویله بر حد انتها یوقدر. لذت جسمانیه، حد محدودی کچرسه، متلذذه بیقمه، اوصانمه، کلال وضعف طاری اولور. حالبوکه لذائذ عقلیه آرتدقجه، اوکا شوق، حرص وعشق‌ده اونسبتده آرتار. آلام نفسانیه‌ده بویله‌در. اونده‌ده تمامیله بحث ایتدیکمزك ضدی واقع اولور [١] ».

(شهرستانی) نك آرسطویه نسبتله لذات و آلامك عقلی وروحانی اولدیغنی ناطق اولان شو افاده‌سنه کوره، آرسطونك معادی آنجق نفوس ایچون قبول ایده‌رك حشر جسمانی ایله عالم محسوسك انحلالی ونظام عالمك ابطالی فکرینی رد ایتمش اولمسی لازم کلیور. حالبوکه بوتون بونلر (آرسطو) نك معلوم اولان مسلکنه هیچ‌ده توافق ایتمه‌مکده‌در. چونکه ایلریده کوروله‌جکی ارزره (آرسطو) روحی برصورت عد ایتمس وبناءً علیه نه بقای روحه نه‌ده؛ ناصیل اولورسه اولسون؛ حشر روحانی‌یه قائل اولمه‌مشدر. اساساً (آرسطو) داها زیاده (مادیه) مسلکنه متمایلدر. بناءً علیه بدندن مستقل بر روح قبول ایتمه‌مش اولمسی پك طبیعی‌در. (شهرستانی) نك (آرسطو) یه اسناد ایتدیکی بو فکرلر آرسطودن زیاده اسکندریه‌نك خرستیان

[١] شهرستانی، الملل والنحل

فیلسوفلرینه عائددر. فلسفهٔ قدیمه‌نك اسلام عالمنه (اسکندریه) طریقی وسریانیلرله یهودیلر واسطه‌سیله کیرمش اولمسی اسلام متفکرلرینی بو کبی برچوق نقاطده یانیلتمش، مختلف مسلکلری بربرلرینه قاریشدیرملرینی انتاج ایلمشدر [١].

(آرسطو) انسانده‌کی (قوهٔ مدرکه) نك انواع واقسامنی توضیح ایچون، مدرکات و مفهوماتك انواع و اقسامنی تحری ایتمشدر: « بر مفهوم یا (کلی) ویا (جزئی) اولور. جزئی‌یه کلنجه بوده یا (صورت) ویا (معنی) اولور. صورت، حواس ظاهره‌دن بریله ادراك اولنان امر محسوسدر. معنی ایسه، صورت محسوسه‌دن انتزاع ایدیلن بر امر جزئیدر. ».

(آرسطو) نك بو تصنیفنه کوره، نفس ناطقه‌نك مدرکاتی یعنی معلومات بشریه ایکی نوع اولیور: بری حواس ایله حاصل اولان معلوماتدر. (آرسطو) بوکا (علم بلا واسطه) دیمشدر. حواس ایله طوغرودن طوغرویه ادراك ایدیلن (جزئیات) در. کلیاتك مدرکی ایسه (عاقله Intellectus) در. (آرسطو) یه نظراً (احساس Le Sensation) : « جسد ویا برتضاد واسطه‌سیله مواد محسوسه‌دن نفس‌ده حاصل اولان بر (تحول Changement) در. بو تحول، حس ایدنك حس اولنان شیئك صورتیله اشترا کده بولونماسندن عبارتدر. شو حالده، احساس، محسوس ایله حس ایدن آره‌سنده بر (فعل مشترك) دیمکدر. حواسمزدن هر بری، بزه آنجق عائد بولوندوغی موادك خاصیتلرینی بیلدیره‌بیلیر. بیلدیردیکی شیلرده دائما طوغرودر.

[١] یاقینده نشر ایدیله‌جك اولان (تورك فیلسوفی فارابی) عنوانلی اثرمزده بو خصوص وثائق قطعیه‌یه استناداً تشریح ایدیلمشدر.

عمومی وصف و خاصیتلر ، (حس مشترك Sensorium Commune) ایله معلوم اولور . چونکه بوتون انطباعات محسوسه حس مشترکده برلشیرلر . »

ایلك دفعه (آرسطو) طرفندن استعمال ایدیلن (حس مشترك) تعبیری ، قدمانك قبول ایتدیکی (حواس باطنه) دن برنجیسیدر . (آرسطو) نك تعریفنه کوره حس مشترك ، حواس ظاهره ایله محسوس اولان صور جزئیاتك کندیسنده برلشدیکی (قوه Faculté) در . حس مشترك ، بوتون حواسك برلشدیکی برحاسهٔ عمومیه‌در. آرسطو بو حاسهٔ عمومیه‌یه بنطاسیا (فانتازیا phantasis) نامنی ویرمشدر [١]. (آرسطو) بنطاسیایی ، باصره ، سامعه .... کبی حقیقی بر حس عد ایده‌رك بوکا ، (Sensorium commune) نامنی ویردیکی برعضو مخصوص تصور ایتمشدر .

حس مشترك ، نظری و عملی انکشافه مستعددر . بو انکشاف (متخیله) و (حافظه) کبی دیکر قوایی تولید ایدر : اعضای حسیه‌ده حرکت ، احساس مدتندن صوکره‌ده پایدار قالورسه عضو مرکزی‌یه انتشار واورایه واصل اولنجه مادهٔ محسوسه‌نك یکی بر خیالنی انتاج ایدر . ایشته بو ؛ (قوهٔ متخیله) نك محصولیدر. دیمك اولیورکه بو نظریه کوره متخیله ، حس مشترکك ادراك ایتدیکی

[١] فانتازیا لفظی، حکمای اسلامیه طرفندن (بنطاسیا) شکلنه صوقوله‌رق عربجه‌یه مال ایدیلمشدر . (آرسطو) ، صور محسوساتك ذهنده غیر ارادی حصولنه phantasia Aisthiki) دیمشدرکه کتب فلسفیه‌مزده قوللانیلان (حس مشترك) تعبیرینك مقابلیدر . صور ومعانینك ذهنده ارادی حصولنه‌ده (phantasia Logika) دیمشدرکه بوده کتب فلسفهٔ اسلامیه‌ده‌کی (متخیله) مقابلیدر .

محسوساتی ؛ ماده‌لرینك غیوبتندن صوکره‌ده ؛ حفظ وادراك ایدن برقوهٔ باطنه‌در . اکر بر (صورت مرتسمه L'image) کچمش بر ادراکك استرجاعی شکلنده معلوم ایسه بوده (ذاکره) ویا (حافظه Le memoi re) نك محصولیدر [١] .

(آرسطو) شو ایضاحیله افکار ومعلوماتك بالواسطه ویا بلاواسطه اشیای محسوسه‌دن نشأت ایتدیکنی ایتمش اولمسنه رغماً (حواسیه Sensualisme) مذهبنه دوشمه‌مشدر . چونکه (آرسطو) هر شیئی احساساتدن چیقارمقله برابر (عاقله Intellectus)یی‌ده مبادیدن عد ایتمش ، بوکاده آیری بر وظیفه ویرمشدر . فی‌الحقیقه (آرسطو) فلسفه‌سنده (عقل) ویا (قوهٔ عاقله) ، معانیٔ کلیه ویا او حکمده اولان معانیٔ جزئیه‌یی ادراك ایدن قوه‌در . دیمك که عاقله‌ده بر مبدأ ادراکدر .

خلاصه (آرسطو) سیستمنه کوره ، وجودده نه قدر وظیفه وارسه اوقدرده (قوا Facultés) واردر . مثلا انسانده‌کی (کوز)، باشلی باشنه برشخصیت ذی‌حیاتیه‌در . بونك روحی‌ده کورمك قوت وخاصه‌سی‌در. کورمك خاصه‌سی، کوزك جوهری وصورتی‌در. کوز، کورمك ایچون نه ایسه ، (روح) ده جسد ایچون اودر . روحك بدندن آیری بر موجودیتی واردر . فقط ، (صورت La Forme) یعنی (کمال اول) اولمق اعتباریله بدندن انفکاك ایتمز . برنجی انته‌له‌کیا ، حیاتك مبدأ فاعلی اولدیغی کبی ، دیکر روحلرك

[١] (آرسطو) حفظ و تذکری ایکی‌یه آییرمش غیر ارادیسنه (Mnimi) ارادیسنه‌ده (Anamnisi اسملرینی ویرمشدر . بونلردن (Mnimi) کتب فلسفیه‌مزده‌کی (خیال) و(مصوره) مقابلی، (Anamnisi)ده (حافظه) مقابلی صاییله‌بیلیر .

(قوانك) ده وحدت و مربوطيتلريني تأمين ايدر . انسان ، بر (مايهٔ جسديه) ايله بر (صورت) دن يعني (بدن) دينيلن برقالبله (روح) دينيلن بر محركدن عبارتدر . صورتسز ماده غير معين برشي، بر نوع مفهوم وهميدر . مادهسز صورتده بر فكر مجرددن عبارت اولديغندن موجوديت حقيقيهسي يوقدر . بناءً عليه روح شخصي ، ابدي دكلدر ؛ ئولومله جسد ناصيل انحلال ايدرسه روح ده اويلهجه فاني اولور . فقط ، روح اجناس باقيدر . چونكه (پنوما) تخم پدرله انسال متعاقبهيه انتقال ايدوب كيتمكدهدر . تعبير ديكرله برشخص وفات ايدنجه اونك شخصيتني توليد ايدن صورتي يعني روحي فنا بولور . فقط ، انسانلغك روحي ابديدر . فناياب اولمز . اشخاصك روحلري عيناًباقي قالامازلرسهده ئولن شخصلر يرينه ديكر شخصلر قائم اولمقده دوام ايدهجكندن انسان جنسنه مخصوص اولان روح ده دوام ايدر كيدر .

(آرسطو) نك اجمال ايديلن شو نظريهسنه كوره (شهرستاني) نك بو فيلسوفه اسناد ايتديكي قناعتلرك ماهيتي تعين ايتمكدهدر . شهرستاني ؛ اولجهده سويلديكمز كبي؛ اسكندريه فيلسوفلرينك فكرلريني آرسطونك نظريهسيله قاريشديرمش وياخود آرسطونك (روح نوعي) نك بقاسي يولندهكي فكريني (روح شخصي) نك بقاسي كبي آكلامشدر.

آرسطونك روح و ادراك نظريهسيده برچوق موضوعلره عائد ديكر فكرلري كبي علمك بوكونكي ترقيسي قارشوسنده تاريخه انتقال ايتمش شيلردر. فقط، بوفلسفه كرك فكر بشرك تاريخ انكشافي و كرك بوتون قرون وسطىيه حاكم اولمسي وبالخاصه اسلام فيلسوفلرندن بر قسمي اوزرنده يك درين انطباعلر براقمهسي اعتباريله شايان تتبعدر .

ئەپيكور وزەنون مكتبلرينك روح نظريەلرى

آرسطو ايله اوج كمالنه واصل اولان فلسفهٔ قديمه ؛ بوحكميدن صوكره اوقدر عمومي وبداعي اشكال ارائه ايدهمهمشدر. (ليكهئون) دن صوكرهكي مكتبلرك روح حقندهكي فكرلري ، اولكي مكتبلره عائد نظريهلرك شكل ممزوجندن باشقه برشي دكللردر : (آرسطو) ايله معاصر اولان (ئهپيكور Epicure) ، « فلسفهيي ، مسعود بر حيات كچيرهبيلمك ايچون ملكات عقليهيي استعمالدن عبارت » عد ايتديكندن علم روحه بويوك بر اهميت ويرمشسهده ، اسلاف و معاصرلرينك افكارينه نسبتله اوريژينال صايلهجق برشي سويلهيهمهمشدر [١] . حتي ؛ ملكات عقليهنك حسن ادارهسني تأمين ايچون قلمه آلديني (قانونيك La canonique) عنوانلي اثرنده اسلاف و معاصرلريني كچهمهمشدر .

(دهموقريت) فلسفهسندن ملهم اولان (ئهپيكور) ه نظراً ، « روح انساني ماديدر . فقط ، روحي تشكيل ايدن آتوملر ، بدني تشكيل ايدن آتوملردن داها مجلي ، داها محدود وداها رقيقدر . بوتون معرفت بشريهنك منشائي حواسدر. اجسامدن دائمي صورتده برطاقم صور محصوسهٔ رقيقه انتشار ايدر . بونلر ، حواسمزه تماس

[١] ئهپيكوروس ، قبل الميلاد (٣٤١) تاريخنده (آتنه) جوارنده (Cargettos) ده طوغمشدر .

ایدنجه احساساتی و اونلری متعاقب مدرکات و افکار محسوسه‌یی تولید ایدر . »

آرسطونك بوتون قرون وسطی مدتنجه پك بویوك بر اهمیت و حاکمیت قازانان نظریه‌سی ، قدیم یونان وروما اطبا و فلاسفه‌سی نظرنده اوقدر موقع قازانامامشدی. آکلاشیلدیغنه کوره (ئه‌پیکور) مکتبی فلاسفه و اطباسی ، (آرسطو) نظریه‌سنی اهمال ایده‌رك (ده‌موقریت)نظریه‌سنه یاپیشمش، بوتون‌شئونات‌حیاتیه‌یی (آتومیزم) مسلکنه‌کوره تعلیله قالقشمشلردر. (ئه‌پیکور) مکتبنك الك معروف اطباسندن‌اولان (آسقله‌پیاد Asclepiade); حادثات حیاتیه‌یی‌بویولده ایضاحه چالیشانلردن بریدر .

(ئه‌پیکور) فلسفه‌سنه کوره ، جزئیات ، طوغرودن طوغرویه حواس واسطه‌سیله ادراك ایدیلمکده‌در . کلیاتك منشأ اوراکی‌ده ینه حواسدر . (ئه‌پیکور)، افکار کلیه‌یی احساس‌ده وفکر محسوس‌ده غیر منکشف جرثومه‌لر حالنده تصور ایتمش وذهنك بونلری کشف واستخراج ایلدیکی دعواسنده بولونمشدر . (ئه‌پیکور) فلسفه‌سنده حقیقت وخیره وصول‌ایچون (احساسات Sensations)، (انفعالات Passions) و (مقدمات Anticipations) کبی اوچ واسطه کوستریلمش اولمسی بو سببه مبنی‌در . (ئه‌پیکور) ه نظراً : (احساسات ، برشی حقنده بزده أیی ویا فنا برتأثیر براقیر . انفعالات ، بو تأثیرله خوشمزه کیدنی قبوله ، کیتمه‌یی رده رهبرلك ایدر . مقدمات ایسه ، فکری جرثومه‌لردرکه ذهن اونلری کشف واستخراج ایدر . »

(ئه‌پیکور) روحی مادی برشی عد ایتدیکندن طبیعی اوکا بدندن

اول وصوکره بر وارلق اسناد ایتمه‌مشدر . شهرستانی) بوخصوصده شو سطرلری یازییور : « ئه‌پیکوره نظراً ، هرشی فساد بولور . ئولدکدن صوکره ، حساب وقضا ، مکافات ومجازات یوقدر. ئولوم‌ایله برابر هرشیٔ محو ومضمحل اولور . انسان بو عالمه صالویریلمش باشی بوش بر حیوان کبیدر . بو جهانده انسانلره وارد اولان حالاتك کافه‌سی ، افعال وحرکاتلرینك برنتیجه‌سیدر : اکر انسان خیر ایتمش ایسه ، مسرور اولور . فرح وسرور طویار . شر ایشلرسه محزون اولور ، صیقینتی چکر . » .

روح حقنده (ده‌موقریت) نظریه‌سنه صاپلانان (ئه‌پیکور) ك اولکی کبی (ماته‌ریالیزم) کیریوه‌سنه دوشمش اولمسی پك طبیعیدر . بناءً علیه ، (شهرستانی) نك کندیسنه اسناد ایتدیکی فکرلر ، سیستمنك طبیعی نتیجه‌لریدر .

(اقاده‌میا) و (لیکه‌ئون) دن صوکره فلسفهٔ قدیمه‌نك الك مشهور سیستمی اولان (رواقیه Stoïcisme) مکتبی فیلسوفلری ، (آرسطو) نظریه‌سیله (ایونیا) مکتبنك (هیلوزوئیزم) نظریه‌سنی بربرلرینه مزج ایده‌رك برنظریه چیقارمشلردر . بونظریه‌یه کوره :، « روح ، وجودی تحریك ایدر برآتش ، حرارتی حائز برموجودیت معنویه‌در . روحسز هیچ بر بدن ، بدنسز هیچ بر روح یوقدر . » دیمك‌که رواقیون فیلسوفلرینه کوره ، روح بدندن آیری بر شی دکلدر . بالعکس روح ، بدنك قوهٔ فاعله‌سیدر .

(زه‌نون)ك تأسس ایتدیکی (رواقیون) مکتبی پیرولری، بالکز عضویت شخصیه‌نك انکشافنی تعلیل وایضاح ایله اکتفا ایتمه‌مش [١]،

[١] (رواقیه Stoïcisme) مکتبنك مؤسسی اولان (زه‌نون zènon) قبل‌المیلاد (٣٦٠) تاریخلرینه طوغری (قبریس) ده (Citium)ده تولد ایتمشدر . زنکین بر تاجرك اوغلی اولدیغندن بدایتده کندیسی‌ده تجارتله

بر عضویت حالندهتمثیل ایدیلن (عالم Cosmos) یده، تصور ایتدکلری روح کائناتك فعلی عد ایلمشلردر. بو تلقی‌یه نظراً ، روح عالم ، جسمك اعضاسی ، کائناتك اجزاسنی ، غایه‌لرینه توفیقاً آهنکدار بر صورتده تنظیم و ترتیب ایتمکده‌در .

معاصر ایکی مکتب فلسفی مؤسسی اولان (ئه‌پیکور) ایله (زه‌نون) دن اولکیسنك مسلکی بر نوع (مادیه Matérialisme) اولدیغی کبی ایکنجیسنك سیستمی‌ده واسع معناده برنوع (وجودیه Panthéisme) مذهبیدر . (زه‌نون) روحی ، بدنی تحریك ایدن (هوای حار) وَیا بر نوع آتش عد ایتمش اولدیغندن طبیعی قدمنه قائل اولمامش ، فقط؛ جسددن مفارقتندن صوکره، بر مدت بر حیات قاله‌بیله‌جکنی یعنی اشتعال ایده‌جکنی تصور ایلمشدر .

(زه‌نون) ه کوره ، « انسان و کائناتك ایکی مبدئی واردر . بری منفعل اولان ماده وجسد، دیکری‌ده فعال وحی اولان (الله) ایله روح انسانیدر . طبیعت ، مقاومت قابل اولمیان بر طاقم قانونلره تابعدر، بوقانونلر اوکنده کائنات، مجبوری‌الحرکه معظم براوتوماتدر.

اشتغال ایتمشدر. فقط ، بویوك بر ضرره اوغرادیغندن بالآخره تجارتدن واز کچمشدر . (آتنه) ده بر کتابجی دکاننده تصادفاً (قسه‌نوفون) ك سقراط حقنده‌کی (خاطرات) عنوانلی اثرینی کوره‌رك مطالعه ایتمش وبوتاریخدن اعتباراً فلسفه‌یه قارشی درین بر مجلوبیت طویمش، ونهایت کندیسنی بوس بوتون فلسفه‌نك آغوشنه آتمشدر . کندیسندن اولکی مکتبلرك فلسفه‌لرینی یکان یکان تدقیق ایتدکدن صوکره بر مسلك مخصوص قورمش، (آتنه) نك مشهور رِواقلرندن برینك آلتنده تدریساته باشلامشدر . بو اعتبارله‌درکه مسلکنه (رواقیه) نامی ویریلمشدر . (زه‌نون) فلاسفهٔ قدیمه آره‌سنده حیاتنك صوك زمانلرینی اك مسعود و اك آسوده کچیرن بر ذاتدر . پك مسن اولدیغی حالده ، شاکردلرینك حلقهٔ تکریمی اوکنده وفات ایلمشدر . (ق.م ۲۶۳).

روح بشر، شعلهٔ حیاتدن، موجوداتك مبدأ عمومیسندن بر شراره‌در. حرارت کبی بر وجوددن دیکرینه انتقال ونهایت مبدأ عمومی‌یه رجعت ایده‌رك اونده مستغرق اولور. دیمك که عاقبتمز محو وتباه اولمق دکل، بلکه وصلت واتحاددر . » .

(زه‌نون) ك روح حقنده‌کی نظریه‌سی‌ده اخلاقیله مناسبتداردر: « روح بشر ، کندی ماهیت مخصوصه‌سی حقنده اصلا یقین حاصل ایده‌مز » . دیمك که زه‌نونك فکرینه کوره ، حادثات وشئونی تتبع ایله اکتفا ایتملی ، انسانك حقیقت مطلقه‌یه ایریشه‌میه‌جکنه ایناملی‌یز!...

اسکندریه مکتبی فیلسوفلرینك روح نظریه‌لری

نو - پلاتونیزم

اسکندر کبیرك واسع ایمپراطورلغنه توارث ایدن جنراللردن (بطلمیوس سوته‌ر Ptolémée Soter) ایله اوغلی (بطلیموس فیلادلف Ptolémée Philadelphe) طرفندن تأسیس اولنان (اسکندریه موزه‌ئومی)نك فلسفهٔ تملی آرسطو سیستمی اولمشدی. (آرسطو) ایله (بطلمیوس) آره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه، تملك مشائیه اساسلری اوزرینه قورولمه‌سنی تأمین ایتمشدی. کرچه بالآخره (بطلیموس ئه‌وه‌رژوت Ptole. Evergètes)، بر آرالق آتنه‌دن (صوفوقل Sophocle)، (اوریپید Euripide) و (ئه‌شیل Echyle) ك اثرلرینی‌ده جلب ایتدیره‌رك موزه‌ئومده‌کی کتبخانه‌یه یرلشدیرمش ایسه‌ده بونلر، اسکندریه مکتبنك باشنده بولنان عالملر اوزرنده حاکم بر تأثیر براقه‌مامشلردی. یالکز (رواقیه) مکتبی مؤسسی (زه‌نون) ك فلسفه‌سی، آرسطو سیستمی نسبتنده رواج واعتبار بولمشدی.

فقط، اسکندریه مکتبی ام دنیاده‌کی یهودی متفکرلرینك تحت تأثیرنده یاواش یاواش (آرسطو) مسلکندن اوزاقلاشه‌رق (فلاطون) نظریاتنه تقرب ایتمش، نهایت بوصوکنجی مذهب، دیکرلری یرینه قائم اولمشدی.

افلاطون مسلکنك مصرده تأسس وانتشار ایتمه‌سنده الك مهم عامل، (یهودی افلاطون) عنوانی آلان (فیلون Philon) اولمشدر [١]. (فیلون) فلسفه‌ده (افلاطون) مسلکنی تعقیب ایتمش، فیلسوفك نظریاتنی موسویلرك دینی ایله تألیفه چالیشمشدر: (فیلون)، فلسفه‌سنده ایکی مبدأ ازلی قبول ایتمکده‌در: (الله) و (ماده). (الله)، ضیای اولدر. بوتون عقول سافله بو ضیادن مستنیردر. اشیانك مثللری ویا صورت ذهنیه‌لری من الازل الله‌ده مندمجدر. عالم محسوس، بوعالم مثله کوره خلق وابداع اولونمشدر. (فیلون) بو عالم مثلی (لوغوس Logos) و (ابن الله) اسمیله تشخص ایتدیرمکده‌در. (فیلون) ك روح حقنده‌کی فکری‌ده «انسان جسمنه نسبتله فانی، روحنه نسبتله باقیدر!» جمله‌سنده مندمجدر: بو جمله‌یی صیق صیق تکرار ایدن (فیلون) ه کوره: «روح بشر، جوهر الٓهیدن مستخرج وبناءً علیه ابدیدر. روح، بری فکری، دیکری حسی اولمق اوزره ایکی قسمدن مرکبدر.

[١] (فیلون Philon) میلاد عیسی‌دن (٣٠) سنه اول اسکندریه‌ده مقیم بر یهودی عائله‌سی آره‌سنده طوغمشدر. احبار یهودی یتیشدیرن (لاوی) عرقنه منسوب بولونیوردی. قارداشی (آلکساندروس)، موسوی جماعتنك خاخام باشی اولدیغندن، کندیسنه صیق بر تربیهٔ دینیه ویرمشدی. فیلون بالآخره فلسفه تحصیلنه آتیله‌رق یونان قدیم فیلسوفلرینك اثرلرینی عمیق بر صورتده تتبع ایتمش وحیاتنده یهودی افلاطونی عنوانی قازانمشدر.

میلادك (٤٠) تاریخنه طوغرو اسکندریه موسویلری طرفندن وطنداشلق حقوقنی مدافعه ایتمك اوزره رومایه کوندریلمش فقط بووظیفه‌سنده موفق اوله‌مامشدر. تاریخ وفاتی معلوم دکلدر. (فیلون)، موسویت دیننه، تاریخنه وفلسفه‌یه عائد متعدد وقیمتدار اثرلر یازمش اولدیغی کبی روما سیاحتنك‌ده برخاطره‌سنی قلمه آلمشدر.

بوقسملردن هانکیسنك حکم ونفوذی غلبه ایدرسه دیکری عینی نسبتده ضعیفلار . چونکه هر ایکی قسم عین موجودیته منسوبدر . بونك ایچوندرکه ذکاسی غالب اولان روحك مدرکات حسیه‌سی ضعیفدر . روحك فعال ومبدع اولان قسمی ، ذکادر . حس ، حیات جسمانیه‌یه متمایل بر خاصهٔ منفعله‌در . احساسات ، روحده بعضی تأثیرات براقیر . بوتأثیرات نتیجه‌سنده روح بر شیئی یا آرزو ایدر ویا اوندن نفرت کوستریر . هر احساسدن صوکره ، روحده احساس اولنان شیٔ خارجینك استحضار وتمثیلی وبونی آرزو ویارد ایتمك ایچون بر حرکت وقوعبولور . » .

(فیلون) ، (اشراقیه Illuminisme) نامیله‌ده یاد ایدیلن (نو - پلاتونیزم No - platonisme) فلسفه‌سنك پیشداریدر . بو فلسفه‌نك مؤسسی ایسه مشهور (پلوتین Plotin) در [١] . (پلوتین)

[١] آثار اسلامیه‌ده (فلوطن) نامیله یاد ایدیلن (پلوتین plotin) ، میلادك (٢٠٥) تاریخنده مصر علیاده واقع (لیقوپولیس Lycopolis) ده تولد ایتمشدر . (٢٨) یاشنده اسکندریه‌نك مشهور فیلسوفلرندن (آمونیوس ساققاس Ammonius Saccas) ك درسلرینه دوامه باشلامش واون بر سنه بوفیلسوفدن اوقومشدر . شرق فلسفه‌سنی منبعنده تدقیق ایتمك اوزره میلادك (٢٤٤) سنه‌سنده ایمپراطور (غوردییه‌ن Gordien) ك ایرانیلر علیهنه آچدیغی سفره اشتراك ایتمش ، کیتدیکی یرلرده پك عمیق تتبعات فلسفیه‌ده بولونمشدر . قرق یاشلرینه طوغرو (عرب فیلیپ) ك جلوسندن صوکره (رومایه) کلدرك بر مکتب آچمش ، اخلاق وعرفانیله آز زمان ظرفنده پك بویوك شهرت قازانمشدر . اواخر حیاتنده (قامپانیا Campanie) یه چکیله‌رك (٢٧٠) تاریخنده بوراده وفات ایتمشدر . روایته کوره (پلوتین) ایمپراطور (غالیه‌ن Galien) دن قامپانیاده بر بلده تأسیس و بوراده افلاطونك تصور ایتدیکی مفکوره‌وی جمهوریتی تشکیل ایتمك مساعده‌سنی آلمش ، فقط رقیبلرینك اغواتیله بونی قوه‌دن فعله چیقاراماشدر .

افلاطون مسلکی اساس اولمق وزره بر (انتقائیه Eclectisme) مذهبی قورمق و (افلاطون) سیستمی ایله دیکر سیستملری تألیف ایتمك ایچون پك چوق اوغراشمش ، فقط نتیجه‌ده (تصوف Mysticisme) ه دوشمکدن کندیسنی آله‌مامشدر .

(پلوتین) اللی دورت قدر اثر یازمش بونلرده مسلك فلسفیسنی تشریح ایتمشدر . شاکردلرندن (پورفیر Porphyre) - که مؤلفات اسلامیه‌ده (فرفوریوس) دیه یاد اولنور — بو کتابلری بالآخره تصحیح وتعمیم ایتمشدر . (پولوتین) ك آثارینك برچوق یرلری مظلم ومبهمدر . فقط ، تلمیذلرینك شرح وتوضیحلری‌یله بومبهم وقارکاق جهتلرده آز چوق تنور ایتمشدر . بو فلسفه ، (خیر Le bien) ، (عقل L'intelligence) و (روح L'ame) دن عبارت بر تثلیث اوزرینه قورولمشدر : (الله) ، خیر مطلق ، وجود مطلق وَاحددر .

پلوتین (الله) ده اوچ (هیپوستاسه‌س Hypostasés) یعنی اقنوم قبول ایتمکده‌در :

(١) احد یعنی بلا صفات ذات

(٢) عقل (نوس Noûs) .

(٣) روح کلی (پسیخه Psykhé) .

بونلردن برنجیسی (اکمل) در . دیکر ایکیسی بوندن ظهور وصدور ایتمشلردر . (احد)دن ایلك اول (عقل) ظهور ایتمش بوندن‌ده برقوهٔ محرکه اولان (روح کلی) صدور ایلمشدر . اکمل اولان (احد) ن ایلك ظهور ایدن عقل ، اوکا اك یاقیندر . موجودات بر نوع (ظهور Emanation) ایله سینهٔ باریدن چیقمشلردر . (پلوتین) بوکا (صدور

Procession) اطلاق ایتمکده‌در. خلقت، برسقوطدر. ماده‌ده مبدأ شردر . بناءً علیه استحقاردن باشقه بر شیئه لایق دکلدر .

فلسفه‌نك غایه‌سی ، روح کلی‌دن بر جزء اولان روح بشرك بلا واسطه الله ایله صمیمی اتحادیدر . (پلوتین) بونی (ده‌نوسیس Hénosis) و (هاپلوسیس Haplosis یعنی (اتحاد Unfication) و (تنزع Simplification) تعبیرلریله افاده ایدییور که لسان تصوفه کوره (فانی فی الله) اولمقدن عبارتدر . انسان فانی فی الله حالنه آنجق وجد واستغراق ایله واصل اولور . دیمك که (پلوتین) ه کوره، روح، عبادتله، وجد و استغراق ایله الله رجوع ایدر . بو رجوع ، الله ایله اتحاد ایتمك یعنی فانی فی الله اولمق ایله تحقق ایدر .

اشراقیه مسلکنك بو اساسنه نظراً ، انسان بشریته خاص اولان کیفیاتی ، تخریب ایتملیدر که تمامیله فانی فی الله اوله‌بیلسون!.. [١].

پلوتین شو سطرلری یازییور : « روحمزك الله ایله اتحادی بر وجد ، بر استغراقدر . روح بشرده الٰهی اولان قسمك الله ایله برلشمه‌سی ، تفکری نامتناهیلشدیریر و اوزمان عشق و محبت باشلار. عشق ، طانلی بر غشی‌در . روح ، بر کره بو غشی ذوقنی طویجه منشائنه یاقلاشیر ، ثنائیتدن قورتیلور ، کندی جسدینی بیله حس ایتمز اولور . ایشته او زمان بو انسان (فانی فی الله) حالنه کلمشدر .».

(پلوتین) ه کوره ، وجد و استغراق حالنده انسان خیر محضه مظهر اولور . او زمان اضطراب نه‌در ، بیلمز . وجد ، وقتدن

[١] اشراقیه فیلسوفلری ، بو نتیجه‌یه وصول ایچون دعا ، تیقظ ، ریاضت وصوم .... کبی عبادتلره مداومتی و بالخاصه وجد و استقراقی توصیه ایتمشلردر .

اول ابدیته قاریشمقدر : « روحمز بر کره (خیر) ایله بیرلشدیمی ، استغراق دینیلن بو اتحاد ، بزدن تفکری رفع ایدر . لکن تفکرك رفعی معدومیتی دیمك دکل ، بلکه نامتناهیلشمه‌سی ، تعبیر دیکرله کندی برنجی ذکاسنی کورمه‌سی دیمکدر . استغراق ، (خیر) له تذوقدر . تفکرك فوقنده عشق ، عشقك فوقنده‌ده ذوق واردر. انسان الله ایله اتحاد ذوقنی طویجه ، آرتق کندیسنده ثنائیت قالمز - وجودینی بیله حس ایتمز اولور . » .

فلسفهٔ اشراقیه‌نك اك وجدلی سیمالرنده اولان (پلوتین) شو فقره‌لریله ؛ هم روحیوندن اولدیغنی ، هم‌ده روحك ابدیته قائل بولوندوغنی آکلاتمقده‌در . فقط ، (پلوتین) ه کوره روحك ابدیتی شخصك ابدیتی دکل ، بلکه روحك (الله) ده استغراق و انحلالی دیمکدر .

(پلوتین) دن صوکره (اشراقیه) مکتبی (پورفیر) ، (یانبلیکیس) و (بروقلوس) طرفلرندن تمثیل ایدیلمشلرسه‌ده بونلر، روح حقنده (پلوتین) و (آمونیوس ساقفاس) دن فضله برشی سویله‌یه‌مه‌مشلردر .

خرستیانلغك انتشارندن صوکره حرکات فلسفیه تمامیله اسقولاستیك کریوه‌سنه دوشمش اولدیغندن قرون وسطی فیلسوفلری روح مسئله‌سیله اوغراشمش اولمقله برابر ؛ بو خصوصده اولکی مکتبلرك نظریاتنه هیچ برشی علاوه ایده‌مه‌مشلردر. بوتون غیرتلری (آرسطو) و (افلاطون)ك سوزلرینی آکلامغه منحصر قالمشدر . آباء کنیسادن (سن قادرات) ، (سنت آریستید) ، (سن دهنیس) ، (سنت اوکوستن) کبی شخصیتلر بیله هیچ بر اوریژینالیته

کوسترمه‌مشلردر. (سنت اوکوستن)، (ابدیت روح) و(کمیت روح) کبی مشعشع عنوانلی کتابلرنده افلاطون نظریاتنی تشریح وتأییددن باشقه برشی یاپمه‌مشدر. مدنیت قدیمه‌نك انقراضندن و سقولاستیك مکتبلرك انکشافندن صوکره‌درکه؛ برچوق مناقشاتی متعاقب؛ آوروپاده تکرار آرسطو نظریه‌سی رواج بولمغه باشلامشدر. قرون وسطی‌ده (سن طوماس)؛ یکی باشدن (آنیمزم) مسلکنی [١] جانلاندیرمش، (آرسطو) نك حیات حقنده‌کی فکرلرینك شرح وتفسیریله اوغراشمشدر. آوروپاده (رونسانس Renaissance) ه قدر حیات مسئله‌سنده (آرسطو) ایله (سن طوماس) ك فکرلری حکمران اولمشدو. قرون وسطی خرستیان فیلسوفلرینك افکار ونظریاتنده هیچ بر بداعیت وخصوصیت بولونمادیغندن بوراده تفصیلاته کیریشمکی فائده‌سز کوریورز.

(تالس) ایله باشلایه‌رق اسکندریه فلسفه‌سنك صوك ممثلی اولان (ژان فیلوپون Jean philopon) ـ که آثار اسلامیه‌ده (یحیی النحوی) نامیله یاد اولنمشدر ـ زمانه قدر کچن اوزون مدت ظرفنده مختلف استقامتلرده انکشاف ایدن فلسفهٔ قدیمه، موقع مناقشه‌یه قویمش اولدیغی وجود باری، منشأ عالم، ماهیت روح کبی مغلق مسائله نهایت برشکل حل ویره‌بیلمشدی.

---

[١] آنیمزم، هم فلسفه هم‌ده تاریخ ادیانده مستعمل بر تعبیردر. فلسفه‌ده آنیمزم، روحی مبدأ حیات عدایدن مسلك دیمکدرکه بوراده مقصود اولان‌ده بودر. بو تعبیرك فلسفه‌ده استعمالی او قدر اسکی دکلسه‌ده بونکله قصد ایدیلن معنا یعنی حیاتك روحه اسنادی نظریه‌سی پك قدیمدر. (آنیمزم) ك تاریخ ادیانده‌کی معناسی ایسه ارواح پرستلك‌در. [تفصیلات ایچون (تاریخ ادیان) کتابمزك آنیمزم عنوانلی فصلنه مراجعت!]

برنجی مسئله‌ده، انکار ایله باشلایان فلسفهٔ قدیمه، نهایت خالق کائنات برالله قبول ایتمك مجبوریتنده قالمش، منشأ عالم مسئله‌سنده ایسه طبیعتیله شو نتیجه‌یه واصل اولمشدر: «هرشیئك منشائی اللهدر. عالم، اللهك مرئی بر ظهورندن باشقه برشی دکلدر. عالم، اللهك تأثیریله وجود بولمشدر.». فلسفهٔ یونانیه‌نك واصل اولدیغی بو نتیجه، فلسفهٔ شرقیه‌نك منتهی اولدیغی نتیجه‌نك عینی اولماسی، شایان دقتدر. فی الحقیقه ظهور مسلکی ـ که کائناتك من الازل الله‌ده کامن اولدیغی ومرئی اوله‌بیلمك ایچون ساحهٔ بروزه چیقدیغی ونهایتده تکرار اللهه مرجوع ایده‌جکی اساسنه مستنددر ـ (ودائی) ته‌ئولوژینك الك بارز برخصوصیتیدر.

شرق فلسفه‌سنك (ظهور) حقنده واصل اولدیغی نتایجی، (مانو Manou) مجموعه‌سنك شوپارچه‌سندن چیقاره‌بیلیرز: «کائنات، مبدأده آنجق الٰهی عقل اولده یعنی اعیان ثابته‌ده موجود ایدی. اوزمان هنوز انکشاف ایتمه‌مشدی. ظلماتله محاطه کیبدی. غیرمحسوس، ناقابل تعیین وادراك ایدی. صانکه عمیق براویقویه طالمشدی. بذاته موجود اولان قدرت، ظلماتی طاغیته‌رق ظهور ایتدی. بوتون موجوداتی جوهر ذات الٰهیسندن یاراتمق ایستدی. اولا صولری یاراتدی. بوصولره (نارا Nara) دینیلدی. چونکه (نارا) دن یعنی روح اللهدن طوغمشلردی...».

هندلیلرك کتب مقدسه‌لرندن شاعرلرینك نشیده‌لرینه کچرایسه‌ك عین قناعتك داها رنکین براسلوبده ترنم ایدیلمش اولدیغنی کوریورز: «موجود نامتناهی، صاف وشفاف بربللور کبیدر. شفافیت وصافیتی بوزولمقسزین، بوتون الوانی آلیر واونلری نشر ایدر.».

اوچونجی مسئله‌یه کلنجه؛ ویریلن تفصیلاتدن آکلاشیلدیغی اوزره؛

ایونیا فیلسوفلری ، روحك هوادن ، آتشدن ویا مادی دیکر بر مبدأدن تکون ایتمش اولدیغنی قبول ایتمشلردی. فلسفهٔ یونانیه بو مبدأدن باشلایه‌رق روحك ابدیتی تصورینه قدر یوکسلمشدر . حتی ، روحك یالکز الله ایله بر علاقه‌سی بولوندوغنی دکل ، اللهدن بر جزء اولدیغنی قبول ایتمك صورتیله بو تصوره بر نوع قطعیت ویرمشدر . اللهك ذات وصفاتی حقنده‌کی افکار ، روحك ماهیتی حقنده‌کی استنباجات اوزرینه طوغرودن طوغرویه اجرای تأثیر ایتمشدر : بونك ایچوندرکه ، فلسفهٔ یونانیه ، انکشافنك اك یوکسك دوره‌سنده ؛ روحی بالذات الوهیتك جزئی کبی تلقی ایلمشدر . بو تلقی ، (وحدت وجود Panthéisme) عقیده‌سنك بر نتیجهٔ ضروریه‌سی ایدی. فلسفهٔ یونانیه ، بو دوره‌سنده ، روح ایچون ، بر ازلیت ماضیه ، بر ابدیت آتیه قبول ایدییوردی . حتی روحلرك کمیهٔ کائناتده ثابت قالوب قالمدیغنی بیله صورمغه باشلامشدی . شایان دقتدرکه یونان فلسفه‌سنك روح مسئله‌سنده واصل اولدیغی شو نتایجله ، هند فلسفه‌سنك عینی مسئله‌ده‌کی تلقیسی آره‌سنده ینه بر مماثلت تامه کورولمکده‌در. هند فلسفه‌سنك روح حقنده‌کی تلقیسنی ، (ویدا) لره عائد شو آیتدن چیقاره بیلیرز : « بن ، متعالی (براهما) نك بر ظهور مشعشعی‌یم . هیچ بر زمن اولمدی که او زمانده ، نه بن ، نه‌ده سن موجود اولمه‌مش اوله‌لم ! بن ، هیچ بر زمن هیچ اولمیه‌جغم ! » .

هندلیلر روحه بو عالمده یابانجی بر تماشاکر نظریله باقدقلری جهتله روحی فعلدن زیاده تماشا ومراقبه ایله مشغول عد ومنشأده الوهیتك بلاواسطه بر ظهوری تلقی ایدییورلردی . تعبیر دیکرله ، هند فیلسوفلری روحی ، ذات بارینك بر تکیفی ویا بر استحاله‌سی کبی دکل ، بلکه ذات باریدن بر جزء عد ایدییورلردی . (ویدا) لرده‌کی

شو آیت ، بو قناعتی ناطقدر : «روحك ذات باری ایله مناسباتی ، بر عبدك مولاسی ایله اولان مناسباتی کبی دکل ، بلکه جزئك کل ایله اولان مناسباتی کبیدر. روح ، شعله‌دن فیشقیرمش بر شراره کبیدر. بر جسمدن دیکرینه انتقال ایدر. بعضاً سلسلهٔ موجوداتك علیاسنده ، بعضاً ده اسفلنده بولنور . بعضاً بر جسمی اشغال ایدر . بعضاً ده احواله کوره ، دیکر بر جسمی اشغال ایدر . کوریورزکه صو قطره‌سی بعضاً بولوتلرده ، بعضاً نهرده ، بعضاً ده حیوان ویا نباتات اوزرنده بولونیور. فقط ، ایر کچ چیقمش اولدیغی بحر محیطه دونیور . بونك کبی روح‌ده ؛ انتقالاتی نه قدر متحول ونه درجه چوق اولورسه اولسون ؛ نهایت صادر اولدیغی الوهیته رجوع ایده‌جکدر . »

شرق وغرب ، تعبیر دیکر هند ویونان فلسفه‌لرینك بك آیقیری واعوجاجلی طریقلردن صوکره نهایت عینی نقطه‌یه واصل اولملری ، جداً شایان تدقیق بر موضوعدر. ناصیل که اسلام متفکرلرندن فارابی ، ابن سینا ، غزالی ، ابن عربی کبی ممتاز ذوات‌ده ، مختلف یوللردن یورودکلری ، آیری آیری مه‌تودلر تعقیب ایتدکلری حالده عینی نتیجه‌ده بیرلشمشلردر .

اسلام متفکرلرینك روح حقنده‌کی افکار ونظریاتی

بشریتی پك یاقیندن علاقه‌دار ایدن روح مسئله‌سی ، داها زمان رسالتده، فکرلری غیجیقلامغه باشلامش، ذات رسالتپناهیدن استیضاحده بولوناتلر بیله اولمشدی. فرقان مبین‌ده روحك بر امر ربانی اولدیغی بیان بویورلمقله اکتفا ایدیلمش اولدیغندن ، میل استقصا ایله مجبول اولان دماغلر ، بو امر ربانینك ماهیتی حقنده طبیعتیله دوشونمکه قویولمشلردر . اسلام متفکرلرینك بو خصوصده ایکی طریق تعقیب ایتمش اولدقلرینی کوریبورز : (سلفیه) دینیلن واعاظم فقها ومجتهدین طرفندن تمثیل ایدیلن طریقت پیرولری، بالجمله مسائل مغلقه‌ده اولدیغی کبی (روح) مسئله‌سنده‌ده قرآن واحادیثك ظاهرینه اعتقاد ایتمکی اساس اتخاذ ایتمش ، بو مسئله‌لر حقنده قرآن واحادیثده موجود اولان معلوماتله اکتفا ایده‌رك فلسفی وکلامی مناقشه واستنتاجلره کیریشمکدن توقی ایتمشلردر . بونلره کوره : [ویسئلونك عن الروح، قل الروح من امر ربی] آیتندن مستبان اولدیغی اوزره روح، برامر ربانیدر . بناءً علیه ماهیتی ادراك ممکن دکلدر . بو امکانسزلغه مبنی آیتده یالکز روحك بر امر ربانی اولدیغی بیان بویورلمقله اکتفا ایدیلمش ، ماهیت روح حقنده تفصیلات ویریلمه‌مشدر . سلفیه ، اصول دینده قبول ایتدکلری بو اساس ایجاباتی اوله‌رق ، روحك ماهیتنی ، قدم وحدوثنی ، اجزاء بدندن جزئمی ، یوقسه جسدله قائم

بر قوه ، برعرضمی ، یاخود اجسام واعراضه مغایر باشقه برشیمی اولدیغنی تعمیقدن اجتناب ایلمشلردر . بو اجتنابلرینه [قل الروح من امر ربی] آیتنی تعقیباً [وما اوتیتم من العلم الا قلیلا] دینیله‌رك علم بشرك پك محدود وپك نقصان اولدیغنك صراحتاً بیان بویورلمسنی سبب کوسترمشلردر .

ماهیت روح حقنده ، شمدی‌یه قدر ایلری سورولن نظریه‌لردن هیچ برینك بو معمایی صورت قطعیه‌ده حل وایضاح ایده‌مه‌مش اولدیغی درپیش ایدیلیرسه ، (سلفیه)نك بو اجتنابلرینی محق کورمه‌مز ایجاب ایدر . ناصیل که روحك وارلغنی تصدیق ایدن اك بویوك فیلسوفلرده ماهیت و حقیقتنه دائر بیان فکر ایتمکدن اجتناب ایتمش ، روحك آنجق آثار وتجلیاتندن ، قوا و حادثاتندن بحث ایله اکتفا ایلمشلردر. (قلود برنار Clauul Bernard) و (ریموند Reymond) کبی مشاهیر علما ، (اسپنسر) ، (میل) و (هاملتن) کبی فیلسوفلر ، حقیقت روحك بشریت ایچون بر معمای مخفی اولدیغنی اعلانده تردد ایتمه‌مشلردر .

سلفیه‌نك روحك ماهیتندن بحثه کیریشمه‌یه‌رك یالکز وارلغنی قبول وآثار وشؤنی تتبع ایتمکدن عبارت اولان طریقی اسلم بریول اولمقله برابر، بالآخره مجبوراً ترك ایدیلمشدر. چونکه فلاسفهٔ قدیمه‌نك آثاری عربجه‌یه نقل و ترجمه ایدیلدکدن صوکره ، برچوق مسئله‌لر کبی روحك ماهیتی مسئله‌سی‌ده محافل علمیه‌یی اشغاله باشلامش، بالضروره مسائل لدنیه اطرافنده کورولتولی مناقشه‌لر آچیلمش، نتیجه‌ده مابعد الطبیعیاتك بوتون مباحثی آلابیلدیکنه انکشاف ایتمشدر . بو تاریخدن اعتباراً ، سلفیه‌نك مسلکی بالمجبوریه ترك ایدیله‌رك ، مسائل لدنیه‌یی‌ده عقل

و فلسفه اساسلرینه توفیقاً تدقیق و تعمیق چیغیری آچیلمشدر . بو ایکنجی طریق پیرولرینه ، سلفیه‌یه نسبتله؛ (متأخرین) نامی ویریلیر .

متأخرین ، [وماخلقت الانس والجن الالیعبدون] آیتنده‌کی [لیعبدون] لفظنك [لیعرفون] ایله تفسیرایدیلمش اولمسنه استناداً ، هر مسئلهٔ لدنیه کبی روحدن‌ده بحث ایتمکه مساغ دینی بولوندوغنه حکم‌ایتمش، بوخصوصده بیان فکرده ، تعمیق نظرده هیچ برمحذور کورمه‌مشلردر . بالعکس مادیون و طبیعیون کبی منکرروح اولانلره قارشی ، بو مسئله‌یی تعمیق و ایجاب ایدن مدافعه اساسلرینی ترتیب ایتمکی بر وظیفهٔ دینیه عد ایلمشلردر .

بو ایکنجی طریق پیرولری ـ که ایکنجی عصر هجریدن صوکره کلن بالجمله اسلام متفکرلری دیمکدر — تعقیب ایتدکلری سیستملره کوره، روح حقنده آزچوق جالب نظرفرضیه‌لر قورمش،نظریه‌لرینی نصوصه توفیق صورتیله ایضاحه چالیشمشلردر . بونك ایچوندرکه روح مسئله‌سنك قاریشدیریلوب قاریشدیریلامسنك تعیینی خصوصنده سلفیه‌یه قارشی متحد برجبهه آلان متأخرین ، تعقیب ایتدکلری سیستملرده و روحك ماهیتی حقنده‌کی قناعتلرده بربرلرندن پك‌چوق اوزاقلاشمشلردر . فقط هیچ بری روحك وارلغنی انکار وادیسنه صاپمامشدر .

متأخرینك بو خصوصده‌کی افکارینه ترجمان اولان (فخرالدین رازی) ، [ویسئلونك عن‌الروح ......] آیتنك سبب نزولی حقنده بعض‌مفسرلر طرفندن روایت‌ایدیلان منقبه‌نك‌اویدورمه برشیٔ اولدیغنی اخطاردن صوکره ، بو آیتك روح حقنده تعمیق وفکر وملاحظه‌یه هیچ برصورتله مانع اولمدیغنی تصریح ایتمکده‌در . (رازی) یه

کوره بوتون معمای کائناته‌دائر اتعاب فکر ونظر ایدیلمه‌سنه مساغ بولوندیغی کبی روح مسئله‌سنده‌ده نظریه‌لر سردنده‌ده برمحذور یوقدر حتی بو، معارضلره قارشی الزم‌در :

« روح، ذات‌باریدن‌شاناً اعلا واعظم‌دکلدر. معرفةالله‌ممکن‌وارباب شرایع بونکله‌مأمورایکن‌معرفت روحك غیرممکن اولدیغی وبناءً‌علیه معرفت‌روحه‌متوجه‌مساعینك ممنوع بولوندوغی ناصیل ادعا ایدیله‌بیلیر؟ روح حقنده‌کی آیتدن‌بویله برنتیجه‌چیقارمق ایچون هیچ برسبب یوقدر. آیتدن‌مستبان‌اولان‌شی ، ذات‌رسالتپناهی‌یه (روح‌نه‌در؟)یولنده‌برسؤال ایراد ایدیلمش وطرف‌رسالتدن‌ده ، سائللرك درجهٔ‌ادراکلریله متناسب اوله‌رق (روح برامر الهیدر!) طرزنده جواب ویریلمش اولمسندن عبارتدر . پك کوزل تصور ایدیله‌بیلیرکه (روح نه‌در ؟) یولنده ایراد ایدیلن برسؤال ، شو دورت شکلدن برینی احتوا ایده‌بیلیر :

(۱) ، ماهیت روح نه‌در ؟ متحیزمیدر ویا متحیزده برحالمیدر ؟ یاخود نه متحیز نه‌ده متحیزده حال‌اولمیان آیری برموجودمیدر ؟

(۲) ، روح قدیم‌میدر ، حادثمیدر ؟.

(۲) ، جسدك موت وفناسندن صوکره روح باقی قالیورمی ، یوقسه جسدله برابر فنایاب اولیورمی ؟..

(٤) ، روحلرك سعادت وشقاوتلرینك حقیقتی نه‌در ؟..

حالبوکه [یسألونك عن‌الروح ....] آیتنده سؤالك بوغایه‌لر داخلنده اولدیغنه ویا بونلردن باشقه مسائله عائد بولوندیغنه دائر هیچ برقید صریح یوقدر [۱]. یالکز [قل‌الروح من امر ربی] جوابنه

[۱] اخطار ایدملم که [ویسألونك عن‌الروح ...] آیتیله سؤال‌ایدیلان « (روح) ك روح بشری ویا باشقه بر روحمی اولدیغی حقنده مفسرلرطرفندن

نظراً، سؤالك روحك ماهيت وقدم وحدوثنه عائد اولدیغی اكلاشیلمقده‌در. [وما اوتیتم من العلم الا قلیلا] آیتی ایسه ، روح حقنده دورادور تفكراته دوشمكی منع ایتمش دكل، بلكه محسوسات ساحه‌سی خارجنده اولان عالم امره عائد شیلرك حقایقی قولای قولای ادراك واحاطه ایدیله‌میه‌جكنی ، تجربوی روحیات ساحه‌سی خارجنده‌كی افكار وملاحظاتك ظن درجه‌سنی كچه‌میه‌جكنی تأیید ایتمشدر كه حقیقت حالده بویله‌در. » .

روح مسئله‌سیله اشتغالك جواز ولزومنه قانع اولان متفكرین

مختلف روایتلر ایلری سورولمشدر. (ابن قیم الجوزی)، ذات رسالتپناهیدن وقوعبوله‌جق سؤاللرك آنجق وحی و الهام ایله بیلینن مسائله عائد اوله‌جغنی دربیش ایده‌رك روح مسئولك [یوم یقوم الروح والملائكة ...] آیتنده یوم حشرده ملائكه ایله برابر قائم اوله‌جغی بیلدیریلان روح اولمسی لازم كلدیكنی ادعا ایتمكده‌در . (عبد بن حمید) و (ابوالشیخ) ده (ابن عباس) دن بو ادعایه موافق بر روایت نقل ایتمشلردر . (حسن) و (قتاده) ایسه [نزل به روح الامین علی قلبك] آیتنه استناداً ، روحدن مقصود (جبریل) اولدیغنی وسؤالك‌ده جبریلك نزول والقای وحی ایتمه‌سی كیفیتنه عائد بولوندوغنی سویلمشلردر. مفسرلردن بعضیلری‌ده (روح) ی (قرآن) ایله تفسیر ایتمش. [واوحینا روحاً الیك من امرنا] آیتیله‌ده بو یولده‌كی تفسیرلرینی تأیید ایلمشلردر. بو صوك استدلال و تفسیر ظاهراً [و ننزل من القرآن ماهو شفاء و رحمة] آیتنه ملایمدر. چونكه (ویسألونك عن الروح ...] آیتی، بو آیتی تعقیب ایتمكده‌در. فقط جمهور علما ومفسرین ، ذكر ایتدیكمز طرز تفسیرلره اشتراك ایتمه‌مشلردر. اكثریتك قناعته كوره [و یسألونك عن الروح . . .] آیتنده‌كی روحدن مقصود ، روح انسانی و نفس ناطقه‌در . (فخرالدین رازی) ، (قاضی بیضاوی) كبی مشهور شخصیتلرك داخل اولدیغی اكثریت مفسرین، سؤالك انسانك مبدأ حیات و مدار بدنی اولان روحك حقیقتنه متعلق بولوندوغنی تصریح ایتمشلردر . عصر اخیرده یتیشن مفسرلردن (صدیق خان) ایله (روح المعانی)، صاحبی (آلوسی) زاده‌ده بو قناعتده‌در .

اسلامیه ، حقیقت انسانیه‌نك استكناهی خصوصنده تعمیق فكر وبیان مطالعه‌ده كندیلرینی سربست كورمش وملاحظه‌لرینی بیاندن چكینمه‌مشلردر : حقیقت انسانیه‌نك استكناهی خصوصنده‌كی بوتون فرضیه‌لر ، (بیلدم ، آكلادم ، غضب ایتدم ...) دیین بر انسانده بو فعالیتلرك مسند الیهنك تعیینی اطرافنده تفرع ایتمشلردر. بوتون بونلرك مسند الیهی نه‌در ؟ انسان ، (بن ﷲ یاپدم !) دیدیكی زمان ، یاپمق فعلنك اسناد ایدیلدیكی فاعل – كه حقیقت انسانیه اوندن عبارتدر – نه‌در ؟

روح مسئله‌سیله اشتغال ایدن متفكرین اسلامیه، حقیقت انسانیه‌نك تعیینی ایچون ، او زمانلرده اك دوغرو بر مه‌تود عد ایدیلن احتمالات منطقیه‌یی نظر اعتباره آلمش ، مطالعه ونظریه‌لرینی بو احتماللردن برینه استناداً یوروتمشلردر . بو خصوصده ناصیل دوشونیلمش اولدیغی (فخرالدین رازی) نك شو افاده‌سندن آكلاشیله‌بیلیر : « بر انسان ، مثلا دوشوندم ، ایشله‌دم ، دیدیكی زمان (بن) لفظنك مشارالیهی ، یا جسم (بدن) ویا جسمانی بر شی (عرض ویاقوت) ویا جسم وجسمانینك بر مجموعی اوله بیلیر . یاخود جسم‌ده اولماز ، جسمانی‌ده اولماز ، بلكه اونلره مغایر بر شی اولور [۱]. »

حقیقت انسانیه وروح مسئله‌سنده‌كی نظریه‌لرینی بو احتماللاته تفرع ایتدیرن متفكرین اسلامیه، بو خصوصده ایكی بویوك فرقه‌یه آیریلمشلردر. برنجی فرقه اربابی روحك تجردینی انكار ایتمش ، ایكنجی فرقه منتسبلری ایسه نفسی اثبات وتجردنی قبول ایلمشلردر . روحك تجردنی

---

[۱] فخرالدین رازی . مفاتیح الغیب: [ویسألونك عن الروح... آیتی تفسیری] .

منكر اولانلر ، ماهيت نفس حقنده سرد ايلدكلرى مختلف فرضيه‌لرله بر وجه آتى مذاهبه آيرلمشلردر [١] :

١ . — روح بر جزء لايتجزى‌در . هجرتك (٢٤٥) تاريخنده وفات ايدن (ابوالحسين احمد بن يحيي الراوندى) ايله پيرولرينك مدافعه ايتدكلرى بو مذهب ، فلاسفهٔ قديمه‌دن (ده‌موقريت) طرفندن تأسيس ايديلن (آتوميزم) نظريه‌سيله پك ياقيندن علاقه‌داردر . ابن (راوندى) ، نظريه‌سنى كندنجه شو اساسه استناد ايتديرمكده‌در : «مجردات ممكنه‌نك وجودى ممتنعدر . (نفس) ويا (روح)ك بذاتها قيامنك ظاهر اولمسنه كوره ، (جوهر) اولمسى طبيعى‌در . بو جوهر ، بساطتى‌ده تعقل ايتمكده‌در . او حالده ، غيرقابل انقسام بر جزء لايتجزى‌در . (روح) ويا (نفس) دينيلن بو جوهر فردك محلى‌ده (قلب)در . انسان ، روحك قلب‌ده اولان بو مقداريندن عبارتدر . فقط (كتاب البدأ والتاريخ) مؤلفى ، (ابن الراوندى) مذهبنى باشقه بر شكل‌ده تصوير ايتمشدر . بو تصويره كوره ابن الراوندى مذهبنه نظراً روح ، عرضدر . انسان‌ده اعراض مجتمعه‌دن عبارتدر .

٢ . — روح ، بدنه مشابك حياتدر . مذهب اعتزال اكابرندن (ابواسحق ابراهيم بن سيار بن هانى النظام) طرفندن ايلرى سورولن بو فكر ، فلسفهٔ قديمه‌نك قوانى هيلوروئيزمنه ياقين‌در . نظامه كوره ، انسان ، بدنه مشابك اولان بو روحدن عبارتدر ؛ وانسان‌ده جسددن آيرى بر شى يوقدر .

٣ . — روح ، دماغده قوت ، قلب‌ده فعلدر . بو مذهب ، زمانمزده‌كى ماديون ايله فيزيولوژيستلرك نظريالرينه تقرب ايتمكده‌در .

[١] غزالى . احياء العلوم [فى عجائب القلب]

فى الحقيقه ايلرى‌ده ايضاح ايديله‌جكى اوزره ، ماديونه كوره ، روح ، يعنى فعاليت ذكائيه ، بر وظيفهٔ دماغيه ، تعبير ديكرله بر احتراقدن متحصل دماغى بر قوتك انكشافندن باشقه بر شى دكلدر .

٤ . — روح اوچ شيدن مركب بر مجموعه‌در . قديم اطباى اسلاميه‌دن بر چوغنك طرفدار اولديغى بو مذهبه كوره ، روحى تشكيل ايدن مجموعه‌دن برنجيسى بخار كبى حار بر جسم لطيفدر . محلى‌ده (قلب)در . حيوانك قوامى ، بونكله اولديغى ايچون ، (روح حيوانى) نامى ويريلمكده‌در . ايكنجيسى قوامى لطيف وينه بخار كبى بر جسمدر . بونك‌ده محلى (قره جكر) در . بوكاده (روح طبيعى) اسمى ويريلمشدر . اوچونجيسى‌ده ينه بر جسم لطيف بخاريدر . محلى‌ده (دماغ)در . بوكاده (روح انسانى) دينلمكده‌در . بو مذهبك (آرسطو) مكتبنك نظرياتندن واسع نسبتده ملهم اولان ازمنهٔ قديمه‌نك طبيب شهيرى (جالينوس Galien) نظريه‌سيله علاقه‌دار اولديغى شبهه‌سزدر . بو مذهب‌ده افاعيل حياتيه ايچون (روح حيوانى) ، افاعيل دماغيه ايچون‌ده (روح انسانى) ديه ايكى مبدأ قبول ايديلدكدن صوكره ، اوچونجى اوله‌رق برده (روح طبيعى) تصورينه نه‌دن لزوم كورولمش اولديغى وارد خاطر اوله‌بيلير . فقط ، افلاطون ايله آرسطو پيرولرينك نيچون اوچ نوع روح تصور ايتمش اولدقلرى دوشونيليرسه روح طبيعى‌نك رولى‌ده اكلاشيلمش اولور .

٥ . — حقيقت انسانيه هيكل محسوس‌دن عبارتدر [١] .

[١] بو مذهب طرفدارلرى ، دعوالرينى [يا ايها النفس الانسان ماغرك بربك الكريم . الذى خلقك فسويك فعدلك فى اى صورة ماركبك] آيتنه استناد ايتديرمشلر ، انسانى حدو يازسم ايله تعريفه لزوم كورميه‌رك اونى معلوم بنيهٔ محسوسه اوزرينه مبنى بر جسم‌دن عبارت تلقى ايتمشلردر .

(فخرالدين رازى) ، بو مذهبى متكلمينه اسناد ايتمش ، رد وابطالى ايچون اون يدى قدر دليل سرد ايلمشدر . (شرح مواقف) دەدە بو مذهب ، رازينك اثرينه توفيقاً جمهور متكلمينه اسناد ايدلمشدر . (فخرالدين رازى) و(عضدالدين الايجى) نك شو تصريحلرينه نظراً متكلمينك اكثريتنى بو مذهب طرفدارى عد ايتمەمز ايجاب ايدر [١] . فقط ، (امام غزالى) نك صلاحيتدار بر

[١] (باب الفتوح لمعرفة احوال الروح) مؤلفى (شيخ عبدالهادى) ، فخرالدين رازينك حقيقت انسانيەنك يعنى نفسك هيكل محسوسدن عبارت اولديغى مذهبنى جمهور متكلمينه اسناد ايتمەسنى تنقيداً شو سطرلرى يازيور : متكلمينك (حقيقت انسان ، هيكل محسوسدن عبارتدر.) سوزلرندن مرادلرى ، (حقيقت انسان ، روحك اقترانى اولمقسزين ، مجرد بو بدندن و بوهيئتدن عبارتدر) ديمك اولمسى عقله كلمز بر احتمالدر . ارباب عقل و عرفاندن بركيمسه ، بويله برشى تفوه ايدەمز. چونكه ، حقيقت انسان مجرد بو جسم وهيكلدن عبارتدر. دينيلديكى تقديرده ، بو جسمك جمادات منزلەسنده اولمسى لازم كلير. بو صورتلەده انسان [يا ايها الانسان انك كادح الى ربك كدحاً فملاقيه : اى انسان ، ربكه ملاقات ايدنجەيه قدر عملكده صرف جهد ايدەرك چاليشيورسك وشبهه يوقدركه او عملك جزاسنى كورەجكسك ! عملك ايى ايسه جزاده خير اولەجق! عملك فنا ايسه جزاده شر اولەجق !] كبى آيتلرله مخاطب اولمسى صحيح اولمز. ظاهر اولان متكلمينك مرادى شودر : انسانك مفهومنده نظر اعتباره آلنان شئ ، ـ روحك تعلق لوازم انسانيتدن اولمسنه رغماً ـ حواس مدركەيى مشتمل اولان نفس جسمدر . روح ، انسانك مفهومنده جسمه تابعدر . روح ، نه باشلى باشنه ، نەده جسدله برابر ، مفهوم انسانده داخل دكلدر . حالبوكه (رازى) دە ، تفسيرينك بريرنده متكلمينك سوزلرينى بيان ايتديكمز معناده اولەرق شو افاده ايله تصريح ايتمكدەدر : « نفسك اثباتنه طرفدار اولان ايكى فرقەدر . برنجيسى محققلردركه انسان بو جوهر نفسانى ايله بو بدندن عبارتدر ، ديورلر. ايكنجى فرقه اربابى‌ده شو فكرده بولونيورلر : « نفس بدنه تعلق ايدرسه اونكله بيرلشير، نفس عين بدن، بدنده عينى نفس اولور.

لسانله بيان ايتديكى اوزره وجود متكلمين، بحثى كله جك اولان اون برنجى رأيى التزام ايتمشلردر. فقط هرايكى مذهبه طرفدار اولان متكلمين‌دە روحك جسم اولمسنده اتفاق ايتمشلردر . شوقدركه اون برنجى رأيى التزام ايدنلر ، روحك جسددن ماهيت اعتباريله آيرى اولديغنى قبول ايتدكلرى حالده ، حقيقت انسانيەيى هيكل محسوسدن عبارت ايدنلر ، بوكاده لزوم كورمەمشلردر .

٦ . — روح ، كميت و كيفيت اعتباريله معتدل اخلاط اربعەدن عبارتدر . بومذهب اطباى قديمه آرەسندە شايع اولمشدى [١] .

٧ — روح ، مزاج نوعينك اعتدالندن عبارتدر . بو مذهبى التزام ايدنلرينه اطبادر .

٨ .— روح ، دم معتدلدن عبارتدر . بوفكرى التزام ايدنلر ،

اتحادى متعاقب هر ايكيسى مجموعى‌دە انساندر . ئولوم كلنجه بو اتحاد بوزولور. نفس باقى ، جسد مضمحل اولور. » . رازينك بو افادەسندن ذهنه خطور ايدن شئ شودر : برنجى فرقه اربابنك ادعالرينك معناسى، انسان لفظى بعضاً اطلاق اولنور. بعضاً ده بو لفظله هيكل جسمانى قصد اولنور. يوقسه بو ادعانك معناسى ايكيسى برلكده حقيقت انسانى تشكيل ايدرلر ديمك دكلدر . چونكه بويله اولسيدى ، ايكنجى فرقەنك كلامنك عينى اولوردى . شو حالده انسان يالكز جسمدن عبارتدر دينلر ، ناصيل محققين متكلميندن اولورلر !.) . فقط ، (شيخ عبدالهادى) بو انتقادنده محق دكلدر . چونكه رازينك بوراده بحث ايتديكى ايكى فرقه . روحك مجرد اولديغنى قبول ايدنلردر . يوقسه متكلمين دكلدر .

[١] بوكون آرتق تاريخ طبابته عائد اولان (اخلاط اربعه Les quatres humeurs) نظريەسى ايلك دفعه (جالينوس Galien) طرفندن تأسيس اولنمشدر. بو نظريەيه كوره صحت، وجودك مايع قسملرينى تشكيل ايدن (قان ، صفرا ، سوداء وبلغم) لك كيفيت وكميت اعتباريله تناسب و حال اعتدالده بولونمالرينك بر نتيجەسيدر .

قانك كثرت واعتدالندن حياتك قوت بولمسنه ، قلت وعدم اعتدالندن ده حياتك ضعفه دوچار اولمسنه باقه‌رق ، نفسى معتدل قان تلقى ايتمشلردر.

٩ . — روح ، هوادن يعنى نفس‌دن عبارتدر . پك سطحى وابتدائى بر مشاهده محصولى اولان بو فكر طرفدارلرى ، صولوغك كسيلمه‌سيله حياتك منقطع اولديغنه استناد ايتمشلردر . ديمك كه بو قناعت اربابنه نظراً انسان اوفورولمش بر طولوم مثابه‌سنده‌در !...

١٠ . — روح ، بدنك شكل وتخطيطندن واجزاسنك تأليفاتندن عبارتدر .

١١ . — روح ، ماهيت اعتباريله جسد محسوسه مخالف وفقط كل صوينك كل‌ده ، زيتون ياغنك زيتون دانه‌سنده سريانى كبى ، بدن محسوسه سارى اولان نورانى ، علوى ، حى ومتحرك بر جسمدر. بو مذهب اربابنه كوره ، بدنده سارى بر جسم نورانى اولان روح ، تحلل وتبدل ، تفرق وتمزق قبول ايتمز. بدن محسوس تكون ايده‌رك كنديسنده استعداد تام حاصل اولديغى زمان ، بو جسم لطيف نورانى ، اوكا نفوذ وسريان ايدر . بدن قبول فيضه صالح اولديغى مدتجه اوكا حيات افاضه ايدر . سريانه مانع بر حال حادث اولديغى زمانده سريان منقطع وموت حاصل اولور . (امام الحرمين) ك مختارى اولان بو نظريه ، اكابر متكلميندن بر چوقلرى طرفندن ترويج و قبول ايديلمشدر . (ابن قيم الجوزى) ، پك مشهور اولان كتاب (الروح والنفس) عنوانلى اثرنده ، (امام شعرانى) ده (يواقيت الجواهر) نام كتابنده بو نظريه‌يى ترجيح ايتمش ، اثبات وتأييد

مقصديله بر چوق دلائل ايراد ايلمشلردر [١] . (فخرالدين رازى)ده ، بو نظريه‌نك حيات و موت حقنده كتب سماويه‌ده موجود آيتلره مطابقتنى ايلرى سوره‌رك قوتلى بر مذهب اولديغنه اخطار ايتمكده‌در.

امام (نووى) نك ترجيح ايتديكى بر نظريه داها واردر كه ؛ اساس اعتباريله ؛ بوندن فرقلى دكلدر . (نووى) نك نظريه‌سنه كوره : «روح ، بر جسم لطيفدر. فقط بدنه سارى دكل ؛ بلكه صويك عود احضرله اختلاطى كبى ؛ بدنله مختلطدر». رؤساى معتزله‌دن مشهور (نظام)ك ذكر ايديلن فرضيه‌سى اساس اعتباريله ؛ امام الحرمينك نظريه‌سنه توافق ايتمكده‌در . بدنه مشابك حيات يعنى (نظام) ه كوره ، « انسان ، حقيقتده نفس‌دن عبارتدر . نفس بدنده سارى اجزاء لطيفه‌در . كل صوينك كلده ، ياغ سودده سارى اولديغى كبى روح‌ده بدن‌ده ساريدر . اول عمردن آخر حياته قدر باقيدر. كنديسنه تحلل ، تبدل ، تطرق طارى اولمز. حتى بر عضو بدن كسيله‌جك اولورسه ، بو جسم لطيفدن او عضوده بولنان اجزا ، سائر اعضايه چكيلير » . نظامك شو فكريله يونان قديم فيلسوفلرندن

[١] (باب الفتوح لمعرفة احوال الروح) مؤلفى ، بو مذهبك اكابر متكلمين طرفندن ترجيح ايديلمش اولديغنى واسباب ترجيحلرينى شو صورتله بيان ايتمكده‌در: « وهذا هو المختار عند وجوه المتكلمين لوجوه : الاول ، انا نحكم على الكلى بالجزئى فيلزم ان يدركهما اى انه لابد فى الحكم من استحضار المحكوم و المحكوم عليه ومدرك الجزئى مناهو الجسم ليس الا كما فى جميع الحيوانات. الثانى ، ان كل واحد يقطع بان المشار اليه باناما حاضر هناك وقائم وقاعد وماذاك الا الجسم . الثالث انه لوكانت مجردة لكانت نسبتها الى الابدان على السواء فجائز ان تنتقل منه فلا يكون زيد الآن هو الذى كان .. ». فقط ، اسباب ترجيح اوله‌رق ايلرى سورولن شو دليلر علمى بر قيمتى حائز دكلدر. (شرح مقاصد)ده (سعدالدين تفتازانى)ده بو دليللرك ضعفنه خاصةً اشارت ايتمشدر .

(ئەپیكورك) لكافكارى آرەسندەكى مشابهت شايان تدقيقدر . كرچه (نظام) ، يونان فيلسوفنك نظريەسنى عيناً وتماماً آلمامشدر . فقط ، فرضيەسنى قورارکن ، (ئەپيكور) دن ملهم اولديغى شبهەسزدر.

(عبدالملك بن حبيب) نامنده برىده روحك داخل بدنده انسان صورتنده اللى ، آياقلى برجسم لطيف اولديغى ادعا ايتمشدر . بو آدمه كوره ، بوغريب تمثالك هرعضوى ، اعضاى بدندن عينى عضوه تقابل ايتمكدەدر . كوروليوركه روحك تجردينى قبول ايتمەين بومذهبلردن بعضيلرى پك ابتدائى وعادتا چوجوقجه تلقيلردر. چونكه بوفكرلر ، بشريتك ابتدائى دورلرندن قالمه عاميانه شيلردر. بعضيلرى ايسه ، فلسفهٔ قديمەدن انتقال ايدن فكرلرك آز چوق محرف برر شكليدر . هرحالده بو تلقيلردن هيچ برنده اسلامى بر تمغا يوقدر . واساساً اولەمزده. چونكه فرقان مبينده روحك برامر ربانى اولديغى تبليغ ايدلمكله اكتفا ايدلمش ، بو امر ربانينك ماهيتى حقنده هيچ برشى سويلەنيلمەمشدر . بناءً عليه بو خصوصده سرد ايديلن بو كبى فكرلر ، اكر تجربه وعلمه مستند دكلسه ، منحصراً بر فرضيه ، بر تصوردن عبارتدر [١] . اساساً بونلرى ذكر ايديشمزده قيمت

[١] متكلميندن مهم براكثريتك اون برنجى مذهبى التزام ايتمش اولدقلرينى سويلەمشدك . بو التزامده ، دينى بردليله مستند دكلدر. يالكز روحك بوبولده تلقيسى بعض آيتلرك ظواهرينه اويغون كورولەسى ، بر چوقلرينى بوفكرى قبوله سوق ايتمشدر . بو سببدندركه (امام الحرمين) ، پيرو اولانلر . [الله يتوفى الانفس حين موتها والتى لم تمت فى منامها فيمسك التى قضى عليها الموت ويرسل الاخرى الى اجل مسمى] و [لوترى اذالظالمون فى غمرات الموت والملائكة باسطو بايديهم اخرجوا انفسكم اليوم تجزون عذاب الهون ...] و [هوالذى يتوفاكم بالليل ويعلم ماجرحتم بالنهار ثم يبعثكم فيه ليقضى اجل مسمى

علميەلرى اولديغى ملاحظەسيله دكل ، انكشافات فكريه تاريخنى تنوير ايتمش اولمق مقصديلەدر .

روحك تجردينى التزام ايتمەين مذهبلردن يالكز يدنجى مذهب اربابى روحك عرض اولديغى فكرينى ايلرى سورمش ، ديكرلرى ايسه جسميتنه قائل اولمشلردر [١] .

ثم مرجعكم ...] و [فلولا اذا بلغت الحلقوم وانتم حينئذ تنظرون ..] كبى آيتلرله بونظريه آرەسنده صيقى بر مطابقت كورمشلردر . بوذوات (بن) لفظنك مشاراليهنك يعنى روحك برجسم لطيف اولديغنه برده [الارواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف وما تناكر منها اختلف] حديثيله استدلال ايدەرك ارواحه تناكر وتعارف كبى اوصاف جسميه اسناد اولنمسنى روحك جسم اولديغنه دليل اتخاذ ايلمشلردر . فقط بوفكره طرفدار اولميان وروحك تجردينى قبول ايدن (غزالى) ، (فخرالدين رزى) و امثالى اكابر علمانك ، كرك ذكر ايديلن آيتلرى وكرك شوحديثى كندى نظريەلرينه كوره تفسير وتوضيح ايتمكده مشكلات چكمەمش اولدقلرى كوروليور .

[١] فخرالدين رازى ، تفسير كبيرنده روحك عرض اولديغنى صاحب عقل هيچ بر كيمسه ادعا ايتمەمشدر ، يولنده بر مطالعه سرد ايتمشدر. فقط ، قاضى (عياض) بر قسم متكلمينك روحى عرض و حياتدن عبارت عد ايلدكلرينى و (استاذ ابو اسحق) ك بو قناعتى اختيار ايتديكنى تصريح ايتمكدەدر . (ابن رشد) ك ده (غزالى) نك (تهافة الفلاسفه) سنه يازديغى (تهافة التهافة) عنوانلى اثرنده حشر مسئلەسندن بحث ايدركن : (و كذلك لا يصح القول بالاعادة على مذهب من اعتقد من المتكلمين ان النفوس عرض وان الاجسام التى تعاد هى التى تعدم وذالك ان ماعدم ثم وجد فانه واحد بالنوع لا واحد بالعدد بل اثنان بالعدد..) افادەسيله متكلميندن بعضيلرينك روحك عرض اولديغنه قانع بولوندقلرينى تصريح ايتمكدەدر. (باب الفتوح لمعرفة احوال الروح) مؤلفى ، رازينك بياناتنى شو صورتله تأويل ايدييور : (اقول ان الظاهر ان قول الرازى لا يقول به عاقل ليس المراد منه ان احداً من العقلاء لم يقل به اصلا كيف و قد قال به اكثرالمتكلمين على ما ذكره القاضى عياض وكان مراده ان القائلين به لم يتد بروا ه ...)

اسلام عالمنده، متکلمینك محققلری دینیلن ذواتله حکما و متصوفین دن بر قسم ذوات ده، بالمقابله (روح) ویا (نفس)ك مجرادتن اولدیغنی قبول ایلمشلردر . بدندن آیری اوله‌رق بر نفس ، بر روح مجرد اثبات ایدنلره کوره، «ماهیت انسانیه جسم وجسمانی دکلدر. روح‌ده برجوهر مجرددر». بوفکرده بولنان عالملرده ایکی فرقه‌یه آیریلمشلردر. محققینی احتوا ایدن برنجی فرقه طرافدارلرینه کوره : « انسان ، بو جوهر نفسانی ایله بو بدندن عبارتدر . » . ایکنجی فرقه پیرولری ایسه قناعتلرینی شو یولده ایضاح ایتمشلردر: « نفس بدنه تعلق ایدرسه اونکله اتحاد ایدر. نفس بدنك، بدن‌ده نفسك عینی اولور. اتحادلرندن صوکره‌ده ایکیسنك مجموعی انسان اولمش اولور . ئولومله بو اتحاد بوزولور . نفس باقی ، بدن ایسه مضمحل اولور . [۱] » .

معاد روحانی‌یه قائل اولان (فلاسفهٔ اسلامیه) ایله (ابو حامد غزالی) ، (راغب اصفهانی) ، (صدرالشیرازی) ، (حلیمی) ، (ابو زیدالدبوسی) ، قدمای معتزله‌دن (معمر بن عبادالسلمی) ، شیعه فرقه‌سندن (شیخ مفید) ، (محمد بن نعمان) ، کرامیه فرقه‌سندن بر جماعت ، اهل سنت و متصوفین‌دن بر جم غفیر ، روحك تجردی رأیی اطرافنده طوپلانمشلردر. کرچه مختلف افکار و مذاهب اربابندن هربرینك بو اساس اوزرینه قورمش اولدقلری نظریه‌لرله بوندن تفرع ایتدیردکلری مسائل ، تاميله بربرلرينك عینی دکلدر. مثلا (غزالی) برچوق نقاطده (ابن سینا)یه مخالف براستقامت تعقیب ایتمش اولدیغی کبی (فخرالدین رازی)ده روحی بدنه مخالط برجوهر عدایده‌رك فلاسفه وغزالیدن آیریلمشدر. رؤسای اعتزالدن (معمر بن

[۱] فخرالدین رازی . تفسیر کبیر .

عبادالسلمی)، ابعادی بولونمایان وبناءً علیه جسم اولمیان روحك بحاله هیچ بر مکان‌ده اولمدیغنی وکندیسنی مواضعك محیط اوله‌میه‌جغنی ادعا ایتمشدر. (هشام بن الحکم)ده روحی برنوع نور عدایلمشدر. متصوفه ایسه، بونلردن فرقلی برطریق تعقیب ایتمشلردر. فقط، بوتون بو مختلف قناعتده بولونان ذوات، حقیقت انسانیه‌نك یعنی (أنا)نك جسم وعرض اولمدیغنده اتفاق ایتمش ، روحك بر (جوهر مجرد) اولدیغنی قبول ایلمشلردر [۱]. فقط ، اونوتمامق ایجاب ایدرکه ، بو قدر مختلف

[۱] جوهر ، متکلمینه کوره ممکن و موجود اولان شیٔ دیمکدر . متکلمین نظرنده هر ممکن حادث اولدیغندن ، جوهرده حادثدر . بو سببدن متکلمین جوهری ، بالذات حادث متحیز دیه تعریف ایلمشلردر . حکمانك اصطلاحنه کوره‌ده جوهر ، ایستر قدیم اولسون ، ایستر حادث اولسون، بنفسه قائم موجود دیمکدر . قدمادن بعضیلری جوهری ، کندیسندن باشقه‌سی ترکب ایدن شیٔ معناسنده قوللانمشلردر. بوتلقی‌یه کوره جوهر جزء لایتجزی دیمکدر. (عقائدنسفیه) ده‌کی « والعین اما جوهر او جسم لانه اما مرکب من جوهرین فصاعداً وهوالجسم اوغیر مرکب وهوالجوهر ویسمی الجزء الذی لایتجزی ایضاً » عباره‌سنده جوهر بومعناده استعمال ایدیلمشدر . فقط ، متأخرینك (جوهر)ی (عین) ك مرادفی اوله‌رق استعمال ایتمش اولدقلری کورولیور . متأخرین (جزء الایتجزا) یه‌ده (جوهرفرد) تسمیه ایلمشلردر . (مواقف)ده دینیلیورکه: « متکلمینه کوره بالذات متحیز اولمیان هیچ برجوهر یوقدر . اکر جوهر بر ویا بر چوق جهتدن انقسام قبول ایدرسه عند الا شاعره او ، جسمدر. اکر هیچ انقسام قبول ایتمزسه (جوهر فرد) در . » . مواقف صاحبنك شو حصری ؛ هیچ یوقکه ؛ جوهر مجردك وجودینك امتناعنه ویا عدم ثبوتنه قائل اولانلره نظراً یاپیلمش برحصردر. فقط ، غزالی ، راغب اصفهانی وفخرالدین رازی کبی جوهر مجردك وجودینی قبول ایدن ذواته کوره بو حصر هیچ بر صورتله طوغرو اوله‌مز .

ومتنوع مذاهب اربابنك (جوهر) ى تلقيلرى بالطبع بربرلرينك عينى دكلدر [١] .

روحك قدم وحدوثى مسئله‌سنه كلنجه ، فرق اسلاميه‌دن يالكز (زنادقه) ، افلاطونه اتباعاً روحك قدمنه قائل اولمشلردر. (زنادقه) مدعالرينى تأييد ايچون شو مطالعه‌يى سرد ايديورلر : « روح حادث اولسيدى غير دائم اولوردى. چونكه هر حادث فاسد يعنى قابل العدمدر. قبول عدم ايسه ، ابديته منافيدر . حالبوكه ابدى اولان هر شئ ازليدر . روحك ابديتى ثابت اولديغندن، ازليتى يعنى قدمى ده ثابتدر.

[١] (عبد الحكيم) مواقف اوزرينه يازديغى اثرنده جوهر حقنده‌كى حكما ومتكلمين اصطلاحلرنى ايضاح و آره‌رنده‌كى مناسبتلرى تعيين وتشريح ايتمشدر. فلسفهٔ قديمه‌نك خطوط عموميه‌سنى مصور اولان بو پارچه‌يى، اهميتنه بناءً بروجه آتى نقل ايديورز : « ان الممكن الذى لايكون متحيزاً اوحالاً فيه يسمى مجرداً باتفاق الحكماء والمتكلمين . و اما كونه حادثاً او قديماً او موجوداً او معدوماً او محتملاً لهما فخارج عن مفهومه. ولذا يستدل الحكماء على وجوده و قدمه والجمهور من المتكلمين على انه لم يثبت وجوده. فجاز ان يكون موجوداً وان يكون معدوما ويسمى المجرد المذكور مفارقاً ايضاً بكسر الراى اى غائباً عن الحس وقسموا المجردات الى مؤثرة فى الاجسام او مدبرة لها اولا. فالاول هى العقول السماوية عند الحكماء وهى الملاء الاعلى فى عرف الشرع . والثانى الاجسام الفلكية التى هى فى عرف الشرع الملائكة السماوية والملائكة السفلية تدبر العناصر و هى اما ان تكون مدبرة للبسائط الاربعة العنصرية و انواع الكائنات و هم ملائكة الارض و اما ان تكون مدبرة الاشخاص جزئية و تسمى نفوساً ارضية كالنفوس الناطقة ، والثالث ينقسم الى خير بالذات و هم ملائكة الكروبيون بتخفيف الراء اى المقربون و هم المستغرقون فى انوار جلال الحق تبارك و تعالى لايتفرغون لتدبير اجسام ولا غيرها والى شرير بالذات هم الشياطين ومستعد للخير والشر وهم الجن والظاهر من كلام الحكماء ان الجن والشياطين هى النفوس البشرية المفارقة ، من ابدان كانت شريرة.... »

ثانياً ، روح حادث اولسه ، مجرد اوله‌مز ، بلكه مادى اولوردى . چونكه، هر حادث ماده ومدتله مسبوقدر » . زنادقه، ادعالرينى تأييد ايچون ، كندى آره‌لرنده هيچ ده استناد ايتمدكلرى دلائل نقليه‌يه بيله مراجعت ايتمشلردر [١] .

فرق اسلاميه‌نك كافه‌سى ، روحك حدوثنده اتفاق ايتمشلردر . يالكز روحك بدندن اول ويا بدندن صوكره حادث اولديغى مسئله‌سى زمين اختلاف اولمشدر. (مشائيه) مسلكنه پيرو اولانلر ، روحك بدندن صوكره يعنى جنينك رحم مادرده تشكل و خلقتندن صوكره حادث اولديغنى ادعا ايتمشلردر [٢]. مشائيون اسلاميه ، فرقان مبينده بدنك كچيرديكى صفحات و اطوارك ذكرندن صوكره [ثم انشأناه خلقاً آخر] بويورولماسنى ، روحك بدندن صوكره خلق اولنديغنه شرعى بر دليل اوله‌رق ايلرى سورمش ، خلقت آخرك افاضهٔ روح اولديغنى ادعا ايلمشلردر . (غزالى) ده ، بعض افاده‌لريله بو رأيى التزام ايتديكنى آ كلاتمقده‌در. مع مافيه، (غزالى)نك بعض افاده‌لرندن ده روحك قبل البدن حدوثنه قائل اولديغى آ كلاشيلمقده‌در . (صدر شيرازى) نك افاداتى ده (غزالى) كبى ، هر ايكى وجهه‌ده شاملدر.

[١] زنادقه‌نك استدلال ايتدكلرى دلائل نقليه [الارواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف و ما تناكر منها اختلف) و (كنت نبياً وآدم بين الماء والطين] حديثلريدر . فقط ، هر ايكى حديث ده ارواحك قدملرينه دكل آنجق قبل الابدان موجوديتلرينه دلالت ايتمكده اولدقلرى جهتله ، زنادقه‌نك بونلرله روحك قدمنه استدلال ايتملرى طوغرو اوله‌ميه‌جغى شبهه‌سزدر .

[٢] اوله‌جه بحث ايديلديكى اوزره ، (افلاطون) روحك قدمنه (آرسطو) و پيرولرى ايسه حدوثنه قائل اولمشلردر . آرسطو و پيرولرينه كوره ، روح بدندن صوكره يعنى جنينك رحم مادرده تكون وخلقتنى متعاقب حادث اولمقده‌در.

جمهور متکلمین ایسه ، روحك قبل البدن حادث اولدیغی رأینه تمایل ایتمشلردر .

بوتون بو نقاط نظر اختلافی ، مسئولیت اخلاقیه‌نك کیمه عائد اوله‌جغنی تعیین‌دن نشأت ایتمشدر . انسان‌ده مکلف، مثاب ویامعاقب اولان کیم‌در ؟ تعبیر دیکرله انسانك حقیقی هویتی نه‌دن عبارتدر؟.. متقدمین ارباب اعتزالدن (بشربن معتمر) ، (هشام بن حکم) ، (ابو الهذیل العلاف) و (ابوالحسین الخیاط) ه کوره انسان‌ده مکلف ، مثاب معاقب اولان شخص مرئی یعنی هیکل محسوس ایله روحدر . جسد محسوس خارجنده باشقه برشی بولونمادیغی ادعاسنی التزام ایدن (ابراهیم النظام) ه کوره‌ده انسان ، روحدن عبارتدر. بو روح‌ده بدنله مشابك اولان حیاتدر . بناءً علیه مسئول اولان بوروحدر. خلاصه، بوتون بواختلافلر شونتیجه‌یه منجر اولمقده‌در . (۱) انسان ، یالکز روحدن‌عبارتدر. (۲) انسان روح ایله بدندن عبارتدر. دیمك که، اسلام متفکرلرینی‌ده اساس‌ده آیران شیٔ انسانك یالکز روحدن ویا روح ایله بدندن عبارت اولمسی کیفیتی‌در. یوقسه روحك اثبات ویا انکاری مسئله‌سی دکلدر .

متفکرین اسلامیه طرفندن روح حقنده سرد ایدیلن شونظریه‌لردن باشقه داها بعضی فکرلر وارسه‌ده کوچوك بر تحلیل نتیجه‌سنده بو فکرلر ذکر ایدیلن مذهبلره ارجاع ایدیله‌بیلیر .

اسلام متفکرلری ، مابعدالطبیعی مسائلده تعقیب ایتدکلری مبدأ و اصول اعتباریله مختلف مکتبلره آیریلمش اولدقلرندن هر مکتبك روح مسئله‌سنده‌کی تلقیسنی کوسترمش اولمق ایچون ممثللرندن برر ذاتك افکار و نظریاتنی تشریح ایتمك مناسب کورولمشدر :

فلاسفهٔ اسلامیه‌نك علم الروح نظریه‌لری

حکمای اسلامیه ، فلسفهٔ قدیمه عمده‌لریله دین اسلام اساسلرینی تألیف ایتمك غایه‌سنی تعقیب ایتدکلری جهتله ، مابعدالطبیعیاته عائد مسائلك ایضاح وتعلیلنده دین ایله فلسفه آره‌سنده بر نقطهٔ نزاع براقامغه چالیشمشلردر . (یعقوب بن اسحق الکندی) و (ابونصر محمدالفارابی) ایله باشلایان بوجریان ، (ابن‌سینا) و (ابن باجه)نك آتشین ذکالریله انکشاف ایتمش ، (ابن‌رشد) و (نصیرالدین‌طوسی) کبی ذواتك اصولی مساعیلری سایه‌سنده رنکین برشکل آلمشدر .

قحطانیلردن (کنده) قبیله‌سنه منسوب اولان(الکندی) ، شرق وغربده بویوك بر شهرت قازانمش ایسه‌ده یالکز اسملرینی اوکرده‌نه‌بیلدیکمز آثار عدیده‌سندن اخلافه بر قاچ رساله‌دن باشقه برشی‌انتقال ایتمه‌مشدر [۱]. بونك ایچوندرکه (الکندی) نك سیستمی حقنده‌کی معلومات پك نقصاندر . فقط ؛ عرب فیلسوفی

[۱] الکندی، خلیفهٔ عباسی (المعتصم‌بالله) دوری رجالندندر. بر آرالق معتصمك اوغلی (احمد) ك خدمت تدریسیه‌سنده بولونمش وخلیفه (المعتمد) زماننده یعنی هجرتك (۲٦۰) تاریخنده وفات ایلمشدر . پك چوق اولان مؤلفاتنك منتظم برر لیسته‌سی (ابن ندیم) ك (فهرست)ی ایله (ابن‌قفطی)نك (تاریخ‌الحکما)سنده مندرجدر. دوقتور (Albino Nagi) ، عرب‌فیلسوفنك بوقتیله لاتینجه‌یه ترجمه ایدیلمش اولان اوچ رساله‌سنی طبع و نشر ایتمشدر . بورساله‌لردن ایکیسی (وجود) و (عقل) نظریه‌لرینی احتوا ایتمکده‌در .

(الکندی) یه نسبتله تورك فیلسوفی (فارابی)نك [۱] داها فضله آثاری زمانمزه قدر انتقال ایتمش اولدیغندن اوچونجی و دوردنجی عصر هجریلرده فلاسفهٔ اسلامیه نك روح و مابعدالطبیعیات ساحه سنده کی وضعیت فکریه لری بو اثرلر سایه سنده اولدقجه تنور ایتمشدر . (فارابی) ایله معاصر اولان (مقدسی) نك اخیراً (قله مان هوآر Clement huart) طرفندن (پارس) ده طبع اولنان (کتاب البدأ والخلقه)سی هندستانده طبع ایدیلن (رسائل اخوان الصفا)ده بوخصوصده اهمیتلی بر وثیقه تشکیل ایتمکده در. بوتون بو وثیقه لردن آکلاشلدیغنه کوره فلاسفهٔ اسلامیه ، عمومیتله روحیوندر [۲] . فقط ، بوخصوصده (فارابی)نك افکاری (الکندی) یه نسبتلی داها وضوحلی در[۳]. ناصیل که (ابن سینا) نك نظریه سی ده (فارابی) یه نسبتله دها سیستهماتیك در . بونك ایچوندر که اسلام فیلسوفلرینك روح حقنده کی نظریه لرینه طانتمش اولمق ایچون ، ابن سینا نظریه سنك ذکریله اکتفا ایده جکز .

---

[۱] فارابی نك فلسفه سیستمی و روح نظریه سی قریباً نشر ایدیله جك (تورك فیلسوفی فارابی) عنوانلی اثرمزده برتفصیل ایضاح ایدیلمش اولدیغندن بوراده آیریجه تشریحه لزوم کورولمه مشدر .

[۲] ان الانسان منقسم الی سر و علن ، اما علنه فهو الجسم المحسوس باعضائه و امشاجه و قد وقف الحس علی ظاهره و دل التشریح علی باطنه . واما سره فقوی روحه ... (فصوص الحکم للفارابی)

[۳] محمد بن طرخان بن اوزلغ ، سیحون نهری بویلرنده وقتیله (فاراب) دینلن (اوطرار) بلده سنده طوغمشدر . وطنندن چیقدیغی زمان عربجه بیلمه ین فارابی ، عراقه کلدکدن صوکره ، محیطه توفیقاً (ابو نصر) کنیه سنی آلدیغی کبی لسان عربیده ، مکمل صورتده اوکرنمش ، بوتون مؤلفاتنی بو لسانله قلمه آلمشدر. اوزون و فیلسوفانه برحیات کچیرن فارابی هجرتك (۳۳۹)تاریخنده (شام) ده وفات ایتمشدر .

ابن سینانك علم الروح نظریه سی

ابن سینانك (علم النفس) ی واسع برتتبع محصولیدر. (الکندی) و (فارابی) کبی کندیسندن اول موجود اولان حکمای اسلامیه دن باشقه یونان قدیم فیلسوفلرینك ده مؤلفاتنی تدقیق ایدن (ابن سینا)، زمانینده کی علومك بحق ممثلی اولدیغی ایچون، اثرلری اسلاف و معاصرلرینك مؤلفاتنی کولکه ده براقمشدر . فقط ، اسلافه نسبتله داها قلاسیك و داها مه تودیك اولان (ابن سینا) ، جوالیت فکریه اعتباریله (فارابی)نك دونده در . (ابن سینا) مسلك فلسفیسنی ، (الشفاء) ، (الاشارات) و (النجاة) کبی مهم اثرلریله پك چوق اولان رساله لرنده تشریح ایلمشدر. مابعدالطبیعیات نظریاتی کبی ، علم النفس نظریه سی ده بو اثرلرندن چیقاریله بیلیر . ابن سینا ، معناً و مسلکاً استادی اولان (فارابی) کبی انسانده بر ایکیلك قبول ایتمش بو ایکیلکی اسلافنه نصیب اولمیان بروضوح ایله کوستره بیلمشدر : ابن سینایه کوره حیات ، حس وحرکت قوتنه مغایر واونی مقتضی برقوه در: « چونکه عضو مفلوج حس وحرکتدن محروم اولدیغی حالده حیاتدن محروم دکلدر. مفلوج عضو حیاتدن محروم اولسیدی، تحلل و تعفن ایدردی . عضو مفلوجده حیات بولوندوغی حالده حس وحرکت بولنمامسی ده کوستریبور که ، قوهٔ حیاتیه ، حس وحرکت قوتلرندن آیریدر . حیاتی غائب ایدن حیواناتده حس وحرکتك زائل اولدیغی

كوريورز . بوندن‌ده حس و حركت قوتلرینی مقتضی اولان قوتك قوهٔ حیاتیه اولدیغی آكلاشیلقده‌در [١] » .

ابن سینانك سلسلهٔ عضویات آره‌سنده‌كی صیقی مناسباتی كشف ایده‌بیلمش اولدیغی كورولیور . التزام ایتدیكی سیستمه كوره، حیاتك وجودی، انكشاف وتجلیسنه مساعد بر بنیه یعنی عناصردن مركب و كندیسنه مخصوص صورت نوعیه‌یی واوصورت نوعیه‌یه تابع اعتدال مزاج كبی كیفیاتی حائز بر جسمك وجودی ایله مشروطدر [٢]. بویله بر جسم بولونمادقجه حیات‌ده بولونه‌مز. حیاتك تجلیسی ایچون ، مزاج وروح

[١] ابن سینا: كلیات القانون. علمای كلام، حیات حقنده فلاسفهٔ اسلامیه‌دن آیریلمشلردر. متكلمین حیاتی (الحیاة، قوة تتبع اعتدال النوع ویفیض منها سائر القوی الحیوانیة) یولنده تعریف ایتمشلردر . بو تعریفه كوره حیات ، اعتدال نوعی‌یه یعنی عائد بولوندوغی نوعك مزاج مخصوصنه تابع اولان وكندیسندن حس و حركت ، اغذیه‌ده تصرف كبی سائر قوای حیوانیه فیضان ایدن قوت دیمك اولیور . قاضی عضدالدین، (المواقف) ده بورأیی ترویج ایتمكده‌در. مشارالیه ، فلاسفهٔ اسلامیه‌نك حیاتی طرز تلقیلرینه مخالفتله ، قوهٔ حیاتیه ایله حس وحركت وتغذیه وتنمیه‌یی ایجاب ایدن قوتك برشیء اولمسنی جائز كورمكده‌در. (قاضی عضدالدین) ، ابن سینانك عضو مفلوج ایله استدلالنی‌ده شو یولده چوروتمكده‌در : « عضو مفلوجده مادامكه حیات باقیدر ، اوحالده حس وحركتی اقتضا ایدن قوت‌ده باقی دیمكدر . حس وحركتك تجلی ایتمه‌مسی ، حس وحركتله حیات قوتلرینك مغایرتندن دكل ، بلكه حس و حركتك تجلیسنه مانع بر سببدندر. ». (كلیات ابوالبقا) ده حیاتك حس وحركت اقتضا ایدن قوهٔ مزاجیه عد ایدیلمسی‌ده بو طرز تلقی‌یه موافقدر . بیولوژی و فیزیولوژی علملرینك بوكونكی ترقیلرینه كوره ، بوتون بومطالعه و مناقشه‌لر آنجق تاریخی بر قیمتی حائز عد اولونه‌بیلیرلر .

[٢] حكمای اسلامیه‌نك بنیه‌یی . (البنیة جسم مركب من العناصر له صورت نوعیة مخصوصة وكیفیات تتبعها من اعتدال مزاجی خاص) یولده تعریف ایتمش اولملری بوشرائطی تبیین مقصدینه مستنددر .

حیوانینك حال اعتدالده بولونماسی لازمدر . مزاجك حال اعتدالده بولونماسی ایسه، بنیه‌نك وجودیله مشروطدر. هرهانكی برسببله صورت مضمحل اولورسه ، مزاج تغیر و اعتدال زائل اولور . او زمان حیات‌ده زوال بولور [١] . حكمای اسلامیه‌نك موتی، (حی اولمق شانندن اولان موجودده حیاتك بولنمامسی)، [٢] یولنده تعریف ایتمش اولملری بوكا مبنی‌در .

ابن سینانك حیات وروح نظریه‌سی ، منشأ اعتباریله آرسطودن ملهمدر . بو نظریه‌یه كوره روح ویا نفس ؛ معنای عامیله ؛ جسم مادی‌یه زائد بر مجموعهٔ قوادر [٣] . جسم مادی بونفس ایله تكمل

[١] حكمای اسلامیه‌نك حیات نظریه‌لری ، فرق سائره طرفندن عیناً قبول ایدیلمه‌مشدر . ارباب اعتزال، حكما كبی حیاتی بنیهٔ مخصوصه‌نك وجودیله مشروط كورمشلرسه‌ده بنیه‌نك تعریفنده حكمادن آیریلمشلردر . معتزله‌یه كوره حیاتك وجودی ایچون شرط اولان بنیه، اجزای فردیه‌دن متشكل وبواجزاء ایله قائم بر تألیف خاصدر . بناءً علیه بو اجزاء و بو تألیف اولمقسزین حیاتك قیامی متصور دكلدر. اشاعره ایسه ، حیاتك وجودینی بنیهٔ مخصوصه ایله مشروط كورمه‌مشلردر. اشاعره قدرت بارینك تجلیسنی بر طاقم شروطه معلق عد ایتمدكلرندن اللهك بر آتومده بیله حیاتی خلق ایده‌بیله‌جكنی قبول ایتمشلردر. فقط، مسئله بوشكلده وضع ایدیلیرسه ، طبیعی هیچ بر مناقشه و تعلیله لزوم قالمز .

[٢] الموت ، عدم الحیات عما من شانه ان یكون حیاً [شرح المواقف]

[٣] لسانمزده (ارواح) و (نفوس) كلمه‌لری ، الفاظ مترادفه كبی استعمال ایدیلمكده ایسه‌ده محقق شهیر (نصیرالدین طوسی) ، حكمای اسلامیه‌نك بو لفظلری فرقلی معنالرده قوللانمش اولدقلرینی اخطار ایله شو ایضاحاتی اعطا ایتمكده‌در: « الفلاسفة یفرقون بین النفوس والارواح . فان النفوس عندهم جواهر بسیطة مجردة متعلقة بالابدان . والارواح ، اجسام مركبة من الابخرة والادخنة المرتفعة من الدم المحتبس فی العروق . ». (طوسی) نك شوافاده‌سنه كوره قدماء (نفس) لفظیله بوكون بزم (روح) كلمه‌سیله قصد ایتدیكمز معنایی مراد

وكسب فعاليت ايلمشدر . نفس ، جسم طبيعی‌نك كمال اولی‌در . تعبیر دیكرله جسم طبيعی‌نك عائد بولندیغی نوع ، كمال ذاتیسنی(نفس) ایله بولمشدر . بوتون افعال نباتیه ، حیوانیه و انسانیه ، جسمانیتی تشكیل ایدن عناصره زائد اولان (نفس)ك قواسندن صادر اولمقده‌در. تعبیر دیكرله جسم ذی حیاتك بوتون افاعیل و حركاتنك مبادیسی قوای نفسیه‌در [١] .

و روح لفظی‌ده جهاز دورانده تحصل ایتدیكنی قبول ایلدكاری ابخره‌وادخنهٔ دمویه‌یه اطلاق ایدییورلردی . فقط (غزالی) نك اشارت ایتدیكی اوزره بولفظلر لسان حكماده بعضاً الفاظ مترادفه اوله‌رق جسم و جسمانی اولمیان جوهر معناسنده استعمال اولنمشلردر . بعضاً ده (طوسی)نك افاده‌سی وجهله بربرلرندن فرقلی معنالرده قوللانیلمشلردر . روح لفظنك بعضاً ده آلت جسمانیه‌یه محتاج اولمیان شی معناسنده استعمال ایدیلمش اولدیغی كورولیور. بومعنایه كوره روح، حكمانك (عقل) تعبیریله مترادف اولمقده‌در . (نفس) ده حكمایه كوره سماویه ، ارضیه ، جسمانیه ومجرده‌كبی برچوق قسملره آیریلمشدر. نفس جسمانیه، مواد اجسام ایله قائم اولان صورتلر دیمكدر . قدما ، (نفس نباتیه) و (نفس حیوانیه) تعبیرلرینی نفسك بومعناسنه كوره قوللانمشلردر. قدمایه كوره جسمانیه اولمیان نفوس ، سماویه وارضیه اولمق اوزره ایكی نوعدر . سماویه اولانلر ، نفوس افلاكدركه عددلری افلاك ونجومك عددی قدردر . نفوس ارضیه ایسه، نفس ناطقهٔ انسانیه‌در . (كلیات ابوالبقا) ده (نفس) ایله (روح) آره‌سنده باشقه برفرق كوستریلمشدر . بوفرقه نظراً (نفس)، عقل وتمییز كندیسیله حاصل اولان شی دیمكدر . (روح) ده نفس و حیات كندیسیله وجود بولان شی دیمكدر .

[١] مؤلفات اسلامیه‌ده اجسام عضویه‌ده كورولن حس ، حركت ، تغذی ، نمو و تولید مثل كبی آثار و حادثاتك مبادیسی اولان قوایه (نفس) نامی ویریلكده واوچ صورتله تفسیر ایدیلمش اولدیغی كورولمكده‌در. شویله‌كه نفس ، بعضاً حس ، حركت ، تغذی ، نمو و تولید كبی آثارك مبدئی اولمق اعتباریله (قوت) له بعضاً ده تعلق ایتدیكی ماده‌یه قیاس ایدیله‌رك (صورت) له

ابن سینانك (علم النفس) ده‌كی (قوا) نظریه‌سیله (الٓهیات) ده‌كی (قوت) نظریه‌سی آره‌سنده صیقی بر مقارنت كورولمكده‌در . فی الحقیقه ابن سینا سیستمنك ، (الٓهیات) مباحثنده كورولن (قوت) ، علی الاطلاق عمومیتله (فعل)ك مصدری اولدیغی كبی (علم النفس) ده‌كی قوای روحیه‌ده بالجمله افعال وحركات بدنیه‌نك منشائی‌در . نفس ، موجودات عضویه‌ده مشاهده اولنان بالجمله افعوله‌لرك مبدئی‌در . بناءً علیه ، (نباتیه) ، (حیوانیه) و (انسانیه) نامله‌ریله اوچ نوع نفس واردر :

ابن سینا ، نفس نباتیه‌یی : « جسم طبیعیٔ آلی‌نك تولد ، تنمو تغذی جهتندن كمال اولی‌در » صورتنده تعریف ایتمشدر [١]. (كمال) ، نوعك یا ذاتنده ویا صفاتنده كندیسیله تكمل ایتدیكی شیٔ دیمكدر . اكر نوع ، او شی ایله ذاتنده كمالی بولمش ایسه اوكا (كمال اول) ، اوصافنده كمالی بولمش ایسه اوكاده (كمال ثانی) نامی ویریلیر . مثلا دمیرك قیلیج هیئتی ، كمال اولی ، قیلیجك كسمه‌سی ایسه دمیرك كمال ثانیسی‌در . جسم طبیعیٔ آلی‌نك تولد ، تنمو وتغذی جهتندن كمال اولی اولان نفس نباتیه، قوهٔ غازیه ، قوهٔ نامیه وقوهٔ مولده نامله‌ریله اوچ قوتی حائزدر. بو اوچ قوتدن ایكی‌اولكیسی نباتك شخصنك بقاسنه، اوچونجیسی‌ده نوعنك بقاسنه خادمدر . ابن سینا سیستمنده (قوهٔ

بعضی دفعه كندیسیله تحصل و تكمل ایدن جنسك طبیعته قیاسله (كمال) ایله تفسیر اولنمشدر . (نفس) ك شو اوچ طرز تفسیری ایله آرسطونك (انتله‌كیا) یه ویردیكی معنالر آره‌سنده‌كی مماثلك ، بو تفسیرلرك منشائنی آكلاتمقده‌در .

[١] النفس النباتية، هی الكمال الاول لجسم طبيعی آلی من جهة ما يتولد و يربو و يتغذی .

غازیه)، نباتك غداسنی؛ تحلل ایدن اجزاسنك یرینه قائم اولمق اوزره؛ كندیسنه بكزه‌تن قوتدر. (قوۀ نامیه)، غدایی نباتك اجزاسی آره‌سنه ادخال ایتمك صورتیله نسبت طبیعیه دائره‌سنده كمالنی بولنجه‌یه قدر ابعاد ثلاثه‌ده نشو و نماسنه خادم اولان قوتدر. (قوۀ مولده) ایسه، نباتك بالقوه كندینه مشابه اولان بر جزئنی قوۀ غازیه و نامیه‌نك معاونتلریله بالفعل اوكا مثل بر نبات حالنه كتیرمكه خادم اولان قوتدر [١].
كورولیوركه ابن سینا سیستمنده عضویاتك ایلك شكلی اولان نباتاتده‌كی تغذی، نمو و تولد افعوله‌لرینك تجلیسی ایچون نفس نباتیه‌ده اوچ قوت تصور ایدیلمش و بوتون بو فیزیولوژیك وظائف بو قوتلرله ایضاح اولنمشدر.

ابن سینایه كوره، نفس نباتیه، فیزیولوژی و حیاتی وظائفی ایفا ایدن قوایی حائز اولمق اعتباریله نباتات كبی حیوانات و انسانلرده‌ده موجوددر. فقط حیواناتده، نباتاتدن فرقلی اوله‌رق جزئیاتی ادراك و حركات اختیاریه كبی بعض افعوله‌لر اولدیغی ایچون (ابن سینا) برده (نفس حیوانیه) قبول ایلمشدر.

نفس حیوانیه، ابن سینایه كوره؛ جسم طبیعی عضوینك جزئیاتی ادراك

[١] حكمای اسلامیه‌دن بعضیلری، نوع نباتك بقاسنه خادم اولمق اوزره برده (قوۀ مصوره) قبول ایده‌رك نفس نباتیه قواسنی درده چیقارمشلردر. (اخوان الصفا) رسائلنده ایسه نفس نباتیه قواسنك عددی، بر وجه آتی یدی‌یه ابلاغ ایدیلمشدر: (١) قوه جذبیه، (٢) قوۀ ماسكه، (٣) قوۀ هاضمه، (٤) قوۀ دافعه، (٥) قوۀ تغدیه، (٦) قوۀ نامیه، (٧) قوۀ مصوره. ابن سینا: (اخوان صفا و خلان وفا) نامی آلتنده كیزله‌نن فیلسوفلرك كندیسندن اول تصور ایتمش اولدقلری بو یدی قوتی اوچه ایندیرمش، دیكرلرینه اسناد ایدیلن وظیفه‌لری‌ده بو اوچه عطف ایلمشدر.

و بالاراده حركتی جهتندن كمال اولیدر [١]. نفس حیوانیه (محركه) و (مدركه)ناملریله ایكی قوتی حائزدر. قوۀ محركه، حركتك یا موقظ و منبهی و یاخود مباشریدر. برنجی حالده بوكا (قوۀ باعثه)، ایكنجی حالده ده (قوۀ فاعله) دینیلیر. (قوۀ شوقیه) و (قوۀ نزوعیه) ناملریله‌ده یاد ایدیلن قوۀ باعثه، یا جلب نفع و یا دفع ضرر ایچون حال فعالیته كیرر و بونلری مدرك اولان قوتی تحریك ایدر. ابن سینا بو قوته برنجی شكله كوره (قوۀ شهویه) ایكنجی شكله نظراً ده (قوۀ غضبیه) اسمنی ویرمكده‌در.

(قوۀ فاعله) یه كلنجه: ابن سینا سیستمنه كوره، بو قوت‌ده، قوۀ شهویه، و یا غضبیه تحت تأثیرنده اعضا و جوارحده حركات مختلفه حصوله كتیرمك اوزره اعضایی كه‌روب كه‌وشه‌تن، عضلاتی صیقوب صالیویرن بر قوتدر. عضلاتده وجودی فرض اولونان بو قوت، حركتك بلاواسطه علتی یعنی (مبدأ قریبی) عد ایدیلدیكندن (قوۀ مباشره) اسمیله‌ده یاد ایدیلمشدر. حركتك (مبدأ بعیدی) ایسه، (تصور) در. بو ایكی مبدأ آره‌سنده‌ده (شوق) ایله (اراده) واردر. (ابن سینا) نك قوۀ محركه حقنده‌كی فكری، بوكونكی پسیقولوژی‌یه كوره، (انفعالات Passions) نظریه‌سندن باشقه برشی دكلدر. شایان تأسفدركه اسلام حكیمی بو جهتی مباحث سائره درجه‌سنده توضیح ایتمه‌مشدر. فقط، سویلدیكی شیلردن، هرهانكی بر فعل اختیارینك حصولی ایچون بو درت مبدأك وجودینی شرط قوشدیغی آكلاشیلمقده‌در. دیمك كه (ابن سینا) یه كوره، حركت

[١] النفس الحیوانیة هی الكمال الاول لجسم طبیعی آلی من جهة ما یدرك الجزئیات و یتحرك بالارادة.

اختياريه شو صورتله وقوعه كليور: نفس ايلك اول، ياپيله‌جق حركتى تصور ايدييور. بو تصور اونده حركته برشوق حصوله كتيرييور. بو شوقده ارادهٔ قصد وايجاده سبب اوليور. اراده حاصل اولونجه قوهٔ فاعلهٔ مباشره، اعضايى كوروب كه‌وشه‌تمك صورتيله حركت اختياريه‌يى انتاج ايدييور.

ابن سينا سيستمنده نفس حيوانيه‌نك (قوهٔ مدركه) سى يا (خارجى) ويا (داخلى) در. خارجى قواى مدركه (حواس ظاهره)، داخلى قواى مدركه‌ده (حواس باطنه) دن عبارتدر [١]. ابن سينانك حواس ظاهره و باطنه‌نك وظائف وصورت ادراكلرى حقنده‌كى ايضاحى، طبيعى هر خصوصده (فيزيولوژى) و (پسيقولوژى) علملرينك ايضاحنه اويغون دكلدر. فقط اعتراف ايتمك ايجاب ايدركه علملك او عصرده‌كى حالنه كوره، (ابن سينا)نك بو خصوصده‌كى ايضاح وتعليلى هم جاذب هم ده شايان حيرت بر درجه‌ده واقفانه و آهنكداردر.

ابن سينا، حواس ظاهره‌نك وظيفهٔ ادراكنى شويله اجمال ايدييور: «محسوساتك كافه‌سى، آلات حسيه‌يه مؤدى و اوراده منطبع اولورلر. اوزمان قوهٔ حاسه، بونلرى ادراك ايدر. برشيئك ادراكى، اوشيئك حقيقتنك مدركده انطباقندن عبارتدر.» [٢].

حواس باطنه‌يه كلنجه بونلرك عددى‌ده حواس ظاهره كبى، بش‌در. ابن سينا، ادراك باطنى‌يى حس مشترك، واهمه، خيال، ذاكره ومتخيله‌دن عبارت اولان بو بش قوتله ايضاح ايتمكده‌در: صور واشباح جزئيه‌يى وياصور واشباحدن منتزع معانىٔ جزئيه‌يى

[١] ابن سينا، كتاب النجاة.
[٢] ابن سينا، كتاب الاشاراة.

ادراك ايدن حواس باطنه‌در. ابن سينا، صور محسوسات ايله معانىٔ محسوسات آره‌سنده‌كى فرقى شوصورتله ايضاح ايدييور: «صورت، نفس ايله حس ظاهرى‌نك برلكده ادراك ايتدكلرى شى‌در. شوقدركه بونى اولا حس ادراك ايدر ونفسه ويرر: قويونك قورت صورتنى ادراكى كبى. معنا ايسه، اولا حس ادراك ايتمكسزين نفسك محسوسدن ادراك ايتديكى شى‌در. قويونك قورتده اوندن خوف وفرارينى موجب اولان معناى مضادى ادراكى كبى.».

حواس باطنه‌دن مدرك اولان يالكز (حس مشترك) ايله (واهمه) در. ديكر اوچى يعنى (خيال)، (ذاكره) و (متخيله) مدرك دكل، معين ادراكدرلر. حس مشترك ـ كه ابن سينا بوكا (بنطاسيه) [١] نامى ويرييور ـ حواس ظاهره ايله ممكن الادراك اولان صورك اشباح وخيالاتنى ادراك ايدن قوتدر [٢]. كوروليوركه ابن سينا، (بنطاسيا) يى كنديسنده حواس ظاهره ايله محسوس اولان جزئياتك صورتلرينك مرتسم اولديغى برقوت تلقى ايلمشدر. بو تلقى‌يه نظراً (حس مشترك) دماغك آيينه‌سى كبيدر. حواس ظاهره ايله ادراك اولنان صورتلر اكا منعكس اولمقده‌در [٣]. تعبير ديكرله حس مشترك حواس خمسه‌دن هربرينك مدركاتنى توزيعه مخصوص بر نوع ادارهٔ مركزيه كبى برشيدر. بنطاسيا دينيلن بوحسه، حس مشترك

[١] اولجه كوروله‌يكى اوزره (بنطاسيا) لفظى، آرسطونك (فانتازيا phantasia) تعبيرينك بر شكل محرفيدر. آرسطو فانتازيايى برى حسى وديكرى فكر ونظره خادم اولمق اوزره ايكى‌يه آييرمشدر.
[٢] الحس المشترك قوة مرتبة فى التجويف الاول من مقدم الدماغ تقبل بذاتها جميع الصور المنطبقة فى الحواس الخمس متأدية اليه.
[٣] ابن سينا: كتاب النجاة

نامی ویریلمه‌سنك سببی بودر . چونكه بو نظریه‌یه كوره ، حواس ظاهره‌نك مدركاتی ، دیكر قوای باطنه‌نك تعدیل وتمثیلنه معروض قالمه‌دن اول حس مشترك‌ده رسم ایتمكده بعده دیكر قوانك فعالیتنه معروض قالمقده‌در [١] . ابن سینایه نظراً حس مشتركك مركزی دماغده‌كی تجاویف ثلاثه‌دن برنجیسنك اوك طرفی‌در .

خیال ، حس مشتركك ادراك ایتدیكی صور محسوساتی ؛ ماده‌لرینك حواس ظاهره‌دن غیوبتندن صوكره ؛ حفظ ایدن برقوتدر . برحالده‌كه حس مشترك او صورتلره ملتفت اولدقجه ، اونلری مشاهده ایده‌بیلمكده‌در [٢] . شو تعریفك‌ده كوستردیكی اوزره ، حس مشترك صور محسوساتك مبدأ قبولی ایسه ، خیال‌ده بونلرك مبدأ حفظی‌در .

[١] انسانده حس مشترك دینیلن باطنی برحسك موجودیتنی قبول ایدن حكما ، بونك وجودینه شو صورتله استدلال ایدییورلر . انسان بیاض ، خوش قوقولو وطاتلی برجسمك هم بیاض ، هم قوقوسی كوزل ، هم‌ده طاتلی اولدیغنه آیری آیری حكم ایده‌بیلمكده‌در . حالبوكه حاكم ، محكوم به ایله محكوم علیهی برابر بولوندورمدقجه حكم ویره‌مز. عجبا بو حكمی ویرن انسانده ، حاكم كیمدر ؟ اولا ، بو حاكم نفس دكلدر . چونكه نفس ، مجرد اولدیغندن طرفین حكمك نفس‌ده حصوله امكان یوقدر . زیرا صور محسوسات نفس‌ده ارتسام ایده‌مز . ثانیاً حاكم حس‌ده دكلدر . چونكه بونلرك كافه‌سی ، هپ بردن حواس ظاهره‌دن یالكز برنده ارتسام ایده‌مز . زیرا ، حس ظاهر ایله محسوساتك یالكز برنوعی ادراك اولنه‌بیلیر. دیمك‌كه انسانده بو صور محسوسه‌نك كافه‌سنی بردن ادراك ایده‌بیله‌جك باشقه بر قوت واردر . ایشته بو قوت (بنطاسیا) یعنی (حس مشترك) در . علمك بوكونكی معتود واستدلال قانونلرینه نظراً پك غریب وابتدائی كورونن بو طرز استدلال ، اسقولاستیك ذهنیته كوره اڭ قوتلی دلائلدن معدوددر .

[٢] الخیال والمصورة ، قوة مرتبة فی التجویف المقدم من الدماغ یحفظ ماقبله الحس المشترك من الحواس ویبقی فیها بعد غیبة المحسوسات

تعبیر دیكرله خیال ، حس مشتركك خزینه‌سیدر . صور محسوسات حواس ظاهره‌دن غائب اولدقدن صوكره ، خیال‌ده اجتماع ایدر و اوراده محفوظ قالیر .

ابن سینا سیستمنده قبول ایله حفظ آیری آیری شی تلقی ایدیلدیكندن هر بری ایچون برقوت تصور اولنمش ، یعنی قبول ایدن قوتك حفظ ایدن قوتدن باشقه اولمسی لازمكلدیكی ظن اولونمشدر . بونك ایچوندركه محسوساتك صورتلرینی قبول ایدن (حس مشترك)دن باشقه ، بونلرك حفظی ایچون‌ده (خیال) دیه دیكر بر قوت تصور ایدیلمشدر . بو فرضیه‌یی تأیید ایچون دینیلییوركه : قبول ایله حفظ بعضی كره افتراق ایدییورلر. اكر قبول ایله حفظدن هر ایكیسی‌ده تك بر قوتله اولسیدی ، بو افتراق واقع اولمزدی . مادامكه افتراق واقع اولیور . او حالده حس مشترك خیالدن باشقه برقوت دیمكدر.

ابن سینا نظریه‌سندن (خیال) ك رولی پك مهمدر : « خیال قوه‌سنك وظیفهٔ حفظیه‌سی اولمسیدی ، بر شیئی ایكنجی دفعه كوردیكمزده اونك ایلك دفعه كوردیكمز شی اولدیغنی طانیمازدق. بویله برحالده ایسه منفعت ایله ضرر ، صداقت ایله عداوت آره‌سنده هیچ برفرق قالمز ، نظام عالم خللدار اولوردی ». خیالك محلی ، دماغده‌كی تجاویف ثلاثه‌دن برنجیسی‌در . ابن سینا خیاله (قوهٔ مصوره) نامنی‌ده ویرمكده وبونك ، مواد محسوسه حواس اوزرینه اجرای تأثیردن فارغ قالدیغی زمان ، (كم) (كیف) ، (این) ، (وضع) كبی شرائطدن قسماً تجرد ایتمش اولان صور محسوساتی حفظ ایتمكده اولدیغنی ادعا ایلمكده‌در : « سقوط ایدن بر دامله مایعی بر خط ، سرعتله دونن برنقطهٔ مشتعله‌یی‌ده بر دائرهٔ آتشین كبی كوریورز .

دیمك كه بز ، كرك داماه‌یی وكرك نقطهٔ مشتعله‌یی ترك ایتمش اولدقلری محللرده ینه‌ادرا كه دوام ایدییورز . بوحال ، محافظهٔ خیال حادثه‌سندن باشقه بر شی دكلدر . بوده ، قوهٔ مصوره‌نك نشانهٔ موجودیتی‌در » . مع‌مافیه ، مصوره‌نك وظیفهٔ استذكاری پك واسع اولدیغندن‌رولنی یالكز بومثاللره كوره تعیین ایتمك طوغرو اوله‌مز. (النجاة) ده ، (حس مشترك) ك خیال ومصوره‌دن آیری اولدیغی حقنده شو سطرلری كوریيورز : «هركس بیلیركه (صو) خیالی قبول ایتمك قدرتنه مالكدر . فقط ، اونی حفظ ایتمك قدرتندن محرومدر. عینیله (حس مشترك) ده بویله‌در. اوده خیالی آله‌بیلیرسه‌ده حفظ ایده‌مز. بونك ایچون حس مشتركك ادراك ایتدیكی صوری حفظ ایده‌جك دیكر برقوته احتیاج واردر. ایشته بوقوت (خیال) نامی ده‌ویریلن (مصوره)در. صور محسوسه، قائم بولوندیغی ماده‌دن منتزع اولدیغی زمان، درحال زائل اولمز. بلكه ماده‌دن متجرد اولدیغی حالده مصوره دیدیكمز قوت طرفندن ضبط وحفظ اولنور . اكر صور محسوسه‌لر ، ماده‌نك غیبوبتیله زائل اولسه‌لردی ، هیچ بر زمان استحصال معلومات ممكن اوله‌مزدی . حالبوكه استحصال معلومات بر امر واقعدر [١] . بر شی مدرك اولدیغی زمان ، محسوس‌در . بعده قابل تخیل اولور . مصوره یعنی خیال ، حفظك ایلك مرحله‌سی ، اصل حافظه ایله متخیله‌نك ایلك درجه‌سیدر [٢] » .

قوای باطنه‌نك اوچونجیسی اولان (وهم) ، محسوسات جزئیه‌دن

[١] ابن سینا ، كتاب النجاة .

[٢] ابن سینا ، كتاب الاشاراة .

منتزع معانیٔ غیر محسوسه‌یی ادراك ایدن قوتدر . محلی‌ده دماغده‌كی تجویف اوسطك كریسی‌در [١] .

ابن سینا نظریه‌سنه كوره ، نفسك احكام جزئیه ایله حكم ایتمسی هپ بوقوت ایله‌در . قویونك قورتده غیرمحسوس اولان معنای عداوتی ادراك ایده‌رك اوندن قاچمق لازم كلدیكنه حكم ایتمسی، قوچك، قویون‌ده غیر محسوس اولان معنای صداقتی ادراك ایده‌رك اوكا یاقلاشماسی ، انسانك زیددن دوستلق ، عمرودن دشمنلق معناسنی ادراك ایتمسی ، خلاصه آرسلاندن قورقیلور ، اولاد سه‌ویلور حكنی ویرمسی ، هپ قوهٔ واهمه سایه‌سنده‌در : « عقل ، قوای روحانیه‌نك سلطانی اولدیغی كبی و (وهم) ده قوای جسمانیه‌نك سلطانیدر . شو قدر واركه (وهم) ك حكمی ، حكم فاصل وقطعی دكلدر . وهم یالكز جزئیاتده حاكم اولدیغی ایچون ویردیكی حكملرك شوائب حسیه وتخیلات ایله قاریشیق اولمسی ضروریدر . مثلا صاری بر شی كورنجه بال ویاطاتلی اولان دیكر برشی اولدیغنه حكم ایده‌بیلیر وبوصورتله یانیلور. حالبوكه عقل بویله دكلدر . عقل شوائبدن مجرددر [٢] » .

قوهٔ واهمه‌نك تعریفندن وهلهٔ اولی‌ده بونك (حس مشترك) و (قوهٔ عاقله) وظیفه‌سنی كوردیكی آكلاشیلورسه‌ده حقیقت حالده واهمه بو ایكی قوته‌ده مغایر دیكر بر قوه‌در . چونكه (ابن سینا) نك پك كوزه‌ل ایضاح ایتدیكی اوزره واهمه، معانی‌یی ادراك ایتمسی اعتباریله

[١] القوة الوهمية ، هى قوة مرتبة فى نهاية التجويف الاوسط من الدماغ تدرك المعانى الغير المحسوسة الموجودة فى المحسوسات الجزئية كالقوة الحاكمة بان الذئب مهروب عنه وان الولد معطوف عليه .

[٢] ابن سينا ، كتاب الشفاء .

(حس مشترك) ه ادراك ايتديكى معانينك جزئى اولمسى اعتباريله‌ده (قوهٔ عاقله) يه مغايردر . بوندن باشقه ، واهمه بعضاً عقلك ابا ايتديكى شيلرى قبول ايتمكده‌در . مثلا ئولودن قورقولمايه‌جغنى عقل تسليم ايتديكى حالده انسان واهمه‌نك تحت تأثيرنده ينه ئولودن قورقار .

قواى باطنه‌نك سلطانى عد ايديلن و (وهم)ك وظيفه‌سى؛ ابن‌سينا نظريه‌سنده ؛ پك مهمدر . آرسطو مؤلفاتنده طوغرودن طوغرويه (وهم) ه تقابل ايده‌جك بر قوتدن بحث ايديلمه‌مش اولديغى حالده ، ابن سينانك نفس حيوانى‌ده آيريجه بويله بر قوت فرض ايتمسى ، شاهد اولديغى بعض تجلياته مستند بولونديغنى قبول ايده‌بيليرز . ابن سينانك قوهٔ واهمه ديديكى شئ ، نتيجه اعتباريله ؛ پسيقولوژى وفيزيولوژى‌ده (سوق طبيعى وغريزه L'instinct) تعبيريله افاده ايديلن (ذكاى حيوانى)يه آز چوق تطابق ايتمكده‌در . انسان‌ده ايسه (دوافع غير شعوريه Impulsions inconcients) ويا تجارب ومشاهدات ابتدائيه تحت تأثيرنده طوغان خرافه‌لرك ، احتساسلرك ، توهملرك كافه‌سنه شامل اولمقده‌در .

ابن سينا سيستمنده قواى باطنه‌نك دردنجيسى (ذاكره) ويا (محافظه)در . (متذكره) و(حافظه) ده دينيلن بوقوت ، (وهم)ك ادراك ايتديكى معانئ جزئيه‌يى حفظ ايدن قوتدر . حافظه‌نك محلى ، دماغك تجويف مؤخريدر [١] . ابن سينايه كوره ذاكره ايله وهم آره‌سنده‌كى مناسبت ، (خيال) ايله (حس مشترك) آره‌سنده‌كى مناسبت كبيدر : خيال ، حس مشتركك مدركاتنى حفظ ايلديكى كبى

[١] القوة الحافظة وهى قوة مرتبة فى التجويف المؤخر من الدماغ تحفظ ما تدركه القوة الوهمية من المعانى الغير المحسوسة فى المحسوسات .

(ذاكره)ده وهمك مدركاتنى حفظ ايلمكده‌در. شوقدركه خيالك حفظ ايلديكى شى (صورت)، ذاكره‌نك حفظ ايلديكى شى ايسه (معانى)در.

ابن‌سينا نظريه‌سنده نفس حيوانيه‌نك بشنجى برقوتى‌داها واردركه وظيفه‌سنه نظراً بونى (عقل) ك ابتدائى برشكلنه بكزه‌ته‌بيليرز . شو قدر واركه بو قوت ؛ نظريه‌يه كوره ؛ نفس ناطقه‌نك دكل نفس حيوانيه‌نك قواسندندر . وظائفنك شكلنه كوره بو قوته (متصرفه) (متخيله) ، (مفكره) و (مقلده) نامارى ويريلمكده‌در . قوهٔ متصرفه‌نك وظيفه‌سى ، قوهٔ مصوره طرفندن ضبط اولونان صور محسوساتده تجديد ، تركيب ، تداعى و تعميم كبى برطاقم افعوله‌لردن عبارتدر . بونك ايچوندر قوهٔ متصرفه ؛ خيالده تشكل ايدن شيلرك بعضيسنى بعضيسى ايله تركيب ويا بعضيسنى بعضيسندن تفصيل وتفريق ايدن قوت ديه تعريف ايديلمشدر . ابن سينا قوهٔ متصرفه مركزينى دماغك تجريف اوسطنده فرض ايدييوردى [١] .

متصرفه ، صور محسوسه ايله بو صورتلردن منتزع اولان معانئ جزئيه‌ده تركيب و تفصيل صورتلريله تصرف ايده‌رك بونلرى؛ حكمك انواعنى تشكيل ايتمك اوزره ؛ (قوهٔ وهميه) يه احضار ايتديكندن وهمك بر خدمتكارى عد اولنمشدر . فقط ، پك قولاى آكلاشيله‌جغى وجهله؛ بو نظريه‌يه كوره نه متصرفه‌نك معلوماتى حقيقتاً (صور عقليه Idées) ، نه‌ده قوهٔ وهميه‌نك حكملرى بر حكم عقلى‌در . چونكه بو قوتلرك متعلقلرى كليات دكل ، بلكه ماده‌نك شرائطندن نقصان بر صورتده تجريد ايديلمش برطاقم جزئياتدر .

[١] المتصرفة ، قوة مرتبة فى التجويف الاوسط من الدماغ من شأنها ان تركب بعض ما فى الخيال مع بعض و تفصل بعضه عن بعض بحسب الاختيار.

قوهٔ متصرفه، صور ومعانیٔ جزئیه‌ده ترکیب و تفصیل صورتیله تصرف ایتدیکی زمان، اکر (وهم) واسطه‌سیله محساساتده تصرف ایدرسه اوزمان (متخیله) ، قوهٔ عقلیه واسطه‌سیله معقولاتده‌تصرف ایدرسه اووقتده (مفکره) نامنی آلیر . ابن سینا نظریه‌سنده ، متصرفه صور معانی‌ده تصرف وبونلری ترکیب و تحلیل ایده‌رك حقیقتی اولمیان شیلرده اختراع ایدر . مثلا ایکی باشلی ، دورت آیاقلی ویاخود بوس بوتون باشسز بر انسان تخیل ایدر . شولون مخصوصك صاحبنده ، شو طعم مخصوص واردر ، بولنده‌کی تصور بو قبیلدندر . بعضاً‌ده صورتی معنا ایله ترکیب ایدر : دوستلغی حائز اولان کیمسه‌ده شولون واردر ، طرزنده اولان حکملری‌ده بوکا بر مثال اوله‌بیلیر .

متصرفه‌نك تفصیل صورتیله تصرفی‌ده بویله‌در . یعنی یا صورتی صورتدن ویاصورتی معنادن ویاخود معنایی معنادن تفصیل وتفریق ایدر : باشسز ویا قولسز بر انسان تصوری‌ویاخود برلون ایله‌برطعم آرەسنده‌منافات تصوری ، متصرفه‌نك صورتی‌صورتدن تفصیلی‌نك برر مثالیدر. متصرفه‌بعضاً‌ده قوش کبی هواده اوچارایکی قنادلی بر انسان، یاخود یاریسی انسان یاریسی بالیق بر مخلوق عجیب تخیلی نوعندن هیچ‌ده‌حقیقتی اولمیان شیلر اختراع ایده‌بیلیر.

ابن‌سینانك (نفس‌حیوانیه) نك قوهٔ مدکه‌سی حقنده‌کی‌نظریه‌سنك خلاصه‌سی شو اولیور : قوهٔ مدرکه ، بری خارجدن ودیکری باطندن ارداك ایدن قوا اولمق اوزره ایکی نوعدر . ادراك خارجیه‌یی حاصل ایدن قوا ، حواس ظاهره ، ادراك باطنی‌یی حاصل ایدن قواده حواس باطنه‌در. حواس باطنه‌نك برنجیسی‌اولان (حس‌مشترك) دماغك آینه‌سنی کبیدر . حواس ظاهره ایله ادراك اولنان صورتلر

اوکا منعکس اولیور . (خیال) ایسه صورمحسوسه‌یی حفظ ایدییور . قوهٔ واهمه‌نك بو صورتلرده ادراك ایلدیکی معانیٔ جزئیه‌ده (ذاکره) ده محفوظ قالیور . قوهٔ متصرفه‌یه کلنجه اوده یاوهم ویا عقل واسطه‌سیله صور و معانیٔ جزئیه‌ده ترکیب وتفصیل ایله تصرف ایدییور . حواس باطنه‌یه ویریلن بووظائفه‌یه کوره مثلا انسان بیرتیجی بر حیوان کوردیکی زمان اونك صوتی درحال حس مشترکه منعکس وخیالده محفوظ قالیور . قوهٔ واهمه بونده برمضرت تصور ایده‌رك ، اورکمك وقورقمق کبی معانیٔ‌جزئیه استخراج‌ایدییور وبومعانی جزئیه ذاکره‌ده حفظ اولونیور . قوهٔ متصرفه‌ده وهم واسطه‌سیله ترکیب وتفصیل صورتیله بوندن قورقونج صورتلر تخیل ایدییور. ابن‌سینا دییورکه : « حواس ظاهره ماده‌نك صورتنی کم ، کیف ، این ، وضع کبی بالجمله عوارض جزئیه‌سیله برابر آلور . قوهٔ مصوره یعنی خیال ، ماده‌دن منتزع اولان بوصورتی داها زیاده تجرید ایدر [١] ، ». کورولیورکه بونظریه‌یه کوره ، بر صورتك حواس ظاهره ایله ادراك اولنمسی ایچون اوصورته عائد ماده‌نك وجودی الزم اولدیغی حالده ، قوهٔ مصوره‌نك بوصورتی قبول وحفظ ایده‌بیلمسی ایچون ، اونك آرتق برماده‌ده بولونمسنه لزوم یوقدر . بناءً علیه ، ماده غائب ویا محواولدیغی زمان‌ده بوصورت خیالده ینه باقی قالیر . دیمك که حواس ظاهره ، صورتی ماده‌دن تماميله تنزیع ایده‌مه‌مکده‌در . یعنی مصوره‌نك خفظ ایلدیکی صورت ، بالجمله عوارض مادیه‌دن تجرید اولنمش دکلدر . کرچه‌صورتك ماده‌دن تجردی مصوره‌ده‌باشلامقده‌در. فقط ، مصوره‌صورتی‌بالجمله‌عوارض‌مادیه‌دن‌بالکلیه تجریدایده‌مه‌مکده‌در.

---

[١] ابن‌سینا ، کتاب النجاة .

چونکه ، صورت ، قوهٔ مصوره‌ده ینه صورت حسیه‌یه کوره محفوظدر. تجرید خصوصنده الك اهمیتلی وظیفه قوهٔ وهمیه‌یه ویریلمشدر.

ابن سینانك افاده‌سنه نظراً ، قوای باطنه ، هیئت عمومیه‌سی اعتباریله ؛ حواس ظاهره ایله مستحصل معلومات جزئیه اوزرنده بر عملیهٔ تجریدیه ایفاسنه خادم بولونیورلر. فقط، بونلری تماميله مادیتدن تنزیه ایده‌میورلر. چونکه ابن سینا ، معلومات حسیه‌نك تماميله وبالکلیه مادیتدن منتزع اوله‌جق صورتده تجریدینی ، منحصراً قوهٔ عقلیه‌یه ویرمکده‌در .

ابن سینایه کوره قوای باطنه برده‌ده خیالی بر نوع ترکیب ایله معلومات حسیه‌یی غروپلره آییرمقده و (ذاکره) نك یاپدیغی کبی بو ترکیب وتفصیلك نتایجنی حفظ ایتمکده‌در . فقط بو سیستمده قوهٔ متصرفه‌نك وظیفه‌سی تماميله موضح اولمدیغی کبی ، دیکرندن تماميله فرقلی بر موجودیتی بولوندیغیده آکلاشیله‌مامقده‌در .

ابن سینانك کرك نفس حیوانیه‌یه عائد اولان (ادراك نظریه‌سی) کرك نفس ناطقه ایله علاقه‌دار بولونان (شعور نظریه‌سی) بوحکیمك فلسفه‌سنده‌کی عمومی پیلانله پك زیاده متساند ومناسبتداردر . بناءً علیه نظریه‌نك حقیله احاطه ایدیله‌بیلمسی ایچون عمومی پیلانی دائما کوز اوکنده بولوندیرمق ایجاب ایدر : ابن سینا ، عمومی سیستمنده بوتون موجوداتی ، هیئت عمومیه‌سیله بر سلسله حالنده تصور ایتمشدر . بو سلسله ماده وجماددن باشلایارق صره‌سیله نبات، حیوان وانسان نوعلرینی احتوا ایتمکده ، منتهای علویسنده ایسه عالم ملکیت وعالم ارواحه پیوسته اولمقده‌در . بونك ایچوندرکه (ابن سینا) نك نباتی ، حیوانی وانسانی اولمق اوزره قبول ایتدیکی اوچ نوع (نفس) ك اوصاف ذاتیه وممیزه‌لری ، متوالی برسلسلهٔ تکامل وترقی تشکیل ایدییورلر .

نظریه‌ده نباتك غیر مشعور واقع اولان علائم حیاتیه‌سندن باشلایه‌رق انسانك اختیاری وتعقلی فعالیتنه طوغرو انکشاف ایدن سلسلهٔ قوا ، تدریجی تکامله کوره پك منتظم صورتده ترتیب ایدیلمشدر . سلسله ، احتساسی احضار ایدن قوادن باشلایه‌رق ، غایه‌سی الهامات تصوفیه‌یه منتهی اولان قوانك کافه‌سنی احتوا ایتمکده‌در : نفس حیوانیه‌نك حواسه عائد قوای ابتدائیه‌سی ، سلسله‌سنك اسفلنی تشکیل ، بونلرك فوقنده‌کی قوتلر ایسه معلومات محسوسه‌یی دفعتاً قبول ، حفظ ، ترکیب وتفصیل ایتمك وظیفه‌سنی کورییورلر .

فقط، ابن سینانك علم النفس نظریه‌سنك الك مهم والك زیاده جاذب قسمی ، عقل وقوای عقلیه‌یه عائد اولان جهتیدر . ابن سینایه کوره : « نفس انسانیه ، افعال فکریه‌یی تعقل وامور کلیه‌یی ادراك جهتندن جسم طبیعی عضوینك کمال اولیدر [١] . نفس انسانیه ، جسم اولمدیغی کبی جسمله قائمده دکلدر . تعبیر دیکرله نفس انسانیه ماده‌یه حلول ایتمش بر قوهٔ جسمانیه اولمدیغی کبی اشارت حسیه ایله کوستریله‌بیلیر بر جسمده دکلدر . بلکه ، ذاتنده ماده‌دن مجرد ، افعالنده ماده‌یه مقارن بر جوهردر .

نفس انسانیه‌نك ادراکی ، بعضاً بلاآلت بذاتها بعضاً‌ده آلتله اولور. کندیسی واحددر . فقط قواسی چوقدر . بدنله برابر حادث اولور .

[١] نفس انسانیه بعضاً : (النفس الانسانیة ، هی کمال اول لجسم طبیعی آلی من جهة مایدرك الامور الکلیة ویعقل الافعال الفکریة : بعضاً‌ده: (هی الکمال الاول لجسم طبیعی آلی من جهة ما یفعل الافعال الکائنة بالاختیار الفکری والاستنباط بالرأی من جهة مایدرك الامور الکلیة » صورتنده تعریف ایدیلمشدر. فقط ، بعضی نکات خصوصیه‌دن صرف نظر ایدیلیرسه ، اساس اعتباریله ، هر ایکی تعریفیده بربرلرینك عینی عد ایده‌بیلیرز .

فقط بدنك فناسندن صوكره او فانی اولمز . باقی قالیر . بدنله اولان علاقه‌سی حلول ویا انطباع علاقه‌سی دكلدر . بلكه تدبیر وتصرف علاقه‌سی‌در . نفس انسانیه‌نك علم جهتندن علاقه‌سی ذكر ایتدیكمز قوای باطنه‌در . عمل جهتندن علاقه‌سی ایسه ، قوای حیوانیه‌در : «حواس عالم خلقدن ، عقل ایسه عالم امردندر. بو ایكی عالمك مافوقی هرایكیسنده مستوردر . »

انسانه مخصوص اولان نفس ناطقه‌نك قواسی ، (قوهٔ عالمه) و(قوهٔعامله) نامليه ایكی‌در. ابن‌سینا بو ایكی قوتدن هرایكیسنده؛ اسم مشترك اوله‌رق ؛ (عقل) نامنی ویرمش‌در[١] : «انسان بو ایكی قوت

[١] مؤلفات اسلامیه‌ده ، (عقل) كلمه‌سنه پك مختلف معنالر ویریلمش اولدیغی كورولیور . بو لفظ لغتاً (باغلامق) و (منع ایتمك) معنالرینه موضوع اولدیغی حالده ، معنای اصطلاحیسی متنوعدر . پك مشهور اولان تعریفه كوره عقل ، نفس ناطقه‌دن عبارتدر . (سید شریف) ك تعریفاتنده عقلك ، (جوهر مجرد من المادة فی ذاته ومقارن لها فی فعله — فعلنده ماده‌یه مقارن وذاتنده ماده‌دن مجرد اولان بر جوهردر) یولنده‌كی تعریفی تمامیله عینی اثرده كورولن (نفس ناطقه) تعریفنك عینی‌در .

سید شریف ، (عقل)ك برده ، (العقل جوهر روحانی خلقه الله تعالی متعلقا ببدن الانسان — عقل ، ذات باریك بدن انسانه تعلق اولمق اوزره خلق ایلدیكی جوهر روحانیدر) صورتنده دیكر بر تعریفنی قید ایتمكده‌در . فقط، بو تعریفه كوره‌ده عقل ؛ نفس ناطقه‌دن باشقه بر شی اولمیور . سید شریفك عینی أثرنده ، عقلك بروجه آتی داها برقاچ تعریفی كورولمكده‌در :

(ا) العقل ، نور فی القلب یعرف الحق والباطل — عقل ، حق وباطلی طانیر ، قلبده‌كی بر نوردر .

(ب) العقل، جوهر مجرد عن المادة یتعلق بالبدن تعلق التدبیر والتصرف — عقل ، ماده‌دن مجرد وبدنه تعلق تدبیر وتصرف ایله متعلق اولان بر جوهردر.

(ج) العقل ، قوة للنفس الناطقة — عقل نفس ناطقه‌نك بر قوتی‌در ،

سایه‌سنده‌دركه اداره‌سنه مجبور اولدیغی كندی دونننده‌كی عالم حیوانی ایله مناسبتدار اولدیغی كبی انقیاده مجبور بولوندیغی كندی فوقنده‌كی

سید شریف بو تعریفی ایضاحاً دیوركه ، عقلی بو صورتده تعریف ایدنلرك افاده‌سی ، قوهٔ عاقله‌نك نفس ناطقه‌یه مغایر برشی اولدیغی و حقیقتده فاعل ، نفس ناطقه بولوندوغنی صراحتاً كوسترمكده‌در . عقلك بو تعریفنه كوره ، نفس ناطقه‌یه نسبتاً عقل ، كسن بر شخصه نسبتله بچاق كبی بر آلتدن باشقه برشی دكلدر ،

(د) العقل والنفس والذهن واحدة . الا انها سمیت عقلاً لكونها مدركة وسمیت نفساً لكونها متصرفة وسمیت ذهناً لكونها مستعدة للادراك — عقل، نفس ، ذهن ، شیء واحددر . آنجق بو شی، مدرك اولدیغی ایچون عقل ، متصرف اولدیغی ایچون نفس ، ادراكه مستعد اولدیغی ایچونده ذهن تسمیه اولنور . بعضیلری‌ده عقلی : (ما یعقل به حقائق الاشیا = حقایق اشیا كندیسیله بیلینن شی‌در) صورتنده تعریف ایتمش اولدقلری كبی اكثریت حكماده نفس ناطقه‌نك ، كم ، كیف ، این. وضع ، ... كبی عوارض مادیه‌دن مجرد كلیات وجزئیاتی ادراك ایدن برقوتی اوله‌رق قبول ایلمشلردر. ابن‌سیناده بو فكرده‌در.

پسیقولوژی‌یه دائر مؤلفات غربیه‌ده (عقل)ك مقابلی اولان (Raison) كلمه‌سنك‌ده مختلف معنا و تعریفلری كورولیور. بو اثرلرده، عقل، بركره نفسك برقوتی اوله‌رق كوستریلمش ، نفسك بو قوتله ، صور ذهنیه‌یی ومعانی‌یی تصور ایده‌رك آنلری بعض قانونلره تبعاً یكدیكره ربط ایلدیكی بیان اولنمشدر ، بركره‌ده بو قوتك حال فعلده اولماسی یعنی ، تصورات ومعانی‌یی ادراك وتعقل ایتمه‌سی معناسنده قوللانیلمشدر . بعض كره‌ده فاعلیت نفسیه‌سنك فعل وعملنی مدبر اولان قوانینك هیئت مجموعه‌سی معناسنده استعمال ایدیلمشدر. (پول ژانه) بو مختلف طرز تلقیلره شامل اولمق وهپسنی محیط بولونمق اوزره (عقل)ی، «قوهٔ ذهنیه‌نك فعالیت منتظمه‌سی » صورتنده تعریف ایلمشدر. بو تعریفدن عقل ، ذهنك بر ملكهٔ خصوصیه‌سی اولمایوب كندی قوانین مقومه وهیئت اصلیه‌سیله برلكده ذهنك كندیسی اولدیغی آكلاشیلمقده‌در .

عقلك منشأی مسئله‌سنده غرب حكماسی (اختباریه L'empirisme) و (وهبیه L'Innéisme) نامليه یاد اولنان ایكی مسلك اطرافنده طوپلانمشلردر.

مبادئ عالیه‌ده ایله مناسبتدارلردر . بونلردن برنجی نوع مناسبت ، (قوۀ عامله) وایکنجی نوع مناسبتده (قوۀ عالمه) ایله وقوع بولمقده‌در .

اختباریه فکرینه طرفدار اولانلرجه بدایتده نفس ناطقه ، بر (لوح املس table rase) حالنده‌در . مبادئ عقلیه دینیلن شیلرده ، حقایق سائره کبی ، منحصراً أشیانك احساسات واسطه‌سیله انطباعاتندن متولددر . یعنی حس‌ده اولمیان هیچ بر شی مدرکه‌ده‌ده یوقدر . بناءً علیه عقل ، بر محصول تجربه‌دن باشقه بر شی دکلدر . بو مسلك اربابی عقلك منشائنی احساسات وتجاربه عطف ایتدکلرندن ضمناً (احساسیه Sensationisme) مسلکنه یاقلاشمشلردر . اختباریه مذهبنك توضحی ، فیلسوف (لوق) ایله باشلامشدر. بالآخره (هیوم Hume) و (استوآرت‌میل) بومذهبی توسیع ایتمشلردر. استوارت میل ، لوقك فکرینی تشریح ایتمش و (عقل) ك (قانون تداعی Loi d’association) واعتیادات ذهنیه‌نك یاردمیله تجربه‌دن متحصل اولدیغنی ادعا ایلمشدر . فقط بو ادعا پك چوروکدر . چونکه اکر مبادئ عقلیه ، تجربه‌نك تحت تأثیرنده تدریجی تداعیلرك محصولی اولسه‌لردی ، عینی مبادینك انسانلرکبی حیوانلرده‌ده بولونماسی ایجاب ایدردی. حالبوکه بویله اولمدیغی محققدر. ثانیاً چوجوقلرده‌ده بومبادی بولنه‌مزدی . حالبوکه ، چوجوقلرك ذهنی اوینامغه باشلار باشلامز ، مبادئ عقلیه‌یه مالك اولدیغی کورولمکده‌در . ایشته بونك ایچوندرکه (اسپنسر) ، (استوارت میل) ك بونظریه‌سنی بکنمه‌مش ، یرینه (تکاملیه L’évolutonisme) نظریه‌سنی اقامه‌یه چالیشمشدر . (اسپنسر) ه کوره ، مبادئ عقلیه ، افراد انسانیه‌ده ولادی وفطریدر. یعنی (لوق)ك ادعاسی کبی نفس ناطقه ، برلوح املس دکلدر . بلکه (عرق Race)طرفندن مکتسب مبادی‌یی حائزدر . کورولیورکه (اسپنسر) ده بو خصوصده (اختباریون) دن تمامیله آیریلمه‌مشدر . یالکز او اختباری (فرد) ده دکل (عرق) ده قبول ایلمشدر . بوفیلسوفه نظراً ، ولادی اولان مبادئ عقلیه ، ارثاً منتقل وبرتکامل محصولیدر . بومبادی ، برچوق عصرلر ظرفنده انسانیت عالمنك یاپدیغی تجربه و تداعیلرك محصولیدر . بو تجربه و تداعیلرك تکرری دماغی تدریجاً اشیانك نظام حقیقیسنه اویدورمش . ذهنده یاواش یاواش بعضی تمایلات عقلیه تثبیت ایلمشدر . ایشته ارثاً انتقال ایدن بوتمایلات ، ولادی مبادئ عقلیه‌یی تشکیل ایتمشلردر .

فقط ، (اسپنسر)ك بو نظریه‌سی‌ده دیکر اختیاریونك نظریه‌لری کبی متین

قوۀ عامله ، بدن انسانینك افاعیل جزئیه‌یه اولان حرکتنك مبدئیدر [١*] . قوۀ عالمه ایسه ، اصل عقل دینیلن قوۀ مدرکه‌در.

بر اساسه مستند دکلدر . چونکه فرد ایچون وارد اولان اعتراضات نوع ایچونده وارداوله‌بیلیر . (اسپنسر)ده داخل اولدیغی حالده ، بوتون اختباریون ، عقلی تجربۀ صرفه‌دن عبارت عدا ایتمکله بویوك بر خطایه دوشمشلردر . چونکه تجربه آنجق کندیسنی تنظیم و تأویل ایدن مفکره سایه‌سنده بر معنایه دلالت ایدر وقابل تعقل اولور . دیمك‌که اساساً تجربه‌نك استناد ایتدیکی شی عقلدر . شوحالده تجربه نصل اولورده استناد ایلدیکی شیئك مولدی اوله‌بیلیر؟ اکر عقل ، احساسك مولودی اولسیدی ، احساساتی بزم کبی اولان حیوانلرده‌ده عقلك بولنماسی ایجاب ایتمزمیدی ؟ ایشته اختباریونك نظریه‌سنده‌کی بوچوروکلکدرکه (وهبیه Doctrine de l’innéité) مذهبی طرفدارلرینی کوندن کونه چوغالتمقده‌در.

وهبیه نظریه‌سنه کوره ، عقل ، محصول تجربه دکلدر . بلکه تجربه‌دن مستقل اوله‌رق نفس ناطقه‌نك بر ملکۀ مخصوصه‌سیدر . وهبیه طرفدارلرینك بوملکۀ مخصوصه‌یی مختلف صورتلرله ایضاحه چالیشمش اولدقلری کورولیور : مثلا (قانت knat)، افکاربشریه‌یی ، (افکارخارجیه Les Idées adventices)، (افکارمصنوعه Les Idées factices) و(افکارفطریه (Les Idées innées) ناملریله اوچه آییرمقده‌در. بو فیلسوفه کوره بونلردن برنجیسی حواس ظاهره‌نك ، ایکنجیسی متخیله‌نك مولودی اولدقلری حالده ، اوچونجیسی ، نفسده بلاسبب خارجی طوغمقده ، مدرکه‌نك لازم غیرمفارق اولان قانونلردن نشأت ایتمکده‌در. افکار فطریه یعنی عقل ، وهبیدر . نفس ناطقه ، کندی قدرت و طبیعتنه استناداً واحساساتك اعانه‌سنه محتاج اولمقسزین بوفکرلری تولید ایتمك قابلیتنی حائزدر . بوقابلیتك موهبی ایسه باری تعالیدر . ابن سیناده داخل اولدیغی حالده علمای اسلامیه‌نك کافه‌سی (وهبیه) طرفداریدر .

عصر حاضر پسیقولوغلرندن اکثریسی ، (قانت) و (لایبنیچ)ك وهبیه نظریه‌لرینی قبول وبونلری یکدیکریله مزج ایده‌رك یکی برنظریه قورمشلردر . بونظریه‌یه کوره ، انسانده فطری ووهبی اولان ، (ذهن L’intelligence) وذهنك اشیایی تعقل ایتمکه اولان تمایل واحتیاجیدر . مبادئ عقلیه ، بوتمایل واحتیاجك برترجمانیدر . یعنی مبادئ عقلیه ، احتساس و تجربه‌نك مولودی

بوسببدن ابن‌سینا ، بو قوته (قوهٔ عاملهٔ نظریه) اسمنی ویرمشدر [٢] . قوهٔ عامله، ماده‌دن مجرد اولان صور کلیه‌نك کندیسنده منطبع اولدیغی قوتدر [٣] . ابن‌سینا ، عقل عامله‌یی، (عقل هیولائی) ، (عقل بالفعل) ، (عقل مستفاد) ویا (عقل بالملکه) ، (عقل قدسی) و (عقل فعال) نام‌لریله بر طاقم صنفلره آییرمشدر .

ابن سینانك عقل نظریه‌سی ، (فارابی) نظریه‌سنك همان عینی کبی بر شیدر . فی‌الحقیقه ، (فارابی)ده اولا ، بالقوه بر عقل تصور ایتمش ، بعده بوندن ، عقل بالفعل ایله عقل مستفاده چیقمش ، نهایت بونلرك هپسنك فوقنده بر عقل فعال دوشونمشدی. (ابن‌سینا) ایسه ، ، بو تصنیفه تصوفی معناده بر عقل داها علاوه ایلمشدر . نفس ناطقه‌نك اشیایی معرفتی عقل فعاله اتصالی ایله اولدیغی رأینده (فارابی) ایله برلشن (ابن‌سینا)، نفسك عقل مستفاده صیرورتی حالنده عقل فعال ایله متحد اولدیغی فکرینه مخالفت ایتمشدر. حالبوکه (فارابی)نك وقتیله

اولمدقلری کبی انسانله برابر طوغمش‌ده دکللردر. بلکه بالذات انساندن، انسانك اشیایی تعقل ایتمك تأمل واحتیاجندن طوغمشلردر . وهی اولان ، ذهن ایله ذهنك بوتأمل وتعقل احتیاجیدر . ایشته (پول‌ژانه) نك عقلی (قوهٔ ذهنیه‌نك فعالیت منتظمه‌سی) یولنده تعریفی بو تلقی‌یه کوره یاپیلمش بر تعریفدر .

[١°] القوة العاملة، هی مبدأ محرك لبدن الانسان الی الافاعیل الجزئیة .

[٢] بوکونکی پسیقولوغلرده کندیسندن استفاده اعتباریله عقلی ، (esprit géometrique) و (esprit de finesse) نام‌لریله ایکی‌یه آییرمشلردرکه بوده نتیجه اعتباریله (عقل عالم) و (عقل عامل) دیمکدر . یعنی بونلرده نظری اوله‌رق استعمال اولنان عقله (عقل عالم) و عملی اوله‌رق استعمال اولنان عقله‌ده (عقل عامل) ویا (کیاست) دینمشلردر .

[٣] القوة العاملة النظرية ، هی قوة من شانها ان ینطبع بالصور الکلیة المجردة من المادة .

(فرفوریوس) طرفندن مدافعه ایدیلمش اولان بو فکره طرفدار اولدیغی آکلاشیلیور .

ابن سینانك ویردیکی ایضاحاته کوره قوهٔ عاملهٔ نظریه ماده‌دن مجرد صور کلیه‌نك انطباعنی قبول شانندن اولان بر قوت اولدیغندن، اکر (صور) بذاتها مجرد ایسه‌لر، طوغرودن طوغرویه قوهٔ عامله‌یه منطبع اولورلر . بذاتها مجرد دکلسه‌لر، قوهٔ عامله ، کندیلرنده علائق ماده‌دن هیچ برشی قالمیه‌جق صورتده اونلری تجرید ایدر . بعده بو مجردات کندیسنده منطبع اولور . ابن‌سینانك قوهٔ عامله‌یی بو یولده تصنیفی ، فلسفهٔ عمومیه‌سنده‌کی قابلیت نظریه‌سنك بورایه تطبیقی نتیجه‌سندن باشقه برشی دکلدر. فی‌الحقیقه ، ابن‌سینا فلسفهٔ عمومیه‌سنه کوره برشیٔ قبول ایتمك شانندن اولان دیکر شیئك بو قابلیتی یا (بالقوه) ویا (بالفعل) در . بناءً علیه ، قوهٔ عامله‌نك صور کلیه‌یه نسبتی‌ده بو قابلیت نظریه‌سنه کوره متعدد شکللرده اولمق ایجاب ایتمکده‌در . بونك ایچوندرکه ابن‌سینا ، (قوت) ایچون بر وجه آتی اوچ حال تصور ایتمشدر :

١ . — فعل اولمقسزین یالکز استعداد مطلق حالیدر . کوچوك برچوجك یازی یازمغه اولان قوتی بونك بر مثالیدر . ابن‌سینا بوکا (قوهٔ مطلقهٔ هیولائیه) اسمنی ویرمشدر .

٢ . — فعل ایله برابر استعداد حالیدر . برچوجوغك بسائط حروفی اوکرندکدن صوکره‌کی یازی یازمق قوتی کبی . ابن سینا بوکاده (قوهٔ ممکنه) نامنی ویرمشدر .

٣ . — استعداد تام حالیدر . یعنی قوتك تظاهری ایچون آلات لازمه موجود اولدیغی وارادەدن باشقهٔ برشیئه یعنی اکتسابه احتیاج

بولونمادیغی زمانکی حالیدر. ألنده قلم ، کاغد و مرکب بولنان بر کاتبك یازی یازمق استعدادی‌ده بو اوچنجی حالك مثالی‌در . ابن‌سینا بوکاده (ملکه) اسمنی ویرمشدر . ایشته ابن‌سینا بونظریه‌یه استناداً‌درکه قوهٔ عاقلهٔ نظریه ایچون‌ده اول امرده اوچ مرتبه قبول ایلمشدر :

١ . — قوهٔ نظریه‌نك صورکلیه‌یی ادرا که صورت مطلقه‌ده استعدادی حالی . ابن‌سینا ، قوهٔ نظریه‌نك بومرتبه‌سنه (عقل هیولائی) نامنی ویرمشدر. عقل هیولائی، مراتب عقلیه‌نك برنجی مرتبه‌سی‌در، یعنی استعداد تعقل‌دن عبارتدر . شوحالده ، عقل هیولائی ، معقولات اولی‌یی ادراك شانندن اولان برقوهٔ استعدادیه دیمك‌در . عقلك بومرتبه‌سنه (هیولائی) اسمنی ویرلمه‌سی ، هر صورتی قبوله قابلیتی اولان (هیولای اولی) یه بکزه‌تیلمه‌سندن نشأت ایتمش‌در. ابن‌سینا، ذاتنده هر صورتی قبوله مساعد وفقط بوتون صورتلردن خالی اولان هیولای اولی‌یه تشبیهاً ، عقل ایچون‌ده استعداد تعقل‌دیه برمرتبه دوشونمکله متافیزیك اوزرینه مؤسس بر پسیقولوژی قورمش اولیور. عقل هیولائی فطری‌در . بناءً علیه ابتدای خلقتلرنده بوتون افراد انسانیه‌ده بو استعداد محض موجوددر . حالبوکه حیوانات سائره‌ده بو استعداد یوقدر .

٢ . — قوهٔ نظریه‌نك بدیهیات وضروریاته علمی حالی . برنجی حاله نسبتله بومرتبه‌ده عقل، فعالیته کیرمش دیمکدر. چونکه ، (کل جزئندن بویوکدر .) و (برشیئه مساوی اولان ایکی شئ ، بربرینه مساویدر) کبی ضروریاتی ادراك ایتمش ، فکر یاخود حدس ایله اکتساب فکریاته حاضرلانمشدر . نفس ناطقه‌نك بدیهیاتی ادرا کی ایسه انجق حواسك جزئیاتده استعمالیله حاصل اولمشدر. فی الحقیقه نفس ، حواس واسطه‌سیله

برچوق جزئیاتی حس وبونلرك صورتلری آلاتنده ارتسام ایدنجه ، طبیعی اوله‌رق بونلرك بعضیسنك بعضیسیله اولان نسبتلرینی ملاحظه ایدر و اوزمان صور کلیه‌یی ادراك استدادینی قازانیر . ابن سینا قوهٔ نظریه‌نك بومرتبه‌سنه (عقل ممکن) ویا (عقل بالملکه) اسمنی ویرمشدر. فارابی سیستمنده ، قوهٔ نظریه‌نك بومرتبه‌سی یوقدر [١] .

٣ . — قوهٔ نظریه‌نك استحضار تام حالی . بوحالده بولنان قوهٔ نظریه ، ایستدیکی زمان ضروریاتی استحضار وملاحظه ایده‌رك اوندن نظریاتی استنتاج ایده‌بیلیر . ابن‌سینا قوهٔ عاقلهٔ نظریه‌نك بو مرتبه‌سنه (عقل بالفعل) نامنی ویرمشدر. عقل بالفعل حالی ، قوهٔ نظریه‌ده استنباط طریقی بر ملکهٔ راسخه اولدیغی وقت حصول بوله‌بیلیر .

٤ . — قوهٔ عاقله‌نك نظری مدرکاتنك غائب اولمیه‌جق صورتده مستحضر بولونماسی حالی. ابن‌سینابوکاده (عقل مستفاد) نامنی ویرمشدر. عقل مستفاد عقلك ، مرتبهٔ کمالی‌در . مع‌مافیه ، ابن سینا عقلك شو درت مرتباسی فوقنده وممتاز بعض انسانلره مخصوص بر بشنجی مرتبه داها قبول ایلمشدر . بوخصوصی ایضاح ایدرکن دیبورکه : «انسانلرده

---

[١] علمای اسلامیه مناط تکلیف عقل اولدیغنده اتفاق ایلمشلردر . فقط عقلك مختلف معنالری اولمسنه کوره ، مناط تکلیف اولان عقلك تعیننده اختلاف ایتمشلردر. (ابوالحسن الاشعری)یه کوره ، مناط تکلیف اولان عقل ، بعض ضروریاته علمدن عبارت اولان (عقل بالملکه) در . قاضی بیضاوینك‌ده ، مناط تکلیف اولان عقلی ، واجباتك وجوبنه ، مستحیلاتك استحاله‌سنه ، عاداتك محاذیسنه علمدن عبارت اولان عقل صورتنده تفسیر ایتمسنه نظراً ، بوخصوصده اشعری‌یه اقتفا ایتمس اولدیغی آکلاشیلیور . معتزله ایسه ، مناط تکلیف اولان عقلی ، (حسن) ك حسننه ، (قبیح) ك قبحنه علم صورتنده تعریف ایتمشلردر . چونکه ارباب اعتزاله کوره (حسن)ك حسننه و (قبیح) ك قبحنه اولان علم ، بدیهیاتدندر .

بواستعدادك برطاقم مرتبه‌لری واردر. بعضیلرنده بو استعداد ، عقل فعاله‌متصل اولمق ایچون پك چوق شیلر تعلمنه‌عرض احتیاج ایتمیه‌جك قدرشدیدوقوتلی اولور . استعداد عقلی‌نك بومرتبه‌سنه مظهراولان بر انسان، هرشیئ تقلیداً دکل بلکه وسطی حدودی مشتمل برترتیب‌ایله یادفعتاً بر زمانده ویا ازمنهٔ متعدده‌ده بنفسه‌بیلیر .ایشته عقلك بو مرتبهٔ استعدادی ، (روح‌القدس) ایله مناسبتدار بر (قوهٔ قدسیه) در . بو قوتی حائز اولانلره معقولاتك کافه‌سی ویاخود قوهٔ علمیه‌نك تکملی ایچون ایجاب‌ایدن شیلر، منکشف اولور . (بومرتبه)نك درجهٔ علیاسی (نبوت) در : « بعضاً (روح القدس)دن بوقوهٔ قدسیه ایله متخیله‌یه بر معقول فیضان ایدر . متخیله بونی امثلهٔ محسوسه ویا کلمات مسموعه‌ایله تحاکی وبو صورتدن انسان شکلنده (ملك)، بوکلامدن‌ده عباره صورتنده وحی‌ایله تعبیر ایدر. » . کوروليورکه ابن سینا ، (قوهٔ قدسیه) ایله پسیقولوژی ساحه‌سندن تصوف ساحه‌سنه کچمش ، بو صورتله‌فلسفه‌ایله دین آره‌سنده‌روابط صمیمیه‌تأسیس ایتمك ایسته‌مشدر.

ابن سینا ، انسانلر آره‌سنده حیات اجتماعی‌نك تنظیمی ، قواعد اخلاق وعدالتك تأسیسی آنجق اجل عرفا اولان انبیا سایه‌سنده اوله‌جغنه قانعدر . بو قناعتی‌ده اجتماعیات ساحه‌سنده‌کی درین تتبعاتنك نتیجه‌سی‌در [١] . فی‌الحقیقه بو فیلسوفه کوره نبی ، هم حقایقی ، هم

[١] ابن‌سینا، نبی‌نك وجودینی احتیاجات اجتماعیه‌دن‌عد ایتمش اولدیغندن نبی حقنده‌کی بیاناتنی تماميله بو اساس دائره‌سنده یوروتمکده‌در . فی‌الحقیقه بو بويوك فلسوفك تصویرینه کوره ، نبی روح عامه‌نك ، وجدان جمعیتك بر ممثل صادقی‌در . جمعیتك عدالت . انسانیت ، معشری منفعت حقنده‌کی لایتغیر تلقیلری کندیسنده تجلی ایتمشدر. خلاصه نبی، جمعیتك حقیقی عرفلرینك کاشفی اولان ممتاز برعارفدر. (الاشارات) ك عارفلرك مقامات ودرجاتنی مصوراولان صحیفه‌لرنده

امور متخیله‌یی بیلن عارفدر . بناءً علیه نبی ، بشریتك اك یوکسك مرتبه‌سنه واصل وارشاد انام درجه‌سنه نائل اولمشدر [١] .

ابن‌سینا ، سوسیولوژی تتبعاتنه استناداً ارسال انبیالزومنه‌قانع اولدیغی کبی ، (وحی) ی‌ده قبول ایتمش ، بونی‌ده پسقیولوژی اساسلرینه کوره ایضاحه چالیشمشدر . فی‌الحقیقه ، ابن سینایه کوره ، نفس انسانی‌نك خاصیتلرندن بری‌ده غیبه علم‌در . عالم یقظه‌ده علم‌الغیبك ادراکی ایسه

ابن سینانك بو قناعتی واضحاً سچیله بیلمکده‌در . مشارالیه بو اثرنده دیورکه « عارفلر ، حیات دنیولرنده بیله دیکر انسانلردن ممتاز شخصیتلردر . عارفلر ، بو عالمده کویا لباس بدندن تجرد وروحلرنده‌کی قوت وکمالات سایه‌سنده صانکه جسمانیتدن صویوله‌رق عالم قدسه توجه ایتمشلردر . عارفلرده‌کی بو کمالات نفسانیه سببیله‌درکه ، کندیلرندن معجزه‌وکرامت کبی امور ظهور ایده‌بیلمکده‌در». عینی اثرنده عارف اسمنك کیمه ویریله‌بیله‌جکنی آکلاتیرکن « والمتصرف بفکره الی قدس الجبروت مستدیماً لشروق نورالحق فی سره یخص باسم العارف » دیمش اولمسنه نظراً . مشارالیهه کوره عارفلك وصول الی الله مرتبه‌سی‌در. عارفك زهدی‌ده قلبنك ماسوی‌الله ایله مشغول قالمامسی‌در .

[١] ابن سینا، نبی حقنده‌کی شوفکریله فارابی‌دن آیریلمش‌در . فی‌الحقیقه (فارابی) و (مبشر بن فاتك) کبی فیلسوفلره کوره نبی یالکز امور متخیله‌یی بیلیر . حقایقه وقوفی یوقدر . بو اعتبارله . حقایقه مطلع اولان حکیم‌دن ممتاز دکلدر . حالبوکه ابن سینایه نظراً نبی ، هم حقایق وهم امور متخیله‌یی بیلیر . بناءً علیه حکیم‌دن ممتاز واونك فوقنده‌در . نبی انسانلرك احتیاجنی وشرائط اجتماعیه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق اونلره حقایق دکل؛ امور متخیله‌یی تعلیم ایدر . ابن سینایه کوره انسانلرك اك جلیلی عارفلردر . عارفلرك اجل وسیدی ایسه نبیلردر. انسانلر، حیات معیشتده آنجق حال اجتماعده‌یاشادقلری تقدیرده تکمل ایدر ومسعود اولورلر . جمعیت حالنده یاشامق ، بشریتك طبیعی بر احتیاجیدر . حالبوکه ، بر جمعیتك حیات وسعادتی ، قانونلر، نظاملر ، خلاصه بر شریعت ضابطه ایله ممکن اوله‌بیلیر . بویله بر شریعت ضابطه‌نك تکملی ایسه، آنجق بر شارع ضابطك وجودینه متوقفدر . شارع ضابطده ، شارع

(وحی) در . مشارالیه ، بو صورتله تلقی ایتدیکی (وحی) ی شویله ایضاح ایدییور : « عارفلرك اجلّ اولان نبیلرك نفسلری تصفی ایده‌ایده اونلرده (عقل فعاله) ه اتصال استعدادی شدتله‌نیر . بو سایه‌ده قوهٔ قدسیه‌ایله مجهزاولورلر. بویله بر نفس آرتق حواس ایله اشغال‌ایتمزاولور . بناءً علیه بوحالته مظهراولان نفس، عالم عقل وحسه نظردن قالور [١] . ایشته بو اثناده‌درکه بو نفس عالم غیبه مطلع اولور . کندیسنه ؛ برق خاطف کبی؛ بعض امور انکشاف‌ایدر . بوامور مدرکه (متصرفه)ده باقی قالور وحافظه طرفندن بعینه حفظ ایدیلورسه ، بو حال « وحی صریح » دیمکدر . فقط، شاید (متخیله) ده واقع اولور ومتخیله‌نك تصرفنه اوغرار یعنی متخیله بونلرله بطبیعة المحاکاة اشتغال ایدرسه

اولدیغنه دلالت ایده‌جك بر ممتازیت یعنی قدرت اعجاز بولونمق لازمدر. بوایسه آنجق قوهٔ قدسیه ایله اتصاف سایه‌سنده قابل اولور. بوندن باشقه ، شارعك تلقین ایتدیکی شریعت فنون عباداتی مشتمل اولمق ایجاب ایدر . چونکه ، شارعك مصالح عالمك ضبطنده اك مهم عمده‌سی ، امر ونهی‌در . بو امر ونهی ایسه ثوابه ترغیب ، عقابدن ترهیب ایله اولو . دیمك‌که قوانین شریعتك تأمین جریانی ، اولان مثیب ومعاقب بر الٰهك وجودینی بیلمکه متوقفدر . بوالله بیلندکدن صوکره ، قانونلرك تأمین جریانی ایچون ، انسانلره دائما اونی تذکر ایتدیرمك اقتضا ایدر . تذکر ایسه آنجق عبادات بدنیه ایله اولور .

[١] ابن سینا شو افاده‌سیله (لی مع الله وقت لایسعنی ملك مقرب ولا نبی مرسل) حدیث شریفنی کندی نظریه‌سنه کوره تفسیر ایتمك ایسته‌مشدر. شیخ سعدی مرحوم‌ده اجل عرفانك مظهر اولدقلری بوحالتی حضرت یعقوب لساندن شو بیتلرله تصویر ایتمشدر

یکی پرسیداز آن کم کرده فرزند . که ای روشن روان پیر خردمند
زمصر ش بوی پیراهن شنیدی . چرا درچاه کنعانش ندیدی
بکفت احول مابرق جهانست . دمی پیدا و دیکر دم نهانست
کهی بر طارم اعلی نشیم . کهی برپشت وپای خودنبیم

او زمان امور مذکوره تأویله محتاج اولور . بو ایکنجی صورتده (متخیله) ، نفسك ادراك ایتدیکی شیئی بر صورت جمیله واصوات منظومه ایله تحاکی ایدر. یعنی نبی حال یقظه‌ده اولدیغی حالده ، بوصورتی کورور وبو اصواتی ایشیدیر . بو صورت ، نبی‌نك کوردیکی (ملك) در . نفسه متصل اولان معارف‌ده حس مشترکده منظوم وکوزل کلامه متمثل واو زمان مسموع اولور. بوده انبیایه نازل اولان آیتلردر» [١] .

---

[١] ابن سینا ، رؤیا ایله نفسك وجودی اولمیان صور محسوسه‌یی مشاهده ایده‌بیلمه‌سنی‌ده بوكا مشابه بر صورتده ایضاح ایتمکده‌در : «اویقوده نفس، کندیسنی دائما اشغال ایدن حواسك موارداتندن فارغ قالور وجواهر روحانیه ایله نفس آره‌سنده‌کی مانع مرتفع اولور . او وقت نفس‌ده جواهر روحانیهٔ عقلیه‌یی کورمك استعدادی حصوله کلیر . موجوداتك کافه‌سی ، جواهر روحانیه‌ده منقوش اولدقلرندن صور اشیادن بو جواهرده موجود اولانلر وبالخاصه اغراض رأیه مناسب بولونانلر ، نفس‌ده انطباع ایدرلر . بو صورتلرك نفس‌ده انطباعی ، طبق بر صورتك آینه‌ده انطباعی کبی‌در . ایشته ، رؤیا نفس‌ده انطباع ایدن بو صورتلرك مشاهده‌سندن عبارتدر . اکر ، بو صورتلر جزئی و (متصرفه) ده واقع اولور و (متخیله)نك تصرفی اولمقسزین حافظه طرفندن حفظ ایدیلمش بولونورلرسه او زمان بو رؤیا صادقدر . تعبیره محتاج دکلدر . فقط نفس‌ده منطبع اولان صورتلر (متخیله) ده واقع اولور ومتخیله بونلرده تصرف ایده‌رك صور محسوسه‌دن اونلره مناسب اولانلرله تحکیه ایدرسه بو نوع رؤیالر تعبیر وتأویله محتاج بولونور. شاید متخیله تصرفندن عالم عقل‌دن عالم حسه منصرف اوله‌رق تحرك ایدر وتصرفاتی مختلط بولونورسه او وقت کورولن رؤیا اضغاث واحلام قبیلندن اولور وتعبیری اولمز » . ابن سینا کیفیات اربعه‌دن برینك مزاجه غلبه‌سنی‌ده اویقوده قاریشیق شیلر کورولمه‌سنه سبب اوله‌رق کوسترمشدر .

ابن سینا، نفسك وجودی اولمیان صور محسوسه‌یی مشاهده‌ایدیله‌جکنی‌ده شویله ایضاح ایدییور: «بعضاً نفس، امور غائبه‌یی غایت قوتلی بر صورتده ادراك ایدر. بوندن طولایی ادراك ایتدیکی شیئك عینی حفظده باقی قالور. فقط، حفظ بونی

ابن سينا ، عالم اكبرى عالم اصغرده تحرى ايدن فيلسوفلردن اولديغى جهتله (مواد خارجيه Les objets)ى (نفس Le Sujet) ده يعنى كائناتى انسانده آرامش ، حتى ، نفسك طوغرودن طوغرويه كائنات اوزرينه مؤثر اولمسنى بيله قبول ايدهرك معجزه و كرامتى ده بو صورتله ايضاحه قالقمشدر : « نفسك قوت وجوهرنده بر خاصيت واردركه بونكله نفس بعض صورتلرى ازاله وبعض صورتلرى ايجاد صورتيله هيولاء عالمده مؤثر اولور . چونكه هيولاء ، نفوس شريفهٔ مفارقهنك تأثيرينه منقاد ، عالمده سارى اولان قواسنه مطيع‌در. ايشته معجزه و كرامت نفس‌ده‌كى بوخاصيتك مولودى‌در . فى‌الحقيقه ، بعضاً نفس انسانيه شرف‌ده بو نفوس ايله متناسب بر حده بالغ اولور. يعنى تصفى ايدايده عقل فعاله اتصال استعدادى قازانير وقوهٔ قدسيه ايله اتصاف ايدر . بو مرتبه‌يه اعتلا ايدن نفس انسانى ، نفوس شريفهٔ مفارقهنك فعلنى ايفا ايتمك قدرتنى اكتساب ايدر : بر طاغى يرندن اوينادير . بر جوهرى اذابه ايدر . پارمقدن صو آقيتير . خلاصه خارق‌العاده ايشلر ياپمغه قدرت كسب ايدر . »

ابن‌سينا (الاشاراة) ده نفس انسانينك مراتب ادراكاتنى [الله نورالسموات والارض مثل نوره كمشكاة فيها مصباح المصباح فى‌زجاجة

ضعيف برصورتده قبول ايتديكندن (متخيله) بونلرده تصرفه قالقيشير وبونلرى امورمحسوسه‌يه تشبيه ايدر. حس مشتركده كنديسنه تبعيت‌ايدر وبو صورت مصوره ومتخيله‌دن سرايتله حس مشتركده منطبع اولور . ايشته حس مشتركده اولان بوانطباعله ، وجودى اولميان صور محسوسه مشاهده اولنور. چونكه، كورمك بر صورتك حس مشتركده وقوعى ديمكدر . بو وقوع ايستر كوز واسطه‌سيله بر امر خارجدن اولسون، ايسترسه خيال واسطه‌سيله داخلدن كلمش بولونسون هرايكى‌حاله كورەده او شى محسوس اولور » .

الزجاجة كانها كوكب درى يوقد من شجرة مباركة زيتونة لاشرقية ولاغربية يكاد زيتها يضئ ولولم تمسسه نار نور على نور يهدى الله لنوره من يشاء ويضرب الله الامثال للناس والله بكل شئ عليم .] آيتنده‌كى [١] بش مثاله تشبيه ايدەرك ديوركه : « نفس انسانى‌نك معارف كليه وادراكات جزئيه قابليتنده هيچ شبهه يوقدر . فقط ، نفس انسانى اول‌امرده بوتون بو معارفدن خالى‌در . نفسك بو مرتبه‌سى (عقل هيولائى)ديديكمز مرتبه‌در. عقل هيولائى آيت جليله‌ده‌كى (مشكاة)در[٢]. چونكه عقل هيولائى جميع صوردن خالى فقط ، هرصورتى قبوله قابليتلى اولديغى كبى مشكاة يعنى ايچنه قنديل قونولان ديوار قووغى‌ده اول‌امرده انوار حسيه‌دن خالى فقط اونكله استناره‌يه مستعددر .

ايكنجى مرتبه‌ده نفس انسانى‌ده علوم بديهيه حاصل ونفس انسانينك بوبديهياتى تركيب ايدەرك علوم نظريه اكتسابنه توصلى ممكن اولور . نفس انسانينك بومرتبه‌سنه؛ اوليات بديهيه سببيله نظرياته انتقال ملكه‌سى حاصل اولمسنه مبنى ؛ (عقل بالملكه) نامى ويريلير . عقل بالملكه ،

[١] « الله ، سموات و ارضك نورى‌در . نور الٰهى‌نك مثلى ايچنده چراغ بولنان بر طاق (مشكاة) كبيدر . بوچراغ بر قنديل‌ده‌در . قنديل‌ده كويا پارلاق و ضيادار بر ييلديزدر . چراغ ، شرقى و غربى اولميان مبارك زيتون اغاجى ياغندن ياقيلير. بوآغاجك زيتى كمال صفوتندن، آتش طوقونمقسزين ضيا پاش اولمغه مهيادر . بونك ضياسى . چراغك نورى و قنديلك لطافتى نور اوزرينه نوردر . الله ديلديكنى كندى نورينه هدايت ايدر و الله انسانلر ايچون مثللرضرب‌ايدر. الله هرشئ بيلير » . لفظاً شو صورتله ترجمه‌ايديله‌بيلن آيت جليله مفسرين طرفندن پك مختلف و متنوع صورتلرده تفسيراولونمشدر.

[٢] مشكاة ، لغتاً خانه ديوارلرنده آچيلان وايچنه قنديل قونولان پنجره و طاق ديمكدر . ايچنه ياغ و فتيل قونوب ياقيلان قابه‌ده مشكاة دينيلير . بومعنايه كور ، قنديلك شيشه‌سى مشكاةدر .

يا (فكر) ايله ويا (حدس) ايله وياخود (قوهٔ قدسيه) ايله نظرياتى اكتساب ايدر . يعنى قوه‌دن فعله چيقار . آيت جليله‌ده بوتون بونلره اشارت بويورلمشدر . فى الحقيقه آيت‌ده‌كى (شجرهٔ زيتونه) ايله انتقالك ضعيف حالنه، (زيت) ايله بوندن قوتلى اولان حالنه، [الزجاجة] ايله قوتى داها شدتلى اولان حالنه ، [يكاد زيتها يضئ ولم تمسسه نار] ايله‌ده قوتى نهايت قصوى‌ده اولان وانبيايه مخصوص بولونان (قوهٔ قدسيه) حالنه اشارت بويورلمشدر .

اوچنجى مرتبه‌ده نفس انسانى ، علوم فطريهٔ ضروريه‌دن علوم نظريه‌يى اكتساب ايدر . شو قدركه بو علوم نظريه ، بالفعل حاضر اولمز. بلكه صاحبى استحضارينى ايستديكى زمان بوكا قادر اوله‌بيله‌جك برحالده، مخزون اولور . عقلك بومرتبه‌سنه (عقل بالفعل) دنيلمشدر. آيت جليله‌ده‌كى [المصباح فى الزجاجة] ايله‌ده عقلك بو مرتبه‌سنه اشارت ايديلمشدر .

دوردنجى مرتبه‌ده، معارف ضروريه وعلوم نظريه بالفعل حاصل وصاحبى بو علوم نظريه‌يى بالفعل مشاهده ايديور كبى مدرك اولور . عقلك بو مرتبه‌سنه ، (عقل فعال) دن مستفيد اولديغى ايچون (عقل مستفاد) نامى ويريلمشدر . آيت‌ده‌كى (نور على نور) ايله مقصود ، عقلك مرتبهٔ كمالى اولان (عقل مستفاد) در . چونكه عقل بالملكه برنوردر . بونك كمالى اولان عقل مستفادده طبيعى (نور على نور) اولور.

ابن سينا ، عقل نظرينك قوه‌دن فعله چيقماسنى يعنى نفوس انسانيه‌ده معارفك حصولنى، (عقل فعال) دينيلن برجوهر روحانى‌نك تأثيرينه عطف ايتمكده‌در . عقل فعال ، كرهٔ قمر ماتحتنك مدبرى

يعنى شعلهٔ عقلى ايقاد ايدن (نار)در [١] . ابن سينا سيستمنده‌ده (عقل فعال) عينيله (فارابى) سيستمنده‌كى وظيفه‌يى كورمكده‌در. فى الحقيقه ابن سينا ديوركه ، « انسانده بر قوهٔ هيولانيه يعنى معقولاتك بالفعل قبولى ايچون بر استعداد واردر. حالبوكه قوه‌دن فعله چيقان هرشيئك برسبب مخرجى بولونمق ايجاب ايدر. بوسببك بالفعل موجود اولمسى‌ده

[١] ابن سينانك شو صوك فكرى ، قدمانك عقول عشره نظريه‌سنك بر نتيجه‌سى‌در . بو نظريه ، (واحددن آنجق واحد صادر اوله‌بيلير) ادعاسى اوزرينه مؤسس‌در . حكما ، جناب حق واحد اولديغندن كنديسندن آنجق واحد صادر اوله‌بيله‌جكى وصادر اولان بوواحدك‌ده ، جسم ، عرض ، نفس ، هيولاء ، صورت اوله‌ميه‌جغى دعواسنى طوتديرمش واسقولاستيك اصوللرله بودعوالرينى كنديلرنجه كويا اثبات‌ده ايتمش اولدقلرندن، خلقتى تصوير ايچون عقول عشره نظريه‌سى ناميله بر فرضيه قورمشلردر . بو فرضيه‌يه كوره الله‌دن ايلك صادر اولان عقلدر . بوعقل ، ذاتنده مجرد و فاعليتنده آلات جسمانيه‌دن مستغنى بر جوهردر . عقل اول ، نامنى ويردكلرى بوجوهر مجردده وجود ، وجوب وامكان كبى اعتبارات ثلاثه واردر . خلقت و ترتيب موجودات عقل اولك بواوچ اعتبارينك مولوديدر . شويله‌كه عقل اول‌ده ، مبدأ اولدن صدور ايدن بر وجود ، ومبدأ اوله نظراً بروجوب اولديغى كبى ذاتنه نسبتله‌ده بر امكان واردر . بناءً عليه وجودى اعتباريله كنديسندن عقل ثانى ، وجوبى اعتباريله نفس اول ، امكانى اعتباريله فلك اول صادر اولمشدر . عينى صورتله عقل ثانى‌دن‌ده عقل ثالث ، نفس ثانيه و فلك ثانى صادر اولمش وبوحال عقل عاشره قدر بويله‌جه دوام ايتمشدر . عقل عاشردن‌ده طقوزنجى فلك يعنى قمر صادر اولمشدر. بوفرضيه‌يه نظراً عالم سفلى هيولاسنده مؤثر وحركات واوضاع فلكيه نتيجه‌سنده حاصل اولان استعدادلرينه كوره عناصر بسيطه و مركباته صور واعراض افاضه ايدن عقل عاشردر . بوسببدن بوكا (عقل فعال) نامى ويريلمشدر . عقل انسانى‌يى ايقاظ ايدن‌ده بو عقل فعال‌در . فن و فلسفه‌نك بوكونكى حالنه نظراً آنجق تاريخى بر قيمتى حائز اولان بوغريب نظريه، كرك (فارابى) و كرك (ابن سينا) طرفندن شدتله التزام ايديلمش ، حتى ادراك نظريه‌سى‌بيله بونك اوزرينه تفريع اولنمشدر .

ضروریدر . چونکه بالقوه موجود اولورسه اوده باشقه بر سبب مخرجه محتاج اولور . بو ایسه یا تسلسلی انتاج ایدر . ویاخود بالفعل موجود اولان بر سبب مخرجه منتهی اولور . عقل نظری‌یی قوه‌دن فعله چیقاران بو سبب ، ماده اوله‌مز . او حالده بو ماده‌دن مجرد اولان (عقل فعال) در . عقل فعالك فعلی یالکز نفوسه منحصر دکلدر . بلکه عالمده‌کی هر صورت اونك فیض عامنك فعلی‌در . خلاصه عقل فعال هرشیئه قابلیت واستعدادی اولان صورتی اعطا ایتمکده‌در . ایشته عقل نظری‌یی یعنی عقل بالقوه‌یی حال فعله چیقاران‌ده بو عقل فعال‌در . نفس ناطقه ، عقل فعال ایله اتصال حاصل ایتمدکجه هیچ برشی ادراك ایده‌مز . » .

ابن‌سینا ، نفس ناطقه عقل فعال ایله اتصال حاصل ایتدیکی زمان ، عقل فعالدن عبارت اولدیغی ادعاسنده بولونان فیلسوفلرك افکارینه معارضدر . چونکه ابن‌سینایه کوره بویله بر ادعا عقل فعالك قابل انقسام اولمسنی قبول ایتمك دیمکدر .

ابن‌سینانك ادراك نظریه‌سی ، مدرکات ومفهوماتك انواع واقسامی اوزرینه مؤسس‌در . بو نظریه‌یه کوره ، بر مفهوم یا (کلی) ویا (جزئی) اولور . جزئی‌ده یا (صورت) ویا (معنی) اولور . صورت حواس ظاهره‌دن بریله ادراك اولنان امر محسوس‌در . معنی ایسه ، صورت محسوسه‌دن انتزاع ایدیلن بر امر جزئی‌در . کلیات ، قوهٔ عقلیه ایله جزئیات‌ده حواس ایله ادراك اولنور . تعبیر دیکرله ، نفس ناطقه ، کلیاتی بلاآلة وجزئیاتی‌ده آلتله ادراك ایدر . کلیاتك مدرکی عقل اولدیغی کبی حافظی‌ده (مبدأ فیاض) در . جزئیاته کلنجه ، بونلردن صور محسوسه‌نك مدرکی (حس مشترك) و حافظی (خیال) در .

معانئ جزئیه‌نك مدرکی ایسه (وهم) ، حافظی‌ده (متذکره) ، نام دیکرله (حافظه) در .

ابن‌سینانك کلیات حقنده‌کی مطالعاتنك مستقل بر نظریه‌یه منتهی اولدیغی کورولیور . بو نظریه ، ابن‌سینا فلسفه‌سنك بر نتیجهٔ ضروریه‌سی ماهیتنی حائزدر . بونك ایچون ، ابن‌سینا منطقنده‌ده ، مابعدالطبیعیاتنده‌ده بو نظریه کورولمکده‌در . حتی بو نظریه مابعد-الطبیعیات‌ده ، (علل) نظریه‌سنه مربوطدر . پسیقولوژی‌ده ایسه عینی نظریه‌یی ، ابن‌سینانك حواس و عقل حقنده ویردیکی تفصیلاتدن استخراج ایده‌بیلیرز . (الاشارات) ده دینیلیورکه : « ناس موجودك محسوس اوله‌جغنی و محسوس اولمیانك موجود اولمیه‌جغنی ظن ایدرلر . فقط ، بو ظنك اساسسزلغنی آکلامق ایچون جزئی بر دوشونجه کافی‌در . فی‌الحقیقه ، علی‌الاطلاق انسانك بر (حد مجرد) ی ، افراد انسانیه‌دن زید و عمرو کبی محسوس ایکی شخصه تطبیق اولنه‌بیلیر . بو حد حواس ایله یا مدرکدر ویا دکل‌در . اکر حواس ایله مدرك ایسه ، بوتون محسوسات کبی بونك‌ده ؛ کم ؛ کیف ؛ این ؛ وضع .. کبی عوارض جزئیه‌سی اولمق ایجاب ایدر . حالبوکه انسان مفهوم مجردنده کم ؛ کیف ؛ این وضع ... کبی عوارض جزئیه‌دن هیچ برشی یوقدر . دیمك‌که ؛ بو مفهوم محسوس دکل ؛ بلکه معقول محض‌در . دیمك‌که معقولات موجوددر . بوتون کلیات‌ده بویله‌در . حواس ؛ جزئیاتی ادراك و ضبط ایدر . بر فعل نفسی ایله بو جزئیات عوارض جزئیه‌دن تجرید اولنور . نفس بونلردن کلیاتی استخراج و عقل فعاله اتصالی سایه‌سنده ادراك ایدر .

جزئیاته کلنجه ، هر نه‌قدر بونلر حواس ایله مدرك ایسه‌لرده ،

عقل ایله ادراکاری‌ده قابلدر. فقط ، پك واضحدرکه عقلك بو ادراکی جزئیاتك جزئیات اولملری حیثیتیله دکل بلکه علتلرینك معلولی اولمق اعتباریله‌در » . ابن سینا ، منطق‌ده ایراد ایتمش اولدیغی بر مثالی ، علتلرینك معلولاتی اولمق اعتباریله ، عقل ایله مدرك اولان جزئیاته‌ده مثال اوله‌رق ذکر ایلمشدر : « کسوف جزئی حادثه‌سنی ، حواسمزله ادرات ایدییورز. فقط ، بونك ارض وقمرك شمس اطرافنده حرکتلرینك بر نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولدیغنی‌ده بیلیورز . ایشته بو ادراك ، علتك معلولی اولمق اعتباریله ، بر ادراك عقلی‌در . بونك کبی کلیات‌ده عقل ایله مدرك اولمقله برابر ، عینی زمانده علل و معلوللریله اولان مناسبتلرنده‌ده مدرك‌درلر . فی‌الحقیقه عمومیتله کسوف حادثه‌سنك ، قمرك ارض ایله شمس آره‌سنه کیرمه‌سنك بر معلولی اولدیغی معلومدر » . خلاصه ، ابن سینا نظریه‌سنه کوره ، ادراك حسی ، بوتون فعالیت نفسیه‌نك اساسی‌در . فقط ، نفس ناطقه محسوساتدن معقولاتی استخراج وقبوله مساعد بر حال آلدقدن صوکره آرتق کیت کیده حواسدن تباعد وکندی ماهیت وطبیعتی ایجاباتی اوله‌رق ؛ حقایق کلیه‌یه یاقلاشیر . (النجاة) ده بوخصوص، « نفس، حواسی استخدام ایتدکدن صوکره تدریجاً ماهیت اصلیه‌سنه رجوع ایدر . یعنی ، بالکلیه معقولاتدن عبارت اولان تصدیقاته چیقمق ایچون ، کیت کیده ماده‌دن تباعد ایدر » عبارسیله تأیید ایدیلمکده‌در. بونظریه‌نك نه‌قدر جاذب اولدیغی میدانده‌در . باشلانغیج‌ده حواسه اساسلی وظائف اسنادی صورتیله (اختباریونه Empiristes) یاقلاشان ابن سینا ، نظریه‌سنك صوکنده (افتکاریه Idéalisme) یه داها طوغروسی افلاطون مذهبنه تقرب

ایلمشدر . فی‌الحقیقه ابن سینانك (عقل فعال) ی افلاطونك (عالم مثل) ینه پك زیاده مماثلت عرض ایلمکده‌در .

*
* *

نفس ناطقه‌نك (روحیتی La spiritualité) دلیلی ، بقاسنك بر نتیجهٔ ضروریه‌سی اولدیغندن ، ابن سینا بوخصوصده بر چوق دلائل ایراد ایلمشدر. بودلیللردن برنجیسی بالذات نفس ناطقه‌نك ویاقواسنك مالك اولدیغی شعور دفمی‌دن مستخرج‌در . ابن سینا بودلیلی شوصورتله تصویر ایتمکده‌در : « بالجمله احوالده نفس ناطقه ، کندی موجودیتنی مدرك‌در . بو ادراك بلا واسطه حاصلدر . نفس ناطقه بو ادراکی هیچ برزمان حسی ادراکات ایله قاریشدیرمز . هیچ بر حال یوقدرکه ، او حالده انسان کندی ذاتنك وارلغندن شبهه‌یه دوشسون ، تعبیر دیکرله وارلغندن امین اولمسون. انسان، اویقو، سرخوشلق واستغراق حاللرنده بیله کندی وارلغنی مدرك‌در». ابن سینا(الاشارات)ده بومسئله‌یی دها زیاده توضیح ایدییور : « بوتون کائناتدن متجرد وخلای مطلق ایچنده بولنان بر انسان تصور ایده‌لم. طبیعی‌درکه بویله بر وضعیتده بولونان انسان ، آرتق موجودات ایله اشتغالدن آزاده‌در. کوزی برشی کورمز . قولاغی برشی طویمز . وجودینه هیچ برشی تماس ایتمز . مع مافیه بوتون کائناتدن مجرد وخلای مطلق‌ده معلق فرض اولنان بو انسان بو حالده‌ده کندینك وار اولدیغنی ووارلغنی مدرك بولوندوغنی تصدیق ایدرك . دیمك اولیورکه ، انسان باشقه بر قوته ، باشقه بر واسطه‌یه محتاج اولمقسزین کندی وارلغنی ادراك ایده‌بیلمکده‌در . انسانك کندیسنده ، کندیسی اولدیغنی ادراك ایلدیکی بو وارلق ، کورولن ، تماس ایدیلن هیئت بدنیه‌سی اولمدیغی کبی بوهیئتك یعنی بدنك بر عضو

مخصوصی ده دكلدر . بو (انا) ، نه (قلب) در ، نه (دماغ) در ، نه ده بر مجموعهٔ اشيادر . انسانك ، كنديسی اولديغنی ادراك ايتديكی بو (انا) ، حسی برشی اولمديغی كبی محسوسه مشابه برشی ده دكلدر. كرچه انسانك كندی ذاتی افعالی واسطه‌سيله مدرك اولمسی احتمالی وارد خاطر اولمق ممكن وبوندن انسانك كندی وارلغنی بلا واسطه دكل ، افعاليله مدرك اولديغی نتيجه‌سنی چيقارمق قابلدر . فقط ، اونو تماماليدركه (فعل) ی تصديق ايتمك (فاعل)ی تصديق ايتمكدر. بوانسان اكر كندی فعاليتنده شبهه‌سز ايسه ، كنديسنك بذاته يعنی، نتيجه طريقيله‌دكل بلكه بلاواسطه فاعل اولديغنده‌ده شبهه‌سز ديمكدر. ايشته ، انسانده مدرك اولان و بدنی تحريك واداره ايدن قوانك بو مبدئنه‌دركه (روح) نامی ويريلمكده‌در . روح بر جوهردر . بر اغاجك ساقی اطرافه دال بوداق صالديغی كبی بو جوهرده ، بدن انسانی‌يه منتشردر . انسانك حقيقی ، ايشته بوجوهردر . » .

ابن‌سينا، قوهٔ عقليه‌نك ، بلاعضو مدرك اولديغنه دائر (النجاة)ده برطاقم دلائل سرد ايلمشدر . فقط بودليللر ، داها باشقه بر غايه‌يه معطوفدر . يعنی ابن سينا ، بودليللرله نفس ناطقه‌نك كندی ذاتی بلا واسطهٔ مدرك اولديغی دكل ، بلكه جوهر عقلی‌نك بر آلتله دكل بلكه بذاته مدرك بولوندوغنی اثبات ايتمك ايسته‌مشدر : « اكر قوهٔ عقليه‌نك جسمانی بر آلت واسطه‌سيله مدرك اولديغی وفعل مخصوصنك آنجق بو آلتك استعماليله كمال بولديغی فرض اولونورسه بوندن چيقه‌جق نتيجه ، بو قوتك هم كندی ذاتی، هم بو آلتی ، هم ده‌مدرك اولديغنی ادراك ايده‌مه‌مسندن باشقه برشی اولمز. چونكه بر آلت واسطه‌سيله ادراك ايدن قوتلر، عموميتله كندی ذاتلرندن و بالذات بو آلتدن

خارج اولان شيلری ادراك ايدرلر . مثلا حواسك وروح حيوانينك قوای سائره‌سنك ادراكات جزئيه‌لری برعضو واسطه‌سيله وقوعه‌كلير. فقط ، كرك حواس و كرك بوقوتلر ، آنجق اشيای خارجيه‌يی ضبط وادراك ايدرلر . يوقسه ، عضولرينی وذاتلرينی ادراك ايده‌مزلر . اكر قوهٔ عقليه‌ده ، بويله بر عضو وآلتله مدرك اولسيدی ، حواس كبی كندی ذاتی ، بو آلتی ومدرك اولديغنی ادراك ايده‌مه‌مسی ايجاب ايدردی. چونكه كنديسيله ذاتی آره‌سنده باشقه بر آلت اولمديغی كبی كنديسيله بو آلت آره‌سنده وينه كنديسيله ادراكی آره‌سنده‌ده باشقه بر آلت موجود دكلدر . حالبوكه قوهٔ عقليه ، كندی ذاتی مدركدر . او حالده ، بو ادراكی بلاعضو واقع اوليور ديمكدر » [١] .

(ابن‌سينا) بوخصوصی شوصورتله‌ده تأييد ايتمكده‌در : « قوهٔ عقليه‌نك تعبيرديكرله نفس ناطقه‌نك بلا عضو وبلا آلت مدرك اولديغی شوصورتله‌ده ثابت اولور: صورك اعضاده انطباعيله ادراك ايدن قوتلر ؛ اكر بو فعاليت اوزون مدت دوام ايدرسه ، يورولورلر . چونكه ، فعاليت متماديه، بو عضولرك ماده وطبيعت جسمانيه‌لرينی تشكيل ايدن اخلاطی تغييرايده‌رك ضعيف دوشمه‌لرينی انتاج ايدرلر. حالبوكه قوهٔ عقليه‌ده امر بر عكسدر. قوهٔ عقليه مديد بر تمرين، دواملی بر تكرر نتيجه‌سنده ادراك خصوصنده داهازياده بر قوت وسهولت قازانير . الك مشكل صور معقولاتی ادراك ايتدكجه ، بوقوت كنديسنده دها زياده آرتار. اكر قوهٔ عقليه‌ده جسدك ديكرقواسی كبی برقوت اولسيدی، انسان قرقی تجاوز ايتدكدن صوكره ، قوای سائره‌سی كبی ، قوهٔ عقليه‌سنك‌ده اختيارلقله ضعيف دوشمه‌سی ايجاب ايدردی . » [٢] .

---

[١] ابن‌سينا ، النجاة

[٢] « « الاشاراة

كرچه بو ادعایه اختیارلق هنگامنده وبعضی خسته‌لقلر نتیجه‌سنده نفس ناطقه‌نك مدركاتنی نسیان ایتدیكی یولنده اعتراض ایتمك ممكن در. اساساً ابن‌سیناده بو امكانی دوشونمش واوكا كوره جواب ویرمشدر: « مادامكه نفس ناطقه‌نك بذاته مدرك اولدیغی ثابت اولمشدر. او حالده، اختیارلق زماننده مدركاتندن برقسمنی نسیان ایتمه‌سنك، نفس ناطقه‌نك ضعیف وناتوان دوشن بدنه اجرای تأثیر ایده‌مه‌مسی نتیجه‌سی اولدیغی قبول ایده‌بیلیرز » .

ابن سینا ، نفس ناطقه‌نك بلاعضو مدرك اولدیغی برده ، محل معقولاتك غیرجسمانی بر جوهر اولمسنه استناداً اثباته چالیشمقده‌در . ابن سینانك بو خصوصده ایراد ایتدیكی برهان ، نفس ناطقه كبی (عقل فعاله) ده تطبیق اولونه‌بیلیر. ریاضی بر شكلده اقامه ایدیلن بو برهان ، عینی زمانده نفس ناطقه‌نك برجوهر مجرد اولدیغی‌ده اثبات ایتمكده‌در : « معقولات محلی اولان نفس انسانی، جسم دكلدر. واوله‌مز. چونكه جسم اولدیغی فرض ایدرسه‌ك محل معقول بو جسمك یا غیر قابل انقسام برجهتی ویاخود تمامی اولمق لازم كلیر . بوندن باشقه بر احتمال یوقدر . حالبوكه بو اوچ احتمالك تحققی‌ده ممكن دكلدر . اولا محل معقول جسمك غیرقابل انقسام برطرفی یعنی برنقطه‌سی اوله‌مز. چونكه نقطه ایكی صورتله تصور اولونه‌بیلیر. برنجی تصوره نظراً نقطه وصفاً عائد اولدیغی خط ویا كمیتدن تفریق ایدیله‌مه‌ین برحد، برنهایتدر. بوكا كوره نقطه اوزرنده تقرر ایدن شی، عینی زمانده بهمه‌حال بو خط ویا كمیت اوزرنده‌ده بولنور . شو طرز تلقی‌یه كوره نقطه ، ذاتی اعتباریله بر كمیت اولان شیئك عارضی بر نهایتندن باشقه بر شی دكل دیمكدر. بناءً علیه ، بو عارضی شی طبیعتیله محل معقول اوله‌مز. ایكنجی

طرز تصوره كوره نقطه بالعكس خط وكمیتدن متمیز وآیریدر . بو شكله كوره نقطه‌نك بعض شیلری ضبطه قابلیتی قبول ایدیلمش اولور. فقط نقطه بو صورتله تلقی ایدلدیكنه نظراً بری خط جهتنده وخطدن متمیز ، دیكری‌ده بوكا مقابل اولمق اوزره ایكی طرفی بولونمق ایجاب ایدر . بو حالده نقطه خطدن آیریلمش دیمك اولاجغندن خطك نقطه‌دن اول برنهایتی بولوندوغی فرض اولونه‌بیلیر . حالبوكه بو نهایتده عینی محاكمه‌یی تطبیق ایده‌بیلمك ممكن در . بو تقدیرده خطك ، مثلا محدود ویا نامحدود مقدارده نقاط متعاقبه‌دن عبارت اولمسی ایجاب ایدر. حالبوكه خط بویله دكلدر. او حالده محل معقولك جسمك غیرقابل انقسام برطرفی اولمسی احتمالی یوقدر. محل معقول جسمك غیرقابل انقسام برنقطه‌سی اوله‌مدیغی كبی قابل انقسام برجهتی ویا تمامی‌ده اوله‌مز. چونكه اولدیغی فرض ایدرسه‌ك صورت معقوله‌نك‌ده جسمك انقسامیله منقسم اولمسی لازم كلیر. بو تقدیره كوره انقسام ایدن ایكی جزء یا متشابه اولورلر ویا اولمازلر. متشابه الاجزاء اولدقلرینه نظراً بو جزءلركده شكل معقول وعدد كبی بر شی اولملری ایجاب ایدر. چونكه انجق اشكال معقوله ویا اعدادك بیرلشمه‌لرندن متمیز شیلر حاصل اوله‌بیلمكده‌در . حالبوكه صورت معقوله نه شكل نه‌ده عددر . بلكه خیالی بر صورتدر . شو حالده بو جزءلرك متشابه عد ایدیلملری قابل دكلدر . شیمدی‌ده بو قسملرك متشابه الاجزاء اولمادقلری احتمالنی نظر اعتباره آله‌لم. بو تقدیرده صورت معقوله‌نك فرض ایدیلن جزءلری ، (حد Définition) ك جنس وفصللری كبی غیر متشابه اوله‌جقلرندن بر طاقم محالاته یول آچیلمش بولونه‌جقدر . فی‌الحقیقه هر جسم قابل انقسام اولدیغندن بو فرضه كوره اجناس وفصولكده غیر متناهی اولملری ایجاب ایدر .

حالبوکه اجناس وفصولك غیر متناهی اولملری باطلدر . چونکه عینی بر شیئك حدینك یعنی تعریفنك قسملری متناهیدر . دیکر بر احتمال اوله‌رق جسمك انقسامنه متوافق اولمق اوزره تعریفك انقسامنی تصور ایده‌لم . بوحالده جسمك برقسمی جنسه دیکر قسمی‌ده فصله تقابل ایده‌جك دیمکدر . فقط بو صورتده جسمك دیکر بر وضعیتده تکرار انقسامی تصور اولنه‌بیلیر . وطبیعی بونك نتیجه‌سی اوله‌رق جنس وفصلك ایکی‌یه بولونمه‌سی ایجاب ایده‌جك ، جنسك نصفی بر جانبده فصلك نصفی‌ده بر جانبده قاله‌جقدر . بو ایسه محالدر . دیمك که اجزالرك غیرمتشابه اولملری احتمالی‌ده باطلدر . اوحالده محل معقول یعنی نفس انسانی قابل‌انقسام اولان بر جسم دکلدر . مادامکه جسم دکلدر . او حالده بر جوهر مجرددر . »[١]

کورولیورکه ابن‌سینا ، شو برهانلریله اسقولاستیك فلسفه‌نك اك زیاده شایان دقت بر طرز استدلالنی کوسترمشدر . ظاهراً غایتله جاذبه‌دار وپارلاق اولان بوکبی استدلاللرك ، تجربه ، استقراء اصوللرینی مهمل براقدیرمش اولمسی ، فکر بشری عصرلرجه چیقمز لابیرنتلر ایچنده طولاشدیرمش طورمشدر .

ابن‌سینا ، محل معقولك یعنی نفس انسانینك جسم اولمدیغنه شویله بر برهان دها اقامه ایتمکده‌در :« بز ، ماده وعوارض ماده‌دن (کم ، کیف ، این وضع . . . کبی شیلردن) مجرد اوله‌رق برمعقولی ادراك ایتدیکمزی حس ایدییورز . مجرد اولان بو معقول ، یا وحدته ووجوده علم کبی بذاته مجرددر . ویاخود مطلق انسان مفهومی کبی عقلاً عوارضدن تجرید اولونمشدر . چونکه ، ماهیت‌معقوله ، عوارضدن

[١] ابن‌سینا ، النجاة

مجرد اوله‌رق شأنیت خارجیه‌ده بولنه‌مز . بلکه بوتجرد ، صورك عقلده‌وجودلری اثناسنده واقع‌اولمشدر . حالبوکه کندیسنده عوارض مادیه اولمیان شیئك این ، وضع ، کم ، کیف کبی عوارضله متصف اولان شیئه حلولی ممکن دکلدر . جسم ، وضع واین کبی عوارضله موصوف بولوندیغندن بو اوصافدن مجرد اولان صورت معقوله طبیعی جسمه حلول ایده‌مز ، اوحالده مدرك اولدیغمز صور معقوله‌نك محلی جسم دکل دیمکدر . مادامکه جسم دکلدر . اوحالده جوهردر . »

ابن سینایه کوره ، نفس انسانیه بدنله برابر حادث اولمش بر جوهردر . فقط ، بدنك فنایاب اولمسیله فانی دکلدر . نفس‌انسانیه‌نك ابدیتی روحیتنك نتیجهٔ ضروریه‌سیدر. فی‌الحقیقه مادامکه نفس‌ناطقه ، جسم‌اولمدیغی کبی جسمده منطبعده دکلدر ، بلکه برجوهر روحانیدر. بوتقدیرده بدن‌اوننك آلتی اولمقدن باشقه برماهیتی حائز اوله‌میه‌جغندن ، فناپذیر اولمسی ، هیچ برصورتله نفس‌انسانیه‌نك‌ده‌فنایاب اولمسنی انتاج ایده‌مز .

ابن‌سینایه نظراً روحك بدنه تعلقی حلول ویا انطباع علاقه‌سیله دکل ، بلکه تدبیر وتصرف علاقه‌سیله‌در . بو اساسه مستنداً درکه ابن‌سینا نفس‌انسانیه‌نك بدنك موتیله ئولمدیکنی قبول ایتمشدر. چونکه بوفیلسوفه کوره برشیئك فسادیله دیکر برشیئك‌ده فساد بولمسی ایچون بونك اولکی شیئه‌انواع تعلقدن بریله متعلق اولمسی ایجاب ایدر. ابن‌سینا بوخصوصی شویولده توضیح ایدییور : « برشیئك دیکر شیئه تعلقی یا وجودده تساوی ویاتأخر ویاخود تقدم کبی اوچ نوع اوله‌بیلیر. نفس انسانیه ایله بدن آره‌سنده‌کی تعلقی بونوع تعلقلردن هربرینه تطبیق ایتدیکمز زمان بدنك فنایاب اولمسندن روحك فنا بولمسی ایجاب

ایتدیکی آکلاشیلیور . فی الحقیقه روح وبدن بربرلرینه متقابلاً تعلق مکافی یعنی تعلق تساوی ایله متعلق بولنور وبو تعلق ذاتی اولورسه بو تقدیرده‌ده بونلردن هر بری دیکرینه ذات اعتباریله ملحق اوله‌جغندن حقیقتده ایکی شی دکل بلکه تك برشی بولونمق ایجاب ایدر . بو ایسه باطلدر . چونکه روح وبدن کبی ایکی شی واردر .

اکر روح ایله بدندن هر بری بنفسه قائم برجوهر اوله‌رق قبول اولنورسه او وقت مکافات بر امر اضافی اولور . بوتقدیرده وجودده مکافاة بونلردن برینك فسادندن ناشی دیکرینك‌ده فساد بولمسنی ایجاب ایتمز . بلکه برینك فسادی دیکرینك ذاتی دکل بلکه آره‌لرنده‌کی اضافت ونسبتی ابطال ایدر . روح ایله بدن آره‌سنده‌کی تعلقك تأخر تعلق اولمسی احتماله کله‌لم . بو احتماله کوره روح بدندن متأخر اولدیغندن بدنك وجودده روحك علتی اولمسی لازم کلیر . حالبوکه وجود ایچون فاعلیه ، قابلیه ، صوریه ، کمالیه ناملریله دورت علت واردر . شمدی روحك علتی اولمسی ایجاب ایدن بدنك بو علتلردن هانکیسنه توافق ایده‌بیله‌جکنی آراشدیره‌لم :

اولا بدن ، وجودده روحه علت باعثه وفاعله اوله‌مز . چونکه جسم ، جسم اولمق اعتباریله ؛ آنجق قواسیله اجرای فعل ایدر . قوای جسمانیه ایسه یا اعراض ویا صور مادیه‌در . اکر بدنك علت فاعله اولدیغی فرض ایدیلیرسه ، ماده ایله قائم اولان بر امرك بنفسه قائم اولان ذاتك وجودینه علت اولمسی لازم کلور . بوایسه باطلدر. ثانیاً بدن علت قابله‌ده اوله‌مز . چونکه نفس بر جوهردر . بر هیکل صورتنك باقرده انطباعی کبی بدنده منطبع دکلدر . ثالثاً بدنك روحه علت صوریه اولمسی‌ده باطلدر. چونکه بدنك روحه علت صوریه

اوله‌بیله‌جك طرزده ؛ روحك‌ده داخل اوله‌جغی بر ترکیب تأثیریله ؛ نفس انسانیه‌ده انطباعی ممکن دکلدر . رابعاً بدنك نفس انسانیه‌نك علت کمالیه وغائیه‌سی‌ده اولماسی باطلدر. فقط بونك عکسی یعنی نفس انسانیه‌نك بدنك علت غائیه‌سی اولمسی طوغرو اوله‌بیلیر . خلاصه ، نفس انسانیه ایله بدن آره‌سنده‌کی تعلق ، بدنی روحك علت ذاتیه‌سی فرض ایتمکه مساعد بر تعلق دکلدر » .

ابن سینا ، بدنك نفسك علت ذاتیه‌سی اولمسنی قبول ایتمه‌مش ایسه‌ده علت عارضه‌سی اولمسنی قبول ایلمشدر . فی الحقیقه ابن سینا دیورکه نفس ایچون آلت ومملکت اولان صالح بر بدن ومزاج حادث اولنجه ، علل مفارقه نفس جزئیی احداث ایدر . بدنك حدوثندن اول نفس حادث اولمز . چونکه یوق ایکن وجود بولان هرشی ، کندیسنی قبوله ویا کندیسنه نسبت ایدیلمکه متهیء بر مادهٔ متقدمه ایستر . بناءً علیه نفسك آلت استکمال وفعلی اولان بدن حادث اولمه‌دن نفس جزئیه حادث اولورسه ، وجودی معطل قالیر . حالبوکه طبیعتده معطل هیچ برشی یوقدر . فقط آلتده یعنی بدنده تهیؤ واستعدات حادث اولنجه ، درحال علل مفارقه‌دن برشی حادث اولورکه بز بوکا (نفس) دیورز . مع مافیه بعدالحدوث آلتك بطلانی نفسك‌ده بطلاننی اقتضا ایده‌مز . چونکه برشیئك حدوثندن باشقه بر شیئك حدوثنك وجوبی اوشیئك بطلانیله دیکرینك‌ده باطلی اولمسنی موجب اولمز .

ابن سینا و اوچونجی طرز تعلقی‌ده شوصورتله توضیح ایدیور: « نفسك بدنه تعلقنك تعلق تقدم اولمسی احتماله کلنجه ، اکر متقدم زماناً متقدم ایسه بوشرائط داخلنده ، یعنی نفس، زماناً بدندن مقدم اولدیغی

حالده ، بدنك وجودينه تعلقى مستحيلدر . اكر تقدم ذاتى ايسه ، بوده وجود متقدم وجود متأخرى بالضروره توليد ايدييور ديمكدر. فقط بوتقديرده ، متأخرك عدمنك فرضى ، متقدمكده عدمنك فرضى استلزام ايده‌بيلير . حالبوكه بوندن چيقه‌جق نتيجه، برمتأخرك؛ سبب انعدامى اولان خصوصده متقدمه واصل اولمدقجه ؛ منعدم اوله‌ميه‌جغندن باشقه برشى دكلدر . بونتيجه‌يه نظراً ، بدنك كنديسنه مخصوص اسباب تأثيريله هلاك اولمسى ايچون برسببك اولا نفسى اهلاك ايتمش بولونماسى ايجاب ايدر . بونك بطلانى ايسه ظاهردر ، چونكه هركس بيليركه ، بدن كنديسنه مخصوص بولنان تغير مزاج وياتفسد تركيات كبى احوالدن ناشى هلاك اولمقده‌در » . شو استدلالاره استناد ايدن ابن‌سينايه نظراً نفس انسانيه‌نك بدنه تعلق ذاتيسى يوقدر. بلكه يالكز مبادئ عاليه‌دن نشأت ايدن بر تعلق عارضيسى واردر . آره‌لرنده‌كى تعلق ، عارضى بر تعلقدن باشقه برشى اولمديغندن ، بدنك فناياب اولمسى ، نفس انسانيه‌نكده فناپذير اولمسنى ايجاب ايتمز .

ابن سينا روحك ، بدنك موتيله ئولمديكنى اثبات ايچون برده شويله بردليل سرد ايتمكده‌در : « روح، بسيط برجوهردر. بناءً عليه كنديسنده هم موجود اولمق فعلى همده هالك اولمق قوتى برلشه‌مز.» ابن سينا بوايكى شرطى ، يكديكرينه معاكس عد ايتمش وبونلرك روحك بساطتيله قابل تأليف اوله‌ميه‌جقلرينه حكم ايتمشدر . ابن‌سينا نظرنده هالك اولمق قوتى آنجق اجسام مركبه ايله مركبات داخلنده‌كى اشياى بنسيطه‌ده بولونه‌بيلير .

ابن سينانك روحك ابديتنه دائر ايراد ايتديكى بوتون بودلائل تماميله متافيزيكى محاكماته مستنددر . شرق حكيمى اخلاق وتصوف

ساحه‌لرنده واسع وقوف صاحبى اولديغى حالده مباحث روحيه‌نك توضيحنده تصوفى واخلاقى دلائله‌ده مراجعت ايتمه‌مش اولمسى شايان حيرتدر . حالبوكه ابن سينا ايله معاصر اولان (اخوان‌الصفا) جمعيتى بالعكس مسائل روحيه‌يى فلسفه‌دن زياده اخلاقى بر نقطهٔ نظردن تدقيق ودليللرينى‌ده بونقطهٔ نظره كوره ايراد ايتمشلردر .

ابن سينا سيستمنه كوره نفس انسانيه قبل‌البدن موجوداولمديغندن هرروح كنديسنه عائد بدنك تكونى هنكامنده‌حادث اولمقده وتدريجاً بدنله بر انطباق مخصوص پيدا ايلمكده‌در : «روحلرك قبل‌الابدان موجود اولملرى ممكن دكلدر . چونكه قبل‌الابدان نفوس انسانيه موجود اولورلرسه ياوجودده متكثر اوله‌رق وياخود واحد اوله‌رق بولونورلر ديمكدر . اولا قبل‌الابدان نفوس انسانيه، وجودده‌متكثر اوله‌رق بولنه‌مزلر چونكه تكثر ياماهيت وصورت اعتباريله وياعنصر وماده‌يه نسبت اعتباريله اوله‌بيلير . برنجى احتمال باطلدر . چونكه نفوس ماهيت اعتباريله نوعده متحد وصورتلرى‌ده واحددر . اساساً على‌العموم مجردات محضه بربرلرندن آنجق قائم اولدقلرى مشخصات ايله تمايز ايدرلر . يوقسه بذاته كنديلريله تمايز وتخصص ايده‌مزلر . ايكنجى احتمالده يعنى نفوس انسانيه‌نك ابدانه حلوللرندن اول واحدة‌الذات اولملرى‌ده باطلدر . چونكه ، ايكى بدن حاصل اولديغى زمان اونلره مخصوص اوله‌رق ايكى‌ده روح حاصل اولديغنده شبهه يوقدر . حالبوكه ، بوروحلرك ، واحدة‌الذات اولان روحك قسملرى اولملرى محالدر . چونكه حجم وجسامتى اولميان شئ ، منقسم اوله‌مز. نفوس انسانيه‌نك قبل‌الابدان موجود اولملرى محال اولمسنه كوره ، بونلرك بدنلرك تكونى زمانده حادث اولدقلرى تعين ايتمكده‌در . ».

ابن سینایه كوره ، هرروح اداره ایده‌جكی بدنله انطباق ایده‌بیلمك ایچون بعض استحضاره معروض قالمقده‌در . افلاطون نظریه‌سنده اولدیغی كبی ، ابن سیناده روحلرك بدنلری ترك ایتدكدن صوكره ، متمایز برحالده پایدار قاله‌جقلرینی ادعا ایلمشدر . بو تمایز ، روحلرك زمان حصوللری ایله بدنی ترك ایتدكلری زمانده‌كی فرقلرندن نشأت ایتمكده‌در : « هرموجود ذی‌حیات كندیسنده بدن واسطه‌سیله حس وحركت وبدنی سربستجه اداره ایدن تك بر روح بولوندوغنی ادراك ایدر . بناءً علیه ، دیكر برروح عین بدنده كندیسنی حس ایتدیره‌میه‌جكی كبی بوبدنه اجرای تأثیرده ایده‌مز . اوحالده روح ، شخص واحد دیمكدر . بناءً علیه تناسخ ممكن دكلدر » [١]. ابن‌سینانك افكارنده پانته‌ئیستلرك نظریه‌سنه بر تمایل كورولمكده ایسه‌ده ، مشارالیه شوصوك استدلالی ایله بو تمایلك اوكنی آلمشدر .

ابن سینا ، روح نظریه‌سنده دین ایله فلسفه‌نك تصادمنه محل براقامغه پك زیاده اهمیت ویرمش ، بونی تأمین ایچون خیلی اوزولمشدر . فی‌الحقیقه ، واضحاً كورولیوركه روح مسئله‌سنده برحده قدر فلسفه‌نك رهبرلكیله یورومش ، فقط بوحدی متعاقب ، فلسفه‌یی دینك تحت حاكمیتنه ترك ایده‌رك نصوص شرعیه‌نك الهاماتی كندیسنه مشكاة هدایت اتخاذ ایلمشدر . حتی (جام كیتی‌نما) شارحنك تحقیقنه نظراً مشار الیه ، تعمم ایتمش اولان قناعت خلافنده ، شرعك اخباری وجهله حشر جسمانی‌یه بیله قائل اولمشدر [٢] .

[١] ابن‌سینا ، النجاة .

[٢] غزالی‌نك (تهافة‌الفلاسفه) ده‌كی (مسئلة فی ابطال انكارهم لبعث الاجساد وردالارواح الی‌الابدان) عنوانلی بحثی یازاركن (ابن سینا) یی

جام كیتی‌نما شارحی ، ابن سینانك (الشفاء) و (النجاة) عنوانلی قیمتدار اثرلرنده‌كی تصریحنه استناداً ، مشارالیهك حشر جسمانی‌یه قائل ومعتقد اولدیغنی ایضاح ایتمش ، غزالی‌نك بومسئله‌دن طولایی واقع اولان هجوملرینك حقسز ونابجا اولدیغنی كوسترمشدر [١] .

قصد ایتدیكنده شبهه یوقدر . غزالی‌نك تصویرینه نظراً معادروحانی‌یه قائل اولان حكمایه كوره ، انسان ئولدكدن صوكره نفس ، یاغیر قابل توصیف حضوضات ولذائذ ایچنده ویاخود تعریفه صیغمز آلام واضطراب ایچنده بقای سرمدی ایله باقیدر . بوألم ، بعض نفوس ایچون ابدی‌در. بعضیلری ایچوزده اوزون برمدت دوام ایتدكدن صوكره نهایت منقضی اولور . لذائذ روحانیه ، تعریف وتعداد ایدیله‌میه‌جك برحالده متخالف ومتفاوتدر . لذت مخلده نفوس زكیه وكامله‌یه مخصوص اولدیغی كبی آلام سرمدیه‌ده نفوس ناقصه‌یه مخصوص‌در. نفوس كاملهٔ ملوثه ایسه ، بو لوثدن تصفی ایدنجه‌یه قدر آلام واضطراب چكرلر . تصفی ایتدكدن صوكره بوآلام واضطراب منقضی اولور .

انسان سعادت مطلقه‌یه مظهر اولمق ایچون اكتساب كماله ، تزكیهٔ نفسه ، طهارت روحه اعتنا ایتملیدر . كمال ، علم ایله ؛ تزكیه ایسه ، عمل ایله اولور . قوهٔ عقلیه‌نك غدا ولذتی معقولاتی ادراكندن عبارتدر . نفسی ، معقولاتی ادراكدن منع ایدن شیٔ بدن وحواس ایله شهوات حیوانیه كبی شیلردر . حیاتده ایكن بونلرك تحت تأثیرنده قالان یعنی لذائذ عقلیه اولان علمدن محروم بولونان بر آدم وفات ایدنجه نفسی بدندن وشهوات واذواق بدنیه‌دن دور اولور. اوزمان نفس ، لذائذعقلیه‌دن محرومیتك ویردیكی آلام‌واضطرابی طویمغه باشلار . ایشته معاد روحانی ، نفسك بدندن مفارقتدن صوكره طویدیغی بولذت ویا المدن عبارتدر . انسان لذائذ سرمدیه‌یی قازانمق ایچون علمله برابر عمله یعنی عبادتده مواضبت ایتملی‌در . چونكه نفسك شهوات بدنیه‌یه انهماكنه قارشی عبادات برمانعه‌در . بوندن طولایی‌دركه عمل تزكیهٔ روحه خادمدر .

[١] جام‌كیتی نما شارحنك بوخصوصده‌كی افاده‌سنی اهمیتنه بناءً ، عینا بروجه آتی نقل ایدییورز : « ومحققان حكما چنانچه معاد روحانی رابطریق عقل اثبات میكنند معاد جسمانی رانیز بر وجهی‌كه انبیاء صلوات‌الله علیهم وسلامه بیان فرموده‌اند ومتكلمین برآن اقتدا كرد مسلم میدارند وبوجوب تصدیق

اساساً ابن سينانك پك مشهور اولان (قصيدهٔ روحيه) سى‌ده منحصراً فلسفه‌يى رهبر اتخاذ ايتمش بر فيلسوفك نظريه‌سنى دكل، بلكه فلسفه ايله نصوصى ، حكمتله تصوفى تأليفه چاليشان ديندار بر عالمك قناعتلرينى مترنمدر :

هبطت اليك من المحل الارفع . ورقاء ذات تعزز وتمنع
محجوبة عن كل مقلة عارف . وهى التى سفرت ولم تتبرقع
وصلت على كره اليك وربما . كرهت فراقك وهى ذات توجع
. . . .

آن وجه‌كه انبياء فرمود قائلند وبآن ايمان آورده‌اند . وشيخ رئيس ابوعلى ابن سينا برقياس ايشان مطلع شده‌در آخر (شفا) و(نجات) كه هريك كتابيست ازتأليفات ، تصريح باين معنى‌كه تصديق حشر اجساد كرده‌است . ميكويد : [يجب ان يعلم ان المعاد منه ماهو مقبول من الشرع ولاسبيل الى اثباته الامن طريقة الشرع وتصديق خبر النبوة وهو الذى للبدن عند البعث وخراب البدن وخيراته وشروره معلومة لايحتاج الى ان يعلم وقد بسطت الشريعة الحقة التى اتانا بها سيدنا ومولانا محمد صلى الله عليه وسلم حال السعادة والشقاوة التى بحسب البدن ومنه مايدرك بالعقل والقياس البرهانى وقد صدقت النبوة وهو السعادة والشقاوة الثابتتان بالقياس الى الانفس و ان كانت الاوهام منها تقصر عن تصور هما الان] وبا وجود اين تصريح از شيخ رئيس ، امام محمد غزالى قدس سره‌كه مقتداى علما و رئيس اهل صفا بود نفى معاد جسمانى رابشيخ نبست فرموده و از جملهٔ منكران معاد جسمانى شمرده است . »

جام كيتى نما شارحنك ابن سينانك مؤلفاتندن عيناً نقل ايتمش اولديغى سطرلر واضحاً كوستريبوركه مشاراليه ، حشر جسمانى‌نك شرعك تصوير ايتديكى وجهله وقوعبوله‌جغنه قانعدر . چونكه بونى اخبار ايدن ذاتك نبوتى ثابت اولمشدر . ابن سينا يالكز حشر جسمانى‌نك عقلاً اثبات ايديله‌ميه‌جكنى ادعا ايتمشدركه بوده نفس الامره موافقدر . غزالى بيله ؛ ابن سينايه شديد هجوملرينه رغماً ، حشر جسمانى‌يى عقلاً اثبات ايده‌مه‌مش ، منحصراً شرعى دلائل ايله اكتفايه مجبور اولمشدر . اساساً ابن سينانك ادعا ومطالعه‌سى‌ده بوندن عبارتدر .

غزالينك روح نظريه‌سى

نظريات دينيه‌سنى مختلف اثرلرنده تشريح ايدن غزالى ، بر دور مخصوص آچمش اولمقله ممتازدر. (الكندى) ايله بدأ ايده‌رك (ابن سينا) نك فياض دهاسى سايه‌سنده اوج كماله واصل اولان فلسفى جريان، غزالينك بى امان ومؤثر ضربه‌لريله اساسلى بر صورتده خيرپالانمش ، معتزله‌نك اكثر نقاطده اسكى فلسفه‌يه استناد ايدن نظريه‌لرى قيمه‌لرينى غائب ايتمش، بونلرك يرينه داها عنعنوى، داها تصوفى يكى نظريه‌لر قائم اولمشدر.

اهل سنت علماسنه واسع بر ساحهٔ تتبع آچان بويكى طرز تفكرك علمدارى غزالى‌در. ابوحامد غزالى، علم دينك مختلف اقساميله پك زياده اوغراشمش اولديغى كبى اعتقاداته متعلق مسائل ايله‌ده اساسلى بر صورتده اشتغال ايتمشيدى . بو ساحه‌ده‌كى مساعيسى نتيجه‌سنده فلاسفه‌نك نظريه‌لرينى ، فرق مختلفه‌نك چوروك كورديكى فكرلرينى تخريب ايتدكدن صوكره ، معتقدات اهل سنتى تثبيته چاليشمش ، بو يولده بر چوق اثرلر يازمشدر . بونلرك الك مهمى (احياء العلوم) عنوانلى كتاب اشهرى‌در . فقط ، بو اثر ، نظرياتدن زياده عمليات وعباداته حصر ايديلمش ، تعبير ديكرله ، غزالى احياسنده روحدن زياده قلبه خطاب ايتمشدر. بوسببدن غزالينك روح نظريه‌سنى يالكز احيايه استناداً تثبيته چاليشمق، طوغرو دكلدر. چونكه بوموضوعه دائر احياء العلومده كوروان صحيفه‌لر ، فلسفى ونظرى اولمقدن زياده اخلاقى، عملى وتصوفى

بر نقطهٔ نظره كوره یازیلمشلردر . غزالینك علم الروح نظریه‌سنی واضحاً تبیین ایده‌بیلمك ایچون احیاء العلومدن باشقه ، دیكر اثرلرینه وازجمله ، (كتاب التسویة والروح)، (كتاب المضنون به علی غیر اهله) ، (كتاب المضنون الصغیر) ، (كیمیای سعادت) ، (اصول اربعین) و (تهافة الفلاسفه) كبی قیمتدار اثرلرینه‌ده مراجعت ایتمك ایجاب ایدر .

بو اثرلرك تدقیقندن آكلاشیله‌جنی اوزره ، غزالی پسیقولوژی نظریه‌سنی تصوفی برشكلده تصویر ایتمش اولدیغندن نظریه‌سنك بعض نقاطی ابهام آلود بررنك آلتنده مخفی قالمشدر . بو عدم وضوح بالخاصه ارواحك حدوث وابدانه تعلقنی مصور اولان سطرلرده داها زیاده نظر دقته چارپمقده‌در .

غزالی ، تصوفده اولدیغی كبی علم الروح نظریه‌سنده‌ده [سنریهم آیاتنا فی الافاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق] آیتیله [من عرف نفسه فقد عرف ربه] حدیثندن ملهم اولمش ، علم النفسه پك بویوك براهمیت ویرمش ، تدقیقاتی‌ده بو اهمیتله متناسب برصورتده یوروتمشدر. بو سببدندركه غزالی ، جناب حیدرك ،

وتزعم انك جرم صغیر ٭ وفیك انطوی العالم الاكبر

بیتنده بیان ایتدیكی كبی انسانی برجرم صغیر دكل ، بلكه برنسخهٔ كبری عد ایتمش ، بوتون ملاحظاتنی بو نقطهٔ نظردن یوروتمشدر . غزالی‌یه كوره «انسان‌ده» بدندن آیری اوله‌رق بر (روح) واردر [١].

[١] غزالی ، مؤلفاتنده بعضاً ، نفس ناطقه، روح ، قلب وعقل لفظلرینی كلمات مترادفه كبی قوللانمش ، بعضاده بونلرك معنالری آره‌سنده‌كی فرقلری نظر اعتباره آله‌رق استعمال ایلمشدر . مشار الیهك فكرلرینی ایجه احاطه ایده‌بیلمك ایچون احیاء العلومك اوچونجی جلدینك (كتاب فی عجائب القلب) عنوانلی بحثنده ، بو لفظلر آره‌سنده‌كی فرقلره دائر ویردیكی ایضاحاتی كوزاوكنده

وبونك وارلغی بدندن دكلدر. چونكه بدن، (میت) ده‌ده موجوددر. حالبوكه ئولوده (روح) یوقدر . بر انسان كوزینی یومدیغی زمان ، بوتون موجودات نظرندن غائب اولور. حتی كندی بدنیله كوره‌مز. فقط او انسان ، بو اثناده بیله ، كندی وارلغنه قانعدر . دیمك كه انسانك حقیقی، وارلغی بدنیله دكلدر . بلكه بدنندن آیری برشیدر. بدن دینیلن هیكل مخصوص ، تجلیات روحیه‌نك تظاهرینه مخصوص بر قالبدن باشقه بر شی دكلدر » .

غزالی ، انسانده (بدن) و (روح) دن مركب بر ایكیلك

طوتمق ایجاب ایدر . بو ایضاحاته نظراً ، (قلب) لفظی ایكی معناده مستعملدر. برنجی معنایه كوره قلب ، بدنده‌كی عضو مخصوص دیمكدر . ایكنجی معنایه كوره‌ده ، قلب جسمانی ایله تعلق اولان بر لطیفهٔ ربانیهٔ روحانیه مقصوددر . غزالی بو لطیفه‌نك ، انسانده مدرك ، عالم ، عارف ، مخاطب ، معاتب مثاب و مطالب اولان شی یعنی انسانك حقیقتی اولدیغنی بیاندن صوكره ، بونك قلب جسمانی ایله اولان علاقه‌سنی بیان صددنده شو سطرلری یازیور : (وقد تحدث عقول اكثر الخلق فی ادراك وجه علاقته فان تعلقه به یضاهی تعلق الاعراض بالاجسام والاوصاف بالموصوفات او تعلق المستعمل للالة بالآلة او تعلق المتمكن بالمكان .) قلب لفظنك معنالرینه نظراً [ان فی ذلك لذكری لمن كان له قلب] و [ولهم قلوب لا یفقهون بها] آیتلریله [قلب ابن آدم بین اصبعین من اصابع الرحمن ای صفتین من صفاته القدره والارادة] حدیثنده و [ماوسعنی الا قلب عبدی المؤمن] حدیث قدسیسنده‌كی قلب لفظلری ، ایكنجی معناده ایراد بویورلمشلردر .

روح لفظی‌ده متعدد معناده مستعملدر . بوراده مقصود اولان یالكز ایكی معناسیدر . برنجی معناسنه كوره روح ، منبعی قلب جسمانینك تجویفی اولان بر جسم لطیف دیمكدر . بو جسم لطیف شریانلر واسطه‌سیله سائر اجزاء بدنه انتشار ایده‌رك ، انوار حیاتی افاضه ایتمكده‌در . حواس ظاهره‌ده بونك آثارندندر. بو معناده اولان روحك بدنه افاضهٔ حیات ایتمه‌سی برخانه اوطه‌لرنده طولاشدیریلان قندیلدن فیضان ایدن نوره بكزر. چونكه قندیل خانه‌نك هانكی طرفنه كوتورولورسه اوراسی مستنیر اولور . فتیلدن حاصل اولان شعلهٔ حیاتك ،

کوسترن شو افادەسیله (روحیه Spiritualisme) مسلکنی قبول ایتمشدر . فقط ، ایلری‌ده کوروله‌جکی اوزره ، بالآخره بدنك قیمتنی هیچه ایندیرمك صورتیله ، آز چوق بر میل ایله ، (وجودیه) مسلکنه تقرب ایلمشدر . مشار الیهك مؤلفاتنده صیق صیق تصادف ایدیلن :

اقبل علی النفس واستکمل فضائلها　فانت بالنفس لا بالجسم انسان

بیتی‌نك بو تقربك نتیجهٔ الهامی اولەرق یازیلدیغی شبهەسزدر .

قندیل روحك ، اوطەلرده طولاشدیریلان قندیلك حرکتی‌ده روحك باطن‌ده سریان و حرکتنك مثالیدر . اطبا ، روح لفظنی مطلق اولەرق سویلدکلری زمان بونی قصد ایدرلر . بو روح ، حرارت قلبك انفساح ایتدیکی بخاردن عبارتدر. ایکنجی معناسنه کوره روح، انسانده‌کی لطیفهٔ عالمه دیمکدر. [قل الروح من امر ربی] آیتنده‌کی روح لفظی بومعناده مستعملدر . بو معناده استعمال اولنان روح لفظی ، ایکنجی معناسنه کوره (عقل) لفظیله مترادفدر .

(نفس) کلمەسنك‌ده معانیٔ متعددەسی واردر . بونلردن موضوعمزه تعلق اولان ایکی معناسی‌در . بر معناسنه کوره ، (نفس) ایله انسانده‌کی غضب و شهوت قوتلرینی جامع بر معنا قصد ایدیلمکده‌در . نفسك بو معناده استعمالی اهل تصوف آره‌سنده شایعدر . فی‌الحقیقه متصوفین نفس کلمەسیله ، انسانده صفات مذمومه‌یی جامع اصلی قصد ایدرلر . صوفیونك مجاهدهٔ نفس ایله توصیه‌لری بوندن ناشی‌در . [اعدی عدوك نفسك التی بین جنبیك] حدیثنده‌ده نفس بو معناده ایراد بویورلمشدر . نفسك دیکر معناسی ایسه ، روح و قلب لفظلرینك ایکنجی معنالرینك عینی‌در . یعنی بومعنایه کوره نفسله انسانك ذاتی وحقیقتی اولان لطیفه مقصوددر .

غزالی ، (عقل) لفظنك‌ده مختلف معنالری اولدیغنی بیاندن صوکره ، بونلری شو صورتله ایضاح ایتمکده‌در : بعضاً عقل ایله حقایق اموره علم مراد اولنور . بو تقدیرده عقل محلی قلب اولان صفت علمدن عبارت اولمش اولور. بعضاً‌ده عقل ایله محل ادراك یعنی مدرك قصد اولنور. [اول ما خلق الله العقل] حدیثنده بومعنا مقصوددر . چونکه علم عرضدر. اول مخلوق اولمسی ممکن دکلدر. بناءً علیه کندیسندن اول ویا کندیسیله برابر محلنك مخلوق اولمسی لازمدر .

غزالی‌یه کوره روح « صویك قابینه حلولی کبی بدنه حلول ایتمش بر جسم دکلدر . علمك عالم‌ده ، قارالغك قارا بر شی‌ده حلولی کبی قلب ویا دماغه حلول ایتمش بر عرض‌ده دکلدر . بلکه بر جوهر مجرددر » . غزالی روحك جسم اولمدیغنی بیانله جمهور متکلمیندن آیریلمش اولدیغی کبی عرض اولمدیغنی ادعا ایتمکله‌ده (استاذ ابو اسحق) وامثالی ذواتك فکرلرندن اوزاقلاشمشدر . غزالی شو ادعاسنی اثبات صددنده دیورکه « اولا ، روح عرض دکلدر . چونکه روح ، کندیسنی ، خالقنی ومعقولاتی عارفدر . بو عرفان بر علمدر . علوم ایسه عرض‌در . بو تقدیرده ، روحك عرضیتی ادعا ایدیلیرسه ، عرضك عرضله قیامی کبی غیر معقول بر نتیجه قبول ایدیلمش اولور. روح جسم‌ده دکلدر. چونکه هر جسم قابل انقسامدر. حالبوکه روح انقسام‌ده قبول ایتمز. بالفرض انقسامنی تصور ایدرسه‌ك، بو قسملردن برینك بر شیئك علمی ایله دیکرینك‌ده عینی شیئك جهلی ایله قائم اولملری جائز اولور . بوتقدیرده ایسه ، انسانك حالت واحده‌ده برشیئی هم بیلمه‌سی، هم‌ده بیلمه‌مسی اقتضا ایدر . حالبوکه برشخصك عینی شیئی هم بیلمه‌سی هم‌ده بیلمه‌مسی محالدر. دیمك‌که، روح جسم‌ده دکلدر. اوحالده غیرقابل انقسام برجوهر تعبیر دیکرله جزء لایتجزی‌در . » .

مشارالیه ، روحك عدم انقسامنه پك بویوك بر اهمیت عطف ایتمش، حتی انقسام قورقوسندن برجوهر اولدیغنی ادعا ایتدیکی روحك تجزینی‌ده قبول ایتمه‌مشدر [١] . (اصول اربعین) ده ، تصریح ایتدیکی

[١] غزالی ، روحك جوهر مجرد اولدیغنده حکما ایله متفق الرأی اولمقله برابر ، (تهافة الفلاسفه) سنده (مسئلة فی تعجیز هم من اقامة البرهان العقلی

اوزره ؛ روح متحیز اولمینجه بالطبع ، مکان وجهتله‌ده اتصاف ایده‌مز . بناءً علیه بدنه حلول و اتصالی‌ده اوله‌مز . اوحالده انفصال ایله‌ده توصیف ایدیله‌مز . (کتاب المضنون الصغیر) نده بو خصوصی توضیحاً دیورکه : « روحك جزء لایتجزی یعنی غیر قابل انقسام برشی اولدیغنده عقلا متفق‌در . روحه جزء اطلاقی لایق دکلدر . جزء ، (کل) ه اضافت دیمکدر . حالبوکه بوواده کل ، یوقدر . اوحالده جزءده اوله‌مز . فقط شاید جزئله ، (واحد اوندن بر جزدر) افاده‌سنده قصد اولنان معنا مراد اولورسه ، بوجائزدر . چونکه (اون) ك (اون) اولمسنك قوامی اولان اجزا جمله‌سی میانده (واحد) ده برجزءدر . بونك کبی ، اکر بوتون موجودات ویاخود انسانك انسان اولمسنك باعث قوامی اولان شیلرك کافه‌سی نظراعتباره آلنیرسه ، روح ، بونلرك هیئت مجموعه‌سنده بر (واحد)در . روحك غیر قابل انقسام برشی اولدیغی آکلاشیلدیسه ، بوتقدیرده ، روحك متحیز اولمسی ایجاب ایدر . متحیز اولمسی باطلدر . چونکه هرمتحیز قابل انقسامدر . تجری قبول ایتمه‌ین بر جزئك انقسامی ایسه ادلهٔ هندسیه وعقلیه ایله باطلدر . » .

علی نفس الانسان جوهر روحانی قائم بنفسه) عنوانی آلتنده اوزون بر بحث یازمش ، حکمانك بو خصوصده‌کی دلائلنی چوروتمکه چالیشمشدر . (خواجه زاده) غزالینك مسلکی ایله تهافتده‌کی بیاناتی آره‌سنده‌کی تضادی شو صورتله تأویل ایتمکده‌در ! (و هذا ای کون النفس مجردة و ان لم یخالف شیئاً من اصول الاسلام بل بعض المحققین من علماء الاسلام کالامام الغزالی و ابی القاسم الراغب والحلیمی و اکثر ارباب المکاشفة من المتصوفة ذهبوا الیه الا ان المقصود بیان ضعف ادلتهم و رد دعواهم معرفة ذلك بمجرد دلالة العقل من غیر استعانة بالشرع القویم .)

غزالینك ، روحك جوهر مجرد و غیر متحیز اولمسنده بوقدر اصرار ایتمه‌سی ، روحی بدنه ساری بر جسم عد ایدن متکلمینك نظریه‌سنی ابطال غیرتندن نشأت ایتمش اولدیغی شبهه‌سزدر . ابوحامد ، برطرفدن جمهور متکلمینك فکرلرینك ابطالنه ساعی اولمقله برابر ، دیکر طرفدن‌ده (عبدالملك بن حبیب) ك یوقاریده کورولن غریبه‌سنی اساسندن ییقمق ایسته‌مش ، عینی زمانده حلولیه طرفدارلرینی‌ده ضربه‌له‌مشدر . .

غزالی‌یی الك چوق اشغال ایتمش اولان مسئله ، روحك بدنله اولان علاقه وتعلقی کیفیتی اولدیغی کورولیور . مشارالیه ، حلولیونك دوشدیکی کریوه‌لردن توقی ایچون بوخصوصده ظاهراً متضاد حکملر ویرمکدن بیله چکنمه‌مشدر . (کتاب المضنون الصغیر) ده روحك تعلقنه حصر ایتدیکی صحیفه‌ده : « روح بدنده داخل دکلدر . اوندن خارج‌ده دکلدر . بدنه متصل اولمدیغی کبی اوندن منفصل‌ده دکلدر . چونکه اتصال و انفصال کیفیتلرینك مصححی جسمیت و تحیزدر . حالبوکه ، روحده جسمیت وتحیز یوقدر . اوحالده اتصال وانفصال کبی ضدایله‌ده متصف دکلدر . نصل که ، جمادات نه عالم ونه‌ده جاهلدر . چونکه علم وجهل صفتلرینك برشیئه اسناد ایدیلملری ایچون اوشیئك ذی حیات اولمسی مقتضی‌در . جمادات‌ده حیات بولونمادیغی ایچون بوایکی ضدده موجود دکلدر . روح ، برمحله حلولدن ، اجسامه اتصالدن وجهتلره اختصاصدن منزهدر . چونکه بوتون بونلر ، اجسامك صفات واعراضی‌در . روح ایسه ، جسم اولمدیغی کبی جسم‌ده عرض‌ده دکلدر . بلکه او ، بوتون بو عوارضدن مقدس‌در » .

غزالی برجوهر عد ایتدیکی روحی بوتون تعیناتدن تجرید ایلمش ،

اونی صورت قطعیه‌ده بدندن مستقل بر موجود عد ایتمشدر. بو اعتبارله غزالی ، (روحیه SPiritualisme) مسلکنی التزام ایتمش اولیور دیمکدر . مشارالیهك روحله بدن آره‌سنده‌کی علاقه وتعلقی (کیمیای سعادت) نده بر تمثیل ایله ایضاحه چالیشمش اولدیغی کورولیور . بو تمثیلده روحی بر حکمداره ، بدنی‌ده اونك تصرف واداره ایلدیکی بویوك بر شهره بکزه‌تمشدر . بو تمثیل غزالی‌یی (روحیه) مسلکنه داها زیاده یاقلاشدیرمشدر . فی‌الحقیقه بو تمثیله کوره انسانك حقیقتی روحدن عبارتدر. روح بدندن مستقل بر موجودیته مالکدر. بدن اونك تصرفنه مخصوص بر اولکه، اقامتنه مهیا بر خانه، تعبیر تصوفیسیله موقتاً محبوس اولدیغی بر قفس‌در [١] .

غزالی‌یه کوره روحك بدنه تعلقی ؛ تدبیر وتصرف تعلقندن باشقه بر شی دکلدر . ابو حامد ، بو اعتبار ایله (روحیه) مسلکنه تقرب ایتمش اولمقله برابر ؛ ایلریده کوروله‌جکی اوزره ؛ بعض افاده‌لری‌ده (وجودیه) مسلکی طرفدارانی ظننی ویرمکده‌در .

بدنه داخل وبدندن خارج اولمیان ، بدنله اتصال وانفصالی بولونمیان بر روحك ؛ ولوکه تدبیر وتصرف طریقیله اولسون ؛ بدنه

---

[١] مشار الیه ، هنگام وفاتنده سویله‌مش اولدیغی قصیده‌نك شو بیتلریله بو قناعتنی داها واضح بر شکلده تصویر ایلمشدر .

قل لاخوانی رأونی میتا • فبکوا و رثولی حزنا
اتظنون بانی میتکم • لیس ذاك المیت والله انا
انا فی الصور و هذا جسدی • کان بیتی و قمیصی زمنا
انا کنز و حجابی طلسم • من تراب کان لی فیه عنا
انا در قد حواه صدف • کنت ممحونا ففقت المحنا
انا عصفور و هذا قفصی • طرت منه و بقی مرتهنا

تعلقی نصل تصور اولونه‌بیلیر ؟ غزالی ، بو تعلقك مشکلات تصورینی بالذات کندیسنی‌ده تقدیر ایتمش اولملی که ، روحك جسده اعاده‌سندن بحث ایدرکن عیناً شو سطرلری یازمشدر : « روحك بدنسز قوامی مشکل دکلدر . اصل مشکل اولان بدنه تعلقی کیفیتی‌در. چونکه روح، اعراضك جواهره حلولی قبیلندن اوله‌رق بدنه حلول ایتمش بر شی دکلدر. روح عرض دکل، بلکه کندی نفسیله قائم بر جوهردر. کندی ذاتی، خالقنی ، خالقنك صفاتنی بیلیر . مع‌مافیه بو معرفتده حواسدن هیچ برینه محتاج دکلدر . چونکه بو معرفتلرك هیچ برنده محسوس بر شی یوقدر . انسان ، بدنله حال ملابسه واختلاطده بولوندوغی بر زمانده ، نفسنی محسوساتدن ، ارض وسمادن وسائر اجسامدن غافل بولوندیرمغه مقتدردر . فقط نفس انسانی ، بو حالتده‌ده یعنی بوتون کائناتدن غافل بولوندوغی آنده‌ده کندی ذاتی وذاتنك حدوثی و بر محدثه افتقارینی عارف اولور. حالبوکه بو اثناده محسوساتدن هیچ برشی، دائرهٔ شعوری داخلنده بولونمز . دیمك‌که بویله بر زمانده‌ده کندی ذاتی معقول اولمقده تعبیر دیکرله کندی ذاتنی تعقل ایده‌بیلمکده‌در. »

ابو حامد ، شو افاده‌سیله ، روحك ، صورت قطعیه‌ده بدندن مستقل اولدیغنی داها زیاده توضیح ایتمکله برابر ، تعلق مسئله‌سنی‌ینه اسرارانکیز بر شکلده مبهم براقمشدر . فی‌الحقیقه بوتون تعیناتدن مجرد بر جوهر ناصیل اوله‌بیلیر؟ ایشته بو سؤاله ویریله‌جك جوابك مشکلاتندن طولاییدرکه غزالی روحی بر سر عد ایتمش ، وبوکا [قل الروح من امر ربی] آیتیله استدلال ایلمشدر . غزالینك بو خصوصده داها زیاده ایلری کیده‌مه‌مش اولمسی ، ضروری بر اندیشه‌دن نشأت ایتدیکی آکلاشیلیور. چونکه مشارالیه بو سرك افشاسی و حقیقت روحك کشفی

جائز اولمدیغندن بحث ایدرکن شو یولده ادارهٔ کلام ایتمکده‌در : « انسانلرك برقسمی خواص ، برقسمی عوام‌در . طبیعتلرنده عواملق غالب اولانلر ، حلول ، اتصال ، انفصال وجهاته اختصاص کبی تعیناتدن مجرد بر روحی آکلایه‌مزلر . چونکه اونلر ، بوکبی تعیناتدن تجردی صفات آلهیه حقنده بیله قبول وتصدیق ایده‌میورلر . ناصیل اولورده روح حقنده تجویز ایده‌بیلیرلر . بونك ایچوندرکه (کرامیه) ایله (حنبلیه) بونی قبول ایتمه‌مشلردر. عواملقلری داها زیاده غلبه چالانلر ایسه، جناب‌حقی جسم عدایتمشلردر . چونکه بوکروه ، جسم اولمیان بر وجودی تعقل ایده‌مه‌مشلردر . عواملقدن براز ترقی ایدنلر ایسه جسمیتی نفی ایتمش فقط، عوارض جسمیه‌دن اولان جهتی نفی ایتمه‌مشلردر. بو عواملقدن (اشعریه) ایله (معتزله) قورتوله‌بیلمش، بر جهت‌ده اولمیان بر موجود بولونه‌جغنی قبول واثبات ایتمشلردر . » . غزالی ، روح سرینك کشفی جائز اولمامسی اسبابی‌ده شو صورتله ایضاح ایتمکده‌در : «بوسرك کشفی جائزدکلدر. چونکه عواملقدن قورتوله‌میانلر، بو صفتلری جناب حقدن غیریسی حقنده محال کوردیلر . بونی بعضیلرینه سویلیه‌جك اولورسه‌ك سنی تکفیر ایدرلر و دیرلرکه سن جناب حقه خاص اولان صفتله نفسکی توصیف و بوصورتله عادتا دعوای الوهیت ایدییورسك ! » .

شو اعتراف ، غزالی‌نك احتیاطکارانه ادارهٔ لسان ایتمه‌سنك اسبابی پك کوزل ایضاح ایتمکده‌در . کرچه غزالی ، روحه بو صفتلرك اسنادینی جائز کورمینلرك دلائلنی چوروتمکه چالیشمش‌در . فقط ماهیت روحی قاپلایان تنق سرائری ینه آچمغه جسارت ایده‌مه‌مشدر . غزالی ، مخالفلرك ، بو صفتلرك هم جناب حقه وهم غیریسنه اطلاقنه

مخالفت ایتملری اسبابنی ایضاح ایدرکن دیورکه ، « بونلره کوره‌مکان صاحبی ایکی‌شیئك برمکان‌ده اجتماعی محال اولدیغی کبی هیچ برمکانده اولمامق صورتیله‌ده اجتماعلری محالدر . اولا برمکانده اجتماعلری محالدر . چونکه بو تقدیرده یکدیکرندن تمایزلری ممکن اوله‌مز . ثانیاً برمکانده اولمیه‌رق اجتماعلری تقدیرنده‌ده ینه تمیز قابل اوله‌مز. بو سببه مبنی‌درکه برمکانده ایکی (سواد ـ قاره‌لق) اجتماع ایده‌مز. ینه بونك ایچوندرکه ، بربرینك مثلی اولان ایکی شی یکدیکرینك متضادیدر، دینیلیر . » .

غزالی، روحك لامکان اولمسنه معارض بولونانلرك شو استدلاللرینی متامیزیکی بر طرزده رد. چالیشه‌رق دیورکه : « بویولده استدلالده بولونانلر ، تمیزك یالکز مکان ایله حاصل اوله‌جغنی ظن ایتمکله خطابه دوشمشلردر حالبوکه تمیز شو اوچ شیله حاصل اولور .

١ .— مکان : ایکی مکانده ایکی جسم کبی

٢ .— زمان : بر جوهرده ایکی مختلف زمانده ایکی نوع قارالغك وجودی کبی

٣ .— حد وحقیقت ؛ لون ، طعم ، برودت ورطوبت کبی اعراض مختلفه‌نك بر محلده و بر جسمده بولونمالری کبی . چونکه لون و طعم کبی اعراض ایچون زمان و مکان بردر . بونلر آنجق حدود و حقائقلریله مختلف الذوات معنالردر . بناءً علیه لونك طعمدن فرق و تمیزی ، مکان و زمان اعتباریله دکل بلکه (ذات) لری ایله‌در . بونك کبی (علم) ده (قدرت) و (اراده) دن (ذات) ی ایله تمیز ایدر. هپسی شیٔ واحد اولدقلری حالده مختلف الحقایق اعراض تصور اولندیغی کبی ذاتلریله مختلف الحقایق اولان اشیانك مکانه

احتیاج كورولمه‌دن تصورلری‌ده قابلدر. بناءً علیه، هم جناب حقه‌وهم روحه مكانسزلق اسنادی ممكن وجائزدر . » .

غزالی‌یی‌بو قدر تلاشه‌دوشورن سبب، لامكان اولمق خصوصنده‌كی مشابهتدن، (روح)ك (ذات الله) ك عینی اولمسی یولنده براحتمالی ابطال مقصدندن باشقه برشی دكلدر .

غزالی ، دیمك ایستیوركه بزم روحی لامكان عد ایتمه‌مزدن ناشی ، ذات‌الله ایله (روح) ك بربرلرندن تمیز ایدیلمه‌مش اولملری تعبیر دیكرله بربرلرینك عینی بولونالری لازم كلمز . چونكه لامكان ارلمق خصوصنده‌كی مشابهت ، مانع تمیز دكلدر. (لون) ك (طعم)دن فرقی مكان و زمانله دكل بلكه ماهیتلری اعتباریله اولدیغی كبی ، (ذات‌الله) ایله (روح) ك تمیزلری‌ده ذاتلری اعتباریله‌در .

غزالی ، متافیزیك و تصوفك بوانجه و اسرار آلود بحثنی داها زیاده تنویر ایتمك و (عینیت) احتمالنی برطرف ایلمك اوزره دیوركه: «انسان دیری‌در ، عالم وقادردر . ایشیدیر ، كورور وسویلر. جناب حق‌ده بویله‌در. دیدیكمز زمان، بوسوزیمزده تشبیه یوقدر. چونكه بونلر منحصراً اللهه مخصوص وصفلر دكلدر. بونلر كبی مكان وجهتدن بری اولمق‌ده اللهك اخص وصفی دكلدر. جناب حقه مخصوص اولان وصف، (قیومیت) در. یعنی الله، ذاتیله قائم‌در. ذاتندن ماعداسی، كندیسیله قائم‌در. تعبیر دیكرله ماسوای اللهك سبب وجودلری اللهدر . جناب حق ایسه غیر ایله دكل ذاتیله موجوددر . اشیاء ذاتلری اعتباریله عدمدن عبارتدر. چونكه اشیایه وجود، عاریت طریقیله كندیلرینك غیرندن كلیر . وجود ایسه . اللهه مخصوص ، ذاتی و غیر مستعاردر. بو حقیقت یعنی قیومیت آنجق اللهه مخصوصدر . » .

روحه بدندن مستقل برموجودیت ویرمكله روحیه مسلكنه تقرب ایدن غزالی، وجود وعدم مسئله‌سنده‌كی شو فكریله‌ده وحدت وجود نظریه‌سنك اك رقیق نقاطنه تماس ایتمشدر . فی‌الحقیقه شو افاده‌یه كوره اشیا ؛ حقدن غیری اولدقلری تقدیرده ؛ عدمدن عبارت قالیورلر . چونكه اونلرده‌كی وجود ، حقدن مستعاردر . بناءً علیه بو وجود ، اشیادن نزع ایدیلیرسه ، اونلرده عدمدن باشقه برشی قالمز. غزالینك شو افاده‌سی ایله وحدت وجود طرافدارلرینك كائنات شئون الٰهیه‌دن عبارتدر ، افاده‌لری آره‌سنده‌كی قرابت پك واضح‌در . فی‌الحقیقه ، غزالی، اشیا بذاته موجود دكلدر. اونلرده‌كی وجود عاریتدر ، وجود ، اللهه مخصوص‌در. و آنجق اللهك وجودی ذاتی‌در ، دیور . وحدت وجود طرافدارلری ایسه ، اشیاده‌كی موجودیتك حقدن عبارت اولدیغنی ادعا ایدییورلر . بونلره كوره حقیقتده موجود اولان (عمان) یعنی (نورالله) در. ارواح بشر بو عمانك (موجه) لرندن باشقه برشی دكلدر . بو موجه‌لرك اشكال وظهورلری اعتباریله برنوع تعین وتمیزلری تعبیر دیكرله برنوع موجودیتلری وارسه‌ده حقیقت حالده عمان‌ده مندمج و اونك عینی‌درلر . بوطرز تلقی ایله غزالینك افكاری آره‌سنده‌كی فرق پك اساسلی‌در . فی‌الحقیقه، وحدت وجود طرفدارلرینك اك مشهور سیمالرندن بری اولان (بدرالدین سماونوی) نك وارداتیله شرحلرندن آكلاشیلدیغی وجهله بومسلك اربابنه نظراً وجود مطلق ، نشأت وتعین اعتباریله نامتناهی مراتبه مالكدر . بومراتب ، ارواح ونفوس مجرده‌دن عبارتدر . اجسام ایسه ، وجود مطلقك مظاهریدر . وجود مطلق ارواح ، عقول ونفوس مجرده كبی مراتب اعتباریله عالم اجسامده ظاهردر .

بناءً علیه ، مراتبك تعینی مظاهرلریله‌در . مظاهر قالمینجه بالطبع مراتب‌ده تعین ایده‌مز .

(بدرالدین)ك واردانده كورولن [وجمع المراتب منطویة فی عالم الاجسام حتی لوارتفعت لم یبق شیٔ من الارواح وغیرها من المجردات] عباره‌سی بو نظریه‌یی تبیین ایتدیکی كبی ، غزالینك مسلكی ایله وحدت وجود طرفدارلرینك مسلكلری آره‌سنده‌كی فرقی‌ده كوسترمكده‌در .

غزالی افاداتنده بعضاً وحدت وجود طرفدرلرینك افكارینه حتی بعضاً‌ده افكاریه مذهبی اساسلرینه یاقلاشمش، فقط، (روحیه) مذهبنده‌ده بالكلیه اوزاقلاشمش اولمامق ایچون خیلی یورولمشدر . بوسببدندركه غزالینك بو موضوعه دائر مختلف اثرلرنده‌كی مطالعاتی آره‌سنده بعضاً واضح تضادلر كوزه چارپمقده‌در . فقط ، حقیقت حالده بو تضادلر غزالینك نظریه‌سنی تثبیت ایده‌مه‌مش اولمسندن منبعث دكلدر . بلكه بوظاهری تضاد، مشارالیهك بو اثرلرنده خطاب ایتدیكی انسانلرك سویهٔ فكریه‌لرینی نظر اعتباره آلمسندن نشأت ایتمشدر. مثلا خالقه خطاب ایتدیكی (احیاء العلوم) ایله (كیمیای سعادت)ده روحك ماهیتنی استكناهدن زیاده (قلب)ك تصفیه وتربیه‌سنی نظر اعتباره آلمش ، بوتون مطالعاتی بو نقطهٔ نظردن یوروتمشدر . حالبوكه (تهافة الفلاسفه) ایله (كتاب المضنون الصغیر) ده بالعكس ارباب فكره ونظاره خطاب ایتمش، روحك ماهیتنی استكناه خصوصنده فلسفی وتصوفی مطالعات عمیقه‌یه كیریشمكدن چكینمه‌مشدر .

غزالینك روحك حدوثی حقنده‌كی بیاناتنك‌ده ، تمامیله تصوفی بر كسوه‌یه بورونمش اولدیغی كورولیور . ابوحامده كوره : « روح حادثدر . فقط . بوحدوث ، فیاض روحدن اقلیم بدن‌ده بر تجلینك

فیضانی دیمكدر یعنی نطفه‌ده استوا وفیض الٓهی‌یه قابلیت اعتدالی حاصل اولنجه اونده نور روح اشتعال ایتمكده‌در . ایشته روحك حدوثی بودیمكدر » . مشار الیه [فاذا سویته ونفخت فیه من روحی] آیتنی تفسیر ایدركن دیوركه : «تسویه ، روحی قبول ایدن محل‌ده فعل‌در . بومحل ، حضرت آدم حقنده (طین) و اولادی حقنده تصفیه وتعدیل مزاج شرطیله (نطفه) در . (نفخ) ایسه ، فتیل نطفه‌ده نور روحك اشعاله سبب اولان شی‌دن عبارتدر. نور روحی فتیل نطفه‌ده اشعاله سبب اولان شی ، فاعل‌ده ومحل قابل‌ده بر صفتدر . صفت فاعل ، جود الٓهی‌در . جود الٓهی ، وجودی قبوله مستعد اولان شی ایچون منبع وجود وبذاته فیاض‌در. بوصفته (قدرت) دنیلمكده‌در»[١].

غزالی ، تصوفی بر كسوه‌یه بوروندیردیكی فكرینی توضیح ایچون برده شویله بر مثال ایراد ایدییور : « آره‌ده حائل اولمامق شرطیله ، قابل استناره اولان هرشیئه نور شمسك فیضانی بونك بر مثالی‌در . كونش ، ضیاسیله هر جسمی ناصل تنویر ایدییورسه ، صفت فاعل اولان جود الٓهی‌ده، وجودی قبوله مستعد اولان هرشیئه افاضهٔ وجود ایتمكده‌در. صفت قابله كلنجه، اوده (استوا) یعنی تسویه ایله حاصل اولان اعتدال‌در . صیرلی اولمدیغی زمان ، أشیانك صورتلرینی قبول ایتمه‌ین برجام ، صیرلاندیغی وقت ناصل بوقابلیتی اكتساب ایدیورسه نطفه‌ده ، بعدالتسویه اعتدال كسب ایدنجه ، بو وجودی قبول قدرتنی حائز اولمقده‌در.» غزالی شو طرز ایضاحیله بر طرفدن روحك حدوثنی وانسانده‌كی ایكیلكی كوسترمك ایسته‌مش، دیكر طرفدن‌ده، (جود الٓهی، وجودی قبوله مستعد اولان شی ایچون منبع وجود وبذاته فیاض‌در)

[١] غزالی ، مشكاة الانوار

بولنده‌كی تصريحيله (وحدت وجود) نظريه‌سنه تقرب ايتمشدر . فی‌الحقيقه شو ايضاحدن آكلاشيلديغنه كوره غزالی‌نك فكرنجه؛ استوا واعتدال اكتساب ايدن نطفه ، فيض‌اللهه برمعكس اوله‌بيلمك قابليتنی آلمقده و اوزمان منبع وجود اولان جود الٓهی اوكا وجودی افاضه ايتمكده تعبير ديكرله، فتيل‌نطفه‌ده نور روحی اشعال ايلمكده‌در. جود الٓهی ايله نطفه‌ده نور روحك اشعالی ، ضيای‌شمس ايله برمحلك تنوری ويا برصورتك ، قارشوسنده‌كی مجلا سطحده انعكاسی كبی‌در . برطونج پارچه‌سی مجلا برسطح حالنه كتيريلديكی ويا برجام پارچه‌سی صيرلانديغی وقت ناصيل قارشولرنده‌كی صورتلرك انعكاسنه قابليت اكتساب ايدييورلرسه نطفه‌ده تصفيه وتعديل اولندقدن يعنی تسويه ايديلدكدن صوكره فيضان روحه قابليت اكتساب ايلمكده‌در . آيينه قارشوسنده‌كی صورت آيينه‌ده‌كی خيالك سبب وجودی ، ضيای شمس برمحلك تنويرينك منبع فياضی اولديغی كبی جود الٓهی‌ده روحك اشعالك سبب ومبدأ فياضی‌در [١] .

غزالينك بو نظريه‌سنه اك زياده رنكين بر جاذبه ويرن و اونی وحدت وجود اساسنه ياقلاشديران شیٔ ، منبع وجوددن روحك بدن انسانه فيضانی كيفيتی‌در . غزالی ، فيض كيفيتنی بر طاقم تمثيللرله ايضاح ايدركن طبيعتيله (وحدت وجود) مسلكنه اولان ميلانی كوسترمش ، تصوف واديسنه دوشمشدر . غزالی‌يه كوره : « منبع وجوددن روحك فيضانی ، برقابدن آلمزه صويك فيضانی كبی دكلدر. چونكه برقابدن صويك فيضانی،قابدن برقسم صويك انفصال ايده‌رك آلمزه اتصالی ديمكدر . حالبوكه وجودی قبوله مستعد بر شيئه وجود

[١] غزالی . سفينهٔ راغب

الهی‌نك افاضهٔ وجود ايتمه‌سی ايله فياضك موجوديتندن براجزا انفصال ايتمه‌مكدر. بلكه روح حقنده قوللانيلان (فيض) دن ؛ ضيای شمسك حائطه ، برجسم صورتنك آيينه‌يه فيضاننده اولديغی كبی؛ سبب وجود معناسی قصد ايديلمليدر . برانسان آيينه قارشوسنده بولونديغی زمان صورتنی آيينه‌يه عكس ايدر . فقط ، صورتك آيينه‌يه فيضانی ايله او انسانك صورتندن بعض اقسامنك قوپه‌رق آيينه‌يه اتصال ايتديكی هيچ بروجهله قصد ايديلمز. بلكه آيينه‌ده كورولن شيئك سبب حدوثی اوصورت اولديغی معناسی آكلاشيلور. يعنی آيينه ايله صورت آره‌سنده اتصال وانفصال دكل آنجق مجرد بر سببيت واردر . ايشته بونك كبی جود الٓهی‌ده، وجوده قابليتی اولان هرماهيت‌ده نوروجودك حدوثنه سبب‌در . فيض ايله مقصود اولان معناده بودر [١] » .

غزالينك، روحك حدوثی مسئله‌سنی تصوفی برشكل‌ده تصويری، روحی عالم امردن عد ايتمش اولمسندن نشأت ايتمشدر . مشار اليهه كوره عالم امر ، حس ، خيال ، جهت وتحيزدن خارج موجوداتدن عبارتدر . عالم امره عائد موجوداتده كميت منتفی‌در . بناءً عليه ، عالم امردن اولان بر موجود ، مساحه وتقدير اولونه‌مز . ايشته غزالی ، روحك عالم امردن اولديغنه معتقد بولونديغی ايچوندركه ،

[١] غزالينك بوايضاحی نظر اعتباره آليرسه، هنكام وفاتنده سويله‌مش اولديغی قصيده‌نك شو :

عنصر الانفس منا واحد ٭ و كذالجسم جميعاً عمنا
ما اری نفسی الا انتم ٭ و اعتقادی انكم انتم انا
فارحمونی ترحموا انفسكم ٭ واعلموا انكم فی اثرنا
و متی ما كان خيراً فلنا ٭ و متی ما كان شراً فبنا

بيتلرنده مكنوز اولان جرثومهٔ افكارك منشائی آكلاشيله‌بيلير .

برطرفدن روحی غیرمخلوق عد ایتدیکی حالده، دیکر طرفدن روحك مخلوق اولدیغنی ادعا ایتمکده‌در .

فقط ، روحك غیر مخلوق اولمسی ، قدیم اولمسی دیمك دکل بلکه؛ عالم امردن اولمق اعتباریله؛ کمیت ومساحه ایله تقدیر اولونه‌مامسی دیمکدر . روحك مخلوق اولمسی ایسه ، قدیم اولمامسی ، تعبیردیکرله حادث اولمسی دیمکدر . غزالی بو مغلق مسئله‌یی ، بر مثال ایله پك کوزل تصویر ایتمکده‌در : « برصورتك آینه‌ده حدوثی آنجق آینه صیرلاندقدن صوکره قابل اولور . کرچه آینه صیرلانمه‌دن اولده بوصورت موجوددر. فقط اونك آینه‌ده حدوثی آنجق صیرلاندقدن صوکره اولمشدر . بونك کبی ، نطفه‌ده استعداد قبولی جائز اولنجه؛ اونده روح بشریه حادث اولمقده‌در. فعل انسانی‌نك مبدئی، اثری اولا قلب‌ده ظهور وروح حیوانی [۱] واسطه‌سیله دماغه وصوکره اعصاب واسطه‌سیله اعضایه انتقال ایدن برارادهدر . تعبیر دیکرله، بنفسه قائم برجوهر فرد اولان روح، اولا روح قلبی‌یه یعنی نفس حیوانی‌یه تعلق ایتمکده‌در » [۲]. اعصار اخیره‌ده اوروپا فیلسوفلرینی پك چوق اشغال ایدن روحك بدنه تعلقی مسئله‌سنده‌کی مغلقیت، کورولویورکه وقتیله غزالی‌نك‌ده نظر دقتنی جلب ایتمش ، عالم امردن اولان (روح) ك جسمانیت عالمنه منسوب بولونان بدنه تعلقنی قابل تفهم

[۱] غزالی ، بوتون حیواناتده اولدیغی کبی انسانده‌ده بر روح حیوانی بولوندیغنی قبول ایلمشدر. فقط ، بوروح حیوانی ، انسانه مخصوص اولمدیغی کبی انقسامه‌ده قابلدر . انسانده‌کی شهوت و غضبك منشائی ، حواس ظاهره وباطنه‌نك مبدئی، روح حیوانی‌در.

[۲] غزالی ، کتاب المضنون الصغیر وشرح قصیدة النفس لابن سینا

برشکلده ایضاح ایچون روحیتله جسمیت آره‌سنده اولان روح حیوانینك وساطتنی دوشونمشدر .

روحك وحدت وبساطتنی واورواحك عنصر واحددن عبارت بولوندیغنی ادعا ایدن غزالی روحلرك اجساددن مفارقتلرندن صوکره‌کی تکثر وتغایرلری اسبابنی شوصورتله تصویر ایتمکده‌در : « اجساددن مفارقتدن صوکره ارواحك حالی نصل اوله‌جق؟ ارواح نه‌صورتله تغایر وتکثر ایتدیلر ؟ یولنده بر سؤال ایراد ایدیلیرسه جواباً دینیلیرکه ، روح بدنه تعلق ایتدکدن صوکره علم وجهل ، صفا وکدورت،حسن اخلاق وسوء اخلاق کبی برطاقم اوصاف اکتساب ایلدیکی ایچون متغایر اوله‌رق قالیر . سبب تغایر اولمدیغی ایچون اجساددن اول بسیط وواحد اولان روحك اجساده تعلقندن صوکره اولکی حالنه مخالف اوله‌رق متغایر اولمسی بوندن ناشیدر » [۱] .

غزالی ، شو افاده‌سیله ، روحك حدوثندن نه‌قصد ایلدیکنی داها بارز برشکله صوقمشدر . ابو حامده کوره ، روح حادثدر . فقط بوحدوث ، روحك فتیل نطفه‌ده اشتعالی دیمکدر . ارواح اجساده تعلقدن اول ، کثرت وتغایردن بریدر . اجساده تعلقدن صوکره ایسه برطاقم اوصاف اکتساب ایتدیکندن بدندن بعد المفارقه بواوصافله متغایر ومتکثر اوله‌رق باقیدر . فقط ! حقیقت حالده ؛ بوتکثر وتغایرده امر اعتباری کبی برشیدر .

غزالینك برآز مبهم ومتضاد کبی کورونن شو فکرلرینك ایجه‌آکلاشیله‌بیلمه‌سی ایچون ضیای شمس ایله متنوع معکسلر مثالنی درخاطر ایتمك ایجاب ایدر. بومثاله کوره ضیای شمس، هرهانکی برمعکسه چارپارسه اونی

[۱] غزالی ، کتاب المضنون الصغیر .

تنویر ایتدیکی وار معکسه کوره بر رنك آلدیغی کبی روحده تسویه اولونمش هرهانکی بر فتیل نطفه‌یه تعلق ایدنجه ، درحال اونی احیا ایتمکده و اوکا کوره ظاهری هویت آلمقده‌در . ضیا ، مختلف اجسامی تنویر ایتمکله تجزی وانقسام ایتمش صاییلمدیغی کبی او جسملره حلول ایتمش‌ده عد اولنه‌مز . تعبیر دیکرله نورالٰهی اولان روح واحد ، مختلف بدنلری تنویر ایتمکله نه تجزی و انقسام ایتمش ، نه‌ده اوبدنلره حلول ایتمش اولور . ضیای شمس مختلف معکسلرده مختلف تظاهرات عرض ایلدیکی کبی روح واحدده مختلف بدنلرده مختلف تجلیاته مظهر اولمقده وبو اعتبارله تکثر وتغایر ایلمکده‌در . وجود وماهیتی اعتباریله مخلوق اولمیان روح، ابدان‌ده ظهور وتجلیسی اعتباریله متغایر ، متکثر ، زمانله مقید وبناءً علیه مخلوق یعنی حادثدر. اجساددن مفارقتدن صوکره ایسه باقی‌در .

غزالی ، تصوف‌ده ایلك مرحلهٔ سلوك انانیتك امحاسی اولدیغی ادعا ایتمکله شخصیت انسانیه‌یی قبول ایتمش‌در . فقط بوشخصیتی روحه انحصار ایتدیرمش اولدیغندن نظرنده بدن آنجق بوشخصیتك تصرفنه مخصوص بر اقلیم‌دن باشقه برشی دکلدر . کرچه غزالی روح حیوانی ایله جسده بر قیمت ویرمشدر . فقط ، روح حیوانی‌یی ؛ ادراکله علاقه‌دار عد ایتمه‌مك صورتیله ؛ ساحهٔ طبیعت‌ده براقمش ، شخصیت انسانیه‌یی بذاته قائم اولان اصل روحدن عبارت طانیمشدر .

ارواحك بدنلردن مفارقتلرندن صوکره متغایر ومتکاثر اوله‌رق بقالرینی قبول ایدن غزالی ، (احیاءالعلوم) ك حقیقت موت بحثنده « ان الموت معناه تغیر حال فقط، وان الروح باقیة بعد مفارقة الجسد

اما معذبة واما منعمة) بولنده بر عباره ایله عالم برزخی قبول ایتمش اولدیغی آکلاتمشدر [١] .

غزالی، معادك هم جسمانی وهم روحانی اولمسنه قائلدر. مشارالیه جسمانی معادی قبول ایتمکله فلاسفه‌دن آیریلمش اولدیغی کبی روحانی معاده طرفدار اولمقله‌ده معادك جسمانیتنه قائل اولان متکلمینه مخالفت ایلمشدر . معادك طرز وقوعی حقنده‌کی ایضاحاتی ایله‌ده، (فخرالدین رازی) وامثالی علما ایله وحدت وجود طرفداری متصوفلردن آیریلمشدر. فی الحقیقه، غزالی‌یه کوره حشر جسمانی ایچون نه اعادهٔ معدوم، نه‌ده جمع اجزا نظریه‌لرینی اثباته لزوم یوقدر. (ابوحامد) ، روحك،زمان بعثده خلق اولنه‌جق هرهانکی بر بدنه تعلقنی حشر جسمانی ایچون کافی کورمکده‌در. (تهافة الفلاسفه) سنده ، حکمانك حشر جسمانی‌یی انکار ایتملری اسبابنی ایضاح ایدرکن ، اونلرك روحك بدنه رد وارجاعی

---

[١] برزخ ، لغتاً ایکی شی آره‌سنده‌کی حاجزدیمکدر. معنای اصطلاحی‌ده ایسه معانیٔ مجرده عالمی ایله اجسام مادیه عالمی آره‌سنده‌کی عالم معناسنده قوللانیلمقده‌در (علامة) ، برزخك زمان، مکان وحال ایله علاقه‌دار بولوندیغنی ذکر ایتدکدن صوکره دیورکه : برزخك زمانی حین موتدر . یوم بعثه قدر دوام ایدر . مکانی ایسه ، ارواح سعدا ایچون قبردن علیینه . اصحاب شقاوت ایچونده سجینه قدردر . برزخك حالی ایسه ، ارواحدن عبارتدر . بدرالدین صماونه‌نك وارداتنده‌کی شو : « بدندن مفارقت ایدن جوهر ، او صورتده یعنی جسدده ظاهر اولان موجوددر . بو جوهر صورتك بوزولمسیله فساده معروض قالمز. بلکه صورت اوکا کوره تبدل ایدر . جوهر باقی‌در. وکندیسنه بر صورت لازم‌در . چونکه صورتسز جوهرك تعینی اولەمز . » افاده‌سیله موتی متعاقب برزخده روح ایچون انحلال ایدن بدندن باشقه بر بدن تسویه اولونه‌جغی آکلاتمق ایسته‌مشدر . (فصوص الحکم) ده محی الدین عربینك‌ده بونی مؤید سوزلری واردر . فقط غزالینك مؤلفاتنده حال برزخی بوشکلده آکلادیغنی آکدیرر برشی کورولمیور .

خصوصنده‌کی احتمالاتی اوچه حصر ایتدکارینی شو صورتله بیان ایدیور : «ارواحك بدنلره رجوعی فرضی، اوچ احتمالدن خارج اولمز . یا بعضی متکلمینك ذاهب اولدیغی کبی دینیلیرکه انسان بدندن عبارتدر. حیاتده بر عرض اولوب بدنله قائمدر . بالذات قائم وجسمده مدبر بر نفسك وجودی یوقدر . ئولومك معناسی حیاتك انقطاعی دیمکدر . انقطاع حیاتله هم حیات وهم بدن منعدم اولور . معادك معناسی ایسه ، جناب حقك معدوم اولان اوبدن وحیاتی اعاده‌سی دیمکدر. یاخود دینیلیرکه مادهٔ بدن طوپراق اوله‌رق باقی قالیر . معاد ایسه ، بو ماده‌نك جمعیله شکل آدمی اوزره ترکیبی واونده حیاتك خلقی دیمك اولور. یاخودده دینیلیرکه ، نفس موجوددر وبعدالموت باقی قالور. بناءً علیه زمان بعثده اجزاسی بعینه جمع ایدیله‌جك اولان بدن اوله رد اولونه‌جقدر. دیکر احتمال اوله‌رقده دینیله بیلیرکه ، نفس ، اولکی بدنك اجزاسندن ویاباشقه جزءلردن متشکل بربدنه رد وارجاع اولونه‌جقدر. بو نفس ، اولکی نفس اولدیغندن ، بو انسانده اولکی انساندر . چونکه انسان ماده ایله دکل نفس ایله انساندر . بناءً علیه ماده‌یه اعتبار یوقدر » [١] .

غزالی، حکمانك شو اوچ احتمالك اوچنی‌ده ابطال ایچون ایلری سوردکاری دلائلی تذکار وبونلری چوروتدکدن صوکره حکمایه خطاباً ، کندیسنك اوچونجی احتماله طرفدار اولدیغنی شو صورتله آکلاتیور : « قسم اخیری اختیار ایدنلری یعنی نفسك بعدالموت باقی وبذاته قائم برجوهر اولمسنی التزام ایدنلری نیچون تخطئه ایدیورسکز؟ بو شرعه مخالف دکلدر . بلکه [ولا تحسبن الذی قتلوا فی سبیل الله

[١] ابوحامد الغزالی . تهافة الفلاسفة

امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون ـ الله یولنده قتل اولونانلری ئولو ظن ایتمه‌ییکز . بلکه اونلر برحیات اولوب ربلرینك عندنده مرزوق اولیورلر] آیتیله [ارواح الصالحین فی حواصل طیر خضر معلقة تحت العرش] حدیثی وارواحك صدقات وخیراتی وسؤال منکر ونکیری شعورلرینه دلالت ایدن اخبارك کافه‌سی نفسك بقاسنه وبعدالموت بعث ونشوره وبدنك حشرینه دلالت ایتمکده‌در [١]. حشر اجساد ایسه،

[١] کرك شرح مواقفده وکرك خواجه زاده‌نك تهافتنده تصریح ایدیلدیکی وجهله ، معاد مسئله‌سنده‌کی اقوال مختلفه شو بش فکر اطرافنده دائردر : (١) معاد آنجق جسمانی‌در ، (٢) معاد روحانی‌در . (٣) هم جسمانی و هم روحانی‌در . (٤) نه جسمانی نه‌ده روحانی حشر یوقدر. (٥) بو مسئله حقنده هیچ برشی دینیله‌مز .

مواقفك تصویرینه کوره ، برنجی فکر ، نفس ناطقه‌یی نفی ایدن اکثریت متکلمینك رأییدر. ایکنجیسی فلاسفهٔ الهیونك، اوچونجیسی (غزالی)، (حلیمی)، (راغب). (ابوزیدالدبوسی) وامثالی اکابرك فکرلری، دردنجیسی قدماء طبیعیونك آراسی‌در . بشنجیسنه کلنجه اوده قدیم اطبای یونانیه‌دن (جالینوس) ه اسناد ایدیلمکده‌در . شرح مواقفده بو مختلف آرادن بحث ایدیلیرکن معادك یالکز جسمانی اوله‌جغی مطالعه‌سی نفس ناطقه‌یی نفی ایدن اکثریت متکلمینه اسناد ایدیلمشدر . (باب الفتوح لمعرفة احوال الروح) مؤلفی (شیخ عبدالهادی) ، معاد مسئله‌سنی تدقیق ایدرکن مواقفك بو عباره‌سنی توضیح ایتمکده‌در .

شیخ عبدالهادی‌نك سعدالدینه استناداً جمهور متکلمینك ، معاد یالکز جسمانی‌در سوزلرندن مقصدلری نه اولدیغنی توضیح ایدن افاده‌سی ، حائز اهمیتدر . چونکه اکثر مؤلفاتده جمهور متکلمینك شو سوزرینك ظاهرینه حمل ایدیلدیکی کورولیور . حالبوکه ، روح سز اولدیغی تقدیرده جماداتدن هیچ بر فرق اولمیان جسدك اعاده‌سیله ، معاددن مقصود اولان غایه تأمین ایدیلمش اوله‌میه‌جغی میدانده‌در . شو حالده دینیله بیلیرکه متکلمین، اجساد اعاده ایدیلدیکی تقدیرده روحلرك‌ده اعاده‌سی ضروری ولازم اولمسنه بناءً ، حشر یالکز جسمانی اوله‌جقدر دیمکله اکتفا ایتمش ، روحلرك اعاده‌سی سوزینی آیریجه تصریحه لزوم کورمه‌مشلردر .

نفسك بر بدنه رد وارجاعيله ممكن‌در . او بدن ، ايستر اولكى بدنك ماده‌سندن اولسون ، ايسترسه باشقه برماده‌دن تكون ايتسون . حتى ايسترسه يكيدن ايجاد اولونان بر ماده‌دن تشكل ايتمش بولونسون . بونده بر محذور يوقدر . چونكه انسان ، بدنيله دكل ، آنجق نفسيله انساندر . اجزاء بدن كوچوكلكدن اعتباراً ، هزال وسمن وتبدل غداء ايله تبدل ايتديكى ومزاج مختلف اولديغى حالده او انسان ، ينه عينى انساندر . يعنى نفس اصلا تبدله معروض قالمه‌مقده‌در . حشر مقدور الٰهى‌در . بوده نفسك لاعلى التعيين بر بدنه رد وارجاعيله ممكن‌در . چونكه بدن، نفسك آلام ولذائذ جسمانيه ايله تحظى ايتمسى ايچون على العاده بر آلت‌در . بو آلت بولونماديغى زمان ، نفس ايچون بو تحظى متعذردى. حشرده ، اولكينك مثلى بر بدنه ارجاعيله بو تحظى وقوعبوله بيلير . شو حالده ، نفسك بر بدنه رد وارجاعى ايله حشر تحقق ايتمش اولور. نفوسك غيرمتناهى وموادك متناهى اولمسنه استناداً، حشرك محال اولديغى حقنده‌كى ادعا كزده اصلسزدر . چونكه بو ادعا عالمك قدمى وارواحك على الدوام تعاقبى نظريه‌سنه مستنددر . حالبوكه قدم عالمه معتقد اولميانلره كوره بدندن مفارقت ايدن نفوس متناهيدر. ومواد موجوده‌دن چوق دكلدر. چوق اولديغى تسليم اولونسه بيله جناب حق، يكيدن ماده خلقنه قادردر. بونى انكار، اللهك احداث قدرتنى انكار ديمكدر. حالبوكه حدوث عالم مسئله‌سنده انكار نظريه‌سى ابطال ايدلمشدر. حشرك بو صورتله وقوعنه تناسخ نامى ويرمكزكده اهميتى يوقدر . چونكه اسماده نزاع يوقدر. شرعده وارد اولان برشيئى؛ ولو تناسخ اولسون ؛ تصديق ايتمك واجب‌در . بز ، بو عالمده تناسخك وقوعنى

انكار ايديورز . يوقسه ، ايستر تناسخ دينيلسون ، ايستر باشقه بر نام ويريلسون ، بعثى انكار ايتميورز » [۱] .

شو تفصيلات پك كوزل كوستريبوركه غزالى نظرنده معاد ، بذاتها قائم جوهر اولان ارواحك على الاطلاق اولكى ابدانك مثلى برر بدنه ارجاعلرى ديمكدر غزالى ، بو صورتله متكلمين ايله فخرالدين رازى وامثالى ذواته توجيه ايديلن اعتراضلردن كنديسنى قورتارمغه چاليشمشدر .

---

[۱] غزالى ، تهافة الفلاسفة

فخرالدین رازینك روح نظریه‌سی

متکلمیندن محققین دینیلن زمره‌نك سرافرازی اولان (فخرالدین رازی) نك روح نظریه‌سی ، حکما ایله متقدمین متکلمین آره‌سنده متوسط بر شکلده‌در .

فخرالدین رازینك روح حقنده‌کی افکاری (المباحث المشرقیه) ، (معالم اصول‌الدین) و (المحصل) کبی اثرلریله (مفاتیح‌الغیب) ندن استحراج اولنه‌بیلیر. مشارالیه تفسیر کبیرنده ، اعاظم شافعیه‌دن (آلپ آرسلان)دورینك بویوك متفکری ومدرسهٔ نظامیه‌نك ایلك مدرسی (امام الحرمین)ك روح حقنده‌کی رأینه متمایل کبی کورونمکده ایسه‌ده ، حقیقت حالده ، اونکله هرنقطه‌ده هم فکر دکلدر . امام‌الحرمینك ، اکابر شافعیه‌دن (امام نووی) طرفندن‌ده ترویج ایدیلن رأینه کوره ، روح ، بر جسیم لطیف سماوی اولوب ماء وردك جسم ورده سریانی مثللو بدنه ساری‌در . تعبیر دیکرله روح انسانی ، حیاتله بالذات متصف‌در . یشیل بریاپراق ویا یشیل برآغاجله صویك (نسغك) اشتباکی کبی بدنله اشتباك ایتمش ، بر جسیم لطیف وشفافدر. رازی‌نك(مفاتیح الغیب)ده، امام‌الحرمینك بورأیی جائز و کتب سماویه‌ده تصویر اولنان موت وحیات کیفیاتنه موافق کورمش اولمسی، مشارالیهك‌ده بوفکرده بولوندیغی ظنی ویریورسه‌ده حقیقت حالده هرایکیسنك افکاری آره‌سندر پك درین فرقلر واردر .

فی‌الحقیقه ، امام‌الحرمین روحی برجسم لطیف عد ایتدیکی حالده رازی بالعکس روحك جسم اولمدیغنه قائلدر . رازی‌یه کوره روح، بدنه مخالط برجوهر لطیف نورانی‌در . (معالم اصول‌الدین) اثرنده روح حقنده‌کی مختلف آرایی تنقید ایدرکن کندی رأینی اظهار وروحك داخل بدنده حاصل برجوهر نورانی‌اولدیغی فکرینی ترویج ایتمکده‌در . (رازی) ، روحی برجوهر عد ایتدیکی ایچوندرکه بدنی اونك واسطه وآلات تجلیاتی کبی کورمش ، حقیقت انسانیه‌یی جسد محسوس‌دن عبارت عد ایدن متکلمینه قارشی شدتلی هجوملرده بولونمشدر. (مفاتیح‌الغیب) ده [ویسئلونك‌عن‌الروح ...] آیتنی تفسیر ایدرکن ، متکلمینك ادعالرینی چوروتمك اوزره سرد ایتمش اولدیغی ادله‌نك‌عددی، اون یدی‌یه بالغ‌اولمقده‌در. رازی، بودلیللرایله حقیقت انسانیه‌نك‌جسم محسوس‌اوله‌میه‌جغنی اثباته‌غیرت‌ایتمشدر. بودلیللر آره‌سنده بعضیلری پك مهم‌در . بالخاصه ، بونلردن ، بدن دائما تغیر وتبدل ایتدیکی حالده ، بنلکك لایتغیر قالدیغی یولنده‌کی دلیل ، بوکونده روحیون طرفندن مادیونه قارشی اقامه اولنان برهانلردن برینی‌تشکیل ایتمکده‌در. (فخرالدین)،بودلیلی‌تشریح‌ایدرکن‌دیورکه: « علم‌ضروری ایله بیلیورزکه ، اجزاء بدن صورت دائمه‌ده تزاید و تناقص کبی بر تغیره معروضدر. بوتبدل بعضاً نمو وزبول ایله بعضاً‌ده سمن وضعف ایله اولمقده‌در . حالبوکه بدن بویله تغیر ایتدیکی حالده انسانك بنلکی اول‌عمرندن آخر حیاتنه‌قدر بردر وثابتدر. متبدلك امر ثابته مغایرتی بدیهیات عقلیه‌دن اولمسنه نظراً ، حقیقت انسانیه‌نك ، تعبیر دیکرله نفسك بدن‌دیدیکمز بنیهٔ‌محسوسه‌دن‌باشقه برشی اولمسی ایجاب‌ایدر» [١].

---

[١] فخرالدین رازی . تفسیر کبیر .

رازینك حقیقت انسانیه‌نك یعنی (بن) ك مشارالیهك جسد محسوس اولمدیغنی اثبات ایچون ایراد ایلدیکی ایکنجی دلیل، معلومك غیر معلومه مغایرتی اساسنه مستنددر. مشارالیه بونی ده شو صورتله ایضاح ایتمکده‌در: «انسان فکرینی معین بر شیئه حصر ایتدیکی زمان، کرك بدنك مجموع اجزاسندن و کرك هر بر جزئندن غافلدر. حالبوکه بو اثناده بیله بنلکندن غافل دکلدر غافل اولمدیغی ده بویله بر زمانده بیله: قیزدم، کوردم، ایشیتدم . . . دیه‌رك نفسنه بعض اسناداتده بولونمسیله ثابتدر. دیمك اولیورکه انسان او حالده بدنك هیئت مجموعه‌سندن وجزءلرندن غافل اولمقله برابر، نفسنده غافل دکلدر. معلومك غیر معلومه مغایرتی بدیهیاتدن اولدیغندن بدنك هیئت مجموعه‌سنك ویا اجزاسنك حقیقت انسانیه‌دن عبارت اوله‌میه‌جغی بو صورتله‌ده ثابت اولمش اولور» [١].

رازینك عینی مقصدله ایراد ایلدیکی اوچونجی دلیل‌ده، مضاف ایله مضاف الیه آره‌سنده مغایرت بولونمسی اساسنه مستنددر. مشارالیه، بو دلیلی ده شو صورتله‌ده شو صورتله بیان ایدییور: «هر انسان باشم آیاغم، کوزم، قولاغم ... دیه‌رك بو عضولری نفسنه نسبت ایتمکده‌در. حالبوکه مضاف ایله مضاف الیه آره‌سنده مغایرت بولونماسی برامر بدیهی‌در. دیمك اولیورکه حقیقت انسانیه، بدنك هیئت مجموعه‌سندن ویا بعض اجزاسندن عبارت دکلدر» [٢].

(رازی)، متکلمین مذهبنك موقوف علیهی اولان حقیقت انسانیه‌نك کوردیکمز هیکل محسوس اولمسی ادعاسنی شو صورتله ییقیور: «انسانك

[١] فخرالدین رازی . مفاتیح الغیب

[٢] » » » »

بنلکی بدن محسوس دکلدر. چونکه محسوس اولان شیء مرئی، یاسطح ویا لون اولور. حالبوکه حقیقت انسانیه سطح ولونه مغایر برشی‌در. بوندن باشقه نوع انسان‌ده علم و معرفت بولوندیغی معلومدر. حالبوکه علم جسدله قائم دکلدر. دیمك انسان‌ده علم ومعرفتله متصف شو جسددن باشقه برشخصیت موجوددر. بناءً علیه حقیقت انسانیه بدن محسوس‌دن باشقه برشی‌در» [١].

رازی، متکلمینك ادعالرینی اساسندن ییقمق ایچون نقلی دلائله‌ده مراجعت ایتمشدر. مشارالیهك ایراد ایتمش اولدیغی نقلی دلیللر، بعث و نشوره و انسانده هیکل مخصوص محسوس‌دن باشقه بر موجودیت، بر شخصیت بولوندیغنه دلالت ایدن آیات واحادیث‌دن عبارتدر. از جمله [یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربك راضیة مرضیة] آیتی رازینك ایراد ایلدیکی نقلی دلیللردن بری‌در. رازی‌یه کوره بو آیت، حقیقت انسانیه‌نك تعبیر دیکرله انسانك بنلکنك جسد محسوس اولمدیغنه دلالت ایتمکده‌در. چونکه آیتده‌کی (ارجعی) خطابی نفس مطمئنه‌یه موت حالنده متوجهدر. حالبوکه آیتك مضمونی، آللهه راجع اولان شیئك (حی) اولدیغنی ناطقدر. دیمك که حقیقت انسان موت ایله اتصاف ایدن جسد محسوس‌دن باشقه برشی‌در.

(رازی)نك متکلمینه قارشی اقامه ایلدیکی دلائل نقلیه‌دن بری‌ده، [حتی اذا جاء احدکم الموت توفته رسلنا و هم لایفرطون ثم ردوا الی الله مولیهم الحق ...] آیتی‌در. مشارالیه، حقیقت انسانیه‌نك جسددن عبارت اولمدیغنه بو آیتله‌ده استدلال ایده‌رك دیورکه: «آیتدن

[١] فخرالدین رازی . مفاتیح الغیب .

مستبان اولدیغنه کوره رسل کرامك اللهه رجوعلری جسدلرینك موتندن صوکره‌در. شوحالده اللهه رجوع ایدن‌شیئك ئولمش جسدك غیری برشی اولمسی لازم‌کلیر. بوده حقیقت انسانیه‌نك هیکل محسوس‌دن عبارت اولمدیغنی کوسترمکده‌در» [١]. رازی‌نك نقلی دلیللری آره‌سنده برده [ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتاً بل احیاء عند ربهم یرزقون: الله یولنده شهید اولانلری ظن ایتمیکز که ئولمشلردر. بلکه اونلر ربلرینك عندنده بر حیات اولوب مسرور ومرزوق اولورلر] آیتی واردر. مشارالیه ایکی اولکی آیتده اولدیغی کبی بو آیتده‌ده بدن انسان موت ایله توصیف ایدیلدیکی حالده انسانك حیاتله توصیف ایدیلمش اولمسنه استناداً حقیقت انسانیه‌نك بدنك غیری اولدیغی نتیجه‌سنی چیقارمقده‌در.

فی الحقیقه آیت، الله یولنده شهید اولانلرك عند الٰهی‌ده بر حیات اولدقلرینه دلالت ایتمکده‌در. حالبوکه بو کیلرك جسدلرینك میت اولدیغی شبهه‌سزدر. دیمك که جسد باشقه حقیقت انسانیه باشقه‌در. رازی ادعاسنی تأییداً قوم فرعون حقنده وارد اولان [النار یعرضون علیها غدواً وعشیا] آیتیله، قوم نوحك طوفانله هلاك اولملری عقبنده معذب بالنار اولدقلرینه دائر بولنان (اغرقوا فادخلوا ناراً) آیتنی‌ده ایراد ایتمکده‌در.

مفسر شهیر، قدمای متکلمینك ادعالرینی بوس بوتون چوروتمك فکریله [من مات فقد قامت قیامته ـ هر کیم ئولورسه قیامتی قوپمش صاییلور] و [انبیا الله لا یموتون بل ینقلون من دار الی دار ـ انبیاء عظام ئولمزلر. بلکه بر داردن دیکر داره نقل اولنورلر] و [القبر روضة من ریاض الجنة او حفرة من حفر النیران ـ قبر یا جنت باغچه‌لرندن بر باغچه‌در ویا

[١] فخر الدین رازی. تفسیر کبیر.

جهنم چوقورلرندن بر چوقوردر] کبی حدیثلرله‌ده استدلاله قالقشمش، بو حدیثلرکده ماهیت انسانیه‌یی جسد محسوس‌دن عبارت عد ایتمکه مساعد اولمدقلرینی ادعا ایتمشدر: «آیات سابقه کبی شو حدیثلرده انسانك جسدك موتندن صوکره بقاسنی اشعار ایتمکده‌در. حالبوکه بداهت عقل وفطرت سلیمه، جسدك ئولدیکنه شبهه براقیورلر. مادام که جسدك حین موتنده انسان بر حیات بولونیورمش، او حالده حقیقت انسانیه‌نك جسده مغایر برشی اولمسی ایجاب ایدر» [١].

(رازی)، متکلمینك انسانك جسد محسوس‌دن عبارت اولمسی یولنده‌کی ادعالرینی جرح ایتدکدن صوکره جسددن آیری بر روحك موجودیتنی اثباته کیریشمش، عقلی ونقلی بر چوق برهانلر اقامه ایتمشدر. بو خصوصده بعضاً فلاسفه‌نك دلیللرینه بیله مراجعت ایتدیکی واقع اولمشدر. مشارالیه، (مفاتیح الغیب) ك بشنجی جلدنده تفصیل ایلدیکی بو دلائله، انائیت بشریه‌نك جوهر اولدیغی شبهه‌دن آزاده بولوندیغی مقدمه‌سیله باشلایه‌رق بو جوهرك یا متحیز، ویا غیر متحیز اوله‌بیله‌جکی احتماللرینی نظر اعتباره آلمش، برنجی احتمالك بطلاننی اثبات ایتمك صورتیله انائیت بشریه‌نك غیر متحیز وبدندن آیری بر جوهر اولدیغی نتیجه‌سنه واصل اولمشدر.

مشارالیه، ایکنجی حجتنی‌ده انائیت بشریه‌نك وحدتی اساسنه ابتنا ایتدیره‌رك نفس انسانیه‌نك بالجمله ادراکات وافعال ایله موصوف شیء واحد اولدیغنی اثبات ایلمش، بدنك هیئت مجموعه‌سنك ویا بر جزئنك بویله اولمدیغی بداهتاً معلوم بولونماسنه نظراً، انائیت بشریه‌نك بدنه مغایرتی وبناءً علیه جوهر اولدیغی نتیجه‌سنی چیقارمشدر.

[١] رازی: مفاتیح الغیب.

مشارالیهك بو خصوصده‌كی اوچونجی دلیلی‌ده شودر : « انسان جسددن عبارت اولسه ، حیات ، علم وقدرتك ، یابدنك جزئی ایله ویا مجموع اجزاسیله قائم اولمسی ایجاب ایدر. حالبوكه هرایكی احتمال‌ده باطلدر. اوحالده نفس انسانیه جسددن آیری برجوهر مخصوص دیمكدر» [١] . رازینك دردنجی دلیلی ، احوال نفسیه‌ایله احوال جسمیه آره‌سنده‌كی مغایرته مستنددر . مشارالیه ، بودلیلنده شئونات نفسیه ایله احوال جسمیه آره‌سنده‌كی مغایرته ابتناءً بونلرك مبدألرینك‌ده مغایرتلری نتیجه‌سنی چیقارمقده‌در .

مفاتیح الغیب مؤلفی حقیقت انسانیه‌نك هیكل محسوس اولدیغی ادعاسنی چوروتدكدن صوكره انسان‌ده بدندن آیری بر نفس مجرد بولوندیغنی ادعا وبونی حركات ارادیهٔ مختلفه‌یه استناداً اثبات ایتمكده‌در: « انسانده كوروان حركات ارادیهٔ مختلفه ایچون برمبدأ لازمدر. بومبدئك صورت جسمیت اولمسی جائزدكلدر. چونكه جسمیت بالجمله انواع اجسام آره‌سنده مشتركدر . حالبوكه صورت جسمیتی حائز هرموجودده حركت ارادیه یوقدر . بو مبدئك مزاج اولمسی‌ده جائز دكلدر . چونكه مزاج ، جسم مركبك ، یابحسب الاجتماع اجزاسندن غالب اولان جزئك اقتضا ایتدیكی مكانه طوغرو حركتنی اقتضا ایدر ویاخود ، جسم مركبك حادث اولدیغی مكانده سكونتنی موجب اولور . حركات ارادیه مختلف اولدیغندن مبدئك مزاج اولمسی احتمالی‌ده باطل دیمكدر . او حالده انسانده حركات مختلفهٔ ارادیه‌یه مبدأ اوله‌جق ، صورت جسمیت ومزاجدن باشقه برشی وار دیمكدركه اوده جوهر مجرد اولان

[١] رازی ، مفاتیح الغیب

نفس انسانیه‌در» [١] . رازی ، نفسك بدنه مغایرتنه برده نفسك وحدتیله استدلال ایتمكده‌در: «غضب ، نفرت اولنان شیئك دفعی اراده اولوندیغی زمان حادث اولان برحالت نفسانیه‌در. شهوت ایسه ، خوش كورونن شیئك طلبی آننده حادث اولان بر حالت نفسانیه‌در . كورولیوركه هرایكی حالتده‌كی قصد ، اوشیلرك شایان نفرت وبا شایان آرزو اولدقلرینه علم ایله مشروطدر . نفرت ایدیلنی دافع بر قوت اولان قوهٔ غضبیه‌نك ، نفرت ایتدیكنه شعوری اولمادیغنی فرض ایده‌لم . بو تقدیرده نفرت ایدیلنك قصد واختیاریله دفعی ایچون قوهٔ غضبیه‌نك انبعاثی طبیعی ممتنع اولور . چونكه بعضاً ، دفعی ، بعضاً‌ده جذبی قصد ، شعور ایله مشروطدر . دیمك‌كه علی سبیل الاختیار منافری دافع اولدیغنه حكم ایدیلن شیئك ، اونك منافر اولدیغنه‌ده شعوری بولنمق لابددر . بناءً علیه غضب ایدن شیئك بعینه مدرك‌ده اولمسی لازمدر . ایشته شو برهان یقینی ایله ثابت اولیوركه (أنا) واحددر . واحد اولان (أنا) ، اشیاء كثیره‌دن مركب برواحد دكل بلكه نفسنده وحقیقتنده واحددر. شوحالده نفس ، بدنه وبدنك اجزاسنه مباییندر. ثانیاً ، فعل خاصلریله بربرلرندن مستقل ایكی جوهر فرض ایده‌لم . طبیعی بونلردن برینك كندی فعلیله اشتغالی دیكرینك كندی فعلیله اشتغالنه مانع اوله‌مز . بویله بر ممانعت تصوری ممتنعدر . بوكا قیاساً دیه‌بیلیرزكه ، انسانده ادراك وفكرك محلی بر جوهر ، غضبك محلی‌ده دیكر بر جوهر ، شهوتك محلی‌ده اوچونجی برجوهر اولسه بو فرضه كوره مثلا قوهٔ غضبیه‌نك كندی فعلیله اشتغالنك قوهٔ شهویه‌نك‌ده كندی فعلیله اشتغالنه مانع اولمامسی ایجاب ایدر. حالبوكه حقیقت حال بویله دكلدر. هركس

[١] فخرالدین رازی . مفاتیح الغیب

بیلیرکه انسان غضبله اشتغالی زمانده شهوتله اشتغال ایده‌مز . دیمك اولیورکه فرض ایدیلن شو اوچ شی ، بر ر مبادیٔ مستقله دکلدر . بلکه تك برجوهرك مختلف صفتلری‌در . بوسببه مبنی بوتك جوهرك شو افعالدن بریله اشتغالی عینی زمانده دیکریله اشتغالنه مانعدر . ثالثاً ، حیوانك حقیقتی ، اراده‌سیله متحرك ، حساس ونفس صاحبی بر جسم‌در . بناءً علیه نفسك ، آنجق بر داعینك حصولی آننده متحرك اولمسی ایجاب ایدر . بو داعی ، نفسك جلبنه ویا دفعنه راغب اولدیغی خیر ویا شره شعودن عبارتدر . دیمك اولیورکه بالاراده متحرك اولان شی، خیروشری، ملذ ومؤذی‌یی،نافع ومضری ادراك ایدن شیئك عینی‌در. تعبیر دیکرله نفس انسانیه شیٔ واحددر. انسانده، کورن ، ایشیدن ، طادان ، قوقلایان، لمس ایدن ، متخیل ، متفکر، متذکر ، مشتهی وغاضب اولان بو شیٔ واحدر . بو شیٔ ، بوتون مدرکاتك بالجمله ادراکاتیله موصوف‌در.بوتون افعال اختیاریه وحرکات ارادیه ایله متصف‌در »[١] .

رازی ، حقیقت انسانیه‌نك بدندن آیری اولدیغنی اثبات صددنده برچوق‌ده نقلی دلائل ایراداتمکده‌در . مشارالیهك بو دلائل ایله ایکی نقطهٔ نظر تعقیب ایتمش اولدیغی آکلاشیلیور. بونلردن بری، روحك جسددن آیری اولدیغنی سمعی دلائل ایله اثبات ایتمکه دیکری‌ده روحك تجردینی منکر اولانلرك سرد ایلدکاری دلائل سمعیه‌یی تأویل ایلمکه معطوفدر . فخرالدینك ایراد ایتدیکی دلائل سمعیه‌نك برنجیسی [ولا تکونوا کالذین نسوالله فانساهم انفسهم] آیتی‌در . رازی‌یه کوره، بو آیت نفسك بدنه مغایر اولدیغنی ناطقدر. چونکه،

[١] فخرالدین رازی . مفاتیح الغیب والمحصل

هیچ بر عاقلك محسوس ومشاهد اولان شو هیکلی نسیان ایتمیه‌جکی بدیهیاتدندر . شو حالده ، فرط جهل ایله انسانك نسیان ایتدیکی شی ، بدنه مغایر برشی‌درکه اوده روحدر . ایکنجیسی [اخرجوا انفسکم] آیتی‌در . رازی‌یه کوره ، نفسك بدنه مغایرتی بو آیتدن صریحاً آکلاشیلمقده‌در . اوچونجیسی [ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین ثم جعلناه فی قرار مکین ... فکسونا العظام لحماً ....] آیتی‌در . مشارالیه دیورکه : « شو آیتده تصویر بویوریلان مراتبك کافه‌سنك احوال جسمانیه‌ده واقع اولان اختلافاته عائد بولوندقلرنده شبهه یوقدر. آیتده تحولات جسمانیه‌نك بیانندن صوکره [ثم انشاناه خلقاً آخر] بویورلمسی واضحاً کوستریورکه روحه متعلق اولان شیٔ احوال جسمانیه‌ده واقع اولان تغیراته مغایردر.بوایسه روحك جسم وبدنه مغایر اولدیغنه دلالت ایدر .دردنجیسی [فاذاسویته ونفخت فیه من روحی] آیتی‌در. رازی‌یه کوره بو آیتده ، شکل آدمی‌نك تسویه‌سندن صوکره ، روحك تعلقندن بحث بویورلمشدر. دیمك که جوهر روح، جسده مغایر برشی‌در.بشنجیسی،[ونفس وماسواها فالهمها فجورها وتقواها] آیتی‌در. رازی‌نك مطالعه‌سنه نظراً بو آیت انسانده ادراك وتحریك ایله موصوف برشی موجود اولدیغنه صراحتاً دلالت ایتمکده‌در . حالبوکه انسانده ادراك و تحریك ایله موصوف اولان بو شیئك بدن اولمدیغی بداهتاً معلوم‌در . بناءً علیه بدنك، برجوهر اولمسی ایجاب ایدر. آلتنجیسی، [انا خلقنا الانسان امشاجاً نبتلیه فجعلناه سمیعاً بصیراً] آیتی‌در . رازی بو آیتله‌ده شوطرزده استدلال ایدییور : « بو آیت ، انسانك تکالیف الٓهیه ایله مبتلی شیٔ واحد اولدیغنه دلالت ایدییور . سمع و بصر ایله موصوف اولان شیٔ واحدك مجموع بدن ویا اونك

اجزاسی اوله‌میه‌جغی صریحدر . اوحالده انسانده ، بو اوصافی حائز برشخصیت مخصوصه وار دیمکدرکه اوده جوهر روحدر. بوجوهر کندی وارلغنده جسدك وجودندن مستغنی‌در . جسد ، اونك آلتی اولمقدن باشقه برماهیتی حائز دکلدر »[١] .

فخرالدین رازی برطرفدن ، نفسك بدندن آیری اولدیغنی اثباته چالیشدیغی کبی‌دیکرطرفدن‌ده نفسك تجردنی منکر اولانلرك دلائلنی چوروتمشدر . نفسك تجردینی منکر اولانلر ، ادعالرینی شو اوچ دلیله استناد ایتدیرمشلردی :

(١).— اکر نفس انسانیه‌یی مجردفرض‌ایدرسه‌ك جسم وعرض اولمامق‌ده نفسك واجب‌الوجوده مساوی‌اولمسی لازم کلور . بناءً علیه نفس مجرد دکلدر. رازی بودلیلی ، صفات سلبیه‌ده مساواتك ماهیتده اتحادی ایجاب ایتمیه‌جکی طرزنده جرح ایلمکده‌در .

(٢) .— انسانك نطفه‌دن مخلوق اولدیغنی و موتی متعاقب قبره دخول وهنکام بعث‌ده قبردن خروج ایلدیکنی مصور اولان [قتل الانسان مااکفره من ای شیٔ خلقه من‌نطفة خلقه فقدره ثم‌السبیل یسره ثم‌اماته‌فأقبره ثم اذا شاءانشره] آیتی، صراحتاً انسانك شوجثه‌دن عبارت اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در . چونکه عکس تقدیرده ، آیتله تصویر ایدیلان احوالك صحیح اولمامسی لازم کلیر . رازی معارضلرینك بو دلیلنه ، آیته‌دکی (انسان) لفظنك معنای عرفی‌ده ایراد بویورلمش اولدیغی یولنده جواب ویره‌رك دیورکه : « عرفده انسان ، شو جسددن عبارت اولدیغندن آیت کریمه‌ده لفظ

[١] فخرالدین رازی . مفتیح الغیب

انسان، جسده عرفاً اطلاق اولونمشدر. بناءً علیه بو آیت، نفسك بدنك غیری برجوهر اولمه‌سنی قبوله مانع دکلدر » .

(٣) . — الله یولنده شهید اولانلرك عاقبتلرندن باحث اولان [ولا تحسبن‌الذین قتلوا فی‌سبیل‌الله امواتاً بل‌احیاء عند ربهم یرزقون فرحین .....] آیتی ، روحك جسم‌اولمسنه دلالت ایدیور. چونکه مرزوقیت وفرح، جسمك صفاتندندر. رازی، بوکا جواباً دیورکه: « بوآیت‌ده مذکور اولان‌رزق‌دن‌مراد ، معرفةالله‌در . بوتقدیرده ، آیت ، روحك جسددن عبارت اولدیغنه دکل ، بلکه جسددن آیری بولوندوغنه دلالت ایدر . چونکه شهدانك بدنلرینك طپراق آلتنده چورودکلری محقق‌در. حالبوکه‌بوآیت ، اونلرك‌عندالله‌ده‌مرزوقیت ومسروریتلرینی خبرویریور. دیمك‌که ، بدنلری انحلال‌ایدن شهداده بوحظ وسروری طویان‌باشقه برشی واردرکه اوده روحدر »[١] .

حقیقت انسانیه‌نك هیکل محسوس‌دن آیری اولدیغنی ، نفس ویا

[١] رازی، مخدومنك وفاتی‌اوزرینه کندیسنه تعزیتنامه کوندرن‌سلطانه تقدیم ایتمش اولدیغی عریضهٔ جوابیه‌ده روح حقنده اوزون اوزادی‌یه بیان مطالعه ایتدکدن صوکره بقای‌روحه دائر شو سطرلری یازمقده‌در : « جوهر روح انسانی درهستیٔ خویش مستغنیست از وجود این جسد و جسد اورا آلتیست . تابواسطهٔ این‌آلت اسباب سعادت‌کسب‌کند . لیکن‌چون فاعلی باشد واورادر بعض احوال‌آلتی باشد . اکر آن آلت شکسته شود، فعل آن‌فاعل باطل شود واما حقیقت او باطل نشود بلکه باقی‌ماند . الا آنست‌که اکربدین آلت دوستیٔ عالم آخرت حاصل کرده باشد، چون جسد مرد ازدشمن خلاص یافت وبدوست رسید ، لاجرم اورا سعادت حاصل شود . واکر بدین آلت دوستیٔ دنیا و شهوات ولذات مال وجاه حاصل کرده است ، چون بمرد ، از دوست دورماند و درشهری غریب بی یار و بی کس ماند ولا جرم غم بر غم زیادت شود ...] [رازی ، یازمه بر رساله‌دن]

روح دینیلن بوماهیتكده جسم دكل بلكه بر جوهر نورانی بولوندیغنی اثباته چالیشان رازی ، روحك بدنله برابر مخلوق اولدیغنه قانعدر . اكثر علما كبی رازی‌یه كوره‌ده روحك جسده تعلقندن سببیت طریقیله (حیات) وتعلقك انقطاعندن (موت) حاصل اولمقده‌در. بدنك فناسندن صوكره نفس ینه باقی‌در [١]. رازی ، بدنك موتیله نفسك فنایاب اوله‌میه‌جغنه ، اولكیسنك ضعفنی موجب اولان احوالك ایكنجیسنك قوتلنمه‌سنی انتاج ایتمه‌سیله استدلال ایتمكده‌در: « بدنك موتیله نفس یعنی روح‌ده فنایاب اولسیدی ، بدنك ضعف و بطلانی موجب اولان احوالك كمال نفسك سببی اولمسی ممتنع اولوردی . حالبوكه ریاضته مداوم اولانلرله ، فوق‌العاده فعالیت فكریه‌ده بولونانلرده ـ كه بونلر بدنك ضعفیتنی موجب شیلردر ـ قوهٔ روحیه‌نك داها زیاده منكشف ومتكامل اولدیغی كورولیور . دیمك كه ، بدنك ضعفی ، روحك كمالی موجب اولیور . برینك ضعفی دیكرینك كمالی موجب اولان ایكی شی‌دن برنجیسنك هلاكی طبیعی ایكنجیسنك‌ده هلاكنی ایجاب ایده‌مز » [٢].

(رازی) ده دیكر علمای اسلام كبی تناسخی منكردر . (ابن سینا) تناسخك عدم امكانی نفوسك حدوث ابدانله برابر حادث اولملری نظریه‌سنه استناد ایتدیرمشدی . فقط رازی ، فیلسوفك بو استدلالنی بكنمه‌مش ، تناسخ عقیده‌سنی شو صورتله نفی ایتمشدر : « اكر، تناسخجیلرك ادعاسی كبی بز، بو بدندن اول باشقه بر بدنده بولونمش اولسیدق ، بوكون او بدنده‌كی احوالمزی بیلمه‌مز ایجاب

[١] فخرالدین رازی . مفاتیح الغیب

[٢] فخرالدین رازی ، معلم اصول الدین .

ایدردی . فی‌الحقیقه بر بلده‌نك ولایتنده برچوق سنه‌لر ممارسه‌ده بولونمش اولان كیمسه‌نك او ولایتی اونوتماسی ممتنعدر [١] » .

روحك جوهر مجرد اولدیغنده حكما ایله همفكر اولان رازی، پسیقولوژی نظریه‌سنده اونلردن آیریلمش ، (ابن سینا) و(آرسطو)یه مخالف اوله‌رق نفس ناطقه‌نك جزئیاتی مدرك اولدیغی ادعاسنده بولونمشدر [٢] . (رازی) یه كوره ادراك ، نفس انطباع دكلدر . بلكه صور جزئیات آلت جسمانیه‌ده منطبع اولمقده ونفس بونلری مطالعه وادراك ایتمكده‌در .

فخرالدین رازی، پسیقولوژی واخلاق نظریه‌سنه منشأ اولمق اوزره نفوس انسانیه‌ده نظری وعملی بر طاقم مراتب قوا قبول ایلمشدر : مشارالیهك فكرینه كوره « نفوس ، قوای نظریه اعتباریله دورت مرتبه‌یی حائزدر . الك آشاغی مرتبه‌ده اعتقادات باطله ایله موصوف نفوس ، بونك فوقنده اعتقادات حقه وباطله‌دن خالی نفوس ، بونك اوزرنده اعتقادات حقه ایله موصوف نفوس بولونور . علوم قدسیهٔ الٰهیه ایله موصوف نفوس ایسه مرتبهٔ بالاترینی اشغال ایدر. نفوس، قوای عملیه‌سی اعتباریله اوچ مرتبه‌یی حائزدر. برنجی مرتبه‌ده بولونانلر، اخلاق فاضله واخلاق ردیه‌دن خالی نفوس، الك آشاغی مرتبه‌ده بولونانلر ایسه، اخلاق ردیه ایله موصوف اولان نفوس‌در . اوچونجی مرتبه‌ده بولونان نفوسه حب جسمانیات حاكم اولدیغندن بونلر بعدالموت جسمانیاتدن دورقاله‌جقلری جهتله الیم عذابلر چكرلر » [٣] .

[١] رازی ، معالم اصول الدین .

[٢] رازی، كتاب محصل افكار المتقدمین والمتأخرین من الفلاسفة والمتكلمین.

[٣] فخرالدین رازی ، كتاب معالم اصول الدین وَالمطالب العالیة

فخرالدين رازى نك معاد حقنده كى فكرى

(فخرالدين رازى) نك پسيقولوژى نظريه سنى اخلاق نظريه سنه ربط ايدن افادۀ سابقه سى ظاهراً فلاسفه نك نفوس جاهله نك شقاوتى ايله حشر روحانى نظريه لرينى آكدرمقده ايسه ده مشاراليه حقيقت حالده حشر جسمانى نك الك آتشلى مدافعلرندن بريدر. رازى، مختلف اثرلرنده متكلمين ايله هم دست وفاق اوله رق ، معدومك اعاده سى امكانى اساسنى مدافعه ايتمش ، (فلاسفه) و(كراميه) ايله ارباب اعتزالدن (ابوالحسين البصرى) و(محمودالخوارزمى) يه قارشى شدتلى بر مجادله آچمشدر [١] . رازى ، اكثريت متكلمين كبى معادك هم جسمانى ، هم ده روحانى اوله جغى قناعتنده در [٢] .

مشاراليه (مفاتيح الغيب) ك دردنجى جلدنده [اليه مرجعكم جميعا وعدالله حقا انه يبدأ الخلق ثم يعيده ليجزى الذين آمنوا وعملوا الصالحات بالقسط والذين كفروا لهم شراب من حميم وعذاب اليم بما كانوا يكفرون] آيتنى تفسير ايدركن ، معاد مسئله سى حقنده كى قناعتلرينى بر تفصيل تشريح ومعادك امكان ولزوم ووقوعنه دائر اون برقدر حجت اقامه ايتمكده در . مشاراليهك معادك وقوعى حقنده كى طرز احتجاجنى كوسترمك اوزره بونلرى بروجه آتى خلاصه ايدييورز : «ذات بارينك انسانلرى ايى وفنايى تميز ايده جك عقل، خير وشرى ايقاعه كفايت ايليه جك قدرتله مجهز اوله رق ياراتمش اولدوغنى كوروبورز. مقتضاى عدل وحكمت ، جناب حقك ، بوصورتله ياراتديغى انسانلرى ذات

---

[١] رازى ، المحصل ، معالم اصول الدين و مفاتيح الغيب .
[٢] فخرالدين رازى . الاربعين

الوهيتنى، محل عبوديت اوصافله ياد ايتمكدن، جهل و كذبه دوشمكدن، انبيا واوليايى وسائر ناسى ايذاء وتحقير ايتمكدن منع وتحذيرواونلرى اخلاق فاضله واعمال صالحه يه ترغيب ايلمكدر . شو تحذير وترغيب ايسه آنجق عمل خيرى مكافاته وعمل شرى ده مجازاته ربط ايتمكله ثمره دار اوله بيلير . حالبوكه ، بو عالمده هركسه افعالنه كوره مكافات ويا مجازاة ويريلديكى كورولميور. ديمك كه، مكافات ومجازاتك وقوعى ايچون باشقه بر عالمك بولونمسى لازمدر . بو عالم ايسه دارآخرتدر . انسانلرك دنياده ايى ويا فنا حركتلرندن ناشى ، وجداناً برعذاب ويا برسرور حس ايتملرى ، تعبير ديكرله امور خيريه يى تحسين ومنكراتى تقبيح ايلملرى ، مقصدى تأمينه وانسانلرى دائما طريق استقامتده بولوندورمغه كافى دكلدر . بهمه حال شارع اعظمك وعد ووعيدينه احتياج واردر . كرچه عقل ، انسانى خير ايشلمكه وشرى ترك ايتمكه داعى اولورسه ده بوكا مقابل نفس وهواده اونى متمادياً شهوات نفسانيه يه ولذائذ جسمانيه يه سوروكلر طورور . بو سببدن عقل ايله نفس اماره صورت دائمه ده تعارض ايدرلر . بناءً عليه ، عقلك غلبه سنى تأمين ايچون، برمرجح قوى يه احتياج واردر. بومرجح قوى ايسه ، مكافات ومجازات اخرويه حقنده كى وعد ووعيددر . معاداولميدركه بو وعد و وعيدك حكمى تجلى ايتسون ومقتضاى حكمت وعدالت يرينى بولسون . ثانياً عقل صراحتاً حكم ايدييور كه حكيمك مقتضاى حكمتى، ايلك ايدنله فنالغه منهمك اولان آره سنده برفرق كوزتمكدر. حالبوكه ، دنياده بويله بر فرق وقوعبولميور . فى الحقيقه بوعالمده پك چوق فنا آدملرك عزت ورفاه ايچنده، برچوق فضيلتكار انسانلرك ده محنت وسفالت ايچنده بوپيان اولدقلرى دائما كوروليور . ذات بارينك

حکمت وعدالتی بی‌شبهه اولدیغندن ؛ بوحاله نظراً ؛ مسی ایله محسنك بربرلرندن آیریلمه‌سی ایچون باشقه بر دار تفرقه اولمالیدرکه اوراده [اکاد اخفیها لتجزی کل نفس بما تسعی] سری تجلی ایلسون ، محسن ایله مسی بربرلرندن آیریلسون وهرکس جزای عملنی کورسون .

ثالثاً ، جناب حق انسانلری عبودیتله مکلف قیلمشدر . وظائف عبودیتك حسن ایفاسی ایسه ، فراغ باله وانتظام احواله متوقفدر . انسانلر فطرتاً خود اندیش اولدقلرندن دیکرلرینك ضررینه اوله‌رق ، هردرلو راحت وسعادتی کندی نفسلرینه حصر ایتمك ایسترلر . اکر خوف معاد کبی ، انسانلرك احتراصاتنی تسکین ایده‌جك بر زجر بولنمزسه جهانده هرج ومرج چوغالیر ، فتنه‌لر باش کوستریر ، ونظام معیشت مختل اولور کیدر . نتیجه‌ده هیچ بر مکلف وظیفهٔ عبودیتك ایفاسنه قادار اوله‌مز . دیمك‌که عالمك انتظامی ومکلفینك وظائف عبودیتلرینك اداسی ایچون بردار ثوب وعقابك بولونماسنه لزوم قطعی واردر . بوایسه آنجق معاد ایله ممکن اوله‌بیلیر .

حکومت وحکمدارلرك وجودی ، افرادك احتراصلرینی سوکمکه وحضور بالی تأمین ایتمکه کافی دکلدر . بوآنجق افرادده خوف معادك بولونماسنه متوقفدر چونکه حکمدار وحکومت یا قدرت و سلطنتله بالای استبداده چیقارو خلقدن هیچ بر پرواسی قالمز . بو تقدیرده حکمدار وارکان حکومتده خوف معاد بولونمزسه بونلر خلقك باشنه بلا کسیلیر ، ناسی بی حضور براقیرلر . بوحالده ایسه وظائف عبودیت ایفا ایدیله‌مز . حکمدار وارکان حکومت ضعیف وقدرتسز اولورلرسه بو دفعه‌ده ، خلق ، حدی تجاوز ایدر ، ظلم وتعدی‌یه حصر نفس ایتمکدن کندیلرینی آله‌مزلر . دیمك اولیورکه نظام عالم وحضور خلق

آنجق ، حکومتله برابر افرادك خوف معاد صاحبی اولملرینه متوقفدر .

رابعاً ، عادل وقاهر بر حکمدارك ، تبعه‌سندن ضعیف اولانلرك حقوقنی قوی اولانلره قارشی محافظه ایتمسی ، وصنفلر آره‌سنده علم وحکمت ، عدل ومرحمت ایله حاکم اولمسی ایجاب ایدر . جناب حق ، ظلمدن منزه ، قادر وحکیم بر سلطان قاهر اولدیغندن ، قوللرندن مظلوم ومغدور اولانلرك حقوقنی ظالملردن آلماسی مقتضای عدالت وحکمتی‌در . حالبوکه بونك داردنیاده تماماً حاصل اولمدیغنی کوروب بیلیورز . دیمك‌که عدل وحقانیت ربانیه‌نك تماميله تجلی ایده‌جکی باشقه برعالم واردر . وبویله برعالمك اولمسی ضروری‌در ، اوحالده معادك وقوعبولمسی‌ده ضروری‌در .

خامساً ، ذات بارینك بوعالمی وبوعالمده بولنان بوتون موجوداتی برمقصد ، برمصلحت ، برخیر اوزرینه خلق بویوردیغنده هیچ شبهه یوقدر . بو مصلحت وخیر یا دنیاده ویا عقباده حاصل اوله‌بیلیر . حالبوکه دنیاده حاصل اولمدیغنی بیلیورز . او حالده بونك حصولی ایچون ، دیکر بر عالمك وقوعنه احتیاج وار دیمکدر .

سادساً ، نوع انسان ایچون معاد اولمسه ، انسانلرك شرف واقبالجه حیوانلردن داها دون اولمسی ایجاب ایدر . چونکه دنیاده انسانی اضرار ایدن شیلر ، حیواناتی اضرار ایدن شیلردن داها چوقدر . فی‌الحقیقه حیوان فکر وتأمل صاحبی اولمدیغندن آلام واسقامه مبتلا اولمدن اول فارغ‌البال اوله‌رق یاشامقده‌در . حالبوکه انسانده قوهٔ مفکره بولوندیغندن دائما احوال ماضیه ومستقبله‌یی دوشونیر طورر . احوال ماضیه ، حزن واسفنی ، احوال مستقبله ایسه خوفنی وهراسنی موجب اولور . بوندن طولایی انسان دنیاده علی الاکثر بی‌حضور

وانواع مصائب ایچنده یاشار. بو اعتبارله دنیاده حیوانلر انسانلردن داها مسعود صایلهبیلیرلر. لذائذ جسمانیهیه کلنجه، بونده‌ده حیواناتله انسانلر مشترکدر . دیمك که بوخصوصدده انسانك حیواناتدن ممتاز بولونماسی وسعادتنك بویوزدن اولماسی متصور دکلدر . شو حالده عقل واذعان ایله متصف اولان انسانك مسعود وبختیار اولهبیلمه‌سی ایچون باشقه بر عالمه لزوم واردر . عکس تقدیرده عقل وفکرك فضله‌لغی ، علم وعرفانك آرتمه‌سی ، انسانك سعادتنی دکل فلاکت واضطرابنی تزیید ایدن عواملدن باشقه برشی اولمامق ایجاب ایدر . بوتقدیرده ، عقل وعرفانیله بوتون مخلوقاتدن ممتاز اولان انسانك ؛ بوامتیازینه رغماً ؛ سعادت حیاتیه اعتباریله ؛ بوتون حیوانلردن داها سفیل وداها بدبخت اولماسنی ، داها آجیقلی مقدراته محکوم بولونماسنی قبول ایتمك لازم کلیر . حالبوکه بوتون مخلوقاتك اك ممتازینك دیکرلرندن اخس برحاله محکوم اولمسی، خلاف حکمت ومصلحتدر . دیمك که ، دنیاده مسعود اوله‌میان فضیلتکار انسانلر ایچون بردار مکافات بولونمق مقتضای حکمتدر . اوحالده معادك وقوعی‌ده ضروریدر » .

رازینك معادك امکان ولزوم وقوعی حقنده‌کی شو مطالعاتی ؛ حکمت وعنایت ربانیه عقیده‌سی اوزرینه مؤسسدر . مشارالیه معاد حقنده‌کی حجتلری آره‌سنده برده قاعدهٔ احتیاطه مستند بر دلیل ایراد ایتمش وبودلیلی شوقطعه ایله نهایتلندیرمشدر :

قال المنجم والطبیب کلاهما . لاتحشر الاموات قلت الیکما
ان صح قولکما فلست بخاسر . أو صح قولی فالخسار علیکما [١]

[١] فنه استناد دعواسنده اولان منجمله طبیب اموات حشراولمز دیدیلرمه بن‌ده اونلره دیدمکه : شاید سزك دیدیککز چیقارسه بنم ایچون بر زیان یوقدر . فقط بنم دیدیکم چیقارسه وای حالکزه !..

حشر جسمانی مسئله‌سنده علمای اسلام آره‌سنده ایکی نقطهٔ نظر واردر . برنجی نقطهٔ نظر، معادك اعادهٔ معدوم طریقیله واقع اوله‌جغی شکلنده ، ایکنجی نقطهٔ نظرده جمع اجزاء صورتنده وقوعه کله‌جکی طرزنده‌در. (قاضی ابن سبکی) طرفندن ترجیح ایدیلن بر اوچنجی نقطهٔ نظر دها واردرکه ، اوده بدن انسانی تشکیل ایدن اعضانی ، اصلیه وزائده عد وحشرده اعاده ایدیله‌جك قسمك اجزای اصلیه اولدیغنی قبول ایلمکدن عبارتدر. رازی‌نك حشر اجسادی جمع اجزاء صورتنده قبول ایتمش اولدیغی آکلاشیلیور. بو سببدندرکه مشارالیه ذات بارینك موت ایله بدنی اعدام وصوکره اعاده ایتدیکنی ادعا ایدنلرك فکرینه مخالفت ایتمش ودلیللرینی چوزوتمشدر . بو فکرده بولنانلر ، [هوالاول والآخر] آیتیله [کل شیٔ هالك الا وجهه] و [کمابدأنا اول خلق نعیده] آیتلرینه استناد ومدعالرینی شو صورتله تصویر ایتمشلردر : برنجی آیتده ، جناب حقك اول وآخر اولدیغی تصریح بویورلمشدر . ذات باری اجزای کائناتدن مقدم موجود اولدیغی ایچون (اول) در . او حالده (آخر) اولمسی ایچون‌ده اونلرك وجودندن صوکره‌ده موجود بولونماسی یعنی اجزای عالمك برکون کلوب معدوم اولماسی ایجاب ایدر . (رازی) ، بو استدلاله ، آیتده‌کی اول وآخرك بحسب الزمان اول وآخر دیمك اولمیوب بحسب الاستحقاق اول وآخر دیمك اولدیغی یولنده جواب ویرمکده‌در .

معادی اعادهٔ معدوم صورتنده تلقی ایدنلر [کل شیٔ هالك الا وجهه] آیتیله استدلاللرینی‌ده شو صورتله بیان ایدیورلر : بو آیتده (هلاك)، فنا دیمکدر. بناءً علیه یوم آخرده هرشیئك فنا بوله‌جغی یعنی معدوم اوله‌جغنی آیت تصریح ایتمکده‌در. مادامکه هرشی فنایاب اوله‌جقدر .

او حالده معادكده اعادهٔ معدوم صورتنده اولمسی ضروریدر. رازی ، بو ایكنجی استدلالهده ، (هالك) ك معدوم دیمك اولمدیغی یولنده جواب ویره‌رك دیورکه: « هلاك بر شیئك عدمله اتصافی دیمك دكل، بلكه بو شیئك حد انتفاعدن خروجی دیمكدر . تفرق وتحللرندن صوكره اجسامك حد انتفاعدن خروجلری ایسه پك ظاهردر . بناءً علیه بو آیت ، معادك جمع اجزاء صورتنده وقوعی احتمالنی سالب دكلدر. مخالفلر اوچنجی شكل استدلاللرینیده شو صورتله تصور ایدییورلر: [كما بدأنا اول خلق نعیده] آیتنده ، اعاده‌نك ابتدا كبی اولدیغی تصریح بویورلمشدر. ابتدا عدمدن اولدیغی ایچون اعاده‌نكده عدمدن اولمسی ایجاب ایدر. بناءً علیه بو آیته كوره معادك اعادهٔ معدوم صورتنده وقوع بولماسی مقتضیدر. رازی بو استدلالهده، بر شیئك دیكر بر شیئه تشبیهی اونلرك هر خصوصده مشابهتلرینی اقتضا ایتمیه‌جكی یولنده جواب ویرمش ، معادك جمع اجزاء صورتنده اولمسی احتمالنی ترجیح ایلمشدر . مع مافیه (رازی) معاد ، جمع اجزاء صورتنده تلقی ایدیلدیكنه كوره‌ده اعادهٔ معدوم اساسنك قبولی لزومنه قانعدر. چونكه رازی‌یه كوره اشخاصك هویتلری ، جسمدن عبارت دكلدر . بلكه بو هویتلر آنجق بعض اعراض ایله تحقق ایتمكده‌در. حالبوكه موت ایله اتصاف ایدن بدنك انحلال وتفرقی حالنده، بو اعراض منعدم اولمش دیمكدر. بناءً علیه ، معاد جمع اجزاء صورتنده تلقی ایدیلدیكنه كوره‌ده ، معدومك اعاده‌سی امكانی قبول ایتمكه لزوم واردر [١] .

كورولیوركه ، یالكز فلاسفه ومادیون ایله ارباب دیانت آره‌سنده دكل بلكه منتسبین ادیان آره‌سنده‌ده پك چوق مناقشات واختلافاته

[١] رازی . المحصل .

زمین اولان معاد مسئله‌سی ، موت وفنانك مختلف طرزده تلقیلرندن طوغمشدر. بعضیلری جسمك هلاكنی منعدم اولمسی صورتنده، بعضیلری‌ده اجزاسنك تفرق واختلاطی شكلنده ، بعضیلری ایسه عناصر اصلیه‌یه انحلالی طرزنده تفسیر ایلمشلردر . مع مافیه نتیجه اعتباریله بوتون بو طرز تفسیرلر بر غایه‌یه منجر اولیوركه اوده‌ اولن بربدنك برمدت صوكره صورت اصلیه‌سنی غائب ایده‌رك اورته‌دن قالقماسیدر .

معاد ، بر شیئك اولكی حالنه توجهی دیمك اولدیغندن، بو معنایه كوره معاد جسمانی‌یی قبول ایتمك ، معدومك اعاده‌سنه جواز ویرمك دیمك اولور . بونی تجویز ایتمینلر دیورلركه ، انسان . ماده‌سیله انسان دكل ، بلكه صورت مخصوصه‌سیله انساندر . موت ایله بدن تحلل ایدنجه، بعینه او انسان باطل اولور وبدنی تشكیل ایدن مواد، عناصر اصلیه‌سنه انحلال ایدر . بناءً علیه ، مواد مذكوره‌نك یكیدن صورت انسانیه اكتساب ایتمسی تصور اولنه‌مز. تصور اولونسه‌بیله، بو انسان اولكی انسان اولمز . یكیدن خلق ایدیلمش دیكر بر انسان اولور، چونكه ، بو یكی انسانده اولكی انسانك یالكز ماده‌سی واردر . یوقسه اونك هویت مخصوصه‌سنی ویرن صورت بونده یوقدر. اوزائل اولمشدر . بو تقدیرده بو یكی انسان اولكی انسان دكلدر . بلكه او اثناده وجود بولمش بر مخلوقدر . بناءً علیه ، بونك نه مكافاته نه‌ده مجازاته استحقاقی یوقدر واوله‌مز .

(رازی) ، معاد حقنده‌كی بوتون بو اعتراضاتی چوروتمك ایچون باشلیجه ایكی اساسه استناد ایتمكده‌در : برنجی اساس ، معدومك اعاده‌سنك امكان عقلیسی، ایكنجی اساسده مخبر صادقك تصریحیدر. مشارالیه ، كرك ماده‌ و كرك صورت اعتباریله معدومك اعاده‌سی عقلاً

ممکن اولدیغنه قانعدر . بوقناعتنی ، اجسامك معدوم اوله‌جغنی مثبت بر دلیل عقلی بولونمادیغنه استناد ایتدیرمکده‌در. رازی ، برکره اعادهٔ معدومك امکان عقلیسنه قانع اولنجه ، بالضروره شونتیجه‌یه واصل اولمشدر : مادامکه اعادهٔ معدوم عقلاً ممکن‌در . ومادامکه مخبر صادق بونك وقوعبوله‌جغنی خبر ویریور . اوحالده معاد جسمانی ممکن‌در وواقع اوله‌جقدر .

رازی ، بریامیام طرفندن اکل اولنان انسانك بدننك نه‌صورتله اعاده ایدیله‌جکی اعتراضیله ، امواتك تحلل ایدن اجزاسنك عناصره منقلب اولدقلری وبوعنصرلر نباتات وحیواناتك‌وجودلرینه کچدکلری وبالآخره بونلرله‌تغدی ایدن یکی انسانلرك بدنلرینی تشکیل ایلدکلری یولنده‌کی‌اعتراضه‌ده برطرفدن اجزای‌اصلیه واجزای فضلیه نظریه‌سیله جواب ویرمش دیکرطرفدن‌ده حقیقت‌انسانیه‌نك داخل‌بدن‌ده‌مشرق برجوهرروحانی‌اولدیغی یولنده‌مقابله‌ایلمشدر. بوخصوصده‌کی‌مطالعه‌سنك خلاصه‌سی‌شودر: معاددن‌مقصد ، مکافات ومجازاتك ، ثواب وعذابك تعیینی‌در. بوایسه، اجزای اصلیه‌ایله روحك اعاده‌سنی قبول‌ایتمکله تحقق ایدر. اجزای‌اصلیهٔ انسانیه‌نك‌تفرقدن محافظه‌سی‌قدرت‌آلهیه‌داخلنده‌در. بناءً‌علیه‌یوم‌حشرده، بواجزای اصلیه‌یه برطاقم اجزای زائده انضمامیله اولکی انسانك تکونی وروحنك بوبدنه رجوعی ، اعاده دیمکدر . چونکه اجزای اصلیه‌دن آیریلمش اولان روح وحیات تکرار عودت ایتمشدر . انسانده ، بدندن آیری برروح ، برنفس موجود وبالذات قائم‌در . بوروح سببیت تعلقیله بدنه افاضهٔ حیات ایتمکده‌در . روح ، بعدالموت باقی‌در . زمان معادده ، بدن اوله رجوع ایده‌جکدر . بوده بدنك اجزای اصلیه‌سنك بعینه جمعیله اوله‌جقدر .

متصوفینك روح نظریه‌لری

و

وحدت وجود

بشریتی جهل وحجاب ظلمتلرنده بوغولمش صایان ، علم کلام وفلسفه اربابنك استدلال ومحاکمه‌لرینی تملسز قیل وقالدن عبارت عد ایدن متصوفین ، مبدأ ومعاد مسئله‌سنده اك سالم طریق کندی مسلکلری اولدیغی ادعاسنده بولوندقلرندن روح حقنده‌کی نظریه‌لری برچوق جهتدن شایان تدقیقدر[١]. متصوفین، کوستردکلری مختلف بداعیتلره رغماً ، وحدت وجود سیستمی اطرافنده طوپلانمش

[١] (فاضل کرمانی) ، عقائدك اصول و قواعدینك طرق معرفتندن بحث ایدرکن ، طریق فکره سالك اولانلری تنقیداً شو قطعه‌یی ایراد ایتمکده‌در :

پای استدلالیان چوبین بود . پای چوبین سخت وبی تمکین بود
گر کسی ازعقل با تمکین بدی . فخررازی، راز دار دین بودی

عینی مؤلف ، فلسفی و کلامی مناقشاتك قیل و قالدن عبارت اولدیغنه تلمیح ایچونده (فخرالدین رازی)یه اسناد ایدیلن شو پارچه‌یی علاوه ایدییور :

نهایة اقدام العقول عقال . و اکثر سعی العالمین ضلال
وکم قد رأینا من رجال ودولة . فبادوا جمیعاً مسرعین و زالوا
وکم من جبال قد علت شرفاتها . و عال خزالوا والجبال جبال
وارواحنا فی‌حشة من جسومنا . و حاصل دنیانا اذی، و وبال
ولم نستفد من بحثنا طول عمرنا . سوی ان جمعنا فیه قیل و قالوا

اولدقلرندن روح حقنده‌کی نظریه‌لرینك توضیحی ایچون اولا بو سیستمك تشریحی اقتضا ایتمکده‌در :

(سعدالدین تفتازانی) ارباب تصوفی وجود حقنده‌کی تلقیلرینه کوره ایکی زمره‌یه آییرمقده‌در [١] : «برنجی زمره‌یه داخل اولانلر وحدت وجود مسئله‌سنی احاطهٔ عقلیه‌دن خارج بر شکلده تصور ایتمه‌مشلردر . بونلره کوره موجود کبی وجودده‌ده کثرت واردر. فقط ، سالك سلوکنده اللهه واصل اولنجه بحر توحید وعرفانده مستغرق ، کندی ذاتی ، ذات‌الله‌ده ، کندی صفاتی ، صفات‌الله‌ده مضمحل اولور. اوزمان بو سالکك نظرنده ماسوی‌الله غائب اولور . (وجود) ده (الله) دن باشقه برشی کورممکه باشلار. ارباب تصوفك [فنا فی التوحید] دیدکلری حالت بودر . ذات رسالتپناهی [ان العبد لایزال یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه الذی به یسمع وبصره الذی به یبصر] حدیثیله بو مرتبه‌یه اشارت

[١] کلیات ابوالبقاده مراتب وجود بحسب العقل اوچه انحصار ایتدیریله‌رك شو یولده توضیح ایدیلمکده‌در :

جمهور متکلمینه کوره وجود ، کرك واجبده و کرك ممکنده ماهیت اوزرینه زائددر. (ابوالحسن الاشعری) ایسه واجبده و ممکنده وجودی ذاتك عینی تلقی ایلمشدر . حکما نظرنده ایسه وجود ، واجبده ذاتك عینی ممکنده ایسه غیری‌در . محققین صوفیه ایله حکما وجود واجب مسئله‌سنده اتفاق ایتمشلردر . یعنی بونلره کوره واجبك وجودندن باشقه ماهیت وتشخصی یوقدر. واجب ، وجودیله موجوددر . بو وجود ذاتنك عینی‌در . آنجق حکما ذات باری‌یه علة العلل اطلاق ایتمش ، وجود حقی عقل کلك علت تامه‌سی کبی تلقی ایلمشلردر . حالبوکه شیخ اکبر (فتوحات مکیه) سنده (اعلم ان الحق تعالی موجود بذاته مطلق الوجود غیر مقید بغیره ولا معلول عنه شیٔ ولا علة لشیٔ و هو خالق المعلولات والعلل) عباره‌سیله بو خصوصده حکمادن آیریلمشدر .

بویورمشدر. بو مرتبه‌یه ارتقا ایدن سالك ، شاهد اولدیغی حالتی تصویر ایده‌جك تعبیرات بوله‌میه‌جغندن اکثریا کندیسندن حلول واتحادی ایما ایدن سوزلر صادر اولور . ایکنجی زمره‌یه منسوب اولانلر ، بالعکس آچیقدن آچیغه وحدت وجوده طرفدار اولمشلردر . بونلره کوره وجود بردر. اوده وجود مطلقدن یعنی ذات باریدن عبارتدر. وجود باریدن باشقه وجود یوقدر . اولماسی‌ده ممکن دکلدر . عالمده کورولن کثرت ، آنجق خیال وسراب منزله‌سنده اولان اضافات و تعیناتده‌در . چونکه اشیانك کافه‌سی حقیقتده بردر . اونلرده‌کی تکثر آنجق مظاهر اعتباریله‌در .... [١] » .

سعدالدین تفتازانی‌نك پك کوزل آییرمش اولدیغی شو ایکی زمره ، تصوف اسلامینك تاریخ انکشافنه پك موافقدر . (سعدالدین) ك برنجی زمره‌سی ، تاریخ تصوفك (صوفیه) نامیله آییردیغی متقدمین ، ایکنجی زمره‌سی ایسه (متصوفین) دینیلن متأخرین‌در . (صوفیه) نك وحدت وجود تلقیلری ظاهری بر کورشدن عبارت اولدیغی حالده ایکنجیلرك تلقیسی حقیقی بر قناعت ، بر فلسفه‌در . مع‌مافیه ، هر ایکی زمره‌ده کورونشده وحدت وجود سیستمنك ممثلریدر .

وحدت وجود سیستمنك روحنی ، متصوفیندن علم کلام و فلسفه‌ده‌ده متبحر صلاحیتدار بر سیما شو صورتله ایضاح ایتمکده‌در : « زمانی اولسون ، ذاتی اولسون مطلقا حوادثك لاشیدن حدوثی محال اولدیغندن هر شیٔ مملکتنك بهمه‌حال واجب الوجود بر علته استنادی لازم و ضروریدر . شو حالده هیچ بر معلول کندی کندینه قائم اوله‌مدیغی کبی استناد ایتدیکی (ذات علته) ده مباین دکلدر . بالعکس

[١] علامه سعدالدین تفتازانی . شرح المقاصد .

مكوناتدن هرشی، (ذات علت) ايله قائمدر. يعنی (ذات علت)ك شؤوناتندن برشأنی ، اعتبارات لايقه‌سندن برامر اعتباريسيدر . بناءً عليه ، معلول يعنی برشیٔ مخلوق، اعتبار محضدن باشقه برشی دكلدر. معلول، اكر علته منسوبيتی اعتباريله ، منسوب اولديغی وجهله ملاحظه ايديليرسه آنك برنوع وجود وتحقق وردر . فقط مستقل برذات اوله‌رق اعتبار اولونورسه معدوم وبلكه‌ده ممتنعدر. ناصيل كه ، برجسم‌ده‌كی (قارالق) اوجسم ايله قائم بر حالت وبرصفت اولمق اوزره ملاحظه اولونورسه موجوددر . فقط ، اوجسمدن آيری ومستقل برذات اوله‌رق اعتبار ايديليرسه معدومدر . ناصيل كه ، پاموقدن معمول برلباس ، پاموغك برصورتی اولمق اوزره ملاحظه اولونورسه موجوددر . اكر پاموقدن آيری ومستقل برذات اوله‌رق ملاحظه ايديليرسه ، معدوم وبلكه‌ده ممتنعدر . مادامكه ، منتهای سلسلهٔ علیت ، شیٔ واحد وبوتون اشيا يا بالذات وياخود بالواسطه اوشیٔ واحده مستنددر . اوحالده حقيقتاً ذات ، اوشیٔ واحددن عبارت ديمكدر . اوشیٔ واحدك ماعداسی ايسه ، اونك شئوننددن، وجوهندن وسائر اعتبارات لايقه‌سندن باشقه برشی دكللردر. بناءً عليه عالم وجودده ذوات متعدده يوقدر. بلكه صفات كثيره ايله متصف ذات حق واردر .... بوتون ممكناتك بهمه حال كنديسنه اصلا عدم طاری اولميه‌جق براصل باقی‌يه انتهاسی وجمله‌سنك او اصلده اتحادی لابد وضروری‌در . بناءً عليه بر معلولك يعنی برشیٔ مخلوقك زوالی، حقيقت ونفس الامرده علتك طور آخرده ظهورندن ووجه‌اوله مغاير ديكر بروجه‌نسبی ايله تجليسندن واعتبارات وشئونات ذاتيه‌سنده بر اعتباردن ديكر براعتباره ، برشأندن باشقه برشأنه انتقالندن عبارت ديمكدر ؟... [١]

[١] جلال الدين دوانی ، رسالة الزوراء [سفينهٔ راغب]

شو ايضاحات، متصوفين اسلاميه‌نك وحدت وجود سيستملرينك ماهيتنی پك كوزل تشريح ايتمكده‌در. بوسيستمه كوره، (وجود حق)، (ذات حق)ك عينی‌در. (ذات حق) دن باشقه موجود حقيقی يوقدر . اشيا واكوان ، اشخاص وافراد ، وجود حقك شئونات ذاتيه‌سندن عبارتدر . بالجمله موجودات وجود مطلقده مستغرقدر . بناءً عليه ، وجود ، وجود اولديغی حيثيتده وجود حقه منحصردر . الله‌دن غيری بالجمله موجوداتك وجودی ، مجازی واعتباريدر . (محی الدين عربی) نك (فتوحات) ده : « اعلم ان الحق تعالی موجود بذاته مطلق الوجود غير مقيد بغيره .... » افاده‌سيله بونقطه‌يه اشارت ايتديكی شبهه‌سزدر . ناصيل كه (منلا جامی) مرحومده :

كل مافی الكون وهم اوخيال   اوعكوس فی المرايا كالظلال

بيتيله بوقناعتی ترنم ايتمشدر .

فقط ، (ذات حق) دن غيری موجوداتك وجودی اضافی واعتباری اولنجه ، اشيانك بحسب الحقيقه معدوم اولملری ايجاب ايتمزمی ؟ وحدت وجود سيستمنه كوره بوايجاب ضروريدر . اساساً متصوفين‌ده : « اعيان ثابته رائحهٔ وجودی قوقلامدی وظاهرده اولمدی وابدياده اولميه‌جقدر . اعيان ثابته‌نك آنجق رسمی ظهور ايتمكده‌در . » ديه‌رك بونی بويله‌جه قبول ايتمشلردر . حتی (بدرالدين سماونوی) داها ايلری كيده‌رك : « وجميع المراتب منطوية فی عالم الاجسام حتی لوارتفعت لم يبق شیٔ من الارواح وغيرها من المجردات.. » افاده‌سيله ارواح ، عقول ونفوس مجرده‌نك بيله وجودلرينه ظل بر ماهيت ويرمشدر . فی الحقيقه (بدرالدين) ك شو افاده‌سنه كوره ، بالجمله مراتب ظاهره وباطنه ، علوی وسفلی ديه ايكی‌يه آيريلان اجسامده

منطوی بولونمقده‌در. بوانطوا‌ده خورما آغاجنك خورما چکردکنده انطواسی کبیدر. حالبوکه ارواح، عقول ونفوس مجرده وجود مطلقك مراتبی اولدقلرندن اجسامك کافه‌سی مرتفع اولنجه، ارواح علویه وسفلیه‌نك‌ده قالماملری ضروریدر. چونکه ارواح ومجردات وجود مطلقك مراتبی، اجسام ایسه وجود مطلقك مظاهریدر. وجودده آنجق بومراتب اعتباریله عالم اجسامده ظاهردر. بناءً علیه مظاهر قالمانجه مراتبك‌ده قالمامسی ویالکز وجود مطلقك پایدار اولمسی لازم کلرمی؟... دیمك که متصوفین اسلامیه‌یه کوره عالم، کندی نفسنه نظراً معدومدر. (جلال الدین دوانی) ایسه، بر قدمه داها ایلری کیده‌رك حقایق ممکنه‌نك یعنی (عالم)ك، ذات علته یعنی (الله)ه مباین برطاقم ذوات مستقله اوله‌رق ملاحظه اولونمه‌سنك، هم وجوداً هم ده ظهوراً ممتنع اولدیغنه قائلدر: «حقایقك، ذات علته مباین بر طاقم ذوات مستقله اوله‌رق ملاحظه‌سی، هم وجود اعتباریله، هم ده ظهور اعتباریله ممتنعدر. اولا وجوداً ممتنعدر. چونکه جناب حقدن باشقه بر شیئك بذاته موجود اولمسی محالدر. ظهوراً ده ممتنعدر. چونکه بر شیئك ظهوری، آنجق حقدن عبارت اولان وجوده ارتباطله حاصلدر. شو حالده حقایق، مستقل وحقه مباین اوله‌رق ملاحظه ایدیلیرسه اووجوده ارتباطی تصور اولنه‌مز که ظاهر اوله‌بیلسون. فقط، حقایق ممکنات ذات حقه تابع وحق ایله قائم اولمق اوزره اعتبار اولونورسه، موجوددر. یعنی وجوده ارتباطی جهتیله ظاهردر. دیمك اولیورکه، اعیان ثابته (حقایق ممکنات)، وهمك اعتبار ایتدیکی ذواتیله اصلا موجود دکلدر. بوکا کوره، مثلا انسانه بذاته؛ یعنی حقدن آیری وصفات مخصوصه‌یی حاوی اوله‌رق؛ موجود

دکلدر. بلکه (ذات حق)، وصف انسان ایله متصف وانسانده ظاهر اولورده ذاتدن مجرد اولان وصف انسان، (حق)دن عبارت (وجود)ه تعلق اعتباریله موجود اولور. زیرا محققینه کوره (موجود) آنجق حقیقت وماهیتی (وجود)دن عبارت اولان (حق)در. بونك ماعداسی وجود ایله متصف معناسنه موجود اولمیوب بلکه وجود ایله قائم معناسنه موجوددر. چونکه وجود غیر ایله قائم بر معنا دکل بلکه (ذات حق)دن عبارتدر. [١]

وحدت وجود مسئله‌سنده پك ایلری کیدن (محی الدین عربی)یه کوره بر تشأندن، بر تظاهردن، بر عکوسدن عبارت اولان عالمك هیئت مرئیه‌سی بیله مستمر الوجود دکلدر: «عالم، هر آن متبدلدر والله دائما عالمده متجلیدر. برنجی تجلینك اصلنه رجوعیله عالم معدوم اولور. ایکنجی تجلی ایله‌ده تکرار وجود بولور. بوتجلیلر اوقدر سریع اولورکه هرایکی تجلی آره‌سنده انفصال مشاهده اولنه‌مز. تعبیر دیکرله هیچ کیمسه عالمك بر آن غیرمنقسمده اولا معدوم وصوکره موجود اولدیغنك فرقنه وارمز ... [٢]»

---

[١] فالاعیان الثابتة اعنی تلك الحقائق بذواتها التی یعتبرها الوهم لیست بموجودة اصلا. مثلا الانسان عینه الثابتة هی الماهیة المغایرة للحق المتصف بالصفات المخصوصة وهی لیست بموجودة اصلا لاحقیقة لاستحالتها ولا بمعنی ارتباطها بالوجود لانها من تلك الحیثیة لاارتباط لها بالوجود اصلا بل انما یتصبغ الحق به بمعنی ان رسمه یظهر فیه فیصیر الوصف المجرد عن الذات موجوداً بمعنی انه متعلق بالوجود فان الموجود عند المحققین ماهو حقیقته الوجود وغیره لایصیر موجوداً بمعنی الاتصاف فان الوجود لیس وصفاً قائما بغیره بل ذاتاً حقا نعم یصیر غیره موجوداً بمعنی تعلقه بالوجود وظهوره [جلال الدین دوانی. حاشیة رسالة الزوراء].

[٢] ابن عربی.

(ابن عربی) نك بو کونکی تلقیات علمیه‌مزه کوره بزه پك غریب کورونن بوفکری ، ماده حقنده‌کی تلقی‌سنك بر نتیجه‌سیدر . چونکه‌شیخ اکبر نظرنده برقسم متکلمینك (اشاعره) جوهر دیدکلری شیلر ، وجود حقه نسبتاً ، اعراض قبیلندندر . اعراض ، جوهرك اجزاسنی تشکیل ایتمکده‌در. تعبیر دیکرله جوهر ، اعراض مجتمعه‌دن عبارتدر. اعراضدن هیچ بری نفسیله قائم بر موجودیته مالك اولمدقلرندن اعراض مجتمعه‌دن عبارت اولان جوهرك‌ده نفسیله قائم بر وجودی یوقدر. نفسیله قائم ، آنجق ذات باریدر . سائر اشیا ، آنجق حقك وجودیله قائمدر [١] . (غزالی)، بوعقیده‌نی کلامی برلسانله شوشکلده

[١] شیخ اکبر شو افاده‌سیله متکلمین و فلاسفه‌دن آیرلمشدر . چونکه متکلمین ایله فلاسفه ، کسوۀ وجوده کیرن حقایقك تبدلنه قائل اولمه‌مشلردر. سوفسطائیلر ایسه صور مکوناتك تجددینه طرفدار اولمقله برابر ، بو صورتلرك منشائی اولان حقیقت احدیه‌نك وجودینی انکار ایتمشلردر . اشعریلره کلنجه ، بونلرده یالکز اعراضك هر آن تجدد ایتدیکنی قبول ایدرلر . دیمك که شیخ اکبر ، عالمك هیئت مجموعه‌سنی اعراضدن عبارت عدایتمش ، اعراضك کندی نفسنه نظراً وجودی اولمدیغنده اصرار کوسترمشدر . فی‌الحقیقه مادامکه عالم اعراضدن مکوندر واعراضك کندی نفسلرینه نظراً وجودی یوقدر . اوحالده عالمده کندی نفسنه نظراً معدوم دیمکدر . مولانا (جلال‌الدین رومی) ده مثنویده بو قناعتی رنکین بر شکلده بروجه آتی ترنم ایتمکده‌در :

ماکه باشیم ای تومارا جان جان . تاکه ما باشیم باتو درمیان
ما عدمها ییم وهستیهای ما . تووجود مطلق فانی نما
ماهمان شیران ولی شیر علم . حمله شان از باد باشدد مبدم
حمله‌شان پیدا و نا پیداست باد . آنکه نا پیداست ازما کم مباد
باد ما و بوماد از داد تست . هستیٔ ما جمله زایجاد تست
لذت هستی نمودی نیست را . عاشق خود کرده بودی نیست را

. . . .

اجمال ایتمکده‌در : « الله، کندی ذاتیله موجوددر. اشیا ایسه، ذاتیت مخصوصه‌لری اعتباریله معدومدر . ذات اللهدن باشقه ذوات اشیا ، عدمدن عبارتدر . چونکه اشیایه وجود ، عاریت طریقیله اللهدن کلیر ... [١] » .

وجودك وحدتیله اشیانك کثرتی آره‌سنده‌کی تضاد ، وحدت وجود سیستمنه‌قارشی معارضه ایدنلره‌اك مساعد بر وسیلهٔ اعتراض تشکیل ایتدیکی جهتله ، سیستم طرفدارلری بوجهتك ایضاحنه فضله اهمیت ویرمشلردر . ارباب تصوفدن (عزیز بن محمد النسفی) بوخصوصی شوشکلده ایضاح ایتمکده‌در: « هرنه‌قدر وجود بردن‌زیاده دکلسه‌ده، اووجودك ظاهری وباطنی بر نوردرکه روح عالمدر . عالم بونور ایله مالامالدر . بونورك حدی ، غایتی یوقدر . او بر بحربیکراندر . حیات ، علم ، اراده ، قدرت بونور ایله قائمدر : اشیانك کورمسی ، ایشتمه‌سی ، سویلمه‌سی ، تصرفی ، حرکتی بونوردندر . بلکه هرشی بونوردن عبارتدر . اشیانك طبیعتی ، خواصی افعالی بونورده‌در . هرنه‌قدر اشیانك اسماسی وصفات وافعالی بونوردن ایسه‌ده بونور ،

ای روحمزك روحی بز کیم اولیورزکه کندیمزه وجود ویرملده سنکله اورتایه چیقالم . بز ، بر آلای هیچلرز . بزم وارلغمزده هیچدر . سن بر وجود مطلقسك که مرآت ظهورده فانیلری کوستریورسك . بز ، آرسلانلرز. فقط حقیقی آرسلانلر دکل ، حرکتلری دمبدم أسن روزکارلردن اولان سنجاق اوزرینه منقوش آرسلانلرز. سنجاق اوزرینه منقوش بوآرسلانلرك حرکتلری کورونورده اونلری تحریك ایدن روزکار کورونمز . اوکورونمه‌ین اکسیك اولمسون . بزم حرکتمز ، وجودمز سنك دادکدن ، سنك ایجادکدندر . عدمه وارلق لذتنی طاتدیردك . عدمی ازلده کندیکه عاشق ایتمشدك . غلیان عشق ایله‌درکه بو عالمده ظهوره کلدی .

[١] ابو حامدالغزالی ، المظنون‌الصغیر .

بردر. بردن زیاده دکلدر. افراد موجوداتك کافه‌سی اونك مظاهریدر. بومظاهرك هربری بر پنجره کبیدر. بونورك صفاتی اودریچه‌لردن ظهور ایتمشدر. اونك اولی وآخری یوقدر. کندیسنه عدم وفناطاری اولماز. یکی یکی دریچه‌لر پیدا اولور ... [١]

کورولیورکه وحدت وجود طرفدارلری ؛ ساحهٔ حقیقت‌ده اللهك وجودندن باشقه بر وجودك ثبوتنه قائل دکلردر. بونلرجه ممکناته موجود دینلمه‌سی مظهریت علاقه‌سیله بر اسناد مجازیدر. یعنی ممکناته وجود اسنادی ؛ اونلرله وجودك قائم اولمسی دیمك دکلدر. بلکه ممکناتك وجود کندیسندن عبارت وکندی ذاتیله قائم اولان اللهه بر نوع تعلقله انتسابلری دیمکدر. بو تعلق، اللهك (اعیان ثابته) یه یعنی ممکناتك علم الٰهی‌ده ثابت اولان حقایقنه تجلیسی آننده حاصل اولمقده‌در [٢]. تجلیات الٰهیه‌نك مظاهری اولان اعیان ثابته‌نك

---

[١] فرید ، وحدت وجود .

[٢] ارباب تصوف ، اعیان ثابته تعبیریله ممکناتك علم الٰهی‌ده ثابت اولان حقایقنی قصد ایتمش ، هر ثابت اولان شیئك وجود ایله اتصافی لازم کله‌جکی ادعاسنه استناداً ، ممکناتك علم الٰهی‌ده ثابت اولان بو حقایقنك رائحهٔ وجودی شم ایتمه‌مش اولدیغنه قائل اولمشلردر .

اصطلاحات صوفیه‌ده اعیان ثابته ایله اونلرده‌کی استعدادلرك علم الٰهی‌ده ثبوتنی موجب اولان تجلی‌یه (فیض اقدس) ، اعیان ثابته‌نك، استعدادلرینه کوره، اونلرك خارجده ظهورینی استلزام ایدن تجلی‌یه‌ده (فیض مقدس) تعبیر ایدیلمکده‌در . دیمك‌که ، متصوفینه کوره ، اعیان ثابته‌نك علم الٰهی‌ده ثبوتی فیض اقدس ، اعیان ثابته‌نك صوری اولان ممکناتك خارجده ظهوری‌ده فیض مقدس نتیجه‌سیدر . کورولیورکه ، ممکنات موجوده ایله اعیان ثابته برشی دیمك دکلدر . بلکه ممکنات موجوده یعنی موجودات خارجیه اعیان ثابته‌نك ، فیض مقدسله مرایای اعیانده ظاهر اولان صورتلری‌در . کلنبوی

متخالف الاستعداد اولملری ، موجودات متخالفه‌نك ظهورینی انتاج ایلمشدر: بر صورت، مستوی، محدب ومعقر آینه‌لرده متخالف شکللرده کورولدیکی کبی اللهك ذات وصفاتی‌ده مظاهرك متخالف استعدادلرندن ناشی ، موجودات متخالفه صورتنده تجلی ایتمشدر . ایشته بو تجلی اعتباریله‌درکه ممکناته ، مجازاً ، موجودات اطلاق ایدیلمکده‌در . یوقسه ، حقیقت حالده بونلرك کندیلریله قائم وجودلری یوقدر . ازلاً وابداً معدوم اولان ممکناته وجود اسنادی، مظهریت علاقه‌سیله بر اسناد مجازیدر .

خلاصه ، وحدت وجود سیستمنه کوره وجود حقیقی بردر . بو وجود بر (نور)، بر (عمان) در . کائنات واشیا ، بو نورك مظاهرندن ، بو عمانك موجه‌لرندن باشقه بر شی دکلدر . بو سیستم، شویله بر مثال ایله توضیح ایدیله‌بیلیر : « صاف وساکن بر کون ، سمایی تماشایه طاله‌جق اولورسه‌ق اکثریا هوای نسیمی ایچنده صو

مرحوم ، جلال حاشیه‌سنده (فالممکنات الموجودة عبارة عن الاعیان الثابتة بشرط المظهریة) عباره‌سیله بودقیقه‌یه اشارت ایلمشدر .

ارباب تصوفك ، عوالمه نظراً قبول ایتدکلری حضرات الٰهیه‌دن ـ که بش‌در ـ برنجیسی اولان (حضرت غیب مطلق) ، یعنی غیب مطلق طوری، اعیان ثابته‌در . (سفینهٔ راغب) ك حضرات الٰهیه‌دن باحث اولان صحیفه‌لرنده شو سطرلر کورولیور : (صوفیه کویند ، حضرات کلیهٔ الٰهیه پنجست، اول حضرت غیب مطلق واو اعیان ثابته است . ثانی حضرت غیب مضافکه بغیب مطلق اقربست و آن عقول و نفوس مجرده است . ثالث حضرت غیب مضافکه بشهادت مطلقه اقربست و آن عالم مثالست . رابع حضرت الشهادت مطلقه‌که از مرکز ازضست تاعرش . خامس حضرت جامعه باربعهٔ مذکوره است وآن عالمست بتفصیل و انسان باجمال . و عالم شهادت مظهر عالم مثالست و او مظهر اسماء الٰهی و حضرت و احدیت و او مظهر احدیت .)

بخارینك تكاثفنه شاهد اولورز . متكاثف بخار اولا أل قدر كنیش بر یوماق شكلنده ظهور ایدر . بالآخره بویوك بر بولوت حالنی آلیر . بو بولوتك عرض ایتدیكی منظره هوای نسیمی‌نك او اثناده‌كی احوالنه تابع اولور : بعضاً پارلاق بر بیاضلق ، بعضاً‌ده قورقونج بر ظلمت عرض ایدر . بعضاً‌ده اطرافنده مذهب بر صاچاق مشاهده اولونور . بولوتك سینه‌سندن بعضاً شیمشكلر فیشقیریر ، رعدلر طویولور . بعضاً‌ده بو قدر قورقونج حادثه‌لری اظهار ایتمكسزین ، ناصیل تكون ایتمش ایسه اویله‌جه سكون ایچنده طاغیلور كیدر . آرتق موجودیتی قالمز . بیلیورزكه ، بو بولوت ، آنجق میقروسقوبله كوروله‌بیله‌جك قدر كوچوك میریادلرجه حبه‌جكلردن متشكلدر . بو حبه‌جكلردن هر بری ، هوای نسیمی ایچنده دیكرلرندن مستقل اوله‌رق موجود بولونمقده‌در . هر حبه‌نك ؛ نه قدر كوچوك اولورسه اولسون ؛ بر شخصیت مخصوصه‌سی واردر . بو بولوت ، شكل ورنك اعتباریله تحول ایده‌بیلیر . فقط دائما ، ینه بر بولوتدر . بر مدت ، مختلف تظاهراته صحنه اولدقدن صوكره تدریجاً غائب اولور كیدر . ایشته ، بو بولوت وحدت وجود سیستمنه كوره كائناتك تمثالیدر . بز مرئی‌نك غیر مرئیدن ناصیل صدور ایتدیكنی واوكا ، ناصیل رجوع ایده‌بیله‌جكنی كوسترمكده‌در . طبقی بولوت كبی ، بو موقت كائناتده ، كندیسنی دیكر عوالم مماثله‌نك تعاقب ایتمسی ایچون ظهور ورجوع ایتمكده‌در . »

فقط ، وجود بر عمان ، كائنات واشیاده بو عمانك موجه‌لری اولدیغنه كوره ، عجبا ، بو موجه‌لرك بر موجودیتی یوقمیدر ؟ كرچه متصوفین ، حقیقی اعتباریله (عمان) دن آیری برشی اولمیان موجه‌لره حقیقی بر وجود اسناد ایتمیورلر . فقط ، شكل وظهور اعتباریله

موجه‌لركده بر تعین و تمایزی اولدیغنی قبول ایتمشلردر . دیمك كه موجه‌لر ، ظهورلری اعتباریله بر تعینه مالك اولدقلری كبی عمانده مستهلك اولمق اعتباریله‌ده عمانك عینی اولیورلر [۱] .

سیستملری مجملاً بیان ایدیلن متصوفینك روح حقنده‌كی فكرلری ، طبیعی مذهبلریله هم آهنكدر . هر شیء وجود حقندن عبارت اولنجه ، شخصیت انسانیه‌نك بر قیمتی قالمامق لازم كلیرسه‌ده متصوفین ، باشقه بر نقطهٔ نظردن انسانده ؛ ولو ظاهری اولسون ؛ بر وارلق طانیمشلردر . متصوفینك (نفسی اماته) و (أنانیتی امحا) دستورلری ، بو وارلغی قبول ایتمش اولدقلرینی كوسترمكده‌در . بر طرفدن موجود حقیقی

[۱] فلاسفهٔ مشائیه ایله متكلمین ، وحدت وجود سیستمنه شدتله معارضدرلر . بو مسلك معارضلری ، سیستمی شو صورتله تنقید ایتمكده‌در : « وحدت وجود طرفدارلرینه كوره وجود باریدن باشقه حقیقی بر وجود یوقدر . اولماسی‌ده ممكن دكلدر . بناءً علیه ، اللهدن باشقه هر شیئك وجودی ، اعتباری واضافیدر . تعبیر دیكرله اشیا بحسب الحقیقه معدومدر . فقط ، وحدت وجودجیلرك بو عقیده‌لرینه نظراً (الله) ایله (اشیا) آره‌سنده بر تفاوت ، بر اثنیت قالمادیغی شبهه‌سزدر . خالقله مخلوق آره‌سنده بر تفاوت بولونمایجه [الله ، بنم . بن اللهم .] كبی بر نتیجه چیقمش اولمزمی ؟ حالبوكه بو نتیجه‌یه كوره امر ونهی وشرایع طبیعتیله مرتفع اولمقده‌در . چونكه امر ونهی متغایر ایكی موجود آره‌سنده اوله‌بیلیر . حالبوكه وحدت وجود طرفدارلرینك عقیده‌لرینه كوره الله واشیاء بردر . موجودات ، اللهدن عبارتدر . [سعد الدین تفتازانی وعلی القاری ، مجموعهٔ رسائل فی وحدة الوجود] . فقط ، وحدت وجود طرفدارلری ده سیستملرینك اتحاد وحلول دیمك اولمدیغنی ایلری سوره‌رك بو انتقاده شو صورتله مقابله ایدییورلر : « اتحاد وحلول ، ایكی موجود آره‌سنده اوله‌بیلیر . وحدت وجود مذهبنده ایسه وجود بردر ، اوده ذات باریدر . اشیا ، حقك وجودیله موجود وكندی نفسلریله معدومدر . حالبوكه كندی نفسیله معدوم و وجود حقله موجود اولانده حلول واتحاد متصور دكلدر و تصور اولنه‌مز . »

آنجق ذات باری اولدیغنی ادعا، دیکر طرفدن‌ده نفسی اماته وأنائیتی امحا کبی توصیه‌لرله شخصیت انسانیه‌یی قبول، ظاهراً متضاد شیلردر. بونک ایچوندرکه متصوفین، کندیلرینه مخصوص برابهامله بو ایکی اساسی تألیفه چالیشمشلردر: «نفسی اماته وبنلکی امحا توصیه‌سی وحدت وجود اساسنه مغایر دکلدر. چونکه شخصیت انسانیه بر حقیقت دکل، بلکه بر امر واقعدر. عرفاناً لزومی درجه‌ده یوکسه‌لمه‌مش اولان انسانلرک، ایلک مرحلهٔ سلوکه آیاق باصمه‌دن اول؛ بو امر واقعی بر حقیقت تلقی ایتدکلرینی کوریيورز. حتی بو کبی انسانلر، کندیلری ایچون الک بدیهی و بلا واسطه معلوم بر موجودیت وارسه اوده نفسلرینک موجودیتی اولدیغنه ایناниورلر. ارباب تصوف سالکلره نفس اماته و أنائیتی امحا یولنده‌کی توصیه‌لری اونلرده‌کی بو موجودیت قناعتنی ییقمغه معطوفدر. یوقسه بو توصیه‌ایله وحدت وجود اساسنه مخالف اوله‌رق انسانده حقیقتاً بر موجودیت بولوندیغی قبول ایدیلمش دکلدر. بو سالکلر، مرتبهٔ شهوده واصل اولاجه، کندی موجودیتلری حقنده‌کی قناعتلرینک بطلانی آکلامقده، موجود حقیقینک آنجق ذات باری اولدیغنی ادراك ایلمکده‌درلر» [١].

شو حالده، متصوفینه کوره شخصیت انسانیه، نفس الامرده بذاته موجود بر حقیقت دکل، بلکه بر امر واقع، بر جلوهٔ تشأندر. روح دینیلان شیده بو تشأندن عبارتدر.

[١] ارباب تصوف

علم التصوف علم لیس یعرفه .. الا اخو فطنة بالحق معروف
و لیس تعرفه من لیس یشهده . و کیف یشهد ضوء الشمس مکفوف

قطعه‌سیله بو دقیقه‌یه اشارت ایدرلر.

روح بشر، ذات بارینک، روح کلینک بر شأنندن باشقه برشی دکلدر [١]. روح بشر، بر (عمان) اولان وجود مطلقه نسبتله بر موجه کبیدر. دکز اوزرنده تشکل ایدیلان بر موجه شکلی سببیله، اطرافنده‌کی اشیا ایچون بر آیینه‌در. بو آیینه، کندیسنی محیط اولان اشیادن باشقه طوغدیغی واوزرنده تموج ایتدیکی دکزی بیله کوستریر. موجه، کندیسنده منعکس اولان اشیانک صورتلرینی؛ حقیقتده اولدقلری کبی؛ ضیالریله کولکه‌لریله، بعدیت و قربیتلریله والحاصل بالجمله آناتلریله برابر؛ عکس ایتدیریر. فضله اوله‌رق اونلره کندی رنك مخصوصنی ده‌ویریر. ایشته بو موجه، متصوفینه کوره روحك تام وواضح بر مثالیدر. موجه، نامتناهی و نا محدود بر عماندن چیقمشدر. هیچ بر خصوصده کندیسنی تولید ایدن منبعدن فرقلی دکلدر. عرض ایتدیکی تمایز، شکل خصوصیسی و ایچنده بولوندیغی احوال و کیفیاتك مولودیدر. بو احوال و کیفیاتك تحولنه کوره موجه‌ده بعضاً بوراده؛ بعضاً ده اوراده تلاطم ایدر، بعضاً ده تصادف ایتدیکی باشقه بر موجه‌یه قاریشیر. یکی شکللر آلیر، بویور، کوچولور. غائب اولور. تکرار ظهور ایدر. فقط، موجه‌نك بو سیرانده معروض قالدیغی تسلسل نه اولورسه اولسون، کندیسنی ناقابل اجتناب بر عاقبت بکله‌مکده‌در. یعنی بو موجه، نهایت حاصل اولدیغی عمانه رجوع ایدر. ناصیل دکزدن چیقمش ایسه ینه اویله‌جه دکزه عودتله اونده غائب وفانی اولور. دیمك که روح‌ده وجود مطلقدن بر شأندر. موجه، عمانه

[١] جلال الدین دوانی، پك مشهور اولان شو:

هستی تو بذات وما بتو هست نما . الله چه تفاوت ز کجا تا بکجا
هستی تو غنی مطلق و خاق کدا . دارند ز تو وجود واز خویش فنا

قطعه‌سیله بو قناعتی ترنم ایتمشدر.

اتصال اعتباریله روح، موجه‌لك اعتباریله شخصیت ونفس‌در . نفس روح حقیقی‌نك برجسدله تظاهر وتشأنی‌در. شو حالده کتب تصوفده کوروان روح نباتی ، روح حوانی ، روح سلطانی وروح اضافی کبی تعبیرلر، تشأن وتعین اعتباریله اولان مراتبه کوره ویریلمش اسملردر. یوقسه بونلر حقیقت‌ده موجود وآیری آیری شیلر دکلدر . ارباب تصوفك یوکسك برسیماسی اولان (ابن عربی) نك موت حقنده‌کی مطالعه‌سی دیکر متصوفیدن آزچوق فرقلیدر : « جناب حق، موت ایله بو نشأتك هدمنی قصد ایتمیور . موت ، بو نشأتی اعدام دکل تفریقدر. بوتفریق ایله ذات‌باری اونك روح وحقیقتنی کندینه آلور. امرك کلیسی حقه‌راجعدر . الله انسانی موت‌ایله کندینه اخذایتدیکی وقت اونك روح وحقیقتی ایچون بو مرکبدن (بدندن) باشقه بر مرکب تسویه ایدر . بویکی مرکب میتك انتقال ایتدیکی دارك جنسندندر . بودار ، عالم بقادر . زیرا اوعالمك وجودی اعتدال اوزره‌در ... [١] » .

---

[١] محی‌الدین عربی . فصوص‌الحکم . شیخ اکبر ، بعدالوفات انسانه تسویه‌ایدیله‌جك بدنك عالم آخرت جنسندن اولدیغنی بیانله تناسخدن قورتولمشدر. چونکه شیخ اکبرك عالم‌آخرت ایچون تصورایتدیکی بوبدن ، بربدن مثالیدر.

متأخرین فلاسفه‌نك روح نظریه‌لری

قرون وسطی‌یه حاکم اولان اسقولاستیك فلسفه چیقمش اولدیغی یانته‌ئیزمه تدریجاً کومولمکه باشلادقدن صوکره افکار بشریه دورت مهم عامل تحت تأثیرنده بویوك بر مرحلهٔ تکامل قطع ایتمشدی. بو عامللردن برنجیسی فلسفهٔ قدیمه‌یه عائد آثارا کتابلرك طوغرودن طوغرویه تدقیقی ایله یونان قدیم فلسفه‌سی حقنده واضح فکرلر ایدینیلمش اولمسی ، ایکنجیسی دینی ره‌فورم ایله باشلایان حرکت انتباهیه، اوچونجیسی سربست‌دوشونیجی متفکرلرك ظهوری، دردنجیسی‌ده فن‌ساحه‌سنده‌کی کشفیات اولمشدی. کشفیات علمیه‌دن یکی بر مه‌تود، یکی بر فلسفهٔ طبیعت، حتی یکی برفلسفهٔ روح چیقمش اولدی . بو سایه‌ده اسقولاستیك فلسفه تاریخه انتقال ایده‌رك طبیعت وروح یکی بر نظرله استکناه ایدیلمکه باشلاندی .

ازمنهٔ قدیمه وقرون وسطی‌ده افکار بشریه‌یی پك چوق اشغال ایدن روح مسئله‌سی (رونسانس) ی متعاقب ظهور ایدن فیلسوفلر ایچون‌ده برنجی درجه‌ده برمشغلهٔ فکریه تشکیل ایلدی . باشده (جیوردانوبرونو)، (قامپانللا) ، (به‌ی‌قن) ، (هوبس)، و(ده‌قارت) اولمق اوزره (مالبرانش) ، (اسپینوزا)، (لایبنیچ)، (لوق)، (داویدهوم)، (قانت) ، (فیختە) ، (شللینغ) ، (طوماس رید) ، (هامیلتون) ، (استوارت‌میل) ، (وولتر) ، (ویقتور

قوزین)، (اوکوست قونت)، (بوخنه‌ر)، (هه‌کل)، (برغسون)، (فوییه) . . . . . . کبی متفکرلر بو معمانك حلی ایله اوغراشمش، کیمی مثبت وکیمی منفی بر نتیجه‌یه واصل اولمشلردر.

قرون اولی وقرون وسطی فیلسوفلری (روح) له یالکز (أنائیت) بشریه‌یی قصد ایتمیور، بونی اجسام عضویه‌ده‌حات وحرکت مبدئی تشکیل ایدن هرشیئه تشمیل ایدییورلردی. قرون متأخره‌ده، علمی مه‌تود کبی روح حقنده‌کی تلقی‌ده ده کیشمش؛ روح نظریاتی یالکز شئونات نفسیه‌یه حصر ایدیلمشدر. فکر بشر ایچون بویوك بر مرحلهٔ تکامل اولان بو تحدید سایه‌سنده پسیقولوژی‌ده علوم مثبته صره‌سنه کچمش، صوك زمانلرده انکشاف ایدن تجربی روحیات بو تکاملك فضیلی بر ثمره‌سی اولمشدر. فکر بشرك بو کونه قدر نه صورت قطعیه‌ده حل‌ده نه‌ده صورت قطعیه‌ده ترك ایده‌مدیکی مسائلدن بری اولان روح مسئله‌سی حقنده سرد ایدیلمش وایدیلمکده اولان نظریه‌لر، بوتون فلسفه نظریه‌لرندن داها آز دکلدر. بو نظریه‌لرك اکثریسی بربرلرینه مماثل اولمقله برابر، فکر بشرك طرز انکشافنی کوسترمك اعتباریله هربرینك خصوصی بر اهمیتی واردر. فقط، بوتون بونلری آیری آیری تدقیق ایتمك موضوعی پك زیاده دالاندیره‌جنی جهتله بالضروره هرمتفکره عائد خصوصیتلر بر طرف ایدیله‌رك بر تصنیف دائره‌سنده تتبع اصولی ترجیح ایدیلمشدر. روح حقنده سرد ایدیلن نظریه‌لری مقایسه وتصنیف ایده‌جك اولورسه‌ق بوتون بونلرك باشلیجه شو دورت مذهب اطرافنده دائر اولدقلرینی کورورز:

۱. — روحك بذاته بر موجودیت مخصوصه‌سی یوقدر. روح، عضویتك علی العاده بر افعوله‌سیدر.

۲. — روح یکانه حقیقتدر. روحدن باشقه هرشیٔ یا اوندن متفرعدر ویا اونك تظاهریدر

۳. — روح، ماده کبی یکانه حقیقت اولان بر مبدأ اعمك علی العاده تجلیاتندن عبارتدر. بناءً علیه روحك آنجق بر موجودیت شأنیه‌سی واردر.

٤. — روح، بدن مستقل بر جوهر ویا بر ماهیتدر.

بونلردن برنجیسی (مادیه Matérialisme)، ایکنجیسی (افتکاریه L'Idéalisme)، اوچونجیسی (وجودیه Panthéisme)، دردنجیسی‌ده (روحیه Spiritualisme) مذهبلریدر. صوك عصرده روح حقنده یکی یکی بعضی نظریه‌لر داها سرد ایدیلمش ایسه‌ده بونلرده اساس اعتباریله یا بو دورت مذهبله علاقه‌دار ویا اونلره متفرعدر. ناصیل که ایلریده تدقیق ایده‌جکمز (موازیه) مذهبی (مادیه) مسلکی ایله، (مونیزم) نظریه‌سی هم مادیه وهم وجودیه مذهبلریله، (برغسون) ك مذهبی‌ده منشأ اعتباریله (افتکاریه) نظریاتیله آز چوق مناسبتداردرلر.

شیمدی بوتون بونلری صره‌سیله مطالعه ایده‌لم:

مادیه مذهبی

و

مادیونك روح حقنده‌كی افكاری

صوك عصرده پك زیاده واج بولمش اولان (مادیه Matérialisme) مذهبی مسالك سائره كبی منشأئی یونان قدیم فیلسوفلرندن آلمشدر. فقط، ازمنهٔ قدیمه‌ده علوم طبیعیه اودرجه انكشاف ایتمه‌مش اولدیغندن بومذهب مهمیتدن قووتوله‌مامش، احساس وفكرك ماده‌نك بروصفی اولدقلری یولنده‌كی افكار اودورلرده بوكونكی قدر توضح ایده‌مه‌مشدی. فقط، صوك عصرلرده فیزیك وحیاتیات علملری حیرت بخش بر صورتده ترقی ایدنجه بوترقیاتی نتیجه‌سی مادیه مذهبی سرعتله انتشار ایتمكه باشلامش، هر مملكتده برچوق مدافعلری اورتمشدر. حتی كچن عصرك نصف اخیرینه طوغرو مادیون آوروپاده عادتا فن وفلسفه‌نك حاكمی كبی برطور آلدقلری كورولمشدر. حالا برچوق مدافعلری بولنان بو مذهبك، روح حقنده‌كی نظریه‌لری، شوصورتله خلاصه ایدیله‌بیلیر: انسان، بشره وادمه‌دن مركب بر غلاف ایله مستور، عظام، عضلات واعصاب كبی تمامیله مادی شیلردن عبارت برموجود عضویدر. انسان حقیقتده، بدنی تشكیل ایدن اعضا واجهزهٔ جسمانیه ایله بونلرك وظیفه‌لرندن عبارتدر. (أنا) دینیلن شیٔ، حقیقی برموجود دكل، بلكه برشأن، برنتیجه، ماده‌نك بو ویاشو وضعیتنه اسناد اولونه‌بیلن

برمحصولدر. روح، وجودی اولمیان برخیال محضدر. تعبیر دیكرله روح دینیلن شیٔ، بدندن باشقه برموجود دكلدر. حیات حسیه‌مزك مبدئی عضویت یعنی بدن اولدیغی كبی، حسیات ذهنیه وعقلیه‌نك تجلیاتیده دماغك فعالیت عضویه‌سنك آثارندن باشقه برشی دكلدر. اغذیه‌نك كیلوس حالنه انقلابی جهاز هضمك بر افعوله‌سی اولدیغی كبی ذكا وحساسیتده جملهٔ عصبیه‌نك افعوله‌لرندن عبارتدر.

حیات حیوانیه ایله حیات ذهنیه‌نك تجلیاتی آره‌سنده‌كی فرقه باقه‌رق بونلرك مبدألرینكده آیری اولدیغنه حكم ایتمك طوغرو دكلدر. انسانده بدندن یعنی (ماده) دن باشقه برشی یوقدر. روح، هیچ بر استبصاره استناد ایتمه‌ین، هیچ برفكر ونظرك قبول ایده‌میه‌جكی بر موهومه‌در. انسانده، جملهٔ عضویه‌دن باشقه برشی آرامق، مبحث مكوناتك تخیلات بی معناسندن باشقه برشی اوله‌مز. بدنی تشكیل ایدن اعضادن هربری بر وظیفه‌یه منشأ اولدیغی كبی، حیات ذهنیه‌نك تجلیاتی اولان تفكر وملكات عقلیه‌نك منشأ ومنبعیده (دماغ) در. مادامكه روح دینیلن شیٔ نه كورولیور، نه طوتولیور، نده حواس واسطه‌سیله ادراك ایدیلیور. اوحالده موجود دكلدر.

مادیه مذهبنك اك مشهور سیمالرندن برینك (تشریح بچاغمك آلتنه دوشمدكجه روحه ایناتمیه‌جغم) سوزیله بوقناعته ترجمان اولدیغنی كورییورز. ینه دینیلیوركه حیات روحیه‌یی ایضاح وتعلیل ایچون عضویتك دماغ دینیلن جزئنه استناد ایتمك، محسوس اولمیان برروح تصور ایتمكدن دها علمیدر. اساساً بوخصوص تجربه ایله‌ده ثابت اولمقده‌در. فی الحقیقه، هرهانكی برموجودده دماغه تصادف ایدیلیورسه اونده؛ هیچ اولمازسه بردرجه‌یه قدر تفكرده تصادف

اولونیور . دماغك بولونمدیغی یرده ایسه نه تفکردن نه ده ذهندن اثربیله کورولەمیور .

سلسلهٔ حیواناتك صوك درجه‌سنه اینیلدیکی تقدیرده حساسیتك ایلك شعاعلری ، حیات ذهنیه‌نك ایلك عنصرلری سچیله‌بیلمکده‌در . سلسلهٔ حیواناتده یوقاری‌یه طوغری چیقیلدقجه ، منظومهٔ عصبیه‌نك ایلك ابتدائی شعاعلرینك‌ده انکشاف ایتمکده اولدیغی کورولیور . حیواناتك عضوتجه اك متکامل اولان انسان‌ده ایسه بو انکشاف کمالی بولمشدر . مشاهده ایله ثابت اولیورکه ، تفکر ودماغ عینی نسبت داخلنده تزاید ویاتناقص ایدیورلر . ذکا ، دماغك حجمی ، شکلی ، ترکیب کیمیویسی ، ثقلتی ، تعاریج وتلافیفی ایله متناسب بولونیور . دیمك که دماغ بالعموم حیوانات فقریه‌ده اولدیغی کبی انسانلرده‌ده ذکا ، حافظه ، اراده ، تفکر ومحاکمه‌نك عضو مخصوصی‌در . شئونات روحیه دینیلن شیلر ، جملهٔ عصبیه‌نك وبالخاصه دماغك وظائفندن عبارتدر . روح تعبیری شئونات نفسیه‌نك هیئت مجموعه‌سنی کوسترن برتعبیردن باشقه برشی دکلدر .

کورولیورکه مادیون ، شئوت روحیه‌یی دماغه اسناد وبوعضوی روح یرینه اقامه ایدییورلر . مادیه مذهبنك ایجه تنویری ایچون اولا کندیسنه بوقدر مغلق وظائف اسناد ایدیلن دماغك تشریح وفیزیولوژی اعتباریله نه‌دن عبارت اولدیغنی کوره‌لم :

*
* *

قفا طاسنك ایچنی طولدیران ودماغ نامیله یاد ایدیلن عضو ؛ انسان‌ده قاره‌جکردن صوکره ؛ اك زیاده حجملی اولان واك چوق اوعیهٔ دمویه‌یی احتوا ایدن احشادن بری‌در [شکل ۱] . تشریح نقطهٔ نظرندن

مخ ، مخیخ ، حدبهٔ حلقویه وبصلهٔ سیسائیه‌دن مرکب اولان دماغك موضوعمز اعتباریله اك مهم قسمی (بین) دیدیکمز (مخ) در [۱] . دماغ ،

[۱] قحف دنیلن قفا طاسنك ایچنی املا ایدن مرکز عصبی‌نك اصل (بین) ك آلتنده بولنان قسمنه (مخیخ) ویا (دماغچه) نامی ویریلیر . دماغچه ، (حدبهٔ حلقویه) نك اوزرنده و (بصلهٔ سیسائیه) نك کیریسنده موضوعدر . دماغ ایله دماغچه آره‌سنده بر پرده واردر . دماغچه‌نك وزن وسطیسی (۱۳۵) غرام قدردر . تمامیله اورته‌سندن کچن و (شامخهٔ دودیه) دنیلن بر چیزکی ایله ایکی مساوی پارچه‌یه آیریلمشدر [شکل ۳] .

دماغچه‌نك اوك طرفنده (سویقات) نامی ویریلن بر طاقم استطاله‌لر بولنور . بونلر واسطه‌سیله دماغ ، حدبهٔ حلقویه و بصلهٔ سیسائیه ایله کسب اتصال ایدر . دماغچه‌ده دماغ کبی (جوهر سنجابی) و (جوهر ابیض دنیلن) ایکی ماده‌دن مرکبدر . فقط دماغه نسبتله دماغچه‌ده مادهٔ ابیض ، مادهٔ سنجابیه‌دن فضله‌در ، دماغچه‌نك مقطعی تدقیق ایدیلدیکی زمان ، جوهر ابیضك اورته‌ده ومادهٔ سنجابیه‌نك طیشاریده اولدیغی ومادهٔ ابیضك محیطه مادهٔ سنجابیه‌نك‌ده مرکزه طوغری بر طاقم چیقینتی و کیرینتیلر تشکیل ایده‌رك عادتا بر آغاج منظره‌سی عرض ایتمکده اولدیغی کورولور [شکل ٤] .

فیزیولوژی اعتباریله دماغچه‌نك وظیفه‌سی هنوز تمامیله معلوم دکلدر . بونك بدنك موازنت حرکیه‌سنی تأمینه مخصوص بر عضو اولدیغی ظن ایدیلمکده‌در . دماغچه ایله حدبهٔ حلقویه و بصلهٔ سیسائیه آره‌سنده (دردنجی بطین) نامی ویریلن برقوئوق واردر [شکل ۳] . بوقوئوق مراکز وجدانیه‌نك مقری‌در . بر چوق سیکیرلرك منشائی بوراسیدر . بونقطه تخریب اولنورسه انسان وحیوان آن واحدده تلف اولور . چونکه فعل تنفسی اداره ایدن مرکز بوراسی‌در . بو سببدن بونقطه‌یه (عقدهٔ حیاتیه) دنیلمشدر . حدبهٔ حلقویه ، دماغچه‌نك ایکی فصی آره‌سنده وبصله‌نك اوزرنده موضوعدر . بوده سویقات واستطاله‌لر واسطه‌سیله دماغ ، دماغچه و بصله ایله اتصال ایتمشدر . حدبهٔ حلقویه‌نك نسجی الیاف عصبیهٔ بیضادن مکون بر یوماق حالنده‌در . بصلهٔ سیسائیه ، اوکدن آرقه‌یه أزیك بر مخروط ناقصه بکزر ومردار ایلیکك باش طرفنی تشکیل ایدر . سیوری اوجی مردار ایلیکله متصل وقالین طرفی حدبهٔ حلقویه ایله قاریشمش‌در . بصلهٔ سیسائیه‌دن بر چوق سیکیرلر چیقار [شکل ۳] .

قحفك (٩) ده (٨) قسمنی اشغال ایدر . قفا طاسنك باقی برقسمی‌ده دیگر اوچ پارچه ایله اشغال اولونمشدر. دماغ ؛ شکلاً یانلری و آلتی باصیق، سیوری اوجی اوکه؛ قالین اوجی آرقه‌یه موضوع بریومورطه‌یه مشابهدر . دماغ ؛ (شق متوسط کبیر) دینیلن درینجه بریاریق ایله

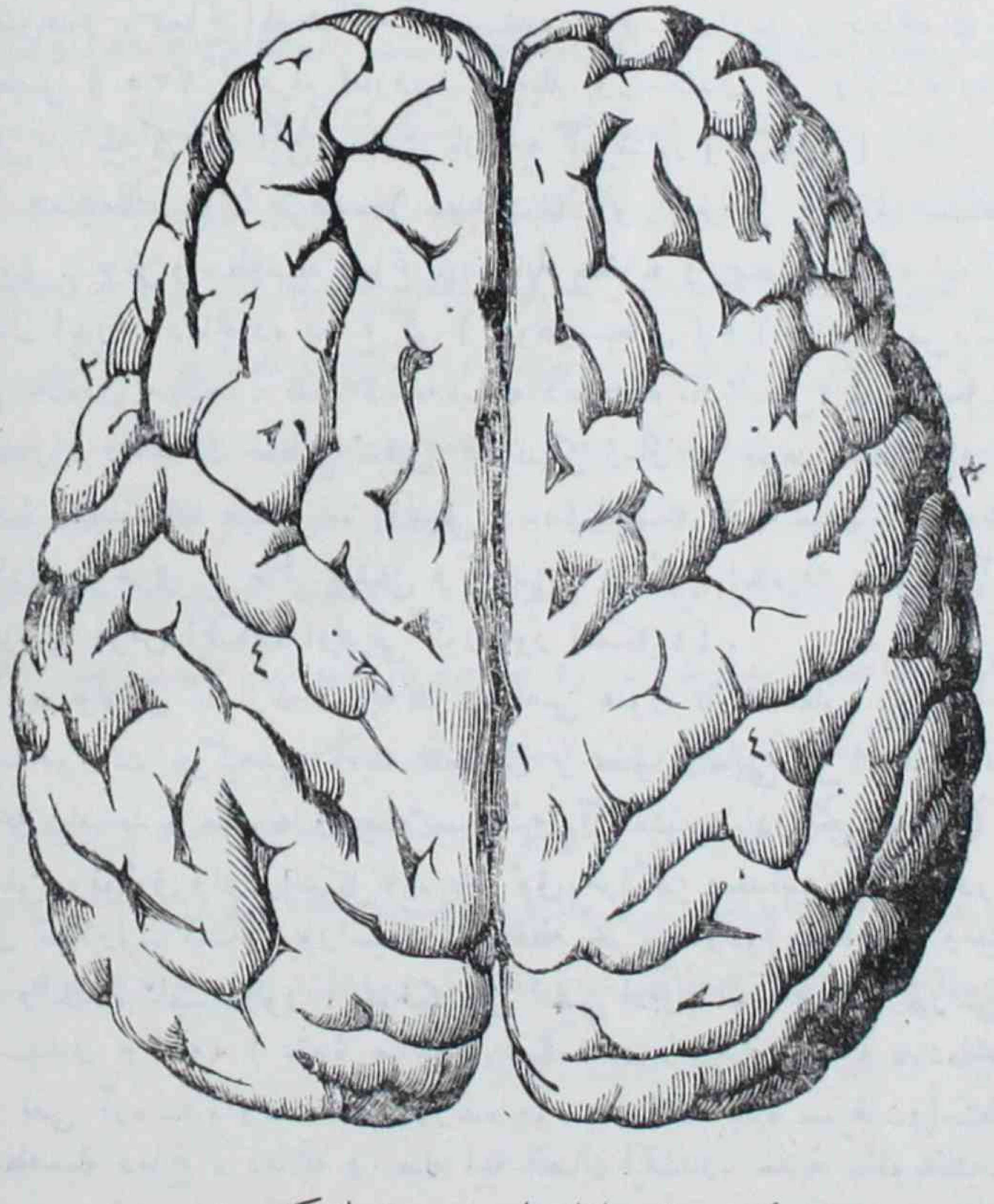

[شکل ١] دماغك اوست یوزینك کورونشی

(قارارتیلی یرلر تعاریجی، بیاض یرلر تلافیفی کوستریر) ١،١ شق متوسط کبیر . — ٢ رولاندو شقنك آشاغی اوجی . — ٣ سیلویوس شقنك نهایتی . — ٤ ، ٤ تلافیف خلفیه

جانبی ایکی نصف کره‌یه آیریلمشدر . نصف کره‌لر بربرلریله (جسم ثفنی) دینیلن برکوپری ایله اتصال ایدرلر. هر برنصف کرهٔ دماغ اوزرنده باشلیجه ایکی یاریق واردر. بونلردن (سیلویوس شقی Scissure de Sylvius) دینیلن یاریق ، هر نصف کره‌یی ایکی فصه آییریر . بونلردن اوك طرفده‌کی پارچه‌یه (فص جبهی) کریده‌کی پارچه‌یه‌ده (فص خلفی دینیلیر. (رولاندوشقی Scissure de Rolando) اسمی ویریلن یاریق ایسه ، سیلویوس شقی ایله آیریلان فصلردن اوکده اولانی عموداً ایکی قسمه تقسیم ایدر. بو ایکی یاریغك آره‌لرنده برطاقم یاریقلر داها واردر . بونلرده (تلافیف) نامیله یاد ایدیلیرلر [شکل ١] . جسم ثفنی‌نك آلتنده (سریر بصری) دینیلن ایکی قطعه بولنور. بونلرك وظیفه‌لری هنوز تماماً آکلاشیلامامشدر . بو ایکی قطعه‌یه (سریر بصری) نامی ویریلمه‌سی، کوزه کیدن (عصب بصری) نك منشائنه مجاور بولونمسندن ایلری کلمشدر . عصب بصریلرك تصالب ایتدکلری محل جوارنده (مسافهٔ مثقوبهٔ مربعه) نامی ویریلن دلیکلی یرلر واردرکه بورالردن دماغك طمارلری کیروب چیقارلر. عصب بصری‌نك اوك طرفنه طوغری (عصب شمی) ایله بونك تصالبندن تکون ایدن عقده بولنور . عصب شمی دماغك اوك فصلرینك آلتندن مرور ایده‌رك بورون دلیکلری داخلنه یاییلیر . (بین) ك آرقه طرفنده بر عقده داها واردرکه کوچوك بر فستق قوزاسنه بکزه‌دیکندن (غدهٔ صنوبریه) نامی ویریلمشدر . غدهٔ صنوبریه‌نك وظیفهٔ فیزیولوژیه‌سی ، هنوز آکلاشیله‌مامشدر . وقتیله (ده‌قات) ، بو عقده‌نك (مسکن روح) اولدیغنی ادعا ایتمشدی . دماغ بر بیچاق

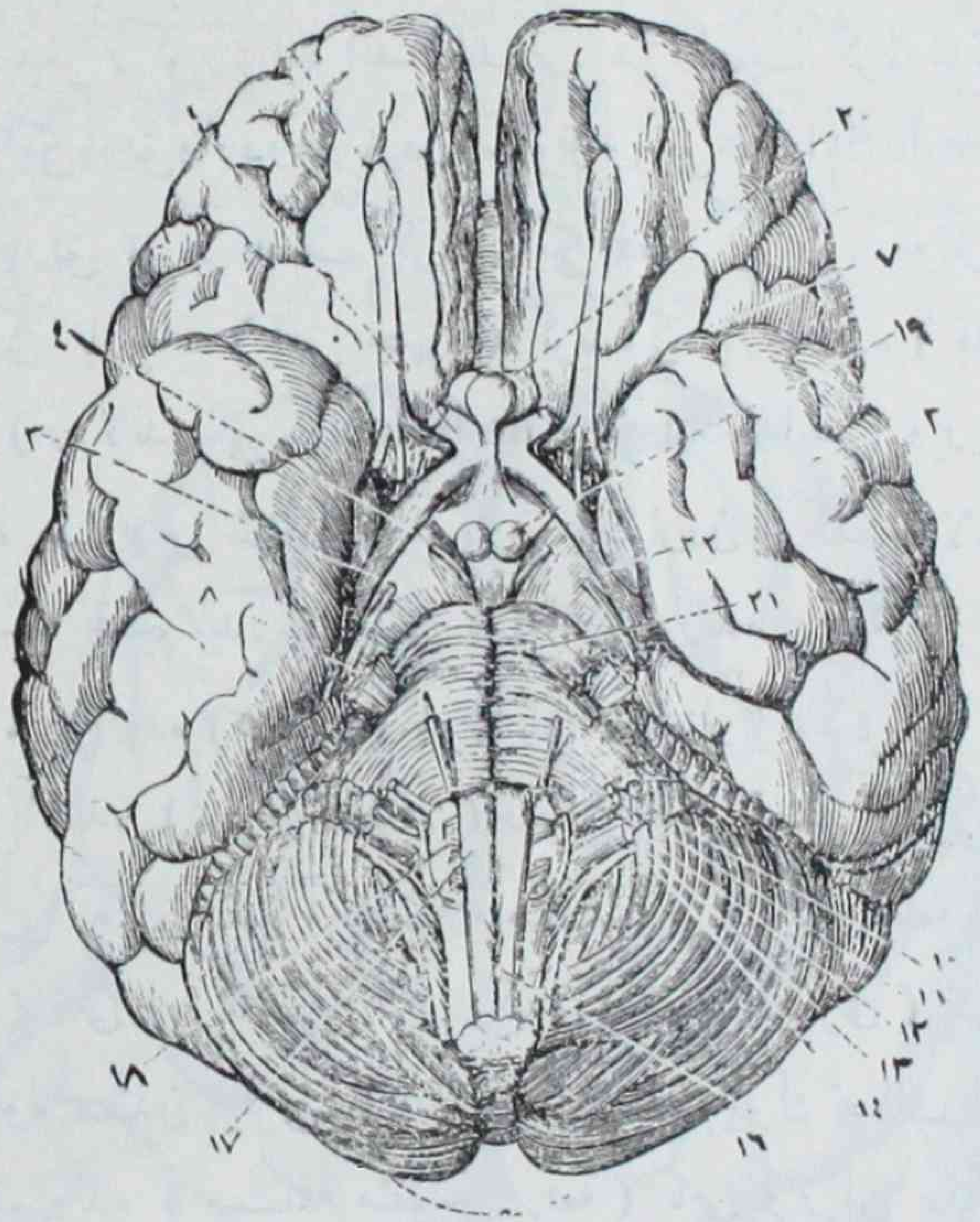

[شكل ٢] دماغك آلت يوزى

١ فص جبهى . — ٢ فص خلفى . — ٣ عصب اشتياق . — ٤ كوز أتلرينى وقاپاغنى حركت ايتديرن عصب . — ٥ دماغچه . — ٦ تصالب عصب بصرى . — ٧ سيلويوس شق . — ٨ عصب توأم ثلاثه . — ٩ عصب محرك وحشئ عين . — ١٠ عصب وجهى . — ١١ عصب سمعى ، ١٣ عصب رئوى . -- ١٤ عصب شوكى (صدا عصبى) . — ١٥ عصب شمى . — ١٦ مخ شوكى — ١٧ بصلهٔ سيسائيه . — ١٨ عصب كبير تحت اللسانى (تاد عصبى) . — ١٩ حدبهٔ حليميه‌لر — ٢٠ جسم نخامى — ٢١ حدبهٔ حلقويه . — ٢٢ جذر عصب بصرى .

ايله كسيليرسه يكديكرينه برر دليك ايله متصل بر طاقم قوووقلر كورولور. بونلره علم تشريحده (بطينات دماغيه) دينيلمكده‌در .

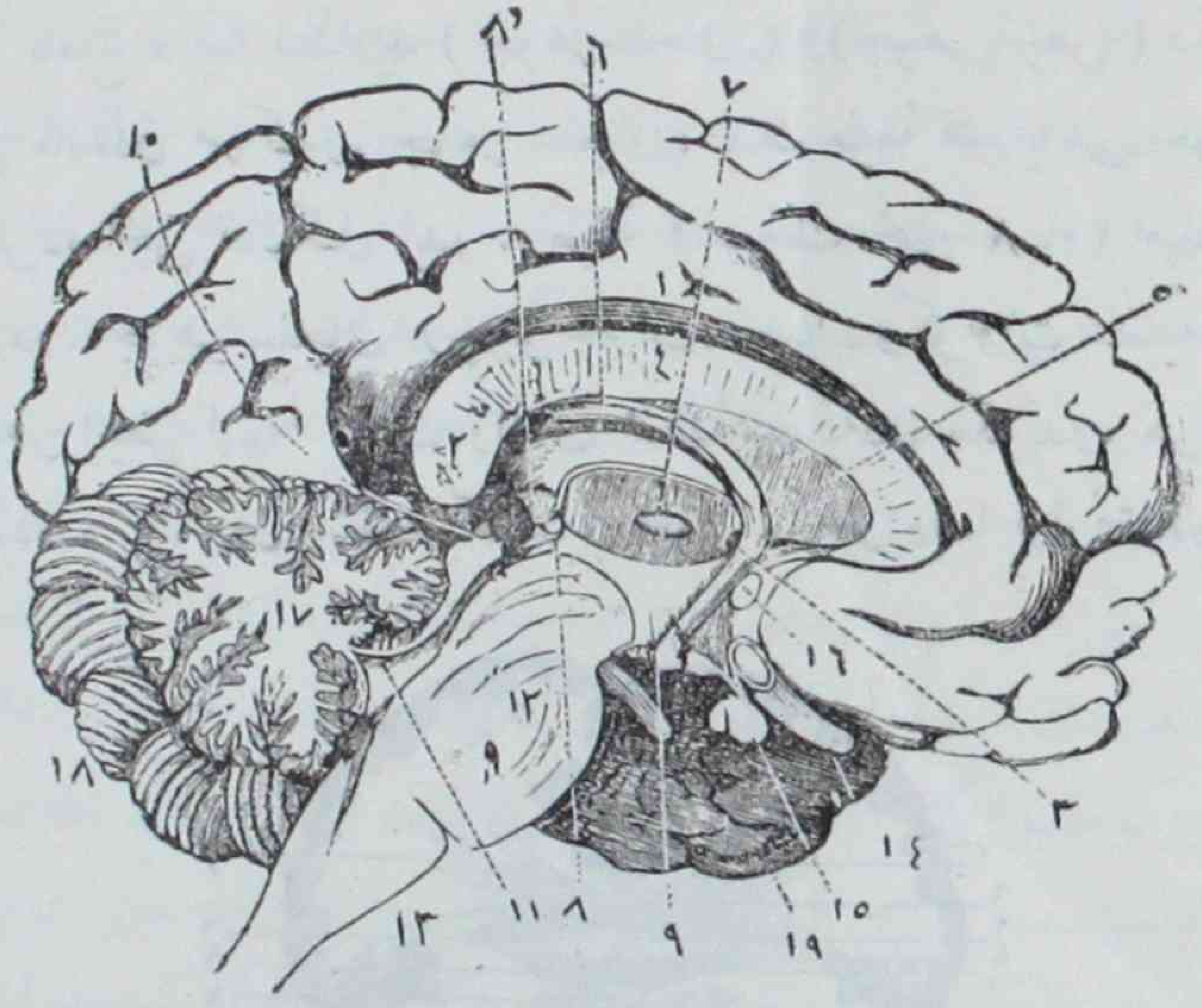

[شكل ٣] دماغك اوكدن آرقه‌يه اورته‌دن مقطعى

١ جسم ثفنى‌نك اوستنى قاپلايان بويوك تلفيف . — ٢ جسم ثفنى‌نك آرقه ‌وجى . — ٣ يان بطينلرى اوچونجى بطين ايله اشتراك ايتديرن فرجه . — ٤ جسم ثفنى‌نك اورته‌سى . — ٥ يان بطينلرى آييران بولمه . — ٦ يان بطينلرى اوچونجى بطيندن آييران بولمه . — ٧ اوچونجى بطين . — اوچونجى ودردنجى بطينلرك فوهۀ اشتراكيه‌سى . — ١٠ حدبيات توأميه . — ١١ دردنجى بطين . — ١٢ حدبهٔ حلقويه . — ١٣ بصلهٔ سيسائيه . — ١٤ عصب بصرى . -- ١٥ جسم نخامى . — ١٧ دماغچه داخلى (شجرهٔ حياتيه) . — ١٨ دماغك آرقه طرفى . — ١٩ مخك فص خلفيسى

هرايكى نصف كرهٔ دماغى خارجاً تدقيق ايديله‌جك اولورسه ، سطحلرنده غايتله قاريشيق بر چوق كيرينتى وچيقينتيلر كورولور .

پیلانقاوی بوکونیولردن عبارت اولان چیقینتیلی قیریشقلقلره (تلافیف)
نامی ویریلدیکی کبی یاریقلرده (تعاریج) اسمیله یاد ایدیلمکده‌در .

دماغ ، بنیه اعتباریله (جوهر سبحانی) و(جوهر ابیض) دنیلن ایکی ماده‌دن مرکبدر. جوهر سنجابی، بینك طبقهٔ قشریه‌سنی جوهر ابیض‌ده ایچنی تشکیل ایدر . طبقهٔ قشریه‌نك ثخنی ۸ـ۱۰ میلمتره قدردر. جوهر سنجابی برچوق حجیرات، حبیبات و کریوات عصبیه‌دن، جوهر ابیض ایسه، انابیت والیاف مختلفهٔ عصبیه‌دن مکوندر. هرایکی قسم‌دده بونلردن باشقه شکلسز برچوق ماده‌لر داها بولونمقده‌در .

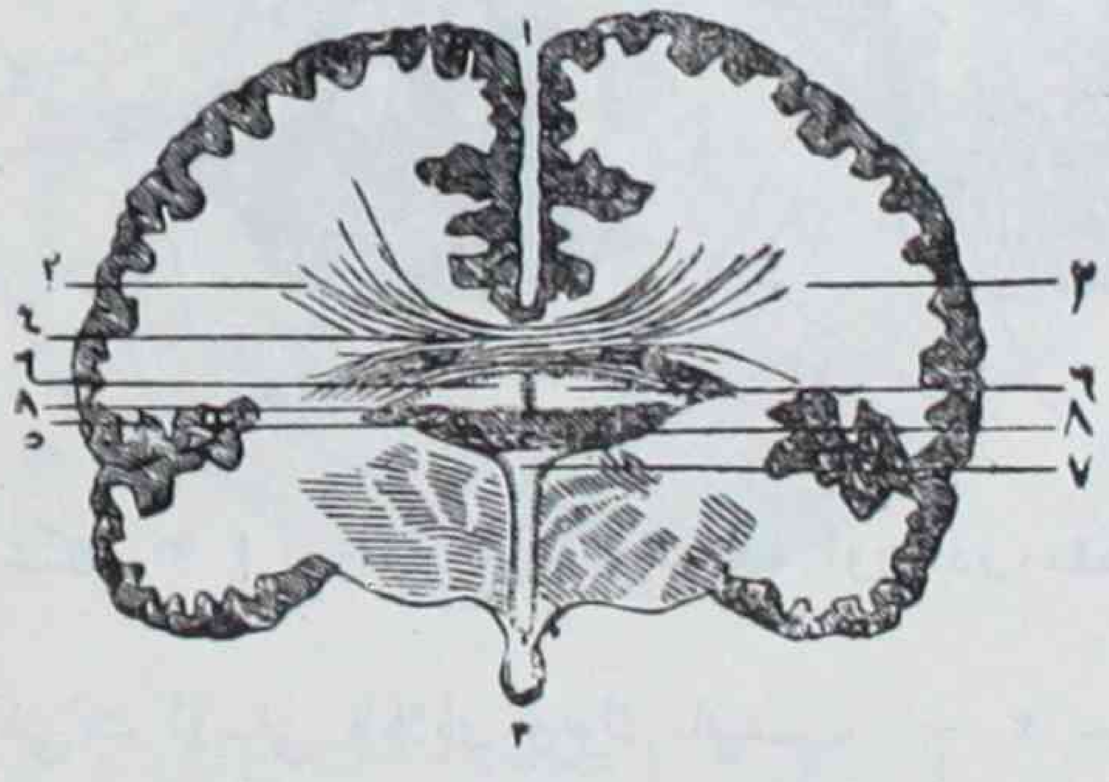

[شکل ٤] دماغك یاتلامه مقطعی

(کولکه یرلر جوهر سنجابی‌یی ، بیاض یرلرده جوهر ابیضی کوستریر)
۱ — شق متوسط کبیر . — ۲ نصف کرهٔ دماغیه‌لرك ایچی . — ۳ جسم نخامی . — ٤ جسم تفنی . — ٦ ، ٦ یان بطینلر . — ۷ اوچونجی بطین ۸ ، ۸ اوچونجی بطینی یان بطینلردن آییران پرده

دماغك تحلیلات کیمویه‌سنه‌کلنجه، بونك صو، مرکبات فوسفوریه ویاغ ایله (دماغین Cerébrine) (ومخاطین) دینیلن مود خصوصیه‌دن مرکب اولدیغی آکلاشیلمشدر . چوجوقلرده صویك مقداری

چوقدر. کنجلرده ایسه ، یاغ ، مرکبات فوسفوریه ودماغین فضله‌در . سن ایلریله‌دکجه (مخاطین) مقدارینك آرتمقده اولدیغی تحقق ایتمشدر.

قفا طاسی کبی ، متین بر محفظه ایچنده صاقلی بولنان بین، آیریجه بربری اوزرینه موضوع اوچ غشا ایله مستوردر. بو غشالره (سحایا) نامی ویریلیر. سحایادن الك اوستده‌کنه (ام‌الصلبه dur-mer) دینیلیر. بو غشا لیفی ، مقاوم وصلبجه‌در. کندیسنه ام‌الصلبه دینیلمه‌سی‌ده بر آز سرت اولمسندن نشأت ایتمشدر . ام‌الصلبه ، شق متوسط درونده بر قیوریتی حاصل ایتمشدر . شکلی اوراغه بکزه‌دیکی ایچون بو قیوریتی‌یه (شول دماغی La faux du cerveau) نامی ویریلمشدر . ام‌الصلبه‌نك ایکنجی بر قیوریمی‌ده دماغی دماغچه‌دن تفریق ودماغچه‌یی بر کوملك کبی احاطه ایدر . بوکاده (دماغچه چادیری) دینیلمشدر . بو قیوریملر بینك اقسام مختلفه‌سنی بربرلرینی تضییق ایتمکدن وبربرلرینه چارپمقدن محافظه ایتمکه خادمدرلر . ام الصلبه‌نك آلتنده غایت اینجه ، شفاف واورومجك آغنه مشابه ایکنجی بر غشا واردرکه بوکاده (غشای عنکبوتی) اسمی ویریلیر. بو غشا، دائما مصلی ودهنی بر مایع ایله مرطوبدر . بونك آلتنده‌کی اوچونجی غشاده (ام‌الرقیقه) نامیله یاد ایدیلیر . بو اوچونجی زار ، دماغك تعاریج وتلافیفلرینی کاملاً ستر ایدر. (ام‌الرقیقه) غایتله اینجه برچوق طمارلری حاویدر. بوطمارلر دماغك طبقات علویه‌سنه نفوذ ایدرلر .

ایشته مادیون طرفندن بالجمله ملکات عقلیه‌نك منشأ ومرکزی عد ایدیلن دماغك بنیهٔ تشریحیه‌سی بوندن عبارتدر .

*
* *

مادیون ، بالجمله ملکات حسیه وعقلیه‌نك منشائی جملهٔ عصبیه

اولدیغی حقندهکی ادعالرینی بعضی اساسلره استناد ایتدیرمشلردر : دینیلیورکه کندیلرنده الك ابتدائی بر حالده جملهٔ عصبیه حزمهلری بولنان ابتدائی حیوانلرده حساسیتكده ایلك شعاعلری سچیله بیلمکدهدر . سلسلهٔ حیواناتده یوقاری طوغرو چیقدقچه ، جملهٔ عصبیهنك تکاملیله متناسب اولهرق ، حساسیت وقابلیت ادراكده انکشاف ایتمکده اولدیغی کورولیور . منظومهٔ عصبیهسی الك مکمل بولنان انسانده ایسه ، ملکات عقلیه ، الك متکامل برشکل عرض ایتمکدهدر . معمافیه ، انسانده ملکات ذهنیهنك منظومهٔعصبیهنك انکشاف ونشو ونماسیله متناسب اولدیغی محققدر . دماغلری هنوز لایقیله نمالانمهمش اولان چوجوقلرده ملکات عقلیهده ابتدائی بر حالده بولونیور . چوجوق بویودکجه فعالیت ذهنیهسیده عینی نسبت دائرهسنده انکشاف ایدییور. دماغی بعض خستهلقلر، بلاهت، جنت کبی روحی نقصانلری انتاج ایدییور . بوتون بو حالات ایسه ، شؤنات روحیه دینیلن حادثهلرك منشأئی دماغ وجملهٔ عصبیه اولدیغنی کوسترمکدهدر .

ایشته بوکبی ملاحظهلره استناداًدرکه اکا برمادیوندن (بروسسه Broussais) ، « انساندهکی (أنا) دماغدر. تفکر وبوتون شؤنات احتسانسیه ، شؤنات عزیزیه ، شؤنات ذکائیه مادهٔ دماغیهنك تنبهندن عبارتدر . الم ، مسرت ، حفظ ، تخیل ، محاکمه ، مقایسه ، تعیین ، آرزو ، هیجان ، بوتون بو شیلر ، مادهنك (تکاثفندن) باشقه برشی دکلدر . حتی تفکر بیله تکاثفدر . خلاصه ، روح حال فعالیتده دماغ دیمکدر » ، حکمنی ویرمکده تردد ایتمهمشدر . (مویناق) ده عینی قناعتی : « دماغ ، تفکر ودیکر بوتون ملکات

عقلیهنك مکان ومنبعیدر» ، جملهسیله اجمال ایتمشدر . (توتله Tuttle)، « دماغ سایهسندهدرکه جماددن روحه ارتقا ایدییورز » سوزلریله دماغك حجمی ، شکلی ، نماسی ، نسجی وصورت تشکلی ایله ملکات عقلیه وروحیهنك وسعت وقوتی آرهسنده اساسلی بر ارتباط ومناسبت کورنلرك افکارینه ترجمان اولمشدر. (مویناق) ، « عضویت دماغیهنك اختلالی ، تفکر وسائر ملکات عقلیهنك اختلالنی داعی اولور » حکمیله بو قناعتی تأییده چالیشمش ، حیات ذهنیه تجلیاتنك منحصراً عضوی وفیزیولوژی بر ماهیتده اولدیغنی کوسترمك ایستهمشدر . مادیوندن مشهور (قارل فوغت Carle vogt) لكده عینی قناعتی ، « قاره جکر ایله صفرا آرهسنده نه مناسبت وارسه ، دماغ ایله تفکر آرهسندهده او مناسبت واردر » ، افادهسیله خلاصه ایتمش اولدیغی کورولیور . عینی زمانده فلسفه ایلهده اشتغال ایتمش اولان فرانسه اطباسندن (قابانیس Cabanis) ، قارل فوغتك شو افادهسنی « معده وباغیرصاقلر ، فعل هضمه ، قاره جکر صفرا افراغنه مخصوص بر ر عضو اولدقلری کبی دماغیده تفکر حصوله کتیرمکه مخصوص برجهاز تلقی ایتملی یز » ، یولنده تشریح ایتمکدهدر .

فقط ، تفکرك بوصورتله ایضاحنی یعنی قاندن بوبرکلرك اوره ، قاره جکرك صفرا افراز ایتملری کبی دماغكده فکر وسائر ملکات ذهنیهیی افرازایلدیکی ادعاسنی ، بالذات مادیون بیله کولنج بولمشلردر. بونك ایچوندرکه (موله شوت Moleschott)ك ، « تفکر مادهنك بر حرکتیدر» دیهرك بو کولنج ادعایی تعدیله چالیشمش اولدیغی کورولیور. مادیه مذهبنك ائمهسندن صاییلان (لوئی بوخنهر Luis Buchner)ده اکثر مادیون طرفندن مدافعه ایدیلن بوطرز ایضاحك توحاف برشی

اولدیغنك فرقنه وارمش ، تفکر وملکات عقلیه‌یی دماغی ترکیب ایدن جواهرك حرکات وفعالیتلرندن ویا امتزاجلرندن عبارت عد ایلمشدر . (بوخنه‌ر) ، مسئله‌یی شوصورتله تصویر ایدییور : «ضیا ، اهتزازات اثیریه‌نك بر شکلی ، عضلاتك تقلصی الیاف عضلیه‌یه مخصوص بر نوع حرکتك مولودی اولدیغی کبی تفکر وسائرملکات عقلیه‌ده طبیعتك حرکت عمومیه‌سنك مراکز عصبیه‌نك جواهر مادیه‌سنه مخصوص بر شکل خصوصیسی کبی تلقی ایدیلملی‌در . تفکر ، بالذات ماده دکلدر. فقط مادی‌در. یعنی قوتك ماده ایله اتحادی کبی ؛ متحد بولوندوغی برهیولای مادی‌نك تجلیاتندندر. تعبیر دیکرله تفکر ، خصوصی بر ماده‌نك کندیسندن آیریلمه‌سی ممکن اولمیان خصوصی بر تظاهری ، خصوصی بر تجلیسی‌در . (فکر Lapnsée) و (امتداد L'étendue) عین برماده‌نك ایکی کیفیتی، ایکی (تطوری Modalité)در.

مادیونك مذهبلرینی تأیید وبر روح بولونمادیغنی اثبات ایچون ، تشریح وفیزیولوژی عالملرینك تجربه‌لرندن مهارتکارانه برصورتده استفاده‌یه چالیشمش اولدقلری کورولیور . مادیون ، بو تجربه‌لره استناداً ملکات عقلیه‌نك وسعت وقوتی ، دماغك حجمی ، نسجی ترکیب کیمیویسی وتلافیفك کثرتی ایله متناسب اولدیغنی ادعا ایدیور وبوکا ابتناءً روحك حال فعالیتده بولنان دماغدن باشقه برشی اولمدیغی نتیجه‌سنی چیقاریورلر . شمدی تشریح وفیزیولوژی عالملرینك دماغ وجملهٔ عصبیه حقنده ویردکلری معلوماتله تشریح وفیزیولوژی عالملرینك تجربه‌لرینی ومادیونك بونلردن ناصل استفاده ایتمکده اولدقلرینی آکلایه‌لم : اولجه کورولدیکی اوزره انسانده‌کی هرایکی نصف کرهٔ دماغ ، لیفی برجوهر ابیضدن عبارت بر نوهٔ مرکزیه ایله بونی

هرطرفدن احاطه ایدن جحروی بر طبقهٔ سنجابیه‌دن عبارتدر . مادهٔ سنجابیه‌ده برطاقم تلافیف وتلاریج کورولمکده‌در . مادیون، ادراك، حافظ ، اراده محاکمه .... کبی بالجمله ملکات عقلیه‌نك مکان ومنبعی طبقهٔ سنجابیه اولدیغی ادعا ایتدکلرندن ، طبقهٔ قشریه‌یه پك زیاده اهمیت ویرمش ، تلافیف وتعاریجك کثرتی ملکات عقلیه‌نك شدتیله متناسب کورمشلردر . دینیلیورکه ، حیوانات وتشریح عالملرینك تجربه‌لریله ثابت اولدیغی وجهله حیوانات سفلیه‌نك دماغلرنده تلافیف پك آزدر . سلسلهٔ حیواناتده یوقاری طوغرو چیقلدقجه ؛ عضویتك تکاملی نسبتنده ؛ تلافیف دماغیه‌لرك‌ده آرتدیغی کورولمکده‌در . انسانلرده ایسه تلافیفك کثرتی حد اعظمی‌ده‌در . مقایسه‌لی تشریح علمی کوستریورکه (اوئیستی Ouisti) و (له‌موریه‌ن Lémurien) کبی حیوانلرك دماغلری دوم دوزدر. (اورنیتورینك Ornithorinque) ایله حیوانات قاضمه‌نك‌ده تلافیف دماغیه‌لری یوق کبی‌در . آکل اللحوم حیوانلرله طیور و مایمونلرده تلافیف بالعکس فضله‌جه‌در . حتی هنوز رحم مادرده بولنان جنینك بیله دماغی تعاریج و تلافیفدن بالکلیه محرومدر . جنینده تلافیف وتعاریج آنجق یدنجی وسکزنجی آیلر آره‌سنده بلیرمکده‌در . دیمك اولیورکه تعاریج وتلافیف دماغیه‌نك عدد وکثرتی ، ملکات عقلیه ایله متناسب بولونمقده‌در . (تیه‌دمان Tiedemnn) ك کوستردیکی کبی ، انساندن صوکره ، ملکات دماغیه‌جه اك متکامل اولان (اورانغ — اوتانغ orang - outang) و (شیمپانزه chimpanzé) مایمونلرینك دماغلرنده‌کی تلافیفده دیکر حیوانلردن فضله‌در . فی الحقیقه ، انسانلرده اولدیغی کبی بو ایکی نوع مایمونك‌ده دماغلرینك (فص

متوسط) لرنده برطاقم تلافيف واردر . حالبوكه ديكر نوع مايمونلرله سائر بوتون حيوانلرك بوفصلرى تلافيفدن بالكليه محروم واملس بولونيورلر . حتى سلسلهٔ حيوانده ملكات ذهنيه تلافيفك يالكز عدديله دكل عدم انتظاميله‌ده متناسب اولديغى كورولیور . دماغده‌كى چيزكيلرك شكلى ايله ديكر فصلر اوزرينه آيريلانلرك اشكالى، تفكر نه قدر قوتلى ايسه اودرجه غير منتظم وقاريشيق اولديغى آكلاشيليور. مثلا فوق باليقلرى ، فيللر ، آتلر ، ردن كيكلرى ، قويونلر ، صغيرلر، يونس باليقلرى كبى مجتمعاً ياشايان حيوانلرده تلافيف، حيوانات سائره‌دن زياده بر عدم انتظام عرض ايتمكده‌در .

انسانلرله مايمونلرك دماغلرى آره‌سنده برمشابهت بولونمقله برابر، (فص جبهى) دن (فص صدغى) يه طوغرى اوزايان ايكى تلافيف يالكز انسانلره مخصوصدر . مايمونلرده بوايكى تلافيف يوقدر . بوايكى نوع دماغى بربرلرندن آييران باشليجه فرق ده بودر . بوتون بوتجربه‌لره استناد ايدن (واغنه‌ر wagner) ديوركه: «عروق بشريه ايله انواع حيواناتده ذكانك يوكسكلكى ، تعاريجك كيرينتيلرينك چوقلغى ، درينلكى ، تشعباتى ، عدد انتظام وتناظرلرى متناسبدر . سن كماله كلن انسانلرك دماغنده واضحاً كورولن خطوط، چوجوقلرده مشاهده اولنه‌ميور . (بتهوفن Beethoven) ك دماغنده‌كى تعاريج، درينلك وعدد اعتباريله على العاده دماغلردن پك زياده فرقلى بولونيوردى . كرچه ، اشك، قويون ، اوكوز كبى حماقتلريله مشهور بويوك حيوانلرك دماغلرنده‌كى تلافيفك عددى كوپك ، كدى ، قوندوز مثللى ذكى حيوانلردن زياده ايسه‌ده ، دماغلرك حجملرى ايله تلافيفك عددلرى آره‌سنده‌كى نسبت دوشونيلورسه، ايكنجيلرده‌كى

تلافيفك داها فضله اولديغى آكلاشيلور . عالم وذكى آدملرله عمله وغبى انسانلرك دماغلرى بيله تعاريج وتلافيف اعتباريله بربرلرندن فرقلى در. اولكيلرده تلافيف وتعاريج زياده اولديغى حالده ايكنجيلرده بالنسبه داها آزدر . تجربه كوستريوركه مساعئ عقليه ايله دماغك بالخاصه اوك طرفنده‌كى تلافيف زياده نشو ونما بوليور . بوتون بونلر اثبات ايديوركه ، انسان ده داخل اولديغى حالده، سلسلهٔ حيواناتده ملكات ذهنيه تجلياتى ، دماغده‌كى تلافيف ايله علاقه‌دار بولونمقده‌در . اوحالده انسانلرده‌ده ملكات عقليه‌نك منشائى ، دماغدر . انسان‌ده آيرى بر روح يوقدر .

ماديون ، روحك ، آيرى بر موجود اولميوب فعاليت دماغيه‌دن عبارت بولونديغنه برده ملكات عقليه ايله دماغك حجم ووزنى آره‌سنده‌كى صيقى مناسبتله استدلال ايديورلر . دينيليوركه: على العموم حيوانلرده دماغك درجهٔ نشو ونما و مكمليتنك درجهٔ ذكا ايله متناسب اولديغى كورولیور . مقايسه‌لى تشريح علمى ابتدائى حيوانلردن انسانلره وارنجه‌يه قدر سلسلهٔ حيواناتده دماغك حجم وتركيب ماديسينك آثار ذكائيه‌نك قوتى ايله متزايداً متناسب اولديغنى اثبات ايتمكده‌در . دماغسز حيوانلر ، بوسلسله‌نك مبدئنى، دماغى اك بويوك اولان انسان‌ده منتهاسنى تشكيل ايديور . مثلا بالقلرك ، ضابيه‌لرك وقاضمه صنفنه منسوب حيوانلردن طاوشانلرك استيعاب قحفيلرى ثقلت بدنيه‌لرينه نسبتله آز اولديغى كبى ذكالرى‌ده اونسبتده آزدر. حالبوكه ينه قاضمه‌لردن اولان فاره‌لرده ثقلت دماغ، نسبتاً فضله‌جه‌در. مع مافيه سلسلهٔ حيواناتده مدار مقايسه دماغك وزنى مطلق دكل بلكه هر حيوانك كندى جسدينه نسبتله اولان وزن اضافيسى در.

فی‌الحقیقه ، بر فیلك ، بر هیپوپوتامك دماغلرینك وزنلری کنج بر انسانك دماغنك وزنندن فضله‌در . فقط ، بوفضله‌لق هیچ بر وقت فیللرله هیپوپوتاملرده ذکانك انسانلردن فضله اولمسنی ایجاب ایتمز . چونکه بونلرده وزن دماغینك ثقلت بدنیه‌لرینه نسبتی دائما انسانك دماغنك ثقلت بدنیه‌سنه نسبتندن دوندر .

حیوانات آره‌سنده دماغلری اك بویوك اولانلر یونس بالیغی ، فیل وبالینادر . حالبوکه بونلرك وزن دماغیلرینك ثقلت بدنیه‌لرینه نسبتی انساندن پك آزدر . انسانلرده دماغك وزن وسطیسنك ثقلت بدنیه‌یه نسبتی ($\frac{١}{٥٠}$) ایله ($\frac{١}{٣٥}$) آره‌سنده تحلف ایتدیکی حالده بونسبت یونس بالغنده ($\frac{١}{١٠٠}$) ،فیللرده ($\frac{٥}{١٠٠٠}$)، بالیناده ($\frac{٣}{١٠٠٠}$) قدردر . نسبت اعتباریله انسانلردن صوکره دماغلری اك آغیر کلن حیوانلر قوشلرله مایمونلردر .

خلاصه سلسلهٔ حیواناتده حجم ووزن اعتباریله اك بویوك واك آغیر دماغ انسانلرك دماغی‌در . کندی آره‌لرنده انسانلره کلنجه بونلرده‌ده دماغ چوجوق واختیارلرده کنجلردن داها خفیف وداها کوچوکدر . چوجوقلرده ذکانك انکشافی دماغك نشوونماسیله متناسب اولدیغی کورولمکده‌در . عروق عالیه‌ده دماغك وزن وسطیسی اوچ بچق لبوره یعنی (١٥٠٠) غرامدر . حالبوکه زنجیلرده بونسبت (١٢٣٠-١٣٠٠) غرام آره‌سنده‌در . دماغلرینك ثقلتی (١٥٠) غرامدن آشاغی اولان انسانلرده تجلیات عالیه پك دوندر . دماغلری وزن وسطیی کچن انسانلر ایسه اعاظم مرتبه‌سنه اعتلا ایتمشلردر [١] .

[١] بو ادعا مشهور ذواتدن بعضیلرینك بعدالوفات دماغلری وزن ایدیله‌رك

بوتون بونلر ، ملکات ذهنیه ایله دماغ آره‌سنده صیقی بر مناسبت بولوندیغنی کوستردیکی کبی دوحك ، حال فعالیتده بولنان دماغدن عبارت اولدیغی ادعاسنی‌ده تأیید ایدیور . اساساً مستحاثه عالملرینك تجربه ومساعیلری‌ده ، عینی نتیجه‌یی ویرمکده‌در . فی‌الحقیقه مختلف طبقات ارضیه‌ده کشف اولنان مستحاثه‌لرك تدقیقندن حیوانات منقرضه‌نك استیعاب قحفلرینك مقداری ، الیوم موجود وعینی جنسه منسوب حیوانلره نسبتله داها آز تالانمش اولدیغی آکلاشیلمشدر . حتی عینی حال انسانلرده بیله کورلمشدر . (پارس) ك اسکی مزارلقلرندن طوپلانان قحفلرك مقایسه‌سی نتیجه‌سنده استیعاب قحفك عصردن عصره تزاید ایتدیکی تبین ایتمشدر .

اقوام موجوده آره‌سنده یاپیلان مقایسه‌لر بیله عینی نتیجه‌یی ویرمکده‌در . مثلا بر آوروپالی‌نك حجم دماغیسی بر زنجی‌دن داها فضله‌در . بوندن آکلاشیلیورکه ، حجم دماغ ، تعلیم وتربیه وعلوم ومعارفك درجهٔ ترقیسی ایله متناسباً آرتیور . حتی ، تضییق ، اضطراب وآلام معنویه ، دماغك نشوونماسنه مانع اولیور . آمریقاده‌کی اسیر زنجیلرله حر زنجیلر آره‌سنده یاپیلان مقایسه نتیجه‌سنده اسیر زنجیلرده ذکانك ودماغك داها ضعیف

استحصال ایدیلن نتایجه استناداً ایلری سورولمکده‌در . فی‌الحقیقه اعاظمدن بعضلرینك دماغلری وزن اولنه‌رق آتیده‌کی رقملر استحصال ایدیلمشدر :

		غرام			
کوویه	علوم طبیعیه عالملرندن	١٨٣٠	٦٣	سن	وفات
شیللەر	آلمان شاعر اشهری	١٧٨٥	٤٦	»	»
بایرون	انکلیز «	١٨٠٧	٣٦	»	»
غودسیر	علم تشریح متخصصی	١٦٣٠	٥٣	»	»
آبرقومبی	فیزیولوژی عالمی	١٧٨٥	٦٤	»	»

اولدیغنی تعین ایتمشدر . ایشته بو تجربه‌لرده شئونات ذهنیه‌نك منحصراً
دماغه عائد اولدیغنی و انسانلرده عضویتدن آیری بر روح بولونمدیغنی
واضحاً کوستریبور .

مادیونك دیکر بر دلیلی ده (فلوران‌س) ، (پول بەر) و (برون
سەقار) کبی فیزیولوژی عالملرینك دماغ اوزرنده اجرا ایله‌دکلری
تجربه‌لردر . مادیون ، بو تجربه‌لری روحك عدم وجودینه قطعی بر
دلیل تلقی ایتمشلردر . (فلورانس Flourens) ، پك مشهور اولان
بو تجربه‌لرینی طاووقلر اوزرنده یاپمش و پك غریب حالاتك شاهدی
اولمشدر . شویله‌که ، بر طاووق آله‌رق ، کمال اعتنا ایله قفا طاسنی
آچمش ، دماغچه ایله بصله‌یه اصلا دوقونمقسزین نصف کرهٔ دماغیلرینی
چیقارمشدر . بو حالده طاووق ینه یاشامغه دوام ایتمش ایسه‌ده دالغین
و بی ادراك بر حالده قالدیغنی کورولمشدر .

بینی چیقاریلان بو طاووغك اوکنه صو و حبوبات قونولدیغی حالده
کندی کندینه بونلری ایچمك و یمك ایچون هیچ بر میل و حرکتی
کورولمه‌مشدر . فقط یم و صو آغزینه قونولدیغی زمان ایچمش و یمشدر .
دماغسز طاووغك تنفس ، دوران ، هضم کبی افعال عضویه‌سی صورت
طبیعیه‌ده دوام ایتمکده اولدیغنی تبین ایتمشدر . حتی حیوان صنعی بر
صورتده تغدیه ایدلمك شرطیله بر سنه‌دن زیاده یاشایه بیلمشدر .
بو طاووق ، کوز و قولاقلرینك موجودیتنه رغماً ، نه کوره بیلیور
نه‌ده ایشیده بیلیوردی . فقط بر درجه‌یه قدر ، غیر ارادی بر صورتده
حرکت ایده‌بیلیوردی . مع مافیه آجیغی طویبور . و طویدیغنی ده
اظهار ایتدیکی حرکتله کوستریبوردی .

(پول بەر) ایسه تجربه‌سنی کوورجینلر اوزرنده یاپمشدر : بش

آلتی کوورجینك دماغلرینك آلن جهتنده‌کی فصلرینی چیقاردقدن
صکره بونلری اوزرنده صو و حبوبات بولنان بر ماصه اوزرینه قویمش .
فقط ، بی ادراك بر حالده بولنان حیوانلرك کندی کندیلرینه بونلری
ییوب ایچمك کبی بر حرکت اظهار ایده‌مدکلرینی کورمشدر . (پول بەر) ،
بونلردن بعضیلرینی صنعی بر صورتده بسله‌مش ، بعضیلرینی‌ده کندی
حاللرنده براقمشدر . بسلننلر ؛ مؤثرات خارجیه‌یه قارشی حس سز
اوله‌رق ؛ یاشایه بیلمشلردر . بسله‌نیلمه‌ینلر ایسه ، غدالری اوکلرنده
اولدیغی حالده ییمکی بیله‌میه‌رك آچلقدن تلف اولمشلردر .

(فلورانس) دیکر بر تجربه‌سنده دماغی یرنده براقه‌رق . دماغچه‌یی
چیقارمش ، بو دفعه‌ده باشقه حالاتك شاهدی اولمشدر . بو تجربه‌یی ده
بر کوپك اوزرنده یاپمشدر . کوپکك نصف کرهٔ دماغیلریله بصله‌سنه
طوقونمقسزین یالکز دماغچه‌سنی چیقارمش ، حیوانك بو حالده حافظه‌سنی ،
حساسیتنی ، اراده‌سنی محافظه ایده‌رك یاشایه بیلدیکنی فقط ، آهنك
حرکات و موازنهٔ بدنیه‌سنی غائب ایلدیکنی کورمشدر .

(فلورانس) بو تجربه‌سی ایله دماغچه‌نك کرك اختیاری و کرك غیر
اختیاری حرکاتی تنظیم و تقویه ایتمکه مخصوص بر عضو اولدیغی
آکلاشیلمشدر . بالآخره بو تجربه‌لر داها ایلری کوتورلمش ، بعض
حیوانلرده ، ئولدیرلمکسزین ، نصف کرهٔ دماغیه ایله دماغچه و بصله‌نك
کاملاً چیقاریله بیله‌جکی آکلاشیلمشدر . فقط بو حال ، عمومی دکلدر .
ممه‌لی حیوانلرله قوشلرك و قانی صیجاق اولان بوتون حیوانلرك ،
بینلری کاملاً چیقاریلدیغی تقدیرده درحال تلف اولدقلری کورولمشدر .
حالبوکه ، قوربغه ، قاپلومبغه ، کرتنکله و سمندر کبی حیوانلرك
بالعکس بین سز اوله‌رق یاشایه بیلدکلری تحقق ایتمشدر .

ماته‌ریالیستلرك اك طاشقینلرندن اولان (بوخنه‌ر)، بوتجربه‌لردن بحث ایدرکن: «تشریح علماسنك بچاقلری روحی پارچه پارچه چیقاریرکن، روح ایله دماغك اتحاد تاملرینه وعینیتلرینه داها باشقه دلیل آرامغه لزوم وارمیدر؟» دیه‌رك متهکمانه بر افاده ایله مادیونك قناعتلرینه ترجمان اولمشدر. مادیون بوتون بو دلیللری ایله انسانده حیوانلردن فضله برشی اولمدیغنی، هرایکیسنده‌ده آنجق مزاج جسمانی بولوندیغنی اثباته چالیشمشلردر. خلاصه، بونلره کوره انسان ایله حیوان، ماهیتاً دکل، درجه اعتباریله فرقلیدر. بناءً علیه انسانده عضویت خارجنده بر موجودیت یعنی بر روح یوقدر.

مادیون، روحك انکارینی، برده دماغده حاصل اولان هرهانکی بر تغیر وفسادك متقابلاً روحده‌ده بر تغیری ایجاب ایتمکده اولدیغی حقنده‌کی تجربه‌لرله تأییده چالیشمشلردر. دینیلیورکه: امراض عقلیه‌نك، بعض آفت دماغیه ایله علاقه‌دار اولدقلری محققدر. بو خصوصده (رومن فیشر Romain ficher) ك ویردیکی معلوماته کوره، (٣١٨) مجنون قاداوراسی اوزرنده یاپیلان عملیات تشریحیه نتیجه‌سنده بونلردن (٢٨١) ینك دماغ وسحایالرنده بر مرض فساد وتغیر کورلمشدر. متباقی (٣٨) قاداورادن (٣٢) سنك دماغ وسحایاسنده مرضی برفساد وتغیر کوریله‌مه‌مش، بشنده ایسه هیچ بر تحول مشاهده اولونه‌مامشدر. دماغی آفتلرك بعضاً ملکات عقلیه‌ده حیرت بخش تأثیرات یابدقلری کورولمشدر. مثلا باشندن آغیرجه مجروح اولان بر آدم (لوندره) ده (سن طوماس Saint - Thomas) خسته‌خانه‌سنده تداوی ایدیلدکدن صوکره اوتوز سنه انکلتره‌ده اقامتی نتیجه‌سنده اونوتمش اولدیغی برلسانله تکرار قونوشمغه باشلادیغی حیرتله مشاهده اولونمشدر.

هرایکی نصف کرهٔ دماغی‌ده حاصل اولان بر فساد، بایغینلغه، خفت عقلیه‌یه حتی حماقت تامه‌یه سببیت ویرمکده‌در. (دماغ شوکی Encephalo - rachidien) مایعنك فضله‌جه آرتمه‌سی ضعفیت عقلیه‌یی وحتی آبداللغی انتاج ایتمکده‌در. دماغده‌کی اوعیهٔ دمویه‌دن برینك پارچالانمسی وقانك دماغ ایچنه سیلانی (سکتهٔ دماغی Apoplexie) دینیلن حال مرضی‌یی تولید ایلمکده‌در. شعورك ضیاعی‌ده مرضی برفساد وتغیرك نتیجه‌سی‌در. اوعیهٔ شعریه‌نك امتلاسی وفضله‌جه ترشحندن متحصل التهاب دماغی، هذیان وحمای دماغی‌یی موجب اولمقده‌در. ضربان قلب، غشي انتاج ایده‌جك درجه‌ده ضعیفلادیغی زمان، قان دماغه بالنسبه آز بر مقدارده کیده‌جکندن بو کبی غشی حالی دائما شعورك ضیاعیله مترافق اولمقده، دماغك‌ده موتی انتاج ایتمکده‌در.

ایشته فیزیولوژی فنك کوستردیکی بومثبت نتیجه‌لر، دماغ اولمقسزین تفکرك‌ده بولونه‌مدیغنی دماغ، بنیه وعضویت، اعتباریله نه‌قدر مکمل ایسه تفکرك‌ده او قدر قوتلی اولدیغنی کوستریور. بو ایسه انسانده آیری بر روح بولونمدیغنك پك بدیهی بر برهانی‌در.

مادیونك، افاعیل ذهنیه‌نك صرف دماغی اولدوغنی وآیری برروح بولونمدیغنی اثبات ایچون ایلری سوردکلری اك صوك واك قوتلی دلیللری‌ده، تحول قوا اساسنه مستنددر. دیورلرکه: بوکون فن بزه ماده‌نك لاینقطع یکی وصفلر قازاندیغنی وحرکتك هرنوع قوایه تحول ایلدیکنی کوستریور. موجودات عضویه وحیاتیه‌یی تکوین ایچون برقاچ بسیط عنصرك بربریله پك متحول نسبتلرده امتزاج ایتملری کافی کلیور. کوریورزکه طبیعتده حرکت حرارته، ضیایه، الکتریقه، قوهٔ کیمویه‌یه، قوهٔ حیاتیه‌یه منقلب اولیور. بو، بویله اولنجه دماغده‌ده

حركت تفكره نیچون تحمل ایتمسون ؛ فنك كشفیاتی بو تحولی قبول ایتمكلكمزه پك مساعددر . شو حالده تفكر ، نتیجه اعتباریله آنجق اهتزازات دماغیه‌نك بر تحولی ، حركتك بر طوری‌در . بناءً علیه ، شئونات روحیه ایچون دماغدن باشقه بر مبدئه احتیاج یوقدر .

مادیونك دلیللرینك انتقادی

انسانده بر روح بولوندیغنی انكار و بوتون ملكات عقلیه‌یی افاعیل دماغیه‌یه عطف ایدن مادیونك بو خصوصده سرد ایلدكلری دلیللر باشلیجه شو اوچ اساسه استناد ایدییور :

(١) . — روح كوروله‌مه‌مكده‌در . بناءً علیه انسانده عضویتدن آیری اوله‌رق روح دینیلن بر شی یوقدر .

(٢) . — شئونات ذهنیه و ملكات عقلیه‌نك منشائی دماغدر . دماغك حجم و وزنی ایله تركیب كیمویسنك تجلیات عقلیه ایله متناسب اولمسی بونی اثبات ایدییور . انسان ، دماغی متكامل بر حیواندن باشقه بر شی دكلدر .

(٣) . — فناً ثابت اولدیغی اوزره قوای حكمیه حركته و حركت قوای حكمیه‌یه تحول ایتدیكی كبی دماغك حركت جزء فردیه‌سی‌ده تفكره منقلب اولمقده‌در . تفكر و بوتون شئونات عقلیه ، اهتزازات دماغیه‌نك بر تحولندن ، بر طوروندن عبارتدر . شیمدی بو دلیللری مناقشه ایده‌لم :

برنجی دلیلك هیچ بر شی اثبات ایتمدیكی میدانده‌در . چونكه كوروله‌مك روحك موجودیتنی انكار ایچون هیچ بر وقت بر دلیل

اوله‌مز . هر كس بیلیر كه ، بر تهییج ، بر فكرده كوزله كوروالن شیلردن دكلدر . حالبوكه بونلرك ، موجودیتندن هیچ بر كیمسه شبهه‌یه دوشه‌مز . حتی مادیونك بیله ، بو حادثه‌لرك موجودیتنده شبهه‌لری یوقدر . بونك ایچوندر كه بو كبی شئوناتی اهتزازات عصبیه‌یه عطف ایتمكه مجبور اولمشلردر . هیچ شبهه یوق كه مادیونك بو برنجی دلیللری ، معرفت بشریه‌نك شرائطی حقنده موجود اولان خطاآلود بر فكره استناد ایتمكده‌در . حالبوكه بو فكر ، یعنی حواسك یگانه واسطهٔ معلومات اولدیغی و یا حقیقته وقوفمز آنجق حواس ایله ممكن اوله‌بیله‌جكی ادعاسی باطلدر . چونكه حواس بزه منحصراً كندی احتساساتمزی یعنی كندی معنویتمزك حالاتنی طانیتمقده‌در . دماغمز ، جسممز ، بزه آنجق بر مجموع احساسات كبی معلومدر . بونك حد ذاتنده نه اولدیغی بزم ایچون صورت قطعیه‌ده مجهولدر . چونكه حواس یالكز جواهر ایله بعض شئونی طانیتمقده‌در . حقیقت و ذات اشیا ایسه حواسه محتجب‌در . دیمك كه جسدمزی ذره و یا جزء فردلرك بر سیستمی كبی آكلایشمز آنجق بر فرضیه بر تجریددر . حالبوكه ، شعور بوتون تجلیاتیله بدیهی بر حقیقتدر . بو سببدندر كه وقتیله (ده‌قارت) ؛ حقلی اوله‌رق : (روح ، جسددن داها قولای آكلاشیلیر) حكمنی ویرمشدر .

مادیونك ؛ تجربه ایله معلوم اولمیان شیئك موجود اولمدیغی یولنده‌كی ادعالری هیچ بر وجهله طوغرو دكلدر . مادیون ، بو ادعایه مقابل ، وجودی اولمیان شیء ، حواسك ایریشدیكی شیلردر ؛ دیمش اولسه‌لردی داها حقیقی بر سوز سویله‌مش اولورلردی . جهان جهان اوله‌لی ، هر زمان و هر یرده انسانلر كندیلرنده ماده‌دن باشقه بر ده (شعور نفسی) بولوندیغنی سزمش و اعتراف ایتمشلردر . هر فرد ،

كندنده بويله بر شيئك وجودينى مدركدر . ينه هرفرد ، جسدكى، شخصيت متفكرەمزدن آيرى اولديغنى حس ايتمكدەدر .

ماديون ، تفكر وحيات معنويەنك (روح) ايله ايضاحنى غير علمى كوريور وشعورى دماغله تفسير ايدييورلر . (بروسه) ، انساندەكى (أنا) ، دماغدر ديور . حالبوكه اصل غيرعلمى اولان تفسير ، ماديونك عقل وشعورى دماغ عد ايتملرى‌در . چونكه علم تشريح ، دماغك مادەسنك نەلردن عبارت اولديغنى كوستريور . بيليورزكه دماغ ، مخ ، الياف سنجابيه ، الياف ابيضه ، فوسفورلى شحم ، صو وآلبومين ... كبى موادّدن مركبدر .

بومادەلردن متفكر اولان عجبا ، صومى‌در ؟ فوسفورمى‌در ؟ آلبومين‌ميدر ؟ مولدالحموضه‌مى‌در ؟ خلاصه هانكيسى‌در ؟ اكر تفكر قوتى بسيط بر مجيرەيه ، حقيقى بر آتومه اسناد ايديليرسه ، روحك ابديتنى انكاره هيچ‌ده محل قالماز . چونكه بوصورتده؛ تفكر قوتى ، ماديونه كوره غير قابل محو اولان آتومك مقدراتيله مشترك اولىيور ديمكدر . شايد دماغك هرذرەسنك ؛ احتساسك طبيعتنه كوره ؛ حسه قابليتلى اولديغى ادعا اولنورسه بوتقديردەده (أنا)ده وحدت قالماز . دماغده نه قدر ذرە وارسه انساندەده اوقدر (أنا) بولونمق ايجاب ايدر . حالبوكه انسان، هيچ برزمان كنديسندەمختلف شخصيتلر بولونديغى ظننه دوشمەمشدر .

اساساً هر(ذره Molécule) مختلف ومتنوع امتزاجده برچوق (جزء فرد Atome) لر بيغيننندن عبارتدر. اكر (أنا) دماغ ايسه عجبا بوآتوملردن هانكيسى متفكر (أنا) در . كوروليوركه بويله برفرضيه پك كولنج برنتيجەيه منجر اولىيور. شخص متفكرك ناقابل

اعتراض اولان وحدتى‌ايله عناصر دماغيه‌نك ينه اعتراض قبول ايتمه‌ين تنوع وكثرتى آرەسندەكى شوتضاد ، شعور شخصى‌يى مخ دماغينك برخاصەسى ، بروصفى عد ايتمك فرضيەسنى اساسندن ييقمقدەدر .

هرفرد، اعماق‌وجداننده كندى وحدتنه قائم دكلميدر؟ مفكره، كنديسنى مختلف پارچەلردن مركب برميقانيزما كبى‌مى ويا برموجود بسيطمى كوريور؟ هيچ شبهه‌يوق‌كه فعاليت روحيەنك بوتون‌شئونى، شخصيت انسانيه‌نك وحدتنه شهادت ايتمكدەدر . ئەوەت ، روحى شئون ، متحول، متنوع ومختلف‌در . فقط، هپسى تك بر مدركه‌يه مربوطدر. هرفرد كنديسندەبووحدتى‌طويمقدەدر. انساندەبروحدت اولمسه ايدى ، فعللريمزك ، فكرلريمزك ، آرەلرنده هيچ بر رابطه بولونمز ، عزم ونيتلريمزك هيچ برقيمتى اولمزدى. مادامكه بزده بر (أنا) اولديغى محققدر وبو(أنا)، دماغ دكلدر. اوحالده‌بزده جسددن آيرى بر (روح) بولونديغى تحقق ايتمش اولمزمى ؟

ماديوندن بعضيلرى ، مشكلاتدن قورتولمق ايچون ؛ تفكرى دماغك آيرى آيرى هرذرەسنك دكل‌بلكه هيئت‌عموميه‌سنك بر(افعوله Fonction) سى عد ايتمك ايستەمشلردر . فقط ، دماغك ، هيئت مجموعه‌سى ، بوذرەلردن تشكل ايتمش دكلمى‌در ؟ دماغك ، كنديسنى تركيب ايدن ذرەلرك طبيعتلرينى جامع اولماسى ممكن اولەبيليرمى ؟

فرض ايدلم‌كه دماغك ذرەلرى متفكر دكلدر .. اوحالده دماغده نەقاليرر ؟ ذرەلر متفكر دكلسه بونلرك هيئت مجموعەلرى ناصل متفكر اولەبيلير ؟ ذرەلرك متفكر اولديغى وهيئت مجموعه افعولەسنك بونلرك برمحصلەسى بولونديغى تصور اولنورسه بو تقديردەده ينه هر انسانده

بیکلرجه شخصیت قبول ایتمك ایجاب ایدر . دیمك كه بو فرضیه‌ده چوروكدر .

زمانمزده‌كی مادیون ایسه روحی دماغك افراز ایلدیكی برقوت كبی تلقی ایتمكده‌درلر . بونلر، دماغك هانكی عنصرینك بو حیرت بخش وظیفه‌یی ایفا ایتدیكنی تعیین زحمتنه كیرمكسزین تفكری ، عضو دماغی‌ده مختلف تأثیرات تحتنده وقوعبولان حركاتك هیئت مجموعه‌سنك بر نتیجه‌سی ، بر محصله‌سی عد ایتمك صورتیله بو مهم مسئله‌یی قولایجه حل ایدیویرمشلردر . فقط ، شخصی شعورمزك بذاته متحرك بر ماكنه‌ده وقوع بولان امتزاجلرك نتیجه‌سی اولدیغی حقنده‌كی بوادعا ؛ مع التأسف ؛ ایضاح ایدیله‌مه‌مكده‌در .

حالبوكه ، قوهٔ مفكره‌مزك وحدتی، مادهٔ دماغیه‌نك تفكر افراز ایتدیكی فرضیه‌سنی تملندن ییقیور . فی الحقیقه ، دماغی تشكیل ایدن ماده‌نك ایكی هفته متحدد و عینی ماده اوله‌رق قالمدیغی محققدر . دماغك ماده‌سی‌ده دیكر عضولر كبی ؛ آز چوق اوزون بر مدت ظرفنده؛ تبدل ایتمكده‌در. حالبوكه بوتبدله رغماً شخصیت متفكره‌مز ینه باقی‌در، وحدت وعینیتی ثابتدر . هرانسان چوجوقلنی زماننده اعتباراً (أنا) سنك تبدل ایتمدیكنه قانعدر . هیچ بر كیمسه خطوط وجهه‌سنك ، صاچلرینك حتی سیماسنك تغیرینه رغماً ، كندیسنك ینه اولكی شخصیت اولدیغنده شبهه ایتمز وایده‌مز .

شخصیت جسمانیه‌مان هردقیقه، هرثانیه تحول ایتمكده اولدیغندن ایكی دقیقه اولكی جسد ایكی دقیقه صوكره‌كی جسدك عینی دكلدر . شو سطرلری یازدیغم اثناده دماغمده حركت تولید ایدن عنصر ، بوسطرلر طبع اولوندیغی زمان آرتق وجودمده قالمه‌مشلردر. یرلرینه

دیكرلری كلمشدر . حالبوكه بنم بنلكم باقیدر . اكر ادعا ایدیلدیكی كبی تفكر وتخیل وحافظه دماغك ماده‌سنك افرازاتی اولسه‌یدی ، طبیعی او ماده‌لرله برابر بونلرده زائل اولور وهیچ بر كیمسه بالفرض چوجوقلق زماننك خاطره‌لرینی ، حتی اون اون بش كون اول باشندن كچن وقعه‌لری ذهننده طاشیه‌مزدی . (بوخنه‌ر) ، بوكا جواب اوله‌رق دیوركه : « قفا طاسلری آچیلمش بعضی انسانلر اوزرنده یاپیلان تجربه‌لردن ، دماغلرینك بعض اقسامی ضایع اولان انسانلرده حیاتلرینك بعض سنه‌لرینه عائد خاطره‌لرك كاملاً محواولدیغی تبین ایتمشدر . اختیارلق حافظه‌نك همان كاملاً ضیاعنی انتاج ایتمكده‌در. شبهه‌سز دماغك ماده‌سی ده‌كیشیور. فقط موادد ماغیه‌نك طرز تركب و تشكلنك لایتغیر اولمسی ، شعور شخصی‌نك طرزینی تعیین و تثبیت ایتمكده‌در » .

فقط ، اخطار ایده‌لم كه (بوخنه‌ر) ك شو سوزلری ، حكمی وكیمیوی ایضاحه محتاجدر. فی الحقیقه آتوملرك تبدل وتجددی ناصیل اولیورده ؛ نتیجه اوله‌رق ؛ كندی وحدت وعینیتنك برقرار اولدیغنه شعوری بولونان برموجود متفكر ابقا ایتمك خاصیتنه مالك بولونیور. برطرفدن مادهٔ دماغیه‌نك تحولنی قبول ایتمك دیكر طرفدن‌ده اونك اثری اولان بنلكك تغیر ایتمدیكنه قائل اولمق آكلاشیلیر معمالردن دكلدر . كرچه مادیون بومعمایی قابل ادراك برشكله صوقمق ایچون شو صورتله ایضاح ایدییورلر : وجودی تشكیل ایدن حجیره وذره‌لر صورت دائمه‌ده متبدل ایسه‌لرده ، شكللری ثابتدر . هركس اعتراف ایدركه وجودك ذراتی دكیشمكله برابر ، خطوط وجهیه‌مز تحول ایتمیور . كوزلریمز ، رنكمنی ، صاچلریمز طبیعتنی ، سیمامز اوصاف

اصلیه‌سنی محافظه ایدییور . وجودنده ، یوزنده بر پاره یری اولان آدم‌ده ، بو پاره یری بوتون حیاتی مدتجه باقی قالیور . دیمك كه ، بدنك حجیره و ذره‌لری صورت دائمه‌ده تبدل ایتمكله برابر ، بو كبی شیلر ینه ثابت قالمقده‌در . دماغك ذره‌لرینك تبدلی ایله برابر محفوظاتمزك‌ده عینی صورتله پایدار قالماسی نه‌دن ممكن اولمسون ؟

فقط ، مادیونك محفوظاتی ملامح وجهیه‌یه بكزتمه‌لری اوچ نقطهٔ نظردن طوغرو دكلدر : اولا ملامح وجهیه‌نك استمرارینك ، ماده‌نك تمثلی وعدم تمثلی كبی متمادی تطورینك علائم بسیطه‌سی نتیجه‌سی اولدیغی اثبات اولنه‌مز . ثانیاً ، بویله اولدیغی قبول ایدیلسه‌بیله ، ملامح وجهیه‌ده عینیت ، متعاقباً كلن ذره‌لرك آلدقلری ، شكلی و ظاهری بر عینیتدن باشقه بر شی دكلدر . یعنی اساسلی بر عینیت دكلدر . تعبیر دیكرله ، بدنده استمراری كورولن بر پاره یرنده ، مادی برشی قالمه‌مشدر . ثالثاً روح ، هیچ بر وقت بر تعاقب افكار ، ذهنی بر سلسلهٔ ترئی دكلدر . روح ، كندی استمرارینی وبنلكنی مدرك بر موجوددر . ملامح وجهیه‌نك استمراری ، هیچ برصورتله ، محفوظاتك استمرارینك عینی دكلدر . مادیونده بو طرز ایضاحك چوروكلكنه قانع اولدقلری ایچوندركه ، اورته‌یه دیكر بر نظریه آتمغه مجبور اولمشلردر . بو یكی نظریه‌ده دینیلیوركه ، بربرلرینك یرینه قائم اولان آتوملر ، كندیلرندن اولكی آتوملرك وجههٔ استقامتنی تعقیب ایتدكلرندن طبیعی بونلرده اولكیلرك حركتلرینك عینی حركتده بولنورلر . تفكرك ، برسلسلهٔ اهتزازات وحركاتدن عبارت اولمسنه نظراً ؛ بوتقدیرده آتوملرك تبدلی ایله هیچ برشی تبدل ایتمش اولمیور چونكه عینی اهتزازات وحركت دوام ایتمكده‌در .

فقط ، مادیونك شو یكی طرز ایضاحلری‌ده اولكیلردن زیاده قناعت بخش بر ماهیتی حائز دكلدر . چونكه بو طرز ایضاحله‌ده ، مادیونك ادعالری كبی ، روحله دماغك عینیتی ثابت اوله‌مامقده‌در . بوندن باشقه ، اولكی ذره‌لرك حركتلریله بونلرك یرلرینه كلن ذره‌لرك حركتلری آره‌سنده هیچ بر فرق اولمامسی ممكن دكلدر . چونكه برفرق بولنمیه‌جق اولورایسه ، تفكرك دائما عینی شیٔ اولمسی اقتضا ایدر . حالبوكه بویله دكلدر . دیمك كه ، مادیونك دیدكلری كبی فكر و (أنا) هیچ برصورتله دماغدن عبارت دكلدر واوله‌مز . چونكه دماغمزك ماده‌سی تدریجاً ومستمراً تبدل ایتدیكی حالده ، فكرلریمز ، سجیه‌لریمز ، تمایللریمز ، تعبیر دیكرله بنلكمز دائما عینیتنی محافظه ایتمكده‌در . شو حالده أنانیت ، دماغك بر وصفی دكل بلكه روحك كندیسی‌در . شخصی و عمومی وجدان بشر ، بو حقیقته قانع‌در . هر كس ، بنلكمزله عضولریمزك اساس اعتباریله آیری آیری شیلر اولدیغنی بالبداهه مدركدر . بنلكمز ؛ بدندن مستقل اوله‌رق ؛ كندی كندینی مدرك و كندی وارلغنی معترف‌در . عضولریمز ، شخصیتمز دكل شخصیتمزه عائد آلتلردر . بنلكی دماغدن عبارت عد ایده‌رك شعورمزك ایلك تصدیقنی شبهه‌یه صوقمق ، انسانلرك وهم وخیال ایچنده اولدقلرینی ادعا ایتمك دیمكدر . حالبوكه هر انسان ، شخصاً موجود اولدیغنه وبر طاقم عضولری بولوندیغنه وبو عضولرك شخصیتندن عبارت اولمدیغنه قانعدر . بو قناعت خلافنده بنلكی دماغدن عبارت تلقی ایتمك ، معرفت بشریه‌نك مبنای اساسیسنی ییقمق اولمزمی ؟ شو ایلك شأن شعوری انكار اولنور ایسه ، بشریتده باشقه نه قالیر ؟ مادامكه بنلكمز حقنده‌كی قناعت بر وهم‌در ، او حالده دیكر شیلر

حقندەكی بوتون قناعت و تصدیقلریمز بوتون علملریمزدە بر وهم وخیال اولمزمی ؟

مادیونك روحی انكارە مؤدی اولان ایكنجی دلیللری دماغسز فكر اولمدیغی دعواسنە مستنددر . دینیلیوركە تجربە ایلە ثابت اولدیغی اوزرە دماغك حجم ، بنیە و احوالیلە ملكات ذهنیە آرەسندە پك صیقی بر مناسبت واردر . دماغ ای تشكل ایتمش ایسە فكر واردر . دماغدە برآفت بولونیورسە فكردە فسادە دوچار اولیور . بوتون بونلر كوستریوركە شعور ، احساس وفكر كبی تجلیات ذهنیەنك كافەسی دماغك بر افعولەسندن باشقە برشی دكلدر .

مادیونك بو دلیللری دهاجدی ، داها اساسلی و تجربەنك تأیید ایتدیكی بعض حقیقتلرە مستنددر . فقط مادیون بو تجربەلردن چیقاردقلری نتیجەدە حقیقتدن اوزاقلاشمشلردر . ئەوەت ، دماغ وتفكرك برلكدە بولوندیغنی قبول ایتمەمك ممكن دكلدر. تجربە مادیتلە معنویتك، دماغ ایلە فكرك برلكدە موجوداولدقلرینی كوسترمكدەدر. تجربەنك شو شهادتنە قارشی طورەجق هیچ برمسلك اولەمز . فقط تجربەنك كوستردیكی یالكز مادیتلە معنویتك برلكدەموجودیتلری‌در. یوقسە، دماغلە روحك عینیتی دكلدر . تجربە آنجق دماغك، تفكرك شرط لازمی اولدیغنی كوستریور . یوقسە؛ مادیونك ادعا ایتدكلری كبی؛ تفكرك بر افعولۀ دماغیە اولدیغنی هیچ بر صورتلە اثبات وتأیید ایتمیور . تفكرلە دماغ آرەسندە صیقی بر مربوطیت بولوندیغنی ادعا ایدیلیرسە ، بوكا قارشی هیچ كیمسە برشی دیمز ودیەمز . فقط ، دماغ ، تفكرك شرط كافیسی ، علت یكانە وتامەسیدر دینیلیرسە

تجربەنك هیچ بر صورتلە دلالت وتأیید ایتمدیكی بر ادعایە صاپیلمش اولور. دماغ، تفكرك عضوی ، آلتی ، شرط لازمی اولەبیلیر. فقط، علت حقیقیەسی ، مبدأ ومنبعی اولەمز.. علمك حال حاضرینە كورە بو ایكنجی احتمالی تأیید ایدن هیچ بر تجربە یوقدر وبویلە بر تجربە كوستریلەمز . مادیونك ادعالرینی تأییدایچون استنادایتدكلری تجربەلر برر برر تدقیق ایدیلدیكی زمان بو حقیقت تماميلە تظاهر ایتمكدەدر . تجربی روحیات علمی ، جسمانیت ایلە روحانیت ، دماغ ایلە مفكرە آرەسندە بر نسبت بولوندیغی قناعتنی ویریور فقط ، دماغ ایلە تفكر آرەسندەكی بونسبت حقندە قطعی هیچ بر قانون یوقدر . ثابت اولان شیٔ ، جسمانیتك روحانیتلە ایلە ، روحانیتك جسمانیت ایلە متوافق اولدیغی‌در . كوریيورز كە جسم صحتدە اولورسە ، روحانیت جهتی‌دە متوازن برحالدە بولونیور. عسرت هضم ، سرطان معدە ، عرق النساء كبی بعض خستەلقلر اثناسندە ایسە انسان صومورتغان، وسریع الغضب اولیور .

دماغ ایلە تفكر آرەسندەدە بر نسبت واردر . فقط بونسبت دماغك تفكرك مبدأ وعلت حقیقیەسی اولدیغی دكل بلكە بر آلتی ، برشرط لازمی بولوندیغی آكلاتمقدەدر . تجربە كوستریوركە تشكل بدنیسی تكمل ایتمش كنج بر آدمك دماغی (٩٠٠) غرامدن داها خفیف اولورسە بوآدم بهمەحال ابلەدر . ایشتە بو تجربە دماغك وزنی ایلە قابلیت تفكر آرەسندە بویلە برنسبت بولوندیغنی ارائەوتأیید ایدیور . فقط ، ذكا ایلە دماغ آرەسندەكی بونسبت مادیونك ادعاسی كبی ، عمومی وثابت دكلدر . كرچە (شارلتون ـ باستیان)طرفندن ترتیب ایدیلن جدولدە پك مشهور بعض ذواتك دماغلرینك وزنی ،

وسطی نك فوقنده اولدیغی کورولیور. فقط ، (ناپولیون) ، (وولتر) ، (رەفائل) کبی بویوك آدملرك قحفلری‌ده وسطینك فوقنده اولمدقلری محققدر. مشهور معدنیات متخصصی (هاوسمان)ك دماغی آنجق (۱۲۲۹) غرام کلمش اولدیغی کورولمشدر. حالبوکه پارس‌ده علی العاده بر دکانجینك دماغی وزن ایدلمش و(۱۳۵۷) غرام کلمشدر. ثانیاً دماغك سن کماله قدر تزاید واوندن صوکره تناقص ایتدیکی صورت قطعیه وعمومیه‌ده ثابت اولمش برشی دکلدر. ثالثاً کنیش بر آلینك دها نشانه‌سی اولدیغی ادعاسی‌ده تعین ایتمه‌مشدر. موسیو (لەلوت Lelut) بعض احمقلرك علی العاده پك کنیش آلینلری اولدیغی کوسترمش، ذکا ایله قحفك وسعتی آره‌سنده برنسبت ثابته تأسیسنك امکانسزلغی میدانه قویمشدر. رابعاً جنتك دائما بر آفت دماغی‌دن متولد اولدیغی ادعاسی‌ده عمومی دکلدر. بالعکس جنت بر آفت جسمانیه دکل بلکه بر آفت روحانیه‌در. (اسکیرول Esquirol)، (لەلوت Lelut)، (لوره Leuret) و (جورجه Georget) کبی عالملر، جنتك امراض عضویه ایله مترافق اولدیغی احوالك غیریسنده بر آفت وبردرجهٔ دماغی ایله مترافق اولمدیغنی اثبات ایتمشلردر.

ماته‌ریالیستلر، استناد ایتدکلری بو نقطه‌لرك مشکوك اولدیغنی کوردکلری ایچوندرکه، ذکانك اسباب مادیه‌سنی باشقه شیلرده وبالخاصه دماغده‌کی فوسفورده آرامق مجبوریتنی حس ایتمشلردر. دینیلیورکه مجنون ومختل الشعور اولان آدملرك دماغنده (۱۰۰) ده (٤)، عادی دماغلرده (۱۰۰) ده (۲,٥)، ابله واحمقلرده (۱۰۰) ده بر وبر بچق نسبتنده فوسفور بولونمشدر. دیمك که ذکا، دماغك ترکیبنده‌کی فوسفورله علاقه‌داردر. فقط بو فرقك دائما موجود اولدیغنی وبو

ایضاحك قناعت بخش بولوندیغنی تأمین ایده‌جك بوقانون عمومی وارمیدر؟ بوکا بزمله برابر ماته‌ریالیستلرك‌ده منفی برجواب ویره‌جکلری طبیعی‌در. چونکه بویله بر قانون یوقدر.

شمدی تفکرك بر وظیفهٔ فیزیولوژیه اولدیغی وروحك مادەنك بروصفی بولوندیغی فرضیه‌سنی تأیید ایچون ماته‌ریالیستلر طرفندن تعداد ایدیلن وقعه‌لرك کندی ادعالرینی واضح وقطع بر صورتده اثبات ایدوب ایتمدیکی مسئله‌سنی تدقیق ایده‌لم: مسئله‌نك عقده‌سی، دماغ، تفکره خادم بر عضوی یوقسه، تفکر، دماغك مخلوق ومولودیمی اولدیغنك حل کیفیتی‌در. دماغله تفکر آره‌سنده‌کی مناسبت عیناً قوتله ماده آره‌سنده‌کی مناسبته مشابهدر. فی الحقیقه قوت مادەیه حاکمدر، یاخود قوت مادەنك مطیع بر مولودیدر، مسئله‌سی نه ایسه بوده طبقی اویله بر مسئله‌در. ماته‌ریالیستلر بلا تردد ادعا ایدییورلرکه قوت، مادەنك بر (وصفی Atribut) اولدیغی کبی تفکرده دماغك بر محصولی، بر مولودیدر. روح، فوسفور وآلبومینك فصوص دماغیه‌ده‌کی حرکات موقته‌لرینك نتایجندن باشقه برشی دکلدر. اوحالده روح، بذاته بر وهم، بر خیالدر.

ماته‌ریالیستلرجه، پك واضح وپك بدیهی عد ایدیلن شو طرز ایضاح، حقیقت حالده پك قاراکلق وپك شبهه‌لی‌در. داها طوغروسی هنوز قطعی صورتده اثبات ایدیلمش برشی یوقدر. دماغك فیزیولوژیسی هنوز حال صباوتده اولدقدن باشقه مشهور فیزیولوژیستلرك تفکرله دماغك مناسبتلری حقنده‌کی مطالعه‌لری‌ده عین صورتده مجهولدر.

ثه‌وت، فیزیولوژینك اثبات ایتدیکی وجهله حالات روحیه، حالات دماغیه‌یه مربوطدر. دماغك ضعفیتی تجلیات روحیه‌نك‌ده ضعفی

موجب اولمقده‌در . چوجوقلر ، بعض استثنالرله برابر اختيارلر ، سن كمالده بولونان آدملردن داها آز وضوح وداها آز قوت وشدتله محاكمه ايديورلر . دماغك بر نقطه‌سنده حادث اولان بر آفت ، او نقطه ايله علاقه‌دار ملكه‌نك ضياعنى موجب اوليور . فقط بوتون بونلر ، دماغك ، تجليات روحيه‌نك تظاهرينه مخصوص بر آلت ، بر عضو ، اولديغندن باشقه برشى اثبات ايتمش اوليورلرمى ؟ بالعكس بوتون بو حالات ، دماغى قواى عقليه تجلياتنك سبب حقيقيسى دكل ، بلكه بر شرط لازمى عد ايتمه‌مزه پك مساعددر . روحه نظراً دماغ بر موسيقى شناسك آلتندن باشقه بر ماهيتده دكلدر . اك بويوك بر موسيقى شناس بيله تسخيركار مهارتنى كوستره‌بيلمك ايچون ايى بر آلته محتاج‌در . موسيقى شناس . هر نه زمان بو آلتى أليته آله‌جق اولورسه چاله‌بيلير وهركسى مدهوش ايدر . فقط آلت ألندن آلينه‌جق اولورسه طبيعى برشى چالمغه قادر اوله‌مز . بوكا باقه‌رق موسيقى‌يى حاصل ايدن او آلتدر دينيله‌بيليرمى ؟ اكر موسيقى شناسك آلتى بوزوق اولورسه بوتون مهارتنه رغماً هيچ بر موفقيت قازانه‌مز . قيريق بر پيانو ، بوزوق بر عود ايله مهارتنى اثباته دعوت ايديلن بويوك بر موسيقى شناس سامعلرينى تسخير ايده‌مزسه كنديسنده مهارت بولونمديغنه حكم ايتمك طوغرى اولورمى ؟ ايى بر هوا چاله بيلمك ايچون آلتك وجودى الزم بر شرطدر . فقط بو آلت شرط كافى ؛ سبب يكانه وكلى دكلدر . سامعلرى تسخير ايده‌جك بر هوا چاله‌بيلمك ايچون ؛ اولا مهارتكار بر موسيقى شناسه ، ثانياً ايى بر آلته احتياج واردر . هواى چالان‌ده آلت دكل موسيقى شناس‌در ،

روحله دماغ آره‌سنده‌كى مناسبت‌ده طبقى موسيقى شناسله پيانوسى

آره‌سنده‌كى مناسبتك عينى‌در . تفكر ، مختلف طبيعتلى شرائط متعدديه مربوط اوله‌بيلير . فقط ، بونلر آره‌سنده شرط اساسى ، فاعل حقيقى روح‌در . تفكر ايتديكمز زمان ، دماغ اهتزاز ايدر . فقط عجبا دماغ اهتزاز ايتديكى ايچونمى ؛ دوشونمش اوليورز . يوقسه دوشونديكمز ايچونمى دماغمز اهتزاز ايديور ؟ ايشته مسئله بونك حلندن يعنى روحك جملهٔ عصبيه‌يى جانلانديران شخصى بر قوت اولوب اولمديغنك تصديق ويا انكارندن عبارتدر . دماغى آلت اتخاذ و اونى احتياجات ذاتيه‌سنه كوره ايشله‌تن شيئك روح اولديغنى قبول ايچون نه مانع واردر ؟ ديمك كه مسئله روحك جملهٔ عصبيه‌يى جانلانديران بر قوهٔ شخصيه اولوب اولمديغنك حلنه منجر اوليور . ماديون ، روحك وجودينى قبول ايتمه‌مكله مسئله‌يى منفى بر صورتده حل ايتمك ايستيورلر ودليل اوله‌رق‌ده بر آدم نه قدر چوق متفكر ايسه اونك نصف كرهٔ دماغيه‌لرنده‌كى اعوجاج وطولامباجلرك‌ده اوقدر فضله ، تلافيفك‌ده اودرجه غير منتظم اولديغنى ايلرى سوريورلر .

فقط ، قدرت فكريه‌لرى فضله اولان آدملرك دماغلرنده‌كى تلافيفك چوقلغى وانتظامسزلغى ، اعوجاجلرك كثرتى روحك انكارينى مؤدى بر سبب اوله‌مز . بالعكس ، روحك وجودى قبول ايديلديكى تقديرده‌ده ينه بو فضله‌لغك بولونماسى پك طبيعى برشى‌در وبونى ايضاح ايتمك‌ده ممكن‌در . فى الحقيقه روحك وجوديله برابر تلافيف وتعاريجك كثرتنى ايضاح ايچون دينيله‌بيليركه ، مستقل وفعال اولان مفكره بو دماغده پك چوق فعاليتده بولونمش ، پك چوق طولاشمش ، سعادتك وجدى ، قورقونك تضييقى آلتنده ألم واندیشه‌لرله تيتره‌مشدر . بر چوق مسئله‌لرى تحرى وتدقيق ايتمش ، بونلرك اعماقنه نفوذه

چالیشمش ، بعضیلرینی حله موفق اولمش ، بر چوقلرینكده حلندن عاجز قالمشدر . خلاصه ، مفكره بوقحف ایچنده زحمتلی بر فعالیت اجراسنه مجبور اولمشدر . طبیعی روحك عالم خارجی ایله اشترا كنه خادم اولان مادهٔ دماغیه ، بوتون بوانتباه وحركاتك ایزلرینی محافظه ایده‌جكدر. ایشته‌متفكر انسانلرده تلافیف وتعاریجك كثرتی بونلردن نشأت ایتمشدر. شوحالده غبی آدملرده تعاریج وتلافیفك آزاولمسی، ذكی ومتفكر آدملرده ایسه بالعكس چوق بولونمسی ، مادیونك ادعاایتدیكی كبی روحك موجود اولمدیغنی اثبات ایدر شیلر دكلدر. مادامكه دماغ روحك بر آلتیدر . بدنك سائر عضولری كبی ، بو عضوده نه قدر چوق ایشلرسه اوقدر فضله انكشاف ایده‌جكی پك طبیعیدر. روحیون ده، بوخصوصده تشریح علماسی طرفندن یاپیلان تجربه و استبصارلری قبولده هیچ بر محذور كورمزلر . روحك وجودینی ادعا ایدنلرده قبول ایدرلركه (بون Bonn) شهری علم تشریح عالملرندن (آلبر Albert) برچوق سنه‌لر مساعیٔ عقلیه‌ده بولونمش اولان بعض آدملرك دماغلرینی تشریح ایده‌رك بونلرده مادهٔ ابیضك غایت قاتی وجوهر سنجابی ایله اوزرنده‌كی تعاریج وتلافیفلرك‌ده صوك درجه منكشف اولدقلرینی كورمشدر. (غال Gall) ، (سپورزهایم Spurzheim » و (لاواته‌ر Lavater) ك ادعالری وجهله ؛ روحك ملكات عالیه‌سنك بنیه‌سی؛ سیماده، باشده كوزه‌چارپمقده‌در . راهب (فرر) طرفندن جمع ایدیله‌رك پاریسك آنترپولوژی موزه‌سنده محفوظ اولان قحف قولكسیونك تدقیق ومقایسه‌سی نتیجه‌سنده؛ مدنیتك ترقی وتعالیسی نسبتنده قحفلرك قسم قدامیلرینك یوكسلمش وقفا قسملرینك یاصیلمش اولدیغی آكلاشیلمشدر .

فقط ، روحیون بونلرك بویله اولدیغنی قبول ایتمكله برابر چیقاردقلری نتیجه مادیونك ایلری سوردكلری نتیجه‌نك بوس بوتون عكسنه‌در. روحیون، بوتجربه‌لردن تفكرك مادهٔ دماغیه‌یه حاكم واونی مدبر اولدیغنی استنتاج ایدییورلر. مع مافیه، اطبا طرفندن، مادیون مذهبنه كوره ایضاحی پك مشكل، برطاقم غریب حالات خبرویریلمكده‌در: مجنونلراوزرنده یاپیلان تجربه‌لر، بعض مجنونلرك ئولمه‌دن بر آزاول، عقل وشعورلرینی تكرار اكتساب ایتمكده اولدقلرینی كوسترمشدر. مادیون طرفدارلری بوغریب حادثه‌یی ئولومك تقربی حالنده دماغك بدنك مرضی تأثیرلرندن قورتولمش اولمسی یولنده ایضاحه قالقمشلردر . فقط بو تعلیلك پك مبهم ومعناسز اولدیغی میدانده‌در . تشریح فیزیولوژی ، جنتله حالات دماغیه آره‌سنده‌كی مناسباتك تعیيننده حالا متحیردر . صوك وقطعی حكمنی ویره‌مه‌مشدر. بو علم متخصصلرندن بعضیلری جنت ایله حالات دماغیه آره‌سنده برچوق مناسب بولوندیغنی ادعا ایتدكلری ، حالده دیكر بر قسمی بالعكس هیچ بر مناسبت بولونمادیغنی سویلیورلر. اطبای مجانیندن (لوره Leuret) ، جنت بعضی امراض ایله مترافق اولمدقجه دماغده بر تغیر كوروله‌مدیكنی اعلان ایدییور . مجنونلر آره‌سنده دماغلرنده بر تغیر كورولنلرده‌ده بو تغیر اوقدر متحول و بربرلرندن اوقدر فرقلیدركه بونلری صورت قطعیه‌ده جنتك یكانه سببی كبی تلقی ایتمك ممكن اوله‌میور .

مادیون ، جنتی‌ده روحك بولونمادیغنه بر دلیل عد ایتمشلردر . فقط بو دلیللری‌ده دیكرلری كبی قوتلی و اعتراضدن سالم بر اساسه مستند دكلدر . چونكه اطبا طرفندن (جنت) ك ایضاحی ایچون ایلری سورولن ایكی فرضیه‌دن هرایكیسنك‌ده روحك موجودیتیله‌ده

قابل ایضاح اولدقلری کورولیور. فی الحقیقه، مجنونلرده یا بر آفت دماغی واردر ویا هیچ برشی یوقدر. برنجی حاله نظراً، آلتك فقدانی، او آلتی قوللانانكده موجود اولمامسنی اثبات ایتمز. دیمك که بونوع جنتلر، روحك بولونمادیغنه صورت قطعیه‌ده دلالت ایده‌مز. ایكنجی حاله کوره ایسه، مادیون ایچون استدلال ایده‌جك هیچ برشی یوقدر. چونکه دماغده هیچ بر حالت مرضیه موجود دکلدر. بو نوع جنت، تامیله نفسی‌در. تعبیر دیکرله دماغ ایله بونوع جنت آره‌سنده هیچ بر مناسب یوقدر.

جنتك سببی ایستر ناکهانی برخوف وخشیت، ایسترسه عمیق بر یأس اولسون، هرحالده منبعی نفس‌در. چونکه بو احوالدن متأثر اولان نفس‌درکه دماغك حال طبیعیسنه قارشی بر عکس عمل حاصل ایده‌رك اونده هرهانکی برتغیر وفساده سببیت ویرمکده‌در. یعنی الم، خوف و یأس کبی احوالدن متأثر ومضطرب اولان موجود متفکردر. فقط موجود متفکرده؛ بوتأثر واضطرابه مقابل اولمق اوزره؛ عضویت‌ده هرهانکی بر تغیر وفسادی موجب اولمقده‌در. تجربه‌نك کوستردیکی اوزره تغیروفسادك آنجق جنتلری اسکیمش اولان آدملرده مشاهده اولونماسی‌ده بونی تأیید ایتمکده‌در.

مادیون، تفکرك دماغه مخصوص بر (افعوله) اولدیغنی اثبات ایچون دماغك تلافیف و تعاریجی ایله وزن مطلق و وزن نسبی‌سی آره‌سنده‌کی مناسباته استناد ایدییورلر. فقط، ویریلن تفصیلات کوستر-ییورکه بو خصوصده‌کی تجربه‌لر روحك عدم وجودینه دکل بلکه دماغك علی العاده برآلت اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در. مع مافیه بوتون

بو مشاهدات، ثابت ومعین قانونلره تابع اولمادیغندن بعضیلری دماغك تفکر خاصه‌سنی بو عضوده‌کی (شحم Graisse) مقداریله علاقه‌دار کورمشلردر. فی الحقیقه انسانك دماغنده‌کی شحم مقداری ممه‌لی حیوانلردن زیاده‌در. ممه‌لی حیوانلرکیکی‌ده قوشلردن فضله‌در. او وزك دماغنده‌کی شحم انسانك دماغنده‌کی شحمك سکزده برینه بیله چیقه‌مامقده‌در. جنینلرده شحم مقداری و بالخاصه فوسفورلی شحم پك آزدر. برچوجوقده، طوغدیغی زماندن اعتباراً، (سن)ك تزایدی نسبتنده، شحمك مقداری‌ده آرتمقده‌در. چوجوقلرك قحفلرنده عروق فرقی کورولمه‌مکده‌در. آوروپالی برچوجوغك قحفی ایله برزنجی چوجوغك قحفی آره‌سنده بویوك بر مماثلت واردر. فقط بوتون بونلر، روحك دماغدن عبارت اولدیغندن زیاده دماغك روحك بر آلتی بولوندیغنی تأیید ایتمیورلرمی؟

وقتیله (بالزاق Balzac)؛ دماغده‌کی فوسفوری، تفکرك الك مهم عنصری عد ایلمشدی. (فوئرباخ Feuerbach)؛ فوسفوره داها بویوك بر اهمیت عطف ایتمش، بونی روحك مبدئی کبی تصور ایلمشدر. (هورات Huarte) ایسه؛ فوسفوری آتش دماغی‌یی اشغال ایدن بر عنصر کبی تخیل ایلمشدر. مشهور (موله‌شوت Moleschot) ایسه بو خصوصده داها ایلری‌یه کیتمشدر.

کورولیورکه دماغك تفکر خاصه‌سنی ایضاح ایچون صلاحیتدار عالملر طرفندن ایلری سورولان فکرلر آره‌سنده قطعی بر توافق یوقدر. هیسنك بیاناتی؛ دماغك تفکرك سبب ومنشائی دکل بلکه بر آلتی اولدیغنی تأیید ایتمکده‌در. اساساً دماغك بنیه‌سی ایله ذکا آره‌سنده بر نسبت بولوندیغنی روحیونجه‌ده منکر دکلدر. (وه‌سال Vesale)؛ (شکسپیر Schakespeare)

(هه‌غل Hegel) و (كوته Goethe) كبی بويوك عالملرك باشلری فصل جبهی‌نك انكشافيله تظاهر ايتمش تفوقك برر نمونه‌لری‌در. فقط بونك بعضی استثنالری‌ده اولديغی اونوتماق ايجاب ايدر . نصلكه قفاسی بويوك برچوق آحمق انسانلر بولونديغی هروقت كورولمكده‌در. بو آدملرده صو ، مادهٔ دماغيه‌نك يرينه قائم اولمش وقحفك بويومه‌سنی انتاج ايلمشدر . تشريح علماسندن بعضيلريله برابر ، دماغك يكرمی بش ياشه‌قدر تزايد ايتديكی ويكرمی‌بش‌دن تقريباً اللی ياشه قدر حال توقفده قالديغی واوندن‌صوكره تناقصه‌باشلاديغی قبول ايديلسه بيله دماغك آنجق بر آلت تفكر اولديغی بولنده‌كی ادعا، ينه‌صارصيلمش‌اولمز.

ماديون؛ دماغك تشريحی تصويرينه استناداً ؛ تفكرك دماغده‌كی حركات مختلفه‌نك بر خصيصه‌سی اولديغی نتيجه‌سنی چيقاريورلر . حالبوكه روحيون‌ده عينی اساسی روحك وحدت و استقلالنك دليلی عد ايتمشلردر . فی‌الحقيقه ؛ دماغده‌كی حركات ، متكثر ومتنوعدر . دماغك مختلف اقسامنك وضعيتلرينه، بنيه‌لرينه، تركيبلرينه، شكللرينه وسعت وثقلتلرينه نظراً ايفا ايتدكلری وظائف پك مختلفدر . فقط پسيقولوژينك اثبات ايتديكی كبی بوتون بومتنوع حركتلر ، مختلف وظيفه‌لر آره‌سنده قطعی بر وحدت واشتراك واردر وهپسی تقسيم اعمال قانونه توفيقاً ايفا ايديلمكده‌در. ديمك كه بو حركت ووظيفه‌لرك كافه‌سی عينيت واستقلال ايله متصف تك برمبدئه مربوطدر. ايشته بومبدأ، روح دنيلن شی‌در. فيزيولوژی اربابنك نظريه‌لری قبول ايديلديكی تقديرده دماغك بو طبيعی تركبی ايله ذهنك مسلم و لازم اولان بساطتنی تأليف ايتمك هيچ بر صورتله ممكن اوله‌مز .

مفكره‌نك حواس اوزرنده‌كی حاكميتنی كوسترن حادثه‌لرده روحك

وجودينی مثبت دليللر آره‌سنده تعداد اولنه‌بيلير . جسد و دماغ هردرلو خسته‌لقلردن، أملردن سالم ايكن تماميله غير جسمانی برسببدن طولانی بعضاً درين اضطرابلر طويديغمز اولميورمی ؟ بر والده‌نك ضياعی ، بر اولادك وفاتی ، برسوكيلی‌نك اهانتی ، برمحمی‌نك كفران نعمت ايتمسی ، بر دوستك خدعه‌كارلی ، سفالت آميز بر فلاكتك تماشاسی ، بدبخت برعائله‌نك فجايع سركذشتی... كبی حيات ماديه‌مزی راحتسز ايتمه‌ين بر چوق سببلر بزده درين أملر اويانديرميورلرمی ؟ ديمك كه منحصراً روحك اعماق بی پايانندن قوپان برطاقم آلام معنويه موجوددر . خارجی انطباعات ، معنويتمز اوزرينه تأثير ايتدكلری كبی معنويتده جسمانيت وحواس اوزرينه تأثير ايتمكده‌در . بعض احوالده ، روحك بدنه اولان بو تأثيری، سيمالرده بارز بر شكلده تجلی ايتديكی بيله واقعدر . احتراصلرك انعكاسلرينی دائما چهره‌لرده سچه‌بيلمك ممكن‌در . قورقان بر آدمك سيماسنده‌كی صارارتی‌دن خوفه معروض قالديغی آكلاشيلمقده‌در . بو صارارتی‌نك معنويتك جسمانيته تأثيرندن تولد ايتديكی شبهه‌سزدر . چونكه ، دماغك بر حركتنك تظاهری اولان قورقو حسی حصول بولور بولمز ، وجهك اوعيهٔ شعريه‌سی طارالمقده وبونك نتيجه‌سی اوله‌رق‌ده بكز صارارمقده‌در.

قيزمه ويا اوتانمه نتيجه‌سنده يوز قيزاريورسه بونك سببی‌ده ، بو حسلرك تهييج ايتديكی حركتلرك ، اوعيهٔ شعريه‌لری ؛ اشخاصه كوره ؛ توسيع ايتمه‌سندن باشقه برشی دكلدر . كوروليوركه بوكبی حادثه‌لرده باشليجه رولی ايفا ايدن ينه روحدر . آنی بر خوف ، ضربان قلبی تزييد ويا تنقيص ايتميورمی؟ حتی بعضاً انقطاع تامی انتاج ايده‌رك موته سبب اولميورمی ؟ حزن ويا مسرت ، كوز ياشلری

آقیتدیرمیورمی ؟ ایشته بوکبی حادثه‌لر واضحاً کوستریورکه دماغ ، روحك برآلتی اولمقدن باشقه بر ماهیتی حائز دکلدر . روح ، دماغ وجملهٔ عصبیه واسطه‌سیله عالم حسی ایله اولان مناسباتنی تأمین وادامه ایتمکده‌در . تشریح وفیزیولوژی عالملرینك طانیتدیغی اوزره دماغ ومخ ، الیاف عصبیه ییغیننندن عبارتدر . بونلردن چیقان اعصاب ، بدنك هرطرفنه طاغیلیورلر . هرعصبده جریان الکتریقی‌یه مشابه برجریان بولونیور . بواعتبارله‌اعصاب عادتا تلغراف تللرینه‌بکزیورلر . یعنی خارجی انطباعاتی شعوره نقل ایدییورلر . دماغدن چیقان امرلری‌ده عضولره کوتوریورلر . دماغچه‌نك اداره‌سیله ، اعضا لازم کلن حرکتلری اجرا ایدییور .

مادیون کبی ، انسانده محصول ماددن باشقه برشی اولمدیغنی اعلان ایتمك وتفکری بعض امتزاجلرك محصول کیمیویسی عدایتمك ، ظواهره قاپیلمقدن باشقه برشی دکلدر . چونکه روح وماده بربرلرینه یابانجی شیلردر . بونك ایچوندرکه هرعصرده ، هرمحیطده بوتون قوملر ، روح ایله جسدی بربرلرینه مقابل کلمه‌لرله یاد ایتمشلردر .

کوریورزکه حیات معنویه‌نك بر طاقم قوا و قانونلری واردر . بونلر جسدك قوا وقانونلرندن مستقلدر . مثلا اراده قوتی ، عضله قوتندن تمامیله آیری برشیدر . احتراص ، آچلقدن ، آرزو صوسزلقدن بوس بوتون باشقه‌در . بونلرك آیریلغی منشألرنده‌کی آیریلغك مولودی دکل‌ده‌نه‌در ؟ وجدانٔ عالمنی اداره‌ایدن قوانین اخلاقیه‌ده مادنك تأثیراتی کوروله‌بیلیورمی ؟ عدالت ، ظلم مفهوملریله آسید قاربونیك ویاحامض قلورماء آره‌سنده نه مناسبت واردر ؟ بر مثلث ، بردائره ویا برمربع ایله حسن ، سخاوت ، جسارت آره‌لرنده نقاط مشترکه آرامق کولنج

برشی دکلمیدر ؟ دماغلرینك وزنلرینه باقه‌رق ، (قروموه‌ل) ك (۲۲۳۱) ، (بایرون) ك (۲۲۳۸) و (کوویه) نك (۱۸۲۹) غرام ذکایه‌مالك اولدقلری ادعا اولنه‌بیلیرمی ؟ حالبوکه مادیون نظریه‌سنه کوره بوتون بوسؤاللره مثبت جواب ویرمك وبوصورتله کولنج بر موقعه دوشمك ضروریدر .

موضوعك اعماقنه نفوذ ایتمك ایسته‌نیلدیکی زمان دوشونمك اعتیادنده بولنانلرك ؛ غایهٔ تتبع اوله‌رق ؛ عالم روحانی ایله عالم مادیی بربرلرینه قاریشدیره‌جق بر نتیجه‌یه واصل اولملرینه حیرت ایتمه‌مك ممکن اوله‌میور .

مادیونك روحی انکار و تفکرك دماغه عائد بر افعوله اولدیغنی اثبات ایچون استناد ایتدکلری دلیللرندن اك زیاده کووه‌ندکلری علوم طبیعیه‌ده معتبر اولان استحالهٔ قوا قانونی دکلمیدر ؟ حالبوکه اولجه‌ده اثبات ایدیلدیکی اوزره مادیونك بودلیلی ، فن حاضر نظریه‌سنك یاکلش تفسیرینه ابتنا ایتدیکی شبهه‌سزدر . چونکه حقیقت حالده استحالهٔ قوا قانونی یوقدر . کورونیشده ماده یکی خاصه‌لر اکتساب ایتمکده ، حرکت حرارته ، حرارت ضیایه ... تحول ایلمکده‌در . فقط بو بر توهمدن باشقه برشی دکلدر . حرکتك تحولی ، آنجق نفسده موجود اولان وبناءً علیه نفسك وارلغنی کوسترن ظواهردر . حقیقت حالده حرکت ، حرارته تحول ایتمز . چونکه حرارت ، برحالت شعوریه ، براحساس بسیطدر . حالبوکه احساس باشقه ، حرکت‌ده باشقه برشیدر . نفسدن قطع نظر ایدیله‌جك اولورسه ماده‌نك خواصی هپ عینی اوله‌رق قالیر . حرارت وضیا بربرلرندن آیری ایکی حالت شعوریه‌در . بزم خارجمزده ؛ علم نقطهٔ نظرندن ؛ یالکز برشیٔ یعنی حرکت واردر .

بو حرکت ؛ مختلف شرائط دائره‌سنده ؛ اوزرمزده مختلف بر طاقم احساسات حصوله کتیرییور . یعنی مختلف صفحه‌لر اکتساب ایتمش اولدیغی ظن اولونیور. حالبوکه حرکت تحول ایتمز ، حد ذاتنده نه ایسه ینه اویله قالیر . تعبیر دیکرله حرکت بوتون تحولاتی آره‌سنده ینه حرکت اوله‌رق باقی قالیر . باشقه بر شی اولمز . حرکت باشقه شکللره کیره‌رك ، تحول ایدر کبی کورونیورسه‌ده بو آنجق شعورده وشعور سایه‌سنده واقع اولمقده‌در. خلاصه، ادعا ایدیلن تحولاتی ایضاح ایدن یالکز شعور وتفکردر . حرکت، بالذات قائم بر حقیقت مطلقه دکلدر . بلکه شعورده بر تظاهر ، بر فکردر .

مادیونك تصوری کبی شعور، حرکت اولسیدی ، شعورك وارلغی غیر قابل فهم بر اعجوبه اولوردی . دها دوغروسی منطقاً شعور یوق اولمق ایجاب ایدردی !. مادیون ، شعوری بر تظاهر ، بر نوع وهم، بر نوع سراب عد ایتمکله مسلکلرینك شو نتیجه‌سنی اعتراف ایتمش اولیورلر !.. دیمك که شعوری ایضاح ایتمك فکریله ایلری سورولن بو سیستم ، اونی آنجق اورتادن قالدیرمق صورتیله ایضاح ایتمش اولیور !.. فقط مسئله بوقدرله‌ده قالمیور. مادیونك حرکتلهنه اوله‌رق روحك وجودینی انکاره قالقشمالری نهایت حرکتك‌ده انکارینه قدر واریور !....

مادیه مذهبی؛ اشیانك هیئت مجموعه‌سنه عائد بر نظریه عد اولوندیغی تقدیرده ؛ (راوه‌سسون Ravaisson) ك دیدیکی کبی؛ عالی‌یی سافل ایله ایضاحدن باشقه بر شی اولمز . چونکه بو ایضاحه کوره اجسام جامده ؛ حیات وفکر ، خلاصه اشیانك کافه‌سی بالاضطرار ماده‌نك تحولاتندن متولد اولمق ایجاب ایتمکده‌در .

فقط ؛ نه مادیونك شو سیستملرینك مبدئی ، نه‌ده بو سیستمدن چیقاریلان طرز تعلیل وایضاح هیچ بر صورتله قوتلی بر انتقاده متحمل دکلدر. بوندن باشقه؛ کورولدیکی وجهله؛ تماميله بزم احساساتمزه اضافه ایدیلمش اولان ماده مفهومی؛ شیئی بر شأنیتك افاده‌سی اوله‌میور. نه حیات، نه فکر یالکز ماده ایله قابل ایضاح کورونمیور . فیزیك وکیمیا قانونلری‌ده غیر محدود اوله‌رق الی‌نهایه بر برلرینی انتاج ایدن حرکاتدن ماعدا باشقه بر شیئك یعنی بو حرکاته آهنکدار ومستقر استقامتلر ویرن بر نظام ووحدت مبدأینك بولونماسنی استلزام ایدییور .

مادیونجه بوتون اشیانك اك صوك عنصری اولدیغی ادعا ایدیلن آتومده ؛ شبهه یوق که ؛ عصر حاضر عالملرندن بعضیلرینك قبول ایتدکلری کبی ، قریستاللری ، حجیره‌لری ، جانلی عضویتلری تشکیل ایدن حرکاته مشابه بر منظومهٔ حرکاتدر . بوکا نظراً ماده ، علت حیات وفکری احتوا ایتمکدن پك اوزاق دوشمیورمی؟ بالعکس ماده‌نك کندیسی‌ده آنجق فکر وحیات ایله آکلاشیلمیورمی. تعبیر دیکرله آنجق اعمك اخصی؛ اعلی‌نك ادنی‌یی ایضاح ایده‌بیله‌جکی حقیقتی ثابت اولمیورمی؟

غریبدر که مادیون ، متافیزیکه قارشی عصیان بایراغنی آچمش اولدقلری حالده کندیلری‌ده یکی بر متافیزیك قورمقدن باشقه بر شی یاپمه‌مشلردر . (بوخنه‌ر) ك (ماده‌وقوت) ی ایله سائر مؤلفاتنده، (هه‌کل) ك (مونیزم) ی ایله (معمای خلقت) نده، (لودانته‌ك) ك (آته‌ئیزم) ی ایله دیکر اثرلرنده ، بو یکی متافیزیکك اسکیسندن داها چوق قوتلی اولمیان ؛ بالعکس داها چوق فرضیاته استناد ایدن اشکالندن باشقه بر شی کورولمه‌مکده‌در . بو نتیجه‌یه باقه‌رق دینیله‌بیلیر که مادیه مذهبی ؛ متافیزیکی قبول ایتمه‌ینلرك بر نوع متافیزیکی اولمشدر!...

موازیه مذهبی

انسانده‌کی ایکیلکی یعنی روحانیتله جسمانیتی ایضاح ایچون ایلری سوروان نظریه‌لردن برینه‌ده (موازیه Parallélisme) مذهبی نامی ویریلمشدر . بومذهب بعضاً ده (شأنیه Phénoménisme) نامیله یاد ایدیلمکده‌در . بالنسبه یکی اولان موازیه نظریه‌سیله مادیه مذهبی آره‌سنده پك‌صیقی برقرابت واردر. حتی دییه‌بیلیرزکه، موازیه‌مذهبی، مادیه مذهبنك اكمل واصلاح ایدیلمش برشكلندن باشقه برشی دكلدر. بر كتابك تكرار كوزدن كچیریله‌رك اصلاح ایدیلمش ایكنجی طبعی ایله برنجی طبعی آره‌سنده‌کی نسبت نه ایسه ، موازیه‌مذهبیله مادیه مذهبی آره‌سنده‌کی مناسبت‌ده اودر . یعنی بو ایکی مذهب بربرلرینه او قدر یاقیندر .

فی‌الحقیقه، موازیه‌مذهبی‌مادیه مذهبنه‌توجیه ایدیلن آغیراعتراضلردن قورتولمق ایسته‌ین بر قسم مادیون طرفندن اورته‌یه آتیلمشدر. بونلر مادیه مذهبنی اصلاح ایده‌رك باشقه بر شكله قویمش وبو یکی شكله موازیه اسمنی ویرمشلردر .

مادیه نظریه‌سی بحثنده كورولدیكی اوزره بو مذهب اربابنه كوره آنجق جسمانی شئون قابل تقدیر وایضاحدر . بناءً علیه فن ساحه‌سنه یالكز بو نوع حادثات وشئون كیره‌بیلیر . مادیون ، بوحكملریله شئون نفسیه‌یی انكار ایتمش یعنی بونلری‌ده شئون

جسمانیه میانه ادخال ایتمك ایسته‌مشلردر . مادیونك قابل تقدیر وایضاح اوله‌بیلن شئون ، آنجق حادثات جسمانیه‌در ، بولنده‌کی حكملرینك فنون طبیعیه ساحه‌سنده پك طوغری اولدیغنده شبهه یوقدر . فقط ، عالم مادی‌دن عالم‌معنوی‌یه كچنجه بوادعانی تثبیت‌ایتمك ممكن اوله‌میه‌جنی‌ده محققدر . بونك ایچوندركه مادیون ، روحانیتله جسمانیت آره‌سنده‌کی رابطه‌نك ایضاحی خصوصنده باشلیجه ایکی‌مشكله معروض قالمشلردر . بونلردن بری میخانیكیته دیكری‌ده كیفیت تكونه عائددر .

كرچه بومذهب اربابی روحی دماغك برافعوله‌سی كبی كوسترمك صورتیله مسئله‌یی حل ایتمك ایسته‌مشلرسه‌ده؛ ایضاح ایتدیكمز وجهله؛ بوكا موفق اوله‌مامشلردر. مادیه مذهبی‌بوایکی‌مهم‌مشكلی برطرف ایده‌مه‌مكله قیمتدن دوشمشدر . مذهبلرینك قوتلی اعتراضلرله مهیای سقوط اولدیغنی كورن بر قسم مادیون ، بومذهبه باشقه برشكل ویرمك صورتیله مشكلاتدن قورتولمق ایسته‌مش وموازیه مذهبنی تأسیس ایتمشلردر. فقط ؛ كوروله‌جكی وجهله ؛ بونلرده ذهنله جسمانیت آره‌سنده‌کی رابطه‌نك تعیین وایضاحنه وبالنتیجه مسئله‌نك حلنه موفق اوله‌مامشلردر. فی‌الحقیقه ،موازیه مذهبنی تأسیس ایدنلر ، جسمانیتدن معنویته،دماغدن روحه كچمك ایچون بونلری اوج اوجه باغلامق سوداسندن وازكچمش، بالعكس جسمانیتله‌روحانیتی‌متوازیاًیان‌یانه قویمق مسلكنی طوتمشلردر . تجربه‌نك‌ذهنله‌دماغ آره‌سنده‌مبهم‌صورتده‌كوستردیكی‌مناسبتی‌ایضاح‌ایچون‌ده شونظریه‌یی قورمشلردر : «حیات جسمانیه ایله حیات‌معنویه ، صولری هیچ برزمان‌یكدیكرینه قاریشمایان‌موازی ایکی جریان تشكیل ایدرلر. بناءً علیه شعورك معین هرحالنه مراكز عصبیه‌نك عینی صورتله معین

معكوس بر حالی توافق وتقابل ایدر . نفسی بر شأنك شعورده بر طاقم سوابق وعواقبی واردر . عینی صورتله جسمانی بر شأنده بنه جسمانی بر سلسلهٔ شئون آره‌سنده یر طوتمشدر . بری نفسی دیکری جسمی اولان بو ایکی سلسله بویله‌جه، انکشاف وایجابی بر قانونه توفیقاً سلسله‌لرك حدلری قطعی بر صورتده یکدیکرلرینه تقابل وتوافق ایدرلر. توافق اوقدر قطعیدرکه واسع عرفانلی بر عالمه بو شئوندن بری عرض اولنورسه درحال اونك دیکر سلسله‌ده‌کی نظیرینی تعریف وتعیین ایده‌بیلیر . فقط بر سلسله‌نك حدلرندن هیچ بری دیکر سلسله‌نك حدلرینه اصلا بر تأثیر یاپه‌مزلر . کرچه شئون شعوریه‌یه دائر اولان استبصار ومشاهده ، ایکی سلسله‌نك حدلری آره‌سنده بر اندماج بولوندیغنه شهادت ایدر کبی کورونیورسه‌ده موازیه نظریه‌سنه کوره بو مشاهده حقیقت حالده بر نتیجهٔ توهمدر . دیمك که بو مذهبه نظراً حالات شعوریه ، شئون نفسیه، حقیقتك بر صفحه‌سی اولدیغی کبی حالات آلیه وشئون فیسیولوژیه‌ده او حقیقتك دیکر صفحه‌سیدر . روحانیت جسمانیته تابع دکل بلکه آنی مفسردر. جسمانیت‌ده روحانیته تابع دکلدر . بناءً علیه بو ایکی شئون موازی ایکی سلسله‌در . هر ایکی شئون؛ بریسنده بولنان بر شأن دائما دیکرنده بولنان شأن آخرله تقابل ایده‌جك وجهیله ؛ آیری آیری وموازی اوله‌رق توالی واستمرار ایدرلر .

چونکه موازیه طرفدارلرینه نظراً مثلا بن ارادی بر حرکتله قولمی قیمیلداتدیغم زمان قولمك حرکتنی ایجاب ایتدیرن؛ حالت شعوریه اولمق اعتباریله ؛ بنم ارادهم دکلدر . چونکه قولمك حرکتی جملهٔ عضلیه‌نك حال فعالیته قونولماسندن حصول بولمش بر حادثهٔ مادیه‌در .

یعنی ترکیبنده (نیم سیال Semi-fluide) بر جوهر بولنان عضلات تهییج ایدیلدیکندن طولانی قیصالمش وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق قولم حرکت ایتمشدر . عضلاتی تهییج ایدن شی ده بر واقعهٔ مادیه ، تعبیر دیکرله مادی بر سیالدر. بو سیال جملهٔ دماغیه‌نك حجیرات محرکه‌سندن عضلاتك محرك صفیحه‌لرینه قدر ایتمش ، عضلاتی تهییج ایدرك قولك حرکتنی انتاج ایلمشدر. ایشته حرکات ارادیه‌نك بلاواسطه وحقیقی علت مادیه‌سی بو تهییجدر . حالات شعوریه‌مزك بوتون انفعال وعلائمی بالجمله تغیراتی ده عینیله بویله‌در . قورقودن تیتره‌مه، حدتدن قیزارمه کبی نفسانی عد اولنان حادثه‌لردن طوتیکزده سویلدیکمز سوزلره قدر هرشی ، (جسمانی وتیره‌لردن Processus Physique) حاصل اولمش، جسمانی (آثار و معلولات Effets) در بو خصوصده نفسك بذاته هیچ بر مؤثریتی یوقدر . »

موازیه نظریه‌سنك اك مشهور اولان بو شکلنده ظاهراً روحك موجودیتی قبول ایدیلمش کبی کورونیور . فقط حقیقت حالده بوتون حادثات، جسمانیته اسناد اولوندیغندن نفسك وجودینه لزوم براقیلمامشدر.

موازیه نظریه‌سنه طرفدار اولان مؤلفلرك تشریحاتی ، تماميله شو عرض ایدیلن شکله مطابق دکلدر . بو مسلك اربابندن بر چوق مؤلفلر ، نظریه‌یی کندی فکرلرینه کوره تشریح ایتمش، مشهور اولان بو شکلدن آز چوق فرقلی مطالعه‌لر یوروتمشلردر . مثلا بعضیلری جسمانیتله روحانیت آره‌سنده‌کی توافقی دها کوشك کوسترمشلردر. بر طاقم مؤلفلره کوره‌ده بالعکس بو توافق دها صیقیدر . بعض مؤلفلرده ایسه توافق مبهم بر صورتده تصویر ایدیلمشدر. بو کتابلرده

جسمانیتله روحانیت آره‌سنده‌کی توافق ، هیئت عمومیه اعتباریله حقیقی بر مناسبت‌دن ، بر معادلت‌دن زیاده بر تساند کبی قبول اولونمشدر.

حالبوکه ینه موازیه طرفدارلرینه عائد بر قسم مؤلفاتده بالعکس روحانیتله جسمانیت آره‌سنده تام برایکیلك ، قطعی بر تضاد بولوندیغی اعتراف ایدیلمکده‌در . بو فکره طرفدار اولانلره کوره اك کوچوك بر حادثهٔ جسمانیه ، روحی بر حادثه‌یه تقابل وتوافق ایتمکده‌در .

صوك زمانلرده موازیه نظریه‌سنه یکی برشکل ویریلمك ایسته‌نیلمشدر. بو شکلده سلسلهٔ نفسیه آره‌سنده هیچ بر ارتباط و اتحاد مخصوص فرض و قبول ایدیلمه‌مکده‌در . یعنی هیچ بر حادثهٔ نفسیه‌نك ؛ علیت حقیقیه‌نك بر تأثیری ایله ؛ دیکر بر حادثهٔ نفسیه‌یی تحریك ایتمك خاصه‌سنی حائز اولمدیغی ادعا اولونمقده‌در .

کوروليورکه؛ هرنه شکلده اولورسه اولسون ؛ موازیه نظریه‌سی ، مادیه مذهبنك بر شکل متکاملندن باشقه برشی دکلدر. تعبیر دیکرله موازیه ، روحله بدن آره‌سنده‌کی مغلق مناسبتك ایضاحنه کیریشمکدن اجتناب ایدرك حادثات جسمانیه‌نك انجابیلکی اساسنی محافظه ایدن بر مسلکدر . موسیو (باین Bain) ، (روح وجسم) عنوانلی اثرنده موازیه‌نظریه‌سنی ایضاح ایدرکن شو سطرلری یازییور: « بالجمله افعال نفسیه‌مزك ، مادی افعاعیلك غیر منقطع عواقبی ایله مترافق اولدیغنه قانع اولمقده حقلی‌یز . بر احساسك باشلانغیچندن بوکا تقابل وتوافق ایدن فعلك تظاهرینه قدر اولان سلسلهٔ نفسیه ، هیچ بر آن افاعیل جسمیه‌دن آیریلمش دکلدر . مثلا یکی بر منظره کورولدیکی زمان ، روحده درحال بو احساسك براثری ، یعنی برتهیج ، بر فکر حصوله بولمقده‌در. بوفکر وتهیج ده خارجده سوز ویاعضوی وحرکات صورتنده

تظاهر ایتمکده‌در. یعنی افاعیل جسمانیه نفسك بوسلسلهٔ افاعیلنه موازی بر شکلده وقوعه کلمکده ، تعبیر دیکرله کوز ، طبقهٔ شبکیه ، عصب بصری ، نصف کرهٔ دماغیه ، مرکزدن محیطه کیدن اعصاب ، عضلات . . . الخ . دیدیکمز عضولرك حرکتلری تظاهر ایتمکده‌در. دیمك که احساس ، تهیج ، تفکر کبی سلسلهٔ نفسیه‌یی نظر مطالعه‌دن کچیریرکن ، افاعیل جسمانیه‌نك غیرمنقطع بردائره‌سی حصول بولمقده‌در.

سلسلهٔ مادیه‌نك بردنبره غیرمادی برجوهرله مشغول اولان مادی بر بوشلقده نهایتلندیکنی وبو غیر مادی جوهرك باشلی باشنه اجرای افعال ایتدکدن صوکره ، بوافعالك نتایجنی مادی فاصله‌نك دیکر نهایتنه اشتراك وایللك تیقظه توافق ایدن فعلی تعیین وتولید ایتدیردیکنی فرض ایتمك ، افعال دماغیه حقنده‌کی معلوماتمزه طبان طبانه ضد اوله‌جقدر. چونکه بویله بر فرض ، غیر مادی بر دکز ایله آیرلمش ایکی ساحل قبول ایتمك دیمك اولور. حالبوکه حقیقت‌حالده جهاز عصبی‌ده هیچ بر فاصله یوقدر . بناء علیه شایان قبول اوله‌جق یکانه نظریه ، نفس ایله بدنك فعللرینك برلکده یورودکلرینی قبول ایتمکدن عبارتدر . »

(باین) ، شو سطرلرله موازیه نظریه‌سنك اساسنی پك کوزل کوسترمشدر . موازیه طرفدارلری منشأ مسئله‌سنی قاریشدیرمق ایسته‌مه‌مشلردر . بونك ایچوندرکه موازیه سیستمنده فکرك منشائی تحری ایدیلمیه‌رك یالکز فکر ، ماده‌نك تظاهراتیله متوازیاً مناسبتدار کوستریلمکله اکتفا ایدیلمشدر . دیمك اولیورکه ، موازیه سیستمنده شئون نفسیه ایله شئون جسمیه الی نهایه امتداد ایدن ایکی موازی خط کبی‌در . بناءً علیه بونلر بربرلریله هیچ برزمان تلاقی ایده‌مزلر. فقط ؛ اخطار ایده‌لم ؛ که موازیه طرفدارلرینك هر درلو اعتراضدن

وارسته قالمق خصوصنده‌کی غیرت واحتیاطلرینه رغماً مسلکلری ینه انتقاددن آزاده قاله‌مامشدر. مثلا دینیلیورکه، (شعور La Conscience)ده، میخانیکیت عصبیه‌نك استقلال تامه اجرای تأثیر ایتمه‌سی امتیازینی ویرمه‌مك ایچون هر برلزوم منطقی یوقدر.

ینه دینیلیورکه، بر (فعل عقلی Un Acte intellectuel)یه اقتفا ولزومی تقدیرنده اوکاخلف اوله‌بیله‌جك برمیخانیکیت عصبیه‌ابداعنه وصول ممکن اوله‌جنی اصلا محقق دکلدر. مثلا افکارك یکدیکرینی جلب ودعوت ایتمك خصوصنده حائز اولدقلری بر خاصه واردرکه بوکا (تداعیٔ افکار L'association des idées) دینیلمکده‌در. بالفرض ذهنمه سلطان سلیم جامعنك صورتی کلسه بوفکر بکااوراده مدفون اولان یاووزی خاطرلاتیر. یاوز سلطان سلیمی خاطرلار خاطرلامز چالدیران محاربه‌سنی دوشونورم. یاوزله شاه اسماعیل آره‌سنده نقط مشابهت تحری ایدر وآره‌لرنده برمقایسه یاپارم. سلسلهٔ افکارم اصلا منقطع اولمقسزین بو صورتله دوام ایده‌بیلیر. عجبا حجیرات عصبیه‌نك هانکی تداعیسی، هانکی (تلهیٔ ذره‌وی Jeu Moléculaire) بو ایکی شخصیت آره‌سنده بر مشابهته حصر ذهن ایتدیرن مقایسه فعلنه نظیر اوله‌بیلیر؟ ئه‌وت، فرض اولنه‌بیلیرکه بو ایکی شخصیته عائد انطباعلرك مشابهتی، (بر عینیت جزئیه Idendite Partielle)دن نشأت ایتمشدر. بو عینیت جزئیه‌نك مادی استنادکاهی‌ده متقابل و متوافق سیالهٔ عصبیه‌نك شکلنده ویا موقعنده‌کی برعینیتدر. فقط، عینیت واتحاد نه‌در؟ مشابهتی قبول ایتمکسزین، بونك بر شکلی اولان عینیت ناصیل آکلاشیله‌بیلیر؟ شو حالده بونلردن برینی دیکریله ایضاح ایتمك ناصیل قابل اولور؟

دیکر بر مثال آله‌لم: پسیقولوژی کوستریبورکه بوتون افعال ذهنیه‌مزك اساسنده بر درجه اعتقاد واردر. فی‌الحقیقه حکم ایتمك تصدیق ایتمك، تصدیق ایتمك‌ده اعتقاد ایلمکدر. بز بر شیئه اعتقاد ایتدیکمزدن طولایی تصدیق ایدیورز. دیمك‌که بز، تصدیقلرمزده اصلا تصادفه تبعیت ایتمیورز. اول امرده وبالطبع افکارمزه توفیقاً اعتقاد ایدیورز. دوشوندیکمز شیئك حقیقتنه ایناندقجه‌دوشونه‌میورز. شوحالده فکر، اصلنده بذاته اعتقاددر، دینلر برحقیقت سویله‌مشلردر. عجبا افعال ذهنیه‌مزك اساسنده‌کی بو اعتقاده تقابل ایده‌جك بر(ترکب مادی Uunecombinaison matérielle)بولونه‌بیلیرمی؟ کورولیورکه موازیه طرفدارلری اعتراضدن آزاده قالمق خصوصنده‌کی غیرتلرینه رغماً ینه بو کبی سؤاللردن قورتیله‌مامشلردر. موازیه مسلکنه وارد اولان اعتراضلردن بری‌ده شودر: موازیه سیستمنده بو ایکیلك قبول ایدیلمکله برابر، بدنله نفس آره‌سنده ثابت ولایتغیر بر مناسبت تأسیس اولنه‌رق نتیجه اعتباریله نفسك رولی انکار اولنمشدر.

چونکه ادراك عامه‌نك نفسه اسناد ایتدیکی بالجمله افعال، موازیه سیستمنده میخانیکیت جسمانیه‌یه حصر ایدیلمشدر. حتی دیه‌بیلیرزکه بو خصوصده موازیه طرفدارلری، مادیوندن داها زیاده ایلری کیتمشلردر. فی‌الحقیقه مادیه مذهبی، هیچ اولمزسه؛ شعورك برشیئه یارادیغنی قبول ایتمکده‌در. چونکه مادیونك شعوری (برافعوله Une fonction) ویا (بر افراز Une sécrétion) ایله مقایسه ایتمش اولدقلرینی کوریورز. مادیوندن (بروسه)؛ تفکر، حفظ وتخیل مادهٔ دماغیه‌نك بنیه وتکاثفندن باشقه برشی دکلدر؛ دیه‌رك شعوری برافعوله ایله مقایسه ایتدیکی کبی (قارل فوغت) ده قاره جکر ایله

صفرا آره‌سنده نه مناسبت وارسه دماغ ايله تفكر آره‌سنده‌ده او مناسبت واردر ، حكمنى ويرمكده تردد ايتمه‌مشدر .

حالبوكه موازيون ميخانيكيتك يكانه مؤثر اولديغنه قوتله قانع بولونيورلر . بوقناعت اونلرى نهايت مفكره‌نك وظيفه‌سنى انكاره قدر واردييور. چونكه موازيه نظريه‌سنده شعور، هيچ برشى دكلدر . فى الحقيقه بوسيستمده شعور ، عادتا برماكنه‌نك فعليله مترافق اولان فقط چرخلرينه تأثير ايتمه‌ين برضيا ياخود بردودوك كورولتيسى شكلنده تصوير اولونمش، حركت ايدن برآدمك كولكه‌سى منزله‌سنه قونولمشدر . تعبير ديكرله شعور ، حركات مخيه‌نك ايزينى تنوير ايدن برتفسفردن باشقه برشى عد ايديلمه‌مشدر .

موازيونك باشليجه خطالرى منفرد برشأن شعورى‌يى تام بركل عد ايتملرى فكرندن نشأت ايتمشدر . حالبوكه حقيقت حالده شعور ، برشأن ، استناد و تظاهر ايتمك ايچون برموضوعه محتاج اولان برمجموعهٔ قوادر. بوموضوع ايسه طبيعى مادى اوله‌جقدر. شوحالده موازيه طرفدارلرينك شئون نفسيه ايله شئون جسميه‌يى متوازى ايكى سلسله حالنده تصورلرى طوغرو دكلدر .

(تحدس)ده دائما مستبان اولان شى وحدت، تعبير ديكرله (شعور ـ ماده Conscience-matière)نك برشكلده تظاهرى، بركسوه‌يه بورونمه‌سيدر. هركس بيلير كه فكرلرمزك، اذكار و خاطراتمزك، تعقللرمزك موضوعى ، احساسات وصوردر . داها طوغرو برتعبير ايله سويليه‌جك اولورسه‌ق؛ بوموضوع، دماغمز قدر مادى اولان شيلردر . شوحالده بوتون بونفسى فعاليتى باشقه برعالمه ، فعاليت دماغيه‌نك غيرى برپيلان داخلنه قويمق ناصيل اوله‌بيلير؟ چونكه بوفعاليت، برچوق عناصر ماديه‌يى محتوى اولديغندن

اكثر اقسامنده فعاليت دماغيه ايله عينى ماهيتده‌در. ديمك كه حادثه و فعللرى اولدقلرى كبى تأسيس، برطرفدن شئون ماديه ديكرطرفدن ده عينى زمانده نفسى ومادى شئون آره‌سنده برموازات قبول ايدرسه‌ك، موازيه نظريه‌سى معنا وماهيتنى بوس بوتون غائب ايتمش اولور . بوتقديرده موازيه ، آرتق صورت قطعيه‌ده بربرلرندن متمايز ترتيبده ايكى نوع شئونك صورتنى عرض ايده‌مز . چونكه بونلر بركاغدك ايكى يوزى ، برقوماشك ايچى طيشى كبى بربرلريله بيرلشمش اوليورلر. نفسى اقسامنده اكر مادى قسملر وارسه ايكى حدود آره‌سنده آرتق تقابل ماهيتى يوقدر واوله‌مز . شو انتقاد ، موازيه نظريه‌سنك چوروكلكنى كوستردیكى كبى بو مذهب طرفدارلرينك نتيجه‌ده ماديه مسلكى كريوه‌سنه دوشدكلرينى‌ده ايضاح ايتمكده‌در.

افتكاريه نظريه‌سى

فكرى كرك معرفتك و كرك هم معرفت وهم وجودك مبدئى عد ايدن فلسفى مسلكلره (افتكاريه idéalisme) نامى ويريلمكده‌در [١] . تاريخ فلسفه‌ده اهميتى نسبتنده واسع بر موقع

[١] ايده‌آليزم تعبيرى لسانمزه ، تصوريه ، مفهوميه ، افتكاريه ، معنويه ، فكريه و خياليه كبى مختلف لفظلرايله ترجمه ايديلمكدر . بونلردن (تصوريه) لفظى ، فلسفهٔ اسلاميه‌ده مستعمل بر تعبير اولديغى كبى (افتكاريه)ده يكى لسانك قبول وترجيح ايتديكى بر تعبيردر . صوك زمانلرده (idée)نك (فكر) ، (idéal)كده (مفكوره) لفظلريله ترجمه‌لرى تعمم ايتمش اولديغندن تناظرى محافظه ايچون ايده‌آليزمكده (افتكاريه) تعبيريله ترجمه‌سى ترجيح اولونمشدر .

اساسا (ايده آليزم) لفظى مبهم وشمولّلى بر كلمه‌در . بناءً عليه قصد ايديلن معنا ايضاح ايديلمكسزين بو لفظك مطلق صورتده استعمالى موافق اوله‌مز . ايده آليزم ، شامل اولديغى معنالرك كافه‌سنه نظراً ، همان همان (ره‌آليزم Réalisme) تعبيرينك مقابلى‌در . فقط اخطار ايده‌لم كه افلاطونك (مثل نظريه‌سى) ايله بو فيلسوفدن ملهم اولان اسقولاستيك مذهبلرك قناعتلرينه (ايده آليزم) تعبيرينك اطلاقى طوغرى دكلدر : بونلرى بر نوع ره‌آليزم عد ايتمك دها مناسب‌در .

ره‌آليزم ، بديعياتده ؛ ايستر غايه ، ايستر واسطه اوله‌رق صنعتده قطعى صورتده طبيعتى تقليد ايتمك ديمكدر . تعبير ديكرله ره‌آليزم ، بوتون آناتى حتى بوتون چيركينلكلريله طبيعتى قوپيه ايتمك مسلكيدر . بو سببدن صناعتده استعماله ايديلديكنه كوره ره‌آليزمى (طبيعيه) ويا (حقيقيه) لفظلريله ترجمه ايتمك ايجاب ايدر . فقط صنعتكار ، بالعكس طبيعتى اصلاح وشكلنى‌ده ده‌كيشديرسه يعنى كندى ايده‌آلنى افاده ايچون طبيعتى آنجق بر واسطه كبى قوللانور وياپوس بوتون

اشغال ايدن ايده آليزمك منشائى پك اسكيدر . هرعصرده وذكانك انكشاف ايده‌بيلديكى هر ملت آره‌سنده ايده آليزمك متنوع شكللرى كوروله‌بيليور . اسكى فيلسوفلرك ، هيلوزوئيزمى ، (لايبنيچ)ك موناد مسلكى ، (ايستروغ)ك صوك زمانلرده ايلرى سورديكى (panpsychisme) نظريه‌سى ، عينى مسلكك مختلف شكللرندن باشقه برشى دكلدر .

ايده‌آليزم ، متقابل ايكى حد يعنى روحله جسد اساسنى قبول ايتمه‌مكده ماديه مذهبله بيرلشيورسه‌ده اساس وماهيتى اعتباريله تماميله ماديه مذهبنك معكوسى بر مسلكدر . ماديه مسلكنه كوره يكانه حقيقت ماده‌در . حالبوكه ايده‌آليستلر ماده‌يى كلياً انكار ايتمكده‌در . بونلر نظرنده يكانه حقيقت (روح l'esprit) ومعنويت‌در . بونك خارجنده‌كى وجود ، ظاهرى ويا بوكا متفرعدر .

مسلكنك هيئت عموميه‌سنه نظراً (ثنويه)دن اولان يعنى بر روح بر جسد قبول ايدن (ده‌قارت) ، (دوشونيورم ، اويله ايسه وارم!.) دعواى مشهوريله بوكونكى ايده‌آليزمك تملنى آتمشدر . چونكه ده‌قارتك متعارفه‌سى تفكر حادثه‌سنى بلاواسطه وتذكردن مستغنى يكانه متعقل عد ايتمكده‌در . ايده‌آليزم نظريه‌سنك بو فكردن طوغديغنده ايسه شبهه يوقدر .

ايده‌آليستلره كوره ، ماديون ظواهره آلدانه‌رق هرشيئى ماده‌يه ارجاع ايتمك ايسته‌مشلر ، حتى انسانى‌ده جسددن عبارت عد ايتمشلردر .

اهمال ايدرسه آرتق او ، ايده‌آليزمه كيرمش اولور . ايده آليستلره كوره صنعت ، كوزللكى خيالده آراملى ، حقيقتى اونوتديرمق صورتيله بزه تسليت بخش اولمليدر . بو معناده استعمال اولنان ايده‌آليزم ، بعض مؤلفلر طرفندن لسانمزه (معنويه) تعبيريله ترجمه ايديلمكده‌در .

حالبوکه ماده نهایت الامر حالات نفسنه‌یه منجر اولمقده‌در . فی الحقیقه ماده حقنده قبول وتصدیق یدیلن شیلرك کافه‌سی یا ثقلت ، مقاومت عدم تنافذ ، صورت ورنك ... کبی اوصاف محسوسه‌یه ویاخود علوم طبیعیه‌جه کشف اولنه‌رق دستور حالنه قونولمش بعض قانونلره یعنی حادثه‌لر اراسنده‌کی نسبتلره منجر اولمقده‌در حالبوکه بوتون بونلر، نفسی‌در . ماده‌نك کیفیت ویا وصفی دینیلان شی ، ساده‌جه برطرز ادراکدن عبارتدر . بزده هرهانکی برتأثیرك نه اولدیغی حقنده حسیات اولمزسه مقاومت دینیلان شیٔ نه اولور وناصل آکلاشیلیر ؟ تمامیله نفسی اولان بو حال یعنی روحمك بوتصور وتکیفی اولمقسزین بنم ایچون هیچ برشی متعقل دکلدر . بو استدلالی ماده‌نك دیکر وصفلرینه‌ده تطبیق ایده‌بیلیرز . دیمك که ماده نتیجه‌ده حالات نفسیه‌ده انحلال ایدییور . قانونلره کلنجه ، بونلرك‌ده حالات نفسیه‌یه ، منجر اولدقلری داها آچیق بر حقیقتدر چونکه علل، اثردن مؤثره ،مؤثردن اثره استدلال، حسیات وتفکر کبی شیلرك کافه‌سی، افعال نفسیه‌دندر . کورولیور که ماده نهایتده حالات نفسیه‌یه منجر اولمقده‌در . بو نتیجه‌یه نظراً دیه‌بیلیرزکه ماده ، نفسك آنجق برتظاهری ؛ زمان ومکان شرطلری تحتنده ؛ خارجده برارتسامی‌در .

غریبدرکه مادیونك کندی دعوالرینی اثبات ایچون استناد ایتدکلری اساسلر ، ایده آلیستلرجه‌ده مصدقدر . فقط ایده آلیستلر ، بو اساسلری کندی لهلرینه اوله‌رق قبول و کندی ادعالرینی تأییدایچون ایراد ایتمشلردر . مادیونك نقطهٔ استنادی اولان (احساسات Sensations) بیله افتکاریون طرفندن مادیه مذهبی علیهنده بردلیل اوله‌رق قوللانیلمشدر . فی الحقیقه افتکاریونه کوره حس ایتمك ، طوغرودن طوغرویه برفعل نفسی‌در .

ایده آلیزمك (مبحث وجود Ontologie)ه عائد اولان شکلی ؛ ایضاح ایتدیکمز وجهله ؛ اشیایی فکردن عبارت عد ایتمکده‌در . بو تلقی‌یه نظراً عالم خارجی بزده‌کی صور ذهنیه‌لردن عبارتدر . بناءً علیه نفس متفکردن باشقه حقیقی برشی یوقدر [١] . حقایق اشیا (جوهر

---

[١] مبحث وجودده بو معناده اولان ایده‌آلیزم ، معرفت نظریه‌سنده (مفکره la pensée) نك بالذات فکردن باشقه برحقیقته اطلاع ایده‌میه‌جکنی ادعا ایدن بر مسلکه اطلاق اولنمشدر . ده‌قارت ، مالبرانش ، لایبنیچ کبی فیلسوفلره کوره ، علمزده‌کی (صور ذهنیه Les objets) یه توافق ایدن حقیقی شأنیتلر واردر . و بونلرك وجودی ، الـٰهی کمال مطلق ویا آهنك مقتدر ایله مؤمندر . چونکه کمالك یعنی حقیقت مثبته‌نك منشأئی الله‌در . بو ادعایه نظراً بداهت ، کمال ، افکارك ابهام و التباسی ایسه کمالسزلقدر . واضح، ابهام و التباسدن آزاده اولان فکرلرك منشأئی الـٰهی اولدیغندن بونلرك خطا آلود اولملری احتمالی یوقدر .

فیلسوف (قانت) ك معروف نظریه‌سی‌ده برنوع ایده‌آلیزم‌در . قانتك ایده‌آلیزمی ، کندی طرفندن فلسفه‌یه ادخال اولنان (نومن Noumème) فکریله علاقه‌داردر . آلمان فیلسوفی (نومه‌ن) تعبیرینی معقول ویا (متعقل intelligible) معناسنده قوللانمشدر . قانته کوره (نومن) موجوددر ، ذهنی‌در، حسی دکلدر . (نومه‌ن)ك تجلیاتی اوله‌بیلمك ایچون تجلی ایده‌جکی برشی بولونمق لازمدر. یعنی بزه ظاهر اولان هرشی ، شأن (عرض) در . ظاهر اولان شیئی اظهار ایدن هرشی‌ده نومه‌ن (جوهر) در . نومه‌ن تجربی برمعرفتك متعلق اولمیان حقیقت ، شی بذاته‌در . قانت (نومه‌ن) ی شأن و (حادثه phénomène) مقابلی اوله‌رق استعمال ایتمشدر . تعبیر دیکرله قانته کوره شأن ، (نومه‌ن) ك تظاهریدر .

فقط اسمنه رغماً (نومه‌ن) ، هیچ بر معرفتك متعلق دکلدر . یعنی لایعرفدر . چونکه نومه‌ن ، فکر خارجنده‌در . اکر نومه‌ن فکرده تظاهر ایدرسه اووقت شأن اولور. (نومه‌ن) ك نه حسی تحدسی ، نه‌ده عقل تحدسی یوقدر. (انا Le moi) ، نومه‌ن اوله‌رق دکل ، آنجق (جوهر نفسی Sujet) اوله‌رق معلوم‌در . (لاانا Le Non - moi) ده (نومه‌ن) اوله‌ق

نفسیلر Sujets) طرفندن تعقل ایدیلمکله قائمدر . بو معنایه اولان ایده آلیزمه ، اکثریا (مابعدالطبیعی افتکاریه L'idéalisme) méthaphysique دینیلمکدهدر. مابعدالطبیعی افتکاریه طرافدارلرندن ایلری کیدنلر ، عالم خارجی‌یی انکار ایده‌جك قدر غریب بر قناعته صاپلانمش ، یکانه موجود، (أنا) اولدیغنه ذاهب اولمشلردر. فی‌الحقیقه مابعدالطبیعی ایده‌آلیزمه کوره مادامکه بن عالم خارجی‌یی آنجق حواس واسطه‌سیله نفسمده حاصل اولان تطورات ایله طانیورم ، او حالده بن یالکز کندیمه و کندیمده‌کی تطوراته علمم واردر. بوندن چیقه‌جق نتیجه ایسه ، « یکانه موجود بنم ، کائنات بنم شیمدیکی احساساتمك ویا ممکن اولان احساساتمك هیئت مجموعه‌سندن باشقه برشی دکلدر!..» حکمندن عبارت اوله‌جنی طبیعیدر . بو قناعته فلسفه‌ده (سولیپسیزم Solipsisme) نامی ویریلمشدر . سولیپسیزم طرافداری ، کندی نفسی خارجنده هیچ بر موجود طانیمدیغی ایچون دیه‌بیلیرکه بالفرض عالمده داها باشقه متفکر جوهر ذهنیلر تصور اولونسه بونلرك ده موجود اولمالری ایجاب ایدر . چونکه بونلرك موجود اولمسی ، بنم اونلری تصور ایتمکلکمه ویا اونلرك بنم طرفمدن تصور ایدیله‌بیلملرینه متوقفدر . سولیپسیزم نظریه‌سنده نفس متفکرك وجود شخصیسی خارجنده هیچ بر موجود طانیمامسی بوکبی غریب نتایجی ویرمکده‌در.

دکل آنجق (متعلق تصور Objet) اوله‌رق معلومدر. معرفتك معلوملری ده بزم تصورات و انفعالات مخصوصه‌مزدن عبارتدرلر - آنجق بعضی (صور Formes) تحتنده و بعض قانونلره کوره تعقل اولنه‌بیلیرلر . حالبوکه بو صور و قوانین ، طبیعت اشیایه دکل نفسك طبیعتنه عائددر . بونلر امکان وجود شرطلریدر. قانتك بو مسلکنه اکثریا (افتکاریهٔ انفسیه L'idéalisme subjectif) نامی ویریلمکده‌در .

ایده آلیزم نظریه‌سی تدقیق ایدیلدیکی زمان بو مسلکك برقاچ قضیهٔ مصدقه‌یه استناد ایتدیکی آکلاشیلیور. فقط، شمدیدن سویله‌یه‌لم که ایده‌آلیزمك اساسنی تشکیل ایدن بو قضیه‌لر ، حقیقت حالده نه اثبات اولونمشلردر، نه‌ده اثبات اولنه‌بیلیرلر. شمدی قضیه‌لری تحلیل ایده‌لم :

١ — ایده آلیستلرك قبول و تصدیق ایتدیکی برنجی قضیه نظرلرنده بر چوق زمانلر پك قوتلی وغیر قابل جرح عد اولونمشدر. طوغرودن طوغرویه شئون و واقعه‌لردن مستخرج کورونن بو قضیه ، مشهور (به‌رقه‌له‌ی Berkéley) ه اسناد ایدیلن شو جمله ایله خلاصه ایدیلمکده‌در: « نفوس متفکره‌دن باشقه حقیقی برشی یوقدر. اشیانك حقیقتی نفوس طرفندن تفکر ایدیلمش اولمقله قائمدر!.. » . کورولیورکه ایده‌آلیستلر بالمشاهده موجودیتنی تصدیق ایتدیکمز عالم خارجی‌یی بو قضیه ایله انکار ایتمشلردر . فی‌الحقیقه ، مادامکه اشیانك حقیقتی تفکرمزله قائمدر. اوحالده عالم خارجی‌ده ؛ ادراکمز کبی؛ غیر مستقر و منقطعدر . تعبیر دیکرله عالمك فکرمز خارجنده بر موجودیتی یوقدر . قاراکلقده بر اوطه‌ده لامبه سوندیره اوراده‌کی اشیا آرتق کورونمز اولدیغی فقط لامبه یانار یانماز تکرار مشاهده ایدیلمکه باشلاندیغی کبی اشیاده ادراکمزله اشتراك ایتدیکی زمان موجوددر . فقط مثلا کوزمی قپایه‌رق بو اشتراکی قطع ایتدیکم زمان عالمك موجودیتی‌ده منقطعدر .

٢. — ایده‌آلیستلرجه مصدق اولان ایکنجی قضیه، ایضاح ایتدیکمز برنجی قضیه‌دن پك آز فرقلیدر. بو قضیه شو جمله ایله خلاصه ایدیله‌بیلیر : اشیا واعیانده بزم ادراك ایتدکاریمزدن باشقه بر شی یوقدر .

تعبیر دیکرله اشیا واعیان ، شعورمزده کندندن عبارتدر . بناءً علیه مشاهده اولنان اشیا تحتنده باشقه بر حقیقت آرامغه محل یوقدر .

٣ . — اوچونجی قضیه ، افتکاریه نظریه‌سنك تملی‌در. بو قضیه اکثریا ایکی اولکی قضیه‌لرك نتیجه‌سی عد اولونمقده‌در . بو قضیه‌ده شو جمله ایله اجمال اولنه‌بیلیر : بوتون مدرکات نفسی‌در . شو مجمل جمله‌یی بر آز توضیح ایدنجه شو نتیجه‌یه واصل اولورز : ادراك ایتدیکمز اشیا، عالم‌شعورده موجوددر . تعبیردیکرله اشیا فکرلردن، صور ذهنیه‌دن متشکلدر . دیمك که اشیا ، عالم شعوردن عبارتدر . شعورمزك ماهیتی‌ده نفسی اولدیغندن کرك ادراك ایدن و کرك ادراك اولنان هرشیئك تمامیله نفسی اولدیغنی قبول ایتمك ضروریدر . ایده‌آلیستلرك بواوچونجی قضیه‌لرینه‌فلسفه‌ده (پانپسیشیزم Pampsychisme) نظریه‌سی نامی ویریلمشدر .

٤ . — افتکار یونجه قبول‌ایدیلن دردنجی قضیه، منشأ مسئله‌سیله علاقه‌داردر . افتکاریون (شیئ Objet) ، برفکر روحی ، نفسك برتظاهری ، نفسك تطوراتندن بری اوله‌رق قبول ایتدکدن صوکره بودردنجی قضیه‌ده‌شعوری، افکارك قوهٔ مولده‌سی وبناءً علیه کائناتك علت‌مولده‌سی عد ایده‌جك قدر ایلری کیتمشلردر . افتکاریونك بو قضیه‌لرینه کوره عالمه وجودویرن (فکر Idée) در. هرشیئ فکردن عبارت‌عد ایتمکله مادیون‌مسلکنه طبان‌طبانه‌ضد براستقامت‌تعقیب‌ایدن افتکاریون، عالمه‌وجود ویرن‌فکردر، دعوالریله‌ده‌روح‌وجسم، شعور واشیا کبی‌برایکیلك قبول‌ایدن‌روحیه‌مسلکندن آیریلمشلردر. فی‌الحقیقه افتکاریونك عالمی یاراتان فکردر، یولنده‌کی دعوالرینه نظراً اشیا واعیان شعورك بر اثری ، بر وصفی اولمقدن باشقه بر ماهیتی حائز

دکلدردر واوله‌مزلر. حالبوکه افتکاریونك واصل اولدقلری شو نتیجه کندی مسلکلرینه قطعی بر ضربه‌در. چونکه بودعوا قبول‌ایدیلدیکی تقدیرده ، (روحی L,esprit) واضح صورتده ماده‌دن آیری بر (ماهیت Entité) کبی تصور ایتمك ممکن اوله‌مز. هیچ شبهه‌یوق که اسم اعتباریله بونلری فرقلی کوسترمکله‌ده حقیت تبدیل ایدیله‌مز .

(شعور La conscience) عالمده ، عقلی اولان هرشیئی تقویم وتأسیس ایدر . نفسی اولان باشقه برشی یوقدرکه بویله اولمسون . دیمك اولیورکه شعور ، آنجق حال‌فعالیت‌ده‌موجوددر . تعبیردیکرله شعور،حقیقی‌اسمی ماده‌اولان متعلقندن‌آیری اوله‌رق بولونه‌میان ناقص برشکل‌وجوددر. بونتیجه‌یه‌نظراً،افتکاریونك‌عالمی‌یاراتان‌نفس ناطقه‌در، یولنده‌کی‌افاده‌لرینك آکلاشیله‌بیلمه‌سی پك‌مشکلدر. چونکه بوافاده‌یی آکلایه‌بیلمك آنجق ، بر آن ایچون اولسون ؛ عین سز بر شعور تصور ایدیله‌بیلمه‌سنه متوقفدر . حالبوکه ، متعلقندن آیری اولان یعنی حال فعالیت‌ده بولونان شعورك‌موجودیتی افتکاریون نظریه‌سنجه مصدق دکلدر .

افتکاریه ، هرشیئ شعور ونفسه ارجاع یعنی مولد عالمك فکر اولدیغنی ادعا ایتمکله بالذات نفس ناطقه‌نك انکارینی موجب برنتیجه‌یه واصل اولمشدر . افتکاریه ومادیه مسلکلری اربابی عینی مسائلی موضوع بحث ایتدکلری وبونلرك حلی ایچون چیرپیندقلری حالده نتیجه‌ده هربری آیری برشکل حله واصل اولمشلردر . افتکاریون ماده‌یی انکار ایده‌رك هرشیئی شعوردن عبارت عد ایتدکلری حالده مادیون بالعکس آنجق ماده‌نك وجودینی قبول ایتمش ، ماده‌خارجنده باشقه برشی طانیمامشلردر . حتی مادیونه کوره (نفس) ده حاصلات

مادیه‌دن باشقه برشی دکلدر . کورولیورکه شو هر ایکی مسلك اربابنك واصل اولدقلری غایه‌لر متناقضدر . داها آچیق برتعبیر ایله بوایکی نظریه‌دن هر بری دیکرینی یقمشدر . بوایکی مذهب طرفدارانی آره‌سنده‌کی مناقشه‌لر ایسه هر ایکی مسلکك‌ده چوروکلکنی اثبات ایتمکدن باشقه بر نتیجه ویرمه‌مشدر .

برغسون نظریه‌سی

عصر حاضر متفکرلرندن (برغسون Bergson)، شئون نفسیه ایله شئون مادیه آره‌سنده‌کی مناسباتی ایضاح ایدن مسالك مختلفه‌یه توجه ایدن انتقادلری نظر اعتباره آله‌رق بو مهم موضوعی ، یکی بر شکل‌ده تعلیل ایتمك ایسته‌مشدر . (برغسون) ك بو خصوصده‌کی فکری ، فلسفه‌سنك اساسی اولان (لاایجابیه Indéterminisme) قناعتنك بر نتیجه‌سیدر .

معلومدرکه ایجابیه مسلکنه کوره هرهانکی بر شأن، هرهانکی بر واقعه ، ایچنده حادث اولدیغی ظروف وعوارض ایله موجب ومخصصدر . بناءً علیه ، اشیانك بر حالتی . اوندن اولکی حالتنك بر نتیجهٔ ضروریه‌سیدر . عمومی بر افاده ایله کائناتده عینی اسباب ، دائما عینی نتایجی تولید ایتمکده‌در . (برغسون)، عینی اسبابك هیچ بر وقت حصول بوله‌میه‌جغنی اساس اتخاذایده‌رك ایجابیه طرفدارلرینك فکرلرینه مخالفت ایتمکده‌در . (برغسون) ه کوره برشأن ، بر واقعه یالکز بذاته دکل بلکه ظروفنه وعوارضنه ، مقدمات وسوابقه نسبتله‌ده ممکندر . تعبیر دیکرله هیچ بر واقعه موجب ومخصص دکلدر . فلسفه‌سنی بو اساسه ابتنا ایدن (برغسون)، شئون نفسیه آره‌سنده‌کی مناسباتی ایضاح ایچون فیزیولوژی فنندن آیقیری کیتمه‌یه‌جك بر یول تعقیب ایتمش ، بو اعتبارله روحیوندن آیرلمشدر .

(برغسون)ك نظرياتى، افتكاريه مشاهيرندن (بەرقەلەى Berkéley)دن ملهم كيدر. (بەرقەلەى) ديیوردى كه: «احساساتمزك علل حقيقيەسى نفس الامرده عاطل يعنى حقيقتاً مادى بر شى اولەمز. بو علتلر، مؤثر، فعال وغير جسمانيدر. بناءً عليه احساساتمزك علل حقيقيەسى (نفس L'Eesprit) در. نفوسدن ماعدا بيلينن ويا تصور ايديلن هر شى، افكار وصورت ذهنيەدن عبارتدر. اكر ماديونك ادعاسى كبى بالجمله افكارك علتى دماغدەكى انطباعات ايسه، سز بو دماغى يا تصور ايدييورسكز ويا ايتميورسكز. تصور ايدييورسه كز ديمك كه بو افكاره سبب اولان بر صورت ذهنيەده منطبع بولونان صور ذهنيەدن بحث ايدييورسكز. حالبوكه صورت ذهنيەده منطبع بولونان صور ذهنيه، معناسز برشيدر. اكر دماغى قصد ايتميورسه كز، شو حالده آكلاميەرق سويليورسكز. ديمك كه؛ بالجمله افكار واحساساتك علتى دماغدر؛ يولندەكى نظريه غير معقول بر دعوادر. دماغ محسوس برشيدر، تعبير ديكرله آنجق نفسده موجود اولان بر (صورت ذهنيه Idée) در. صورت ذهنيه اولان دماغك بالجمله صور ذهنيەلرك علت حقيقيەسى اولمسى ناصيل قابل تعقل بر دعوا اولەبيلير؟ بزم ايچون آنجق ادراك ايتديكمز شيلر واردر. شو حالده وار اولمق، مدرك اولمق وياخود ادراك ايتمك ديمكدر. مدرك اولميان و ادراك ايتمەين، موجود دكلدر. ادراك ايدن روحدر. روح فعال ومؤثردر. ادراك اولنان ده فكردر. بناءً عليه، نفس الامرده حقيقةً موجود اولان آنجق روحله افكاردن عبارتدر. عالم خارجى بالجمله الوان واشكاليله آنجق نفسمزدەكى بر مجموعهٔ ادراك ويا افكاردر. شو حالده هر شيئك

اساسى، روحله افكاردر. تعبير ديكرله انفسيدر. روحمز، كائنات جسمانيەنك آينەسيدر....»

(بەرقەلەى)ك اجمال ايديلن شو نظريەسنه كوره، افكار وصور ذهنيەنك حصولى، دماغك بر (افعوله Fonction)سى اولەرق تعليل وايضاح اولنەمز. چونكه دماغك كنديسى ده بر صورت ذهنيەدر. بر صورت ذهنيه، بر فكر ايسه، بزم ديكر بالجمله افكار وصور ذهنەمزك علت حقيقيەسى اولەمز. (برغسون)، ايده آليزمدن آيرى بر نقطهٔ نظر تعقيب ايتمكله برابر، شئون نفسيەيى ايضاح ايدن نظريەسنى (بەرقەلەى)ك شو مطالعەسنه مشابه بر محاكمەيه استناد ايتديرمكدەدر. فى الحقيقه (برغسون)ه كوره اعيان واشياى خارجيه (صور خياليه واشباحدن Image) عبارت اولدقلرى كبى دماغ ودماغك اهتزازات ذرويەسيدر (ايماژ Image) دن باشقه برشى دكلدر [١]. اهتزاز دماغى دينيلن صورت ذهنيه، خارجى صور محسوسه توليد ايدەبيلمك ايچون بو صورت ذهنيەنك خارجى صور محسوسەيى بوويا او كيفيتده حاوى اولمسى وكائنات ماديه (صور مستعاده Represé-ntations) سنك تماميله بو حركت ذرويه صور محسوسەسنه منطبع بولونماسى ايجاب ايدر. دماغمز ايله عالم خارجى بزم ايچون عين درجەده (ايماژ)لردن عبارتدر. بناءً عليه بو (ايماژ)لرك بك

[١] برغسون (ايماژ image) لفظنى مبهم بر معناده قوللانمقدەدر. كنديسى كويا بو لفظى ايضاح ايتمش اولمق اوزره ديیوركه (ايماژ image)، حواسمزى آچديغمز زمان مدرك، قپاديغمز زمان غير مدركدر. بو لفظ، ايجابنه كوره صورت محسوسه، صورت مرتسمه، صورت خياليه، اشباح، خيال وصورت تعبيرلرندن بريله ترجمه ايديلەبيلير.

کوچوك بر جزئی اولان اولان دماغ ، داها بویوك اولان دیکر قسمنی یعنی کائناتی ایضاح واستیعاب ایدەمز . چونکه جزء کلی محیط اولەمز .»

(برغسون)ك لاایجابیلك مسلکی ، ایجاب وانتاج ایدیلمش هر جنسی، هر نوعی ، ایجاب وتخصیص ایدن هر مقولەیی خلاصه اشیای مماثلەنك زماناً ومکاناً استعادەلری اساسنه مستند هر شیئی انکار ایتمکدەدر . بوکا کوره ، (برغسون) مسلکنده اسرارانکیز (أنا)دن باشقه برشی قالمامقدەدر . هر حالده برغسونده ، روحیون کبی شخصیت انسانیەده برایکیلك قبول ایدییور . فقط ، روحی بدنده هیچ برصورتله (احلال localiser) ایدەمیور . دماغی ایسه ، روحك او امرینی اجرایه مأمور بر عضو محرك حالنه ارجاع ایدییور .

ویریلان و ویریلەجك اولان تفصیلاتدن آکلاشیلمش اولەجغی وجهله مادیه ، موازیه وروحیه مسلکلری اربابی روحله مادەیی تألیف وآرەلرندەکی مناسبتی ایضاح ایچون دماغك افعولەسی ایله صور ذهنیەلره بربرلرندن فرقلی وضعیتلر ویرمکه مجبور اولمشلردر . یعنی روحیون ، حرکات دماغیەیه نظراً صور ذهنیەنك استقلال تامنی قبول ایتمشلردر . مادیونده صور ذهنیەیی حرکات دماغیەدن صوکره قبول ایتمش تعبیر دیکرله صور ذهنیەنك حرکات دماغیەدن متولد اولدیغی قناعتنه صاپلانمشلردر . موازیون ایسه ، صور ذهنیەیی حرکت دماغیەنك یاننده واو حرکتله معادلتده فرض ایتمشلردر . برغسونه کلنجه ، بو فیلسوف بالعکس صور ذهنیەیی حرکت دماغیەدن اول تصور ایتمکدەدر . برغسونه کوره ، صورت ذهنیه محرك ویا سادەجه مباشر رولنی ایفا ایلمکدەدر . بوکا نظراً ، حرکت دماغیه صور ذهنیەنك بر اثری ، همده محرك بر اثریدر . جملهٔ عصبیه تمامیله بر عضو

محركدر . یعنی فرض ایدیلدیکی طرزده حقیقی بر جملهٔ عصبیه دکلدر . بلکه محرك اعصابك باشلانغجیدر . وظیفەسیده تهیجات محرکەیی مراکزه نقل ایتمکدن عبارتدر . کورولیورکه برغسون نظریەسنده اعصاب محرکەنك بومبدألری ، برالکتریق جهازندەکی مبدله رولنی ایفا ایدەرك جریانی بعضاً برطرفدەکی اعصابه ، بعضاًده دیکر طرفدەکی اعصابه صالیویرمکدەدر . خلاصه ، بو نظریەده جملهٔ عصبیه ، فعلك بر ناقلی ، بر آلت مخصوصەسی کیبدر .

فلاسفهٔ وجودیه‌نك روح حقنده‌كی تلقیلری

شخصیت انسانیه‌یی تحلیل ایدن فیلسوفلردن بر قسمنك انسانی عینی زمانده روحله بدندن مرکب عد ایتدکلرینی (روحیون) ، برقسمنك یالکز بدندن (مادیون) ، بر قسمنك‌ده یالکز روحدن (افتکاریون) عبارت تلقی ایلدکلرینی سویله‌مشدك . دردنجی بر تلقی داها واردرکه بوده روحله بدنك عینی شی اولملری اساسنه استناد ایتمکده‌در. فقط ، شبهه‌یوق که روحله بدن عینی شی تلقی ایدیلدکلری تقدیرده هیچ برینك آرتق برشأنیت حقیقیه‌یه ، برموجودیت مستقله‌یه مالك اولدقلری ادعا ایدیله‌مز . بلکه جسد وروح ، داها واضح بر تعبیر ایله شئون جسمیه ایله شئون روحیه ، بونلری محتوی وبونلره حاکم اولان برمبدأ متعالك تجلیاتندن عبارت اولورلر . بوتلقی‌نك اك اسکی شکلی (وجودیه Panthéisme) مسلکی‌در . بو مسلکك اك معروف سیماسی‌ده (اسپینوزا) در [۱] .

[۱] اسلام عالمنده اولدیغی کبی غربده‌ده پانته‌ئیزم حقنده متناقض و خطاآلود ایکی طرز تلقی واردر. برنجیسنه کوره پانته‌ئیزمك اساسی نامتناهی‌نك متناهی‌ده ، اللهك طبیعت‌ده اندماجندن عبارتدر . بوقناعتده بولنانلر پانته‌ئیزمی (الحادی مطلق Athéisme absolu) لکله قاریشدیرمشلردر. مثلا (اسپینوزا)نك معاصرلری وحتی اوندن صوکره کلنلردن بعض مؤلفلر ، بو ذاتك مسلکنی آته‌ئیزم تلقی ایتمش وحقنده برچوق انتقاداتده بولونمشلردر . ناصیل‌که بزده‌ده (علی القاری) و (حلبی) مرحوملر محی الدین عربی حقنده عینی حکمی ویرمشلردر ایکنجی

(اسپینوزا) طرفندن تمثیل ایدیلن (پانته‌ئیزم) یعنی وجودیه مذهبی ، (الله) ایله (عالم) ك اتحادینی ، (عینیت جوهریه L' identité substentielle) سنی قبول ایدن بر مسلکدر . (اسپینوزا)، مسلکنی (طبیعت طابعه ویا طبیعت فاطره La nature naturante) تعبیریله اجمال ایتمشدر . (اسپینوزا) بوتعبیر ایله(مبدأ) اولمق اعتباریله (الله) ی ، جوهر اولمق اعتباریله‌ده (عالم) نی قصد ایلمکده‌در . اسپینوزا (طبیعت مطبوعه ویا طبیعت مفطوره La nature naturée) تعبیری‌ده (عالم) معناسنده استعمال ایتمش اولدیغی کبی مظاهر وشان اولمق حیثیتیله‌ده (الله) معناسنده قوللانمشدر . (اسپینوزا) نك اصطلاحنه نظراً طبیعت طابعه ، اوصافیله برابر جوهر ، طبیعت مطبوعه ایسه جوهرك هیئت مجموعهٔ تطوراتی دیمکدر.

(اسپینوزا) یه کوره ، بذاته موجود وبذاته قائم (جوهر Substance) دن باشقه هیچ برحقیقت یوقدر [۱]. جوهر، وجود

طرز تلقی‌یه کوره پانته‌ئیزم(تصوف Mysticisme) ویابرنوع (الهیه Thèisme) مذهبلرینه تقرب ایتمکده‌در. بوایکنجی تلقی‌یه کوره پانته‌ئیزمی معطله عد ایتمك طوغرو اوله‌مز. بالعکس بوتلقی‌ده بولونانلر، تصدیق الوهیت‌ده افراطه دوشمش، عالمده وجود مطلقدن باشقه برشی کورمه‌مشلردر . پانته‌ئیزمك باشلیجه دورت نوعی واردر . (۱) رواقیون مسلکی، (۲) اسکندریه مکتبی مسلکی، (۳) اسپینوزا مسلکی، (٤) هه‌کل مسلکی. بونلردن رواقیونه کوره کائنات ، مرئی، منفعل، جسمانی برعضویت ایله غیرمرئی وفاعل برروحدن عبارتدر . بوروح ، کائناتك بوتون اجزاسنه نافذ و حاکمدر . منبع وجود بو روحدر . هرشی اوندن ظهور وینه اوکا رجوع ایدر .

[۱] بوتعریفه نظراً پانته‌ئیزم، (فاطر مبدع) ویا (فاطرصانع) مسلکنه مقابل بر نظریه اولیور . فی‌الحقیقه، بومسلکه کوره ، عالم جوهرالهی‌دن آیری برجوهردر. الله ایسه تك ومتحد جوهردر. عالم ، بوجوهرك مختلف ومتکثر

نامتناهی‌در . وجود نامتناهی‌نك نامتناهی (صفاتی Atributs) ویا صور کونیه‌سی واردر . انسانلر جوهرك نامتناهی صفتلرندن یالکز ایکیسنی (یعنی عقل غیرمتناهی) ایله (بعد غیر متناهی) یی ادراك ایده‌بیلیرلر . ارواح، عقل غیر متناهینك (صور کونیه‌سی)، اجسام و اشباح‌ده بعد غیر متناهی‌نك صور کونیه‌سی‌در . موجوداتك اساسی بوندن عبارتدر . بناءً علیه ، اشخاصك روحلری آنجق موقت بر موجودیته ، مستعار بر(شأنیته Réalité) مالکدر. داها طوغروسی بوتون موجوداتك ذاتیت مخصوصه‌سی یوقدر. روح اولسون ، جسم اولسون هر شیٔ جوهر نامتناهینك شئوننذن عبارتدر . بو اعتبارله روح ، کندی ذات مخصوصیله قائم اولمیان بر فکردر . تعبیردیکرله جسدك معناسی، شعله‌سی‌در. روح بر جهتدن جسدك فکرومعناسندن عبارت ایسه‌ده دیکر جهتدن جناب حقه مربوطدر . روح، جسده ناصل تعلق ایدییور و بیرلشیورسه ذات‌حقده موجود معنای روحه‌ده اویله‌جه مربوط بولونیور .

روح، جسدك یاردیمنه‌محتاج اولمیه‌رق بر سلسلهٔ افکارواسطه‌سیله تکمل ایدر . جسدده روحك هیچ بر تأثیرینه معروض قالمیه‌رق بر سلسلهٔ حرکات ایله تکمل ایلر . هرایکیسی ذات مطلقده برلشن برشأن‌در . کورولیورکه اسپینوزا ، جنس وکیفیت اعتباریله بربرینه تماماًمغایراولان روح ایله جسدك یکدیکرینه بصورتله تأثیرایده‌بیله‌جکلرینه عقل ایردیره‌مدیکندن بونلر آره‌سنده بر تأثیر متقابل بولنمدیغنه حکم

تطوراتنك هیئت مجموعه‌سی‌در . اسپینوزانك بو مسلکنه (وجودیهٔ ریاضیه) نامی ویریلمشدر. بوکا مقابل‌اولان اسکندریه مکتبی پانته‌ئیستلرینك نظریه‌لری‌ده عالم ، اللهدن (صدور) ویا (ظهور) ایتمشدر ، نتیجه‌سنه منجر اولمقده‌در. پانته‌ئیزمك بو انموذجنه‌ده (وجودیهٔقوانیه) دینیلمکده‌در.

ایتمکده تردد ایتمه‌مشدر . اساساً وجودیه مذهبنه کوره ذات مطلق هرشأن‌ده ظاهر ، اثر ومؤثر اولدیغندن روحك جسده ویاجسدك روحه بر تأثیری اوله‌بیله‌جکنی دوشونمکه محل یوقدر .

مونیزم ویا وحدت موجود نظریه‌سی

وجودیه‌نك ، (هه‌کل) طرفندن مدافعه ایدیلان یکی برشکلی داها واردر. (اسپینوزا) مسلکنه (وحدت وجود) دینیلدیکنه کوره بویکی شکلی‌ده (وحدت موجود) دیه‌آییره‌بیلیرز . (وجودیه) نك کافهٔ عوام‌واشیایی منفرد، ازلی بر اصلك نامعدود اشکال ابدیه‌سی عد ایدن‌بویکی شکلنه(مونیزم Monisme) یعنی(موحدیه)نامی‌ویریلمکده‌در. فقط ، شمدیدن اخطار ایده‌لم که مونیزم مسلکی پانته‌ئیزمدن یالکز اسم اعتباریله دکل بلکه اساس اعتباریله‌ده آیری‌در . کرچه اسمنك‌ده دلالت ایتدیکی اوزره مونیزم ، (موحدیت) مسلکی‌در . فقط ، بومسلکده متافیزیك ، خارجده براقیلمشدر . حالبوکه پانته‌ئیزمك ساحهٔ فعالیتی متافیزیك‌در. مونیزم مسلکنده مبدأ حرکت، متافیزیکك جوهر ویا الله مفهومی دکلدر. مونیستلره‌کوره مبدأ حرکت جسمانی، روحی وحیاتی تجلیاتیله تجربه‌نك بزه طانیتدیغی (شأنیت مشخصه)در. بناءً علیه بونلرك نظرنده‌جسمانی وروحی تجلیات بربرلرندن آیری‌دکلدر. تعبیر دیکرله ماده‌دن آیری ومستقل هیچ بر شأنیت روحیه یوقدر . ایشته مونیستلر بو قناعتده اولدقلری ایچوندرکه ماده‌نك اك صوك عنصرلرنده بیله‌فعالیت نفسیه‌نك مماثللری بولوندیغی ظننه صاپلانمشلردر. بونلرك نظرنده جاذبه‌لر، دافعه‌لر ، افعال کیمویه‌لر، امتزاجلر، تحللر بالآخره عشق ، کین ، شوق.... اوله‌جق شیئك آفاقی تظاهرلریدر .

صوك عناصر تشریحیه‌نك قابلیت تحرك وتخرشی ، حساسیت ، داها صوكره ذكا ، فكر اوله‌جق شیئك ایلك لمعه‌سی‌در . كورولیورکه مونیزم مسلکنده هرشكل ودرجه‌ده جسمانیتله روحانیتك ذوبان واتحادی قبول ایدیلمشدر. بناءً علیه بو فرضیه‌ده روح آرتق بر جوهر مخصوص دكلدر . بلكه طبیعت اشیانك بر كورونیشی ، بر صورت ظاهره‌سی‌در. تعبیر دیكرله روح بر حادثات غروبی‌در . بو غروبك یكانه مشترك وصف ممیزی ، داخلی اولمق وصفت ممیزه‌سی خارجیتدن عبارت اولان ومادی دینیلان حادثه‌لره مقابل بولونمقدر .

فقط ؛ اخطار ایده‌لم‌كه ؛ مونیزم مسلكنه كوره حادثات روحیه وحادثات مادیه دیدیكمز بو ایكی غروب آره‌سنده آنجق بر نقطهٔ نظر فرقی واردر . اساسده بو ایكی نوع حادثه ، تك وعینی بر شائبتك ، مختلف شرائط تحتنده ، بعضاً باطنی وبعضاً ده خارجی اولان تجلیاتندن عبارتدر .

(مونیزم Le Monisme) عنوانلی اثرنده بو مسلكی تشریح ایدن (ارنست هه‌كل) عیناً شو مطالعه‌یی سرد ایدییور . « الله ، عالم مادی‌نك خارجنده دكل داخلنده‌در . الله ، ماده‌ده مندمجدر . بزی احاطه ایدن عضوی وغیر عضوی موجودات ، عینی اصلدن ، عینی ماده‌دن وعینی قوهٔ ابتدائیه تأثیریله حصوله كلمشلردر . روحمز ، روح عمومینك بر ذره‌سی تعبیر دیكرله ماده‌دن آصلا آیریلمیان بر قسمی‌در. وجودمز ، كائناتی تشكیل ایدن ماده‌نك بر آتومی‌در . ماده ایله قوت ده عینی بر جوهرك مختلف طرزده كورونن شكلندن باشقه برشی دكلدر . یعنی كائناتده آنجق براس ، بر جوهر واردر . روحی حیات ایله مادی حیات آره‌سنده هیچ بر فرق یوقدر .

جسدمز ناصیل تدریجاً تكامل ایده‌رك ذات الفقره اولان حیوانلرك اك مكملنی تشكیل ایتمش ایسه ، روحمزده بو جسد ایله برابر تدریجاً ومتناسباً انكشاف وتكمل ایلمشدر . چونكه روح دیدیكمز شی ، حقیقت حالده دماغمزك بر افعوله‌سی‌در . بناءً علیه دماغ ایله متناسباً تكمل ایتمش اولمسی طبیعی‌در . ایشته بونك ایچوندركه روحی ، حسلریمزك ، فكرلریمزك ، اراده‌لریمزك خلاصه‌سی‌در یولنده تعریف ایده‌بیلیرز . »

روحیه مذهبی

انسانلرده مشاهده اولنان شئون فیزیولوژیه ایله شئون شعوریه‌نك ایضاح وتعلیلی خصوصنده سرد ایدیلن نظریه‌لردن اك زیاده قناعت بخش وواقعه مطابق کورونن (روحیه Spritualisme) مذهبیدر. بومذهب انسانده بدندن مستقل برجوهر، برماهیت بولوندیغنی قبول ایتمك صورتیله بربرلرندن پك فرقلی اولان شو ایکی نوع شئونك ماهیت ومنشألرینی ایضاح ایده‌بیلمشدر. انسانده شاهدی اولدیغمز شئون نفسیه ایله شئون فیسیولوژیه آره‌سنده‌کی فرقلر، بونلرك منشأ اعتباریله آیری آیری شیلر اولدقلرینی کوسترمکده‌در. بربرلرندن برچوق خصوصده آیریلان بوشئونلری عینی بر مبدئه یعنی بدنه نسبت ایتمك شبهه‌سز طوغری اوله‌مز. چونکه شئون نفسیه عاطل وارادەسز اولان بدنله ایضاح ایدیله‌مز. حالبوکه مسئله روحیه مذهبنه کوره علمی وقناعت بخش برصورتده پك کوزل تعلیل وایضاح ایدیله‌بیلمکده‌در. چونکه، انسانده بری (بدن) دیکری (روح) اولمق اوزره ایکی اصل قبول ایدن روحیه مذهبی، شئون فیزیولوژیه‌یی بدنله وبدنك مختلف افعوله‌لریله ایضاح ایتدیکی کبی شئون نفسیه‌یی‌ده (روح) مبدئیله ایضاح ایتمکده‌در. بومذهبه کوره فکرك مبدئی، وجود فعلیسی اولان بو (جوهر روحانی) در وبوجوهر بدندن ممتاز ومستقلدر. (أنا) دیدیکمز بو جوهر، بزده‌کی بوتون تکیفات

وتطوراتك، بوتون افاعیل شعوریه‌نك موضوع مستمریدر. بو (أنا) ذی شعور، مستمر، بسیط، کندی کندینك عینی، کندی تکیفاتنك موضوعی وکندی افاعیلنك علتی اولان بر موجوددر. (أنا) مفهومی، هم برفرد متشخصه صادق برمفهوم جزئی، همده اوفردك حالاتنه صادق برمفهوم کلیدر. (أنا) حالات مفهوم کلیسی اولمق حیثیتیله عقله راجع اولدیغی کبی موجود متشخص ومنفرد مفهومی اولمق حیثیتیله‌ده حدس ایله معلومدر.

انسانك حقیقی ماهیتنی ایضاح ایتمك اوزره، شمدی‌یه قدر سرد ایدیلمش اولان افکار ونظریاتك پیوسته اولدقلری دورت مذهبدن (مادیه، افتکاریه، وجودیه، روحیه) اك زیاده شایع ومنتشر اولان (روحیه) مذهبیدر بومذهب یالکز اقوام متکامله آره‌سنده دکل، ابتدائی انسانلر آره‌سنده‌ده تعمم ایتمشدر یعنی حال ابتدائیده یاشایان قوملر بیله کندیلرنده بدندن آیری برموجودیت، بر (أنا) بولوندیغنك فرقنه وارمشلردر. بونك ایچوندرکه پس زنده فکرلره بر معکس اولان هرلسانده بو ایکنجی موجودیته دلالت ایده‌جك طاقم کلمه‌لر ابداع اولونمشدر. حالبوکه دیکر مذهبلری ایضاح ایچون همان هرلسانده اویغون تعبیرات بوله‌بیلمك خصوصنده پك چوق مشکلات چکیلمکده‌در. شو حال، بومذهبلرك هم مؤخر وهم بالنسبه آز منتشر اولدقلرینی کوسترمکده‌در: هر فرد تقدیر ایدرکه انسان دینلن مخلوق عضویت اعتباریله حیوانات سائره ایله مشترك ایسه‌ده تجلیات حیاتیه نقطهٔ نظرندن اونلردن پك زیاده فرقلیدر. بو آیریلق، انسانده‌کی تجلیاتك حیواناتده‌کی تجلیاتدن درجه اعتباریله متزاید اولمسی کبی علی العاده برشیدن دکل، بلکه طبیعت وماهیت

اعتباریله حقیقی بر فرقدن متولددر . فی الحقیقه (علم النفس انفعالی Psychologie affective)، حیوانلرك بوتون افعالنی تعلیل وایضاحه کافی اولدیغی حالده انسانلردن ظهور ایدن افعالی تبیینه کافی کله‌مه‌مکده‌در . افعال وتجلیات بشریه‌یی تعلیل ایچون علم النفس انفعالیدن باشقه بر ده (علم النفس تأملی Psychologie réfléxive)یه احتیاج واردر. انسان، احساس ایله ذهنك طبقهٔ سفلاسنده حیوانات ایله مشترك اولسه بیله ، هم کندنی ، هم عالمی بیلمك ، کندی ذاتنه وجهانه عائد قانونلری ادراك وکشف ایتمك ، استدلال طریقیله علت اولی‌یه قدر اعتلا ایده‌بیلمك کبی تعقلك یوکسك درجه‌لرنده ، حیوانلردن بوس بوتون تمایز ایتمکده‌در . آرسطونك ، عصرلرجه اول دیدیکی کبی ، انسانك مخلوقات سائره‌دن مدار تمایزی عقلیدر . حساسیت اعتباریله حیوانلرله مشترك اولان انسان آنجق عقلی واسطه‌سیله اونلردن ممتازدر . حساسیتك منشائی بدن ایسه‌ده حیواناتده بولونان عقلك منشائی بدن دکلدر. اوندن آیری برشیدر . انسانلرك تمایلات بهیمیه‌یه مقاومت ایتملری‌ده کندیلرنده بدندن آیری بر شخصیت بولوندیغنی کوسترمکده‌در . فی الحقیقه بزده حیوانلردن فضله اوله‌رق عقل ، تعبیر دیکرله نفس ناطقه اولمسیدی حیوانلر کبی غریزیاتك اسیری اولور، سائقهٔ احتراصله بهیمیته سوروکله‌نیردك . قاباوغیرمشروع احتراصلره قارشی طویدوغمز درونی مجادله ، بزده غریزیات وجسمانیتدن باشقه برمبدأ اولدیغی پك کوزل کوسترمکده‌در. چونکه حیوانلرده بویله بردرونی مجادله اولمدیغی شبهه‌سزدر. دیمك که بومجادله؛ اخلاق علماسنك دیدکلری کبی ؛ (روح) له (جسد) مجادله‌سندن باشقه برشی دکلدر.

وانسانده ، حیوانلردن فرقلی اوله‌رق ؛ بدندن آیری بر شخصیت واردر .

مباحث سابقه‌دن آکلاشیلدیغی وجهله انسانده‌کی بو ایکیلك مختلف فیلسوفلر طرفندن ، مختلف شکللرده تصویر ایدلمشدر . (افلاطون)، روحك بدندن اول برصفوت تامه حالنده یاشادیغنی وحسب القدر جسدی احیا ایده‌رك تلوث ایتدیکنی ادعا ایتمش ، حیات دنیویه‌یی برسقوط کبی کوسترمشدر . آرسطوده ، روحك بدنله برابر مخلوق اولدیغی ، خلقت بشریه‌نك ؛ سلسلهٔ صور وجود آره‌سنده ؛ طبیعتك یکی بر ترقیسی بولوندیغنی ادعا ایلمشدر . ادیان منتسبلریله بو ایکیلکی قبول ایدن دیکر فیلسوفلر ایسه ، داها باشقه شکللرده دوشونمشلردر . هرحالده بومذهبه (روحیه) نامی ویریله‌سی ، طرفدارلرنجه روح ، برجوهر کبی ویا هیچ اولمزسه بذاته قائم برشی کبی تلقی ایدلمکده اولمسندن نشأت ایتمشدر . بومذهب ، (روح) ایله (جسد) کبی ایکی اساس قبول ایتدیکی ایچون عینی زمانده (ثنویه Dualisme) نامنی‌ده آلمشدر .

فقط ، انسانده عنصر متفکر اوله‌رق برجوهر روحانی بولوندیغنی قبول ایدن فیلسوفلر، بونك ایضاحی خصوصنده آیرلمش ، ایکی شکله ذاهب اولمشلردر . برقسم روحیون ، نفس ناطقه‌نك روحیتنی وبدندن آیریلغنی ادعا ایتمشلردر. بونلره کوره انسانده بری جسمانی ودیکری روحانی اولمق اوزره متغایر الجنس ایکی نوع جوهر واردر . تعبیر دیکرله نظام اشیا ، ماده و(روح L'esprit) ، اجسام و (نفوس Les âmes) کبی صورت قطعیه‌ده بربرلرندن متمایز اولمق اوزره ایکی نوعدر . وبونلرك یکدیکرلرینه ارجاعی قابل دکلدر . بو ادعاده

بولنانلر بوتون مساعیلرینی نفسك ماده‌یه ارجاع اولنه‌میه‌جغنی وروحك جسمدن آیری اولدیغنی اثباته حصر ایتمشلردر. بو مسلكه (روحیهٔ ثنویه Spiritualisme dualiste) نامی ویریلمكده‌در. مشهور (ده‌قارت Descartes) ایله فرانسه‌نك (انتقائی Éclectiques) فیلسوفلری بومسلكه طرفدار اولمشلردر.

روحیونك ایكنجی قسمی، هرشیئی نفس ایله ایضاح ایدن متافیزیك مسلك عمومیسنه اتباع ایتمشلردر. بونلره كوره ماده ایله نفسك تمایزی اضافی ونسبی‌در. حقیقی اولان یكانه موجود، (روح L'esprit) در. بناءً علیه ماده نهایت روحه ارجاع اولونمالیدر. بو مسلكه نظراً ماده اولسون، جسد اولسون هپسی نوعاً، اویومش ویا سونمش بر روحدر. بومسلكه (روحیهٔ احدیه moniste Spritualisme دینلمكده‌در. حكیم شهیر (لایپنیچ) ایله (بەرقەلەی Bèrkéley) ك مسلكلری (روحیهٔ احدیه) مسلكیدر. فی الحقیقه (لایپنیچ) ه كوره هروارلغك اساس نهائیسی، ذاتی لطیف وروحانی، ذی حیات وقوانی بر (احد) در. روحمزده بونك بر انموذجی، بر شكل عالیسی‌در. لایپنیچ، بو احده (موناد Monade) [١] نامنی

[١] ایلك اول فیلسوف (لایپنیچ) طرفندن استعمال اولنان موناد لفظی، (وحدت unité) دیمكدر. (لایپنیچ) ه كوره مادامكه مركبات واردر وقابلیت انقسام الی نهایه دوام ایده‌میور. او حالده تجزی قبول ایتمز برطاقم جواهر بسیط بولونمق ضروری‌در. بو بسیط جوهرلر تجزی قبول ایتمدكلرندن بالطبع متحیزده اوله‌مزلر. دیمك‌كه بونلر آتوم دكلدر. بوسببدن (لایپنیچ) بو بسیط جوهرلره (موناد) دیه براسم ویرمشدر. مادامكه موناد غیر متحیزدر. بناءً علیه میخانیكی خاصیتلری یوقدر. چونكه میخانیزم، آتومیزمك بر نتیجه‌سی‌در. مونادیزمك نتیجه‌سی ایسه دینامیزم‌در. موناد، بساطت وعینیتنی محافظه ایده‌رك

ویرمشدر. عصر حاضر فیلسوفلرندن (راوه‌سسون Ravaisson) ایله (فوییه Fouillée) ده بو ایكنجی مسلك طرفداری‌درلر. بو مسلكه مذاهب اولانلر (ماهیت نفس)ی بر قوت عد ایلمشلردر. یعنی روح بحسب الذات فعل وبذاته حاصل بر علت‌در. بوندن طولایی‌دركه روحی لذاته شعوره مالك اولان بر قوهٔ مختاره یولنده تعریف ایلمشلردر.

حیواناتدن ممتاز اولدیغنده شبهه اولمیان انسانده بدندن آیری بر موجودیت یعنی روح دنیلن (أنا) وارمیدر؟ كوریبورزكه، انسان بری عضوی، دیكری نفسی ایكی نوع حادثات وشئونك مظهریدر. بو ایكی نوع حادثه‌لر بربرلرندن فرقلی‌در. او حالده بونلرك مبدألرینك ده یكدیكرندن فرقلی اولمسی ایجاب ایتمزمی؟ فی الحقیقه كندیمزدن صادر اولان شئوناتی یاحواسمزله ویاخود شعورمزله ادراك ایده‌بیلمكده‌یز. حواسمزله ادراك ایتدیكمز حادثه‌لر عضوی وفیزیولوجیائی‌در. شعورمزله ادراك ایتدیكمز حادثه‌لر ایسه بالعكس نفسی وپسیقولوجیائی‌در. مثلا انسان متأثر ویا مسرور أولدیغنی بیلیر. فقط، تأثر ومسرتی كوزیله كوره‌مز. حواسیله ادراك ایده‌مز. كرچه آغلامق أله، كولمك، سروره دلالت ایدرلرسه‌ده، سرور وألمك نه اولدقلری بیلینمه‌سه‌ایدی بالطبع نه آغلامقدن نه كولمكدن برمعنا آكلاشیله‌مزدی. ألمز بر پچاقله كسیلسه، بر ألم طویارز. پچاغك كسدیكی محلك شوطولده وشوعمقده

متحول ومتكثر اوصاف وكیفیات آلمقده‌در. بناءً علیه بزجه معلوم اولان آنجق (ادراك) یعنی بساطت ایچنده بر كثرت احتوا ایدن حادثهٔ روحیه‌در. دیمك‌كه مونادلرك اوصاف وكیفیاتی (ادراكات Peceptions) در. موناد صورت عمومیه‌ده جوهر نفسی‌نك، (أنا) نك یعنی روحك صورت وتمثالی كبی تصور اولونمش موجود اصلیدر. آتوم ایسه جوهر شیئی‌نك، (لاأنا Non-moi) نك ویاجسمك تمثالی كبی تصور اولونمش موجود اصلی وعنصری‌در.

دیه اولچوله‌بیلن ابعادی اولدیغی حالده اوندن متحصل اولان ألمك بو صورتله تقدیری ممکن دکلدر . کورولیورکه شئونات نفسیه آنجق شدت ومدت اعتباریله ، شئونات عضویه ایسه هم شدت ومدت هم ده بعد اعتباریله قابل تقدیردر . مع مافیه ، شئون نفسیه‌نك شدت اعتباریله تقدیری ده نسبی‌در. بر آدامك باباسیله اولادینه اولان محبتلرندن برینك دیکرندن قاچ دفعه زیاده اولدیغنی معین بر رقمله افاده ایتمك ممکن دکلدر . شو ایضاحاتدن آکلاشیلدیغنه کوره بو ایکی نوع شئون آره‌سنده باشلیجه اوچ دورلو فرق واردر :

١ . — شئون نفسیه‌نك یالکز زمانی بر وصفلری واردر . متحیز اولمدقلری کبی بر بعدلری‌ده یوقدر . حالبوکه شئون عضویه بالعکس هم متحیزدر وهم ده زمانی وصفلری ، مکانی بعدلری حائزدر . عضوی شئونی بدن‌ده (احلال Localiser) ایتمك قابلدر ؛ صفرانك افرازی ایچون قارا جکر ، اوره‌نك افرازی ایچون بوبره‌کلر ، فعل هضم ایچون معده ، فعل تنفس ایچون آق جکرلر بر محل اوله‌رق کوستریله‌بیلیرلر . فقط شئون نفسیه‌یه بو صورتله بر محل کوسترمك قابل دکلدر . احتساس ، فکر ، محبت ، ألم کبی شئون نفسیه‌یه بر محل تعیین ایدیله‌مز . واقعا خلق آره‌سنده محبتك یری قلب ، بر یاره‌دن طویولان ألمك محلی جریحه‌نك بولوندیغی یر اولدیغی ظن ایدنلر واردر. فقط قلبك بنیه و وظیفه‌سی معلوم اولدیغندن ، اونده محبته محل اوله‌جق بر یر یوقدر. ألمك ، یاره‌نك بولوندیغی محلده اولدیغی ظنی‌ده یاکلشدر . چونکه یاره‌نك اولدیغی یر ، آنجق تشوش عصبی‌نك محلی‌در . یوقسه ألمك محلی دکلدر .

٢ . — شئون نفسیه شعور ایله ادراك اولنور . حادثات

عضویه ایسه حواس ظاهره ایله ادراك اولنور . مثلا وجودمزده‌کی یاره‌یی باصره و لامسه حاسه‌لریله ادراك ایده‌رز. فقط بو حاسه‌لر او یاره‌نك موجب اولدیغی اضطراب و آلامی بزه بیلدیره‌مزلر . بونی آنجق شعورمزله ادراك ایده‌رز .

٣ . — حادثات نفسیه ، کیمده واقع اولمش ایسه ، آنجق اونك طرفندن ادراك اولنه‌بیلیر . حادثات عضویه ایسه هرکس طرفندن‌ده ادراك اولنه‌بیلیر. مثلا ألده‌کی بر یاره‌یی هرکس کورور. فقط ، ویردیکی اضطرابی آنجق یاره کیمده ایسه او طویار .

کورولیورکه انسانده ایکی نوع شئون واردر . بونلردن جسمانی و فیزیولوجیائی اولان شئون هیئت مجموعه‌سیله عضویتی تشکیل ایتمکده‌در. بونلرك هپسی (حیز L’espace) دیدیکمز صوك بر شرطه تابع بولونمقده‌در. بو شرط اولمقسزین ادراك و تخیل ایدیله‌مزلر . ایکنجی نوع شئون ایسه (احساسات Sensations) ، (احتساسات Sentiments) ، (تصورات Idées) ، (اشواق Désirs) ، (افعال ارادیه Volitions) کبی صرف نفسی‌در. بونلر هیچ بر زمان بر حیزله ، بر بعدله مشروط دکللردر . یکانه شرطلری ، بر زمانده یا برلکده ویا متوالیاً بولونمقدن عبارتدر . عینی بر انسانده کورولن بو ایکی نوع شئون ، اونده بو ایکی نوع شعوره مبدأ اوله‌جق بر ایکیلك بولندیغنی واضحاً کوسترمکده‌در . بو مبدألردن بری (جسم) ، دیکری‌ده (روح) در. عضوی و پسیقولوجیائی شئونك بر برلرینه ارجاع ایدیله‌مه‌ملری‌ده مبدألرینك آیری اولدقلرینی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمکده‌در . فی الحقیقه شئون نفسیه‌نك الك اساسلی وصف ممیزلری مشعور اولمقدر. حالبوکه مشعوریتك حرکته ارجاعی قابل دکلدر. فنون حاضره ، ماده‌نك بوتون اوصاف و خواصنی

نهایتده حرکته ارجاع ایتمکده‌در . شئون نفسیه‌نك‌ده مبدألری بدن اولسه ایدی ، طبیعی بونلرك‌ده حرکته ارجاعلری ممکن اولوردی . فیزیك‌ده اثبات ایدیلدیکی اوزره حرکت حرارته ، ضیایه ، الکتریقه، عمل میخانیکی‌یه انقلاب ایتمکده وبوتون حادثات جسمانیه حرکتله ایضاح اولنه‌بیلمکده‌در . حالبوکه علم وفن ساحه‌سنده هیچ بر تجربه شمدی‌یه قدر حرکتك شعوره انقلابی امکانی کوستره‌مه‌مشدر.

کرچه عصر حاضر فیلسوفلرندن مشهور (اسپنسر) فکرك حرکته ارجاعنی ادعا ایتمش ایسه‌ده ، بو دعواسنی اثبات ایده‌جك قوتلی دلائل سرد ایده‌مه‌مشدر. (اسپنسر) دییورکه طبیعت‌ده حرکت ، ضیا ، الکتریق ، حرارت ، عمل میخانیکی ، علاقهٔ کیمویه کبی شکلرده تجلی ایده‌بیلدیکی یعنی وقتیله آیری آیری شیلر اولدقلری ظن اولنان بو قوتلر ، بوکون حرکته ارجاع ایدیله‌بیلدیکی کبی شئون نفسیه‌ده نتیجه‌ده حرکتله تعلیل وایضاح اولنه‌بیلیر . طبیعت کبی بدن انسانی‌ده‌ده تحول قوا دوام ایدوب کیتمکده‌در . قوهٔ فیزیکیه ویا قوهٔ کیمویه ، بدنده قوهٔ عصبیه‌یه تحول ایتمکده ، قوهٔ عصبیه‌ده دماغ واسطه‌سیله احساسه، تهیجه، فکره منقلب اولمقده‌در.

روحیون (اسپنسر) ك شو تصویرینی ، توازن قوا نظریه‌سنك یاکلش بر تفسیرینه عطف ایدییورلر . بونلره کوره ، یکی فیزیك ، اسکی فیزیکك حرارت ، ضیا ، مقناطیس ... کبی حادثه‌لری متمایز عامل وقوا ایله ایضاح ایتمك یولنده‌کی اساسنی چوروتمش ، بوتون بو حادثه‌لری، ماده‌نك کوروله‌مه‌ین جزء فردلرینك حرکتنه ارجاع ایلمشدر . یعنی بو حادثه‌لری متمایز علل وقوا ایله ایضاح ایده‌جکنه ، هپسنی ثانیه‌ده‌کی عدد اهتزاز و استقامتلری مختلف اولمق اوزره ؛ اجزای فردیه‌نك

حرکتلریله ایضاح ایتمش، بوصورتله بوتون بونلری تك بر علته ارجاع ایلمشدر . بناءً علیه ، بو نظریه‌یه کوره‌ده حرارت ، هیچ بر وقت ضیایه ویا الکتریقه تحول ایتمیور. بلکه بزه بر احساس ، حرارت ایله متجلی اولان بر نوع حرکت؛ دیکر بر احساس‌ده ضیا ایله متجلی اولان باشقه بر حرکت کوسترییور. بورا‌ده‌کی تحول، بر حرکتك بر احساسه تحولی دکلدر . بو تحول ، ثانیه‌ده‌کی عدد اهتزاز سرعتلری و محرك واستقامتلرده اولان تغیر ایله بر حرکتدن دیکر بر حرکته وقوعبولمقده‌در. حرکت ، یا داها بطی ویا داها سریع ، یا منتظم ویا غیر منتظم ، یا مستقیم ویا منحنی اولور . فقط دائما محرك وسرعتی ایله بر حرکت حالنده قالور. هیچ بر زمان بر فکره تحول ایده‌مز. حرکت، ظاهراً نظرمزده بر ترکیب احساسی کبی تجلی ایتدیکندن ، بوکا باقه‌رق حرکتك فکره رجوع ایتدیکی ظن اولونمقده‌در. فقط فکرك حرکته ارجاعی ظننی ویره‌جك هیچ بر شی یوقدر .

روحیون ، انسانده بر ایکیلك اولدیغنی اثبات ایتدکدن صوکره، روحك لطافت وغیر جسمانیتی حقنده‌ده بر چوق دلیللر ایراد ایتمش، روح ایله جسدك بربرلرندن فرقلی اولدیغنی اثباته چالیشمشلردر . بو دلائلك اك مهملری انسانده‌کی عنصر متفکرك وحدتی ، عینیتی وفعالیتی اساسلرینه استناد ایتمکده‌در . شمدی بو اوچ دلیلی بر بر تدقیق ایده‌لم :

مبدأ فکرك وحدتی اساسنه استناداً روحك وارلغنه استدلال

هر انسان، کندیسنده بر وحدت بولوندیغنی مدرکدر. بو وحدت، حیاتك بوتون تحولاتی آره‌سنده ینه باقیدر . دوشونه‌بیلن هر انسان

بك كوزل فرق ايدركه ، كنديسندەكى ملكات مختلفه وشؤن عديدەنك كافەسى ، عينى برمبدئه منتهى اولمقدەدر . تعبير ديكرلەمبدأ فكر بردر . بودە انساندە جسدن آيرى بر (أنا) بولونديغى واضحاً كوسترمكدەدر . شعوردن كچن شؤنك متنوع ومتكثر اولدقلرى شبهەسزدر . فقط بوتون بونلرك مبدألرى بردر . بويله اولمسه ايدى، بر انسانك متعدد شخصيتلر اظهار ايتمەسى ايجاب ايدردى . اساساً هرتفكر ، احساسات ، صور محسوسه ويا افكاردن مؤلف متعدد عناصردەكى كثرتى توحيددن عبارت دكلميدر؟ (دوشونمك Penser)، تركيب وتوحيد ايتمك ديمكدر . اكر مبدأ فكر اقسام متعددەدن مركب اولسه وهر قسمك شعورى بولونسه ايدى ، تركيب ووحدت هيچ بروقت ممكن اولمزدى . اوزمان انسان ، مقايسه ومحاكمه ايتمك كبى الك بسيط برعقل ذهنى‌يى بيله ياپەمزدى .

فى‌الحقيقه؛ فرض ايدەلم كه مبدأ فكر واحد دكلدر ومركبدر. بو فرضه كورە بومبدأ مركبك على‌العادە برتصديق عمليۀ ذهنيەسنى نه صورتله ياپەبيلەجكنى آراشديرەلم : مادامكه مبدأ فكر مركبدر. اوحالدە بر جزئى ، حد اولى ديكر جزئى‌دە حد ثانى‌يى بيلەجك . فقط بو ايكى حد آرەسندەكى نسبتى تفرس ايدەرك تصديقى ياپەبيلمك ايچون اوچونجى برجزئكدە بونسبتله برابر هرايكى حدى‌دە بيلمەسى لازم كلەجكدر . ديمككه حقيقتدە تصديق عمليەسنى اجرا ايدن بو اوچونجى جزءدر . و مبدأ فكر آنجق بودر . شمدى بو اوچونجى جزئه كلەلم . أكر بودە مركب ايسه ، يوقاريكى احتمال تكرار ظهور ايدەجكدر . بو تسلسلك اوكنى آلمق ايچون نهايت ، مركب اولميان بر جزئك وجودينى تسليم ايتمكدن باشقه چارە يوقدر .

تصديق حقندە يوروتيلن شو مطالعەيى ، شعورك بوتون حالاتنه تطبيق ايدەبيليرز . ديمككه‌مبدأ فكرك واحد اولمسى ثابت وقطعى‌در. انساندەكى عنصرمتفكرك بالذات وحدتدن باشقه برشى اولماسى‌امكانى يوقدر . واحد اولديغى تحقق ايدن بومبدأ ، جسد ويا ادعا ايديلديكى كبى دماغ اولەبيليرمى ؟ معلومدركه جسد انسانى ، بر چوق اعضا وانسجەدن مركبدر . بو اعضا وانسجەنك هربرى‌دە حسابسز حجيرەلردن مكوندر . بو حجيرەلركدە قابليت انقساملرى اولديغى شبهەسزدر . جسدك برعضو مخصوصى اولان دماغدە، عينى صورتله، لايعد حجيرەلردن تشكل ايتمشدر . جسدك وبو حجيرەلرك هربرى‌دە ، قابل انقسامدر . بدندەكى هرحجيرە باشلى باشنه بروجود، ذى‌حيات بر عالمدر . ديمككه بدن انسانى‌دەكى وحدت ، ظاهرى برشى‌در . حقيقت حالدە ، كرك بدن وكرك دماغ ، لايعد حجيرەلردن مركب برر خليطەدر . ئەوەت، شبهه يوق كه‌حجيرات دماغيه آرەسندە برآهنك واتصال واردر . فقط ؛ بويله اولمقله برابر ، حجيرەلر بربرلرندن متمايزدرلر. حجيرات دماغيەنك‌هيئت مجموعەسنه عائدفعاليت‌مشتركه، هر برحجيرەنك فردى فعاليتلرينك محصلەسندن باشقه برشى دكلدر . شوحالدە نەدماغك ، نەجسدك ونەدە باشقه بر عضويتك مبدأ فكر اولمسى احتمالى يوقدر. حالبوكه‌انساندە برمبدأ فكر بولونديغى واونك واحد اولديغى ثابت وقطعى‌در . ايشته جسددن ودماغدن باشقه اولان مبدأ فكر ، بزدە دوشونن ، ارادە ايدن بو (أنا) ، غير متجزى وبسيط اولان (روح) در وانساندە مبدأ فكر اولان بويله بر (روح) واردر .

مبدأ فكرك عينيتى اساسنه استناداً روحك موجوديته استدلال

هرفرد بشر ، كنديسنى ادراك ايتديكى كوندن ئولنجه‌يه قدر برچوق تحولات كچيرديكى حالده ينه بنلكننك لايتغير قالديغنه قانعدر. هركس بيليركه شعورمز لاينقطع يكى حادثه‌لره معروض قالمقده ، احتساسلريمز، فكرلريمز رأى وقناعتلريمز ده كيشمكده، حتى خصائلمز بيله تعديلاته اوغرامقده‌در . فقط ، بوتون بو تحولاته رغماً دونكى، اولكى آدم اولديغمزده اصلا شبهه‌مز يوقدر . دونكى (أنا) نه ايسه بوكونكى (أنا) ده ينه اودر . ديمك كه بزده‌كى مبدأ فكر ، مسافه ومكانك خارجنده اولديغى كبى زمانه‌ده تابع دكلدر. عنصر متفكرك زمانك مختلف آنلرنده هپ عين برشى اوله‌رق قالماسى ضرورى‌در . چونكه انسانده‌كى عنصر فكر تعبيرديكرله (أنا) تحول ايتمش اولسيدى، قوهٔ حافظه‌دينيلن شى اولمز، دون ويا چوجق ايكن بيلديكمز شيلر، بوكون بزه مجهول قاليردى. هركس بيليركه، اعمال ذهنيه‌ده زمانى‌در. برشيئى ياد ايتمك، او شيئك اولجه ادراك اولونديغنى سچمك ديمكدر. اكر مبدأ فكر، عينى برشى اوله‌رق قالميوب‌ده تحول ايتمش اولسيدى، اعمال ذهنيه‌ده غيرممكن اولوردى. چونكه بوتقديرده برحدى تفكر ايدن جوهر نفسى ديكر حدى تفكر ايدن جوهر نفسى‌دن آيرى اوله‌جقدى . بو صورتده ايسه ، بر عمليهٔ ذهنيه ياپمق ، برشى حقنده حكم ويرمك قابل اولمزدى . چونكه هر عمليهٔ ذهنيه زمانى‌در . يعنى بر زمان ايچنده وقوعبولور . حالبوكه زمان ، بر صيرورت متماديه‌دن باشقه برشى دكلدر . برآن وجود بولور بولمز ، ماضى‌يه منقلب اولور وبونى ديكر آن تعقيب ايدر . اكر عنصر متفكرده عينيت اولمسه ،

يعنى ماضى وحالده وقوعبولان شيلرى ادراك ايدن مبدأ لايتغير بولونماسه ايدى طبيعى شعور ايچون هرشى زائل اولوردى .

انسانلر بوعينيت واتحاده قانع اولدقلرى ايچوندركه بر مسئوليت اخلاقيه وحقوقيه قبول ايتمشلردر . فى الحقيقه ماضى‌ده بر مسئوليت اخلاقيه وحقوقيه‌يى موجب برفعل ارتكاب ايدن شخص، اكر بوكون عين شخص دكلسه تعبير ديكرله اونك (أنا) سى ده كيشمش ايسه ، اولجه ياپيلان فعلدن طولايى اونى مسئول طوتمق قابل اوله‌بيليرمى ؟ (أنا) سنك تبدل ايتديكنه قانع اولان بر انسانده مسئوليت حسى بولنورمى ؟ ديمك اوليوركه انسانده لايتغير ودائماعينى اولان بر عنصر تفكر واردر . بوعنصر تفكر ، جسد اولمديغى كبى دماغده دكلدر. چونكه بدن انسانى، دماغده داخل اولديغى حالده، متمادياً ده كيشمكده‌در. اساساً حيات عضويت‌ده بو تحولدن عبارتدر . اعاظم طبيعيوندن (كوويه) نك ديديكى كبى حيات ، متمادى برقاصيرغه‌در .

ذى حيات جسدلرده هيچ برذره يرنده قالمز. متمادياً ده كيشيرلر، تبدل ايدرلر . بو تحول نتيجه‌سى اوله‌رق ، بدنده‌كى اسكى ماده‌لر يرينه ، حس اولونمقسزين، يكى ماده‌لر قائم اولور. آز چوق اوزون برزمان نهايتنده هربدن، كلياً ده كيشير، يكيله‌شير. مشهور (فلورانس Flourene) ك تجربه‌لرى بو تحولى صورت قطعيه‌ده اثبات ايتمشدر . دائمى برتحول قاصيرغه‌سى ايچنده بدنده تمثيل ايديلن عينيت صورى‌در. تعبير ديكر يالكز ذهناً موجوددر . فرض ايده‌لم كه كاركير بر بنانك بوتون طاشلرى برر برر چيقاريله‌رق يرلرينه عينى شكل وجسامتده ديكرلر قونولسون . بز بو بنايى اسكيسى كبى قالمش كورميه‌جكمى يز ؟ حالبوكه بنانك بوتون اجزاسى دكيشمشدر . نفس

ناطقه ، اسکی بنا ایله یکی بنانك صور منتزعه‌لرینی مقایسه ایده‌رك هر ایکی صورت ذهنیه‌یی مشابه بولدیغی ایچون ، بز بوتون اجزاسی ده کیشمش اولان یکی بنایی اسکیسنك عینی تصور ایتمکده‌یز . ایشته بدن انسانیده‌کی تحولاتده بونك عینیدر . بدن دائما متحولدر . اونده تصور اولنان عینیت ایسه تماميله صوری وذهنیدر . انسانده لاینقطع تجدد ایدن بدندن باشقه ، عینیتك موضوعی اولان بر (أنا) بر (روح) واردرکه تحول وتغیردن آزاده‌در . ودائما کندیسنك عینی اوله‌رق قالمقده‌در . روحك وصف ممیزی وحدت ، عینیت وبساطتدر . نفس ناطقه‌یی جسددن تمییز ایدن واوکا مخصوص اولان بو وصفی (روحیت Spiritualité) له تعبیر ایده‌بیلیرز .

مبدأ فکرك بذاته مرید وفعال اولمسیله جسددن آیری بر روحك موجودیتنه استدلال

هیچ شبهه یوقکه ، مبدأ فکر ، حاصل بالذات بر قوهٔ فاعله اولوب بذاته فعله باشلامغه قابلیتلیدر . بو حصول ذاتی ، تأمل وعقلك انضمامیله اختیاریلکه منقلب اولور . انسانك دائما پك متنوع افعال ایله تجلیه مهیا بر قدرته مالك اولدیغنی هر صاحب فکر تصدیق ایدر . هر فرد بوقدر تك تجلیاتی کندی آرزوسنه کوره ابداع ایتمکده‌در . بالذات انتخاب ایتدیکمز بر فعلی اجرا ایتمکلکمز وبر حیات مختاره‌یه مظهر بولونمقلغمز بو حقیقتی پك کوزل کوسترمکده‌در . بز ، بر حرکتی اجرایه مقتدر اولدیغمز کبی اونی توقیف ویا تعدیل ایتمکده ألمزده‌در .

افعال ارادیه ومختاره‌مز ، بزده‌کی مبدأ فکرك بحسب الذات فعال اولدیغنك الك قوتلی بر دلیلیدر .

عنصر تفکر حاصل بالذات واراده واختیارله متصف بر قوهٔ فاعله اولدیغی ایچوندرکه صناعت علوم وقابلیت اخلاقیه تأسس وانکشاف ایده‌بیلمشدر . فی الحقیقه صناعت فعالیت بشریه‌نك اختیاری بر فعلندن باشقه بر شی دکلدر . طبیعیدرکه تماميله میخانیکی اولان بر موجود بویله بر عمله مستعد اوله‌مز . ینه دیه بیلیرزکه انسان کندیسنی طبیعتدن تمییز ایده‌مه‌سه ایدی ، علوم وفنونده تأسس ایده‌مزدی . انسانك طبیعته قارشی قویه‌بیلمه‌سی ، شئون وحادثاتك جریانتی اراده‌سنه کوره تعدیل ایده‌رك طبیعتده‌کی کیزلی (ایجابیه Déterminisme) قانونلرینی کشف ایلمه‌سی سایه‌سنده‌درکه علوم وفنون تأسس ایلمشدر . انسان بوتون بونلره کندیسنده مستقل وحاکم بر قوت بولوندیغی ایچون موفق اولمش واولمقده‌در . انسانده‌کی قابلیت اخلاقیه‌ده اونده خیر ایستمکه مستعد بر ارادهٔ اختیاریه بولوندیغنه شهادت ایتمکده‌در . انسانك افعال وحرکاتنك مباشری اولماسی وبالنتیجه افعال وحرکاتندن ناشی مسئول طوتولماسی ، کندیسنده ارادهٔ اختیاریه بولونماسندندر .

کورولیورکه انسانده‌کی مبدأ فکر ، تعبیر دیکرله عنصر متفکر بحسب الذات فعال وارادهٔ اختیاریه‌یه مالکدر . حالبوکه جسد ، بوتون ماده‌لر کبی ، بالعکس تماماً منفعل وعاطلدر . بناءً علیه بذاته حرکتك مباشری اوله‌مدیغی کبی بویله بر حرکتی توقیف ویا تعدیل ایتمکده‌ده مقتدر دکلدر . دیمك‌که بنفسه فعال وحرکات اختیاریه‌یه قادر اولان عنصر متفکر ، بدندن فرقلی بر مبدأدر . ایشته بو مبدأ (روح)در . جسد ماکنه‌سنك حرکته مباشرتی وانسانك افعال ارادیه‌یی اجراسی بو روح

سایه‌سنده ممکن اولمقده‌در. کرچه بدنه عائد برطاقم قوتلر واردر. بونلردن بر قسمی؛ کویا احتیاط قوتلری ایمش کبی؛ (کامن Latente) در. دیکرلری‌ده صرف واستهلاك ایدیلمکده‌در. فقط، بوقوتلر لذاته نه کندی حرکتلرینه‌نه‌ده‌سکونتلرینه قوماندا ایده‌مزلر. بوقوتلر؛ طبقی بر (میخانیزما Mécanisme) ده اولدیغی کبی؛ دوافع خارجیه‌یه ویامتقابل تأثیر وعکس تأثیرلره کوره یااجرای فعله باشلارویا توقف ایدرلر. انسانك بوتون افعال وحرکاتنی یالکز بوقوتلره حصر وارجاع ایتمك اونی اراده و اختیاردن محروم بر ما کنه عد ایتمك دیمکدر. حالبوکه برطاقم چرخ و یایلرك هیئت مجموعه‌سندن انسانده اولدیغی کبی براراده چیقارمق، تعبیر دیکرله ارادهٔ انسانیه‌یی بدن ماکنه‌سنك اثری عد ایلمك ممکن دکلدر. چونکه انسانده‌کی اراده بدن ماکنه‌سنك اثری دکل بالعکس او ما کنه‌نك مبدأ محرّك ومدبّریدر. دیمك اولیورکه بدن‌حد ذاتنده؛ ماده کبی؛ عاطلدر. کندی کندینه حرکته قادردکلدر. بدنی حال‌فعالیته کتیرن وانساندن صادر اولان افعال اختیاریه‌نك مباشری بولنان دیکر برمبدأ واردر. ایشته بومبدأ (روح) در.

روحیونك، روحك جسددن آیری‌اولدیغنی اثبات ایچون استناد ایتدکلری دیکر دلیلرده بوقبیلدندر. مادیون طرفندن بو دلیللره بر طاقم اعتراضلر درمیان ایدیلمش ایسه‌ده، بواعتراضلر؛ طرفدارلرینك ادعالری کبی؛ اوقدر قوتلی دکلدر. هرحالده‌روحیونك بوخصوصده‌کی دلیللرینك قطعی کوروندیکنی اعتراف ایتمك ضروری‌در.

غیرمتحیز روحله متحیز بدنك اتحادی نه صورتله اولیور؟

روحیون طرفندن، جسدله روحك بربرلرندن فرقلی و متمایز اولدقلرینه دائر سرد اولنان دلیللر قطعی و واضحدر. مادیونك بودلیللری چوروتمك ایچون ایلری سوردکلری اعتراضلر، علمی بر قناعت تولید ایده‌بیله‌جك قدر قوتلی دکلدر. روحیون بو دلیللر ایله کرچه بدنله روحك آیری آیری شیلر اولدیغنی اثبات ایتمشلرسه‌ده بونلرك اتحادلرینی ایضاح خصوصنده پك بویوك مشکلاته معروض قالمشلردر. فی‌الحقیقه جسد کبی بر جوهر متحیز ایله روح کبی بر جوهر متفکرك بربرلریله ناصل بیرلشه‌بیلمش ونه‌یولده اشترا کده بولونمش اولماسی قولایجه آکلاشیلیر شیلردن دکلدر. وهلهٔ اولی‌ده اویله کلیورکه بر جوهر متحیز آنجق دیکر بر جوهر متحیز ایله بیرلشه‌بیلیر. چونکه اتحاد آنجق عینی برمکانده اولور. حالبوکه‌روح نه‌متحیزدر نه‌ده مکانی‌در: متحیز اولمیان ومکانله علاقه‌دار بولونمایان روحك متحیزومکانی‌اولان جسدله اتحادی ناصل ونره‌ده اوله‌جقدر؟ دیکر طرفدن بر حرکتك دیکر بر حرکت احداث ایتدیکی، بر تصورك دیکر برتصور وجوده کتیردیکی آکلاشیله‌بیلیر برشی‌در. فقط، بر تصورك بر حرکت احداث ایده‌بیلدیکی ویاخود بر

حركتك بر تصور وجوده كتيرديكي آكلاشيلير شيلردن دكلدر. حالبوكه بدنله روح آره‌سنده اشتراك بولونديغي تقديرده بونك بويله اولماسي ايجاب ايتمكده‌در. روحيونك معروض قالديغي بو مشكلات بر درلو حل اولونه‌مامقده، بوخصوصده مختلف نظريه‌لر يوروتيلمكده‌در. بعضاً بو مشكلات كورولمك ايسته‌نيلمه‌مش، بعضاً ده بالالتزام اخفا ايديلمشدر. اون سكزنجي عصرده فلسفه و رياضياتك الك ممتاز بر سيماسي اولان (ئوله‌ر Euler)، جسددن روح اوزرينه و روحدن جسد اوزرينه طبيعي بر تأثير، فيزيكي بر نفوذ قبول ايتمك صورتيله مشكلات معروضه‌يي برطرف ايتمك ايسته‌مشدي. فقط، (ئوله‌ر)ك بو مطالعه‌سيله مشكلات حل ايديلمش دكلدر. چونكه جسدله روح آره‌سنده قبول ايديلن بو تأثير و نفوذ متقابلي آكلايه‌بيلمك ايچون هيچ بر واسطه يوقدر و هيچ بر شي بوني ايضاح ايتمه‌مكده‌در. بالعكس كرك روحه و كرك جسمه عطف اولنان هر شي بونك خلافني كوسترمكده‌در.

وقتيله (ده‌قارت)ك ده بو مشكلاتي حس ايتمش اولديغي آكلاشيليور. فقط (ده‌رقات) ده بوني حل ايده‌مه‌مشدر. بو مشهور فيلسوف روحي، حيات جسمانيه‌نك مبدئي عد ايتمكله برابر اوكا بر مقر تعيينندن كنديني آله‌مامشدر. في الحقيقه (ده‌قارت)ه كوره روحك مقري دماغك الك مركزي و الك باطني اولان قسمي يعني (غدهٔ صنوبريه) در. مقري دماغده‌كي غدهٔ صنوبريه اولان روح، نفوس حيوانيه واسطه‌سيله جسدك ديكر بوتون اقسام و اجزاسيله حال اشتراكده‌در. نفوسك مركزه طوغري اولان حركاتي، روحده احساسات و صور محسوسه‌يي ... ايجاب ايتمكده‌در. روح ده بو نفوسده عضله‌لري تقلص و اعضاي محركه‌يه تبديل موقع ايتديرن مركزدن

محيطه متوجه حركتلري موجب اولمقده‌در. كورولويوركه (ده‌قارت)، روحله بدن آره‌سنده‌كي تأثيرات متقابله‌يي ايضاح ايچون (نفوس حيوانيه) نامني ويرديكي بر واسطه تصور ايتمشدر. ناصل كه اسلام حكيمي (غزالي ده) طبقي بويله دوشونمشدر. ده‌قارتك نفوس حيوانيه‌سي، زمانمز علماسندن بعضيلرينك قبول ايلدكلري (سياله عصبيه Fluite nerveux)يه مماثل بر شي اوليور. فقط، ده‌قارتك شو ميخانيكي - فيزيولوژي ايضاحاتيله ايله‌ينه مشكلات برطرف ايديله‌مه‌مشدر. چونكه بو ايضاحه‌يه كوره ده غير متحيز اولان روحك ناصيل اولوبده غدهٔ صنوبريه‌نك حيزنده تقرر ايده‌بيلديكي آكلاشيلير شيلردن دكلدر. (ده‌قارت)ك ايضاحنده افكار روحيه‌نك نفوس حيوانيه‌نك حركتي اوزرينه ناصل تأثير ايده‌بيلديكي و بالمقابله نفوس حيوانيه‌نك تأثير و نفوذيني ناصل حس ايلديكي ده مبهم قالمشدر. ئه‌وت، (ده‌قارت)، بو حركاتي روحك احداث ايتمديكني ادعا ايديور. فقط حركتي اداره ايدن كيمدر؟ روح دكلمي؟ شبهه يوق كه بر سواري بينديكي آتك حركتني احداث ايتمز. بونكله برابر او حركتي اداره ايدن سواريدر. هر حالده بر حركتي احداث ايتمك ايچون بر قوهٔ ميخانيكيه نه قدر ضروري و لازم ايسه، بر حركتك استقامتني تبديل ايتمك ايچون ده او قدر ضروريدر. روح، يالكز حركات بدنيه‌يي اداره ايتديكي تقديرده ده، متقابل تأثيرات و روحله بدنك اتحادي مسئله‌لري ينه باقيدر. ده‌قارتك ايضاحاتي ده مسئله‌يي حل ايده‌مه‌مشدر.

فرانسه فيلسوفلرندن (مالبرانش Malebranche) اورتايه آتديغي (علل عاديه Causes occasionnelles) نظريه‌سيله (ده‌قارت) مسلك فلسفيسني بو نقطه‌ده اكماله چاليشمشدر. ده‌قارتك (انسان l'homme) عنوانلي اثرندن ملهم اوله‌رق فلسفه ساحه‌سنه آتيلان (نيقولا مالبرانش)،

(تحری حقیقت la reherche de la vérité) عنوانلی اثرنده اساسی (دهقارت) طرفندن قورولان علل عادیه نظریه‌سنی تشریح ایدرك نه بدنك روح اوزرنده نه ده روحك بدن اوزرنده اجرای فعل ایتمدیکی نتیجه‌سنی چیقارمغه چالیشمشدر. مالبرانشه کوره، روحله بدنك متقابل افعال و تأثیراتی اللهدن صدور ایدر. الله وضع ایتمش اولدیغی عمومی قانونلره توفیقاً روحك اراده‌لری مناسبتیله بدنده برطاقم حرکتلر و بدنك حضوری ویا حرکاتی مناسبتیله روحده بعضی انطباعات تولید ایدر. هر ایکی نوع حادثه‌لرك علت حقیقه‌لری (الله) در. جسدك حرکتلری، روحك اراده‌لری علل عادیه‌در. یوقسه سبب حقیقی دکلدر. (مالبرانش) ك بو نظریه‌سی‌ده (امام اشعری) نك افکارندن ملهم کبیدر.

(مالبرانش) ك روحله بدن آره‌سنده‌کی مناسبات و تأثیرات متقابله‌یی توضیح ایدن شو نظریه‌سنه کوره، بن پارماغمی حرکت ایتدیرمك ایسته‌دیکم و پارمغم ده حرکت ایتدیکی وقت، بو حرکتك علت حقیقیه‌سی بنم اراده‌م دکلدر. نجه مجهول اولان نامتناهی متوسطلر، اراده‌م ایله پارمغم آره‌سنه کیرمکده و دفعك صادر اولدیغی مرکز دماغی‌نك حرکتنه اصلا شعورم لاحق اولمامقده‌در. حرکتك علت حقیقیه‌سی، علت فاعله‌سی هم جسدمده، هم روحمده حاضر اولان، شئون روحیه ایله احوال بدنی توافق ایتدیرن (الله) در. فقط ذات باری بدنمی آنجق روحمك اراده‌لری سببیله حرکت ایتدیردیکندن و یاخود بالعکس آنجق بدنمك حرکاتی سببیله روحده احساسات احداث ایتدیکندن؛ بدنله روح، متقابل تعدیلاتلرینك علل عادیه‌سی اولیورلر دیمکدر. علت حقیقیه ایسه الله‌در.

مالبرانش، شو ایضاحاتیله حکیم شهیر (دهقارت) ك مذهبنی داها واضح برشکلده حل ایده‌بیلمش ایسه‌ده اونك بو نظریه‌سی ده اعتراضدن وارسته قالهمامشدر، فی الحقیقه مالبرانشك شو مذهبی، (جبریه Fatalisme) و (وجودیه panthéisme) مذهبی اولمقله اتهام ایدیلمشدر. هر حالده مالبرانش‌ده روحله بدنك اتحادی و متقابلاً یکدیکرلری اوزرینه اولان تأثیرلری مسئله‌سنك مشکلاتنی حل ایده‌مه‌مشدر. چونکه بو مذهبه کوره‌ده ینه برچوق سؤاللر جوابسز قالمقده‌در. فی الحقیقه مالبرانشك نظریه‌سندن آکلاشیلدیغی وجهله اکر ذات باری بر (ذکا une intelligence)، بر (روح un esprit) ایسه ناصل اولورده بزم بدنمزده حاضر اوله‌بیلیر، و متمیز اولمقسزین بدن ایله برلشیر؛ و ینه ناصل اولورده حرکات سابقه‌یه بناءً دکل بلکه تصورات ویا ارادات کبی محضا معنوی اولان ایجابات ایله بدنده حرکات احداثنه قادر اولور؟ ایشته مالبرانشك مذهبنه کوره‌ده بورالرینی آکلامق ممکن دکلدر.

بدنمزده‌کی حرکاتی احداث ویا اولجه موجود اولان حرکاتك استقامتنی تبدیل ایدن کرك بزم نفسمز و کرك نفس ربانیه اولسون هر ایکی حالده‌ده، بو نظریه، مالبرانش و دهقارت طرفلرندن درك ایدیلمش اولان بقای قوت قانونی ایله قابل توفیق دکلدر. اساساً مالبرانش نظریه‌سیله مشکلات حل ایدلمش دکل بلکه روحدن ذات باری‌یه رجوع اولنمشدر. حالبوکه ایستر متناهی ایستر غیر متناهی اولسون (روح l'esprit) ك ماده ایله اشتراکی دائما غیر قابل تصوردر. جناب حقك قدرت کامله‌سنی ایلری سورمك برخارقه‌دن استعانه ایتمکدر. یوقسه، مشکلاتله مالامال اولان بو سری ایضاح ایتمك دکلدر.

مالبرانشك بعضاً یاپدیغی کبی ذات بارینك عینی زمانده هم (بعد

étendue) ، هم (فكر pensée) ، هم (ماده matiére) وهم (روح L'esprit) اولديغنی وياخود حيزايله فكرك، ماده ايله نفسك مبدأ مشتركی بولونديغنی ادعا ايتمك وياخود، ذات باری يی قاريشديرمقسزين روحله بدن آره‌سنده بر متوسط اولمق اوزره هم مادی هم معنوی بر جوهر مختلط فرض ايتمك ، ده هيچ بر ايشه يارامز .

(قابل صور متوسط نظريه‌سی) نامی ويريلن بو نظريه اكثريا حقسز اوله‌رق انكليز فيلسوفی (كودوورت Cudworth) ه اسناد ايديلمكده‌در [۱] . فقط ، بو نظريه‌نك تصور ايتديكی وجهله ، اگر حيز و فكر ، قابل صور اولان بو متوسطده — كرك متناهی اولسون و كرك غير متناهی اولسون — آنجق ، تك بر ماهيت ، تك بر وجود تشكيل ايده‌جك صورتده اتحاد ايده‌بيليورلرسه بونلر نيچون طوغرودن طوغرويه روحمزده ويا بدنمزده برلشه‌ميورلر ؟ مادامكه روحله بدن آره‌سنده بويله بر متوسط فرضی قبول ايديليور . او حالده ماديون كبی بر نفس جسمانی (Une âme corporelle) ، (بر بعد متفكر Une étendue pensante) قبول ايتمكده نه مانعه واردر؟ كورولويوركه روح ايله جسمی بربرلرينه تقريب ايتمك ايچون ، آره‌لرينه هر ايكيسنكده وصفلرنده مشترك اولان بر جوهر ادخال ايتمك كافی دكلدر . چونكه بو صورتله مسئله حل ايديله‌مه‌مكده‌در . بلكه داها زياده قاريشديريلمقده‌در .

(لايبنيچ Leibniz) ك بك مشهور اولان (موناد Monade) نظريه‌سی ايله روحله بدن آره‌سنده‌كی فاصله‌يی داها زياده آزالتمش اولديغی شبهه‌سزدر . فی الحقيقه لايبنيچه كوره روح ايله جسم اساسده

[۱] چونكه بو فيلسوفك اصل مذهبی بوندن بك فرقلی‌در .

عينی طبيعتده‌درلر : روح ، بر قوتدر. جسم ايسه بر منظومهٔ قوادر. كورولويوركه لايبنيچ فلسفه‌سنده ، بعد و فكر كبی غير متجانس ايكی شيئك ناصل اولوبده بيرلشدكلری و ناصل بربرلريله اشتراكده بولوندقلری مسئله‌سی آكلاشيله‌بيلير برشكل آلمشدر. چونكه بو نظريه‌ده روح تك وبسيط بر موناددر . جسم ايسه مونادلر يغينی‌در . روح ، ذی شعور و عاقل بر موناددر . جسمانی اولان مونادلرك ايسه نه شعور مميزی، نه‌ده عقلی واردر [۱] . ديمك كه (لايبنيچ) نظريه‌سنه كوره بری روحانی وديكری جسمانی غير متجانس ايكی شی يوقدر . بلكه آنجق كميت و كيفيت اعتباريله بربرلرندن فرقلی اولان ايكی متجانس شی واردر . بناءً عليه روحله بدنك نه صورتله اتحاد ايتدكلری

[۱] لايبنيچ ك (مونادولوژی) دينيلن موناد نظريه‌سی شو صورتله اجمال ايديله‌بيلير : جوهر قدرت فعليه‌يی حائز بر وجوددر . بو جوهر بسيط ومركب اولمق اوزره ايكی نوعدر . جوهر بسيط ، موناددر . يعنی جزء لايتجزادر. جوهر مركب ، مونادلرك تركبندن عبارتدر . مركب جوهرلره جسم دينيلير ، بونلر بر كثرت تشكيل ايدرلر . بسيط جوهرلر يعنی مونادلر : حياتلر ، روحلر ، وجدانلر كبی شيلر اولوب بر وحدتدرلر . كائناتك هر طرفنده بسيط مونادلر بولونمق ضروری‌در . چونكه بونلر اولماسه ايدی جسملرك علت موجوديتلری بولونمزدی . مادامكه هر يرده بسيط مونادلر واردر . او حالده طبيعت حيات ايله مالی‌در . تركب وانحلال ايتمه‌ين مونادلر بر آنده باشلار وبر آنده نهايت بولور . خلقت ايله موجوديت قازانير . انعدام ايله نهايتلنير . مركب جوهرلر ايسه قسم قسم باشلار . و اويله‌جه ختام بولور . الله ، وجود ازلی‌در . تعبير ديكرله متعالی ونامتناهی موناددر . مخلوقات ، ايكنجی درجه‌ده مونادلردر . بو مونادلرك غير مدرك اولانلری اجسام ، مدرك اولانلری‌ده روحلردر ، الله نامتناهی حكمتی ايله كائناتی طولديران وتشكيل ايدن بوحدسز حسابسز مونادلر آره‌سنده دائمی مناسبتلر وعمومی بر آهنك تأسيس ايتمشدر .

آکلامق ایچون، غیر متجانس ایکی شیئك بربرلریله ناصل برلشدکلرینی و ناصل اشتراك ایتدکلرینی آراشدیرمغه لزوم یوقدر . مسئله آنجق کمیت یعنی عدد و کیفیت یعنی درجهٔ کمال اعتباریله بربرلرندن فرقلی اولان متجانس ایکی شیئك کیفیت اتحادلرینی کشف و تعیین ایتمکده‌در .

فقط، اولجه اخطار ایده‌لم که؛ مسئله‌نك بو ایکی شکلنده‌ده برمشکل واردر . بو مشکل یالکز (موناد) نظریه‌سنه عائد دکلدر. موجوداتك متقابل فعل و تأثیرلرینی قبول ایدن هر مسلك فلسفی بو مشکله معروضدر. مع‌مافیه (لایبنیچ) ك اکثر فیلسوفلرك نظرنده قاچمش اولان بو مشکلك فرقه‌وارمش اولدیغی آکلاشیلیور. بحث ایتدیکمز بو مشکل ، متقابل ویا یالکز متعدی فعل مفهومنده صاقلانان تناقضدن چیقیمقده‌در . مسئله‌یی ایضاح ایده‌لم : معلومدرکه فلسفه‌ده (متعدی فعل) تعبیریله ، بر موجودك دیکری اوزرینه اولان فعلی قصد ایدیلمکده‌در. بوکا کوره برموجودك دیکر بر موجود اوزرینه بر فعلی وار دردیمك ، او فعل ، اولکنده باشلامش و اونی کچه‌رك دیکرنده نهایتلنمش دیمکدر . فلسفه‌ده متقابل تعبیرینه‌مقابل اوله‌رق برده ، (اصلی فعل) تعبیری واردر . بو تعبیرله‌ده بر موجودك کندی کندینه اولان فعلی قصد ایدیلمکده‌در . یعنی بو فعل، هانکی موجود اوزرینه واقع اولیورسه اونده قالمقده‌در .

فقط کوریورزکه (لایبنیچ) ، فعلك ؛ تجریدی بر صورتده اولمدیغی تقدیرده ؛ جوهر مؤثردن آیریله‌میه‌جغنی ادعا ایتمکده‌در . بو ادعایه کوره فعل بالذات بوجوهرك برحالیدر . شو حالده فعلك عینی زمانده مغایر ایکی جوهرده، یعنی اوفعلی اجرا ایدنله اوکا معروض قالان جوهرلره عائد بولونماسی ممکن دکلدر . چونکه ایکی موجودك

هر ایکیسنده‌ده ، بردرجه‌یه قدر بولونان . برکیفیت وجود، برحال خصوصی آکلاشیله‌مز . دیمك اولیورکه متعدی فعل ؛ هربری آیری برجوهره عائد اولمق اوزره ؛ ایکی حاله تحلل ایدییور . شبهه‌یوقکه بو حاللر متقابل ومتناسبدر . فقط متحد دکللردر . هربری برجوهره عائددر . خلاصه ، متعدی فعل بو ایکی حالك توافقندن ویا آهنکدن باشقه برشی‌دکلدر. بوایکی موجوددن حالی‌سبق ودیکرلرینی تعلیل ایدنه (فعلی موجود) اسمی ویریلیور . بالمقابله حالی اولکنك حالنی تعقیب ایدن و اونکله تعلیل ایدیلن موجودده (انفعالی موجود) نا میله یاد ایدیلمکده‌در .

کورولیورکه اوته‌دنبری یالکز (موناد) لر ایچون تصور ایدیلمکده اولان مشکل ، اجسامك متقابل فعلی ایضاح ایدیلیرکن‌ده قارشومزده چیقمقده‌در . فی‌الحقیقه ، دینیلیورکه مصادمه ایله بر جسمك حرکتی دیکر بر جسمه انتقال ایتمکده‌در . حالبوکه ، مصادمه ایدن وبوصورتله برنده‌کی حرکت‌دیکرینه انتقال ایدن بوایکی جسمك تماسی اصلا بلا واسطه دکلدر . بلکه بوجسملر بربرلرینه چارپمش وآره‌لرنده براشتراك اولمشدر . ثانیاً ، برجسمك حرکتنك اوجسمدن آنجق تجریدوانتزاع صورتیله آیریله‌بیله‌جکی تصوراولنه‌بیلیر. دیمك‌که حرکت ایدن برجسم دیکر برجسمه چارپه‌رق اونی‌ده حرکت ایتدیردیکی زمان ، اولکینك حرکتی ایکنجی‌یه انتقال ایتمش دکلدر. بلکه بونلر بربریله اشتراك ایتدکلرندن حقیقت حالده حرکت ایدن ینه اولکی جسمدر . شوحالده بوحرکتك دیکر برجسمك حرکتی اولماسی ممکن دکلدر . شوحالده حرکتك اشتراکی ادعاسی ، آنجق شوصورتله اولیور : برجسم اولجه حرکتده بولونان دیکر برجسمله

تماس ده بولونجه كنديلكندن حركته كليور. ايشته لايبنيچ، موجوداتك متعدى فعلنى بوصورتله ايضاح ايتمكده حركتك، اشتراكنى ده حالات متقابله‌نك توافقى ايله تعليل ايتمكده‌در. فقط، موجوداتك متعدى فعلى يرينه اونلرك حالات متقابله‌لرينك توافقى اقامه ايديله‌بيلديكى تقديرده‌ده، بو توافقى ايضاح ايتمك ايجاب ايدر. بو لزومى (لايبنيچ) ده تقدير ايتمش، و بونى كنديسنك (آهنك مقدر L'Harmonie Préétablie) نظريه‌سيله تعليله چالشمشدر. (لايبنيچ) ديور كه: هر موناد حالاتنك سلسله‌سى؛ منشأدن اعتباراً؛ ديكر مونادلرك حالتلرى ايله توافق ايده‌جك وجهله تنظيم اولونمشدر. مثلا افكار متقدمه‌نك نتيجه‌سى اوله‌رق بنده قولمى قالديرمق اراده‌سى حاصل اولديغى آنده جسدمده‌ده حركات سابقه‌نك نتيجه‌سى كبى قولمك حركتى حادث اولمقده‌در.

ذات بارى، نامتناهى حكمتى ايله كائناتى تشكيل ايدن لايعد جوهرلر آره‌سنده دائمى مناسبتلر وضع و مكمل بر آهنك تأسيس ايتمشدر. روح ايله جسدك اتحادى ده، جناب حقك بونلر آره‌سنده اولدن تقدير ايتمش اولديغى بر توافق نتيجه‌سيدر. روح جسمى تحريك ايتمك ايسته‌ديكى زمان جسمك حركته كلمه‌سى و بالمقابله جسد خارجدن بعض انطباعات تلقى ايتديكى وقت روحده احساسات و افكار تعين ايتمه‌سى، روح ايله جسد آره‌سنده متقابل بر فعل و نفوذ اولمه‌سندن ايلرى كلمز، بو حال اللهك ازلده تأسيس ايتمش اولديغى بر آهنك نتيجه‌سيدر. و بو آهنك سببيله بو ايكى جوهرك (روحله بدنك) افعالنده امتزاج و اتحاد تام واردر. روحله جسدك اتحادى حقنده‌كى نظريه‌لرى توضيح ايچون، برلكده ايشله‌ين ايكى چالار ساعتى مثال اوله‌رق كوستره‌بيليرز: (ئوله‌ر Euler) نظريه‌سنه كوره بو ايكى ساعتك برلكده ايشلمه‌سى

آره‌لرنده بر علاقهٔ ماديه بولونماسندن نشأت ايتمكده‌در. (مالبرانش Malebranche) فرضيه‌سنه كوره ايسه بو ايكى ساعتك برلكده ايشلمه‌لرينى تأمين ايچون ساعتجى‌نك متمادى بر مداخله‌سنه و دائما اونلرى عيار ايتمه‌سنه احتياج واردر. (لايبنيچ)ك فرضيه‌سنده ايسه ساعتلر اوله‌جه يكديكرينه تماميله اويدورولمشلردر. بناءً عليه خارجى و يا متقابل هيچ بر تأثير اولمقسزين، حركتلرى صورت قطعيه‌ده دائما بربرلرينه توافق ايتمكده‌در.

روحله جسد آره‌سنده‌كى توافقى ايضاح ايدن لايبنيچ نظريه‌سنى، احتمال داها آز قابل اولمق اوزره؛ بر موسيقى اوركستره‌سنك آهنكى ايله‌ده ايضاح ايده‌بيليرز. فى الحقيقه، بر اوركستره‌نك هر فردى، كندى پارچه‌سنى چالار. رفيقلريله اصلا مشغول اولماز. بونكله برابر، چالمه‌سى رفيقلرينك چالمه‌سنه توافق ايدر. چونكه بسته‌كار هر قسمى يازاركن ديكرلرينى‌ده نظر اعتباره آلمش، هر كسك وظيفه‌سى دوشونه‌رك نوطه‌سنى اوكا كوره تنظيم ايلمشدر.

لايبنيچك (آهنك مقدر) نظريه‌سى روحله جسدك اتحادينى ايضاح ايچون ايلرى سورولن فرضيه‌لرك اك زياده جاذبه‌دار اولانيدر. مع مافيه، بو نظريه‌ده اعتراضدن آزاده قالمامشدر. بو نظريه‌نك نهايتده (ايجابيه Déterminisme) و (جبريه Fatalisme) مسلكلرينه منجر اولديغى يولنده‌كى اعتراض اولدقجه حائز اهميتدر. فقط، بوتون بو اعتراضلره رغماً ديه‌بيليرز كه، لايبنيچك شو نظريه‌سى پك درين بر معنايى محتويدر. بو نظريه‌يه كوره، هر شئ عينى بر قوهٔ فاعله‌دن، عينى بر ذكاى اكملدن صادر اولمقده‌در. بو ذكا هر شئ حاوى‌در. مختلف اولسه‌لر بيله ينه اشيايى توحيد ايتمكده‌در: اكر بو مبدأ عالى يوق فرض

ایدیلیرسه موجوداتك کندی آره‌لرنده نسبتلرینی آکلامق وکائناتك آهنکنی ادراك ایتمك صورت مطلقه‌ده غیر ممکن اولور. خلاصه، نفس عمومی ومطلق نظر اعتباره آلنمادیغی تقدیرده نه فکریمزك اشیأ ایله توافقی نه‌ده اشیانك کندی آره‌لرنده‌کی توافقی ایضاح وتعلیل اولونه‌مز. روح عمومی ومطلق، الله‌در. ذات باری، وجود ازلی‌در. الك عالی ونامتناهی مونادر. مخلوقات ایسه ایکنجی درجه‌ده مونادلردر. روح ایله جسم وصورت عمومیه‌ده بوتون موجودات، آنجق عینی طبیعت‌ده ایسه‌لر اشترا کده بولونورلر. بو اشتراك، عمومی آهنك‌دن باشقه برشی دکلدر.

❦

خاتمه

بشریتك ناقابل مقاومت برشوق تفحصله استکناهه چالیشمش اولدیغی علت اولی وروح مسئله‌لری حقنده‌کی افکار ونظریات مباحث سابقه‌ده بر تفصیل تشریح ایدیلمش اولدیغندن بوتون بو مختلف افکار ونظریاتك مقایسه ایدیله بیلمه‌لری وبونلردن مثبت نتیجه‌یه منتهی اولانلرك استناد ایتدیکی برهانلرله منفی نتایجه طایانانلرك سرد ایتدکلری دلائلك قوت وقیمتلرینك تقدیری تحت امکانه کیرمشدر. کائناتده، الك کوچوك آتوملردن الك بویوك منظومه‌لره قدر هرشی، مبدع وناظم برفاطرك، ازلی وابدی برعلت اولینك وارلغنه ناصیل شهادت ایدیورسه انسانده کورولن شئونات شعوریه، حتی، افاعیل عضویه‌ده بدندن آیری برموجودیتك وار اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در. جهانده شاهدی اولدیغمز حادثات وشئونك اساسلی وحقیقتاً علمی برتدقیقی بزی (ماده) ایله (قوت)ك متمایز اولدقلری نتیجه‌سنه ایصال ایتدیکی شبهه‌دن وارسته‌در. فقط، طبیعت‌ده ماده ایله قوت‌دن هانکیسی حاکمدر؟ ماده‌می قوته حکمراندر، یوقسه قوتمی ماده‌نك ناظم ومدبریدر؟ بشریت، کائناتی وکندینی استکناهه باشلادیغی کوندنبری بو سؤالك حلی ایله اوغراشمش دیدینمشدر. برقسم انسانلر ماده‌نك، برقسم انسانلرده قوتك حکمرانلغی نتیجه‌سنه واصل اولمشلردر. شو اثرده، بالخاصه بو نقطه‌نك تنور وایضاحی غایه‌سی تعقیب ایدیلمش، هر ایکی نقطهٔ نظری التزام ایدنلرك

تعليل و استدلاللری تماميله كوستريلمش اولديغندن محترم قارئلرك بونلری سربستیٔ وجدانله مقايسه‌لری امكانی حاصل اولمش ديمكدر بو ايكی نتيجه آره‌سنده بر مقايسه ياپديغمز زمان ؛ (ماديون) ك حقايق علميه ماسكه‌سنه بورونه‌رك بر طاقم كيفی ادعالری حقيقت مثبته شكلنده كوسترمكه چاليشمش اولدقلری واضحاً آكلاشيلمقده‌در. حالبوكه پيشكاه عظمتنده مبهوت قالديغمز عوالم علويه‌نك حيرت انكيز پانوراماسندن، خرده بينی عالملرك عبرت آميز تجلياتنه قدر هرشی؛ ماديونك ادعالرنده‌كی سقامت و ضلالتی و اضحاً كوسترمكده‌در .

فن بزه اثبات ايديور كه فضای نامتناهی ايچنده پويان اولان عالملرده ازلی بر سنت الٰهيه ، رياضی بر قانون صمدانيه حكمران اولمقده ، بوسايه‌ده اجرام سماويه‌ده شاهدی اولديغمز حركات مختلفه بر آهنك تام دائره‌سنده وقوعبولمقده ، عالملرك تكونی ، يلديزلرك تكثری ، كائناتك كوزللكی خلاصه هر شی بو آهنك وقانونلر ايله تحقق ايتمكده‌در . مادهٔ عاطله‌نك حساب نامتناهی‌يی نه آكلامغه نه‌ده تطبيق ايتمكه مساعد بولونماسی كوستريور كه تشكلات هيئيه‌نك نظام عدديسی ، بر ذكانك فقط بو قانونلرك دستورينی كشف ايدن هيئت شناس دهالرك فوقنده بر ذكای اكمل ومتعالی‌نك اثريدر .

امتزاجات كيمويه‌يی اداره ايدن قانونلرك، اصغر نامتناهی‌ده جبر وهندسه‌يه دوشن رولك ، جمادات عالمنده‌كی حادثات وشئونده مؤثر اولان وآتوملرك سيرانی ، صدانك ، ضيانك اهتزازاتنده‌كی آهنكی تنظيم ايدن قوتلرك تدقيق وتعميقی ؛ عوالم علويه‌ده اولديغی كبی ارض اوزرنده‌ده كنه وحقيقتی فانيلر ايچون مجهول قالان بر ذكای ازلی‌نك حكمرانلغنی اثبات ايتمكده‌در . نباتات عالمنده ايلك قوهٔ عضويه‌نك

شكل توزعی ، بو ذكای صمدانينك نظام جهانك فاطر ومحافظی اولديغنی وكائناتك عرض ايتديكی عظمت وحسنك حقيقی منبعی بولونديغنی الك كور نظرلرده بيله تجلی ايتديرمكده‌در .

حيات ساحه‌سنه كيرديكمز زمان‌ده عينی وحدتی ؛ عينی آهنكی؛ عينی نظامی كوريبورز . تنفس و تغدی فعللرينك طرز وقوعی ؛ سلسلهٔ حيوانات ايله سلسلهٔ نباتات آره‌سنده حقيقی بر رابطه؛ صميمی بر تسناند بولونديغنی كوستريبور . وجود بشر ، بر تبدل دائمی منظره‌سی عرض ايديبور . ماده‌نك دور دائميسی حادثهٔ معظمه‌سی ، عضويتك محافظه‌سنی، افاعيل حياتيه‌نك توازننی وبالذات حياتك وجودينی ايضاح ايچون موجودات عضويه‌ده حياتی حاصل ايدن بر قوهٔ مركزيه‌نك بولونماسی لزومنی صورت قطعيه‌ده اثبات ايديبور . كيميای عضوينك كشفيات اخيره‌سی‌ده ، فيزيولوژينك وجودينی قبول ايتديكی بو قوتك وارلغنی تأييد ايديبور. حيات حاضره‌دن؛ ارض اوزرنده ايلك عضوی موجودلرك ظهورينه طوغرو يوكسلديكمز تقديرده،(روحيه) مسلكنك حقيقت وواقعه مطابقتی داها زياده آكلاشيلمقده ، منشأ حياتك ايضاحی ايچون ، بو مسلكی قبولدن باشقه بر طريق اولمديغی صورت قطعيه‌ده تعين ايتمكده‌در . بو مسئله‌يی ايضاح ايچون اسكی و يكی ماته‌رياليستلرك ايلری سوردكلری نظريه‌لرك مقايسه‌سی‌ده ، بونلردن هر ايكيسنك‌ده بو مهم مسئله‌يی ايضاح و تعليل ايده‌مديكی نتيجه‌سنی ويرمكده‌در . عينی تدقيق ومقايسه، مسئله‌نك تناسل بنفسه ايله‌ده قابل ايضاح اولمديغنی كوسترمكده‌در. بر تفصيل ايضاح ايتديكمز بوتون بو مذهبلر، بوتون بو نظريه‌لر أيجه تعميق ايديلدكلری زمان كرك كائناتی ، كرك حياتی و كرك بوتون شئوناتی علمی بر صورتده ايضاح ايده‌بيلمك

ایچون بر قوت فاطره نك، بر قوهٔ ناظمه نك وارلغی قبول ایتمکدن باشقه یول اولمدیغی ثابت اولمقده در. تاریخ فلسفه بزه کوستریبور که بویوك مسلکلری تأسیس ایدن داهیلرك هپسی نتیجه ده بو نقطه یه واصل اولمشلردر. مختلف یوللردن یورومکله برابر، (افلاطون) ایله (فارابی) ، (پلوتین) ایله (محی الدین عربی) ، (ده قارت) ایله (غزالی) ، (قانت) ایله (ابن سینا)، (لایبنیچ) ایله (فخرالدین رازی)، (مالبرانش) ایله (جلال الدین دوانی) ... عینی نتیجه یی بولمشلردر. بشریتك بوتون بویوك داهیلری معترفدرکه انواعك تحولاتنده ، تشکلاتنده، خلقتلرنده بر سنت الٰهیه ، بر قانون صمدانی حکمران اولمقده در.

طوغرودن طوغرویه انسانك تتبعی ده، روحیه مذهبنك نفس الامره مطابقتنی بداهت درجه سنه چیقارمقده در. شؤونات روحیه ایله وظائف دماغیه حقنده کی تشریحات ، فکر ایله دماغ آره سنده موجود اولان مناسباتك آنجق آلی بر ماهیتی حائز اولدیغنی ، وحدت واستقلال ایله متصف بر (أنا) ، بر (روح) قبول ایدیلمدکجه حادثات فکریه نك ایضاحی امکانی بولونمدیغنی اثبات ایتمکده در.

خلاصه، هرشی بزه کائناتك مکمل بر پیلانه کوره ابداع ایدیلمش اولدیغنی ، لایتغیر قوانینه کوره انکشاف وتمادی ایتدیکنی کوستردیکی کبی فاطر ومبدع، بر قدرت لایزالك وارلغی ده مرتبهٔ بداهته چیقارمقده در بو قدرت نامتناهیه نك حکمرانلغی ، جمادات عالمنده اولدیغی کبی نباتات عالمنده ده ، حیوانات عالمنده ده ، فکر عالمنده ده ثابت ومحققدر. بوتون بونلرده تك بر فکرك ، تك بر پیلانك ، تك بر اراده نك حاکمیتی تجلی ایتمکده در. فقط، بو درجه واضح بر بداهت قارشوسنده انکار وطغیان

وادیلرنده تعندده مصر اولان ضلالت زده لر بولونورسه بونلره [من یضلل الله فلاهادی له ویذرهم فی طغیانهم یعمهون] آیتیله مقابله دن باشقه نه دینیله بیلیر ؟!...

تعالی الحق عن همم الرجال . وعن وصف التفرق والوصال

اذا ما جل شیٔ عن خیال . یجل عن الاحاطة والمثال

خطا صواب جدولی

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٦	١٦	آیت کریم	آیت کریمه
٩	١	Le sensiblté	Le sensibilité
١٤	٢٣	تحقق	تحقیق
١٥	١٦	جت	جهت
١٥	١٩	حاد لری	حادثه‌لری
٢٣	٩	قاقالرنده	قفالرنده
٢٣	١٥	اقتطافیه	انتقائیه
٣٠	٢٠	طوغرودن طوغرویه گلشدی انسانك	طوغرودن طوغرویه انسانك
٣٦	١٢	ذات	ذوات
٣٦	٢١	طرافدار	طرفدار
٤١	١٠	پیمشه	پیشه
٥٥	٩	فوخت	فوغت
٥٥	١٢	ادرار	ادراك
٥٩	١١	ضافذل	صافدل
٥٩	١٤	بوله	بوله
٦١	١٤	حاصلی	حاصل
٦٢	١٥	تعیین	تبین

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٦٤	١٦	طبعیه	طبیعیه
٦٦	١١	بیکی	پیکی
٧١	٢	فظرت	فطرت
٧٧	١٢	حکم وعقلدر	حکم ، عقلدر
٧٨	٦	کاییوولر	کاییورلر
٧٩	٣	ایچندد	ایچنده
٩٤	٧	وارلغی	وارلی
٩٤	١٠	استدلان	استدلال
٩٥	٢	اضطررندن	اضطرارندن
٩٥	٢٤	ازنده	اثرنده
٩٧	١	امکام عالم	امکان عالم
١٠٢	١٥	بر بداتی	بربداتی اولدیغنی
١٠٧	٦	قناعتلرك	قنادلرك
١٠٨	١٧	مضوعات	مصنوعات
١١٠	٥	مضوعات	مصنوعات
١١٠	٥	ایتمدیکی	ایتدیکی
١١٠	١٨	اعتراض	اعتراضی
١١٣	٢	نقسك	نفسك
١١٤	٩	قوتلی ور	قوتلیدر
١١٤	١٢	بشمرنك	بشریه‌نك
١١٥	١	مستخرخ	مستخرج
١١٨	٥	ابله	ابله

صحیفه	سطر	خطا	صواب
١٣٥	٢١	حیوی مابعدالطبعیه	حیوی مابعدالطبیعیه
١٣٦	١	(اسپنسز)	(اسپنسر)
١٣٦	٦	(اسپنسز)	(اسپنسر)
١٣٦	١٥	Lavoiser	Lavoisier
١٤٢	٥	قرقندن	فرقندن
١٤٢	١٣	آتدتجه	آرتدقجه
١٤٥	١٧	بنفسه نناسل	بنفسه تناسل
١٤٧	١٥	تمل	تمثل
١٣٦	١٠	آرکلمنیه لر	آرکلمینتلر
١٣٦	١٣	آفراینا	آقرانیا
١٣٦	١٧	سوزوبرانیکیا	سوزوبرانکیا
١٣٦	١٨	تریتیونلر (Tritions)	(تریتونلر Tritons)
١٥٧	٧	برنکله	بونکله
١٩٢	٣	اسسقونی	اسقونی
١٩٢	٧	فضل حدبی	فصل حدثی
١٩٢	٨	حدبیه	حدثیه
١٩٤	٢	وجدا واستغراق	وجدو استغراق
٢٠٠	٢١	حیانلرنده	حیاتلرنده
٢١٤	١	بدراالدین صانوی	بدرالدین صماونوی
٢١٤	١٦	وضوجلی	وضوحلی
٢٢١	٩	برچوقی	برچوق
٢٢٣	٤	اینونیانك	ایونیانك

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٢٢٣	١٤	وهرشیئی	وهرشی
٢٢٥	٢	کتیف	کثیف
٢٣٠	٩	ایبونیا	ایونیا
٢٣١	١٠	ایبونا	ایونیا
٢٣١	٢١	ستعاقت	متعاقب
٢٣٦	٢	Atomistique	Le mécanisme
		Le mé miome	Atomistique
٢٤٠	١٧	نابعدر	تابعدر
٢٤٢	١٩	بریرلرندن	بریرلرندن
٢٤٤	١	اتحلالندن	انحلالندن
٢٤٩	٨	بون اقسامنی	بوتون اقسامنی
٢٥٠	١٣	ماکدونبادهٔ	ماکدونیاده
٢٥٢	١	مشخیله یه	متخیله یه
٢٥٣	٩	هیولی	هیولا
٢٥٤	١٩	بسبطه یه	بسیطه یه
٢٥٥	١٣	نفس غدائی	نفس غدائیه
٢٥٦	١	نفس حسی	نفس حسیه
٢٥٦	٣	نفس محرك	نفس محرکه
٢٥٦	٤	نفس شهوانی	نفس شهوانیه
٢٥٦	٦	نفس عقلی	نفس عقلیه
٢٥٦	١١	نفس نباتی	نفس نباتیه
٢٥٦	١٤	نفس حیوانی	نفس حیوانیه

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٢٥٦	١٦	نفس انسانی	نفس انسانیه
٢٥٩	٦	(شهرسنانی)	(شهرستانی)
٢٦٧	٦	ایتدیکنی ایتمش	ایتدیکنی افاده ایتمش
٢٦٩	١٧	صور محصوسهٔ	صور محسوسهٔ
٢٧٤	٦	فاسهٔ تملی	فلسه تملی
٢٧٧	٢٠	(حد)	(احد)
٢٨٢	٦	استنباجات	استنتاجات
٢٨٧	٩	ایداد	ایراد
٢٨٩	٦	(بن نه یاپدم !)	(بن یاپدم !)
٢٩٨	١٢	(فلاسفة اسلامیه)	(فلاسفهٔ اسلامیه)
٣٠٢	٢٢	کرسترمش	کوسترمش
٣٠٤	٦	(کتاب البدأوالخاقه)سی	(کتاب البدأ والخلقه)سی ایله
٣٠٤	١٠	نسبتلی	نسبتله
٣١٢	١١	اعراف	اعتراف
٣١٣	٨	حواص	خواص
٣١٤	٣	رسم	ترسم
٣٢١	٢٠	خفظ	حفظ
٣٢٢	١٤	(سعورنظریه‌سی)	(شعور نظریه‌سی)
٣٢٨	١٠	مغاد	معتاده
٣٢٩	١٧	برچوجك	برچوجوغك
٣٣١	٢	نسنلرینی	نسبتلرینی
٣٥٩	٢١	متغدد	متعدد

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٣٦١	١٨	جزء لایجزی	جزء لایتجزی
٣٦٧	١١	نمیزك	تمیزك
٣٦٧	٢١	قدرب	قدرت
٣٦٧	٢٣	الخقایق	الحقایق
٣٦٨	٩	ارمق	اولمق
٣٦٨	٢٢	محصوس	مخصوص
٣٦٨	٢٣	مخسوصدر	مخصوصدر
٣٦٨	١٤	صفت قاعل	صفت فاعل
٣٧٤	١٠	جائز	حائز
٣٨٢	١٩	آرەسندر	آرەسنده
٣٨٤	٩	نفسنده	نفسندن
٣٨٩	١٩	عضبك	غضبك
٣٩٣	١٢	اود	اوده
٣٩٤	٢٠	بربدنذنده	بر بدنده
٣٩٨	٩	زجر	زاجر
٤٠٣	١٢	اصلیه‌سنه	اصایه‌سنه
٤٠٥	١٧	فی حشة	فی وحشة
٤٠٧	١٧	سیسبمنك	سیستمنك
٤١٢	٢١	هستهای ما	هستیهای ما
٤١٤	١	مطاهریدر	مظاهریدر
٤١٥	٢	معقر	مقعر
٤١٥	١٢	توضح	توضیح
٤١٨	٢٢	لبس	لیس
٤١٩	٣	ایدیلان	ایدن

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٤٢٢	١١	فضیلی	فیضلی
٤٢٥	٢١	بوخصوس	بوخصوص
٤٢٦	١٦	شئوت	شئون
٤٢٧	١	مخبخ	مخیخ
٤٤١	٦	قحفلرینک	قحفیلرینک
٤٤٤	٣	انحاد	اتحاد
٤٤٤	١٤	(رومن میشر)	(رومن فیشر)
٤٤٨	٩	شخم	شحم
٤٦٣	١	ثایت	ثابت
٤٦٣	١٦	(هورات)	(هوآرت)
٤٧٥	١٤	نطریه	نظریه
٤٧٨	١١	نام	تام
٤٨٤	٣	طرافدارلرندن	طرفدارلرندن
٤٨٤	٢٣	Subjeetif	Subjectif
٤٩٧	٨	عوام	عوالم
٥٠١	١٢	ایتمشلر	ایتمش ،
٥٠١	١٦	طاقم	بر طاقم
٥٠١	٢٢	تحلیاتک	تجلیاتک
٥٠٥	٣	مذاهب	ذاهب
٥٠٩	٦	اهتزار	اهتزاز
٥١٧	١٣	مکاتی	مکانی
٥٢٢	١٥	بربعد متفکر	بر متحیز متفکر
٥٢٥	٨	نظرنده	نظرندن

فهرست

باشلانغیج ... ٢

معرفت بشریه ودرجه‌لری ... ٩

معرفت بشریه‌نك منشائی ـ شوق تفحص وقوهٔ حسیه وذهنیه‌نك انکشافی ـ معرفت عامیانه ـ معرفت علمیه ـ معرفت فلسفیه ـ علم وعلم مدون ....

علم ایله فلسفه‌نك حدود ومه‌تودلری ... ١٨

فلسفه‌نك ایلك سؤالی ـ بو عالم نره‌دن کلمش ، نره‌یه کیدیور ؟ ـ مابعدالطبیعیات وپوزیتیویزم ، ماته‌ریالیزم مکتبلری ـ فن وفلسفه‌نك ساحهٔ اشتغاللری ـ فن وفلسفه‌نك مه‌تودلری ـ نتایج فنیه قابل تحقیقدر فقط نتایج فلسفیه قابل تحقیق دکلدر ـ فن غیرشخصی ، فلسفه شخصیدر ....

فن ایله فلسفه آره‌سنده‌کی روابط ومناسبات ... ٢٣

سعی فلسفی ایله سعی علمی‌ده مشترك اساسلر ـ افتکاریهٔ انفسیه، استقباحیه وانتقائیه مسلکلرینك فن وفلسه آره‌سنده آچدقلری اوچوروم ـ اساتذهٔ حاضره بو اوچورومی املایه وفن وفلسفه ساحه‌لرینی تعیینه چالیشیورلر ـ فلسفه ایله فن آره‌سنده حقیقی بر نزاع یوقدر ....

مادیون مذهبی وفن ... ٢٧

رونسانس وعلوم حاضره‌نك انکشافی ـ فنون جدیده‌ده‌کی سلطه‌نك سری ـ فن نفوذ وسلطه‌سنی تأصیل محافظه ایده‌بیلیر ؟ ـ مادیونك فن حدودینی تجاوزلری ونتایج علمیه‌یی یاکلش تفسیرلری ـ مادیونك فن کسوه‌سی آلتنده‌کی اضلاللرینك ماهیتی ـ فن انکارالوهیتی مستلزممیدر ؟ ـ مادیه مذهبنك

منتهی اولدیغی (الله ـ ماده) عمده‌سنك علمی قیمتی ـ ماده‌می قوته ، قوتمی ماده‌یه حکمراندر ـ ماته‌ریالیزم نتیجه اعتباریله بر دوغماتیزمدر ـ عالم، مبدعسز ، ناظمسز بر میخانیزما سیستمی اوله‌بیلیرمی ـ میخانیزم ودینامیزم سیستملری ـ مادیونك اعتراضلری آنجق خرختیانلق عقیده‌سنه وارداوله‌بیلیر ـ بوخنه‌رك ظن ایتدیکی کبی قوانین طبیعت وعلت ازلیه فکرلری آره‌سنده تضاد وارمیدر ـ (قانت) ك سلطنت فکریه‌سی آلتنده یوکسه‌لن آلمانیاده (بوخنه‌ر)، (هه‌کل) و (قارل مارقس) ك فکرلرینك انتشاری ، آلمان انهزامنی انتاج ایتمشدر ـ صوك کشفیات ماده‌نك وارلغنی هیچه ایندیرمشدر ـ الك بویوك فن عالملرینك افاده‌لرندن علمك الك صوك کشفیاتنه قدر هرشی بزی ماده‌دن اونی تحریك ایدن قوایه ، بو قوتلردن کائناتی مدبر اولان قانونلره ، بو قانونلردن‌ده اونلرك ناظم مطلق بولونان واجب‌الوجود اعلا ایتمکده‌در ....

اثبات واجب براهانلری ... ٦٩

اثبات واجب ممکنمیدر ؟ـ انسان‌ده الله فکری فطریدر ـ اللهك وارلغنی اثبات ایچون فلسفی برهانلر بولنه بیلیرمی ؟ ـ عقل مبدأ وجودی کشف ایده‌بیلیرمی ؟ ـ (قانت) ك عقلك وجود باری‌یی اثباته کافی اولمدیغی ادعاسی وبو ادعانك انتقادی ...

طبیعتك آهنك وقانونلری بر فاطر مطلقك وارلغنك الك جلی برهانلریدر ... ٧٩

طبیعت وحیات قانونلرینك تدقیق انسانی بالضروره اعتراف الوهیته مجبور ایدر ـ انسان حیات‌مادیه دغدغه‌لرندن تجردله وجد وتفکره طالارسه هرشی‌ده ذات بارینك وارلغنی مثبت قطعی برهانلر کورور ـ علمك کشف ایتدیکی الله اسلامك تلقین ایتدیکی واجب‌الوجوددر ....

اثبات واجبك فلسفی برهانلری ... ٩٣

معرفت باری ضروریمیدر ، نظریمیدر ؟ ـ (ابوحیان) و (فارابی) نك ایضاحلری ـ متفکرین اسلامیه‌نك اثبات واجب برهانلری ـ غرب فیلسوفلرینك اثبات واجب برهانلری ...

اثبات واجبك عالم خارجیدن مستخرج ادلهٔ طبیعیه‌سی ... ٩٧

امکان عالم مسلکنه کوره اثبات واجب ـ عالم ضروری الوجود دکلدر ـ ممکنك وارلغی ویوقلغی مساویدر ـ ممکنك وارلغی بر مبدعك وارلغنك شاهدیدر ... ـ . حدوث عالم مسلکنه کوره اثبات واجب ... ـ . حرکت برهانیله اثبات‌واجب ـ ماده‌ایله حرکتك زمانه نسبتلرینه کوره احتمالات ثلاثه ـ حرکت برهانك دیکر بر شکلی ... ـ علت غائیه برهانی ـ علت غائیه برهانیه ده‌قارت وفلسفهٔ تکامل طرفدارلرینك اعتراضی وبو اعتراضلرك انتقادی ـ (قانت)ك علل‌غائیه برهانیه اعتراضاتی وبواعتراضلرك ردی ...

اثبات واجبك عقلمزدن مستخرج ادلهٔ مابعدالطبیعه‌سی ... ١١١

حقایق ازلیه برهانی ـ نامتناهی تصورندن مستخرج‌دلیل ـ کمال تصورندن مستخرج دلیل ...

اثبات واجبك طبیعت بشریه‌دن مستخرج ادلهٔ اخلاقیه‌سی ... ١١٤

قبول عامه دلیلی ـ نفس ناطقه قواسندن مستخرج دلیل ـ وظیفه‌دن مستخرج دلیل ... توحیدالوهیت، توحیدر بوبیت ـ قرآنك تقریر ایتدیکی برهان تمانع ...

جمادات ـ عضویات ... ١٢٥
حیات ـ روح

اجسام عضویه وغیر عضویه آره‌سنده‌کی فرقلر ـ تناسل بنفسه نظریه‌سی ـ (پاستور) ك بونظریه‌یی ابطال ایدن تجربه‌لری ـ عضویاتك ایکی سلسله‌سی آره‌سنده‌کی فرقلر ومناسبتلر ـ جماداتده حیاتی اوصاف وارمیدر؟ ـ مینه‌رالوژی فننك یکی کشفیاتی ـ حیات نه‌در ؟ بر وصف حقیقیمیدر یوقسه بر طاقم خاصیتلرك هیئت مجموعه‌سنه ویریلمش بر اسممیدر ؟ ـ انسانده‌کی ایکیلك ـ متفکرلر آره‌سنده‌کی اختلاف ، حیات ذهنیه‌نك مبدأ تجلیاتی اولان شیئك وجودنده دکل ، ماهیتنده‌در ...

حیات ومنشأ حیات نظریه‌سی ... ١٣٠

میخانیکیه ویافیزیقو ـ شیمیك مسلکی ـ حیویه مسلکی ـ ارواحیه‌مسلکی ـ دینامیزم هیلوزوئیست مسلکی ـ آتومی میخانیکیه مذهبی ـ حیویهٔ وخدانیه ـ

حيويۀ عضوانيه ـ دەقارتك حيات نظريەسى ـ ستال نظريەسى ـ مون پليه مكتبى نظريەسى ـ آلمان رومانتيكلرينك حيوى مابعدالطبيعيەلرى ـ لاووازيه برتلو وقلود برناردن صوكره حيات نظريەسنك آلديغى يكى شكل ـ استحاليه وتكامليه مذهبلرى ـ (لامارق) و (داروين) ك منشأ حيات حقندەكى فكرلرى ـ (فليكس لودانته ك) ك منشأ حياتى قانت ـ لاپلاس نظريەسنه كوره يكى شكل ايضاحى ـ (لودانتەك) ، (هەكل) و (هوكسلەى) طرفندن مدافعه ايديلن بويكى شكل ايضاحه كوره ايلك مخلوق حياتى عداولنان (باتيبيوس هەكلى) دينيلن موهوم (مونەر) ـ وحيدالحجيره عضويتلرده نشانۀ حيات اولان تمثيل ـ وحيدالحجيره عضويتلرك تناسل وتكثرلرى ـ (لودانتەك) نظريەسى طوغرى ايسه بوكون كيمياخانەلرده هيچ اولمزسه وحيدالحجيره بر آميب ويا بر مونەر ياراتمق ايجاب ايتمزمى ؟ ـ بو نظريەيى تنقيد ـ انسانك مايموندن تكامل ايتديكى غريبەسنى مدافعه ايدن (هەكل) طرفندن اويدورولان انسانك حيوانى اجدادى شجرەسى ـ (هەكل) ك بو اويدورمه شجرەسندەكى غرابتلر ـ (هەكل) ك تاريخ ارضك معين بر زمانى ايچون قبول ايتديكى (تناسل بنفسه) نك امكانسزلغى ـ منشأ حيات حقنده قوزموزوئەر فرضيەسى ـ منشأ حيات حقنده پيروزوئەر فرضيەسى ...

ماديونك حيات نظريەلرينك انتقادى ... ١٦١

ماديونك ظاهراً جاذبەدار كورونن، حيات نظريەلرينك علمى قيمتى وارمى؟ـ كائناتده شاهدى اولديغمز هرشى ماديونك حيات ، مادەنك خاصيتلرى مجموعى وكائناتده هرشى غايەسز بر تصادفه باغلى اولديغى يولندەكى ادعالرينى ابطال ايتمكدەدر ـ وجود بشرك هرآى وقوعبولان تجددى وانسانك اختيارلاماسى ماديون نظريەسنه كوره قابل ايضاح دكلدر ـ ذرات بدنيەنك تجددى بالعكس بدنده برقوۀ ناظمه بولونديغنى كوسترمكدەدر ـ شكل تغديەيه رغماً برچوجغك بدننك بر نسبت معينه دائرەسنده بويومسىده بويله بر قوۀ ناظمه بولونديغنى مثبتدر ـ حيات ، نباتات وحيواناتك بدنلرينى تشكيل ايدن ذرات ماديەنك بر حالتى ايسه ، بزم ايچون هروقت حياتى جسملر ياراتمق ممكن اولمق ايجاب ايتمزمى ؟ ـ حيات، ذرات ماديەنك خاصيتلرى نتيجەسى ايسه ، عجبا معده نيچون كنديسنى هضم ايتميور ؟ ـ مواد عضويەنك تشكيلى حقندەكى ماديون

نظريەسنك انتقادندن چيقان ايكى نتيجه ، (روحيه) نظريەسنك واقعەمطابقتنى اثبات ايتمكدەدر ـ موجود اولان عنصرلرى تركيب وتحليل ، (خالق) ايتمك دكلدر ...

بشريتده روح فكرينك منشائى ... ١٧٧

انسانلرده روح فكرينى اوياندیران ايلك عامللر (ئولوم) ايله (رؤيا) اولمشدر ـ ابتدائى انسانلر روحى (هوا) و (صولوق) كبى بر شى عد ايتمشلردر ـ هر لسانده (روح) ه ويريلن اسم أتمولوژى اعتباريله (هوا) و (روزكار) معنالريله مناسبتداردر ...

ابتدائى انسانلرك روح حقندەكى اعتقادلرى ... ١٨٢

انسانده جسددن باشقه بر وارلق اولديغى عقيدەسى عموميدر . فقط ، شكلى حقندەكى تلقيلرى متنوعدر ـ آووستراليا سميەلرينك روح حقندەكى اعتقادلرى ـ آووستراليا سميەلرينك ئولوم وآخرت حقندەكى اعتقادلرى ـ أش عقيدەسى ....

تناسخ ارواح عقيدەسى وصفحاتى ... ١٨٩

تناسخ عقيدەسى، ابتدائى انسانلرك روح حقندەكى تلقيلرينك مولوديدر ـ تناسخجيلره كوره روح وجسد ـ تناسخ بشريتك اك قديم عقيدەلرندن بريدر ـ تناسخك انواعى و نسخ ، مسخ ، رسخ ، فسخ ـ يهوديلرده تناسخ ـ جاهليه عربلرنده تناسخ ـ اسكى مصريلرده تناسخ ـ هندستانده تناسخ ـ قديم ايرانيلرده تناسخ ـ قديم يونانيلرده تناسخ ـ قرون وسطىده خرستيانلق عالمنده تناسخ (پورفيرك تخيلاتى) ـ اعصار اخيرەده آوروپاده تناسخ ـ سوسياليست (پيەرلورو) ايله (شارل فوريه) نك تناسخ عقيدەلرى ـ اسلامده ظهور ايدن مذاهب بدعيەده تناسخ ـ ارباب اعتزالدن (احمدن بن حائط) ، (فضل حدثى) ايله شيخ المعتزله (احمد بن ايوب بن مانوس) وغلاة شيعەدن جناحيه مذهبى مؤسسى (عبدالله بن معاويه) نك تناسخى عقيدەلرى ـ متصوفينك (بروز) عقيدەسى تناسخ ديمكميدر؟ ـ محى الدين عربى نك بعض افادەلرنده رنك تناسخ وارمى ؟ ـ (بدرالدين صماونوى) شارحى (حريرى زاده) نك تناسخى آكديرير افادەسى ـ حروفيلر وتناسخ

نو-پلاتونیزم فیلسوفلرینك روح نظریه‌لری ... ٢٧٤

اسکندریه موزه‌ئومنده فلسفه تملی آرسطو مسلکی اولمشدی . — (فیلون) ك افلاطون نظریه‌سنی احیاسی — فیلونك (لوغوس) ی — پلوتین واشراقیه مذهبی — پلوتینك اقانیم ثلاثه‌سی (هیپوستاسه‌س) — فلسفهٔ قدیمه‌نك وجود باری ، منشأعالم ، ماهیت روح حقنده (اسکندریه)ده واصل اولدیغی نتایج وبونتیجه‌لرله هندفلسفهٔ قدیمه‌سی آره‌سنده‌کی مناسبات....

اسلام متفکرلرینك روح حقنده‌کی افکار ونظریاتی ... ٢٨٤

سلفیه‌نك روح حقنده‌کی مسلکی - سلفیه‌نك امساك مسلکی نیچون ترك اولوندی ؟ - متکلمین طریقتی - فخرالدین رازی‌نك سلفیه‌یه قارشی‌متأخرین مسلکنی مدافعه‌سی و [ویسألونك عن‌الروح...] آیتی حقیده‌کی تعمیقاتی - بو آیتله سؤال ایدیلن (روح) ك ماهیتی حقنده (ابن قیم الجوزی) ، (عبد بن حمید) ، (حسن) و (قتاده) ایله دیکر مفسرلرك اختلافاتی - (ابوالحسین احمد بن یحیي‌الراوندی) ، (ابواسحق ابراهیم بن‌سیار بن‌نظام) ایله روحك تجردینه قائل اولمیان دیکر ذواتك فرضیه‌لری - جمهور متکلمینك مذهبی - امام الحرمین مذهبی - امام نووی مذهبی - (عبدالملك بن حبیب)ك روح اجوبه‌سی - استاذ ابواسحق اسفرائینی مذهبی - محققین‌متکلمین مذهبی - رؤسای اعتزالدن (معمر بن عبادالسلمی) و (هشام بن‌الحکم) ایله شیعه فرقه‌سندن (شیخ مفید) و (حزب کرامیه) مذهبلری - متکلمین وحکما اصطلاحلرینه کوره جوهرمجرد — (زنادقه) نك‌روحك ، ازلیتی دعوالری - روحك بدندن اول ویا صوکره مخلوق اولدیغی حقنده‌کی اختلافات....

فلاسفهٔ اسلامیه‌نك علم‌الروح نظریه‌لری ... ٣٠٣

(الکندی) و (فارابی) نظریه‌لری - ابن سینانك علم‌الروح نظریه‌سی - ابن سینایه کوره حیات - متکلمین اشاعره ایله متکلمین اعتزاله کوره حیات - ابن سینانك قوا نظریه‌سی - ابن سینا نظریه‌سنه کوره حرکت اختیاریه‌نك صورت وقوعی - ابن سینانك خارجی وباطنی قوای مدرکه منظومه‌سی وادراك نظریه‌سی - ابن سینانك شعور نظریه‌سی - نفس ناطقه‌نك قوهٔ عالمه وقوهٔ عامله‌سی - مؤلفین اسلامیه‌نك عقلی تعریفلری - عقلك منشأی مسئله‌سنده

روح حقنده ایلك فلسفی تلقیلر ... ٢١٦

ایبونیا مکتبنك تلقیسی - تاله‌س ، آناقسیماندروس ، آناقسیمه‌ن ، هراقلیت ، آناقساغوراس - هیلوزوئیزم - فیثاغورث وایتالیا مکتبنك روح نظریه‌سی - ئه‌له آمدرسه‌سی . قسه‌نوفان ، پارمنید ، زنون - آتومیستیك مکتبی - لوسیب ، ده‌موقریت ، قانادا ، سقراط ...

افلاطونك روح نظریه‌سی ... ٢٣٩

أقادمی وروحیه مذهبی - افلاطونك انسانده تصورایتدیکی نفس شهوانیه ، نفس غضبیه ونفس ناطقه تثلیثی - افلاطونه‌کوره روحك ازلیت وابدیتی - مثل افلاطونیه- افلاطون سیستمنده‌کی تثلیثه‌کوره روحك بقاسنك شکل ایضاحی - روحك ، بدندن آیریلدقدن صوکره معروض قاله‌جغی مکافات و مجازات حقنده افلاطونك تخیلاتی ....

آرسطونك روح نظریه‌سی ... ٢٥٠

آرسطووسوفسطائیلر- مشائیه مکتبنك مه‌تودی - روح وبدن مناسباتنك (صورت) و (هیولا) نظریه‌سیله ایضاحی - انته‌له‌کیا - آرسطونك تکوینی ایضاح ایدن علل اربعه نظریه‌سی- آرسطونك ذی‌حیات موجوداتده هرشیئه مبدأ اوله‌رق تصور ایتدیکی بش روح ویابش قوهٔ نفسیه‌دن نفس غدائیه ، نفس حسیه ، نفس‌محرکه ، نفس‌شهوانیه، نفس عقلیه - (پنوما) و(نوس)- شهرستانی ، آرستطالیس مذهبنی نه صورتله ایضاح ایدیور - آرسطونك حقیقی مذهبی بویله‌می ؟ - شهرستانی بدنك هلاکندن صوکره روحلرك‌سعادت وشقاوتی حقنده آرسطویه اسناد ایتدیکی فکرلرله بوفیلسوفك حقیقی نظریه‌سی- آرسطونك قوای مدرکه اوله‌رق تصور ایتدیکی سلسله - آرسطویه کوره روح شخصی دکل روح نوعی باقیدر ....

ئه‌پیکور وزه‌نون مکتبلرینك روح نظریه‌لری ... ٢٩٦

آرسطودن‌صوکره فلسفهٔ‌قدیمه — ئه‌پیکور، روح‌وادراکی آتومیزم ایله ناصیل‌ایضاح ایدیور؟ — شهرستانی ئه‌پیکور مسلکنی ناصیل آکلایور؟— زه‌نون ورواقیه مکتبی -- زه‌نونك انسان وکائناتی ایضاحی ...

(اختباریه و (وهبیه) مذهبلری ـ ابن‌سینانك تصور ایتدیکی مراتب عقلیه ـ ابن سینا سیستمنده عقل مستفادك رولی ـ ابن سینانك مراتب عقلیه نظریه‌سنه کوره (نبوت) و (وحی) و (رؤیا) یی طرز ایضاحی ـ (نبی) حقنده (ابن سینا) ایله فارابی) نك مذهبلری ـ ابن سینانك [الله نورالسموات والارض مثل نوره کمشکاة ...] آیتنی قوای عقلیه نظریه‌سنه کوره طرز تفسیری ـ نفس ناطقه‌نك بقاسی ومعاد حقنده ابن‌سینانك عقیده‌سی ـ ابن‌سینا حشر جسمانی‌یی منکرمیدر ؟...

غزالی‌نك روح نظریه‌سی ... ٣٥٧

غزالی‌نك آچدیغی دور علمی ـ غزالی ؛ (قلب) ، (روح) و(عقل) لفظلرینی ناصیل‌ایضاح ایدییور؟ ـ غزالی‌روح مسئله‌سنده ثنویه‌دندر ـ روحك بدنله علاقه‌سنی غزالی ناصیل آکلایور ؟ ـ غزالی‌نك تصوف ووحدت وجوده میلانی ـ حدوث روحی‌شکل ایضاحی ـ غزالی معادك هم روحانی وهم جسمانی اولدیغنه قائلدر ـ غزالی حشر جسمانی‌یی ناصیل ایضاح ایدییور ؟....

فخرالدین رازینك روح نظریه‌سی ... ٣٨٢

فخرالدین رازی‌نك حکما ایله متقدمین آره‌سنده متوسط برمسلك تعقیب ایتمشدر ـ انسانده بدندن آیری بر نفس ناطقه بولوندیغنی اثبات ایتمك اوزره رازی طرفندن سرد ایدیلن دلیللر ـ رازینك انسانی جسد محسوسدن عبارت عد ایدن متکلمینه هجومی ـ رازینك معاد حقنده‌کی افکاری ـ رازی حشر جسمانی‌یی ناصیل ایضاح ایدییور ....

متصوفینك روح نظریه‌لری ... ٤٠٥

ووحدت وجود

متصوفینك ، متکلمین وفلاسفهٔ مشائیهٔ حقنده‌کی حکملری ـ سعدالدین تفتازانی‌نك وجود حقنده‌کی تلقیلرینه کوره متصوفینی تصنیفی ـ بو تصنیف ، تصوفك تاریخ انکشافنه موافقدر ـ جلال‌الدین دوانی وحدت وجودسیستمنی ناصیل آکلاتیور ؟ـ محی‌الدین عربی ومنلاجامی‌نك فکرلری ـ وحدت وجود سیستمنه کوره (ذات‌حق) دن غیری موجوداتك وجودی اضافی واعتباری اولنجه اشیانك بحسب‌الحقیقه معدوم‌اولملری ایجاب ایتمزمی؟ـ بدرالدین صماونوی

وحدت وجودی ناصیل تصویر ایدییور؟ـ جلال‌الدین دوانی، حقایق‌ممکنه‌نك ذات علته (الٰهه) مباین ذوات مستقله اوله‌رق ملاحظه اولونمه‌سنی هم وجوداً هم‌ده ظهوراً ممتنع کوریور ـ محی‌الدین عربی‌یه کوره عالمك هیئت مرئیه‌سی مستمرالوجود دکلدر ـ کسوهٔ وجوده کیرن حقایق حقنده متکلمین وفلاسفهٔ مشائیه‌ایله سوفسطائیلرك افکاری ـ مولانا جلال‌الدین رومی‌نك وحدت‌وجودی طرز تصویری ـ غزالی‌نك وحدت وجودی آکلایشی ـ وجودك وحدتیله اشیانك کثرتی آره‌سنده‌کی تضادی (عزیزبن محمدالنسفی) ناصل رفع ایدییور؟ـ متصوفینك اعیان ثابته وحضرات الٰهیه تعبیرلری وبونلرك ایضاحی ـ کائنات واشیانك وجود عمانك موجه‌لرندن عبارت اولدیغنك برتمثیل ایله ایضاحی ـ متکلمین ایله فلاسفهٔ مشائیه‌نك وحدت وجود سیستمنه هجوملری ـ متصوفین سیستمنه کوره هرشی الله‌دن عبارت اولدیغنه نظراً شخصیت انسانیه‌نك برقیمتی قالیورمی ؟ ـ بونتیجه‌یه نظراً متصوفینك (نفسی اماته) و (أنانیتی امحا) توصیه‌لرینك معناسی قالیورمی ؟ متصوفینك روح بشری طرز تلقیلرینك موجه ایله تمثیلی ـ شیخ اکبرك موت ومعاد حقنده‌کی فکری ...

متأخرین فلاسفه‌نك روح نظریه‌لری ... ٤٢١

اسقولاستیك فلسفه نه‌کبی عوامل تحت تأثیرنده ییقیلمش وفلسفهٔ جدیده ناصیل انکشاف ایتمشدر ؟ فلاسفهٔ جدیده روح مسئله‌سنده باشلیجه دورت مذهبه آیریلمشلردر ....

مادیه مذهبی ومادیونك روح حقنده‌کی افکاری ... ٤٢٤

مادیه مذهبی اسکی‌اولمقله برابر آنجق‌کچن عصرك نصف اخیرنده انکشاف ایتمشدر ـ مادیونك انسان وروح حقنده‌کی تلقیلری نه‌دن عبارتدر ـ روحی انکار ایدن مادیونك بوتون‌شئون روحیه‌یه منشأ عد وروحك‌یرینه‌اقامه‌ایتدکلری دماغك تشریحی فیزیولوژی وکیمیوی تشکلاتی ناصیل ونه‌دن عبارتدر ؟ ـ مادیونك بالجمله حرکات و فعالیت حسیه وعقلیه‌نك منشائی دماغ وجملهٔ عصبیه اولدیغی یولنده‌کی ادعالرینی استناد ایتدیردکلری اساسلر ـ (فلورانس) ك دماغلرینی‌چیقاردیغی طاووقلر (پول‌به‌ر) ك‌ده کوکوه‌رجینلر اوزرنده‌کی تجربه‌لرینه استناداً مادیونك استدلالی ...

مادیونك اساس ودلیللرینك انتقادی ... ٤٤٦

انسانده بر روح بولونمادیغنی ادعا ایدن مادیونك استناد ایتدكلری دلیللر اوچ اساسه مستنددر - برنجی اساسك وبو اساسه استناد ایدن استدلالك چوروكلكی - شئونات ذهنیه وملكات عقلیه‌نك منشائی دماغ اولدیغی یولنده‌كی ایكنجی اساسك انتقادی - تفكر دماغك حركت جزء فردیه‌سندن عبارت اولدیغی یولنده‌كی اوچونجی اساسك تنقیدی - انسانده بر وحدت اولمسیدی ، فعللرمزك، فكرلرمزك، اراده‌لرمزك اراسنده بر رابطه‌بولونورمیدی؟- متفكر اولان دماغك ذره‌لریمیدر، هیئت مجموعه‌سیمیدر ؟- بو احتماللرك تدقیق - روح، دماغك افراز ایتدیكی بر قوت اوله‌بیلیرمی ؟- مادیونك محفوظاتی ملامح وجهیه‌یه بكزتملری طوغرو اوله‌بیلیرمی ؟- محفوظات ، ذرات دماغیه حركاتنك اتحادیله قابل ایضاحمیدر ؟ بویله ایسه تفكرك دائما عینی شیٔ اولمسی ایجاب ایتمزمی ؟- ذكا ایله دماغك وزنی آره‌سنده‌كی نسبت، مادیونك ادعالری كبی، عمومیمیدر؟- دماغك سن كماله قدر تزاید وصوكره تناقص ایتدیكی ادعاسیله كنیش آلنك دها نشانه‌سی اولماسی عمومیمیدر؟- جنت دائما بر آفت دماغی ایله مترافق اولیورمی؟- ذكا ، دماغده‌كی فوسفورله‌می متناسبدر - دماغله تفكر آراسنده‌كی حقیق مناسبت نه‌دن عبارتدر؟- بو مناسبتك بر تمثیل ایله ایضاحی - تلاقیف وتعاریجك كثرتنك فعالیت فكریه ایله متناسب اولمسی روحی انكار ایچون بر سبب اوله‌بیلیرمی ؟ روح موجود اولدیغنه كوره تلاقیف وتعاریجك چوقلغی اسبابی قابل ایضاح دكلیدر ؟- دماغك تفكر خاصه‌سی ، بو عضوده‌كی شحم مقداریله علاقه‌دارمیدر ؟- مادیون مذهبی حقیقتاً فنی بر مذهبمیدر ؟- دماغ روحك بر آلتی اولمقدن باشقه برشی دكلدر - مادیون ، شعوری حركت دماغیه عد ایتمكله هم شعوری همده حركتی انكار ایتمش اولیورلر - متافیزیكی انكار ایدن مادیون ، فن نامنه بر متافیزیك قورمشلردر ...

موازیه مذهبی ... ٤٧٠

موازیه مذهبی ، سیستملرینك چوروكلكنی كورن مادیون طرفندن قورولمشدر - موازیه مذهبنك مادیه مذهبندن فرقی - موازیه شئون نفسیه‌یی ناصیل ایضاح ایدیور ؟ موازیه مذهبنه‌وارد اولان قوتلی اعتراضلر - موازیه نتیجه‌ده مفكره‌نك وظیفه‌سنی انكاره مؤدی اولمیورمی ...

افتكاریه مذهبی ... ٤٨٠

ایده آلیزم وره آلیزم - افتكاریه مذهبی نه‌دن عبارتدر ؟ - ده‌قارت وافتكاریه - قانت فلسفه‌سیله افتكاریه آره‌سنده‌كی مناسبات - ایده آلیزمك استناد ایتدیكی دورت قضیه - ایده آلیزمك معروف سیماسی (به‌رقه‌له‌ی) بو اساسلری ناصیل ایضاح ایدیور ؟ - افتكاریه هرشیئی شعور ونفسه ارجاع یعنی مولد عالمك فكر اولدیغنی ادعا ایتمكله بالذات نفس ناطقه‌یی انكار ایتمش اولمیورمی ؟...

برغسون نظریاسی ... ٤٨٩

(برغسون)له (به‌رقه‌له‌ی) آره‌سنده مناسبت فكریه- برغسونك لاایجابیه مسلكی-برغسونه كوره دماغمز ایله عالمخارجی بزم ایچون عینی درجه‌ده ایمازلردن عبارتدر ...

فلاسفه وجودیه‌نك (پانته‌ئیستلرك) روح حقنده‌كی تلقیلری ... ٤٩٤

(اسپینوزا) نك وجودیه مذهبی - اسپینوزانك پانته‌ئیزمی (الحادی معطله) می یوقسه تصوف الـٰهیه‌میدر ؟ - اسپینوزیت مسلكنه كوره روح - (هه‌كل)ك مونیزم مسلكی - بو مذهبله مادیه‌مذهبی آره‌سنده‌كی مناسبات .....

روحیه مذهبی ... ٤٥٠

روحیه مذهبی نه‌دن عبارتدر - دیكر مسالكه نظراً بو مذهبك قیمتی - روحیهٔ ثنویه (ده‌قارت) وروحیهٔ احدیه (لایبنیچ) مذهبلری- (لایبنیچ) ك مونادی - انسانده بدندن آیری بر(أنا) وارمیدر ؟- شئون نفسیه ایله شئون جسمانیه آره‌سنده‌كی فرقلر - مبدأ تفكرك وحدتی اساسنه استناداً انسانده بدندن آیری بر روح بولوندیغنه استدلال - مبدأ فكرك عینیتی اساسنه استناداً روحك موجودیتنه استدلال . مبدأ فكرك بذاته مرید وفعال اولمسنه استناداً روحك وارلغنه استدلال . جوهر متحیز اولان بدنله جوهر متفكر اولان روح ناصیل بیرلشه‌بیلیورلر؟ - (ثوله‌ر) ك ایضاحی - ده‌قارت روحله بدنك اتحادینی ناصیل ایضاح ایدیوردی ! - (مالبرانش) ك نظریه‌سی - قابل صور متوسط نظریه‌سی - (لایبنیچ) ك (مونادولوزی) وآهنك مقدر نظریه‌سی ....

خاتمه ... ٥٢٩

کائناتده اڭ کوچوك آتوملردن اڭ بویوك منظومه‌لره قدر هرشی، مبدع ناظم بر فاطرڭ . ازلی وابدی بر علت اولی‌نڭ وارلغنه شهادت ایتمکده‌در ـ انسانده‌کی شئون شعوریه وحتی افاعیل عضویه‌ده بدندن متمایز برروحڭ وارلغنی مثبت نشانه‌لردر ـ بوتون مسالك فلسفیه‌نڭ تدقیق ومقایسه‌لری کائناتده مبدع وفاطر براللهڭ ، انسانده ناظم، متفکر ومرید برروحڭ وارلغنی قبول ایدن مسلکڭ تفوقنی کوسترمکده‌در ....